

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ STENOGRAFSKE BELEŠKE

KNJIGA IV

BEOGRAD, 1957 GODINE

SVESKA 3

ВЕЋЕ ПРОИЗВОЂАЧА

46-ta SEDNICA DRŽANA 25 APRILA 1957 GODINE

SAVEZNO VEĆE

55-ta SEDNICA DRŽANA 25 APRILA 1957 GODINE

SAVEZNO VEĆE I VEĆE PROIZVOĐAČA

40-ta ZAJEDNIČKA SEDNICA DRŽANA 25, 26 I 27 APRILA 1957 GODINE

S A D R Ž A J:

	Strana		Strana
46-ta sednica Veća proizvođača — 25 aprila 1957		3. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije — — — — —	320
<i>Pre dnevnog reda</i>		4. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za potrebe državnih materijalnih rezervi i ovlašćenje Saveznom izvršnom veću da reguliše upotrebu državnih materijalnih rezervi — —	321
1. Sopštenja — — — — —	307	5. Popunjavanje odbora — — — — —	321
2. Poslaničko pitanje Nikole Šegote o tome zašto dosad nisu doneseni propisi u vezi sa tač. 8 Glave XIII Saveznog društvenog plana za 1957 godinu — — — — —	307	<i>Govornici:</i> Vlada Zečević, Živko Bernot, Jefta Šćepanović (2 puta), Radoš Lepenac, Tode Kurtović, Grga Jankes (2 puta)	
3. Utvrđivanje dnevnog reda — — — — —	308	40-ta zajednička sednica Saveznog veća i Veća proizvođača — 25, 26 i 27 aprila 1957	
<i>Dnevni red:</i>		<i>Pre dnevnog reda</i>	
1. Pretres Predloga zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu — — — — —	309	Saopštenja — — — — —	326
2. Pretres Predloga odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije	309	<i>Dnevni red:</i>	
3. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije — — — — —	309	1. Diskusija o elaboratu »Stanje poljoprivrede i zadrugarstva i perspektiva njihovog razvoja« i o predlogu rezolucije — — — — —	327
4. Pretres predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za potrebe državnih materijalnih rezervi i ovlašćenju Saveznog izvršnog veća da reguliše upotrebu državnih materijalnih rezervi — — — — —	310	2. Pretres Predloga odluke o potvrdi Uredbe o izmeni i dopuni Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća — — — — —	420
5. Pretres izveštaja Odbora za pretstavke i žalbe o radu Odbora za period januar-mart 1957 godine — — — — —	310	3. Izbor delegacije Savezne narodne skupštine za posetu NR Rumuniji — — — — —	420
6. Izbor jednog člana Mandatno-imunitetskog odbora — — — — —	311	<i>Govornici:</i> Petar Stambolić, Vladimir Simić, Obren Stišović, Slavko Komar (dva puta), Nikola Kmezić (dva puta), Vidoe Smilevski, Dragan Simić, Mladen Sazdevski, Đoka Pajković, Rista Mihailović, Ilija Rikanović, Jakob Avšić (dva puta), Dušan Asanović, Čedo Kapor (dva puta), Metodi Mitevski, Pavel Žavcer, Panto Nikolić, Josip Tucman, Radisav Nedeljković, Vojin Popović, Antun Krajcar, Ivan Siftar, Ištvan Vig, Dragiša Lukić, Dušan Bogdanov, Antun Zec, Pavle Branković, Mirko Lacković, Pavle Šumanovac, Anto Vrdeljak, Andrej Petelin, Dragan Trajanovski, Milija Kovačević, Oto Krkvarić, Todor Vujasinović, Franc Simonić, Petar Čolak, Lazo Krneta, Geza Tikvicki (dva puta), Nenad Jakšić, dr Ivo Sunarić, Veljko Vlahović	
<i>Govornici:</i> Ivan Božičević, Đuro Čorković (2 puta), ing Vojin Popović, Dušan Asanović, Franjo mihl, ing. Dobrivoje Lapčević, Đuro Obrovac, Đuro Savić.			
55-ta sednica Saveznog veća — 25 aprila 1957			
<i>Pre dnevnog reda</i>			
1. Saopštenja — — — — —	318		
2. Utvrđivanje dnevnog reda — — — — —	319		
<i>Dnevni red:</i>			
1. Pretres Predloga zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu — — — — —	320		
2. Pretres Predloga odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije	320		

VEĆE PROIZVOĐAČA

46-ta SEDNICA

ODRŽANA 25 APRILA 1957 g.

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda:

1. Saopštenja;
2. Poslaničko pitanje Nikole Šegote o tome zašto dosad nisu doneseni propisi u vezi sa tač. 8 Glave XIII Saveznog društvenog plana za 1957 godinu;
3. Utvrđivanje dnevnog reda.

Dnevni red:

1. Pretres Predloga zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu;
2. Pretres Predloga odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije;
3. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije;
4. Pretres Predloga odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za potrebe državnih materijalnih rezervi i ovlašćenju Saveznog izvršnog veća da regulište upotrebu državnih materijalnih rezervi;
5. Pretres izveštaja Odbora za pretstavke i žalbe o radu Odbora za period januar-mart 1957 godine;
6. Izbor jednog člana Mandatno-imunitetskog odbora.

Govornici: Ivan Božičević, Đuro Ćorković (2 puta), ing. Vojin Popović, Dušan Asanović, Franjo Mihal, ing. Dobrivoje Lapčević, Drago Obrovac, Đuro Savić.

PRETSEDAVAO:

PRETSEDNIK
IVAN BOŽIČEVIĆ

ZAPISNIČAR
ĐURO ĆORKOVIĆ

Početak u 11.00 časova

Pretsednik Ivan Božičević (Izborni srez Zagreb III, NR Hrvatska): Otvaram 46-tu sjednicu Vijeća proizvođača Savezne narodne skupštine.

Zapisnik današnje sjednice vodiće narodni poslanik Đuro Ćorković.

Molim zapisničara da pročita zapisnik 45-te sjednice.

Zapisničar Đuro Ćorković (Izborni srez Sisak, NR Hrvatska) čita zapisnik 45-te sednice od 26 marta 1957 godine.

Pretsednik Ivan Božičević: Ima li primjedaba na pročitani zapisnik? (Nema). Pošto primjedaba nema, zapisnik se ovjerava.

Izvolite čuti saopštenja.

Tražili su odsustvo narodni poslanici: Sveta Paunović, zbog neodložnog službenog puta, Petar Radmanović, zbog bolesti, Ilija Varićak, zbog službenog puta u inostranstvo, ing. Filip Knežević, zbog bolesti, Milan Štrbac, zbog bo-

lesti, Jaroslav Tureček, zbog hitnih i neodložnih poslova u preduzeću, i Norbert Veber, zbog službenog puta u inostranstvo.

Da li Dom odobrava tražena odsustva? (*Glasovi:* Odobrava).

Objavljujem da je Dom odobrio tražena odsustva.

Pretstavke i žalbe. — U vremenu od 26 marta do 23 aprila 1957 godine primljeno je sedam pretstavki i žalbi, i to:

1) Udruženja penzionera iz Breze, srez Sarajevo; 2) Antona Gorjupa, Ljubljana; 3) Ivana Kosjera, Brčko; 4) Đure Šebalja, Vinkovci; 5) Đurice Jankova, iz Elemira, srez Zrenjanin; 6) Josipa Ferdinanda, Kranj; 7) Jefte Špijunovića, Pazin, srez Pula.

Sve ove pretstavke i žalbe upućene su Odboru za pretstavke i žalbe.

Poslanička pitanja. — Narodni poslanik Nikola Šegota uputio je pismeno, preko Pretsjed-

nika Skupštine, Saveznom izvršnom vijeću pitanje.

Molim zapisničara da pročita poslaničko pitanje Druga Šegote.

Zapisničar **Duro Ćorković** (čita):

PRETSEDNIKU SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

U Saveznom društvenom planu za 1957 godinu, II deo — Propisi o ekonomskim instrumentima i mernama, Glava XIII — Amortizacija, tač. 8 — stoji:

»Finansiranje izdataka za investiciono održavanje osnovnih sredstava privrednih organizacija vršice se u 1957 godini na teret materijalnih troškova.

Savezno izvršno veće doneće potanje propise o finansiranju iz prethodnog stava i odrediće dan stupanja na snagu ovakvog načina finansiranja.

Do danas Izvršno veće po ovome predmetu nije donelo nikakva rešenja, pa preduzeća u četvrtom mesecu ne znaju do koga roka će se finansiranje vršiti kao dosad iz amortizacije, a kada će finansiranje opravaka pasti na materijalne troškove.

Budući da su preduzeća, računajući da će velike opravke u 1957 godini ići na materijalne troškove, izradila investicione planove za nabavku opreme, angažujući čitavu amortizaciju, tj. i onaj deo koji je za zamenu i onaj deo koji je ranije bio za održavanje.

Ova neizvesnost stavlja preduzeća u vrlo tešku situaciju, jer s jedne strane, nisu u mogućnosti da nabave ona sredstva, koja radnički savet investicionim elaboratom predviđa, a s druge strane ne mogu pristupiti izvršenju popravaka, jer ne znaju iz kojih sredstava će u krajnjoj liniji ista biti finansirana.

Ovakva situacija otežava rad preduzeća i koči borbu za veću produktivnost rada. Preduzeća imaju poslove, radnu snagu, kao i potreban materijal, a i nemaju u redu svoju mehanizaciju.

Molm Savezno izvršno veće da mi pismeno odgovori i radi čega nisu dosad doneti potanji propisi u vezi sa napred citiranom tačkom 8 Glave XIII Saveznog društvenog plana za 1957 godinu, kada se očekuje donošenje istih propisa i kako stoji sa tim pitanjima.

Narodni poslanik
Veća proizvođača
Nikola Šegota

Pretsednik Ivan Božičević: Pošto je narodni poslanik Nikola Šegota tražio pismeni odgovor, on će biti saopšten na jednoj od narednih sjednica.

Primljeni prijedlozi zakona i druga akta. — Preko Pretsjednika Savezne narodne skupštine od Saveznog izvršnog vijeća primili smo:

a) Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mjesnom samodoprinosu;

b) Prijedlog odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije;

c) Prijedlog odluke o dodjeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije. — Svi ovi prijedlozi dostavljeni su Odboru za narodnu privredu;

d) Prijedlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za potrebe državnih materijalnih rezervi i ovlašćenju Saveznog izvršnog vijeća da reguliše upo-

trebu državnih materijalnih rezervi. — Za ovaj prijedlog odluke Savezno izvršno vijeće tražilo je da se donese po hitnom postupku.

Od Mandantno-imunitetskog odbora primio sam pismo kojim molim da se na jednoj od narednih sjednica Doma izvrši izbor jednog člana ovog Odbora na mjesto narodnog poslanika Straše Hristova, kome je uvažena ostavka.

Zatim Vijeće je primilo na potvrdu:

a) Pravila Stručnog udruženja preduzeća za transportne usluge u rečnim pristaništima i željezničkim stanicama Jugoslavije.

b) Izmjene i dopune pravila Udruženja elektroindustrije Jugoslavije. — Oba ova prijedloga dostavljena su Odboru za privredne organizacije.

Od odbora našeg Doma primili smo slijedeće izvještaje, i to: Od Odbora za narodnu privredu: 1) Izvještaj o Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mjesnom samodoprinosu; 2) Izvještaj o Prijedlogu odluke o davanju dotacije društvenom Investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije; 3) Izvještaj o Prijedlogu odluke o dodjeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije.

Od Zakonodavnog odbora: Izvještaj o Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mjesnom samodoprinosu.

Od Odbora za pretstavke i žalbe: Izvještaj o radu Odbora za period januar-mart 1957 godine.

Vi ste svi dobili Prijedlog odluke o dodjeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za potrebe državnih materijalnih rezervi i ovlašćenju Saveznog izvršnog vijeća da reguliše upotrebu državnih materijalnih rezervi. Prema tome, predlažem da se ovaj prijedlog ne čita. Da li se Dom slaže? (*Jednoglasno: Slaže*).

U smislu čl. 148 Poslovnika Vijeća proizvođača Dom rješava kao prethodno pitanje da li će se usvojiti hitnost za ovaj prijedlog odluke i njegovo stavljanje na dnevni red. Da li Dom uvažava prijedlog da se o ovom prijedlogu rješava po hitnom postupku? Ko je za, neka digne ruku? (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Nije).

Objavljujem da je Dom odlučio da se ovaj prijedlog odluke donese po hitnom postupku.

Na osnovu gore izloženog predlažem Domu slijedeći dnevni red:

1) Pretres Prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mjesnom samodoprinosu;

2) Pretres Prijedloga odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije;

3) Pretres Prijedloga odluke o dodjeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije;

4) Pretres Prijedloga odluke o dodjeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za potrebe državnih materijalnih rezervi i ovlašćenju Saveznog izvršnog vijeća da reguliše upotrebu državnih materijalnih rezervi.

5) Pretres izvještaja Odbora za pretstavke i žalbe o radu Odbora za period januar-mart 1957 godine;

6) Izbor jednog člana Mandantno-immunitetskog odbora.

Da li Dom usvaja predloženi dnevni red? (Glasovi: Usvaja).

Objavljujem da je dnevni red usvojen.

Određujem odmor od 15 minuta.

(Posle odmora)

Pretsednik Ivan Božičević: Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: — Pretres Prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mjesnom samodoprinosu. Po ovom zakonskom prijedlogu za pretstavnika Saveznog izvršnog vijeća određen je drug Zoran Polić, državni potsekretar za poslove finansija, a za povjerenika drug Toša Tišma, glavni finansiski inspektor.

Za izvjestioca Odbora za narodnu privredu određen je drug ing. Vojin Popović. Molim izvjestioca Odbora za narodnu privredu druga Vojina Popovića da podnese izvještaj.

Izvestilac Odbora za narodnu privredu ing. Vojin Popović (Izborni srez Novi Pazar, NR Srbija) čita izvještaj o Predlogu zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu. (Videti u prilogu).

Pretsednik Ivan Božičević: Molim izvjestioca Zakonodavnog odbora druga Dušana Asanovića da podnese izvještaj.

Izvestilac Zakonodavnog odbora Dušan Asanović (Izborni srez Titograd, NR Crna Gora) čita izvještaj o Predlogu odluka o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu. (Videti u prilogu).

Pretsednik Ivan Božičević: Ko želi riječ o Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mjesnom samodoprinosu? (Niko se ne javlja).

Stavljam na glasanje Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mjesnom samodoprinosu. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Nije).

Konstatujem da je jednoglasno prihvaćen Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama O-

snovnog zakona o opštinskom prirezu i mjesnom samodoprinosu.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: — Pretres Prijedloga odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije.

Po ovom prijedlogu odluke pretstavnik Saveznog izvršnog vijeća je drug Nikola Minčev, član Saveznog izvršnog vijeća, a povjerenik drug Vladimir Pejovski, viši referent u Sekretarijatu za opšte privredne poslove Saveznog izvršnog vijeća.

Molim izvjestioca Odbora za narodnu privredu druga Franju Mihla da podnese izvještaj.

Izvestilac Odbora za narodnu privredu Franjo Mihal (Izborni srez Zagreb I, NR Hrvatska) čita izvještaj o Predlogu odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije. (Videti u prilogu).

Pretsednik Ivan Božičević: Ko želi riječ? (Niko se ne javlja).

Stavljam na glasanje Prijedlog odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Nije).

Konstatujem da je Prijedlog odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije jednoglasno prihvaćen.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: — Pretres Prijedloga odluke o dodjeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije.

Po ovom prijedlogu odluke pretstavnik Saveznog izvršnog vijeća je drug Zoran Polić, državni potsekretar za poslove finansija, a povjerenik Saveznog izvršnog vijeća drug Dušan Lompar, pomoćnik državnog sekretara za poslove finansija.

Izvestilac Odbora za narodnu privredu je narodni poslanik ing. Dobrivoje Lapčević.

Molim druga Dobrivoja Lapčevića da podnese izvještaj Odbora.

Izvestilac Odbora za narodnu privredu ing. Dobrivoje Lapčević (Izborni srez Nikšić, NR Crna Gora) čita izvještaj o Predlogu odluke o dodjeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije. (Videti u prilogu).

Pretsednik Ivan Božičević: Da li neko želi riječ? (Niko se ne javlja).

Stavljam na glasanje Prijedlog odluke o dodjeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije. Ko je za, neka digne ruku.

(Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Nije).

Konstatujem da je Prijedlog odluke o dodjeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije jednoglasno prihvaćen.

Prelazimo na četvrtu tačku dnevnog reda: — Pretres Prijedloga odluke o dodjeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za potrebe državnih materijalnih rezervi i ovlašćenju Saveznog izvršnog vijeća da reguliše upotrebu državnih materijalnih rezervi. Za ovaj prijedlog usvojena je tražena hitnost.

Po ovom prijedlogu odluke pretstavnik Saveznog izvršnog vijeća je drug Ljuba Babić, državni potsekretar za poslove robnog prometa, a povjerenik Saveznog izvršnog vijeća drug Blažo Radunović, direktor Direkcije za sirovine.

Da li neko želi riječ? (Niko se ne javlja).

Stavljam na glasanje Prijedlog odluke o dodjeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za potrebe državnih materijalnih rezervi i ovlašćenju Saveznog izvršnog vijeća da reguliše upotrebu državnih materijalnih rezervi. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Nije).

Konstatujem da je Prijedlog odluke o dodjeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za potrebe državnih materijalnih rezervi i ovlašćenju Saveznog izvršnog vijeća da reguliše upotrebu državnih materijalnih rezervi jednoglasno prihvaćen.

Prelazimo na petu tačku dnevnog reda: — Izvještaj Odbora za pretstavke i žalbe o radu Odbora u vremenu od 1 januara do 31 marta 1957 godine. Izvjestilac je narodni poslanik Drago Obrovac.

Molim narodnog poslanika druga Draga Obrovca da podnese izvještaj.

Izvestilac Odbora za pretstavke i žalbe Drago Obrovac (Izborni srez Rijeka, NR Hrvatska) (čita):

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
VEĆE PROIZVOĐAČA

Odbor za pretstavke i žalbe
Br. 1891

24. IV. 1957 god.
Beograd

VEĆU PROIZVOĐAČA SAVEZNE NARODNE
SKUPŠTINE

Beograd

Na osnovu člana 188 stav 3 Poslovnika Veća proizvođača Savezne narodne skupštine Odbor za pretstavke i žalbe podnosi Domu

IZVEŠTAJ

O RADU ODBORA U VREMENU OD 1. I. 1957 DO
31. III. 1957 GODINE

Odbor je do 31 marta 1957 godine primio ukupno 533 pretstavke i žalbe (u daljem tekstu: pretstavke); od čega je u izveštajnom periodu primljeno 30 pretstavki i to:

- a) o pitanju otkazivanja radnog odnosa — 6
- b) „ „ penzija i invalidnina — — 11
- c) „ „ dečjeg dodatka — — — 2
- d) „ „ plata i materijalnog obezbeđenja — — — 1
- e) podnetih predloga za donošenje izmena i dopuna važećih zakonskih propisa — — 1
- f) po raznim pitanjima — — — — 9

Odbor je u toku izveštajnog perioda održao tri sednice na kojima je razmotrio 45 pretstavki i po istima doneo sledeće zaključke:

a) da 20 pretstavki ne mogu biti predmet razmatranja Odbora jer njihovo rešavanje spada u nadležnost sudova, organa uprave ili drugih državnih organa;

b) da 8 pretstavki ne mogu biti predmet razmatranja Odbora jer je po zahtevima iz pretstavki postupak u toku kod sudova, organa uprave ili drugih državnih organa;

c) da 16 pretstavki ne mogu biti predmet rešavanja Doma jer su zahtevi izneti u pretstavkama po zakonskim propisima neosnovni ili su u suprotnosti sa osnovnim principima našeg pravnog i društvenog uređenja;

d) da kod jedne pretstavke ne postoje povrede važećih zakonskih propisa niti pak postoje posebne okolnosti zbog kojih bi zahtev podnosioca pretstavke trebalo usvojiti izuzetno od važećih zakonskih propisa. Za ovu pretstavku Odbor je odlučio da u svom izveštaju Domu podnese posebno objašnjenje.

Pored navedenih pretstavki Odbor je na svojim sednicama razmotrio i 11 pretstavki po kojima je na ranijim sednicama doneo konačne zaključke. Ove pretstavke su ponovo iznošene na sednicu kako bi Odbor bio u potpunosti upoznat sa svakim predmetom odnosno da bi Odbor razmotrio izveštaje organa, kojima su pretstavke kao nadležnim ustupane na rešavanje kao i da bi se razmotrile ponovne pretstavke koje su građani, posle dostavljenog im obaveštenja o zaključku Odbora donetom po njihovoj pretstavci, ponovo upućivali Odboru po istom pitanju dopunjujući ili ponavljajući dokaze i činjenice izložene uz prvobitni zahtev. Po razmotrenju ovih naknadno primljenih izveštaja i podnesaka Odbor je u 10 slučajeva ostao kod svog prvobitnog zaključka a po jednoj pretstavci je odlučio da ponovo povede prethodni postupak i da predmet uputi višem organu na razmatranje i dostavljanje izveštaja.

Od pretstavki koje ne mogu biti predmet razmatranja Odbora jer njihovo rešavanje spada u nadležnost sudova, organa uprave ili drugih državnih organa predsednik je, na osnovu ovlašćenja Odbora, uputio pre sednice Odbora nadležnom organu na rešavanje dve pretstavke podnete radi dobijanja zaposlenja. Po ovim pretstavkama podnet je izveštaj Odboru koji se saglasio sa prethodno provedenim postupkom.

Za pretstavku po kojoj je Odbor doneo zaključak da u slučaju podnosioca pretstavke ne postoje povrede važećih zakonskih propisa niti pak da postoje posebne okolnosti zbog kojih bi zahtev podnosioca trebalo usvojiti izuzetno od važećih zakonskih propisa, dajemo sledeće objašnjenje:

SNS(PŽ) br. 539/130 — 56. Udruženje železničkih nosača NR Srbije svojom pretstavkom moli da se prihod koji ostvaruju železnički nosači oslobode od plaćanja poreza ili da se taj porez smanji i prebaci na Udruženje.

Po razmotrenju navedene pretstavke, izveštaje Saveznog državnog sekretarijata za poslove finansija, Ugovora o organizovanju nosačke službe i vršenju nosačkih usluga u železničkim stanicama kao i Ugovora o socijalnom osiguranju nosača prtljaga u železničkim stanicama Odbor je ustanovio sledeće:

Odredbom stava 1 člana 114 Uredbe o porezu na dohodak propisano je da lica koja obavljaju privrednu delatnost putujući od mesta do mesta, kao i lica koja nemaju stalne radnje, već se bave vršenjem usluga pretežno napolju ili primenom sopstvene telesne snage (nosači, testeraši, ulični prodavci novina i dr.) plaćaju porez u stalnom iznosu, a godišnji iznos ovog poreza određuje narodni odbor sresa. Porez se određuje prema veličini mesta u kome se delatnost obavlja kao i drugim okolnostima koje utiču na visinu prihoda, te ukoliko Udruženje smatra da su pojedini narodni odbori odredili visoke godišnje iznose poreza isto treba da se sa svojim zahtevom za smanjenje poreza obrati tim narodnim odborima.

Pored ovoga iz gore navedenih ugovora ustanovljeno je da nosači nisu u radnom odnosu sa Železničko-transportnim preduzećem jer je određenom tarifom propisana samo cena nosačkih usluga, koje nosači vrše u svoje ime i za svoj račun, a ne i visina njihovih zarada i što nosači doprinose za socijalno osiguranje uplaćuju u paušalnom iznosu iz svojih zarada te nemaju ni pravo na dečji dodatak koji imaju lica koja se nalaze u radnom odnosu.

Iz gore izloženog vidi se da je zahtev Udruženja na zakonskim propisima neosnovan.

Pored pretstavki koje Odbor uzima u postupak primljeno je i 32 pretstavke bez overenog potpisa podnosioca koje su uglavnom vraćene strankama sa objašnjenjem da Odbor može uzeti u postupak samo pretstavku na kojoj je potpis overen od strane nadležnog organa shodno članu 183 stav 3 Poslovnika Veća proizvođača Savezne narodne skupštine, dok je manji broj pretstavki, uglavnom podnetih radi dobijanja zaposlenja ili objašnjenja pojedinih propisa, odmah upućen nadležnom organu o čemu je stranka obavestena.

Strankama koje su se neposredno obraćale i dalje su davane pravne pouke a ukoliko su želele da podnesu pismenu pretstavku davana su im i objašnjenja u vezi sa odredbama člana 183 Poslovnika Doma.

Za izvestioca Odbora određen je narodni poslanik Obrovac Drago.

Sekretar,
Momir Bošković, s. r.

Pretsednik,
Savo Međan, s. r.

Članovi:
Paula Humek, s. r., Miloško Maksimović, s. r., Drago
Obrovac, s. r.

Pretsednik Ivan Božičević: Želi li ko riječ o ovom izvještaju? (Ne javlja se niko). Prima li se izvještaj? (Jednoglasno: Prima).

Prelazimo na šestu tačku dnevnog reda: — Izbor jednog člana Mandatno-imunitetskog odbora. Da li ima ko kakav prijedlog? (Đuro Savić: Imaja).

Ima riječ narodni poslanik Đuro Savić.

Đuro Savić (Izborni srez Bjelovar, NR Hrvatska): Drugovi, na osnovu člana 79 Poslovnika Vijeća proizvođača predlažemo da se na upra-

žnjeno mjesto člana Mandatno-imunitetskog odbora Straše Hristova izabere za člana Odbora narodni poslanik Mirko Ristovski.

Predlagaci su: Đuro Savić, Nikola Sadžak, Skender Namlidžiju, Milan Bosnić, Anton Šturm, Dušan Asanović, Marija Glevaški, Novak Franjo, Đuro Čorković, ing. Božidar Nikolić.

Pretsednik Ivan Božičević: Želi li ko riječ? (Ne javlja se niko). Ima li ko kakav drugi prijedlog? (Ne javlja se niko). Stavlja prijedlog narodnog poslanika Đure Savića i još devet narodnih poslanika na glasanje. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Da li se ko uzdržava od glasanja? (Niko).

Objavljujem da je prijedlog jednoglasno prihvaćen.

Time smo dnevni red naše sjednice iscrpli.

Obavještavam Dom da su svi zakonski prijedlozi koji spadaju u nadležnost oba Doma prihvaćeni u istovjetnom tekstu i u Saveznom vijeću.

Od Pretsjednika Savezne narodne skupštine primio sam pismo slijedeće sadržine (čita):

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
Pretsednik
SNS (A) 17
25-IV-1957 god.
Beograd

PRETSEDNIKU VEĆA PROIZVOĐAČA
SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Druže Pretsedniče,

Savezno izvršno veće obavestilo je Pretsedništvo Skupštine da će u okviru diskusije o elaboratu »Stanje poljoprivrede i zadrugarstva i perspektive njihovog razvoja« član Savezno izvršnog veća Slavko Komar dati ekspozice.

U vezi s tim molim da članovima svog Doma predložite da, u smislu člana 15 stav 3 Poslovnika Savezne narodne skupštine, odluče da se ekspozice druga Komara sasluša na zajedničkoj sednici oba doma Skupštine koja bi se održala danas, 25 aprila 1957 godine u 17 časova.

S. F. — S. N.!

Pretsednik

Petar Stambolić, s. r.

Da li se Dom slaže da se zajednička sjednica održi danas u 17 časova? (Jednoglasno: Slaže). Prema tome, sjednica će se održati u 17 časova.

Ovu sjednicu zaključujem a naredna će biti zakazana pismenim putem.

(Sednica je završena u 12,05 časova)

PRILOZI**PREDLOG****ZAKONA O IZMENAMA I DOPUNAMA
OSNOVNOG ZAKONA O OPŠTINSKOM PRIREZU
I MESNOM SAMODOPRINOSU**

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE
B. br. 2563

2 aprila 1957 god
Beograd

PRETSEDNIKU SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Dostavljamo Vam Predlog zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu, sa obrazloženjem, s molbom da se preuzme na dalji rad u Saveznoj narodnoj skupštini.

Istovremeno Vas obavestavamo da je Savezno izvršno veće za svoje predstavnike odredilo Avda Huma, člana Saveznog izvršnog veća i državnog sekretara za poslove finansija — za predstavnika u Saveznom veću, i Zorana Polića, državnog potsekretara za poslove finansija — za predstavnika u Veću proizvođača.

Za poverenike Saveznog izvršnog veća određeni su Uroš Vidović, pomoćnik državnog sekretara za poslove finansija — za poverenika u Saveznom veću, i Tošo Tišma, glavni finansiski inspektor — za poverenika u Veću proizvođača.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar
Saveznog izvršnog veća
Veljko Zeković, s. r.

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
Pretsednik
SNS (A) 18
3 aprila 1957 god
Beograd

**PRETSEDNIKU VEĆA PROIZVOĐAČA
SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE**

Beograd

Druže Predsedniče,

Dostavljam Vam Predlog zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu, koji je aktom B. br. 2563 od 2 aprila o.g. Savezno izvršno veće podnelo Skupštini, i molim da taj predlog uputite Odboru za narodnu privredu svog Veća na pretresanje i daljnji postupak.

Za svog predstavnika prilikom pretresanja ovog zakonskog predloga u Vašem Domu Savezno izvršno veće je odredilo Zorana Polića, državnog potsekretara za poslove finansija, a za poverenika Tošu Tišmu, glavnog finansiskog inspektora.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsednik
Petar Stambolić s. r.

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
VEĆE PROIZVOĐAČA
SNS (A) 18
3 aprila 1957 god.
Beograd

**PRETSEDNIKU ODBORA ZA NARODNU PRIVREDU
VEĆA PROIZVOĐAČA SNS**

Beograd

Druže Predsedniče,

Dostavljam Vam Predlog zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i me-

snom samodoprinosu, i molim Vas da taj predlog pretresete u Vašem Odboru i dostavite izveštaj Domu.

Za svog predstavnika prilikom pretresanja ovog zakonskog predloga Savezno izvršno veće je odredilo Zorana Polića, državnog potsekretara za poslove finansija, a za poverenika Tošu Tišmu, glavnog finansiskog inspektora.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsednik
Ivan Božičević, s. r.

PREDLOG**ZAKONA O IZMENAMA I DOPUNAMA OSNOVNOG
ZAKONA O OPŠTINSKOM PRIREZU
I MESNOM SAMODOPRINOSU****Član 1**

U Osnovnom zakonu o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu član 1 menja se i glasi:

»Opštinski prirez mogu zavoditi narodni odbori opština u svrhu prikupljanja sredstava za podmirivanje komunalnih, privrednih, zdravstvenih, socijalnih, kulturnih, prosvetnih i drugih potreba, koja se raspoređuju budžetom i pojedinim fondovima.

Za narodne odbore opština na području gradova podeljenih na opštine, opštinski prirez propisuje gradsko veće, a gde ovo nije obrazovano — narodni odbor sreza na čijem se području nalazi grad podeljen na opštine.«

Član 2

U članu 2 briše se stav 2 i umesto njega dodaju se novi stavovi 2 i 3, koji glase:

»Obveznici poreza na dohodak od poljoprivrede plaćaju opštinski prirez prema katastarskom prihodu, a obveznici poreza na dohodak od samostalnih zanimanja i imovine, sem obveznika poreza na dohodak iz dopunskog radnog odnosa i honorarnog rada — prema poreskoj osnovici koja služi za razrez poreza na dohodak od samostalnih zanimanja i imovine.

Stopa opštinskog prireza je proporcionalna.«

Dosadašnji stavovi 3 i 4 postaju stavovi 4 i 5.

Član 3

U članu 3 u stavu 1 umesto reči: »opštine, gradske opštine sa posebnim pravima, gradovi, njihove opštine« stavlja se reči: »narodni odbori opština«.

Da bi se otklonile suprotnosti u pogledu osnovice opštinskog prireza, izbeglo progresivno i dvostruko oporezivanje opštinskim prirezom obveznika poreza na dohodak od poljoprivrede, predlažemo da se odredbe Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu izmene i dopune u tom smislu da za osnovicu opštinskog prireza kod svih obveznika — poreza — na dohodak, sem obveznika poreza na prihode iz dopunskog radnog odnosa i honorarnog rada, služi poreska osnovica poreza na dohodak a ne poreza, tj. da obveznici poreza na dohodak od poljoprivrede plaćaju opštinski prirez prema katastarskom prihodu, a obveznici poreza na dohodak od samostalnih zanimanja i imovine, sem obveznika poreza na prihode iz dopunskog radnog odnosa i honorarnog rada, prema poreskoj osnovici koja služi za razrez poreza na dohodak od samostalnih zanimanja i imovine.

Politika oporezivanja putem poreske progresije i ubuduće će se voditi kroz osnovnu poresku obavezu — porez na dohodak.

Stopa opštinskog prireza je proporcionalna, ali ovakva odredba ne postoji u Osnovnom zakonu o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu. Stoga se predlaže odgovarajuća odredba za to.

Ostale izmene predložene su radi saobraženja sa odredbama Zakona o nadležnosti narodnih odbora opština i srezova.

IZVEŠTAJ

ODBORA ZA NARODNU PRIVREDU O PREDLOGU ZAKONA O IZMENAMA I DOPUNAMA OSNOVNOG ZAKONA O OPŠTINSKOM PRIREZU I MESNOM SAMODOPRINOSU

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
VEĆE PROIZVOĐAČA
Odbor za narodnu privredu
Br. SNS(A)18
24.IV.1957 god.
Beograd

VEĆU PROIZVOĐAČA SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Odbor za narodnu privredu Veća proizvođača Savezne narodne skupštine, na svojoj sednici od 24 aprila 1957 godine, pretresao je Predlog zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu, i usvojio ga bez izmena.

Dvojaka je svrha Predloga zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu. S jedne strane, cilj ovog Zakona je da uskladi propise Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu sa propisima Saveznog društvenog plana za 1957 godinu. Naime, po članu 2 Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu, osnovicu opštinskog prireza čini porez na dohodak, osim poreza na dohodak na prihode iz dopunskog radnog odnosa i honorarnog rada — dok po odredbama Glave XXII tač. 1 i 2 Saveznog društvenog plana za 1957 godinu, osnovicu opštinskog prireza kod obveznika poreza na dohodak od poljoprivrede čini katastarski prihod, a ne porez. Sa predloženim zakonom otklanja se ovaj nesklad u saveznim propisima. Naime, po predloženom zakonu kao osnovica opštinskog prireza kod svih obveznika služi poreska osnovica poreza na dohodak a ne porez, sem obveznika poreza na prihode iz dopunskog radnog odnosa i honorarnog rada. Na taj način obveznici poreza na dohodak od poljoprivrede plaćaću opštinski prirez prema katastarskom prihodu, a obveznici poreza na dohodak od samostalnih zanimanja i imovine, sem obveznika poreza na prihode i dopunskog radnog odnosa i honorarnog rada, prema poreskoj osnovici koja služi za razrez poreza na dohodak od tih zanimanja.

Pored toga, ovim zakonskim predlogom se obezbeđuje i proporcionalna stopa opštinskog prireza a ne progresivna, jer to propisima Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu nije bilo obezbeđeno.

Podnoseći ovaj izveštaj, odbor moli Dom da usvoji Predlog zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu.

Za izvestioca Odbora određen je narodni poslanik Ing. Vojin Popović.

Sekretar

Mladen Sazdevski, s. r.

Pretsednik

Ing. Ivan Pinterić, s. r.

Članovi:

Ing. Đorđe Blagojević, s. r., Ante Bojanić, s. r., Nenad Jakšić, s. r., ing. Dobrivoje Lapčević, s. r., Radi-voje Lukić, s. r., Franjo Muhl, s. r., Branislav Mladenović, s. r., ing. Vojin Popović, s. r., Janko Rudolf, s. r., Andreja Subat, s. r., Dušan Sekić, s. r., Sveta Paunović, s. r., Milan Prodanović, s. r.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O IZMENAMA I DOPUNAMA OSNOVNOG ZAKONA O OPŠTINSKOM PRIREZU I MESNOM SAMODOPRINOSU

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
VEĆE PROIZVOĐAČA
Zakonodavni odbor
SNS (A) 18
24.IV.1957 god.
Beograd

VEĆU PROIZVOĐAČA SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Zakonodavni odbor Veća proizvođača, na svojoj sednici održanoj 24 aprila 1957 godine, pretresao je Predlog zakona o izmenama i dopunama Osnovnog zakona o opštinskom prirezu i mesnom samodoprinosu, dostavljen mu na osnovu člana 133 Poslovnika Veća proizvođača od Odbora za narodnu privredu Veća proizvođača.

U zakonskom tekstu nisu izvršene nikakve izmene.

Podnoseći ovaj izveštaj, Odbor predlaže da ga Veće usvoji.

Za izvestioca je određen narodni poslanik Dušan Asanović.

Sekretar

Čedomir Jelenić, s. r.

Pretsednik

Janez Hribar, s. r.

Članovi:

Dušan Asanović, s. r., Stane Benčić, s. r., Bogdan Pećanac, s. r., Aleksandar Conić, s. r., Nikola Šegota, s. r., Dobrosav Tomašević, s. r.

PREDLOG

ODLUKE O DAVANJU DOTACIJE DRUŠTVENOM INVESTICIONOM FONDU NR CRNE GORE IZ SREDSTAVA PRIVREDNIH REZERV FEDERACIJE

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE
B. br. 2580
12 aprila 1957 god.
Beograd

PRETSEDNIKU SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Dostavljamo Vam Predlog odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije, sa obrazloženjem, s molbom da se preuzme na dalji rad u Saveznoj narodnoj skupštini.

Istovremeno Vas obaveštavamo da je Savezno izvršno veće za svog pretstavnika u oba doma Skupštine odredilo Nikolu Minčeva, člana Saveznog izvršnog veća.

Za poverenike Saveznog izvršnog veća određeni su Milan Mihajlović, načelnik u Sekretarijatu za opšte privredne poslove, — za poverenika u Saveznom veću i Vladimir Pejovski, viši referent u Sekretarijatu za opšte privredne poslove Saveznog izvršnog veća, — za poverenika u Veću proizvođača.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar

Saveznog izvršnog veća
Veljko Zeković, s. r.

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA

Pretsednik

SNS (A) 20

13 aprila 1957 god.

Beograd

PRETSEDNIKU VEĆA PROIZVOĐAČA SAVEZNE
NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Druže Pretsedniče,

Dostavljam Vam Predlog odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije, koji je Savezno izvršno veće aktom B. br. 2580 od 12 aprila o. g. podnelo Skupštini, i molim Vas da taj predlog uputite Odboru za narodnu privredu svog Doma na pretresanje i daljnji postupak.

Za svog pretstavnika pri pretresanju ovog predloga Savezno izvršno veće je odredilo svog člana Nikolu Minčeva, a za poverenika Vladimira Pejovskog, višeg referenta u Sekretarijatu za opšte privredne poslove Saveznog izvršnog veća.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsednik

Petar Stambolić, s. r.

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA

VEĆE PROIZVOĐAČA

SNS (A) 20

13 aprila 1957 god.

Beograd

PRETSEDNIKU ODBORA ZA NARODNU PRIVREDU
VEĆA PROIZVOĐAČA

Beograd

Druže Pretsedniče,

U predlogu Vam dostavljam Predlog odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije, s molbom da ga pretrese Vaš Odbor i dostavi izveštaj Domu.

Za svog pretstavnika pri pretresanju ovog predloga Savezno izvršno veće je odredilo svog člana Nikolu Minčeva, a za poverenika Vladimira Pejovskog, višeg referenta u Sekretarijatu za opšte privredne poslove Saveznog izvršnog veća.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsednik

Ivan Božičević, s. r.

PREDLOG

ODLUKE O DAVANJU DOTACIJE DRUŠTVENOM
INVESTICIONOM FONDU NR CRNE GORE IZ
SREDSTAVA PRIVREDNIH REZERVU FEDERACIJE

1. Iz sredstava privrednih rezervi federacije, predviđenih u stavu 1 Glave XXXI Saveznog društvenog plana za 1957 godinu, daje se društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iznos od 1.000 miliona dinara, bez obaveze vraćanja.

2. Sredstva iz prethodne tačke upotrebiće se prvenstveno za finansiranje objekata koji se grade iz inostranih kredita i za koje je ugovoreno da se otplaća duga vrši iz nove proizvodnje.

3. Izvršno veće NR Crne Gore podneće Saveznom izvršnom veću na saglasnost program investicija koje će se finansirati iz sredstava iz tačke 1 ove odluke.

4. Ova odluka stupa na snagu danom objavljivanja u »Službenom listu FNRJ«.

OBRAZLOŽENJE

U 1956 god. bila je dodeljena dotacija republičkom investicionom fondu NR Crne Gore u sumi od 1.100 miliona dinara. U ovoj godini nije data nikakva dotacija zbog obima izgradnje aluminijumskog kombinata. Međutim, kako je otpala izgradnja pomenutog kombinata, to bi investicije ove narodne republike bile ispod postignutog nivoa, što bi se negativno odrazilo kako na zaposlenost, tako isto i na standard stanovništva. Dodelom dotacije u sumi od 1.000 miliona dinara omogućilo bi se nastavak izgradnje nekih započetih objekata i rekonstrukcija postojećih preduzeća.

IZVEŠTAJ

ODBORA ZA NARODNU PRIVREDU O PREDLOGU
ODLUKE O DAVANJU DOTACIJE DRUŠTVENOM
INVESTICIONOM FONDU NR CRNE GORE IZ
SREDSTAVA PRIVREDNIH REZERVU FEDERACIJESAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
VEĆE PROIZVOĐAČA

Odbor za narodnu privredu

Br. SNS (A) 20

24.IV.1957 god.

Beograd

VEĆU PROIZVOĐAČA SAVEZNE NARODNE
SKUPŠTINE

Beograd

Odbor za narodnu privredu Veća proizvođača Savezne narodne skupštine, na svojoj sednici od 24 aprila 1957 godine, pretresao je Predlog odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije i usvojio ga bez izmena.

Na sednici Odbora došlo se do jednoglasnog zaključka da se dodele ove dotacije. S obzirom da Narodna Republika Crna Gora u toku 1957 godine nije dobila nikakvu dotaciju zbog obima izgradnje aluminijumskog kombinata, a kako je njegova izgradnja otpala, to bi investicije ove narodne republike bile ispod postignutog nivoa što bi se negativno odrazilo na zaposlenost i standard stanovništva.

Dodelom dotacije od 1.000 miliona dinara omogućiće se nastavak izgradnje nekih započetih objekata i rekonstrukcija postojećih preduzeća.

Podnoseći ovaj izveštaj molim Dom da usvoji Predlog odluke o davanju dotacije društvenom investicionom fondu NR Crne Gore iz sredstava privrednih rezervi federacije.

Za izvestioca Odbora određen je narodni poslanik Franjo Mihal.

Sekretar

Pretsednik

Mladen Szadevski, s. r.

Ing. Ivan Pinterić, s. r.

Članovi:

Ing. Đorđe Blagojević, s. r., Ante Bojanić, s. r., Nenad Jakšić, s. r., ing. Dobrivoje Lapčević, s. r., Radivoje Lukić, s. r., Franjo Mihal, s. r., Branislav Mladenović, s. r., ing. Vojin Popović, s. r., Janko Rudolf, s. r., Andrija Šubat, s. r., Dušan Sekić, s. r., Sveta Paunović, s. r., Milan Prodanović, s. r.

PREDLOG

ODLUKE O DODELJIVANJU SREDSTAVA IZ
PRIVREDNIH REZERVU FEDERACIJE ZA
FINANSIRANJE NAKNADNIH I VANREDNIH
POTREBA FEDERACIJE

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA

SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE

B. Br. 2587

18 aprila 1957 god.

Beograd

PRETSEDNIKU SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Dostavljamo Vam Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje

ranje naknadnih i vanrednih potreba federacije, sa obrazloženjem, s molbom da se preuzme na dalji rad u Saveznoj narodnoj skupštini.

Istovremeno Vaš obavestavamo da je Savezno izvršno veće za svoje pretstavnike odredilo Avda Humu, člana Saveznog izvršnog veća i državnog sekretara za poslove finansija — za pretstavnika u Saveznom veću i Zorana Polića, državnog potsekretara za poslove finansija — za pretstavnika u Veću proizvođača.

Za poverenika Saveznog izvršnog veća određeni su Borivoje Romić, pomoćnik državnog sekretara za poslove finansija — za poverenika u Saveznom veću i Dušan Lompar, pomoćnik državnog sekretara za poslove finansija — za poverenika u Veću proizvođača.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar
Saveznog izvršnog veća
Veljko Zeković, s. r.

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA

Pretsednik
SNS (A) 21
20. V. 1957 god.
Beograd

PRETSEDNIKU VEĆA PROIZVOĐAČA SAVEZNE
NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Druže Predsedniče,

Dostavljam Vam Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije, koji je Savezno izvršno veće aktom B. br. 2587 od 18 aprila 1957 godine podnelo Skupštini, i molim da taj predlog uputite Odboru za narodnu privredu svog Doma na pretresanje i dalji postupak.

Za svog pretstavnika pri pretresanju ovog predloga Savezno izvršno veće je odredilo Zorana Polića, državnog potsekretara za poslove finansija, a za poverenika Dušana Lompára, pomoćnika državnog sekretara za poslove finansija.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsednik
Petar Stambolić, s. r.

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
VEĆE PROIZVOĐAČA

SNS (A) 21
21. IV. 1957 god.
Beograd

PRETSEDNIKU ODBORA ZA NARODNU PRIVREDU

Beograd

Druže Predsedniče,

U prilogu Vam dostavljam Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije, s molbom da ga pretrese Vaš odbor i dostavi izveštaj Domu.

Za svog pretstavnika pri pretresanju ovog predloga Savezno izvršno veće je odredilo Zorana Polića, državnog potsekretara za poslove finansija, a za poverenika Dušana Lompára, pomoćnika državnog sekretara za poslove finansija.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsednik
Ivan Božičević, s. r.

PREDLOG

ODLUKE O DODELJIVANJU SREDSTAVA IZ PRIVREDNIH REZERV FEDERACIJE ZA FINANSIRANJE NAKNADNIH I VANREDNIH POTREBA FEDERACIJE

1) Ovlašćuje se Savezno izvršno veće da može iz sredstava privrednih rezervi federacije, predviđenih u stavu 1 Glave XXXI Saveznog društvenog plana za 1957 godinu, odobravati sredstva za podmirenje naknadnih i vanrednih potreba federacije u toku 1957 godine do iznosa od Din. 5.000.000.000.—

2) Dodeljenim sredstvima iz tač. 1 raspolaže Savezno izvršno veće po propisima koji važe za raspolaganje budžetskom rezervom.

3) Ova odluka stupa na snagu danom objavljivanja u »Službenom listu FNRJ«.

OBRAZLOŽENJE

Saveznim budžetom za 1957 godinu odobrena je budžetska rezerva u iznosu od Din. 5.500.000.000 za nepredviđene ili nedovoljno predviđene potrebe koje se finansiraju iz budžeta (shodno propisu člana 8 Osnovnog zakona o budžetima), kao i za pokriće rashoda koji se nisu mogli rasporediti u predračunima pojedinih ustanova. Na taj način od Din. 5.500.000.000.—, Din. 2.816.810.000 predviđeno je kao čista rezerva, a Din. 2.683.190.000 već je unapred angažovano.

Iznos od Din. 2.816.810.000 raspoloživih sredstava u budžetskoj rezervi bio bi dovoljan — prema iskustvu iz prethodnih godina — ako bi se ova sredstva koristila samo za pokriće nedovoljno predviđenih rashoda koji se finansiraju iz budžeta.

Međutim, ako se uzme u obzir da u ovoj godini ne postoji rezerva federacije, koja je u 1956 godini i u ranijim godinama najvećim delom služila za finansiranje raznih privrednih i neprivrednih investicija, zatim za podmirenje rashoda nastalih u vezi sa elementarnim nepogodama (poplave, odronjavanje zemljišta, štete na putevima itd), kao i za davanje raznih pomoći inostranstvu (pomoć palestinskim izbeglicama i za druge pomoći), onda su sredstva slobodnog dela budžetske rezerve nedovoljna za podmirenje tih i takvih potreba, koje se u toku ove godine — za razliku od ranijih godina — mogu jedino finansirati iz sredstava budžetske rezerve.

Napominje se da je iz sredstava slobodnog dela budžetske rezerve samo u periodu od 1 januara pa do 15 aprila ove godine isplaćeno Din. 2.754.000.000 za podmirenje nepredviđenih i nedovoljno predviđenih potreba od kojih najveći deo u iznosu od 2.029.500.000 dinara za potrebe koje, s obzirom na njihov obim ili karakter, normalno ne bi smele da terete sredstva budžetske rezerve.

Radi ilustracije navode se potrebe za čija su podmirenja odobrena od 1 januara do 15 aprila znatnija sredstva iz budžetske rezerve, i to:

— za školovanje dece palih boraca i žrtava fašističkog terora Din. —	1.000.000.000.—
— za prihvatanje i smeštaj izbeglica iz Egejske Makedonije — — — — — Din.	530.000.000.—
— za diplomatske stanove — — — — — „	240.000.000.—
— za otklanjanje posledica nastalih usled odronjavanja brda Gradot kod Kavadar — — — — — „	200.000.000.—
— za suzbijanje gubara — — — — — „	133.000.000.—
— za izgradnju zgrade instituta društvenih nauka u Beogradu — — — — — „	100.000.000.—
— za realizaciju programa isporuke hrane od strane organizacije KER — — — — — „	66.500.000.—
— za troškove Međunarodne konferencije za energiju — — — — — „	45.000.000.—
— za suzbijanje svinavke i šapa — — — — — „	40.000.000.—
— za manje tekuće potrebe ukupno — — — — — „	399.500.000.—

što ukupno iznosi Din. 2.754.000.000.—

odnosno pretstavlja utrošak skoro čitave slobodne rezerve. Na taj način novi zahtevi koji su se već pojavili i koji će se dalje pojavljivati ne bi se mogli uopšte uzeti u razmatranje.

Od prispelih zahteva kojima se traže znatniji iznosi sredstava iz budžetske rezerve, a po kojima još nije doneta odluka, navode se sledeći:

— za potrebe nuklearne energije — — — — —	Din. 2.500.000.000.—
— za izgradnju i adaptaciju objekata, za nabavku aparata i instrumenata, za specijalizaciju lekara i stručnog osoblja i za podizanje drugih mera u borbi protiv poliomielitisa — — —	„ 546.652.000.—
— razni manji zahtevi koji — na ime pomoći društvenim organizacijama za godišnji odmor radnika i službenika — —	„ 300.000.000.—
— za radove na Trgu Marksa i Engelsa u Beogradu — — —	„ 114.000.000.—
— za manipulativne troškove u vezi sa besplatnom isporukom hrane preko Crvenog krsta — —	„ 103.000.000.—
— na ime dotacije Vazduhoplovnom savezu Jugoslavije (uzevši akonto od Din. 10.000.000)	„ 65.000.000.—
— razni manji zahtevi koji dosada iznose — — — — —	„ 418.000.000.—
	Din. 4.046.652.000.—

S obzirom da je u budžetskoj rezervi odnosno njenom slobodnom delu, kao što se iz navedenog vidi, ostalo raspoloživo samo Din. 62.810.000 a da do sada prispeli zahtevi, koji se nalaze u fazi razmatranja iznose Din. 4.046.652.000 nameće se kao nužno povećanje budžetske rezerve i to za sada u iznosu od 5.000.000.000 dinara.

Izdvajanje sredstava za ovu svrhu može se izvršiti na teret privrednih rezervi federacije obrazovanih odredbom Glave XXXI Saveznog društvenog plana za 1957 godinu, kojom raspolaže Savezna narodna skupština.

U tom cilju predlaže se Odluka o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije u 1957 godini.

IZVEŠTAJ

ODBORA ZA NARODNU PRIVREDU O PREDLOGU ODLUKE O DODELJIVANJU SREDSTAVA IZ PRIVREDNIH REZERVU FEDERACIJE ZA FINANSIRANJE NAKNADNIH I VANREDNIH POTREBA FEDERACIJE

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
SAVEZNO VEĆE

Odbor za narodnu privredu
SNS (A) 21

25. IV. 1957 god.
Beograd

SAVEZNOM VEĆU SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Odbor za narodnu privredu Saveznog veća, na svojim sednicama održanim na dan 24 i 25 aprila 1957 godine, pretresao je Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije.

Pretresajući predlog ove odluke, Odbor je usvojio bez izmena, s tim što je prethodno pre usvajanja tražio i dobio mišljenje Odbora za budžet Saveznog veća da predloženi predlog odluke treba usvojiti.

Podnoseći ovaj izveštaj Odbor za narodnu privredu Saveznog veća moli Dom da usvoji Predlog od-

luke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za finansiranje naknadnih i vanrednih potreba federacije.

Za izvestioca je određen narodni poslanik Jefto Šćepanović.

Sekretar

Jefto Šćepanović, s. r.

Pretsednik

Vidoe Smilevski, s. r.

Članovi:

Tone Fajfar, s. r., Đuro Pucar, s. r., Blažo Đuričić, s. r., Šefket Maglajlić, s. r., Todor Vujašinović, s. r., Tode Kurtović, s. r., Ilija Tepavac, s. r., Darko Belinić, s. r., Radivoje Davidović, s. r., Đuro Jovanović, s. r., Pal Soti, s. r., Mika Špiljak, s. r., Ante Raos, s. r., Dušan Čalić, s. r., Nikola Jakšić, s. r., Vicko Krstulović, s. r., Boge Kuzmanovski, s. r., Radomir Komatina, s. r., Blagoj Popov, s. r., Vojislav Jelenković, s. r., Jože Borštnar, s. r., Franc Simonić, s. r., Džavid Nimani, s. r.

PREDLOG

ODLUKE O DODELJIVANJU SREDSTAVA IZ PRIVREDNIH REZERVU FEDERACIJE ZA POTREBE DRŽAVNIH MATERIJALNIH REZERVU I OVLAŠĆENJU SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA DA REGULIŠE UPOTREBU DRŽAVNIH MATERIJALNIH REZERVU

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE

B. br. 2.600

24 aprila 1957 god.

Beograd

PRETSEDNIKU SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE
Beograd

Dostavljamo Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za potrebe državnih materijalnih rezervi i ovlašćenju Saveznog izvršnog veća da reguliše upotrebu državnih materijalnih rezervi, sa obrazloženjem, s molbom da se odluka donese po hitnom postupku na pretstojećem sastanku Savezne narodne skupštine.

S obzirom da za obezbeđenje redovnog zadatka koji treba da vrše državne materijalne rezerve nema potrebnih sredstava, a imajući u vidu značaj ovih rezervi na stabilnije odnose u privredi, to se naročito ističe potreba hitnosti donošenja predložene odluke.

Istovremeno vas obaveštavamo da je Savezno izvršno veće za svoje pretstavnike odredilo dr. Marjana Brecelja, člana Saveznog izvršnog veća — za pretstavnika u Saveznom veću i Ljuba Babića, državnog potsekretara za poslove robnog prometa — za pretstavnika u Veću proizvođača.

Za poverenike Saveznog izvršnog veća određeni su Dušan Vuković, pomoćnik državnog sekretara za poslove robnog prometa — za poverenika u Saveznom veću i Blažo Rađunović, direktor Direkcije za sirovine — za poverenika u Veću proizvođača.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar

Saveznog izvršnog veća
Veljko Zeković, s. r.

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
Pretsednik

SNS (A) 24

24. IV. 1957 god.

Beograd

PRETSEDNIKU VEĆA PROIZVOĐAČA SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Druže Pretsedniče,

Dostavljam Vam Predlog odluke o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije za potrebe

državnih materijalnih rezervi i ovlašćenju Saveznom izvršnom veću da reguliše upotrebu državnih materijalnih rezervi, koji je aktom B. br. 2600 od danas Savezno izvršno veće podnelo Skupštini.

Pošto je Savezno izvršno veće predložilo da se ova odluka donese po hitnom postupku, molim Vas da ovaj predlog odluke stavite neposredno na dnevni red sednice svog Doma po postupku predviđenom Poslovníkom Vašeg Doma za donošenje zakona po hitnom postupku.

Za svog prestavnika po ovom predlogu Savezno izvršno veće je odredilo Ljuba Babića, državnog potsekretara za poslove robnog prometa, a za poverenika Blaža Radunovića, direktora Direkcije za sirovine.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsednik

Petar Stambolić, s. r.

PREDLOG

O DODELJIVANJU SREDSTAVA IZ PRIVREDNIH REZERV FEDERACIJE ZA POTREBE DRŽAVNIH MATERIJALNIH REZERV I OVLAŠĆENJU SAVEZNOG IZVRŠNOM VEĆU DA REGULIŠE UPOTREBU DRŽAVNIH MATERIJALNIH REZERV

1. Ovlašćuje se Savezno izvršno veće da može upotrebiti deo sredstava privrednih rezervi federacije, predviđenih u glavi XXXI Saveznog društvenog plana za 1957 godinu, za podmirenje potreba državnih materijalnih rezervi.

2. Savezno izvršno veće doneće propise o upotrebi državnih materijalnih rezervi, finansiranju odnosno kreditiranju potreba državnih materijalnih rezervi, kao i o odnosima nadležnih državnih organa uprave prema privrednim organizacijama u vezi poslovanja sa tim rezervama. U tim propisima Savezno izvršno veće može odrediti koje se povrede propisa smatraju privrednim prestupima i odrediti kazne za prestupe izvršene od strane privrednih organizacija.

3. Ova odluke stupa na snagu osmog dana po objavljivanju u »Službenom listu FNRJ«.

OBRAZLOŽENJE

Predloženom odlukom daje se ovlašćenje Saveznom izvršnom veću da upotrebi sredstva privrednih rezervi federacije, predviđena u Saveznom društve-

nom planu za 1957 godinu, za potrebe državnih materijalnih rezervi.

Prema propisima koji su važili do stupanja na snagu Zakona o državnoj upravi i Zakona o saveznom organima uprave (»Službeni list FNRJ«, br. 13/56), potrebna sredstva za državne materijalne rezerve trebalo je da obezbedi Savezni društveni plan. Takođe je i u Osnovnom zakonu o budžetima predviđeno bilo da se sredstva stalnog rezervnog fonda federacije mogu da upotrebe za stvaranje državnih materijalnih rezervi (član 100). Međutim, kako ove godine stalni rezervni fond federacije ne raspolaže dovoljnim sredstvima za podmirenje ovih potreba, to se deo iznosa potrebnih sredstava za državne materijalne rezerve treba da dodeli iz privrednih rezervi federacije. Ovakva upotreba sredstava privrednih rezervi federacije odgovara nameni koja je predviđena za ta sredstva, pošto i ona služe za obezbeđenje stabilnijih odnosa na tržištu. Državne materijalne rezerve imaju kao jednu od osnovnih funkcija da povlačenjem robe iz prometa odnosno puštanjem robe u promet utiču na stabilnije odnose na tržištu. Iznos sredstava koji je potreban za ovu svrhu u zavisnosti je od kretanja na tržištu, pa se stoga ne može unapred da predvidi iznos koji će za te svrhe biti potreban, već se daje okvirno ovlašćenje Saveznom izvršnom veću da za te svrhe upotrebi sredstva koja se u datoj prilici budu pokazala potrebnim.

Izmenama u organizaciji savezne uprave, poslovi sa državnim materijalnim rezervama ušli su u delokrug Državnog sekretarijata za poslove robnog prometa i na njega je preneto rešavanje o nabavljanju, čuvanju i otuđivanju tržišnih rezervi. Dotadašnji samostalni organi uprave — direkcije za sirovine i direkcije za ishranu — dobili su status organa uprave u sastavu tog sekretarijata. Ove promene zahtevaju i odgovarajuću novu podelu nadležnosti i ovlašćenja u raspolaganju državnim materijalnim rezervama. Stoga se u predloženoj odluci ovlašćuje Savezno izvršno veće da donese potrebne propise koji bi regulisali odnose u novonastaloj situaciji.

S obzirom da za obezbeđenje redovnog zadatka koji treba da vrše državne materijalne rezerve nema potrebnih sredstava, a imajući u vidu značaj ovih rezervi na stabilnije odnose u privredi, to se naročito ističe potreba hitnosti donošenja gore predložene odluke.

САВЕЗНО ВЕЋЕ

55-та СЕДНИЦА

ОДРЖАНА 25 АПРИЛА 1957 ГОДИНЕ

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда:

1. Саопштења;
2. Утврђивање дневног реда.

Дневни ред:

1. Претрес Предлога закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу;
2. Претрес Предлога одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације;
3. Претрес Предлога одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за финансирање накнадних и ванредних потреба федерације;
4. Претрес Предлога одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за потребе државних материјалних резерви и овлашћење Савезном извршном већу да регулише употребу државних материјалних резерви.
5. Погуњавање одбора.

Говорници: Влада Зечевић, Живко Бернот, Јефта Шћепановић (2 пута), Радош Лепенац, Тоде Куртовић, Грга Јанкес (2 пута).

ПРЕТСЕДАВАО:

ПРЕТСЕДНИК
ВЛАДА ЗЕЧЕВИЋ

ЗАПИСНИЧАР
ЖИВКО БЕРНОТ

Почетак у 11.00 часова

Претседник Влада Зечевић (Изборни срез јадрански, НР Србија): Отварам 55-ту седницу Савезног већа Савезне народне скупштине.

Записник данашње седнице водиће записничар народни посланик Живко Бернот.

Молим записничара да прочита записник прошле седнице.

Записничар Живко Бернот (Изборни срез Кршко, НР Словенија) чита записник 54-те седнице од 27 марта 1957 године.

Претседник Влада Зечевић: Да ли има примедаба на прочитани записник? (Нема).

Пошто примедаба нема записник се оверава.

Изволите чути саопштења.

Тражили су отсуства народни посланици: Добривоје Радосављевић, због болести, Мома Марковић, због службеног пута у иностранство, Чеда Ђурђевић, због болести, др Макс Шнудерл, због службеног пута у иностранство, Стојадин Стојковић, због службеног пута у иностранство, др Јерко Радмиловић, због одласка на лечење, Борис Зихерл,

због болести, Владимир Бакарић, због болести и Стеван Крајачић, због спречености.

Да ли Дом одобрава тражена отсуства? (Гласови: Одобрава.)

Објављујем да су тражена отсуства одобрена.

Претставке и жалбе. — У времену од 26 марта до 23 априла ове године примили смо 31 претставку и жалбу.

Пошто је списак претставки и жалби умножен и раздељен народним посланицима, нећемо га читати.

Законски предлози и друга акта. — Од Савезног извршног већа примили смо:

1) Предлог закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу, — достављен је Одбору за народну привреду;

2) Предлог Одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације, — достављен је Одбору за народну привреду;

3) Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за

финансирање накнадних и ванредних потреба федерације, — достављен је Одбору за народну привреду;

4) Предлог одлуке о потврди Уредбе о измени Уредбе о организацији и раду Савезног извршног већа, — достављен је Одбору за организацију власти и управу;

5) Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за потребе државних материјалних резерви и овлашћењу Савезном извршном већу да регулише употребу државних материјалних резерви.

За овај предлог одлуке Савезно извршно веће тражило је хитан поступак. О томе примио сам писмо од Претседника Савезне народне скупштине, које гласи (чита):

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

Претседник

СНС (А) 24

24. IV. 1957 год.

Београд

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНОГ ВЕЋА САВЕЗНЕ
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Друже Претседниче,

Достављамо Вам Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за потребе државних материјалних резерви и овлашћењу Савезном извршном већу да регулише употребу државних материјалних резерви, који је актом Б. бр. 2600 од данас Савезно извршно веће поднело Скупштини.

Пошто је Савезно извршно веће предложило да се ова одлука донесе по хитном поступку, молим Вас да овај предлог одлуке ставите непосредно на дневни ред седнице свог Дома по поступку предвиђеном Пословником Вашег Дома за доношење закона по хитном поступку.

За свог претставника по овом предлогу Савезно извршно веће је одредило свог члана др Марјана Брецеља, а за поверенике Душана Вуковића, помоћника државног секретара за послове робног промета.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Претседник

Петар Стамболић, с. р.

У смислу члана 152 Пословника Савезног већа Дом решава, као о претходном питању, да ли ће се усвојити хитност за овај предлог одлуке.

Стављам на гласање предлог Савезног извршног већа да се овај предлог претресе по хитном поступку. Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Да ли се ко уздржао? (Није).

Објављујем да је Дом одлучио да се овај предлог одлуке донесе по хитном поступку.

Извештаји одбора. — Од Одбора за народну привреду примили смо:

1) извештај о Предлогу закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу;

2) извештај о Предлогу одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду

НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације;

3) извештај о Предлогу одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за финансирање накнадних и ванредних потреба федерације.

Од Законодавног одбора примили смо:

Извештај о Предлогу закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу.

Обавештења. — Пошто су избором народног посланика Петра Стамболића за претседника Савезне народне скупштине остала упражњена места чланова Одбора за народну привреду и место члана Одбора за спољне послове и избором народног посланика Милоша Минића за претседника Извршног већа НР Србије и члана Савезног већа, остало упражњено једно место члана Одбора за народну привреду, Дом треба да изабере на упражњена места нове чланове. На основу изложеног предлажем следећи дневни ред:

1) Претрес Предлога закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу;

2) Претрес Предлога одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације;

3) Претрес Предлога одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за финансирање накнадних и ванредних потреба федерације;

4) Претрес Предлога одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за потребе државних материјалних резерви и овлашћењу Савезном извршном већу да регулише употребу државних материјалних резерви;

5) Попуњавање одбора.

Да ли Дом усваја предложени дневни ред? (Једногласно: Усваја).

Објављујем да је Дом усвојио дневни ред.

Од Претседника Савезне народне скупштине примио сам писмо следеће садржине (чита):

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

Претседник

П. Вр. СНС (А) 17

25-IV-1957 год.

Београд

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНОГ ВЕЋА САВЕЗНЕ
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Друже Претседниче,

Савезно извршно веће обавестило је Претседништво скупштине да ће у оквиру дискусије о елаборату „Стање пољопривреде и задругарства и перспективе њиховог развоја“ члан Савезног извршног већа Славко Комар дати експозе.

У вези с тим молим да члановима свог Дома предложите да, у смислу члана 15 став 3 Пословни-

ка Савезне народне скупштине, одлуче да се експозе друга Комара саслуша на заједничкој седници оба дома Скупштине која би се одржала данас, 25 априла 1957 године у 17 часова.

Смрт фашизму — Слобода нареду!

Претседник

Петар Стамболић, с. р.

Да ли Дом усваја да се данас у 17 часова одржи заједничка седница? (*Гласови: Усваја*).

Предлажем одмор од 15 минута. После одмора наставићемо рад са већ утврђеним дневним редом.

(После одмора)

Претседник Влада Зечевић: Настављамо рад.

Прелазимо на прву тачку дневног реда: — Претрес Предлога закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу. Известилац Одбора за народну привреду је народни посланик Јефто Шћепановић, претставник Савезног извршног већа је Авдо Хумо, члан Савезног извршног већа, а повереник Урош Видовић, помоћник државног секретара за послове финансија.

Молим известиоца Одбора за народну привреду народног посланика Јефто Шћепановића да прочита извештај Одбора.

Известилац Одбора за народну привреду Јефто Шћепановић (НР Црна Гора) чита извештај о Предлогу закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу. (Видети у прилогу).

Претседник Влада Зечевић: Молим известиоца Законодавног одбора народног посланика Радоша Лепенца да прочита извештај Одбора.

Известилац Законодавног одбора Радош Лепенца (Изборни срез трстенички, НР Србија) чита извештај о Предлогу закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу. (Видети у прилогу).

Претседник Влада Зечевић: Приступамо претресу. Ко жели реч о овом законском предлогу? (Нико се не јавља).

Пошто се нико не јавља за реч, стављам овај законски предлог на гласање. Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Да ли се ко уздржао од гласања? (Није).

Објављујем да је Савезно веће усвојило Предлог закона о изменама и допунама основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу.

Друга тачка дневног реда: — Претрес Предлога одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације.

Известилац Одбора за народну привреду је народни посланик Тоде Куртовић, претставник Савезног извршног већа је Никола Минчев, члан Савезног извршног већа, а повереник Милан Михајловић, начелник у Секретаријату за опште привредне послове Савезног извршног већа.

Молим известиоца Одбора за народну привреду народног посланика Тоде Куртовића да поднесе извештај Одбора.

Известилац Одбора за народну привреду Тоде Куртовић (Изборни срез Чапљина и Столац, НР Босна и Херцеговина) чита извештај о Предлогу одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације. (Видети у прилогу).

Претседник Влада Зечевић: Приступамо претресу. Ко се јавља за реч? (Нико се не јавља). Пошто се нико не јавља за реч, стављам овај законски предлог на гласање. Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Да ли се ко уздржао од гласања? (Није).

Објављујем да је Дом усвојио Предлог одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације.

Прелазимо на трећу тачку дневног реда: — Претрес предлога одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за финансирање накнадних и ванредних потреба федерације.

Известилац Одбора за народну привреду је народни посланик Јефто Шћепановић, претставник Савезног извршног већа је Авдо Хумо, члан Савезног извршног већа, а повереник Боривоје Ромић, помоћник државног секретара за послове финансија.

Молим известиоца Одбора за народну привреду народног посланика Јефто Шћепановића да поднесе извештај Одбора.

Известилац Одбора за народну привреду Јефто Шћепановић (НР Црна Гора) чита извештај о Предлогу одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за финансирање накнадних и ванредних потреба федерације. (Видети у прилогу).

Претседник Влада Зечевић: Приступамо претресу. Ко жели реч? (Нико се не јавља). Пошто се нико не јавља за реч, стављам законски предлог на гласање. Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Да ли се ко уздржао од гласања? (Није).

Објављујем да је Дом усвојио Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за финансирање накнадних и ванредних потреба федерације.

Прелазимо на четврту тачку дневног реда: — Претрес Предлога одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за потребе државних материјалних резерви и овлашћењу Савезном извршном већу да регулише употребу државних материјалних резерви.

Пошто је за овај предлог одлуке одлучено да се донесе по хитном поступку, приступамо одмах претресу. Претставник Савезног извршног већа је др Маријан Брецељ, члан Савезног извршног већа, а повереник Душан Вуковић, помоћник државног секретара за послове робног промета.

Приступамо претресу.

Ко се јавља за реч? (Нико се не јавља). Пошто се нико не јавља за реч, стављам на гласање Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за потребе државних материјалних резерви и овлашћењу Савезном извршном већу да регулише употребу државних материјалних резерви. Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Да ли се ко уздржао од гласања? (Није).

Објављујем да је Дом усвојио овај Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за потребе државних материјалних резерви и овлашћењу Савезном извршном већу да регулише употребу државних материјалних резерви.

Прелазимо на пету тачку дневног реда: — Попуњавање одбора.

Као што знате, треба да изаберемо једног члана Одбора за спољне послове и два члана Одбора за народну привреду.

Ко од народних посланика има предлог за попуњавање ових одбора. (Грга Јанкес: Имам ја).

Има реч народни посланик Грга Јанкес.

Грга Јанкес (Изборни срез Бјеловар, НР Хрватска): Другови, уиме групе народних посланика а на основу чл. 81 Пословника Савезног већа Савезне народне скупштине предлагам да се за чланове одбора Савезног већа изаберу следећи народни посланици, и то:

У Одбор за спољне послове народни посланик Јован Веселинов уместо Петра Стамболића који је изабран за Претседника Савезне народне скупштине.

Претседник Влада Зечевић: Има ли других предлога? (Нико се не јавља). Стављам на гласање предлог народног посланика Грге Јанкеса и другога да се у Одбор за спољне послове на место друга Петра Стамболића изабере народни посланик Јован Веселинов. Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Да ли се ко уздржао од гласања? (Није).

Објављујем да је Савезно веће изабрало за члана Одбора за спољне послове народног посланика Јована Веселинова.

Молим предлог за други одбор.

Грга Јанкес (наставља): У Одбор за народну привреду предлагам народног посланика Ристу Антуновића и Добривоја Бошковића уместо Петра Стамболића који је постао Претседник Савезне народне скупштине, и Милоша Минића који је постао члан Савезног извршног већа.

Предлагачи су: Грга Јанкес, Гојко Гарчевић, Јефто Шћепановић, Миле Почуча, Шефкет Маглајлић, Але Галић, Франце Перовшек, Добросав Томашевић, Цавид Нимани, др Иво Сунарић, Димитар Алексијевски.

Претседник Влада Зечевић: Има ли других предлога? (Нико се не јавља). Стављам на гласање предлог да се у Одбор за народну привреду изаберу народни посланици другови Риста Антуновић и Добривоје Бошковић. Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Да ли ко има против? (Нема). Да ли се ко уздржао од гласања? (Није).

Објављујем да су за чланове Одбора за народну привреду изабрани народни посланици Риста Антуновић и Добривоје Бошковић.

Прелазимо на саглашавање законских предлога и других аката усвојених у оба дома.

Од претседника Већа произвођача примио сам обавештење да је Веће произвођача усвојило у истоветном тексту као и Савезно веће:

1) Предлог закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу;

2) Предлог одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације;

3) Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за финансирање накнадних и ванредних потреба федерације;

4) Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за потребе државних материјалних резерви и овлашћењу Савезном извршном већу да регулише употребу државних материјалних резерви.

Тиме је дневни ред исцрпен.

Поново обавештавам народне посланике да ће се заједничка седница оба дома одржати данас у 17,00 часова.

Закључујем седницу.

(Седница је закључена у 12,00 часова)

ПРИЛОЗИ

СПИСАК

ПРЕТСТАВКИ И ЖАЛБИ ПРИМЉЕНИХ У ОДБОРУ ЗА ПРЕТСТАВКЕ И ЖАЛБЕ САВЕЗНОГ ВЕЋА САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ У ВРЕМЕНУ ОД 26 МАРТА ДО 26 АПРИЛА 1957 ГОДИНЕ

1. Стокић Живојин, из Раброва, срез Пожаревац;
2. Штрукељ Андреј, Љубљана;
3. Барт Франц, из Дравограда, срез Марибор;
4. Лушић Срећко, из Богозница, срез Шибеник;
5. Орехек Михаел, Жеје Домжале бр. 6, Љубљана;
6. Дебељак Јанез, Доленја Вас, Крањ;
7. Каменарић Владислав, из Клоштера — Иванић, срез Тутин;
8. Антић Тодор, село Вирина, срез Светозарево;
9. Букић Момир, село Кланица, срез Ваљево;
10. Јошт Антон, из Готовља 31, срез Цеље;
11. Рисовски Данило, Београд;
12. Рашевић Борисав, Београд;
13. Томановић Љубинка, из Старог Бечеја, срез Врбас;
14. Каленић Јустина, Београд, Тодић Милорад, село Месарци, Шабац;
15. Ракић Томислав, Београд;
16. Бишкупих Иван, Београд;
17. Марковић Станоје, Београд;
18. Савић Петар, из Урошевца, срез Приштина;
19. Радојевић Велисав, Београд;
20. Поповић Душан за Мирић Марту, из Плитвичког Љесковца, срез Госпић;
21. Вршчај Јанез, Војна Вас бр. 26 срез Ново Место;
22. Сарац Милена, Шабац;
23. Петровић Љубомир, из Раковице, срез Београд;
24. Стојановић — Катић Госпава, Пожаревац;
25. Трбојевић Радиша, Винковци;
26. Андрејић Михаило, Смед. Паланка, Младеновац;
27. Зувитео Милош, Сплит;
28. Простран Алија, Банатски Карловац, срез Вршац;
29. Грбатић Богдан, Раковица, срез Београд;
30. Брамше Франц, Горишница, срез Суња;
31. Радосављевић Милан, Младеновац.

ПРЕДЛОГ

ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА ОСНОВНОГ ЗАКОНА О ОПШТИНСКОМ ПРИРЕЗУ И МЕСНОМ САМОДОПРИНОСУ

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

САВЕЗНО ИЗВРШНО ВЕЋЕ

Б. бр. 2563

2 априла 1957 год.

Београд

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Достављамо Вам Предлог закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу, са образложењем, с молбом да се преузме на даљи рад у Савезној народној скупштини.

Истовремено Вас обавештавамо да је Савезно извршно веће за своје претставнике одредило Авда

Хума, члана Савезног извршног већа и државног секретара за послове финансија — за претставника у савезном већу, и Зорана Полича, државног потсекретара за послове финансија — за претставника у Већу произвођача.

За поверенике Савезног извршног већа одређени су Урош Видовић, помоћник државног секретара за послове финансија — за повереника у Савезном већу, и Тошо Тишма, главни финансиски инспектор — за повереника у Већу произвођача.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Секретар

Савезног извршног већа

Вељко Зековић, с. р.

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

Претседник

СНС (А) 18

3 априла 1957 год.

Београд

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНОГ ВЕЋА САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Друже Претседниче,

Достављам Вам Предлог закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу, који је актом Б. бр. 2563 од 2 априла о. г. Савезно извршно веће поднело Скупштини, и молим да тај предлог упутите Одбору за народну привреду свог Већа на претресање и даљи поступак.

За свог претставника приликом претресања овог законског предлога у Вашем Дому Савезно извршно веће је одредило Авда Хума, члана Савезног извршног већа и државног секретара за послове финансија, а за повереника Уроша Видовића, помоћника државног секретара за послове финансија.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Претседник

Петар Стамболић, с. р.

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

Савезно веће

СНС (А) 18

3 априла 1957 год.

Београд

ПРЕТСЕДНИКУ ОДБОРА ЗА НАРОДНУ ПРИВРЕДУ САВЕЗНОГ ВЕЋА СНС

Београд

Друже Претседниче,

Достављам Вам Предлог закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу, и молим Вас да тај предлог претресете у Вашем Одбору и доставите извештај Дому.

За свог претставника приликом претресања овог законског предлога Савезно извршно веће је одредило Авда Хума, члана Савезног извршног већа и државног секретара за послове финансија, а за повереника Уроша Видовића, помоћника државног секретара за послове финансија.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Претседник

Влада Зечевић, с. р.

(Текст Предлога закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу видети међу прилозима 46-те седнице Већа произвођача од 25 априла 1957 године.)

ИЗВЕШТАЈ

ОДБОРА ЗА НАРОДНУ ПРИВРЕДУ О ПРЕДЛОГУ ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА ОСНОВНОГ ЗАКОНА О ОПШТИНСКОМ ПОРЕЗУ И МЕСНОМ САМОДОПРИНОСУ

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА
САВЕЗНО ВЕЋЕ

Одбор за народну привреду
СНС (А) 18

25 априла 1957 год.
Београд

САВЕЗНОМ ВЕЋУ САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Одбор за народну привреду Савезног већа, на својим седницама одржаним на дан 24 и 25 априла 1957 године, претресао је Предлог закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу.

Претресајући овај законски предлог, Одбор га је усвојио без измена и допуна.

Овај законски предлог претресао је и Законодавни одбор Савезног већа који га је такође усвојио без измена и допуна.

Подносећи овај извештај, Одбор за народну привреду Савезног већа предлаже и моли Дом да усвоји Предлог закона о изменама и допунама Основног закона о општинском прирезу и месном самодоприносу.

За известиоца одређен је народни посланик Јефто Шћепановић.

Секретар

Претседник

Јефто Шћепановић, с. р. Видос Смилевски, с. р.
Чланови:

Тоне Фајфар, с. р., Ђуро Пуцар, с. р., Благо Ђурић, с. р., Шефкет Маглајлић, с. р., Тодор Вујасиновић, с. р., Тодор Куртовић, с. р., Илија Тепавић, с. р., Марко Белинић, с. р., Радивоје Давидовић, с. р., Ђуро Јовановић, с. р., Пал Шоти, с. р., Мика Шпиљак, с. р., Анте Раос, с. р., Душан Чалић, с. р., Никола Јакшић, с. р., Вицко Крстуловић, с. р., Богд Кузмановски, с. р., Радомир Коматина, с. р., Благој Попов, с. р., Војислав Јеленковић, с. р., Франц Симонич, с. р., Јоже Борштнар, с. р., Цавид Нимани, с. р.

ИЗВЕШТАЈ

ЗАКОНОДАВНОГ ОДБОРА О ПРЕДЛОГУ ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА ОСНОВНОГ ЗАКОНА О ОПШТИНСКОМ ПОРЕЗУ И МЕСНОМ САМОДОПРИНОСУ

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА
САВЕЗНО ВЕЋЕ

Законодавни одбор
СНС (А) 18

24 априла 1957 год.
Београд

САВЕЗНОМ ВЕЋУ САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Законодавни одбор Савезног већа, на својој седници одржаној 24 априла 1957 године, претресао је Предлог закона о изменама и допунама Основног закона о општинском порезу и месном самодоприносу, достављен му на основу члана 136 Пословника Савезног већа од Одбора за народну привреду Савезног већа.

У законском тексту нису извршене никакве измене.

Подносећи овај извештај, Одбор предлаже Дому да га усвоји.

За известиоца одређен је народни посланик Радош Лепенац.

Секретар

Потпретседник

Др Јерко Радмилевић, с. р., Нинко Петровић, с. р.
Чланови:

Богомир Брајковић с. р., Саво Брковић с. р., Илија Дошен с. р., Спасоје Ђаковић с. р., Гојко Гарчевић, с. р., Драго Гиздић с. р., Иван Крефт с. р., др Хинко Кризман с. р., Радош Лепенац с. р., Зехра Муидовић с. р., Томо Никшић с. р., Петар Релић с. р., др Заим Шарац с. р., Иван Шифтар с. р.

ПРЕДЛОГ

ОДЛУКЕ О ДАВАЊУ ДОТАЦИЈЕ ДРУШТВЕНОМ ИНВЕСТИЦИОНОМ ФОНДУ НР ЦРНЕ ГОРЕ ИЗ СРЕДСТАВА ПРИВРЕДНИХ РЕЗЕРВИ ФЕДЕРАЦИЈЕ

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА
САВЕЗНО ИЗВРШНО ВЕЋЕ

Б. бр. 2580

12 априла 1957 год.
Београд

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Достављамо Вам Предлог одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације, са образложењем, с молбом да се преузме на даљи рад у Савезној народној скупштини.

Истовремено Вас обавештавамо да је Савезно извршно веће за свог претставника у оба дома Скупштине одредило Николу Минчева, члана Савезног извршног већа.

За поверенике Савезног извршног већа одређени су Милан Михајловић, начелник у Секретаријату за опште привредне послове, — за повереника у Савезном већу, и Владимир Пејовски, виши референт у Секретаријату за опште привредне послове Савезног извршног већа, — за повереника у Већу произвођача.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Секретар

Савезног извршног већа

Вељко Зековић, с. р.

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

Претседник

СНС (А) 20

13 априла 1957 год.
Београд

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНОГ ВЕЋА САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Друже Претседниче,

Достављам Вам Предлог одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације, који је Савезно извршно веће актом Б. бр. 2580 од 12 априла о. г. поднело Скупштини, и молим Вас да тај предлог упутите Одбору за народну привреду свог Дома на претресање и даљи поступак.

За свог претставника приликом претресања овог предлога Савезно извршно веће је одредило свог члана Николу Минчева, а за повереника Милана Михајловића, начелника у Секретаријату за опште привредне послове Савезног извршног већа.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Претседник

Петар Стамболић, с. р.

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

САВЕЗНО ВЕЋЕ

СНС (А) 20

13 априла 1957 год.

Београд

ПРЕТСЕДНИКУ ОДБОРА ЗА НАРОДНУ
ПРИВРЕДУ САВЕЗНОГ ВЕЋА

Београд

Друже Претседниче,

У прилогу Вам достављам Предлог одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације, с молбом да га претресе Ваш Одбор и достави извештај Дому.

За свог претставника при претресању овог предлога Савезно извршно веће је одредило свог члана Николу Минчева, а за повереника Милана Михајловића, начелника у Секретаријату за опште привредне послове Савезног извршног већа.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Претседник

Влада Зечевић, с. р.

(Текст Предлога одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације видети међу прилозима 46-те седнице Већа произвођача од 25 априла 1957 године).

ИЗВЕШТАЈ

ОДБОРА ЗА НАРОДНУ ПРИВРЕДУ О ПРЕДЛОГУ
ОДЛУКЕ О ДАВАЊУ ДОТАЦИЈЕ ДРУШТВЕНОМ
ИНВЕСТИЦИОНОМ ФОНДУ НР ЦРНЕ ГОРЕ ИЗ
СРЕДСТАВА ПРИВРЕДНИХ РЕЗЕРВИ
ФЕДЕРАЦИЈЕ

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

САВЕЗНО ВЕЋЕ

Одбор за народну привреду

СНС (А) 20

25 априла 1957 год.

Београд

САВЕЗНОМ ВЕЋУ САВЕЗНЕ НАРОДНЕ
СКУПШТИНЕ

Београд

Одбор за народну привреду Савезног већа, на својим седницама одржаним 24 и 25 априла 1957 године, претресао је Предлог одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације.

Претресајући предлог ове одлуке Одбор га је усвојио без измена и допуна.

Подносећи овај извештај, Одбор за народну привреду Савезног већа предлаже и моли Дом да усвоји Предлог одлуке о давању дотације друштвеном инвестиционом фонду НР Црне Горе из средстава привредних резерви федерације.

За известиоца одређен је народни посланик Тоде Куртовић.

Секретар

Претседник

Јефто Шћепановић, с. р. Видос Смилевски, с. р.

Чланови:

Тоне Фајфар с. р., Буро Пузар, с. р., Блажо Ђуричић с. р., Шефкет Маглајлић с. р., Тодор Вујасиновић с. р., Тоде Куртовић с. р., Илија Тепавец с. р., Марко Белинић с. р., Радивоје Давидовић с. р., Буро Јовановић с. р., Пал Шоти с. р., Мика Шпиљак с. р., Анте Раос с. р., Душан Чалић с. р., Мило Стојковић с. р., Тоде Кузмановски с. р., Радомир Коматина с. р., Благој Попов с. р., Војислав Јелецковић с. р., Јоже Борштар с. р., Франц Симоњић с. р., Давид

Миливојевић с. р.

ПРЕДЛОГ

ОДЛУКЕ О ДОДЕЉИВАЊУ СРЕДСТАВА ИЗ ПРИ-
ВРЕДНИХ РЕЗЕРВИ ФЕДЕРАЦИЈЕ ЗА ФИНАНСИ-
РАЊЕ НАКНАДНИХ И ВАНРЕДНИХ ПОТРЕ-
БА ФЕДЕРАЦИЈЕ

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

САВЕЗНО ИЗВРШНО ВЕЋЕ

Б. Бр. 2587

18 априла 1957 год.

Београд

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНЕ НАРОДНЕ
СКУПШТИНЕ

Београд

Достављамо Вам Предлог одлуке о додељивању средства из привредних резерви федерације за финансирање накнадних и ванредних потреба федерације, са образложењем, с молбом да се преузме на даљи рад у Савезној народној скупштини.

Истовремено Вас обавештавамо да је Савезно извршно веће за своје претставнике одредило Авда Хума, члана Савезног извршног већа и државног секретара за послове финансија — за претставника у Савезном већу, и Зорана Полича, државног потсекретара за послове финансија — за претставника у Већу произвођача.

За повереника Савезног извршног већа одређени су Боровоје Ромић, помоћник државног секретара за послове финансија — за повереника у Савезном већу, и Душан Ломпар, помоћник државног секретара за послове финансија — за повереника у Већу произвођача.

Смрт фашизму — Слободна народу!

Секретар

Савезног извршног већа

Вељко Зековић, с. р.

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

Претседник

СНС (А) 21

20 априла 1957 год.

Београд

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНОГ ВЕЋА САВЕЗНЕ
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Друже Претседниче,

Достављам Вам Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за финансирање накнадних и ванредних потреба федерације, који је Савезно извршно веће актом (Б. бр. 2587 од 18 априла о. г. поднело Скупштини, и молим да тај предлог упутите Одбору за народну привреду свог Дома на претресање и даљи поступак.

За свог претставника приликом претресања овог предлога Савезно извршно веће је одредило Авда Хума, државног секретара за послове финансија, а за повереника Боровоја Ромића, помоћника државног секретара за послове финансија.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Претседник

Петар Стамболић, с. р.

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

САВЕЗНО ВЕЋЕ

СНС (А) 21

20 априла 1957 год.

Београд

ПРЕТСЕДНИКУ ОДБОРА ЗА НАРОДНУ
ПРИВРЕДУ

Београд

Друже Претседниче,

У прилогу Вам достављам Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за финансирање накнадних и ванредних потреба федерације, с молбом да га претресе Ваш одбор и достави извештај Дому.

За свог претставника приликом претресања овог предлога Савезно извршно веће одредило је Авда

Хуму, државног секретара за послове финансија, а за повереника Боривоја Ромића, помоћника државног секретара за послове финансија.

Смрт фашизму — Слобода

Претседник

Влада Јосифовић, с. р.

(Текст Предлога одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за финансирање накнадних и ванредних потреба федерације видети међу прилозима 46-те седнице Већа произвођача од 25 априла 1957 године).

ИЗВЕШТАЈ

ОДБОРА ЗА НАРОДНУ ПРИВРЕДУ О ПРЕДЛОГУ ОДЛУКЕ О ДОДЕЉИВАЊУ СРЕДСТАВА ИЗ ПРИВРЕДНИХ РЕЗЕРВИ ФЕДЕРАЦИЈЕ ЗА ФИНАНСИРАЊЕ НАКНАДНИХ И ВАНРЕДНИХ ПОТРЕБА ФЕДЕРАЦИЈЕ

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА
САВЕЗНО ВЕЋЕ

Одбор за народну привреду

СНС (А) 21

25 априла 1957 године

Београд

САВЕЗНОМ ВЕЋУ САВЕЗНЕ НАРОДНЕ
СКУПШТИНЕ

Београд

Одбор за народну привреду Савезног већа, на својим седницама одржаним на дан 24 и 25 априла 1957 године, претресао је Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за финансирање накнадних и ванредних потреба федерације.

Претресајући предлог ове одлуке Одбор га је усвојио без измена с тим што је претходно пре усвајања тражио и добио мишљење Одбора за буџет Савезног већа да предложени предлог одлуке треба усвојити.

Подносећи овај извештај Одбор за народну привреду Савезног већа предлаже да Дом усвоји Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за финансирање накнадних и ванредних потреба федерације.

За известиоца је одређен народни посланик Јефто Шћепановић.

Секретар

Претседник

Јефто Шћепановић с. р. Видос Смилевски с. р.
Чланови:

Тоне Фајфар с. р., Ђуро Пуцар с. р., Благо Ђуричић с. р., Шефкет Маглајлић с. р., Тодор Вујасиновски с. р., Тоде Куртовић с. р., Илија Тепавац с. р., Марко Белинић с. р., Радивоје Давидовић с. р., Ђуро Јовановић с. р., Пал Шоти с. р., Мика Шпиљак с. р., Анте Раос с. р., Душан Чалић с. р., Никола Јакшић с. р., Вицко Крстуловић с. р., Боге Кузмановски с. р., Радомир Коматина с. р., Благој Попов с. р., Војислав Јеленковић с. р., Јоже Борштнар с. р., Франц Симонич с. р., Давид Нимани с. р.

ПРЕДЛОГ

ОДЛУКЕ О ДОДЕЉИВАЊУ СРЕДСТАВА ИЗ ПРИВРЕДНИХ РЕЗЕРВИ ФЕДЕРАЦИЈЕ ЗА ПОТРЕБЕ ДРЖАВНИХ МАТЕРИЈАЛНИХ РЕЗЕРВИ И ОВЛАШЋЕЊУ САВЕЗНОМ ИЗВРШНОМ ВЕЋУ ДА РЕГУЛИШЕ УПОТРЕБУ ДРЖАВНИХ МАТЕРИЈАЛНИХ РЕЗЕРВИ

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА
САВЕЗНО ИЗВРШНО ВЕЋЕ

Б. бр. 2600

24 априла 1957 године

Београд

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНЕ НАРОДНЕ
СКУПШТИНЕ

Београд

Достављамо Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за потребе

државних материјалних резерви и овлашћењу Савезном извршном већу да регулише употребу државних материјалних резерви, са образложењем, с молбом да се одлука донесе по хитном поступку на претстојећем састанку Савезне народне скупштине.

С обзиром да за обезбеђење редовног задатка који треба да врше државне материјалне резерве нема потребних средстава, а имајући у виду значај ових резерви на стабилније односе у привреди, то се нарочито истиче потреба хитности доношења горе предложене одлуке.

Истовремено вас обавештавамо да је Савезно извршно веће за своје претставнике одредило др Марјана Брецеља, члана Савезног извршног већа — за претставника у Савезном већу, и Љуба Бабића, државног потсекретара за послове робног промета — за претставника у Већу произвођача.

За поверенике Савезног извршног већа одређени су Душан Вуковић, помоћник државног секретара за послове робног промета — за повереника у Савезном већу, и Благој Радуновић, директор Дирекције за сировине — за повереника у Већу произвођача.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Секретар

Савезног извршног већа

Вељко Зековић с. р.

САВЕЗНА НАРОДНА СКУПШТИНА

Претседник

СНА (А) 24

24 априла 1957 године

Београд

ПРЕТСЕДНИКУ САВЕЗНОГ ВЕЋА
САВЕЗНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Друже Претседниче,

Достављам Вам Предлог одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за потребе државних материјалних резерви и овлашћењу Савезном извршном већу да регулише употребу државних материјалних резерви, који је актом Б. бр. 2600 од данас Савезно извршно веће поднело Скупштини.

Пошто је Савезно извршно веће предложило да се ова одлука донесе по хитном поступку, молим Вас да овај предлог одлуке ставите непосредно на дневни ред седнице свог Дома по поступку предвиђеном Пословником Вашег Дома за доношење закона по хитном поступку.

За свог претставника о овом предлогу Савезно извршно веће је одредило свог члана др Марјана Брецеља, а за повереника Душана Вуковића, помоћника државног секретара за послове робног промета.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Претседник

Петар Стамболић с. р.

(Текст Предлога одлуке о додељивању средстава из привредних резерви федерације за потребе државних материјалних резерви и овлашћењу Савезном извршном већу да регулише употребу државних материјалних резерви видети међу прилозима уз 46-ту седницу Већа произвођача од 25 априла 1957 године).

SAVEZNO VEĆE

I

VEĆE PROIZVOĐAČA

40-ta ZAJEDNIČKA SEDNICA

ODRŽANA 25, 26 I 27 APRILA 1957 GOD.

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda

Saopštenja.

Dnevni red:

1. Diskusija o elaboratu »Stanje poljoprivrede i zadrugarstva i perspektiva njihovog razvoja« i o predlogu rezolucije;
2. Pretres Predloga odluke o potvrdi Uredbe o izmeni i dopuni Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća;
3. Izbor delegacije Savezne narodne skupštine za posetu NR Rumuniji.

Govornici: Petar Stambolić, Vladimir Simić, Obren Stišović, Slavko Komar (dva puta), Nikola Kmezić (dva puta), Vidoe Smilevski, Dragan Simić, Mladen Szdevski, Đoka Pajković, Rista Mihailović, Ilija Rikanović, Jakob Avšič (dva puta), Dušan Asanović, Čedo Kapor (dva puta), Metodi Mitevski, Pavel Žavcer, Panto Nikolić, Josip Tucman, Radisav Nedeljković, Vojin Popović, Antun Krajcar, Ivan Šfar, Istvan Vig, Dragiša Lukić, Dušan Bogdanov, Antun Zec, Pavle Branković, Mirko Lacković, Pavle Šumanovac, An'o Vrdeljak, Andrej Petelin, Dragan Trajanovski, Milija Kovačević, Oto Krkvarić, Todor Vujasinović, Franc Simonić, Petar Čolak, Lazo Krneta, Geza Tikvički (dva puta), Nenad Jakšić, dr Ivo Sunarić, Veljko Vlahović.

PRETSEDAVALI

PRETSEDNIK

PETAR STAMBOLIĆ

I

POTPRETSEDNIK

VLADIMIR SIMIĆ

SEKRETAR

MITAR BAKIĆ

Početak u 17 časova

Pretsednik Petar Stambolić (Izborni srez *vo-plički, NR Srbija*): Otvaram 40-tu zajedničku sednicu Saveznog veća i Veća proizvođača. Konstatujem da postoji kvorum i da Skupština može punovažno da rešava.

Molim druga Obrena Stišovića, zapisničara Saveznog veća da pročita zapisnik prošle, 39-te sednice.

Obren Stišović (Izborni srez *ariljsko-mora-vički, NR Srbija*) čita zapisnik 39-te sednice od 26 marta 1957 godine.

Pretsednik Petar Stambolić: Čuli ste zapisnik 39-te zajedničke sednice. Da li ima prime-daba? (Nema). Pošto primedaba nema, zapisnik se overava.

Molim da saslušate saopštenja.

Od Saveznog izvršnog veća primljen je Ela-borat o stanju poljoprivrede i zadrugarstva i perspektivama njihovog razvoja kao materijal za diskusiju na zajedničkoj sednici oba doma Skupštine. Uz ove materijale Savezno izvršno veće dostavilo je i Predlog rezolucije o per-spektivnom razvitku poljoprivrede i zadrugar-stva. Savezno izvršno veće predložilo je da po okončanju diskusije o elaboratu predloženu rezoluciju Skupština usvoji. Sav materijal do-stavljen je članovima oba doma.

Pored toga, Savezno izvršno veće obave-stilo je Pretsedništvo Skupštine da će u vezi sa navedenim elaboratom dati ekspozice član Saveznog izvršnog veća inž. Slavko Komar. Prema odluci domova, donesenoj na današnjim odvojenim sednicama, taj ekspozice treba da bude

podnet na zajedničkoj sednici domova u okviru diskusije o elaboratu.

Dalje, Savezna narodna skupština primila je i Elaborat o ličnoj potrošnji kao materijal za diskusiju u Skupštini u vezi sa radom na perspektivnom društvenom planu. Ovaj materijal dostavljen je svim narodnim poslanicima i biće stavljen na diskusiju na jednoj od idućih zajedničkih sednica domova Skupštine.

Od Saveznog izvršnog veća isto tako primljen je tekst Uredbe o organizaciji rada Saveznog izvršnog veća s predlogom da Skupština shodno članu 81 st. 3 Ustavnog zakona potvrdi ovu uredbu. Ovaj predlog je upućen Odboru za organizaciju vlasti i upravu na razmatranje.

Pretsedništvo Skupštine je dobilo i prihvatilo poziv Narodne skupštine NR Rumunije da jedna parlamentarna delegacije Savezne narodne skupštine poseti NR Rumuniju. Kako je ova poseta predviđena za prvu polovinu maja ove godine, potrebno je da Skupština na ovoj sednici izabere svoju parlamentarnu delegaciju za posetu NR Rumuniji.

Na osnovu izloženog predlažem sledeći dnevni red:

1) Diskusija o elaboratu »Stanje poljoprivrede i zadrugarstva i perspektiva njihovog razvoja« i o predlogu rezolucije;

2) Pretres Predloga odluke o potvrdi Uredbe o izmeni i dopuni Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća;

3) Izbor delegacije Savezne narodne skupštine za posetu NR Rumuniji.

Da li Skupština usvaja ovaj dnevni red? (Glasovi: Usvaja). Konstatujem da je usvojen dnevni red.

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda.

Pre nego što počnemo rad po ovoj tački dnevnog reda treba da rešimo pitanje postupka pretresa Predloga rezolucije o perspektivama razvitka poljoprivrede i zadrugarstva. Prema članu 50 poslovnika svaki predlog rezolucije mora biti prethodno pretresen u nadležnom odboru svakog doma. Međutim, po stavu 2 istog člana može se odlučiti da se predlog uzme u pretres na zajedničkoj sednici domova bez prethodnog pretresanja u odborima. Predlažem da predlog ove rezolucije ne pretresamo prethodno u odborima, već neposredno na ovoj sednici u okviru diskusije o samom elaboratu i da Skupština izabere komisiju koja bi bliže proučila rezoluciju, pratila diskusiju o elaboratu i na završetku diskusije podnela svoj predlog rezolucije. U radu ove komisije učestvovali bi i pretstavnici Saveznog izvršnog veća.

Da li se Skupština slaže sa ovim predlogom? (Jednoglasno: Slaže). Konstatujem da je predlog prihvaćen. Ovu komisiju izabraćemo kasnije, pošto pretstavnik Saveznog izvršnog veća bude podneo svoj ekspeze.

Pretres elaborata počinje ekspezeom člana Saveznog izvršnog veća.

Dajem reč drugu Slavku Komaru.

Pretstavnik Saveznog izvršnog veća Slavko Komar (Izborni srez Osijek i Valpovo NR Hrvatska): Drugovi i drugarice narodni poslanici, na osnovu jednog od ranijih zaključaka Savezne narodne skupštine, pripremio je Savezno izvršno vijeće Elaborat i prijedlog rezolucije o stanju u poljoprivredi i zadrugarstvu i perspektivama njihovog razvitka. Svrha tih materijala jest da se razradi i definira naša agrarna politika, da se raščiste odnosi prema glavnim nosiocima poljoprivredne proizvodnje, da se dadu smjernice za izradu dugoročnog programa razvitka poljoprivrede. Pomanjkanje takvog programa predstavljalo je do sada ozbiljnu smetnju za jasnu orijentaciju srezovima i komunama, poljoprivrednim gospodarstvima, zadrugama i poljoprivrednoj službi. Izradi ovog materijala prethodilo je niz anketa i ispitivanja na terenu u svrhu sumiranja nagomilane prakse. Obavljeno je niz konsultacija sa poljoprivrednim i ekonomskim stručnjacima i zadrugnim radnicima.

Dobro je poznato da je povećanje poljoprivredne proizvodnje postalo neophodan uslov za rješenje niza ekonomskih i društvenih problema koji su akutni već nekoliko godina. Nedovoljna poljoprivredna proizvodnja stalno stvara poteškoće oko sadašnjeg nivoa prehrane stanovništva. Ona izaziva stalan negativan spoljnotrgovinski bilans i ne dozvoljava normalan rad prerađivačke industrije. Porast životnog standarda iz godine u godinu otežan je zbog nedovoljne poljoprivredne proizvodnje. Društveni odnosi uopće bitno ovise o stepenu i tempu razvitka tih odnosa na selu, koji su se kod nas zbog materijalnih i ekonomskih nemogućnosti sporo razvijali. Razvoj socijalističkih odnosa u poljoprivredi pretpostavlja razvoj proizvodnih snaga. Jasno je, da je poljoprivreda postala ozbiljna smetnja za cjelokupni dalji ekonomski i društveni razvitak naše zemlje. Već nekoliko godina je prošlo u vršenju priprema da bi se mogao učiniti zaokret u bezuslovnoj orijentaciji na unapređenje poljoprivrede bazirane na materijalnim sredstvima i tačno određenom putu.

Poznati su razlozi zbog kojih se poljoprivreda nije mogla do sada brže razvijati. Međutim, danas smo došli u fazu privrednog i društvenog razvoja kad se problemi poljoprivrede mogu radikalnije rješavati i upravo je krajnje vrijeme, da ovaj Dom donese takve zaključke, koji će označavati fiksiranje određenog puta i sredstava za razvoj poljoprivrede za budućih nekoliko godina. Pretpostavke koje omogućuju brže unapređenje poljoprivrede jesu, opći razvoj ekonomskih snaga Jugoslavije, povećanje ukupnog nacionalnog dohotka stvorenog, prije svega, industrijalizacijom zemlje. Industrija

postepeno osigurava poljoprivredi savremena sredstva za proizvodnju, proširuje i stabilizira tržište, mijenja socijalnu strukturu stanovništva te rasterećuje poljoprivredu viška radne snage. Industrija i druge grane privrede stvaraju akumulaciju koja se pod povoljnim uslovima mora prelivati za razvoj poljoprivrede.

Dalji veoma značajan faktor koji omogućava kvalitativno i kvantitativno drukčije rezultate u poljoprivredi jesu do sad stvorene socijalističke poljoprivredne organizacije sa svim svojim pozitivnim i negativnim iskustvima nagomilanih poslednjih desetak godina. Stvoreno je preko šest hiljada različitih zadruga, oko tri hiljade krupnih poljoprivrednih gospodarstava, cijela mreža poljoprivrednih ustanova i službi sa više hiljada poljoprivrednih stručnjaka. Višegodišnjom praksom i provjeravanjem oslobodili smo se starih shvatanja i uvezenih shema. Stekli smo dragocjena iskustva u modernizaciji proizvodnje i razvitku socijalističkih oblika proizvodnje u poljoprivredi. Sada točno znamo šta hoćemo u poljoprivredi. Sve to predstavlja ogromnu materijalnu snagu koja aktivirana i pravilno usmjeravana — u povoljnoj općoj ekonomskoj situaciji — može da ostvari veoma krupne zadatke u razvitku naše poljoprivrede.

Naš zadatak u poljoprivredi jeste da se izmjeni njena materijalna baza, produkcionni procesi i produkcionna svatanja, što treba da dovode do savremenog načina korištenja zemlje, stoke, nasada, vode kao i svih drugih relativno povoljnih klimatskih i pedoloških faktora. Drugim riječima, taj zadatak se sastoji u intenziviranju poljoprivrede, u postizanju maksimalnih prinosa po svakom hektaru zemlje, po grlu stoke i povećanju produktivnosti rada po čovjeku.

To je moguće uz primjenu modernih sredstava za proizvodnju, znatnih investicionih i obrtnih ulaganja, maksimalnog angažovanja naučnih radnika i stručnjaka — praktičara kao i cjelokupne stručne službe. Ovo traži izradu široko zamišljenih programa koji obuhvataju opsežni sistem mjera, kako u materijalnom i tehničkom pogledu, tako i organizacionom i kadrovskom. Za realizaciju takvih programa potrebne su dobro organizirane i stručno vođene akcije unapređenja proizvodnje na širokom frontu i širokim područjima.

Tehnička revolucija koja se u razvijenim zemljama odvijala u poslednja tri decenija, dovela je do toga da se sve više procesi u poljoprivredi odvijaju na bazi sve manjeg ulaganja živog rada, sve manjeg kontakta obične fizičke radne snage sa prirodnim faktorima. Sve više se primenjuju rezultati egzaktnih naučnih dostignuća, sve više sredstava za rad proizvedenih industrijskim putem, sve više složenih metoda i operacija. Naša poljoprivreda došla je u fazu kad je nužan skokovit razvoj. On se može izvr-

šiti samo na novoj tehnološkoj bazi, uz primjenu naučnih dostignuća i velikog ulaganja u sredstva koja mogu da savladaju stihiju i obezbjeđe ostvarenje spomenutih ciljeva. Prema tome, u daljnjem razvoju pitanje tko može biti nosilac proširene reprodukcije, koje su te subjektivne snage koje mogu na sebe da prime program unapređenja i njihovu realizaciju, jest centralno pitanje daljeg puta i uspona poljoprivrede.

Prema nekim shvatanjima, koja su svjesno ili nesvjesno bila pothranjena, a i danas postoje, trebalo bi prvenstveno osposobljavati individualna seljačka gazdinstva za proširenu reprodukciju u nastojanjima za povišenje poljoprivredne proizvodnje na njih se oslanjati kao na glavnu snagu. Na tom planu postoji više varijanti i prijedloga da se najefikasnije povećanje poljoprivredne proizvodnje može postići stvaranjem povoljne »klime« za razvoj proizvodnje, to jest da zajednica izvrši melioraciju zemljišta, da vodi takvu politiku cijena, poreza koji će osigurati dovoljno dohotka individualnim gospodarstvima, da bi stvorili sredstva za nova ulaganja u poljoprivredu. Tvrdi se da bi takav metod bio najefikasniji, da traži najmanje društvenih sredstava i da bi se mobilizirale velike rezerve, koje se kriju u individualnim gospodarstvima. Teoretska baza za takvo rješenje svodi se na to da treba koristiti zemlju, obrtna sredstva i velike rezerve ljudskog rada, dok ulaganja u osnovna sredstva, naročito u mehanizaciju, imaju drugorazredni karakter i da bi primjena mehanizacije još više zaoštrila problem nedovoljno uposlenih na selu. U teoretskom obrazloženju uzima se za argumentaciju da je historijski razvitak u kapitalističkim zemljama išao tim putem, da veća ulaganja znače povećanje troškova proizvodnje ne samo apsolutno nego i po jedinici proizvoda, pošto u poljoprivredi važi tzv. zakon o postepenom opadanju plodnosti tla.

Sa stanovišta proizvodnje usvajanje ovakvih shvatanja moglo bi da da trenutne i to vrlo male rezultate. Proizvodnja bi se razvijala puževskim hodom. Sa stanovišta razvitka društvenih odnosa ovakva koncepcija je pogrešna, jer stvara iluziju da bi pri takvom načinu proizvodnje bio moguć trajan napredak, te na taj način podržava nazadna shvatanja o kretanju društva. Takav put morao bi dovesti i do kapitalističkog razvoja poljoprivrede jer u modernizaciji poljoprivrede tzv. nezavisnog »seljačkog puta« i nema. Dovoljno su jasne sve konsekvencije takvog puta i apsurdnost takvih koncepcija i sa ekonomske i sa političke strane.

Podaci koji su dati u elaboratu ukazuju na dugoročno zaostajanje odnosno veoma sporo povećanje poljoprivredne proizvodnje u nekim granama, koja traju već više desetina godina, upravo zbog toga, što se poljoprivredna proizvodnja stalno bazirala na sitnom izoliranom seljačkom gospodarstvu.

Od povećanih prihoda seljačke porodice, uzevši u cjelini, izdvajaju znatno više za ličnu potrošnju nega za investicionu, što je razumljivo obzirom na niski životni standard sela u staroj Jugoslaviji. Otuda ako bi došlo do izmjena u postojećoj raspodjeli dohotka, najveći dio ovako povećanog dohotka sela bio bi potrošen za povećanje životnog standarda seljaštva, a ne u proizvodne svrhe, što bi značilo konzerviranje postojeće agrarne strukture i konzerviranje proizvodnje na sadašnjem ili nešto malo višem nivou. Poslijeratni godišnji nivo neto investicija na seljačkim gazdinstvima iznosi samo oko 5 milijardi dinara. Seljačka gazdinstva i prije rata nisu mnogo više investirala, inače bi se proizvodnja u staroj Jugoslaviji razvijala sasvim drukčije. Ni toliko razvikano kreditiranje sela za vrijeme stare Jugoslavije nije išlo na investicije, jer je 89,5 posto tih kredita bilo kratkoročno sa otplatnim rokom do devet mjeseci. Zaduživanje je išlo svega 23 posto na proizvodnju, a sve ostalo na potrošnju. Prema tome, mišljenje da se na osnovu ulaganja vlastitih seljaka individualnih gospodarstava može bitnije unaprediti poljoprivredu nema svog ni ekonomskog ni društvenog temelja.

Kod nas su sasma preživjele tendencije »rješenja« poljoprivredne proizvodnje u oblicima kolektivizacije, koja je bila svojevrsni oblik eksproprijacije seljaštva. Kod nas se nije održala, jer je došla u sukob sa cjelokupnim razvitkom, a napose je došla u sukob s vlasničkim odnosima, tradicijama i nivoom materijalnog razvitka. Na takav oblik rješenja nitko više ne računa ni sada, ni u budućnosti.

Po svom karakteru poljoprivreda Jugoslavije je i pored znatnog broja krupnih društvenih gospodarstava sitnosopstvenička. Zemlja je razdijeljena u veliki broj parcela na razmjerno malom prostoru. Seljački posjed se u toku ovog vijeka drobio velikom brzinom, sredstva za rad su primitivna i nerazvijena. Ta sredstva su nedovoljna i za postojeći način privređivanja. Naš sitni seljački posjed nije sposoban da racionalno koristi već postojeća proizvodna sredstva, staje, oruđa, stoku itd. Veliki broj seljačkih gazdinstava obrađuje svoju zemlju tuđim sredstvima za proizvodnju ili je izdaje u zakup. Oko polovinu gazdinstava nemaju sprega. Na toj osnovi dolazi do stvaranja najrazličitijih odnosa u proizvodnji unutar privatnog sektora. U žitorodnom području tuđim spregama za proizvodnju obrađuje se preko jedne četvrtine oraničnih površina. Znatne površine zemljišta stalno se daju u zakup ili nude na prodaju što omogućava podruštvljenje zemlje bez vanekonomske prinude.

Zbog oskudice u sredstvima za proizvodnju malo se čini za održavanje plodnosti tla, a da se ne govori o nužnim poboljšanjima koje zahtijeva i traži suvremena agrotehnika.

U pisanim materijalima dovoljno je informativno prikazano da poljoprivredna proizvodnja veoma sporo napreduje, ali u uslovima kada se niz socijalnih ili ekonomskih problema za seljake rješavalo vrlo povoljno (agrarna reforma, ukidanje feudalnih ostataka, ograničene mogućnosti kapitalističke eksploatacije, uglavnom povoljne cijene poljoprivrednih proizvoda, relativno velike mogućnosti napuštanja poljoprivrede kao osnovnog zanimanja, velike mogućnosti za zaradu izvan poljoprivrede, povećan životni standard ogromne većine seljaštva i slično).

U daljem razvoju moramo biti svjesni činjenice, da se krupni zadaci koji stoje u poljoprivredi i koji će predstavljati novu etapu ne mogu riješiti na bazi sadašnjeg sitnog, razbacanog i zaostalog seljačkog gospodarstva. Uostalom, bitno povećanje poljoprivredne proizvodnje, njeno revolucioniranje i modernizacija nigdje se na svijetu i nije vršilo na takvoj osnovi. Materijalna sredstva, stanje zemljišta, način eksploatacije zemlje i stoke, kulturni nivo i običaji u najpretežnijem dijelu seljačkih gospodarstava takvi su da isključuju kvalitativne promjene u poljoprivrednoj proizvodnji, ukoliko bi se računalo na njihove vlastite snage i sredstva u ma kakvim, pa i najpovoljnijim okolnostima.

Unapređenje poljoprivredne proizvodnje i socijalistički preobražaj u našim uslovima jedinstven su proces, koji se ne može ni na koji način jedne od drugog odvajati. Proizvodnja se može unaprediti samo kroz socijalističke forme, a one se mogu ostvariti kroz unošenje savremenih društvenih sredstava u poljoprivredi i na taj način unaprediti proizvodnju. Prema tome, glavni nosioci proširene reprodukcije i organizatori proizvodnje mogu biti samo organizirane socijalističke snage u poljoprivredi koje treba razvijati prema uslovima i mogućnostima pojedinih rejona. Svi dosadašnji oblici socijalističkih privrednih organizacija, kao i oni koji mogu nastati u budućem razvitku, jesu snage koje će mijenjati način proizvodnje, omogućavati upotrebu savremenih sredstava i metoda u poljoprivrednoj proizvodnji, kako na zemlji individualnih gospodarstava, tako i na onoj koja je u društvenom vlasništvu. Samo se kroz te organizacije mogu postići visoki prinosi, povećana produktivnost rada i sniženje cijena proizvodnje, iskoristiti sve rezerve i kapacitete u poljoprivredi. Ti oblici danas jesu: poljoprivredna dobra, seljačke radne zadruge, zadružne ekonomije, a najmasovniji takav oblik, koji se sve više razvija, jest kooperacija individualnih seljaka sa socijalističkim faktorima u poljoprivredi. Danas je to sadržano pod formom opće poljoprivredne zadruge, njenih ograna i pogona. Sve te oblike — od općih zadruga do poljoprivrednih dobara — treba podjednako

smatrati socijalističkim i u njihovom razvoju davati prednost onima koji pokazuju najveće rezultate u smislu povećanja prinosa, rentabilnosti i mogućnosti masovnog zahvata u pravcu modernizacije poljoprivrede. Zato ne treba potcjenjivati nijedan oblik, ako mu je suština socijalistička, jer će u različitim prilikama sazrijevati mogućnosti za različite oblike.

Osnovni zadatak zadruga jest da spaja uslove za rad: zemlju, osnovna sredstva i radnu snagu individualnih proizvođača s društvenim sredstvima za rad i finansijskim sredstvima iz čega treba da rezultira krupna proizvodnja: krupna u smislu visokih prinosa, znatnih količina ujednačenih poljoprivrednih proizvoda za tržište, niskih cijena koštanja, uz rentabilno poslovanje. Zadruga, bez obzira na stepen kooperacije između svojih članova, jest privredna organizacija i kao takvu treba je tretirati u svim njenim ekonomskim aktivnostima.

Zadruge treba da izvrše područstvljenje procesa rada, da postepeno pretvaraju operaciju za operacijom u društveni proces rada, da time djeluju na strukturu proizvodnje, planiranje i postepenu promjenu strukture cijele poljoprivrede. Rezultat njene aktivnosti u odnosu na seljačka gospodarstva uključena u kooperaciju treba da bude mobilizacija njihovih rezervi, povećanje interesa za proizvodnju, viši dohodak pa, prema tome, i viši standard njenih članova — seljaka. Odnosi između zadruga i njenih partnera treba da se zasnivaju na međusobnom ugovoru, koji može da se temelji samo na uzajamnom ekonomskom interesu i privlačnosti. Iz svih privrednih odnosa u raznim oblicima sprega zadruga treba da posluje kao privredna organizacija tojest da ostvaruje dobit i povećava društvenu akumulaciju. Prema tome, ona je oblik društvenog privređivanja. Iz svih tih odnosa individualni seljak sve više će se vezati za zadrugu, ona će mu biti sve više privlačna. On će u takvim odnosima sve više povećavati svoj dohodak na bazi rada sa društvenim sredstvima u zadružnim pogonima i na svojoj zemlji. Samo ukoliko se zadruga budu tako razvijale da se orijentiraju na poljoprivrednu proizvodnju, da jačaju osnovna sredstva, da raspolažu modernim mašinama za obradu, pogonima za preradu, transportnim sredstvima, itd. biće privlačne za seljake. Individualni seljak u cjelini nije u sukobu s takvim zadružnim sredstvima, već obr-

nuto, svakodnevna praksa pokazuje — uz sve nepovjerenje i kolebanje koje postoji — da se bez tih sredstava ne može učiniti ništa ozbiljnije na unapređenju poljoprivrede.

U odnosima sa zadrugom, seljak kao radnik sve više izrasta na novim društvenim sredstvima za proizvodnju, a njegova funkcija kao vlasnika postaje sve manja. Stalno se reproducira zadruga i seljak, u ovom slučaju kao proizvođač. Što više proizvodi kroz zadrugu on će sve manje biti vlasnik, a sve više proizvođač. Kao proizvođač, on se ne pojavljuje kao ekspropirani vlasnik, nego kao sastavni dio asocijacije proizvođača — kao upravljač. Nasuprot tome, državni kapitalizam reproducira seljaka kao vlasnika, dok se u oblicima kolektivizacije direktno ekspropira i kao vlasnik i kao proizvođač. Našim odnosima u zadrugama ne rastavljaju se proizvođači od zemlje ni od sredstava za rad, niti se podjarmljuju pod vlast neke njima tuđe administrativno-birokratske sile.

Treba imati u vidu da u toku razvoja zadruga, a to se i do sada pokazalo, mogu nastajati negativne tendencije — antisocijalističke. Naime, postoji opasnost da pojedine zadruga izgube karakter društvene privredne organizacije koja vrši spregu između individualnih seljaka i društvenih proizvodnih snaga, već da postane ili samo servis individualnih seljaka, gdje je u našim uslovima njihov rizik minimalan, ili ga uopće nema, ili da postane kolektivno kapitalističko preduzeće koje sav višak prihoda dijeli svojim članovima. Takav razvoj zadruga konzervirao bi odnose koji postoje i onemogućavao brži napredak sela, vukao nazad umjesto naprijed. Naša budnost prema tim pojavama mora biti utoliko oštrija ukoliko dajemo veća sredstva za podizanje poljoprivredne proizvodnje.

Budući da su u elaboratu dati oblici kooperacije sama kao pojedinačni i tipični primjeri, iznosim neke sumare o aktivnosti zadruga i to prema podacima zadružnih saveza.

Prošle godine na području Vojvodine, zadruga su u raznim formama tretirale 180.000 hektara, dok je akcija kompleksnog provođenja agrotehničkih mjera obuhvatila 34.000 hektara. Pokazalo se da seljaci bez kooperacije sa zadrugom nisu mogli da obave niz radova kao što je duboko oranje, mašinska kultivacija i slično. Ostvareni su u nepovoljnim uslovima veći prinosi nego u 1955 godini i to:

Kultura	Poljoprivredna dobra			Radne zadruga			Individualni proizvođači		
	Raniji prinos q/ha	Ostvaren u akciji q/ha	% povećanje	Raniji prinos q/ha	Ostvaren u akciji q/ha	% povećanje	Raniji prinos q/ha	Ostvaren u akciji q/ha	% povećanje
Pšenica	16,4	18,7	14	14,5	18,2	25	15	20,5	36
Kukuruz	28,5	37,0	30	25,6	32,2	27	23	37,5	63
Šećerna repa	220,0	234,0	6	275	289,0	6	190	266,0	40
Konoplja	74,4	82,7	11	62,6	67,1	7	60	74	23

Ove godine zadružne akcije proširuju se u kompleksnoj agrotehnici na 75 hiljada hektara. Ako bi se ovakvim tempom nastavilo uključilo bi se za šest godina sve površine u Vojvodini i postiglo ogromno povišenje proizvodnje pšenice za oko 400 hiljada tona, kukuruza za 1 milion tona i to na bazi ne većih prinosa nego onih ostvarenih u 1956 godini.

Prema podacima iz devet najaktivnijih sredova uže Srbije zabilježeni su naročito vidni rezultati na području vinogradarstva i voćarstva. Dobro su bile organizirane akcije u zaštiti stoke. Podignuto je novih voćnih zasada na 1.600 hektara, od toga na preko 800 hektara na zadružnoj zemlji individualnih vlasnika u kooperaciji sa zadrugom. Organizirana su 144 centra za zaštitu bilja.

U Hrvatskoj preko različitih mjera, to jest od organizirane upotrebe sjemena do garantiranja prinosa bilo je obuhvaćeno 124.000 hektara individualnih gazdinstava. Zadruge su bile naročito aktivne na povećanju proizvodnje pšenice, kukuruza i krumpira.

Zadruge su vršile široke zahvate u povećanju proizvodnje peradarstva i uzgoju bijelih svinja. Od par stotina rasplodnih grla bijelih svinja povećao se broj na 7.000 u 286 zadružna ogranka za svinjogojstvo, a isporučeno je preko zadruga preko 50.000 najkvalitetnijih svinja.

U Sloveniji postignuti su krupni rezultati u proizvodnji krumpira, hmelja i u govedarstvu. Hektarski prinos krumpira povećao se od 70 na 120 metričkih centi, što je smanjilo potrebu kukuruza za 50.000 tona. Površine pod hmeljom udvostručene su i postignuti su prosječni evropski prinosi. Postignuti rezultati posljedica su zadružne djelatnosti i veoma razvijenih oblika kooperacije sa individualnim proizvođačima hmelja.

Preko zadruga u govedarstvu je preduzeto niz zahvata — od uzgoja rasplodnog materijala do plasmana mlijeka. Povećao se prosjek mužnosti kod krava od 1.000 na 1.500 litara.

U Makedoniji zabilježena je znatna orijentacija na podizanje voćnjaka u kooperaciji sa seljacima na njihovoj zemlji. Tako je 25 zadruga podiglo, samo zadnjih godina, oko 300 hektara modernih plantažnih voćnjaka.

Veliko je učešće zadruga u merinizaciji ovaca. Dok je u 1954 godini u tu značajnu akciju bilo uključeno svega 7 posto zadruga, prošle godine povećao se taj broj na 69 posto, merinizirano je ukupno 155.000 ovaca.

U Bosni i Hercegovini, kao i u Crnoj Gori također su počele zadruge da preduzimaju uspješne akcije u raznim djelatnostima.

Karakteristično je da zadružne organizacije u ovoj godini predviđaju znatno šire akcije na unapređenju poljoprivrede.

Nabrojeni podaci pokazuju da se mogu postići relativno brzi rezultati u poljoprivredi,

ukoliko zadruge ojačaju u sredstvima za proizvodnju i uzmu kurs na što bolju organizaciju određenih akcija unapređenja same proizvodnje.

Krupna gazdinstva — poljoprivredna dobra, seljačke radne zadruge i zadružne ekonomije — predstavljaju veoma značajan faktor u unapređenju poljoprivredne proizvodnje. Značajno je njihovo veliko učešće u poljoprivrednim površinama u Vojvodini i istočnoj Slavoniji, u kojima ta dobra zauzimaju oko 25 posto ukupnih poljoprivrednih površina. Kod ocjenjivanja značaja krupnih gazdinstava ne treba smetnuti s uma ni činjenicu da u perspektivi treba računati sa znatnom mogućnošću proširenja njihovih površina i to zemljom dobivenom melioracijama, dugoročnim zakupom, kupovinom, organiziranjem proizvodnje na pašnjačkim površinama itd. Krupna gazdinstva u cjelini nisu do sada dala znatnijih rezultata, iako ima niz primjera koji pokazuju da smišljenim ulaganjima, novom organizacijom rada i primjenom novog načina nagrađivanja, ona mogu da dadu visoku i rentabilnu proizvodnju. Ta gospodarstva u pogledu opremljenosti osnovnim sredstvima prešla su tek prvu fazu izgrađenosti, te u cjelini nisu osposobljena za visoku proizvodnju. Ona po svojim rezultatima u proizvodnji treba da dostignu najnaprednija krupna gospodarstva u svijetu. Mogućnosti njihovog razvoja ne smiju se ocjenjivati po sadašnjem stanju koje karakterizira nepravilan smjer proizvodnje i zastarjele proizvodne koncepcije na mnogim krupnim gospodarstvima koje su vladale i još uvijek vladaju.

Niz veoma povoljnih faktora u posljednje vrijeme omogućava da se krupna gospodarstva brzo pretvore u poduzeća sa savremenom i visokom proizvodnjom. Samoupravljanje radnih kolektiva već sada doprinosi boljem radu ovih gospodarstava. Mnoga već sada primjenjuju savremeni način proizvodnje, koji stimulira na veću proizvodnju i produktivnost rada. Nova organizacija rada i sistem nagrađivanja po jedinici proizvoda uvedeni su u zadnje vrijeme, bilo kompleksno bilo djelomično, na oko 50 posto krupnih gospodarstava Vojvodine i Hrvatske.

Iako postoji niz problema koje treba riješiti, krupna gospodarstva u većini slučajeva predstavljaju formirane proizvodne organizacije spremne da prihvate moderne proizvodne koncepcije i određena ulaganja u tu svrhu. Poljoprivredna dobra mogu u slijedećih pet godina udvostručiti svoju proizvodnju (a nije nerealno da se pred njih postavi zadatak da u nešto dužem periodu i utrostruče ukupnu proizvodnju). Niz krupnih gazdinstava koja su osigurala neophodne uslove postižu proizvodnju kukuruza od preko 80 metričkih centi po hektaru i pšenice 40 metričkih centi po hektaru. Taj prosjek može se postići na površinama krupnih gazdinstava u žitodnom rejonu u relativno kratkom periodu, ako bi se obezbjedili potrebni uslovi.

Sve socijalističke forme — od krupnih gazdinstava do raznih oblika kooperacije — biće moguće, ekonomski i društveno opravdane ukoliko njihov rezultat bude visoka proizvodnja i trajni uspjesi u sniženju cijene proizvodnje. To će biti odlučan elemenat za formiranje ukupnog nivoa cijena poljoprivrednih proizvoda. Sadašnji općeniti niski nivo prinosa i velike rezerve koje se kriju omogućuju u tom pogledu znatne rezultate. Ovo je presudno važno kod daljeg ocjenjivanja velikih sredstava koje traži poljoprivreda, a specijalno krupna gospodarstva. Nama nedostaju opsežniji i precizniji radovi oko izračunavanja cijene koštanja i njene povezanosti sa ulaganjima u poljoprivredu i primjenu modernih produkcionih procesa i metoda. Praksa je pokazala da se uz dodatna ulaganja, bolju organizaciju rada i primjenu samo nekih manjih agrotehničkih mjera postižu veliki rezultati. Podaci koji se odnose na poljoprivredna dobra »Osijek« i »Erdut«, neke zadružne ekonomije u Hrvatskoj, te veći broj seljaka koji su 1955 godine bili obuhvaćeni zadružnom akcijom povećanja prinosa pokazuju sledeće rezultate:

Kultura	Krupna gospodarstva		Individualni proizvođači u kooperaciji preko zadruge		
	Prinos mtc/ha	Cijena proizvodnje Din/kg	Prinos mtc/ha	Cijena proizvodnje Din/kg	Prodajna cijena Din/kg
Pšenica	28,7	13	38,2	17	30
Kukuruz	53,0	14	69,2	14	25
Sećerna repa	287	3,4	527	2,4	5

Ostvareni su razmjerno visoki prinosi, a cijene koštanja su omogućile visoku dobit kod svih kultura i kod svih spomenutih proizvođača koja gotovo iznosi 100 posto prema ukupno uloženim troškovima.

Sličnih primjera sniženja cijena koštanja može se pokazati kod modernizacije stočarstva, iako je ovdje produktivnost razmjerno još uvijek niska, jer nisu sprovedene sve mjere koje su potrebne za racionalno vođeno stočarstvo. Primjer pregonских pašnjaka uz iskorištenje svega jedne trećine od moguće proizvodnje i uz loš pasminski sastav goveda dao je veoma instruktivne rezultate:

	Mlijeko lit. po kravi	Cijena koštanja takve proizvodnje iznosi mlijeka Din/lit.
Dubočac	2.248	7,8 din
Suhopolje	2.400	9,3 „
Križevci	3.430	18,0 „

U seljačkom uzgoju cijena koštanja jedne litre mlijeka kreće se od 24—27 dinara.

Ukoliko se bude u masovnim razmjerima postiglo rezultate u sniženju cijena koštanja poljoprivrednih proizvoda, to bi imalo ogromne

reperkusije na tržištu, a s druge strane dovelo bi do velikog razmaha najviših oblika kooperacije.

I pri današnjim ekonomskim odnosima, ako se racionalno investira i primjenjuju savremena sredstva za proizvodnju, uz dobru organizaciju proizvodnje i rada, može se u poljoprivredi rentabilno proizvoditi, što pokazuje prednji primjeri i masa drugih.

Kroz tu prizmu treba gledati i problem regresa. Masa investicionih i reprodukcionih materijala stalno će rasti, prema tome, regres će rasti u apsolutnom iznosu. Ali relativno, s obzirom na povećanje produktivnosti i u poljoprivredi i u industriji, regres će opadati po jedinici proizvoda. Visina regresa biće stvar konkretne politike po jedinici proizvoda. Visina regresa biće stvar konkretne politike o kojoj će Savezno izvršno vijeće voditi računa.

U daljoj proizvodnoj politici u poljoprivredi treba računati sa činjenicom da mi polazimo sa vrlo niskih prinosa, da je naš start na niskom nivou. Svako unošenje modernih sredstava treba da daje veće rezultate nego u zemljama gdje su unutarnje rezerve već neuporedivo više iskorištene. U zemljama sa visokim nivoom poljoprivredne proizvodnje svako povišenje prinosa zahtjeva srazmjerno veća dodatna ulaganja. Kod nas dodatna ulaganja omogućuju ne samo skok u proizvodnji, već i rentabilitet ulaganja u poljoprivredu.

Mi treba da računamo, također, s faktorom da kod nas postoje uglavnom povoljni uslovi za raznovrsnu proizvodnju u različitim područjima. U dosta širokim prostorima sjeveroistočne Jugoslavije postoje vrlo povoljni uslovi naročito za stočarstvo i proizvodnju kukuruza, pšenice i industrijskog bilja.

Intenzifikacija mora, prije svega, da zahvati stočarstvo, industrijske kulture, voće i povrće. Mogućnosti za visoke prinose proizvodnje kukuruza kod nas su izvanredne. Zbog specijalnih prilika u kojima se nalazi naša zemlja, što se tiče pšenice, kao i s obzirom da su sadašnje nabavke pšenice vezane na veoma ograničen broj zemalja i da je njeno osiguranje redovno skopčano s različitim poteškoćama, mi moramo bar u prvom periodu paralelno sa razvitkom spomenutih grana posvetiti veliku pažnju unapređenju broja stanovništva i predviđenjem povećanjem životnog standarda, perspektivni prepuštenju proizvodnje pšenice.

Budući da će potrošnja poljoprivrednih proizvoda sve više rasti u vezi sa daljim povećanjem razvitka poljoprivrede treba da osigura određeni minimum proizvodnje koji treba da pokrije te rastuće potrebe, i u osnovi likvidira uvoz hrane i aktivira izvoz.

Od sadašnje prosječne proizvodnje pšenice od 2 miliona i 300.000 tona u slijedećih 6 do 7

godina moramo povećati proizvodnju na preko 3 miliona i 300.000 tona pšenice.

Od sadašnje prosječne proizvodnje kukuruza od 3 miliona i 250.000 tona u istom periodu treba da dodemo na 6 do 6 miliona 200.000 tona kukuruza.

Od sadašnje prosječne proizvodnje šećerne repe od 1,300.000 tona treba da se poveća proizvodnja na oko 3 miliona tona.

Površina od 6 miliona i 500.000 hektara livada i pašnjaka, kao i proizvodnja kukuruza predstavljaju znatne izvore za razvitak stočarstva. U perspektivnom planu treba razraditi kompletan program da se stočna proizvodnja u slijedećih nekoliko godina poveća za oko 50 posto.

Slične su potrebe i slične mogućnosti za povećanje svih ostalih kultura.

Ovakav nivo proizvodnje pretpostavlja sprovođenje niza tehničkih programa, od kojih na prvom mjestu spominjem rekonstrukciju i dovršenje sistema odvodnjavanja u sjeveroistočnom dijelu zemlje, dovršenje do sada započetih melioracionih radova, izvršenje određenog programa odvodnjavanja i navodnjavanja u Makedoniji i kraškom području.

Ocjenjuje se da je za predviđenu proizvodnju potrebno da do 1961 godine naš traktorski park treba da iznosi 40.000 komada traktora s odgovarajućim priključnim mašinama, što znači znatno povećanje od sadašnjih 13.800 komada traktora.

Od ostalih tehničkih mjera spomenuću još samo potrebe za vještačkim đubrivom koje treba osigurati 2 miliona i 200.000 tona u 1961 godini, što znači povećanje za četiri puta u odnosu na potrošnju u 1956 godini. Za podmirenje tih potreba mi se nikako ne smijemo orijentirati na uvoz toliko velikih količina tih sredstava iz inostranstva. Budući da se prema sadašnjim kapacitetima može osigurati proizvodnja od svega 300.000 tona godišnje, neophodno je da se čim prije pristupi izgradnji tvornica vještačkih gnojiva koje bi u osnovi pokrile predviđene zahtjeve za vještačkim đubrivima.

U daljnjem povećanju poljoprivredne proizvodnje treba ozbiljno računati i na faktore koji ne zahtevaju velika investiciona sredstva. To su, prije svega, bolje i savremenije korištenje postojećih kapaciteta i sredstava proizvodnje. Nesumnjivo je, da izvjesne agrotehničke mjere ne traže velike materijalne izdatke, a daju znatne efekte. Isto tako, moguće je postići određene rezultate korištenjem obilja radne snage, koja nije dovoljno uposlena u poljoprivredi. Bolja organizacija rada i djelovanje svih drugih subjektivnih faktora mogu znatno doprinijeti mobilizaciji rezervi koje se kriju. Ne može dovoljno da se ocjeni značaj povećanja kratkoročnih ulaganja u reprodukcioni materijal, bio on industrijskog ili poljoprivrednog porijekla.

Kod nas se još uvijek ni izdaleka nisu iscrpile rezerve, koje takve jeftine mjere kriju u sebi, a mogu se primjenjivati u vrlo širokim razmjerima. Međutim, skokoviti napredak proizvodnje i društvenih odnosa može se ostvariti samo ako sve do sad nabrojene mjere budu kombinirane veoma osjetnim povećanjem takvih sredstava i rješanjem takvih tehnoloških problema za koje su potrebna znatna sredstva, a u našim uslovima to mogu biti samo društvena sredstva.

Govoreći u elaboratu o niskoj tehničkoj bazi u poljoprivredi kao jednom od osnovnih uzroka zaostajanja poljoprivredne proizvodnje, upravo se i misli na pomanjkanje, ne sitnih individualnih osnovnih sredstava — nego na pomanjkanje takvih sredstava za proizvodnju kojima se jedino može izvršiti modernizacija poljoprivrede. Danas se radi o društvenim sredstvima koja jedino mogu u našim uslovima biti baza korjenitih izmjena u poljoprivredi, kako u smislu materijalne proizvodnje tako i jačanja socijalističkih snaga i odnosa.

Činjenica je da je za rješenje ovih problema potreban veliki društveni napor, prije svega, u pronalaženju i osiguranju materijalnih sredstava potrebnih za ulaganja u poljoprivredi. Program tehničkih rješenja kao i proširenja modernih kapaciteta i unošenje modernih sredstava proizvodnje zahtjeva određena redovna investiciona ulaganja. O njima u znatnoj mjeri ovisi tempo povećanja proizvodnje. Za mehanizaciju, stočarstvo, melioracije, podizanje zasada, voćnjaka i vinograda, najnužnije građevinske objekte, postrojenja za doradu, preradu, transportna sredstva i najnužnije saobraćajnice treba izdvojiti određena sredstva na bazi određenih proizvodnih programa. Ni korištenje postojećih sredstava za rad na individualnim gazdinstvima, koja u ukupnoj sumi predstavljaju impozantnu cifru — ne znače mnogo, jer je veći njihov dio gotovo sterilan za proizvodnju, ukoliko ih u oblicima kooperacije ne aktiviraju savremeni sistemi odvodnjavanja i navodnjavanja mašine i sprave, savremeni način uzgoja stoke, voća, prerade, sredstava za konzerviranje poljoprivrednih proizvoda itd. Izvan svake je diskusije da za razvoj poljoprivredne proizvodnje, kakva se očekuje, treba ulagati veća sredstva nego do sada. Postoji jedinstveno gledanje da su dosadašnja sredstva bila malena i da nije postojalo nekih naročitih uslova za veća ulaganja. Jugoslavija se, mjereći i prema drugim zemljama razvijenim, pa čak i nekim nerazvijenijima od nas, nalazila na donjem dijelu ljestvice po ulaganjima u poljoprivredi. Prema svim dosadašnjim analizama, proračunima i zahtjevima optimalna godišnja društvena ulaganja treba da iznose oko 25—85 milijardi dinara — prema 31 milijardi prosječno godišnje u periodu od 1947 do 1951 godine, odnosno 21,5 milijardi u periodu od 1952 do 1955 godine, ili prema 37 milijardi, koliko će po društvenom planu biti

utrošeno ove godine. Razumije se, da skladan razvoj i potrebe ostalih grana privrede traže preciznija odmjeravanja mogućnosti. Razumije se, da se od jedne godine na drugu i ne može izvršiti takav skok. Jasno je, da su tu moguća određena odstupanja — ali u osnovi zahtjevi željenog unapređenja poljoprivrede kreću se u tim okvirima. To, gledajući sa stanovišta današnjeg nacionalnog dohotka i potreba drugih grana, izgleda krupna cifra, ali treba računati kako sa konstantnim povećanjem dohotka iz poljoprivrede iz godine u godinu, na velike mogućnosti izvoza poljoprivrednih proizvoda, tako isto i sa povećanjem ukupnog dohotka — što će prednje zahtjeve dovoditi u sasvim drukčije relacije.

Drugovi i drugarice narodni poslanici, ciljevi koji su postavljeni, kao i potrebna sredstva, nužni su i realni. Zadatak je izvršnih i stručnih organa da naprave na osnovu smjernica, koje će ovaj Dom dati, perspektivni plan za sljedećih pet godina. Taj plan treba da predviđa kako obim i tempo sredstava tako i obim i tempo razvitka proizvodnje.

Za sredstva koja se daju za poljoprivredu moraju se dati proizvodna rješenja koja odgovaraju, kao i rezultati. U tome ćemo se oslanjati na proizvodne organizacije — krupna gospodarstva najmodernijeg tipa i zadružne organizacije koje će okupljati milijune seljaka na jednom jedinstvenom programu. Treba točno znati tko ima kakve zadatke — šta treba da obavi poljoprivredna organizacija, što više udruženje ili savez, kakva je uloga općinskih i sreskih odbora, što organizacija na republičkom i saveznom nivou. Zato je potrebno kroz političke, zadružne i ostale organizacije provesti sistematsku diskusiju o ciljevima naše politike u poljoprivredi, izgraditi konkretne programe i na njihovom sprovođenju mobilizirati naše radne ljude.

Pretsednik Petar Stambolić: Čuli ste ekspozice člana Saveznog izvršnog veća Slavka Komara o elaboratu »Stanje poljoprivrede i zadrugarstva i perspektiva njihovog razvoja«.

Određujem kratak odmor.

(Posle odmora)

Pretsednik Petar Stambolić: Drugovi i drugarice, nastavljamo rad. Molim narodne poslanike koji žele da uzmu učešća u diskusiji da se pismeno prijave.

Pre prelaska na diskusiju predlažem da izaberemo komisiju za pripremu rezolucije. Da li ima neko od drugova predlog. (*Nikola Kmezić: Ja*).

Ima reč narodni poslanik Nikola Kmezić.

Nikola Kmezić (Izbori srez odžački, AP Vojvodina — NR Srbija): Drugovi i drugarice, uime grupe od 10 narodnih poslanika predlažem

da se za članove komisije za rezoluciju o perspektivnom razvitku poljoprivrede i zadrugarstva izaberu sledeći narodni poslanici: Avbelj Viktor, Asanović Dušan, Đuričić Blažo, Hribar Janez, Jakšić Nikola, Kevrešanin Emil, Kufrin Milka, Pajković Đoko, Popović Vojin, Raos Ante, Sazdevski Mladen, Smilevski Vidoe, Šubat Andrija, Tikvicki Geza, Veselinov Jovan.

Predlagači su: Đurica Jojkić, Radivoje Davidović, Raja Nedeljković, Nikola Kmezić, Đorđe Bošković, Pero Car, Nikola Jončić, Josip Bosnar, Miloško Drulović i Dušan Bogdanov.

Pretsednik Petar Stambolić: Čuli ste predlog koji je uime deset narodnih poslanika podneo narodni poslanik Nikola Kmezić za izbor komisije za rezoluciju. Da li ima još nekih predloga? (*Nema*). Ako nema, stavljam na glasanje ovaj predlog.

Ko je za, neka digne ruku. (*Svi dižu ruku*). Ima li ko protiv? (*Nema*). Da li se ko uzdržao od glasanja? (*Nije*).

Objavljujem da je Komisija za rezoluciju prihvaćena onako kako je predložio narodni poslanik drug Nikola Kmezić.

Otvaram diskusiju o elaboratu »Stanje poljoprivrede i zadrugarstva i perspektiva njihovog razvoja«.

Za reč se javio drug Vidoe Smilevski.

Molim drugove narodne poslanike da se u toku diskusije javljaju, da bismo mogli rasporediti rad.

Vidoe Smilevski (NR Makedonija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, uveren sam da delim vaše pozitivno mišljenje i zadovoljstvo zbog mogućnosti da naš visoki Dom može pretresati probleme poljoprivrede i zadrugarstva naše zemlje i perspektive njihovog razvoja. Verujem da će čitava naša javnost sa velikim interesom pratiti rad Savezne skupštine i njene zaključke po ovom prvorazrednom društveno-ekonomskom pitanju.

Čitajući materijal koji mi je dostavljen »Stanje poljoprivrede i zadrugarstva i perspektiva njihovog razvoja«, koji u osnovi akceptiram i pozdravljam, stekao sam dva utiska:

prvo, o izvesnoj uzdržanosti u ocenama postignutih rezultata i izraženih tendencija u kretanju materijalnih faktora poljoprivredne proizvodnje i društvenih odnosa na selu, i,

drugo, o izvesnoj skromnosti u zahtevima perspektivne politike razvoja ovih oblasti u slučaju da se obezbede predviđene pretpostavke za njihovu realizaciju.

Gotovo je bilo uobičajeno da se o našoj poljoprivredi govori isključivo kroz prizmu njenih nedostataka, teškoća i nerešenih problema u njoj. Ističe se njena zaostalost i njeno zaostajanje iza razvitka drugih proizvodnih oblasti, pre svega iza razvitka industrije. Ukazuje se na

njen negativni uticaj koji ona vrši na ukupna društveno-ekonomska kretanja zemlje, pre svega na razvoj socijalističkih društvenih odnosa, na stanje našeg platnog bilansa i na životni standard radnih ljudi.

Nema sumnje da ima razloga za našu ozbiljnu zabrinutost zbog ukupnog stanja u kome se nalazi poljoprivreda naše zemlje.

Međutim, sasvim je sigurno da ono nije rezultat nekakve potencijalne nesposobnosti svih raspoloživih poljoprivrednih kapaciteta naše zemlje, iako su oni, pod dejstvom dugogodišnjih nepovoljnih uslova za njihov razvitak do oslobođenja zemlje, teških posledica rata i poznatih društveno-ekonomskih odnosa u minulom administrativnom periodu posle oslobođenja, ozbiljno degradirani. Na ukupno stanje poljoprivrede, takođe, imao je svoj snažan uticaj i čitav niz drugih faktora, od kojih ću, kao najbitnije, spomenuti promene u socijalnoj strukturi našeg socijalističkog društva, metod ekonomskog razvitka zemlje po kome je više godina veliki deo nacionalnog dohotka orijentiran u razvitak industrije, i to pretežno u njene bazične grane, kao i česti klimatski ekscesi koji su delovali razorno na nivo poljoprivredne proizvodnje.

Poslednjih godina, i to iz godine u godinu sve izrazitije, uočavamo nov odnos prema poljoprivredi. Novi društveni i privredni sistem, u kome vidno mesto zauzima bogati instrumentarijum u oblasti poljoprivrede, kao i značajna materijalna sredstva koja se usmeravaju u tu privrednu oblast, počinju da vrše svoje pozitivno dejstvo. O tim rezultatima i pozitivnim tendencijama u razvitku poljoprivredne proizvodnje i društvenih odnosa na selu govorio je drug Tito nedavno u Novom Sadu.

Svakako da sa postignutim ni izdaleka ne možemo biti zadovoljni. Uostalom, poljoprivreda je takva oblast privrede, gde zbog određenih društveno-ekonomskih specifičnosti i naslaganih problema ranijeg razvoja, kvantitativna ulaganja i druge svesne akcije dolaze do svog izraza na svoj, »sporiji« način.

Određujući opštu orijentaciju u perspektivi i pravce usmerivanja poljoprivredne proizvodnje materijal koji nam služi za diskusiju sasvim pravilno ukazuje na vrlo različite prirodne i ekonomske uslove i strukturu agrarnog stanovništva u pojedinim rejonima naše zajednice, koji ne trpe opšte formule i šablon u njihovom tretmanu. Spomenuti materijal ističe bezuslovnu potrebu detaljne razrade date opšte orijentacije prema specifičnim uslovima pojedinih područja.

S tim u vezi hteo bih sa nekoliko podataka da ilustriram kako se na tlu NR Makedonije projecirala naša politika u oblasti poljoprivrede kao i da ukažem na neke važnije probleme i ukupne njene mogućnosti o kojima bi, po mom mišljenju, trebalo voditi računa kako pri realizaciji opšte perspektive tako i u njenoj kon-

kretizaciji pri izradi regionalnih planova na njenom području.

Pre svega treba istaći da su u minulih deset godina ulaganja društvenih sredstava u poljoprivredu na teritoriji Makedonije bila znatna. U periodu 1947/56 udeo investicija u poljoprivredu iznosi 24,9% ukupnih privrednih ulaganja na ovom području, što znači da su, u relativnom odnosu, oko tri puta veća nego što je to slučaj za čitavu našu zajednicu.

U svetlu ovih cifara sasvim je jasno da nema nikakve osnove utisak da se u proteklom periodu na teritoriji Makedonije forsirala isključivo tendencija industrijalizacije na štetu razvitka poljoprivredne proizvodnje.

Kao neposredna posledica svih nastojanja za razvitak poljoprivrede Makedonije imamo porast vrednosti ukupne poljoprivredne proizvodnje u odnosu na stanje pre rata. Ako desetogodišnji prosek vrednosti ukupne poljoprivredne proizvodnje za 1930/39 godinu obeležimo sa 100, onda je u periodu 1947/56 godine ona porasla na 114,6 pri čemu zadnje godine ovoga perioda beleže osetne skokove porasta indeksa, kao na primer 1955 god. 146,9, 1956 — 141,9.

Razvitak materijalnih faktora poljoprivredne proizvodnje kretao se u dva pravca:

a) u aktivizaciji i proširenju zemljišnih kapaciteta, i

b) u intenzifikaciji poljoprivredne proizvodnje putem poboljšanja njene strukture.

Dovoljno je spomenuti da je obim korišćenja zemljišnog fonda porastao u odnosu na predratno stanje i to: ukupna poljoprivredna površina za 9%, a obradiva površina za 5,6%.

Još uočljivija su kretanja u poboljšanju strukture poljoprivredne proizvodnje.

Ako pojedine vidove obradivih površina u 1939 godini obeležimo sa 100, onda su u 1956 godini površine pod

oranicama i baštama	porasle na 102,8%
pod voćnjacima na	283,5%
pod vinogradima na	230 %

Od izvanrednog značaja je ostvarena intenzifikacija u ratarstvu, naročito u porastu površina pod industriskim biljkama, povrćem i krmnim rastinjem.

	1939	1956
industriske biljke	100	169
povrće	100	141,4
krmno rastinje	100	167

Porast poljoprivredne proizvodnje ostvaren je, pre svega, povećanjem proizvodnje intenzivnijih kultura. Međutim, zemljišne i klimatske prilike na ovom području pružaju daleko veće mogućnosti u pomeranju strukture u prilog intenzivnih kultura. Što se tiče prinosa sa jedinice površine, očividno je da postoje vanderne rezerve za njihovo povećanje. Sa izuzetkom pri-

nosa u pirinču, kod povrća i nekih vidova voća, ostali prinosi su skromni, a kod žitnih kultura i sasvim niski. Kod pirinča, gde je proizvodnja od 7.100 tona u 1939 god. porasla na 23.200 tona u 1955 god., ostvareno je ne samo proširenjem površina pod ovom kulturom već i povećanjem prosečnih prinosa od 15,1 mc. na 37,5 mc. za navedene godine. Prosečni prinosi povrća porasli od 46,2 mc. u 1939 g. na 71,2 mc. u 1956 g.

Dalja specifičnost poljoprivrede na području Makedonije je njena izrazita tržišna proizvodnja i mogućnost izvoza.

Dok se tržišni viškovi žitarica kreću oko 10% njihove ukupne proizvodnje, sa izuzetkom pirinča gde je 75% proizvodnje namenjeno tržištu, kod industrijskih kultura ona je gotovo u celini tržišna. Tako je od ukupno proizvedenih 37.500 tona industrijskih proizvoda biljnog porekla, pamuka, duvana, afiona, industrijske paprike i drugo u 1956 g. preko 35.000 tona čisti tržišni višak. Od preko 246.000 tona gradinarskih kultura, preko 140.000 tona je namenjeno tržištu. Od 75.200 tona raznog voća, 38.600 tona su tržišni viškovi i od 74.000 tona grožđa, preko 22.000 tona je plasirano na tržištu u svežem stanju. Narednih godina kad stasaju u rod novozasađene plantaže pod vinogradima i voćem, treba očekivati znatan porast ovih količina, kao na pr. kod grožđa za 2 — 3 godine novih 25.000 tona, pretežno desertnih sorti.

Ovakva struktura poljoprivredne proizvodnje omogućila je već u ovim zadnjim godinama povećanje izvoza. Duvan, kao što je poznato, zauzima vidno mesto u našem poljoprivrednom izvozu. Čitav niz godina ovaj proizvod sa područja Makedonije učestvuje sa nad 50% u ukupnim količinama koje izvozi naša zemlja. Samo u 1956 god. sa svojih 11.000 tona i postignutom prosečnom cenom od 1.180 SAD dolara po toni duvana, ostvarena je suma od blizu 13 miliona dolara. Dalje povećanje proizvodnje duvana, za koju postoje realne velike mogućnosti, stvorice našoj zajednici nov priliv stranih platežnih sredstava.

Izvoz povrća, voća, grožđa i vina, iako raste, daleko je ispod stvarnih mogućnosti. U 1956 god. izvezeno je oko 4.000 tona raznog povrća, 1.150 tona grožđa i 480 tona vina.

Smatram da je sasvim evidentno da je put intenzifikacije poljoprivredne proizvodnje kroz dalje širenje gornjih kultura pravilan i da ga treba nastaviti. Utoliko pre što su društvena ulaganja u ove grane poljoprivrede i do sada bile racionalno i ekonomično iskorišćene, što govore na primer troškovi oko izgradnje jednog hektara vinograda i voćnjaka.

Želim da istaknem dva pitanja koja mogu imati veliki značaj pri realizaciji ove orijentacije. To je, prvo, obezbeđenje takvih fondova žitarica koji će pružiti proizvođačima drugih, pre svega industrijskih i povrtarskih kultura,

sigurnost sopstvenog snabdevanja. Što rezultati u širenju ovih kultura nisu bili još veći, razlog leži i u nama poznatom dosadašnjem stanju tržišta žitarica za ljudsku prehranu, koje ih je uzdržavalo od gajenja pamuka, duvana, afiona, povrća, šećerne repe i dr. intenzivnih kultura na većim parcelama, jer su morali da obezbeđuju žito za svoju ishranu. Očividno je da je veliki gubitak za našu privredu i za naš platni bilans kada proizvođači koji poznaju proizvodnju intenzivnih kultura beže od njih zbog nedovoljne snabdevenosti žitom.

Drugo, to je pravilan odnos cena poljoprivrednih proizvoda, u prvom redu odnos žitarica i pojedinih industrijskih i drugih proizvoda poljoprivrede. Dopustimo li da se u paritetima cena ovih proizvoda pojave neekonomski odnosi, to će se neminovno odraziti na odnos proizvođača prema njima. Ni na ovom pitanju nisu dopuštena parcijalna, prakticistička rešenja.

Ne manje značenje za razvoj poljoprivrede ima saobraćaj. Već danas nedovoljan obim saobraćajne mreže i, naročito, njegove loše tehničke prilike, predstavljaju ozbiljnu smetnju prevoza proizvedene robe do mesta potrošnje u zemlji ili van nje. Navešću vam podatke o prevozu grožđa u 1956 g. na glavnoj našoj pruzi Beograd — Skopje — Gevgelija. Od železničkih stanica na ovoj pruzi niže od Skoplja do Subotice ili Jesenica prevoz je trajao 4, najčešće 5, a ne retko 7 pa i 8 dana.

U pozitivne rezultate na ostvarenju nužnih pretpostavki za razvitak poljoprivrede istaći ću izgradnju stručnih poljoprivrednih kadrova i široke mreže naučnih, istraživačkih i primenjivačkih ustanova za unapređenje poljoprivrede. Do oslobođenja zemlje, na teritoriji Makedonije bilo je jedva nekoliko stotina poljoprivrednih stručnjaka sa srednjim i višim školskim kvalifikacijama. Danas ih ima više od hiljadu. Istovremeno ustanove za unapređenje poljoprivrede, zavodi, rasadnici, opitna polja, veterinarne stanice i dr., kojih je bilo ukupno 18, snažno su se razvile. Danas ima već 151 takvih ustanova, koje su se, koja više, koja manje, kako opremom tako i kadrovski osposobile da vrše ulogu za koju su formirane.

Velika pažnja poklanjana je studijama i dokumentacijama u poljoprivredi. Pretstavlja nesumnjiv uspeh za narodne odbore i raznovrsne poljoprivredne institucije konačna izrada ili dovršavanje poljoprivrednih, vodoprivrednih i buičarskih osnova za sva polja i vodene slivove.

Blagodareći tome bilo je moguće, i pored određenih slabosti pojedinih dokumentacija u prvo vreme, pristupiti širokom programu meliorativnih i buičarskih akcija. Do danas je izgrađeno 15 uglavnom sitnih i srednjih meliorativnih objekata, kojima je obezbeđeno navodnjavanje 8.775 ha. U izgradnji se nalaze 12 objekata za navodnjavanje i odvodnjavanje novih

32.338 ha, dok se kod Narodne banke nalaze na rešavanju zahtevi velikog broja zadruga i drugih poljoprivrednih organizacija, blizu 100 takvih zahteva, za izgradnju malih objekata i kupovinu agregata za polivanje drugih 1.600 ha.

Ovom izgradnjom meliorativnih objekata ni izdaleka nisu stvorene one mogućnosti koje ovo područje nudi u proizvodnji pamuka, duvana, pirinča, povrća itd.

Jedan ozbiljan kapacitet naše poljoprivredne proizvodnje pretstavlja svakako 830.000 ha pašnjaka, od kojih se preko 88% nalaze u socijalističkom sektoru. Međutim, njihovo sadašnje stanje je sasvim nezadovoljavajuće. Zbog toga, kao i zbog slabe proizvodnje krmnih biljaka, stočarstvo na ovom području iz godine u godinu nazaduje. Izuzetak čini ovčarstvo gde je ostvareno izvesno bročano povećanje i poboljšanje kvaliteta vune putem merinizacije. Iz ranijih akcija na merinizaciji sačuvano je 40.000 ovaca sa merino-svojstvima. U prošloj, 1956 godini, merinizirano je 150.000 ovaca, dok se za ovu godinu predviđa oplemenjivanje novih 500.000 ovaca. Ne treba dokazivati kakve koristi može imati naša zemlja od stvaranja domaće merino vune. Dovoljno je istaći da bi se sopstvenom proizvodnjom mogli rasteretiti uvoza nekoliko hiljada tona vune na koju trošimo milijarde deviznih dinara.

Svakako da ogromna rezerva poljoprivredne proizvodnje i nacionalnog dohotka leži u velikim površinama pod ugarima i nezasejanim površinama. Od ukupnih površina u FNRJ na NR Makedoniju otpada 25%. Razlozi za njihovo postojanje su višestruki. Ja ću navesti jedan od vidnijih — slabu opremljenost radnim oruđima i radnom stokom jednog znatnog dela poljoprivrednih proizvođača. Dovoljno je istaći da od 141.634 individualnih seoskih gazdinstava, samo 68.827 raspolažu plugom. Drugih 60.321 domaćinstvo imaju ralo, dok 12.486 nemaju ni plug ni ralo. Pregled radne stoke ukazuje da 26,5% od ukupnog broja individualnih gazdinstava ne raspolaže radnom stokom.

Problem opremanja poljoprivrede radnim sredstvima, u prvom redu mašinama i priključnim alatima, kao i njihova specijalizacija u skladu sa specifičnom strukturom proizvodnje, svakako mora biti ozbiljno rešavan u opštim i regionalnim planovima za unapređenje poljoprivrede. Stanje u Makedoniji sa svoje strane baca jarko svetlo na oštrinu tog problema.

Pretsednik Petar Stambolić: Za reč se javio Dragan Simić, narodni poslanik za srez mačvanski.

Dragan Simić (Izborni srez mačvanski, NR Srbija): Od nas se, drugovi i drugarice narodni poslanici, očekuje da posle svih ovih naših diskusija povodom elaborata Saveznog izvršnog veća o stanju poljoprivrede i zadrugarstva usvojimo predloženu rezoluciju u kojoj bi trebalo

da bude određena naša politika perspektivnog razvitka poljoprivrede i zadrugarstva. S tim u vezi i iz sklopa svih tih i zaista gotovo bezbrojnih pitanja i problema, koje je elaborat obradio ili samo dodirnuo, odabrao sam samo nekoliko i o njima hoću da iznesem svoja gledanja. Nadam se da će i ona biti makar i neznatna pomoć sastavljačima pomenute rezolucije, čiji bi osnovni zadatak trebalo da bude otvaranje potpuno jasne perspektive socijalističkog razvitka na selu.

Ta se pitanja uglavnom odnose na neke teškoće i neke slabosti u dosadašnjem radu zbog kojih još ne mogu da se slome svi otpori individualnih poljoprivrednih proizvođača protiv naših mera i nastojanja da se ubrza rast poljoprivredne proizvodnje.

I ovim elaboratom koji je pred nama još jedanput je i još je vidnije podvučena i istaknuta i od ranije poznata činjenica da je naša poljoprivreda po svom karakteru sitnosopstvenička. I pored bitnih promena u društvenim odnosima na selu, ona je, kao takva, sitnosopstvenička, ostala i do danas, i posle niza mera koje su sprovedene u našem posleratnom razvitku. U rukama sitnog sopstvenika na selu (u rukama individualnog poljoprivrednog proizvođača, kako smo uobičajili da ga zovemo) od ukupne mase obradivih poljoprivrednih površina u našoj zemlji nalazi se devet miliona i preko tri stotine hiljada hektara, dok se u posedu naših socijalističkih poljoprivrednih gazdinstava nalazi svega sedam stotina i nešto hiljada hektara. Takav je raspon (i još nešto i izrazitiji i veći) i kad je reč o stočnom fondu: pet miliona i blizu dve stotine hiljada komada goveda, naprimer, prema jedva nešto preko sto hiljada komada. Gro osnovnih sredstava na sektoru poljoprivrede nalazi se u posedu individualnih poljoprivrednih gazdinstava.

U elaboratu se i kaže da je u našoj poljoprivredi dominantan vrlo sitan posed i da (uz postojanje današnjih i veoma progresivnih poraza) postoji tendencija njegovog i daljeg usitnjavanja.

A taj se posed poljoprivrednih površina već danas kod nas deli na preko trideset miliona parcela. Kada bi se izvršila jedna celovita revizija katastra sigurno je da bi taj broj bio još daleko veći!

I kad se sve ovo (a i mnogošta drugo) ima u vidu — onda je lako razumljivo zašto je naša poljoprivredna proizvodnja (uzevši je ukupno i izuzimajući samo proizvodnju vinogradarstva i povrtarstva) još i danas znatno ispod predratne poljoprivredne proizvodnje, zašto se kod nas proizvodi pšenica, naprimer za oko tri stotine hiljada tona manje nego pre rata, a kuku ruza preko sedam stotina hiljada tona manje.

Svima nam je jasno da je naša poljoprivreda zaostala i da je u neodrživoj disproportiji sa

drugim granama naše privrede, da se iz ovog stanja mora naći izlaz i učiniti odlučan i prelomni skok u razvoju proizvodnih snaga na selu. A taj izlaz, pri sadašnjem stanju stvari, nije lako naći, učiniti skok, pri ovakvim opterećenjima, takođe nije nimalo lako. Naprotiv!

Iz tog šarenila i mnoštva parcela, iz tog gotovo pravog haosa veoma sitnih i nepravilnih geometrijskih oblika (omeđenih skoro nepriklonim »skladovima« sitnog sopstvenika) koji brazdaju i dele naše ukupne poljoprivredne površine na preko trideset miliona sitnih parcela — ne mogu se uskoro očekivati bogznakako veći prinosi od dosadašnjih, pa sve i kad bi (što kod nas nije slučaj) broj tih parcela i prestao da raste i kad bi naša ulaganja u poljoprivredu bila daleko, daleko veća nego što su danas.

Ne znam da li je i koja naša statistička institucija vršila raščlanjivanje ovog velikog broja od preko trideset miliona parcela, odnosno da li raspolaže sa približnim podacima koliki je broj onih parcela čija je veličina ispod jednog hektara — do tih podataka nisam uspeo da dođem, ali mi se čini i verujem da su baš one najbrojnije kod nas. Ono što se na terenu čitave Mačve, naprimer, vidi golim okom, primorava da se izvede jedan takav opšti zaključak. Retki su oni individualni poljoprivredni proizvođači čije su njive preko pet hektara, a najbrojniji su oni čije su njive ispod veličine jednog hektara, ispod polovine hektara, pa i manje, od deset ili do pet ari. A ima čak i takvih njivica koje su jedva nešto veće ili su ravne i označava ih osnovna jedinica za premeravanje poljoprivrednih površina — jedan ar! Ponegde je (u Mačvi) njihova širina svega sto i trideset santimetara. Takva su, znači, da bi svaki traktor (čim naiđe na njih) morao da povredi vlasništvo suseda. Na njima se (pa i na onim daleko većim, do pola ili čak i do čitavog hektara, kome se često — po prostranim potesima između sela i zaselaka — ne može bez svakodnevnih i oštih sporova ni prići) teško može primeniti savremeni način gazdovanja i racionalnija upotreba mehanizacije.

Izlaz iz ovog stanja, po mom mišljenju, može biti samo preko postepenog smanjenja ovog (za naše prilike odista i više nego prevelikog!) broja parcela, preko — u krajnjim ishodima — postepenog uklanjanja međašnih prostora. Kad ovo kažem, i ja naravno ne mislim da se to postigne nekim našim zakonskim aktom o kolektivizaciji zemljišta, već imam u mislima i pred očima u prvom redu formulaciju Saveznog izvršnog veća (strana 22-ga Elaborata) o socijalističkoj centralizaciji preko raznih oblika kooperacije u obrađivanju zemljišta. Pre no što išta kažem o ova tri nerazdvojna problema (smanjenja broja parcela, postepeno uklanjanje međašnih prostora i kooperacija u obrađivanju zemljišta)

smatram da je potrebno da se baš na ovom mestu kaže makar nešto povodom raznoraznih glasina o kolektivizaciji. I pored jasnih i ni jednim aktom neopovrnutih zakonskih odredaba o zemljišnom maksimumu, o potpuno slobodnom raspolaganju zemljištem u granicama toga maksimuma, i pored brojnih teorijskih radova i napisa naših najistaknutijih rukovodilaca čije postavke nisu u suprotnosti sa pomenutim zakonskim odredbama, već su (pored ostalog) njihova potvrda, — opet kod izvesnog dela individualnih poljoprivrednih proizvođača postoji psihoza nestabilnosti. Mnogi napredni poljoprivrednici, individualci, koji su u raznim oblicima i formama već postali čvrsti saradnici svojih zemljoradničkih zadruga, pitaju (naime bar mene) nećemo li baš na ovom zasedanju doneti neki akt o kolektivizaciji zemljišta. Postoji, dakle, neopravdana bojazan da će svi novinski članci o takmičenju u poljoprivrednoj proizvodnji, o kooperaciji, sve naše diskusije o unapređenju poljoprivredne proizvodnje (pa čak i naša povećana ulaganja u poljoprivredu) umanjiti postojeći zemljišni maksimum i da će sve to (i to uskoro) dobiti završnicu u jednom našem zakonskom aktu o oduzimanju zemlje, o prinudnoj i totalnoj kolektivizaciji svih poljoprivrednih domaćinstava u velika zadružna domaćinstva socijalističkog tipa. Verujem da su izvor takvih neosnovanih glasina u neprijateljskoj propagandi, ali verujem isto tako da su te glasine i plod ponegde kampanjske, preforisane diskusije o unapređenju poljoprivredne proizvodnje i, često, pogrešne interpretacije svih naših mera po tom pitanju od strane nekih opštinskih pa i sreskih kadrova. Obzirom da i ta psihoza nestabilnosti doprinosi slabom porastu proizvodnosti na selu, mislim da nije naodmet da se to i ovde iznese i verujem da će rezolucija koju budemo usvojili takve glasove o kolektivizaciji jedanput zauvek potisnuti u stranu i kod svih individualnih poljoprivrednih proizvođača stvoriti osećaj sigurnosti.

Ovaj problem postepenog smanjenja prevelikog ukupnog broja parcela poljoprivrednih površina (u prvom redu obradivih) ne bi trebalo i ne može se rešavati nekim našim novim zakonskim aktom o nasilnom zaustavljanju procesa usitnjavanja poseda zemljišta (deobe, otuđenje zemljišta itd.) ali se tom procesu mora suprotstavljati njegova protivteža. U prvom redu čvršći kurs na dovršenje komasacije zemljišta koja se nalaze u rukama socijalističkih poljoprivrednih gazdinstava, a zatim raznovrsne forme i pomoć sitnom sopstveniku da u što kraćem vremenskom razdoblju svoje raštrkane obradive poljoprivredne površine zaokrugli i grupiše u što je moguće manji broj parcela, da bi se i na njima (kada se njihovi vlasnici makar i najprostijom kooperacijom povežu sa svojim zemljoradničkim zadrugama) mogao primenivati bar iole savremeniji način gazdovanja.

U nekim našim srezovima (1954 godine u Mačvi naprimer, iako kampanjski i nekako zahuktalo) socijalistička su poljoprivredna gazdinstva u tom pogledu postigla prilično zavidne rezultate. I to, uglavnom, samo putem dobrovoljne razmene sa seljacima. U potesu između dve Zasavice, gde je tamošnje poljoprivredno dobro imalo svega dva hektara, dobrovoljnom razmenom sa seljacima to je poljoprivredno dobro obrazovalo nedeljiv kompleks prvoklasne oranice od preko dve stotine hektara. Tu je posle došlo do veoma oštarih, pa čak i fizičkih obračunavanja između seljaka i predstavnika poljoprivrednog dobra zbog toga što je ovo razoralo i tzv. letnji, vajakadašnji i veoma kraći put od sela do sela kroz ovaj potes. Taj je spor docnije, naravno, nekako izgladen. Poljoprivredno je dobro ispravilo grešku prema seljacima koji su pokazali spremnost za dobrovoljnu razmenu zemljišta sa tim dobrom i nedeljiv veliki kompleks prvoklasne oranice postoji i danas i na njemu se mogu uspešno primenjivati svi i najsavremeniji metodi obrađivanja. Takvi primeri uzajamnog razumevanja, iako nisu usamljeni, verujem da nisu tipični za naše današnje prilike. U ogromnoj većini slučajeva gde individualni poljoprivredni proizvođač nema razumevanja i ne pristaje na dobrovoljnu arondaciju zemlje — nije se gotovo ništa ni preduzimalo, pa je usitnjenost i rasutost poseda naših poljoprivrednih preduzeća još i danas jedan od veoma važnih činilaca njihove neekonomičnosti i nerentabilnosti. Izrazitu sliku razdrobljenosti i usitnjenosti obradivih površina koje se nalaze u rukama ovih socijalističkih poljoprivrednih gazdinstava pružaju izvesni podaci iz Čačanskog sreza: trinaest tamošnjih poljoprivrednih dobara poseduju 3.688 hektara u 1.158 parcela koje se nalaze u osamdeset i sedam sela. Kolika je tu udaljenost pojedinih parcela od ekonomskog dvorišta — nije lako čak ni zamisliti. Poznato mi je da i u celoj Mačvi slika nije mnogo ružičastija. Verujem da i u ostalim krajevima naše zemlje (izuzimajući samo krupna i najkrupnija vojvođanska i slavonska poljoprivredna dobra) u tom pogledu situacija nije mnogo bolja. Zato i predlažem da se u našu rezoluciju unese jedna određenija preporuka da opštinski i sreski odbori, sreski zadružni savezi i sve političke i društvene organizacije na selu pomognu socijalističkim poljoprivrednim gazdinstvima pri konačnom rešavanju ovog veoma važnog problema i da se (gdegod je to neophodno i gde kod zainteresovanih nema potrebnog razumevanja i pristanka na dobrovoljnu razmenu zemlje u cilju grupisanja) primenjuju postojeći zakonski propisi.

Uspešno rešavanje ovog problema grupacije obradivih poljoprivrednih površina koje su u posedu naših socijalističkih poljoprivrednih gazdinstava ni izdaleka nije puna protivteža živom procesu usitnjavanja ukupne mase obradivih

poljoprivrednih površina u našoj zemlji. To nije i ne može biti čak i najidealnije rešenje ovog problema. I kad bi se 783.000 hektara (koliko krupna poljoprivredna gazdinstva imaju ukupno obradivih površina) svelo na svega 3.096 parcela (što je ravno ukupnom broju svih naših socijalističkih poljoprivrednih gazdinstava) kada bi, znači, svako naše poljoprivredno preduzeće (i poljoprivredna dobra, i seljačke radne zadruge, i zadružne ekonomije, i gazdinstva poljoprivrednih ustanova) imalo sve svoje obradive poljoprivredne površine samo u jednom i nedeljivom kompleksu — problem usitnjenosti i rasutosti ukupne mase tih obradivih površina bio bi tek načet. Ostaje 9.414.000 hektara (vlasništvo individualnih poljoprivrednika) rasparčano u blizu trideset miliona parcela. Ostaje i dalje na snazi zakonitost proste računice: svaki naš hektar obradive poljoprivredne površine (i to u najboljem slučaju!) prosečno se cepa bar na tri dela i ima čvrstu tendenciju da se cepa i na još sitnije čestice, na kojima se teško mogu primenjivati savremeniji metodi obrađivanja. (U mačvanskom Bogatiću, čiji etimološki koren sigurno nije u reči siromah, ima danas ukupno četiri i po hiljade hektara obradivih poljoprivrednih površina i jedanaest hiljada parcela. Tu su uračunate i prilično grupisane parcele poljoprivrednog dobra!). I baš u toj činjenici (pored, naravno, i ostalih i ne manjih teškoća) leže veliki uzroci zaostalosti našeg sela i neodrživo niske poljoprivredne proizvodnje na selu. Puteva i formi za uspešnije rešavanje ovog problema ima bezbroj u našim uslovima. Raznovrsni oblici kooperacije individualnih poljoprivrednika sa bilo kojim socijalističkim poljoprivrednim gazdinstvom. U prvom redu sa zemljoradničkim zadrugama i njihovim pogonima. Ugovaranje (makar i na godinu-dve!) zemljoradničke zadruge sa izvesnim većim brojem sitnih sopstvenika koji grupišu svoje parcele radi zajedničke obrade — uklanjanje (makar i privremeno) međašnih prostora, iako individualni poljoprivrednici (po katastarskim i gruntovnim knjigama) ostaju vlasnici svojih parcela. (Uzoran primer za ovo jesu nastojanja Narodnog odbora grada Zagreba da stvori jedan povrtarski pojas oko grada, u kome — radi veće i intenzivnije proizvodnje povrća — proizvođači zajednici već grupišu svoje parcele u jedan veći kompleks, na kome se seje samo jedna, određena kultura). Zatim, jedan od puteva (i ne tako sporedan po mom mišljenju) jeste i pomoć države sitnom sopstveniku prilikom njegovih nastojanja da grupiše svoje obradive površine, bez obzira da li on, zasad, još neće da stupi ni u najprostiju kooperaciju sa svojom zemljoradničkom zadrugom. Ta bi se pomoć ogledala (pored ostalog i u prvom redu) u olakšicama prilikom uknjižavanja promene vlasništva u cilju grupacije. Ako ne postoje nikakvi zakonski propisi u tom pogledu (ne znam da

li postoje i znam da se njima, ukoliko i postoje, na terenu Mačve niko ne koristi) takve zakonske propise trebalo bi doneti što hitnije i omogućiti i individualnim poljoprivrednicima grupaciju njihovih poseda bez ikakvih taksa i drugih troškova (premeravanje i izlazak geometara na teren itd).

Ta bi mera, po mom mišljenju, u našim današnjim prilikama bila ne samo ekonomski već i politički veoma efektna. To bi bila još jedna čvrsta nit u vezama individualnog poljoprivrednika sa zajednicom. Na taj bi se način učinio prelom (kako je rekao drug Tito na nedavnom zasjedanju Petog plenuma Socijalističkog saveza) i u još ponekoj preostaloj tvrdoj glavi i morala bi i ona da shvati kako su sve naše nove mere u vezi sa povećanjem poljoprivredne proizvodnje usmerene i na stvaranje što boljih uslova života na selu. Teško je poverovati da će neki seljak izbegavati svaku saradnju sa svojom zemljoradničkom zadrugom, ako mu je zajednica pomogla da svojih pet ili tri ili deset hektara, razbacanih u trideset i više parcela, bez ikakvih izdataka grupiše u dve ili tri, pa čak i u jednu parcelu. Verovatnije je da će prihvatiti svaku kooperaciju sa zadrugom, pa čak i onu najsloženiju, pri kojoj se zemlja obrađuje savremenije, udruženim snagama, poljoprivrednim mašinama i spravama, ne poštujući iskrivudane međašne prostore mada oni i nadalje mogu biti označeni tankim linijama u svim i katastarskim i gruntovnim i knjigama i planovima.

Govorim u prilog ove mere i zalažem se za što širu akciju u tom pravcu, jer bi i preko nje razni oblici saradnje između zemljoradničkih zadruga i individualnih poljoprivrednika još lakše dobili i dobijali sve širi zamah.

Pominjući postojeće današnje i sutrašnje sve složenije oblike saradnje između zemljoradničkih zadruga i individualnih poljoprivrednika, namerno ne pominjem mogućnosti saradnje između poljoprivrednih dobara i privatnika, iako je poznato da su i ta dobra jedan od mnogobrojnih činilaca u socijalističkom preobražaju poljoprivrede. Prećutkujem njihovu ulogu jer sam nekako uveren da su naša poljoprivredna dobra (uzevši ih u celini i, naravno, opet isključujući krupna i najkrupnija vojvođanska i slavonska dobra) nekako zatvorena u sebe i nisu svim svojim ventilima otvorena prema selu. Ponekad pokazuju neshvatljivo i potpuno nerazumevanje ni gorućih potreba svojih sela i svojih krajeva, pa prema tome ni zajednice u celini. Za ovu tvrdnju navešću samo jedan i zaista drastičan primer.

Jedna od najrazvijenijih zemljoradničkih zadruga u najvećoj mačvanskoj opštini uspešno je prošla na bančinom konkursu za izgradnju živinarske klanice i hladnjače i pripremila propisane i (za njene finansijske mogućnosti) preskupe elaborate da dobije oko sto deset mi-

liona dinara kredita za podizanje živinarske farme uz klanicu i hladnjaču. Stručni bančini organi su pregledali podnesene elaborate i na njih nisu imali nikakvu primedbu. Međutim, tamošnje poljoprivredno dobro nikako nije htelo da zemljoradničkoj zadrugi ustupi nekih desetak hektara na kojima je tu živinarsku farmu i trebalo organizovati. Svi su razgovori po tom pitanju bili neuspešni (čitavo je selo negodovalo protiv takvog stava poljoprivrednog dobra) i zemljoradnička je zadruga i do danas ostala bez traženog kredita.

Sličnih i takvih neshvatanja verujem da ima i u drugim krajevima, a znam da i poneke seljačke radne zadruge ni do danas nisu ostvarile bogznakako veliku saradnju sa selom.

U novinskim člancima, pred raznim skupovima i na konferencijama mi odavno javno podvlačimo opštu liniju razvitka na selu i tvrdimo da su zemljoradničke zadruge i njihovi savezi, njihovi pogoni, odeljci i otseci »ona organizaciona forma u kojoj je moguće najbrže u uslovima sitnog seljačkog poseda postići odgovarajuće rezultate«, mi to teoriski uspešno branimo a u praksi, u nekim našim srezovima, često ne sledimo tu liniju. Posle jedne pismene preporuke Narodnog odbora Sreza Šabac na području opštine Drenovac, Majur, Mačvanski Pričinović, kao i na području velikih mačvanskih sela kako što su Štitar, Uzveće i Tabanović, nasilu je i sve »u cilju povećanja poljoprivredne proizvodnje« u tom srezu stvoren (u januaru ove godine) »Poljoprivredni kombinat« sa sedištem u — Šapcu. Njemu je još pridodato »Svinjogojstvo« iz Štitara, preduzeće za izradu kućelje i pogon šabačke mlekarne, pa se iz svega toga rodio »Industrijsko-poljoprivredni kombinat«. Od jedne do druge periferne parcele toga »kombinata«, tj. od Mačvanske Mitrovice na Savi pa sve do ogranaka Cera, ima preko trideset kilometara. Sve je to, kako se i u pismenoj preporuci kaže, učinjeno da bi se »omogućili bolji uslovi rada na povećanju proizvodnje« i da bi se »na taj način izvršila koncentracija kadrova«. Na pitanje da li su se ili nisu omogućili bolji uslovi rada odgovorio je prvi direktor (poljoprivredni tehničar, inače, i jedan od prvih pobornika za stvaranje ovog »Industrijsko-poljoprivrednog kombinata«) — podneo je ostavku i zaposlio se u sreskom zadrugnom savezu, a nije sigurno da istim stopama neće uskoro poći i njegov naslednik. Na pitanje da li je već »izvršena koncentracija kadrova«, odgovor je — jeste: opet su svi u Šapcu. A sva ova pomenuta ušorena i velika mačvanska sela imaju oko a često i daleko preko pet stotina domaćinstava. Pojedine zemljoradničke zadruge u njima tražile su da im se vrate imanja i da na njima formiraju zadrugne ekonomije. Baš u ovom delu Mačve (ovo, nažalost, nije samo puka šala i jeste gruba ilustracija nasušne potrebe svakog našeg sela

za bar jednim poljoprivrednim stručnjakom i njegovim savetima i uputstvima) pre godinu i nešto više dana jedan je seljak pozajmio jedno pakovanje veštačkog đubriva i čitavo ga popodne mešao sa vodom verujući da je to neka nova vrsta cementa i da molekuli ovog dvoga, u uzajamnim odnosima, imaju athezivna svojstva. Koliku će tek sad, posle »izvršene koncentracije kadrova« u ovom »Industriskó-poljoprivrednom kombinatu«, odnosno uglavnom u gradu Šapcu, poljoprivredna služba ovog glomaznog i veoma razdrobljenog »kombinata« moći da pruži stručnu pomoć individualnim poljoprivrednicima — nije teško zamisliti.

Ovim ne plediram za vraćanje u one okvire preživelog, prevaziđenog, kruto-planskog, administrativnog, centralističkog perioda i sistema, ali želim da ukažem na izvesna svojvoljna akta narodnog odbora sreza, na izvesna (ponekad i izopačena i štetna, »centrumaška«) shvatanja naše demokratičnosti od strane ponekih rukovodećih ljudi u srezu koji (i na zajedničkim odborskim sednicama) javno zastupaju ovakva gledišta: »Odluka izvršnog veća za sreski odbor nije nikakav zakon, već samo preporuka i naše je da li ćemo da je prihvatimo ili ne!« Međutim, obratno od toga, i za »Svinjogojstvo«, a za šabačku i mlekaru i kudeljaru, za radničke savete svih poljoprivrednih organizacija u svim ovim pomenutim mačvanskim selima, pismena preporuka sreskog odbora bila je ne obična odluka, već — zakon, a ukoliko su se neki radnički saveti i drznuli pa se usprotivili i na svojim sednicama doneli odluke protiv ovog masovnog i neprirodnog fuzionisanja, hitno je zakazivana nova vanredna sednica i na njoj se (u prisustvu »odgovornih drugova iz sreza«) poništavala jučerašnja sopstvena odluka i donosila nova u duhu pomenute preporuke. Mislim da bi (bar u ovim pojedinačnim slučajevima) bilo potrebno malo operativnije posredovanje i Saveznog izvršnog veća i, osobito, republičkih veća, jer se (možda) može dogoditi da poneko od nas naš razvojni generalni kurs protumači proizvoljno: zašto se i u našem srezu (pa makar i nazor, i preko stotine i stotine postojećih sitnosopstveničkih »skladova«, preko čitavih ušorenih sela, njihovih zahteva, potreba itd) ne bi moglo stvoriti neko naše »Belje«! Predlažem, naime, da se u rezoluciji koju ćemo usvojiti obavezno nađe vidno mesto za skupštinsku preporuku da se prestane sa ovakvim nasilnim, megalomanskim (prema tome neprirodnim, neekonomičnim, nerentabilnim) »pripajanjima« i »fuzionisanjima« i da se pri svakoj razvijenijoj zemljoradničkoj zadruzi (gde god za to postoje objektivni, opštevažeći i subjektivni uslovi, gde za to postoji dobra volja i već motivisani zahtevi zadružnih godišnjih skupština i njenih organa) obrazuje zadružna ekonomija, pa makar ona (zasad) ponegde i nemala više od pe-

deset hektara obradivih poljoprivrednih površina. Ne mislim da bi pri ovome trebalo ići kampanjski niti da bi trebalo zadirati i krnjiti posede već uhodanih i rentabilnih poljoprivrednih dobara, ali verujem da bi razne veštačke tvorevine (sa zvučnim firmama i nikakvim rezultatima) trebalo rasformirati a njihove posede predati zemljoradničkim zadrugama.

Mislim da je to (uz današnja i sutrašnja povećana ulaganja u poljoprivredu) najširi put razvitka na selu.

Svedočenje ovoj postavci može biti opet jedan primer iz Mačve.

Od Uredbe o imovinskim odnosima i reorganizaciji seljačkih radnih zadruga pa sve do rasformiranja ovog sreza, u ovom je srezu bilo šest ekonomija zemljoradničkih zadruga, deset seljačkih radnih zadruga i (u svakom selu gde se uredba dočekala kao neka uredba o likvidaciji seljačkih radnih zadruga) jedanaest poljoprivrednih dobara. Seljačke radne zadruge (a zadružne ekonomije pogotovu!) nikad nisu zatražile od sreskog odbora ni dotacije ni pokriće ikakvih gubitaka, a sva poljoprivredna dobra uvek, i ne u malim iznosima! 26 maja 1955 godine (u kojoj je kod nas ugara i neobrađenih poljoprivrednih površina bilo ukupno 670.000 hektara, tj. 264.000 hektara više nego pred rat) ni jedno od ovih mačvanskih poljoprivrednih dobara nije imalo ispod pedeset hektara još neuzoranih površina za prolećnu setvu kukuruza, a odavno je poznato da je u tom kraju daleko rentabilnije dopustiti nesmetan rast korovu nego ga uzaludno zaoravati u to vreme. Suprotno od toga, sve seljačke radne zadruge i zadružne ekonomije nisu u to vreme imale ni jedan neobrađen hektar. Jedna od zadružnih ekonomija istog je dana imala preko šezdeset hektara već »oprašenih« kukuruza. I tamošnji individualci (čak i tzv. »maksimaši«) hvalili su se uspesima te ekonomije. Smatrali su je svojom, jer je ona već bila ostvarila raznovrsne radne odnose gotovo sa čitavim selom. Kad se u jednom njenom ekonomskom dvorištu usred noći slučajno zapalila štala, sjatilo se celo selo i sprečilo požar i pre nego što su na mesto požara dotrčali malobrojni članovi ekonomijinog radnog kolektiva. U velikoj je sumnji da li bi baš tako postupili privatnici i onog sela u kome je zemljoradnička zadruza izgubila kredit za izgradnju živinarske farme samo zato što poljoprivredno dobro nije imalo ni trun razumevanja za jedan takav i veoma pohvalan poduhvat. Pogotovu je to u sumnji posle sudskog spora ovog poljoprivrednog dobra (sada još i uvećanog uz iste uslove kao i šabački »Industrisko-poljoprivredni kombinat«) posle njegovog nastojanja da od mačvanskog kluba jahača po svaku cenu prisvoji i razore trkalište na kome se skoro svake nedelje okup-

lja i po pedeset hiljada odgajivača rasnih konja i ljubitelja ovog sporta.

Ovakva učaurenost i skoro totalna otuđivanja od gotovo svih zahteva i problema sredine u kojoj žive, neredovni, retki i neplodni sastanci radničkih saveta, zatim neredovno godišnje investiranje, neuredno vođenje propisanih knjiga, nebrižljivo rukovanje osnovnim sredstvima i drugom društvenom imovinom, prodaja vršalica i traktora (prošle godine u opštini Mačvanska Mitrovica bilo je petnaest traktora u rukama privatnika!) — sve to što je karakterisalo i što umnogome karakteriše i danas mnoga naša poljoprivredna dobra koja (i po rečima iz nedavne diskusije druga Bakarića) ostvaruju »sramotno niske prinose« i koja su »dugi niz godina služila manje-više za ruglo seljacima« — sve to, mislim, ima koren i u ne baš tako raščišćenom i malo čudnom statusu naših poljoprivrednih dobara. Jer, zapravo, ko o njima vodi neposrednu brigu, ko ih kontroliše, ko ih istiskuje iz te njihove učaurenosti, šta ih tera na bolje gazdovanje, na veće prinose? Selo u celini — ne! Zemljoradničke zadruge — ne! Sreski zadružni savezi — takođe ne! Jedino sreski i opštinski odbori. A i jedni i drugi (u ogromnoj većini, pogotovu ovi drugi!) nemaju određene službe za to. Ni poljoprivrednih stručnjaka (mislim na službeničke aparate ovih odbora) ni potrebne revizije službe (obično je koncentrisana u sreskim zadružnim savezima). Ovi su odbori (u odnosu na rad poljoprivrednih dobara na svom području) samo zato da, u krajnjem ishodu, pokrivaju njihove gubitke. Da prihvate i sprovedu predlog poljoprivrednog stručnjaka o likvidaciji te i te seljačke radne zadruge ili zadružne ekonomije, o pripajanju tog i tog manjeg i (dosad) nerenabilnog poljoprivrednog dobra, o »fuzionisanju« svega toga u jedno novo, veće dobro, u, recimo, neki veštački industrisko-poljoprivredni kombinat. Staro se odmah zaboravi (iako gubici i dugovanja, naravno, ne mogu) i to novo i tako uvećano poljoprivredno dobro počinje da hoda. Opet u dugove, u gubitke itd. Centralizuju se, tako, ne samo kadrovi, već i sve zgrade. Ruše se štale i magacini. Nedovršeni čardaci i obori za stoku. Ni polovina od tako uprošćenog građevinskog materijala ne stigne u centralno ekonomsko dvorište, gde mesecima pa i godinama trune i propada. »Centralizuje« se i sva mehanizacija, koja otsad ima daleko, daleko veći prazan hod, i — poljoprivredni stručnjak podnosi ostavku. Komisija za naime novanja raspisuje konkurs za novog stručnjaka, a ovaj, po pravilu, i ne može biti kriv za krivice svoga prethodnika. Ako se, u međuvremenu, i teritorija opštine proširi — ni novi odbornici nisu ništa krivi za rad svojih prethodnika.

Međutim, zemljoradničke zadruge i njihovi odeljci i otseci, njihovi pogoni, njihove ekonomije naprimer, imaju određeni status. O njima

(preko redovnih godišnjih i vanrednih zadružnih skupština, preko upravnih odbora) vodi neposrednu brigu sve članstvo zadruge pa i čitavo selo. Ono je, pred bankom, i garant za kredite. O njima vode neposrednu brigu i imaju dosta mogućnosti da im pruže gotovo svakodnevnu pomoć službe sreskih zadružnih saveza. Reviziona, analitička itd. Sve zemljoradničke zadruge (pa čak i one najzaostališe) po samoj prirodi svojih poslovanja, prosto moraju da budu u svakodnevnom, živim kontaktima sa svakim poljoprivrednikom. Čak i najzaostališem od njih ona (naprimer) mora makar objasniti ko se može takmičiti za visoke prinose u poljoprivredi. Mora ga pozvati da uzme učešća u nagradnom takmičenju. Dok se uloga poljoprivrednog dobra (a i seljačke radne zadruge) uglavnom iscrpljuje prijavljivanjem sopstvenih parcela. I, ukratko, ako se jedini put za menjanje načina proizvodnje i društvenih odnosa na selu sastoji u tome da se razviju što raznovrsniji oblici kooperacije između individualnih poljoprivrednih proizvođača i zemljoradničkih zadruga, onda verujem da je svaka politika (koja na ovaj ili onaj način, nasilnim stvaranjem raznih industrisko-poljoprivrednih kombinata itd., onemogućava razvijenu zemljoradničku zadrugu da obrazuje i svoju zadružnu ekonomiju) onda verujem da je svaka takva politika pogrešna u svojoj osnovi. Mislim da je (rečeno najblaže) pogrešna i svaka »centrumaška« politika koja ide za tim da se sa granicom uvećane opštine po svaku cenu poklopi organizacioni domen jedne i jedine neke opštinske zemljoradničke zadruge. Protivno od toga, verujem da su već prilično sazreli svi uslovi za to da svako naše veće selo ima svoju zemljoradničku zadrugu, a ova zadružnu ekonomiju, pa makar i od trideset ili pedeset hektara. Ni tih pedeset hektara nije premalo za sadašnji plafon mogućnosti (i brojnosti i u radu oprobane stručnosti) naše poljoprivredne službe u celini. Pri ovome ne mislim da bi trebalo izvršiti neko ušoravanje i baš pri svakoj zemljoradničkoj zadrugi odmah stvoriti i zadružnu ekonomiju, već pri onoj koja već raspolaže značajnim društvenim sredstvima za proizvodnju ili ima sve uslove za nabavku i uvođenje krupnih savremenih sredstava za proizvodnju u poljoprivredi. Pritom bi trebalo nešto menjati i u samom rasporedu postojećeg kadra naše poljoprivredne službe u celini. Od 3.500 agronoma sa fakultetskim obrazovanjem, samo 700 radi u proizvođačkim organizacijama, a od 5.000 poljoprivrednih tehničara — samo jedna polovina. U raznim našim institutima i ustanovama radi 2.800 agronoma i 2.500 poljoprivrednih tehničara! Nisu li malo čudni i zabrinjavajući ukupni odnosi: 5.300 u ustanovama i institutima prema 3.200 u svim našim proizvođačkim organizacijama? U Elaboratu se i podvlači da samo poljoprivrednim organizacijama u Vojvodini nedo-

staje oko 2.400 poljoprivrednih stručnjaka! Ne bi li možda bila manja šteta (unapred se izvinjavam zbog ovakve uprošćene računice) kad bi u svim našim i institutima i ustanovama nedostajalo 2.400 poljoprivrednih stručnjaka, a svim poljoprivrednim organizacijama u Vojvodini naprimer — ni jedan?

Ističem još jedan problem čije se rešenje ne bi smelo više odlagati.

Reč je o nekim neraščišćenim odnosima i još ni do danas nesvedenim računima između nekih bivših seljačkih radnih zadruga i njihovih bivših zadrugara. Ima, naime, u ponekim srezovima i krajevima (opet Mačva, zatim okolina Niša, a verovatno i drugi) i takvih opština u kojima opštinske likvidacione komisije ni do danas nisu okončale likvidacioni postupak u duhu odredaba Uredbe o imovinskim odnosima i reorganizaciji seljačkih radnih zadruga. A ima i takvih u kojima likvidacione komisije još nisu ni počele da rade, u kojima nema evidencije o imovini bivših seljačkih radnih zadruga i njihovim dugovanjima ili potraživanjima i ne postoje propisana tzv. rasporedna rešenja o povraćaju imovine bivšim zadrugarima. Onde gde ta rasporedna rešenja i postoje, u većini slučajeva još nisu naplaćena zadružna potraživanja niti su izmirena njena dugovanja, iako se u bančnim osiguranim pregracima još brižljivo čuvaju mnogi računi seljačkih radnih zadruga koje (činjenički) već odavno i ne postoje. Ovde je, čini mi se, problem u tome što su većina od onih koji po tim rasporednim rešenjima nešto potražuju od bivše seljačke radne zadruge obično ekonomski jači (svojevremeno su u zadruhu uneli više stoke i inventara ili ih je zadruha isplaćivala mesečno kao svoje službenike) dok su zadružni dužnici većinom ekonomski slabiji i iz zadruge su — u vidu akontacija — izuzimali više no što su i mogli da zarade. Bilo kako bilo, tek — u mnogim mestima to je politički problem preko koga ne može više da se pređe i priđe rešavanju drugih. Pre, mislim, godinu i nešto više dana bilo je govora o ovom problemu na jednoj od sednica Saveznog veća proizvođača gde je, čini mi se, dato objašnjenje da će se pojedinim siromašnijim zadružnim dužnicima omogućiti izvesne dugoročnije pozajmice da bi nekako mogli da izmire ta svoja dugovanja. Međutim, ni otad se nije učinilo mnogo u tom pravcu.

Zato bi bilo potrebno preporučiti sreskim i opštinskim odborima da se taj problem već jedanput reši, odnosno da svi oni koji po tim rasporednim rešenjima nešto potražuju od bivše seljačke radne zadruge što pre dođu do tih svojih potraživanja, a svi oni koji zadruzi duguju bar nešto izmire ta svoja dugovanja u što je moguće kraćem roku.

I rešenje ovog problema doprinelo bi prihvatanju i uspešnijem sprovođenju naših novih

mera i svih nastojanja za prelaz na savremeniji način gazdovanja na selu.

Pretsednik Petar Stambolić: Prekidamo rad s tim da sednicu nastavimo sutra u 9 časova.

(Sednica je prekinuta u 19 časova)

Nastavak 26 aprila u 9 časova

Pretsednik Petar Stambolić: Pre prelaska na rad izveštavam drugove da se dosad javilo 24 narodna poslanika za diskusiju tako da ćemo nastaviti rad i sutra.

Ima reč narodni poslanik Mladen Sazdevski, poslanik veća proizvođača za srez Skoplje.

Mladen Sazdevski (Izborni srez Skoplje NR Makedonija): Drugovi i drugarice Narodni Poslanici,

Diskutirajući o stanju poljoprivrede i zadrugarstva i perspektive njihovog razvoja, koje se danas nalaze na dnevnom redu pred ovim visokim Domom, pre svega nalazim za potrebno da pozdravim drugove iz Saveznog izvršnog veća i svih ostalih ustanova, organizacija i drugih, koji su na ovom materijalu radili i koji su po mome mišljenju dali solidnu analizu stanja poljoprivrede i zadrugarstva i realni i ostvarljiv program njihovog perspektivnog razvoja.

Mislim da diskutiram o onom delu materijala, koji govori o zemljoradničkom zadrugarstvu, zapravo o kooperaciji između zemljoradničke zadruge i individualnih poljoprivrednih proizvođača. U potpunosti se slažem sa predviđenim principima o ovom pitanju. Kada se pođe od neosporne činjenice, da zemljoradnička zadruha nije cilj nego sredstvo za intenzificiranje i moderniziranje poljoprivrede sa koncentriranim društvenim sredstvima za proizvodnju i postepeno podružljavanje i ostalih sredstava za proizvodnju — koji ima za cilj ekonomskim dobrovoljnim putem, putem kooperacije u raznim granama poljoprivredne proizvodnje, prema konkretnim uslovima da radi na povećanju poljoprivredne proizvodnje i dalji razvoj socijalističkog odnosa na selu.

U konkretnom prilaženju, kod realizacije pojedinih akcija i mera, kod konkretnog usmeravanja rada po ovom pitanju, ponekad se teže izdiferencira dokle je privatno i čime počinje stvaranje uslova za naš razvoj socijalističkih odnosa na selu. Ponegde, kod pojedinih mera, ne polazi se konkretno od onoga što je pojedinim poljoprivrednim proizvođačima prema njihovim ekonomskim uslovima i shvatanjima prihvatljivo, no se polazi od nekih viših zadružnih formi i normi bez dovoljne konkretности, čime se dovodi u pitanje i realiziranje pojedinih mera, čemu se ponekad kasnije daje pogrešna ocena da odnosni poljoprivredni proizvođači tu i tu meru i zadružnu formu ne prihvataju itd. Mislim da postignuti rezultati u Vojvodini, Hrvatskoj i nekim drugim kraje-

vima naše zemlje, temelje se baš na ovakvom najkonkretnijem prilaženju u povećanju poljoprivredne proizvodnje, preko pojedinih zadružnih formi i oblika koristeći u tome svu pomoć koju daje politika naše društvene zajednice putem kredita, obezbeđenjem mehanizacije, sredstava za proizvodnju i drugo.

Pre nego što bih govorio o nekim zadružnim formama, ja bih izneo nešto za dosadašnji rad na unapređenju vinogradarstva u NR Makedoniji. U predfiloksernom periodu, u Makedoniji je bilo pod vinovom lozom oko 35—40.000 ha. U 1939 godini pod vinogradima bilo je 8.445 ha, od koje površine na američkoj podlozi 2.615 ha ili 30,98% a 5.830 ha na domaćoj nekalemljenoj lozi. Sistematskim prilaženjem ovom problemu, obezbeđenjem potrebnih društvenih investicionih sredstava, potrebne teže mehanizacije i korišćenjem pravih vinogradarskih površina koje nisu pogodne za druge kulture, već u 1956 godini u Makedoniji površine pod vinogradima proširile su se na 19.387 ha. Ili u poređenju sa 1939 godinom povećane su za 229% a na američkoj podlozi površine su povećane od 2.615 ha u 1939 godini na 12.655 ha u 1956 godini ili za 485%. Pre rata je bilo samo dva plantažna vinograda na površini od 49 ha, a u 1956 godini na plantažama kod poljoprivrednih dobara i zadruga podignuti su 4.688 ha, gde ove plantaže kako svuda u Makedoniji, posebno u tikveškom kraju pretstavljaju u svakom slučaju pozitivan primer. Međutim, i pored ovakvih rezultata u vinogradarstvu u NR Makedoniji, tek je posađeno oko 50% površina, koje su u predfiloksernom periodu bile pod vinogradima. Imajući u vidu vrlo pogodne klimatske uslove, niske prinose drugih kultura, nemogućnost natapanja na ovim površinama i činjenicu da grožđe i njegove prerađevine utiču na životni standard radnih ljudi, mislim da su i predviđanja u datom materijalu još nedovoljna, gde se predviđa oko 50—60 hiljada ha da se podigne pod vinogradima. Mislim da bi bilo korisno da se ova površina poveća.

Analizirajući situaciju za dalje podizanje vinograda na društvenoj zemlji pogodnoj za podizanje vinograda došlo se do toga da se na njoj može ići do određene granice u pojedinim srezovima i da treba ići na zemlju individualnih poljoprivrednih seljaka.

U vezi sa ovim, a na bazi materijala za perspektivni razvoj zadrugarstva, ja bih govorio o nekim novim zadružnim formama u Kumanovskom srezu i njihovim problemima. Još u 1953 i 1954 godini, sistematskim političkim radom, na bazi konkretno razrađenih principa, korišćenjem investicionog kredita i krupnih poljoprivrednih mašina, pristupilo se organizovanju vinogradarskih i voćarskih zadružnih proizvodnih grana kod zemljoradničkih zadruga.

Sušтина ovih zadružnih formi za vinogradarstvo i voćarstvo sastoji se u tome, što se ovi

zasadi podižu na zemljištu individualnih seljaka na plantažni način i na zadružnoj osnovi, gde seljaci sami dobrovoljno međusobno arondiraju svoju zemlju. Redovi u ovim plantažnim zadružnim vinogradima ostavljaju se široki od 1,80 do 2,20 metara, u istom pravcu bez razlike na sopstvenost čime se stvara mogućnost za korišćenje poljoprivrednih mašina za međuredovu obradu, za motorne prskalice i drugo, a u obradi da se koriste traktori i zaprega, koji su zadružna sopstvenost. Na ovim plantažama se grade bazeni za prskanje, vrši se preko zadruge kolektivno osiguranje kod DOZ-a i dr. Od ove godine na pojedinim plantažama otpočinju da se postavljaju špaliri za špalirski način gajenja vinove loze. Ugovorima koji se sklapaju između udruženih vinogradara i zadruga preuzimaju se obaveze za obavezno korišćenje poljoprivrednih mašina, za agrominimume i drugo. Članovi ovih zadružnih organizacija unutar zemljoradničke zadruga imaju svoje posebne organe upravljanja — Skupštinu, Upravni odbor, plaćaju posebne poslovne udele, prema broju posađenih čokota, svu proizvodnju prodaju preko zadruga, a od otkupnine proizvodnje svake godine dele fondove od 4—8%. Za sve ovo usvajaju pravila i sklapaju ugovore.

Ovakvim radom do kraja 1954 godine kod 7 zemljoradničkih zadruga na 10 plantaža podignuti su 98 ha vinograda, gde su se u sve zadružne forme organizovala 305 poljoprivrednih domaćinstava. U 1955 godini radi nejasnoća kod nekih fabrika da li je ovaj put pravilan ili nije, nisu se odobravalu investiciona sredstva, te nije se moglo ići dalje u proširenju ove zadružne forme i ako je postojao interes kod poljoprivrednih proizvođača. U 1956 godini ovakve vinogradarske zadružne forme organizovane su kod 11 zemljoradničkih zadruga na 221 ha površine 16 plantaža, gde su organizovana 492 domaćinstva — poljoprivrednih proizvođača, a krajem prošle godine i u ovoj godini izvršene su sve organizacione pripreme, izrađeni investicioni programi i dati na konkurs gde se radi na podizanju daljih 402 ha površine pod vinogradima, gde se organizuju daljih 808 domaćinstava. Ili kod 25 zemljoradničkih zadruga organizovana su preko ovih zadružnih formi 1670 domaćinstava na 721 hektar zadružnih plantažnih vinograda. Ovde treba istaći da kod pojedinih zemljoradničkih zadruga neke plantaže imaju veličinu od 40—70 ha. Ovi vinogradi podižu se uglavnom na pravom vinogradarskom zemljištu 5 i 6 klase. Pre podizanja vinograda, površine od 720 hektara davale su ukupan prihod godišnje oko 14.000.000 dinara, ili po hektaru oko 20.000 dinara, a neke od ovih površina nisu radi neplodnosti bile svake godine ni obrađivane.

Na ovih 720 ha plantažnih vinograda ulaže se prosečno iz društvenih investicionih sredstava

po 180.000—220.000 dinara na ha što iznosi oko 140.000.000 dinara. Krediti se uzimaju za rigolovanje, lozne kaleme i za potrebnu mehanizaciju, a sve ostalo kad vinograd dâ pun rod kasnije daju sami zadrugari. U ovome sredstva zadrugara za ovih 720 hektara iznose oko 240.000.000 dinara, što znači da se preko ove zadružne forme sa 65% manje društvenih investicionih sredstava postiže isti proizvodni efekat u poređenju sa koštanjem podizanja vinograda na poljoprivrednim dobrima.

U punom rodu ovih 720 hektara vinograda davaće oko 3.500.000 kgr grožđa što iznosi godišnje bruto proizvod oko 140.000.000 dinara, što znači oko deset puta veći prihod nego što je bio slučaj ranije pre podizanja vinograda. Pored drugih prednosti koje ima ova zadružna forma o kojoj sam govorio, koje će se daljim korišćenjem sredstava za mehanizaciju stvarati, preuzetim dogovorenim obavezama, utvrđenim principima u pravilima, na ovoj površini ove će zadružne vinogradarske forme deliti godišnje oko 4.000.000 dinara iz fondova.

I kod unapređenja voćarstva organizuju se zadružne proizvodne grane na sličnim principima kao i kod vinogradarstva sa specifičnostima za voćarstvo. Od 1945 godine pa do sada, uključujući i sve izvršene pripreme za ovu godinu, gde su izrađeni investicioni programi i predati na konkurs, podignuti su i podižu se zadružne voćarske plantaže na površini od 1014 hektara kod 20 zemljoradničkih zadruga gde su organizovana 1260 poljoprivrednih domaćinstava. Finansiski efekat ove mere sličan je kao kod vinogradskih zadružnih proizvodnih grana. Valja istaći da se i vinogradi i voćnjaci preko ovih zadružnih formi podižu uglavnom u krajevima srezova sa nedovoljno razvijenom privredom, gde je vrlo nizak nacionalni dohodak po stanovniku, a isto tako na površinama koje su jako izložene eroziji kao što je slučaj kod Kratova, Krive Palanke i drugim mestima. Kod većine ovih plantaža već su nabavljene motorne prskalice i organizovana je služba za zaštitu, nabavljaju se mašine za međuredovu obradu, u toku ove godine nabaviće se i traktori za međuredovu obradu. Na nekim plantažama vrše se potrebne pripreme oko postavljanja špalira i drugo. Međutim, u čitavom ovom radu nailazi se i na izvesne poteškoće koje se sastoje u nedavanju potrebne pomoći kod nekih zadruga i drugih, da ove zadružne forme izrastaju na viši stepen a principi ovih zadružnih formi se još kod nekih zadruga ne poznaju dovoljno i njima se ne posvećuje ona pažnja koju zaslužuju.

Treba istaći da je interesovanje poljoprivrednih proizvođača za ove zadružne forme prilično veliko, što se manifestira time, što poljoprivredni proizvođači gledajući iskustva postojećih ovakvih zadružnih formi, dolaze u sreski centar i traže da se i kod njih ovakva zadružna forma organizuje.

U 1956 godini u zadruzi Orah u Kumanovskom srezu preko posebne zadružne forme pristupilo se melioriranju pašnjaka na površini od 30 hektara, na kome je bilo oko 30% površine pokrivene kamenom. Zadrugari su se složili da dadu po 10 dobrovoljnih dana na čišćenju komena, upotrebi veštačkih đubriva i dr. Rezultat ovoga rada bio je taj da su sa ove površine dobili oko 80.000 kgr prvoklasnog sena, a što je važnije da su se seljaci iz ovoga sela i dosta njih i iz drugih sela u srezu praktično ubedili da na ovakvim površinama mogu da se stvore dobri pašnjaci i solidna krmna baza za stočarstvo.

Principi zadružne forme kod pašnjaka i unapređenje stočarstva postavljaju se na taj način, što se pojedini pašnjaci-utrine daju na korišćenje zadrugama, zadrugama se daju ubrana sredstva od pašarine za melioraciju pašnjaka, ekonomski zainteresirani poljoprivredni proizvođači organizuju kod zadruga zadružnu proizvodnu granu za melioraciju pašnjaka i unapređenja stočarstva, usvajaju svoja pravila, biraju rukovodstva, preuzimaju obaveze za izvođenje melioracije na pašnjacima, obaveze za meriniziranje određenog broja ovaca za pregonско napasanje melioriranih pašnjaka, za izgradnju poila, otkup i preradu mleka itd. Za korišćenje melioriranog pašnjaka korisnici plaćaju povećanu pašarinu za onaj procenat za koji se poboljša pašnjak, koja sredstva idu u zadružne fondove.

Polazeći od ovih prvih rezultata kod melioracije pašnjaka u 1956 godini — krajem 1956 godine i u ovoj godini u Kumanovskom srezu uglavnom na prednjim principima uz veliku pomoć narodnih odbora i društveno-političkih organizacija, pristupilo se melioraciji 8.000 ha pašnjaka u kome su radu angažovane oko 50 zadruga a kod 20 zadruga organizovane su zadružne proizvodne grane za unapređenje stočarstva i melioraciju i korišćenje pašnjaka a kod ostalih organizacioni deo posla je u toku. Dosada na melioriranju pašnjaka u dve doze razbacano je oko 2.400 tona veštačkog đubriva, na priličnom delu pašnjaka raščišćava se kamen, trnje i drugi korov.

Kakav je ekonomski efekat ove akcije i mera najbolje se može videti po tome što u srezu postoje oko 67.000 ha pašnjaka uglavnom degradiranih koji daju vrlo slabu travnu masu a stoka i pored svih površina skoro i gladuje, što se vidi od prinosa mleka koji po jednoj ovci iznosi uglavnom radi slabe krmne baze oko 20—24 litra mleka godišnje ili oko 1 kgr grube rune vune godišnje. Ovom merom godišnji dohodak povećava se preko bolje ishrane stoke za oko 80—100.000.000 dinara a za melioraciju pašnjaka uglavnom se ulažu dobivena sredstva od ubranih prihoda od pašarine preko narodnih odbora opština koji za dve godine u srezu iznose

oko 40.000.000 dinara, no ova sredstva su nedovoljna. Sa merinizacijom ovaca dohodak sa melioriranih pašnjaka će biti nekoliko puta veći. Poseban je doprinos ovom merom sprečavanje erozija i bujica koje se melioracijom pašnjaka u začetku sprečavaju. Valja istaći u ovoj meri interes pojedinih zadruga koje počinju da se javljaju na konkurs za društvena investiciona sredstva za melioriranje pašnjaka, da u ovome koriste svoje fondove a isto tako da mobilizuju svoje članstvo na dobrovoljan rad na melioraciji pašnjaka.

Melioriranjem pašnjaka stvorene su posebne zadrugne organizacije i detaljno razrađeni petogodišnji programi za merinizaciju ovaca, uglavnom su stvoreni preduslovi da se za ovaj period počev od ove godine ne samo meriniziraju ovce, no ovim radom da se do 1962 stvori u srezu standardni domaći merino tip ovce na 200.000 grla od ukupno 260.000 ovaca koliko ih u srezu ima. Sa ovom merom industrija će dobiti u 1962 g. oko 3—400.000 kgr merino vune a godišnji dohodak se povećava za oko 350.000.000 dinara. Na poslovnim odnosima između zadruga i njihovih članova nekoliko zadruga u Kumanovskom srezu otpočele su uvođenje svinja rase »Moravka« sa ciljem da se postojeća rasa svinja u srezu zameni ovom rasom. Postavljaju se ugovorni odnosi između zadruga i njenih članova i na taj način, što svaki član koji dobije preko zadruge ovakvu svinju plaća poslovni udeo po jedno prase a sav pogodni priplodni materijal prodaje preko zadruge, gde se razlika u ceni ove rase svinja deli 50% zadrugi a 50% proizvođaču. Kada se ima u vidu da se u srezu godišnje kolje i prodaje oko 30.000 svinja što u težini iznosi oko 3.000.000 kgr i kada se zna da na svaki kgr žive vage svinja ove rase se uštedi stočna hrana najmanje po 1,5 kgr, to znači da se samo ovom merom uštedi oko 4.000.000 kgr stočne hrane, što znači novih oko 1.000.000 kgr svinja, ili u novcu oko 180.000.000 din. sa istom stočnom hranom. Prirodno da je za ovakav rad potreban vremenski period od 4—5 godina. Ovde podvlačim i to da je interes proizvođača za ovu meru velik i da se samo za 1,5 godinu u pojedinim zadrugama uspeo da ova rasa svinja potpuno zahvati rejon cele zadruge.

Dalje pitanje po kome hoću da diskutujem to je pitanje vodnih zajednica. Vodne zajednice uz pomoć narodnih odbora u pojedinim krajevima učinile su prilično na izgradnji pojedinih melioracionih područja za navodnjavanje, odvodnjavanje i sl. Međutim, po mom mišljenju, one već danas predstavljaju centralističko podržavanje organizacije gde samoupravljanje korisnika vode za navodnjavanje ne dolazi u dovoljnoj meri do izražaja. Sa decentralizacijom vodnih zajednica i sa prenošenjem dobrog dela rada sa vodne zajednice na zemljoradničke zadruge, odnosno na posebne ogranke

pri zadrugama za korišćenje vode, može se dosta učiniti na menjanju društvenih odnosa kod korisnika vode, a time i u daljem razvoju socijalističkih odnosa i u ovoj poljoprivrednoj grani. Preko zemljoradničkih zadruga odnosno preko zadružnih ogranaka može se mnogo učiniti na kooperiranju između zadruge i korisnika vode u smislu pravilnog iskorišćavanja meliorativnih područja. Za ovo mislim da je potrebno da se donesu potrebni stavovi i zakonski propisi.

Imajući u vidu da je poljoprivreda vrlo razgranata privredna grana i da na njoj rade individualni proizvođači, po mom mišljenju sama zemljoradnička zadruga pa makar koliko bila razvijena ne može da obuhvati sve poljoprivredne grane i da ulazi u kooperaciju sa svojim članovima zato što svaka poljoprivredna grana traži određenu vrstu organizacije i određenog područja delovanja po pojedinim poljoprivrednim granama kao što su: mehanizacija u ratarstvu, vinogradarstvo, stočarstvo i pašnjaci i sl. Iz ovoga proizilazi potreba uže specijalizacije proizvodnje unutar zemljoradničke zadruge, stručnog podizanja proizvođača, obezbeđenje materijalnih interesa zadrugara, a sve ovo traži više izdiferenciranu specijalizovanu zadrugnu organizaciju unutar zemljoradničke zadruge sa svojim užitim poslovnim organima upravljanja itd. Još kada se obezbedi kroz raspodelu prihoda dovoljno izdiferencirana organizacija unutar zemljoradničke zadruge utoliko će se brže razvijati i jačati zemljoradnička zadruga. Sve ovo vodi stvaranju specijalizovanih samostalnih poslovnih organizacija u okviru zemljoradničke zadruge, odnosno vodi ka stvaranju zadružnih ogranaka, odeljaka i sl. Ovakvo postavljanje užitih specijalizovanih zadružnih organizacija unutar zemljoradničke zadruge vodi i ka tome, da se ekonomska briga za pravilan razvoj jedne ili druge poljoprivredne grane, odnosno zadružne delatnosti ne centralizuje samo u zadrugu, no da se ovo prenese na organizovane poljoprivredne proizvođače na poslovnoj osnovi unutar zemljoradničke zadruge. Briga oko uspešnog rada ovakve poljoprivredne grane biće pre svega briga organizovanih poljoprivrednih proizvođača, a time se mnogo može postići u daljem razvoju i ekonomskom jačanju zemljoradničke zadruge.

Za priličan deo mera za unapređenje poljoprivrede i razvoj zadrugarstva, danas smo u našem srezu u takvoj situaciji da poljoprivredni proizvođači kao rezultat pozitivnog delovanja svih naših mera na selu više traže i prihvataju novo u poljoprivredi i ulaze u pojedine poslovne odnose, kooperiraju sa zadrugom i sl. — nego što je kadrovska, tehnička, stručna, investiciona i druga sposobnost zadruga u stanju ovo da prihvati.

Posle svega, na kraju bih rekao da sve mere o kojima sam diskutovao govore da u poljo-

privredi i zadrugarstvu počinju da se ostvaruju negde manje, negde veće mere.

Razmatranjem ovog problema pred ovim visokim Domom, donošenjem perspektivnog programa i rezolucije o ovom problemu, još će se više doprineti povećanju poljoprivredne proizvodnje i razvijanju socijalističkih odnosa na selu.

Pretsednik Petar Stambolić: Ima reč drug Doka Pajković, narodni poslanik Saveznog veća.

Doka Pajković (*Autonomna Kosovsko-metohiska Oblast, NR Srbija*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, postavljajući na dnevni red današnjeg zasedanja pitanje naše dalje politike u poljoprivredi, Savezna narodna skupština time ističe pred čitavim društvom, a posebno pred sve socijalističke snage na selu, sav privredni i društveni značaj ovog problema, i potrebu najpunijeg angažovanja svih stručnih i političkih kadrova, privrednih i političkih organizacija, odnosno svih socijalističkih snaga našeg društva na njihovom rešavanju.

Rezultati koje smo postigli u razvitku naše privrede uopšte, kao i visok stepen razvitka socijalističkih odnosa, stvorili su materijalne, društvene i političke uslove da možemo danas smelije i na širem frontu prići rešavanju problema poljoprivrede i socijalističke rekonstrukcije sela. Brzi razvoj industrije ne samo što obezbeđuje opšte ekonomske uslove, nego on postavlja problem daljeg razvitka poljoprivrede, kao neophodan uslov za dalji razvitak čitave privrede, životnog standarda, te i dalji razvitak socijalističkih odnosa kod nas.

Materijal koji nam je dat kao osnova za diskusiju obuhvata svestrano problematiku poljoprivredne proizvodnje, daje opštu privrednu i političku orijentaciju perspektivnog razvoja i ukazuje na društvene snage, koje ima da budu nosioci socijalističke rekonstrukcije sela. U materijalima se, istina, sažeto, ali jasno ukazuje i na to kakvi se rezultati mogu očekivati za određeni period vremena, ako se za to obezbede potrebna materijalna sredstva i dosledno sprovede postavljena politika.

Objektivni uslovi stvoreni privrednom i političkom situacijom u kojoj se nalazila naša zemlja kao i činjenica da do skoro naša praksa razvitka socijalističkih odnosa u poljoprivredi nije dala ona rešenja koja odgovaraju našim uslovima, društveno delovanje u poljoprivredi do nedavno bilo je ograničeno na iako važan a ono uzak sektor naše socijalističke poljoprivrede.

Sada, posle dugogodišnjih i bogatih iskustava i na bazi opšte političke orijentacije koju smo poslednjih godina imali u poljoprivredi i rezultata koje smo na toj osnovi postigli, stvoreni su takvi uslovi da se danas našem društvu pruža mogućnost šireg dejstvovanja i zahvatanja či-

tave poljoprivrede. Sada je jasno nađen put, organizacioni oblici, — odnosno društvene snage koje obezbeđuju da se može prići podizanju poljoprivredne proizvodnje, izgradnje socijalističkih društvenih odnosa na selu, na mnogo širem planu. Nađena su privredna i politička rešenja, koja ne znače samo podizanje poljoprivredne proizvodnje, već obezbeđuju paralelno s tim i razvitak socijalističkih odnosa. Takva organizaciona forma i osnovna ćelija socijalističke rekonstrukcije na selu kod nas jeste opšta zemljoradnička zadruga. Ona, prema ovom materijalu, treba da bude osnovni nosilac proširene reprodukcije na selu.

Makoliko da su dosadašnja ulaganja u poljoprivredu bila mala — ograničena, novi kurs u razvitku poljoprivrede i poboljšani opšti uslovi za poslednjih nekoliko godina stvorili su mogućnost i obezbedili neophodne preduslove za oživljavanje i jačanje našeg rada u poljoprivredi i prve skromne rezultate u proizvodnji. Ovo se ogleda u povećanju tehničke opremljenosti, znatno većoj upotrebi produkcionog materijala, organizacionom učvršćavanju i razvitku privrednih organizacija u poljoprivredi, kao i jačoj zainteresovanosti i orijentaciji društvenih i političkih faktora na problemima poljoprivrede.

Radi ilustracije navešću neke podatke o razvitku materijalne opremljenosti poljoprivrede za poslednje dve godine. Samo u NR Srbiji broj traktora se povećao od 5.900 komada u 1955 godini na 7.500 komada u 1956 godini. Upotreba veštačkog đubriva porasla je od 31,5 kilograma na 47,2 kilograma, odnosno u 1957 godini na 61 kilogram, po jednom hektaru oranične površine. Tokom prošle jeseni upotrebljeno je 3.000 vagona semenske pšenice, a u ovogodišnjoj prolećnoj setvi oko 400 vagona hibridnog kukuruza, ili 5 puta više nego prethodne godine. Takođe, tokom zime oprskano je 8,5 miliona rodni stabala voća, ili 16% od ukupnog broja. U stočarstvu veštački je osemenjeno 31.000 krava, merinizirano 50.000 ovaca, izvršena melioracija pašnjaka na oko 1.200 hektara. Takođe je podignuto oko 2.500 hektara plantažnih zasada, od čega više od 1.000 hektara na udruženim parcelama individualnih proizvođača. Sve je to imalo pozitivan odraz u povećanju poljoprivredne proizvodnje mada ograničene na pojedine sektore kod privrednih organizacija u poljoprivredi.

Ovde treba istaći ulogu, značaj i rezultate poljoprivrednih dobara, koji su postignuti u poslednje dve godine. Veća i kvalitetnija snabdevenost poljoprivrednih dobara, kako osnovnim sredstvima tako i raznim reprodukcionim materijalom, zatim specijalizacija proizvodnje kao i uvođenje, tokom prošle godine, stimulativnog načina nagrađivanja, imalo je za posledicu znatno povećanje proizvodnje, finansijsko sređivanje i rentabilnost poslovanja kod većine

ovih imanja. Uspeši nekih krupnih gazdinstava, postignuti u 1956 godini, pokazuju jednovremeno i kojim se putem mogu postizati visoki prinosi, kao i šta se može uz već stvorene uslove u poljoprivredi ostvariti. Na ovaj način krupna socijalistička gazdinstva ne samo što postaju krupni proizvođači robe za tržište, nego će postati centri za sticanje iskustva u organizaciji savremene i visoko produktivne privrede i očigledan primer ostalim poljoprivrednim organizacijama, što se može postići primenom savremene nauke i tehnike.

Isto tako treba istaći sređivanje i ekonomsko jačanje opštih zemljoradničkih zadruga, kao osnovnih ciljeva socijalističke rekonstrukcije na našem selu. Danas su preko 80% zadruga kreditno i organizaciono sposobne, mada su pre dve godine, takve zadruga bile izuzetak. Danas zemljoradničke zadruga koriste za svoje redovno poslovanje oko 14,4 milijarde dinara, one su u prošloj godini obavile 73% otkupa i prometa viška poljoprivrednih proizvoda i ostvarile dobit od oko 2,6 milijarde dinara.

U prošloj, a naročito u ovoj godini, imamo širu orijentaciju zadruga ka proizvodnji i obezbeđenju proizvođača raznim reprodukcijom materijalom, što pre uopšte nije bio slučaj. Ovakva orijentacija omogućuje i da se uključe u proces proizvodnje, da podignu nivo proizvodnje i dohotka proizvođača pa time ujedno i da ojačaju društvene zadrugne fondove. Na toj osnovi, u toku je intenzivan rad velikog broja zemljoradničkih zadruga na razvijanju raznih oblika sprega sa individualnim proizvođačima u ovogodišnjoj poljoprivrednoj proizvodnji.

U ovome naročito su postigle uspehe one organizacije koje su imale mogućnosti da u procesu proizvodnje šire priđu upotrebi mehanizacije. Uvođenje mehanizacije dalo je dobre rezultate u boljoj i kvalitetnijoj obradi, te i u podizanju proizvodnje, a s tim i izmeni odnosa u proizvodnji. Ovakav način rada sve više sprovodi podelu rada i vrši podružljavanje proizvodnje. Ovakav proces postepeno, ali sigurno, vodi razgraničenju proizvođača kao vlasnika sredstava i kao proizvođača. Sopstvenost na zemlji postaje drugostepena — vlasnik dobija nagradu za rad i rentu za svojinu nad zemljom.

U širem povezivanju zadruga sa proizvođačima u procesu proizvodnje naročito su se istakle zadruga u Vojvodini gde su na ovakvom radu izvršile spregu sa individualnim proizvođačima na oko 10%, a u srezu Požarevac na oko 11% površina, u ovogodišnjoj setvi. Pored ovoga, na teritoriji uže Srbije i Kosova ugovoreno je podizanje oko 1.500 hektara plantažnih voćnjaka.

Izneti rezultati ne mogu još ni iz daleka pokazati krupne kvalitetne promene, koje su se vidno manifestovale u prošloj godini, a koje označavaju krupnu novinu u našem postavlja-

nju i aktivnosti u poljoprivredi. Sve to govori o potencijalnoj mogućnosti za dalji razvitak naše poljoprivrede na tim i takvim osnovama.

Što se tiče osnovnih smernica i zadataka proizvodne politike u poljoprivredi u osnovi su pravilno postavljeni u materijalima. No, ja bih se ipak zadržao na nekim problemima koji su vrlo važni za dalji razvoj i unapređenje poljoprivrede u Srbiji. Ovo je utoliko važnije što Srbija ima vrlo značajno mesto u poljoprivredi Jugoslavije. U njoj se nalazi preko 50% oranične i obradive površine, blizu 40% krupne i oko 50% sitne stoke. Takođe, najveći broj krupnih socijalističkih organizacija nalazi se u najplodnijem delu zemlje — Vojvodini i Severnoj Srbiji. Otuda od stanja i uspeha razvoja poljoprivrede u Srbiji uveliko zavisi stanje i uspeh razvoja poljoprivrede cele Jugoslavije.

Pravilno je što se u daljem razvoju poljoprivrede insistira na intenzifikaciji proizvodnje — tj. više uloženi sredstava, širu primenu savremene tehnike i veća ulaganja živog rada. Sve se to može postići u prvom redu izmenom strukture proizvodnje — dajući prioritet razvoju stočarstva, zatim jačim korišćenjem i proširivanjem proizvodnih kapaciteta, smanjenju gubitaka koji nastaju usled biljnih i stočnih bolesti, usled lošeg čuvanja i prerade poljoprivrednih proizvoda itd., itd.

Ovde, takođe, treba istaći potrebu najracionalnijeg korišćenja zemljišta, preko rejoniziranja poljoprivredne proizvodnje. Neracionalno korišćenje zemlje ogleda se u tome što se znatne površine pašnjaka, livada, vinograda i voćnjaka nalaze na zemljištima koja su mnogo pogodnija za gajenje ratarskih useva i obrnuto. Ako se u doglednoj budućnosti izvrši rejonizacija proizvodnje, postoje velike mogućnosti za znatno povećanje iste.

Takođe treba podvući i problem očuvanja i povećanja plodnosti zemljišta. Naše zemljište je u priličnoj meri degradirano naročito u važnom poljoprivrednom području kao što je Vojvodina, gde je u poslednje vreme izgubljeno oko 50.000 hektara oranice, i gde je zaslantavanje zahvatilo novih skoro 100.000 hektara. Takođe u brdskim krajevima imamo ozbiljnu situaciju usled dejstva bujica i erozije. Prema nekim proračunima štete od bujice i erozije svake godine uništavaju oko 10.000 hektara površina. Sve to ističe potrebu preduzimanja brzih i opsežnih mera za očuvanje i povećanje produktivnosti zemljišta.

Dalje, ako hoćemo da intenziviramo poljoprivrednu proizvodnju i izmenimo strukturu poljoprivrede, onda stočarstvu treba da damo važno mesto u svim našim planovima. Naše stočarstvo već odavno stagnira i kvalitetno znatno opada. Zato treba stvoriti stabilne osnove za sistematsko, kvantitativno i kvalitativno podizanje stočarstva u jednom dužem vremenskom

periodu. Osnovni preduslovi za to su: stabilizacija cena i određen paritet stoke i stočnih proizvoda, u odnosu prema cenama drugih poljoprivrednih proizvoda, i znatno povećanje krmne baze. Obezbeđenjem ova dva uslova, a uz preduzimanje obimnih zootehničkih mera u pravcu izmene strukture i kvalitetno poboljšanje stoke, obezbediće se solidna osnova za brzo unapređenje stočarstva. Ovu orijentaciju treba pomoći našim merama i materijalnim ulaganjem. Takvu proizvodnu politiku u stočarstvu treba u prvom redu usmeriti na unapređenje govedarstva i svinjarstva. Ovom problemu, a naročito problemu govedarstva, u elaboratu nije dovoljno poklonjena pažnja, a to je za ravničarski rejon naročito važno pitanje, jer bez goveda nema intenzivnog ratarstva, niti se može povećati zaposlenost i dohodak poljoprivrednih proizvođača. U unapređenju govedarstva krupna gazdinstva treba da budu osnovni nosioci ovog razvitka, za što im treba obezbediti materijalna sredstva za nabavku visokokvalitetnih priplodnih grla za obezbeđenje zapata, kao i sprovesti pravilnu organizaciju reprodukcije kvalitetnih grla i iskorišćavanje rasplodnog materijala.

Ovakva proizvodna politika postavlja u prvom redu pred sve poljoprivredne organizacije — dobra, seljačke radne zadruge, opšte zemljoradničke zadruge, razne naučne i druge poljoprivredne ustanove ozbiljne i krupne zadatke. Posebna se uloga dodeljuje u unapređenju poljoprivredne proizvodnje zemljoradničkim zadrugama, pošto ekonomske mogućnosti individualnog seljaka ne omogućavaju ni tempo ni pravac razvitka poljoprivrede kakav mi želimo. Činjenica je da ovakva individualna gazdinstva kakva postoje kod nas, snabdevena ovakvim oruđima bez obzira na politiku kakva bi se vodila u odnosu prema njima, nisu u stanju sama da razviju poljoprivredu, niti da povećaju dohodak, kako u korist čitave društvene zajednice, tako i njih samih. Ona se ne mogu zamisliti za savremeni nivo tehnike i društvenog razvitka i ne mogu da odgovore savremenim kvalitetima obrade zemlje i razvitka poljoprivrede uopšte. Sam istoriski razvoj u razvijenim industriskim zemljama pokazao je neodrživost ovakvog oblika rada i gazdovanja. Samo kroz zemljoradničke zadruge u našim uslovima, izmena seljačkog gazdinstva sprovodi se pod najpovoljnijim uslovima, što je dosadašnja naša praksa i uopšte iskustvo pokazalo. Zadruga kroz različite oblike sprege vrši podružtvljavanje sredstava za proizvodnju, centralizuje proizvodnju i ne samo što bez nasilja i materijalnog propadanja pojedinih grupa proizvođača podiže proizvodne snage, već naprotiv podizanje proizvodnje vrši uz angažovanje materijalnih sredstava neposrednih proizvođača i povećanja njihovog ličnog dohotka. I samo na taj način u našim uslovima moguće je da se na selu stvore

materijalni uslovi za kulturni i bolji život samih seljaka.

Raznovrsni oblici sprege kako praksa pokazuje, omogućavaju da se ne dirajući u privatnu svojinu zemlje zamenjuju zastareli tehnološki procesi u poljoprivrednoj proizvodnji, i sitnoseljačkom gazdinstvu, novim savremenim tehnološkim procesima koji odgovaraju nivou savremenih proizvodnih snaga. Naša praksa pokazuje da je i pri postojanju seljačke svojine moguće otkloniti stari način proizvodnje i uskladiti razvoj poljoprivrede sa opštim ekonomskim i društvenim razvojem u našim uslovima. To, uostalom, pokazuju i visoki prinosi na zemlji seljaka gde je sprega uspostavljena, gde je podružtvljen dobar deo procesa proizvodnje, gde individualni rad vlasnika zemlje postaje deo organizovanog rada na novom socijalističkom gazdinstvu.

Praksa je pokazala da je ovakav razvoj moguć, a da dalji tempo toga zavisi u prvom redu od opremljenosti i rada zadruge. Ukoliko zadruge brže izmeni svoj način rada, ukoliko je u stanju da poboljša agrotehniku, unese više nauke i savremene tehnologije u poljoprivrednu proizvodnju i na taj način obezbedi veći priнос nego što može da postigne sam individualni seljak na svome posedu i sa svojim sredstvima, utoliko će seljaci više ulaziti u razne oblike sprege sa zadrugama. To će omogućiti i zadruzi veću akumulaciju, veće proširenje delatnosti i proizvodnje na individualnom sektoru, pa time i veće podružtvljavanje proizvodnje.

Jedino ovakav rad može postepeno pretvoriti zadruge u privredne organizacije na selu koje će biti u stanju da menjajući način rada meniaju i navike proizvođača, menjaju samo individualno gazdinstvo, a time razvijaju nove odnose u proizvodnji.

Ovu ulogu trebalo bi naročito istaći jer još ima neshvatanja o zadacima zadruge, njenim oblicima rada i mogućnostima na unapređenju i podružtvljavanju proizvodnje. U ovim slučajevima subjektivne snage moraće jače potpomoći brže sazrevanje ovih procesa i shvatanja.

Obimni zadaci podizanja naše poljoprivrede na nivo savremenog razvoja traže i dobro organizovanu poljoprivrednu službu, koja treba da odigra vrlo veliku ulogu u razvoju nauke i njene primene u praksi. Ovo iziskuje čvršće povezivanje službe sa proizvodnim organizacijama i rešavanje onih problema za koje je praksa naročito zainteresovana. Radi toga potrebno je obezbediti društvena sredstva i kroz odgovarajuće propise tačno postaviti principe organizacije i poslovanja ove službe. Poseban je problem, a to treba naročito istaći, nedostatak stručnog kadra u poljoprivredi uopšte, i to ne samo visokokvalifikovanih poljoprivrednih stručnjaka i poljoprivrednih tehničara, nego i drugog tehničkog i ekonomskog kadra koji je

nužan za svaku razvijenu proizvodnu granu. U tom pravcu potrebno je razraditi plan uzdizanja stručnih kadrova, obezbediti sredstva i druge uslove za školovanje odgovarajućeg stručnog kadra. To ne umanjuje već naprotiv ističe obavezu proizvođačkih organizacija daleko više i organizovanije nego do sada u radu na stručnom osposobljavanju proizvođača i drugih kadrova za svoje potrebe. Takođe kod ovoga naročito je važno u praktičnom radu naših organizacija obezbediti stimulativan način nagrađivanja stručnih kadrova i kolektiva uopšte, koji će se bazirati na rezultatima postignutim u povećanju poljoprivredne proizvodnje, i proizvodnje drugih privrednih delatnosti u socijalističkim organizacijama.

Za ostvarenje predviđenih zadataka u podizanju poljoprivrede uopšte potrebna su znatno veća sredstva i ulaganja nego što je do sada zajednica mogla da da poljoprivredi, što se i u materijalu predviđa. Poljoprivreda danas sa ovim nivoom tehnike, i mogućnostima akumulacije nije u stanju sama da obezbedi tolika materijalna sredstva kakva su nam potrebna da bi poljoprivreda odgovorila zadacima kakvi se pred nju postavljaju. Zato je nužno veće ulaganje društvenih sredstava i tempo razvitka će zavisiti od toga koliko zajednica to bude obezbedila. To ne znači da poljoprivredne organizacije treba da se oslone samo na opštedruštvena ulaganja i da na bazi njih prave svoje planove razvitka. Naprotiv, privredne organizacije treba da nastoje da svoje mogućnosti najcelishodnije i najekonomičnije iskoriste, kako bi omogućile što bržu i veću akumulaciju i brži razvoj. U tom pogledu opet treba naglasiti da je uloga zemljoradničkih zadruga vrlo velika. Ona treba da iskoristi velike potencijalne mogućnosti i materijalna sredstva koja postoje na individualnim gazdinstvima, tako da zajedno sa društvenim sredstvima ostvare što je moguće bolje rezultate.

Da bi društvena sredstva koja ćemo ulagati u poljoprivredu bila što ekonomičnije iskorišćena i donela brže rezultate, potrebno je smer ulaganja prilagoditi privredno - ekonomskim uslovima i dati prioritet onim granama proizvodnje, organizacijama i područjima koja za to imaju najbolje uslove.

Za obezbeđenje predviđenog programa neophodno je potrebno što pre izmeniti dosadašnju kreditnu politiku u oblasti poljoprivrede i prilagoditi je proizvodnoj politici, kao i procesu rada same proizvodnje. Potrebna materijalna sredstva kako investiciona, tako i obrtna, treba dati poljoprivredi u onom obimu koliko je potrebno za ostvarenje predviđenog programa i to putem efikasnog i elastičnog ekonomsko-kreditnog mehanizma.

Pri tome pitanja kao što su: visina participacije, rokovi otplate, visina kamatne stope, kriterijum najpovoljnijih uslova, treba da se

prilagodi prioritetu, zahtevima programa i specifičnosti poljoprivrede.

Centralizovano ili decentralizovano formiranje potrebnih sredstava treba omogućiti i oceniti prema važnosti i obimu pojedinih namena. Regionalni karakter poljoprivrede i izvesna prioriteta ulaganja zahtevaće, još u ovom stadijumu, postojanje jakih centralnih fondova, što nikako neće umanjiti značaj i potrebu regionalnih fondova, odnosno fondova pojedinih organizacija.

Modernizacija poljoprivredne proizvodnje zahtevaće velika i raznovrsna investiciona i reprodukciona ulaganja.

Niz industrijskih grana najuže su povezane, odnosno zavisne su od poljoprivredne proizvodnje.

Predviđeno realno povećanje potrošnje veštačkih đubriva u 1961 godini od 220.000 vagona iskazivaće rešavanje transportnih problema i staviće našu spoljnu trgovinu pred težak zadatak, ako se ne poveća do tog roka kapacitet fabrika veštačkih đubriva. Ovo potvrđuje nužnost investiranja u cilju podizanja fabrika za proizvodnju veštačkih đubriva, što treba smatrati kao integralni i neposredni deo poljoprivrednih investicija u okviru predviđenog programa unapređenja poljoprivrede. Isti takav ili sličan slučaj je sa proizvodnjom sredstava za zaštitu bilja i proizvodnjom poljoprivrednih mašina.

Stabilnost tržišta takođe je faktor izuzetne važnosti koji veoma jako deluje na unapređenje proizvodnje. Ulaženje privrednih organizacija u različite poslove, a zadruga specijalno, u različite sprege sa individualnim seljacima, zahteva daleko veću sigurnost u plasmanu poljoprivrednih proizvoda nego što pruža sadašnje stanje našeg tržišta. Zadruga ulaze u proces proizvodnje na individualnom posedu, ulažu sredstva nabavljena po određenim cenama, snose odgovarajuće materijalne troškove, i ako rezultate proizvodnje ne mogu realizovati po predviđenim cenama, onda one moraju da gube i mesto da stvaraju društvenu akumulaciju smanjuju društvene fondove. To stvara nesigurnost u poslovanju, sputava inicijativu i dezorganizovano deluje na proizvodnu politiku zadruga. Takvi slučajevi su sada dosta česti što potvrđuju primeri sa debelim svinjama, kukuruzom, povrćem i dr.

Društvena zajednica u tom pogledu mora obezbediti veću sigurnost na poljoprivrednom tržištu, što će omogućiti da zadruga kao organizatori procesa poljoprivredne proizvodnje ulaze bez bojazni od gubitka u najšire i najraznovrsnije odnose sa poljoprivrednim proizvođačima.

Sadašnji pozitivan pravac smirivanja poljoprivrednog tržišta bio bi jako potpomognut određenom politikom cena glavnih poljoprivrednih proizvoda od strane društvene zajedni-

ce. Međusobni sklad i dugotrajna obezbeđenja cena, naročito u stočarstvu, značilo bi jak element sigurnosti i stimulacije za ostvarenje predviđene proizvodne politike.

Pored toga, treba naglasiti da su za razvoj i proširenje našeg tržišta poljoprivrednih proizvoda dva faktora vrlo važna — povećanje tehničkih sredstava za čuvanje i transport robe (magacini, rashladni uređaji, transportna sredstva) kao i povećanje i poboljšanje saobraćaja uopšte, što danas ni izdaleka ne obezbeđuje potrebe razvitka poljoprivrede. S druge strane, sve dok preduzeća koja se bave prometom poljoprivrednih proizvoda ne budu obezbedila odgovarajuće tehničke uređaje, ne može se ozbiljno misliti na potpunu likvidaciju seljačke pijace, izbegavanja većih oscilacija u ponudi i tražnji poljoprivrednih proizvoda. U vezi sa ovim ističe se potreba obezbeđenja organizovanog razvitka primarne prerade u proizvođačkim organizacijama i razvitka prerađivačke industrije uopšte. Isto tako, ako ne razvijamo puteve i saobraćaj uopšte tempo razvijanja prirodne proizvodnje na selu, korišćenje povećane poljoprivredne proizvodnje i sprovođenje regionalne privrede prema privredno-ekonomskim uslovima, ne može ići tako brzo kako zahtevaju naše potrebe, a i privredne organizacije, naročito zadruge, neće moći da razviju one delatnosti koje treba razvijati u jednoj naprednoj poljoprivredi.

Pretsednik Petar Stambolić: Ima reč drug Rista Mihailović, član Saveznog veća.

Rista Mihailović (Izborni srez tamnavski, NR Srbija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, iz materijala koji nam je stavljen na raspolaganje, iz ekspozice druga Slavka Komara kao i ranijih diskusija u ovom Domu, pored niza krupnih problema o stanju i razviku poljoprivrede i zadrugarstva, posebno proizilazi značaj raznih formi kooperiranja između zemljoradničkih zadruga i individualnih poljoprivrednih proizvođača. Zbog toga bih ja govorio o nekim iskustvima i daljim mogućnostima kooperiranja sa poljoprivrednim proizvođačima koja su do sada kod nas u valjevskom području u praksi primenjivana.

Mi imamo kroz razne pokazatelje jasno iskazano stanje individualnog poljoprivrednog proizvođača, njegove mogućnosti i njegovu zainteresovanost za unapređenje proizvodnje.

Sve analize koje smo mi vršili, svi podaci sa kojima raspolažemo pokazuju da je individualni poljoprivredni proizvođač nespreman i nesposoban da nosi proces proširene društvene reprodukcije, da vrši unapređenje i povećanje poljoprivredne proizvodnje. On sam, nemoćan je za bilo kakve veće i brže poduhvate u proizvodnji. Međutim, put za savlađivanje ovih problema jeste njegova kooperacija u zemljoradničkoj za-

druzi, to je u našim uslovima i jedino pravilan i mogućan put.

Još na IV Plenumu Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije istaknut je problem poljoprivredne proizvodnje sa političkog i ekonomskog aspekta. Na plenumu je jasno određen smer daljeg razvitka, put za povećanje poljoprivredne proizvodnje i razvijanje socijalističkih društvenih odnosa na selu. Posebna uloga i mesto tada je data zemljoradničkoj zadruzi kao nosiocu čitavog tog procesa.

Ali, materijal koji smo proučavali i ekspozice nesumnjivo ukazuju na još određenije i jasnije mogućnosti daljeg razvitka, što će uticati na još veća mobilisanja svih snaga koje mogu u tom pravcu da se angažuju. Mislim da materijal koji je nama dat na proučavanje jasno određuje metode i put daljeg jačanja raznih oblika — sprega između zemljoradničkih zadruga i individualnih seljaka što do sada nije uvek i u svim slučajevima bilo dovoljno jasno.

Mi možemo danas da istaknemo da smo od IV Plenuma, za poslednje dve godine, naročito u 1956, izmenili odnos svih faktora koji su direktno vezani i imaju svoje značajno mesto u sprovođenju ove politike. Materijalna osnova za kooperaciju je znatno proširena. Izmenio se odnos subjektivnih faktora: Saveza komunista, Socijalističkog saveza, narodnih odbora i drugih koji svoju aktivnost sve više usmeravaju na ove probleme. Prihvatanje naše političke linije od strane seljaka-proizvođača je sve šire, što se ogleda u sve većoj inicijativi i zainteresovanosti za rešenje niza problema na našem selu kroz zadrugu.

Ja bih izneo neka iskustva, rezultate koji su postignuti u sređivanju, razvijanju i jačanju zemljoradničkih zadruga kao nosilaca borbe za socijalistički preobražaj sela i o kooperaciji sa individualnim proizvođačima. To činim da bih potkrepio ovo što sam do sada rekao i ono što smo imali prilike da čujemo u ovom Domu.

U Valjevskom srezu u neposrednoj njegovoj okolini koja je slična i po strukturi poljoprivrede i po konfiguraciji zemljišta, mi smo u 1954 godini u 90 zadruga imali 81 zadrugu koje su poslovale sa gubitkom. Osim toga, imali smo opadanje broja članova u zadrugama, u izvesnim selima nepoverenje prema zadruzi koje je proizilazilo iz raznih negativnih pojava u njima (manjkovi itd.); nedovoljnu zainteresovanost seljaka za poljoprivrednu proizvodnju jer su mu izvori prihoda bili dobrim delom van poljoprivrede. Tako je, naprimer, u 1955 godini u Srezu valjevskom seljak ostvarivao prihode van poljoprivrede u iznosu od preko 400 miliona dinara, kroz rabadžiluk i druge usluge socijalističkom sektoru privrede. Zadruge su bile opterećene nerentabilnim pogonima koji nisu bili vezani za poljoprivredu — prodavnice industrijske robe, restorani, zanatske radionice i sl.

Naročito su ove slabosti karakterisale zadruge u ravničarskom delu sreza.

Sa ovakvim objektivnim teškoćama i nizom subjektivnih slabosti prišlo se sprovođenju zaključaka IV Plenuma. Pri tome se naročito pazilo da se što bolje odredi funkcija zadruga, naime, da se ona prvenstveno orijentiše na otkup poljoprivrednih proizvoda, da kroz to stvori neophodna sredstva sa kojima bi išla dalje u proizvodne odnose. I mi smo za kratko vreme imali sređene zadruge, postavljene na zdravu osnovu, tako da su neke već u prošloj godini bile osposobljene i spremne da uđu u proizvodni proces i u borbu za stvaranje novih odnosa. Mi smo ustvari, prešli dva vremenska perioda — period saniranja i organizacionog sređivanja zadruga i period borbe za jasno i određeno shvatanje uloge zemljoradničke zadruga i pravca njezinog razvitka, stvaranje osnovnih materijalnih uslova kroz zadrugne fondove. U prošloj godini, za razliku od 1955, imali smo neuporedivo bolje stanje. Od analiziranih 70 zadruga u ovom području svega su dve imale poslovni gubitak a samo tri manjkove i slično. Krajem 1955 godine zadruge su imale u svojim fondovima 80 miliona dobiti, a u prošloj godini zadrugni fondovi su se uvećali za još 140 miliona dinara. Prema izvesnim procenama zadrugni fondovi u ovoj godini biće još znatnije povećani. Ako se ovim fondovima dodaju i sredstva koja se daju za unapređenje poljoprivrede od narodnih odbora i drugih organa, izlazi da će u ovoj godini biti uloženo oko 500 miliona dinara u unapređenje poljoprivredne proizvodnje u srezu. S druge strane, povećana je društvena kontrola i poboljšan rad upravnih organa zadruga, tako da možemo reći da je zadruga stekla poverenje kod seljaka. Oni su sve zainteresovaniji za njen rad, uspehe i probleme. Samo u prošloj godini u Valjevskom srezu učlanjeno je preko 3000 seljaka u zadruge, što nesumnjivo govori o njihovom interesovanju.

Sređivanjem stanja mi smo konkretnije prišli najvažnijem zadatku zadruga: razvijanju poljoprivredne proizvodnje i društvenih odnosa na bazi stvorenih fondova i drugih uslova za to. Mislim da nam je na te zadatke zemljoradnička zadruga u ovom području pravilno orijentisana. Istina, kad posmatramo ukupnu proizvodnju, učešće zadruga u tome je još neznatno, ali će pravilna orijentacija omogućiti sve veće učešće, već kako se jačaju njeni fondovi, njena sredstva za proizvodnju. Već u ovoj a u idućoj godini ona će znatno više, po našem mišljenju, doći do izražaja.

Nama zadruge snabdevaju proizvođača kvalitetnim semenom, veštačkim đubrivom, sredstvima za zaštitu bilja i drugim potrebnim materijalom za reprodukciju. Zadruge sve više preuzimaju i dobro organizuju poljoprivrednu službu, one svakodnevno uvećavaju svoj fond

mehanizacije. U zadruge je prodrlo shvatanje da je poljoprivredi potreban stručni kadar. Uz pomoć zadruga prevladalo je shvatanje da je nužno upotrebljavati agro i zootehničke mere; angažovane su i druge organizacije i institucije (stanica za zaštitu bilja, veterinarska stanica, poljoprivredna škola) da aktivno učestvuju u ovom procesu. Zadruge su, naprimer, nabavile 10 Marganovih laboratorija za ispitivanje kvaliteta i sastava zemljišta. Neke zadruge su izradile svoje perspektivne planove a sve imaju, na skupštinama usvojene, akcione programe za ovu godinu, pomoću kojih usmeravaju dalji razvitak poljoprivrede. Dosadašnji rezultati koje su zadruge postigle omogućavaju da one mogu da vrše onu svoju osnovnu, najvažniju društvenu funkciju — da budu nosioci kooperacije sa individualnim proizvođačima u procesu proizvodnje, da stvaraju osnovne uslove za jedan masovan pokret socijalističkog preobražaja sela. Mi možemo da kažemo da svakodnevno sve više ulazimo i da ćemo uskoro imati sve masovniji pokret kooperacije, jer su stvoreni osnovni preduslovi za to, — zadruge su danas spremne da mnogo uspešnije nose ovaj posao, s jedne strane, a sa druge postoji ekonomski interes seljaka da masovno stupaju u ovaj proces.

U radu na povećanju poljoprivredne proizvodnje zadruge sve više preuzimaju na sebe organizovanje poljoprivredne službe, kreditnu politiku, investicionu politiku u poljoprivredi sa delimičnim učešćem seljaka. Zadruge preuzimaju na sebe one mere koje individualni proizvođač nije sposoban pojedinačno da sprovodi. Kroz takvu orijentaciju i politiku u praksi se javljaju i sve više razvijaju ekonomski odnosi između zadruga kao nosilaca tih odnosa i proizvođača. U razvijanju odnosa između zadruga i proizvođača kroz kooperaciju imamo raznovrsnosti i po širini zahvatanja raznih grana proizvodnje, imamo i inicijativu zadruga i interes seljaka i ove forme kooperacije u svojoj suštini sve više dobijaju socijalistički oblik. Ti su odnosi mnogostruki i raznovrsni.

Kod nas su došle do izražaja forme kooperacije na bazi jačanja društvenih sredstava i čvršćeg vezivanja seljaka za zadrugu u prvom redu u voćarstvu, u zaštiti voća, asanaciji voćnjaka, podizanju novih voćnjaka i malinjaka, zatim u podizanju objekata za preradu proizvoda, u razvijanju krmne baze, proizvodnji krompira, industriskog bilja, u proizvodnji žita, stočarstvu, živinarstvu itd. Skoro da nema proizvodnje gde se nije pošlo u kooperaciju pa makar to bilo i sa najnižim oblicima.

Polazeći od objektivnih uslova i interesovanja mi smo u zaštiti voća zahvatili veliki broj proizvođača u srezu. U 1956 godini zadruge su nabavile preko 120 motornih i prevoznih prskalica, 30 zamagljivača, a u ovoj godini naba-

više se još 150 prskalica i zamagljivača u ukupnoj vrednosti od 75 miliona dinara. Sa ovim sredstvima zadruga stupaju u određen ugovorni odnos sa proizvođačem na taj način što sprovode prskanje, đubrenje i druge mere zaštite voća, kreditirajući u isto vreme sve te mere. Zadruga vrši naplatu za izvedene radove od proizvođača onda kad on skine prvi rod od voća, koje je proizvođač dužan da proda zadruzi. U ovoj godini se vrše pripreme za podizanje voćnjaka na udruženoj osnovi na površini od oko 100 hektara. Princip je da proizvođači daju zemlju, radnu snagu i đubrivo za parcelu, a zadruga sadni materijal, zaštitna sredstva i stručnu pomoć. U tim voćnjacima seljak je obavezan da upotrebljava sve agrotehničke mere do roda uz rukovodstvo poljoprivredne službe zadruga. Zadruga uzima kredit za podizanje takvih voćnjaka koga otplaćuju proizvođači proizvodima samoga voćnjaka. Kad voćnjak stupi na rod zadruga ulazi dalje u određene odnose sa proizvođačem. Svojim sredstvima ona podiže objekte za preradu, podiže sušnice, pecare, pulpne stanice, radionice za ceđenje sokova itd. Tako se proces kooperacije stalno širi, nadopunjava i isprepliće odnose zadruga i proizvođača. Na ovoj liniji se ide i na šire kooperacije između nekoliko zadruga i proizvođača kroz izgradnju etivaža, sušnica i slično.

Pored ovoga u razvoju voćarstva u ovom kraju postoje posebni uslovi za gajenje maline i razvijanje kooperacije u tome. Zadruga obezbeđuju kvalitetan sadni materijal, daju stručnu pomoć, obezbeđuju zaštitna sredstva, veštačka đubriva i kredit, a proizvođači pripreme zemljište koje odgovara za ovu kulturu. Proizvođač je obavezan da vrednost uložених sredstava uplati proizvodima maline i da u celini prodaje rod i sadni materijal preko zadruga. Osim toga, on je obavezan da 10% svojih prihoda iz ove kooperacije uplati u zadružne fondove. Mi u ovom području veoma uspešno prođiremo sa ovom kulturom koja je rentabilna i tražena na našem i stranom tržištu. U prošloj godini podignuto je na ovoj bazi 80 hektara malina, što će sa dosadašnjim rasadima iznositi oko 200 vagona roda. Za nekoliko narednih godina proizvodnja maline će se povećati, prema izvesnim proračunima, na 1000 vagona čija vrednost po sadašnjim cenama premaša 2 milijarde dinara.

Do pre nekoliko godina u ovom području krompir se malo gajio iako su prirodni i drugi uslovi veoma povoljni. Zadruga su kooperirajući sa proizvođačima učinile krupan korak u proizvodnji semenskog krompira. Pri ovome zadruga obezbeđuju seme i drugi reprodukcioni materijal, obavezuju proizvođača na upotrebu svih potrebnih agrotehničkih mera i prodaju proizvoda preko zadruga. U ovoj godini biće proizvedeno 80 vagona semenskog krompira,

čime zadruga dobijaju veću bazu za dalje kooperiranje.

Površina pod krmnom bazom do ove godine u Srezu valjevskom iznosila je 3% u odnosu na ukupno obradive površine. Desetogodišnjim perspektivnim planom našeg sresa predviđeno je da se ta površina poveća na 25 otsto. Međutim, u ovoj godini posejano je toliko deteline i drugog bilja da je sada procenat pod krmnom bazom 11 otsto, i to zahvaljujući inicijativi zadruga. Ovog proleća 52 zadruga u srezu sklopile su ugovor sa 7200 proizvođača za zasejavanje 4000 hektara detelinom. Za ovu kooperaciju zadruga su investirale 72 miliona dinara, a proizvođač će izvršiti otplatu od prvog roda deteline, s tim što je dužan da jednogodišnji rod u celini proda zadruzi. Ova saradnja će se jako odraziti na povećanju stočnog fonda i poboljšanju kvaliteta stoke, što je i od ekonomskog interesa za ratarsku proizvodnju.

Kad se radi o ratarskoj proizvodnji proizvođači, naročito iz Tamnave, su neobično zainteresovani da stupaju u odnose sa zadrugom. Ali zasada nedostaje mehanizacija kao jedan od prvih uslova za to. Da bi se ovo donekle rešilo, da bi se obezbedio minimum mehanizacije, predviđeno je da se tokom ove godine nabavi 40 krupnih mašina. Inače, ratarski deo u ovom području zaostaje u razvijanju odnosa između zadruga i proizvođača u kooperaciji, baš zbog stanja u zadrugama. Dosada je praksa pokazala da zadruga mogu da uvećavaju svoja sredstva, bar u ovom području, samo u otkupu poljoprivrednih proizvoda. Pošto zadruga u ovom delu mogu da otkupljuju žitarice, one i nisu do pre godinu dana, zbog poznatih razloga, imale uslove za neki brži razvoj, kao što je to slučaj u brdskom delu gde je proizvodnja raznovrsnija. U ratarskom delu zadruga su slabije, imaju daleko manja materijalna sredstva, pa, razumljivo, i mogućnosti da stupaju u određene proizvodne odnose.

Ovih nekoliko iznetih primera govore o raznovrsnosti i bogatstvu formi kooperiranja i sposobnosti zadruga da nose ovaj proces. Dosadašnja iskustva pokazuju da u ovom području proces kooperiranja ima karakter nižih, početnih formi, ali kroz koje se ujedno otvaraju mogućnosti za viši stupanj udruživanja i kooperiranja. Jer, neobično je važno da u formama kooperiranja i usmeravanju poljoprivredne proizvodnje vodimo računa o objektivnim uslovima i mogućnostima. Zbog ovakve strukture poljoprivrede kakva je u valjevskom kraju, nužna je postepenost u uvođenju viših oblika gde neposredni proizvođač treba da vidi koristi u tome, one treba da utiču na njega, na njegovu svest, da ga vaspitavaju s obzirom na njegov konzervativizam.

Dosadašnja iskustva u kooperaciji zadruga i individualnih proizvođača i perspektive koje

se ostvaruju ovim procesom jasno ukazuju da je to za nas najprihvatljiviji put u podizanju poljoprivredne proizvodnje. Zadruga kroz kooperaciju vrše usmeravanje proizvodnje, menjaju strukturu, favorizuju onu proizvodnju koja je za društvo najkorisnija. Mi smo, naprimer, u planinskom delu ovog područja imali to da nam se seljak bavio prvenstveno proizvodnjom žita, iako su prinosi bili veoma niski. Zadruga ga sada orijentiše da proizvodi krompir, voće, malinu, krmno bilje, jer to predstavlja preduslov za povećanje stočnog fonda, jer je to u interesu i proizvođača, i zadruga i društva uopšte. Na ovim posedima prosečni prinosi pšenice kreću se oko 9 mtc po hektaru, što po tržišnim cenama čini vrednost oko 40.000 dinara. Prosečni prinosi kukuruza kreću se oko 10 mtc, što predstavlja vrednost od 35.000 dinara po hektaru. Međutim, na istoj površini, uz manje agrotehničke mere, proizvodi se 100 mtc krompira, što donosi prinos od 200.000 dinara. Ako ovome još dodamo da je potreban rad za proizvodnju pšenice i kukuruza veći, onda je prednost u gajenju krompira očigledna. U proizvodnji maline uslovi su još povoljniji. Malina ne traži veća ulaganja i već u prvoj godini donosi rod koji isplati uloženi rad. Poslednjih nekoliko godina proizvođači malina imali su prosečne prihode po hektaru od 400—500.000 dinara. Takve prihode ne može da ostvari nijedna druga kultura u ovom kraju. Slično je i u proizvodnji krmnog bilja i voća, prvenstveno šljive.

Zbog svega ovoga u srezu imamo jako veliko interesovanje za proizvodnju ovih kultura. Prema akcionom programu Sreskog saveza zemljoradničkih zadruga u ovoj godini podići će se 119 hektara voćnjaka na zadružnim ekonomijama i 137 hektara na posedima udruženih seljaka; posejaće se 4.750 hektara deteline; podići će se 231 hektar maline kod seljaka : 53 hektara na zadružnim ekonomijama; zasejaće se oko 100 hektara krompirom.

Osim toga, mi smo u kooperaciji postigli: menjanje strukture u proizvodnji, za seljaka proizvodnju činimo rentabilnijom, seljak sve više postaje robni proizvođač, proširili proizvodnju i povećali prinos. Zadruga je postala osnovni nosilac poljoprivredne službe, organizator sprovođenja agrotehničkih mera, snabdevač reprodukcionog materijala, nosilac kreditne politike i glavni investitor u poljoprivrednoj proizvodnji. Zatvaranjem uslova za sticanje prihoda van poljoprivrede i davanjem povoljnijih uslova za povećanje proizvodnje uz pomoć zadruga, učinili su seljaka daleko zainteresovanijim za proizvodnju. Zadruga je nosilac i organizator zaštite voća i bilja. Istina, iako je to još neznatno, ali je važno da se seljak pokreće na sopstvene investicije u proizvodnji, što se ogleda počev od njegovog učešća u obavezama da garantuje za kredite zadruga, do nje-

govog materijalnog učešća u obavezama koje prima kooperacijom.

Sve ovo potvrđuje prelaz sa početnih uslužnih odnosa na više forme udruživanja i podružljavanja rada na našem selu. To se određeno vidi u našim ovogodišnjim akcionim programima.

Drugovi i drugarice narodni poslanici, iznoseći ove primere i uslove pod kojima se organizuje sprega između seljaka i zadruga, ne znači da u ovom procesu ne postoji još uvek i niz objektivnih i subjektivnih slabosti, shvatanja, različitih tendencija od pokušaja da se naprećac, pa i administrativnim putem rešavaju ovi problemi, da se ovaj proces razvija uz stalnu tendenciju seljaka da, rešavajući svoj ekonomski problem kroz proizvodnju, traže takve uslove koji bi ga ekonomski ojačali i razvijali kod njega kapitalističke tendencije, tendencije kapitalisanja na račun društvenih sredstava, neekonomskih cena i traženja drugih mogućnosti. Međutim, u borbi ovih dveju tendencija jačaju i izgrađuju se u praksi novi društveni odnosi, o čemu je u ekspozeu govorio drug Slavko Komar.

Pretsednik Petar Stambolić: Reč ima drug Ilija Rikanović, narodni poslanik Saveznog veća za srez Beli Manastir.

Ilija Rikanović (Izborni srez Beli Manastir, NR Hrvatska): Drugovi i drugarice, unapređenje poljoprivredne proizvodnje već je dulje vremena jedno od glavnih tema naše privredne politike. Cijeli niz agrarno-političkih zahvata, koji su izvršeni poslednjih godina na tom području povećao je interes proizvođačkih organizacija, kao i inokosnih proizvođača za unapređenje ove važne privredne grane.

Iz elaborata perspektivnog razvoja poljoprivrede o kojem danas diskutiramo vidi se, da je naša poljoprivreda još uvijek zaostala i nerazvijena, da su prinosi po jedinici površine niski što ima za posledicu deficitarnost poljoprivrednih proizvoda, pa smo zbog toga prisiljeni da ih uvozimo iz inostranstva. Smatram, da je pravilno u elaboratu konstatirano, da na društvenom sektoru, tj. socijalističkim gazdinstvima situacija također nije zadovoljavajuća i da se na njima proizvodnja može u dogledno vrijeme povećati za 2, pa i 3 puta. To je, po mom mišljenju, pravilna konstatacija. U svojoj diskusiji ja i želim govoriti o razvitku poljoprivrednih dobara i zadružnih ekonomija, odnosno o iskorištavanju njihovih proizvodnih kapaciteta u kojima se još kriju veoma velike rezerve. Naša poljoprivredna dobra i zadružne ekonomije ne učestvuju sa velikim procentom u cjelokupnom zemljišnom fondu, pa radi toga neki drugovi smatraju, da ona niti nisu važan faktor u procesu stvaranja tržišnih viškova prehrambenih artikala. Oni govore, da poljoprivredna dobra treba u prvom redu da posluže kao proizvođači sjemena, rasadnog materijala

i rasplodne stoke, da treba da budu ogledna dobra, koja svojim primjerom i postignutim rezultatima treba da utiču na ostale proizvođače. Sigurno je, da poljoprivredna dobra treba da izvrše određeni zadatak i na tome planu, ali to nije jedino; ona su zajedno sa ostalim društvenim proizvođačkim organizacijama pozvana da prije svega rješe teški problem snabdjevanja zemlje sa pšenicom, masnoćama, šećerom i drugim poljoprivrednim proizvodima.

Na socijalističkom sektoru poljoprivrede pšenica se proizvodi na oko 190.000 ha godišnje, kukuruz također na površini od oko 190.000 ha, a repa na oko 45.000 ha zemljišta. Prosječni prinos pšenice na tim površinama je oko 18 q po ha, kukuruza 20 q po ha i repe oko 190 q po ha. Povećanje proizvodnje pšenice na prosječno 35 q po ha, a što smatram da je potpuno ostvarljivo, daje novu proizvodnju od preko 32.000 vagona pšenice što je skoro 30% onih količina pšenice koje uvozimo svake godine. Povećanje prinosa kukuruza na 55 q po ha na datoj površini daje novu proizvodnju od preko 62.000 vagona kukuruza. Ta količina kukuruza u međunarodnoj razmjeni vrijedi oko 45.000 vagona pšenice, što zajedno sa ranijih 32.000 vagona pšenice čini 77.000 vagona ili oko 65% današnjeg našeg uvoza pšenice. Inokosni proizvođači u Jugoslaviji siju pšenicu na površinama od 1.700.000 ha i postižu prosječni prinos od oko 10 q po ha. Ako tokom pet godina organizujemo putem kooperacije proizvodnju od prosječno samo 25 q po ha na svega 20% površina pod pšenicom na individualnom posjedu, dobivamo novu proizvodnju od 61.000 vagona. To povećanje zajedno sa povećanjem proizvodnje na socijalističkim gazdinstvima skoro u cjelini rješava problem pšenice za Jugoslaviju. To govorim iz iskustva i navodim kao primjer selo Kozarac, u Baranji, koje je kooperacijom sa zadrugom u 1956 godini imalo seoski prosjek prinosa pšenice od 25 q po ha, a nekoliko poljoprivrednih dobara u nepovoljnoj 1956 godini na našem kotaru imali su prinose sa talijanskim sortama i 39 q, a u 1955 godini poljoprivredno dobro »Rudine« postiglo je sa domaćom pšenicom prinos od 42 q po ha.

Kod repe povećanje prinosa sa današnjih 193 q po hektaru na 400 q po ha daje preko 10.000 vagona šećera, što je više nego što se šećera danas uvozi.

Drugim riječima: rješavanjem problema povećanja proizvodnje na društvenom sektoru u velikoj mjeri možemo riješiti najteže probleme naše ekonomike.

Stočarstvo je važan faktor u unapređenju poljoprivrede, kako zbog postizavanja visokih prinosa, tako i zbog snabdjevanja tržišta mesom, mlijekom i drugim prehrambenim proizvodima. Statistički popisi koji su vršeni koncem 1956 godine i početkom 1957 u pojedinim ko-

tarovima i oblastima u Jugoslaviji bez sumnje dokazuju smanjenje stočnog fonda, a pogotovo smanjenje svinjogojstva. O tim stvarima prilično je mnogo diskutovano i u Saveznoj narodnoj skupštini prošle godine baš radi toga, što je smanjenje stočnog fonda faktor, koji može vrlo negativno da djeluje na razvitak naše cjelokupne poljoprivrede.

Promatrajući razloge smanjenja stočnog fonda, skloni smo da najviše diskutujemo o odnosu cijena hrana-meso ili mlijeko i promatrajući stvar kroz tu prizmu često zaboravljamo na druge faktore koje treba riješiti i mobilizirati da ne bi moralo doći do smanjenja stočnoga fonda. Cijene su bez daljnjega, osobito u 1956 godini, jedan od razloga, koji je djelovao na stočni fond, ali samo u produkciji mesa. Na produkciji mlijeka je odnos cijena djelovao malo. Promatramo li druge razloge, koji nam mogu otvoriti jasniju perspektivu za povećanje stočnog fonda, onda se oni, pored općih uslova, svode na dva problema, i to:

prvo, materijalna zainteresiranost radnika i stručnjaka u proizvodnji,

drugo, pravilno rješenje organizacije tehnološkog procesa.

Ta dva faktora uglavnom zavise od proizvođačkih organizacija i one organizacije, koje su bolje i temeljitije riješile pomenuta dva problema, našle su izvjestan račun rentabiliteta u stočarskoj proizvodnji.

Postavljanje takvog platnog sistema koji će zainteresirati radnike i stručnjake za što bolju, kvalitetniju i jeftiniju proizvodnju u stočarstvu nije teško. Plaćanje po jedinici mjere i prema finansijskom rezultatu ili prema cijeni koštanja u stočarstvu ne predstavlja nikakove poteškoće. Ona poljoprivredna dobra, koja su malo ozbiljnije pristupila rješenju tog problema danas već imaju organiziran rad tako, da jedan radnik othrani godišnje po 2.000 do 3.000 komada tovnih svinja; da jedan radnik uzgaja po 100 komada teladi ili po 200 komada junadi. Kod takove organizacije je jasno da troškovi radne snage u cijeni koštanja predstavljaju minimalni procent. Neka poljoprivredna dobra na našem kotaru, konkretno »Belje«, vrše već danas pripreme za još veće povećanje produktivnosti rada u stočarstvu, tako da će jedan radnik uz pojačanu mehanizaciju moći othraniti godišnje i preko 5.000 komada debelih svinja ili poslužiti 60—70 komada krava muzara. Jasno je, da takovo povećanje produktivnosti rada zahtjeva izvjesna investiciona ulaganja, modernizaciju tehnološkog procesa i rješenje čitavog niza drugih pitanja.

Pravilna organizacija tehnološkog procesa može vrlo osjetno da djeluje na cijenu koštanja stočarskih proizvoda. Naprimjer, preko 80% svih izdataka u tovu svinja predstavljaju troškovi hrane. Ukoliko je ishrana pravilno postav-

ljena na stručnoj osnovi, onda je sasvim realno da se za 1 kg prirasta troši 4 ili čak ispod 4 kg hrane. Danas imamo vrlo malo svinjogojskih farmi, koje su uspjele postići takav procent iskorištenja hrane. Kod nas je redovan utrošak 5,5, 6, pa i do 10 kg hrane za 1 kg prirasta, a ta razlika troškova hrane samo od 4 na 6 kg je upravo ona, koja svinjogojstvo dovodi u financijski gubitak. Na našem kotaru gotovo sva imanja osjetno su smanjila broj svinja, osim »Belja«, koje je u toku 1956 godine ostalo na istom broju, ili ga je čak i malo povećalo. Na »Belju« su donekle pravilno riješili pitanje produktivnosti rada u stočarstvu i postavili ishranu na moderniji i stručniji princip, te im je svinjogojstvo i u toku 1956 godine pokazalo iako ne veliki, a ono ipak dobitak. Zahvaljujući tome, što su 1956 godini uspjeli bez gubitaka zadržati čitav stočni fond, to sada kod novonastale situacije na tržištu živih svinja imaju vrlo povoljnu situaciju. Danas se proizvodnja svinja na »Belju« kreće od 2.500 do 3.000 komada mjesečno (u toku ove godine isporučeno je do sada 8.600 komada debelih svinja), što osigurava solidan priliv financijskih sredstava, a i današnje cijene osiguravaju pristojnu zaradu u toj proizvodnji.

U govedarstvu je slična situacija, iako se ne može kazati, da su cijene mlijeku doživjele takav pad u 1956 godini kao što je bio pad cijena živim svinjama. No, i pored toga, odnosno radi skoka cijena stočnoj hrani, mnoga poljoprivredna dobra smanjila su broj goveda, jer nisu uspjela organizirati proizvodnju mlijeka na rentabilan način. Danas se već i ta situacija prilično izmijenila i mnoga poljoprivredna dobra nastoje da što brže obnove svoj fond goveda. Međutim, kako za svinjarstvo, tako i za govedarstvo važe isti razlozi, koji su ga mogli i u godini 1956 održati rentabilnim. Na većini naših poljoprivrednih dobara tehnološki proces u govedarstvu ostao je isti onakav, kao što je bio i prije 100 godina ili goveda se drže na isti način kao što ih drži i seljak samo s tom razlikom, što se nalaze koncentrisana u velikim stajama. A način ishrane, način timarenja, organizacija rada itd. vrlo se malo razlikuju od onih koje ima seljak na svome gospodarstvu. Na onim poljoprivrednim dobrima, gdje se prišlo modernom načinu ishrane i držanja goveda govedarstvo je rentabilno. Slijedeći primjer pokazuje kako govedarska proizvodnja može biti ne samo rentabilna, nego i rentabilnija nego bilo koja ratarska kultura, rentabilnija čak i od pšenice, koja se smatra najrentabilnijom kulturom.

Drugovi na »Belju« organiziraju jednu mliječnu farmu od 300 krava muzara na površini od 120 ha livade. Ove livade su do sada korištene na najekstenzivniji način i nisu hranile niti 50 komada krava. Primjenom vještačke kiše i najkompletnije agrotehnike na ovim liva-

dama moguće je držati na jedan hektar 3 komada uslovnih grla, i proizvodnja koja je temeljito proučavala točno izbalansirane mogućnosti proizvodnje krme i cijeli proizvodni proces daje slijedeće rezultate:

Bruto produkt po 1 ha	360.000.— Din.
Dobit po jednom ha	107.000.— "
Proizvodnja mlijeka po 1 ha	12.000.— kg.
Dobit po jednoj kravi oko	40.000.— Din.

Prema tome moguće je organizirati proizvodnju mlijeka sa vrlo visokom rentabilnosti, ali samo u slučaju, kada se izanaliziraju i provedu sve komponente, koje djeluju na proizvodni proces i na financijski rezultat.

Slična je stvar i sa proizvodnjom goveđeg mesa. Redovna je praksa koja važi takorekuć za cijelu našu zemlju, da se muška telad kolje već u prvom mjesecu starosti, jer navodno nema se računa za njeno daljnje držanje. Međutim, neke zemlje uopće ne kolju telad i nalaze računa da tu telad drže do njihove težine 450—500 kg. Kod nas su u toku 1956 godine prvi put načinjeni ozbiljniji zahvati na tom pitanju na poljoprivrednom dobru »Belje« i postignuti su slijedeći rezultati: othranjena su muška telad od težine oko 500 kg. Ta težina postignuta je u starosti od 11—13 mjeseci. Cijena koštanja ovog uzgoja iznosila je 190 dinara po kg, a dobiveni kvalitet mesa predstavlja ekstraprvu klasu, koja se na stranom tržištu može uvijek plasirati za 20, pa čak i 50 dolara po toni skuplje. Za nas je taj problem još važniji radi toga, što nemamo dovoljno mesa i što istovremeno imamo ogromne mogućnosti izvoza takovog materijala, a pored toga širom cijele Jugoslavije leže ogromne površine livada i pašnjaka koje se uz mali dodatak koncentrirane hrane mogu odlično iskoristiti za produkciju ovakovog mesa. Uporedimo li koliko žive vage gubimo time, što koljemo telad umjesto da koljemo junad i koliko bi deviznih sredstava mogli obezbjediti sa izvozom toga materijala, onda dobivamo po minimalnoj računici slijedeću sliku:

Samo kotar Osijek proizvede ovakove teladi oko 7.000 komada. Ako ih pokolje od mjesec dana starosti, to iznosi 490 tona, a ako ih uzgoji do 500 kg, onda to iznosi 3.500 tona mesa ili 3.010 tona više. U Narodnoj Republici Hrvatskoj iznosilo bi više 43.000 tona, a u čitavoj Jugoslaviji oko 215.000 tona mesa više, ili iznos u dolarima u kotaru Osijek 1.400.000, u NR Hrvatskoj 20.000.000, a u FNRJ 100.000.000 dolara.

Ovaj račun izveden je pod uslovom, da se sva muška telad pretvori u tovnu junad, što svakako nije moguće ostvariti, ali nam ovakav račun pokazuje kolike ogromne rezerve stoje samo u rješavanju toga problema, a takvih imamo još jako mnogo.

Sagledavajući sve ove ogromne rezerve koje stoje u poljoprivredi sa željom, da bi ih što bolje i brže iskoristili, mi smo početkom ove godine izradili perspektivni petogodišnji plan razvitka poljoprivrede na kotaru Osijek. Naš plan polazi od činjenice da su u toku dosadašnjega rada na unapređenju poljoprivredne proizvodnje pronađena takva proizvodna rješenja i takva iskustva, da se može prići širokom iskorištavanju tih iskustava i postizavanju visoke proizvodnje na širokom frontu. Naš plan kroz 5 godina predviđa povećanje proizvodnje pšenice, kukuruza, šećerne repe, stoke itd. 2—3 puta više u odnosu na proizvodnju 1955 godine. Dinamika plana razrađena je točno po godinama. Na razradi plana učestvovali su naši najbolji stručnjaci, a prihvaćen je od svih naših proizvođačkih organizacija. Ono što se odnosi na 1957 godinu, što je do sada trebalo učiniti, učinjeno je savjesno i dobro. Prema raspoloženju svih faktora na terenu, koji se trebaju založiti oko izvršenja ovog plana i prema onome što je do sada učinjeno, nema razloga da sumnjamo u njegovo izvršenje.

Sve o čemu sam naprijed govorio, tj. izvršenje plana proizvodnje na sektoru poljoprivrede, zavisno je u mnogome u tomu kakvu ćemo politiku odrediti u tom pravcu odozgo do dolje.

Za modernizaciju poljoprivredne proizvodnje potrebna su investiciona ulaganja u mehanizaciju, mineralno gnojenje i ostalo. U ovom elaboratu, koji imamo pred nama, to nije dovoljno naglašeno. U elaboratu se govori, trebalo bi toliko traktora uvesti, toliko proizvesti kod nas, toliko umjetnog gnojiva trebamo, a nigdje ne vidimo garanciju da će to biti osigurano. Ne vidi se naime kroz koje bismo nove proizvodne kapacitete osigurali potrebnu mehanizaciju i mineralna gnojiva. Smatram, da na ovom zasjedanju trebamo o tome određenije govoriti i potrebna sredstva za poljoprivredu na vrijeme osigurati.

Molim, da se ova moja napomena uzme u obzir prilikom sastavljanja rezolucije, koju će ovaj Dom na kraju donijeti.

Pretsednik Petar Stambolić: Ima reč Jaka Avšič, član Saveznog veća.

Jakob Avšič (*Izborni srez Tolmin, NR Slovenija*): Drugarice i drugovi, razmatrajući dokumentaciju, predloženu rezoluciju i ekspozice koji smo čuli juče, ja smatram da će biti sprovođenjem ovakve politike za kratko vreme postignut veliki napredak. Čitajući rezoluciju zadržao sam se samo na nekim tačkama za koje smatram da bi trebalo nekako dopuniti. To što mislim da iznesem neće nikako da izmeni, odnosno neće intencije koje su ovde iznete u samoj rezoluciji da na bilo koji način onemogućí, već su ovo samo manje primedbe, ali koje ipak mislim da bi trebalo uzeti u obzir.

Na strani 11 gde se govori o radu naših krupnih gazdinstava postavlja se i zadatak uzimanja zemlje u dugoročni zakup kao i izvođenje kupovina. Ja mislim da će ova rezolucija biti jedan veliki potstrek za masovni rad i moglo bi da se desi da će ova gazdinstva smatrati ovo kao jedan od glavnih zadataka. Ja smatram da je pravilno i sasvim principijelno da se raširi naš socijalistički sektor zemlje. Ipak zasada u ovim uslovima kad tražimo da se poglavito ulažu sva naša sredstva u pravcu podizanja standarda, ulaganje novčanih sredstava kod pojedinih krupnih gazdinstava može biti, čak negde i u većoj meri vršena baš u plaćanje zakupa i otkupljivanja. Princip je pravilan, ali ipak bi moglo doći do toga da se umesto sadašnja novčana sredstva vrata odmah ili bar kroz nekoliko godina da se ta novčana sredstva ulože u intenzivnu obradu. Znamo da naša gazdinstva imaju preko 13% pod ugarom, da imamo vrlo veliki broj zemlje pod pašnjacima, da se tu ne vrši plodored i mnoge agrotehničke mere i da tu treba uložiti investicije. Ogromna je potreba za ulaganjem investicija koje bi donele odmah koristi. Prema tekstu se može desiti da bi to išlo u drugom pravcu. Stoga smatram da bi trebalo taj deo izostaviti iz rezolucije. Tamo gde postoji velika potreba za tim, gde je to pogodno, tamo se to ionako može vršiti, s tim što ne bi trebalo da se to u rezoluciji naglašava.

Još dalje, kad sam razmatrao to pitanje mislim da bi u svakom slučaju imalo to štetne posledice. Na taj način mi oduzimamo od tog sopstvenika zemlju, a to ustvari znači da je to protiv naše osnovne politike da se zadrži poljoprivredno stanovništvo na selu odnosno u poljoprivredi.

I drugo, taj novac koji će on dobiti, 15.000 vrednost 100.000, godišnje, taj će se novac pojaviti na tržištu i on će nam praviti tamo neke nezgode.

I treće, pitanje davanja zakupa uglavnom bi se moglo da održi kod poljoprivrednih zadruga, jer one mogu da organizuju poljoprivrednu ekonomiju, tamo može seljak da bude u kooperaciji sa zadrugom i da radi ukoliko nema dovoljno sredstava da sam to radi. Ja mislim da bi bilo dobro, u ovim uslovima, da izostavimo ovu zadnju rečenicu, o preuzimanju zemlje u zakup. A kao princip može da se ostvaruje tamo gde ima potrebe za tim. Ali to ne bi trebalo da daje potstreka da se tome priđe i da se masovno uvodi.

I dalje, na strani 16, tačka 5, stav 3, jedna rečenica bi trebalo da se zameni. Ona glasi ovako: »Savezni investicioni fond treba u osnovi da služi za finansiranje onih zahvata za koje je čitava zajednica najviše zainteresovana.« Ta rečenica bi trebalo da se zameni tako da glasi: »Savezni investicioni fond treba u osnovi da služi finansiranje onih zadataka koji su

ovom rezolucijom (glava III) postavljeni i za koje je čitava zajednica najviše zainteresovana. « To je sitna stvar, ali mislim da bi tako bilo mnogo jasnije. U prvom, drugom i trećem delu razmatrali smo i pokazali jasne direktive za koje je zainteresovana društvena zajednica. Prema tome, biće jasnije ako to i ovde naglasimo jer bi moglo biti nedovoljno jasno. Radi toga smatram da treba rezolucijom postaviti da su to osnovni interesi zajednice, koje smo mi već razmatrali i koji su rezolucijom postavljeni.

U tački 5, stav 4, govori se o tome da investicije treba da se vrše u kombinaciji kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih ulaganja. Pravilno je to, ali ipak tu ima izvesne nijanse pa mislim da i to treba da dođe do izražaja. Šta je baza za brzo podizanje standarda? — ovo prvo ili ovo drugo ili treće ulaganje. Ja smatram, razmatrajući u dokumentaciji procenite kratkoročnog ulaganja i koji su veliki, da su kratkoročne investicije te u koje treba najviše da ulažemo. Ako bi bilo u većoj meri ulaganja u kratkoročne investicije, onda bismo postigli rezultate kao što smo postavili u rezoluciji. Svi znamo, neophodno je to i najpotrebnije, radi toga je i diskusija počela, da se životni standard podigne, a kratkoročne investicije su one investicije koje daju odmah rezultate i koje će odmah podići produkciju. A to mi tražimo. Prema mojoj oceni odnos bi trebalo da bude: 80 : 10 : 10. To nisam stavio u izmeni radi toga što može da se govori o tome, a i komisija koja će raditi na rezoluciji imaće verovatno tu orijentaciju. Međutim, ipak bi trebalo staviti nešto, dopuniti rezoluciju time što bi se tu na kraju reklo: »Dajući prednost kratkoročnim koji utiču na brzo povećanje životnog standarda«. To, čini mi se, proizilazi kao prirodna posledica svega onoga što smo u našoj rezoluciji postavili.

Na strani 17 u tač. 6, stav 2, mislim da se potkrala jedna greška, naime tu se radi o žitorodnim rejonima. Međutim, tu stoji »žitorodni rejon« i na kraju »žitorodnom«. Radi toga da ne bi došlo do nepravilnih tumačenja, jer mi znamo šta znači žitorodni rejon, on ide od Maribora do Skoplja. S druge strane na svim rejonima bi trebalo da bude plodored osiguran, trebalo bi da se seju i druge biljke, drugo rastinje i mislim da je sasvim ispravno da se ovde kaže u »žitorodnim rejonima«. Jer to je sve potrebno da se učini tamo gde se radi o žitu, gde se gaji žito, i tu ne može da bude uskih gledanja. Zato da ne bi bilo rđavo protumačeno treba staviti množinu »žitorodnim rejonima«.

Nadalje mislim da bi trebalo na strani 17 u stavu 3 da se na kraju nešto doda. U tom stavu se govori o vrednosti sadašnjih ulaganja i da treba propisima regulisati način iskorišćavanja zemlje. Seljak će dobiti od te melioracije, vrednost zemlje će mnogo da se podigne, a slično treba da napravimo i na drugim mestima.

Ja mislim da bi pored toga što se ovde kaže da je potrebno propisima regulisati način iskorišćenja zemlje na melioracionom području, trebalo staviti da treba i regulisati način finansiske obaveze koja proizilazi iz tog ulaganja. Jer, meni se čini sasvim normalno da ako negde ulažemo velika sredstva, ako će se time onaj koristiti, taj poljoprivrednik, on je obavezan isto tako da plati, odnosno da pomogne da mi i na drugom kraju zemlje tako nešto napravimo, a zato su potrebna sredstva. Standard će da se podigne tamo gde se za to ulaže.

I još jedna stvar, na strani 18, stav 5, govori se o melioracijama koje imaju širi značaj a ne odnose se samo na poljoprivredu (regulacija reka, bujica, zaštita od poplava, izgradnja kanala i slično i kaže se da ih treba finansirati iz budžetskih sredstava zajednice. Ja bih predložio da se tu doda »kao i iz drugih društvenih sredstava«. Da ne bude samo iz budžeta. Mada se u dokumentaciji kaže da se u drugim zemljama vrši ovakvo finansiranje samo iz budžeta. Međutim, da i to kažem, naš sistem nije jednak ni jednom sistemu. Na Zapadu nema drugih sem budžetskih sredstava koja bi se na ovaj način mogla ulagati. Na Istoku isto tako nije kao kod nas. Tamo se to uređuje kroz društveni plan. Ovde, kod nas mi i sada vršimo ulaganja sredstava na bujice i razne druge stvari iz drugih sredstava. Naprimer, mi iz šumarskog fonda radimo na bujicama i regulisanju reka. Zato sam ja i dostavio predlog da to ne bude vezano, nego da se sredstva mogu i šire zahvatiti tamo gde je potrebno, da se mogu ulagati sa raznih strana, dakle, da se kaže »kao i iz drugih društvenih sredstava zajednice«.

Inače, izjavljujem da ću sa velikim oduševljenjem glasati za ovakvu rezoluciju.

Pretsednik Petar Stambolić: Drug Jaka Avšič je dao i napismeno svoj predlog.

Ima reč drug Dušan Asanović narodni poslanik Veća proizvođača iz Titograda.

Dušan Asanović (Izborni srez Titograd, NR Crna Gora): Dosadašnjim privrednim razvojem sa osnovnom smernicom industrijalizacije zemlje ušli smo u takovu fazu s obzirom na porast industrijske proizvodnje za preko 2,5 puta u odnosu na predratni, da su stvoreni materijalni preduslovi za opštedruštveni napredak. U ovom periodu u našoj privredi poljoprivreda u svom razvoju je zaostala, tako da je postala kočnica za naš dalji privredni razvitak.

Stvorena materijalna baza preko industrijskog razvitka i stečena iskustva o putevima i formama u socijalistički preobražaj poljoprivrede uz pravilna ekonomska ulaganja društvenih sredstava i najaktivniju ulogu društveno-političkih organa, u vaspitanju seljaštva i kolektiva na socijalističkim gazdinstvima, obezbeđuju da poljoprivreda u svom daljem razvitku

postigne brži porast što za nas pretstavlja jedno od osnovnih pitanja. Povećanje poljoprivredne proizvodnje na osnovu predloženih sredstava i mera koje su ovim programom za period do 1961 godine predviđene realno je postavljeno i moguće ga je ostvariti.

Povoljni zemljišno-klimatski uslovi kod nas u NR Crnoj Gori daju mogućnost za najraznovrsniju poljoprivrednu proizvodnju, pa je utoliko za njen dalji razvitak od posebnog značaja i ovaj program. Za protekli period učinjen je značajan korak u unapređenju pojedinih grana, ali je sve to još uvijek nedovoljno i daje obilježje poljoprivredi naše Republike, kroz niske prinose, jedne od najzaostajalijih u FNRJ. Intenzivnim investicionim ulaganjem u ključne industrijske objekte u poljoprivredi se relativno manje ulagalo, no ipak određena ulaganja u proteklom periodu stvorila su osnov za njen brži razvitak. Najviše se radilo na unapređenju stočarstva preko stočarsko-veterinarskih ustanova. Proizvodnjom rasplodnog materijala i proširivanjem sjetve krmnog bilja; na unapređenju voćarstva subtropskog i kontinentalnog; organizovanjem rasadničke proizvodnje i službe zaštite bilja; podizanjem plantažnih vinograda u ravničarskom dijelu Republike; izgradnjom melioracionih sistema kao i upotrebom određene mehanizacije, veštačkog đubriva i drugih sredstava. No i pored preduzetih mjera blizu 80% oraničkih površina zasijava se žitaricama koje daju vrlo niske prinose. Osjetno se pošlo naprijed u proizvodnji povrtnog bilja i zasijavanja krmnog bilja na oranicama. Još uvijek stoje neiskorišćene velike mogućnosti u melioraciji planinskih pašnjaka i livada. Obimna investiciona izgradnja i pogodnosti koje se imaju kod uključivanja u privredu, uključila je masu seljaka na tim radovima tako da poljoprivreda daje vrlo male tržne viškove. Prihodi seljaka od poljoprivrede čine 33% od njegovih ukupnih primanja. Znači da je najveći dio njegovih prihoda van poljoprivrede.

Opšte-društveni sektor raspolaže malim proizvodnim kapacitetima i on je orijentisan na proizvodnju artikala za snabdevanje potrošačkih centara.

Zemljoradničke zadruge kao osnovni nosioci svih mjera za unapređenje poljoprivrede još uvijek nijesu usredsredile veći dio svoje aktivnosti na poljoprivredu. Trgovina industriskom robom i bavljenje sporednim djelatnostima čini dobar dio aktivnosti tih zadruga. Međutim, jedan broj zadruga pravilno se orijentisao i svojim radom zahvatio poljoprivredu na svom području i preko raznih oblika kooperacije sa zadrugarima radi na unapređenju poljoprivrede. Suviše usitnjeni posed otežava upotrebu mehanizacije, pa je još uvijek seljak upućen isključivo na stočnu zapregu koja se nedovoljno koristi.

Redovne suše nanose ogromne štete poljoprivredi kod nas i zato je u našem daljem planu briga za proširivanje melioracionih zahvata jedno od osnovnih pitanja vodeći računa o sitnim mogućnostima u pojedinim krajevima koji su vrlo važni za povećanje poljoprivredne proizvodnje. Neizgrađenost putne mreže čini tržište kod nas prilično izdvojenim što mnogo poskupljuje cijenu potrošnim artiklima pa i poljoprivrednim. Viškovi često propadnu zbog udaljenosti i nemaju podesnog tržišta za plasiranje ili zbog nedostatka prerađivačke industrije, a to sve destimulativno djeluje na proizvođače.

Iz materijala za izradu perspektivnog plana razvoja poljoprivrede u narednom periodu od pet godina, vidi se da je težište njenog unapređenja orijentisano na dvije osnovne proizvodne grane i to: ratarstvo i stočarstvo. Ta orijentacija u osnovi je pravilna s obzirom da su to dvije osnovne grane, međusobno usko povezane, grane sa čijom proizvodnjom treba da se riješi pitanje ključnih prehranbenih artikala, kako za unutrašnju potrošnju tako i za izvoz.

Posebnu pažnju zaslužuje stočarstvo i njegova proizvodnja, koja će kako se ovim programom predviđa, učestvovati sa oko 32% u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji u 1961 godini.

Radi uvida u stanje stočarstva, poslužiću se prvim rezultatima poljoprivredne ankete sa stanjem 15.I.1957 godine, koja se odnosi na privatni sektor koji čini 95% od ukupnog broja stoke.

Indeksi broja stoke na privatnim gazdinstvima 15 januara 1957 godine:

Narodna Republika (15.I.1956 g. = 100)	konji	goveda	ovce	svinje	živina
FNRJ	101	94	93	82	99
Srbija	102	92	89	75	99
Uža Srbija	100	91	89	76	96
APV	104	94	86	74	101
AKMO	105	93	92	105	105
Hrvatska	101	98	95	84	99
Slovenija	93	93	78	101	102
B i H	102	95	93	84	95
Makedonija	102	96	100	109	106
Crna Gora	103	100	102	117	108

Kao što se iz prednjih podataka vidi, imamo ozbiljan pad kod svih vrsta stoke sem kod konja tj. da je broj goveda opao za 6%, ovaca 7% a svinja 18%. Karakteristično je da je broj svinja u AP Vojvodini opao za 26%; da je u Sloveniji isto tako opao broj sve stoke, sem svinja. Međutim, u Makedoniji i Crnoj Gori zabilježen je porast stočnog fonda. To navodi na zaključak da su određene mjere konkretno na unapređenju stočarstva, suprotno djelovale našim nastojanjima baš u rejonima intenzivnijeg stočarstva.

Ovakvo smanjenje broja stoke u prošloj godini koje je došlo i pored relativno dobre žetve krmnih kultura i najboljeg zdravstvenog stanja stoke, kao i dobrog roda kukuruza u prethodnoj 1955 godini, predstavlja ozbiljan problem.

Poznato je da je krmna baza osnova za svaki rad na podizanju i unapređenju stočarstva. Međutim, ako analiziramo kolebanja u biljnoj proizvodnji koja povlače i kolebanja u stočnoj proizvodnji, vidi se da naprimjer u 1952 godini kada je bio katastrofalan pad biljne proizvodnje, broj stoke je povećan, što znači da su cijene stočarskih proizvoda bile znatno povoljnije u odnosu na cijene ratarskih proizvoda. U 1956 godini odnos cijena između biljnih i stočnih proizvoda bio je nepovoljan na štetu stočarstva, a što je uslovljeno deficitom hlebnih žita. Takođe u 1956 godini otkupne cijene stoke bile su niske, a prodajne visoke.

Iz navedenog bi se moglo zaključiti da su tržište i cijene koje igraju važnu ulogu u razvitku svake proizvodnje pa i stočarske, uticale na prikazano smanjenje broja stoke.

Kretanje otkupnih cijena u 1956 godini može se uzeti kao tendencija ka stabilizaciji, a ne kao pad kojim se može eventualno da pravda opadanje stočne proizvodnje. Objašnjenje ove pojave disparitetom otkupnih cijena stoke i stočne hrane izgleda logično, ali se ova razlika u tendenciji skoro gubi kada se uporede otkupne cijene stočne hrane sa otkupnim cijenama cjelokupnog stočarstva.

Ako se prihvati disparitet u ovim cijenama kao jedan od razloga za opadanje broja stoke, onda se postavlja pitanje dubljeg proučavanja odnosa cijena u poljoprivredi i ovih u odnosu na industrijske i druge proizvode, jer disparitet po svojim negativnim posledicama utiče na tok privrednog razvoja. Ovim usklađivanjem odnosa treba da utičemo da poljoprivreda daje što više robe za tržište, a s druge strane da preko takve proizvodnje proizvođači budu u stanju da kupuju industrijsku robu kako onu za reprodukciju u poljoprivredi, tako i onu za široku potrošnju.

U pogledu cijena stočnih proizvoda u narednom periodu, treba preći na ekonomske cijene, na što pravilniji odnos cijena između ratarskih i stočnih proizvoda, te ublaženju cijena industrijske robe odnosno uklanjanju nesklada između cijena poljoprivrednih proizvoda i čvrsto držanih cijena industrijske robe, odnosno određenih cijena nekih usluga.

Pored navedenih elemenata, razvoj stočarstva, prije svega zavisi od proizvodnje stočne hrane. Ako pođemo od činjenice da je brojno stanje stoke dostiglo granicu koju mu pruža postojeća krmna baza, onda se ne može ni govoriti o povećanju stočne proizvodnje bez odgovara-

jućeg povećanja stočne hrane. Prema programu u idućem periodu od 5 godina predviđa se porast proizvodnje krmnih žitarica, otpadaka preradivačke industrije, dalji porast krmnog bilja na oranicama i melioracije planinskih pašnjaka i livada na oko 300.000 xa. Ukupno povećanje krmnog bilja u 1961 godini u odnosu na 1951/55 g. predviđa se za 29% što je realno s obzirom na predviđene mjere koje će se preduzeti.

U narednom periodu od 5 godina, a i dalje, posebnu pažnju treba posvetiti povećanju proizvodnje na livadama i pašnjacima, s obzirom na njihovu zastupljenost u ukupnim poljoprivrednim površinama (oko 6.000.000 ha ili 44%), kao i s obzirom da se gro našeg stočarstva bazira na istima. Ovo tim prije, što su dosadašnji prinosi na navedenim kulturama vrlo niski, te preduzimanjem potrebnih tehničkih i agrotehničkih mjera postoje široke mogućnosti da se proizvodnja na njima udvostruči pa čak i utrostruči. Prema izvršenim ogledima u prošloj i preprošloj godini sa vještačkim đubrivima na planinskim livadama i pašnjacima pokazani su dobri rezultati i prinosi su povećani za 2—4 puta. Pored toga, a naročito planinski pašnjaci i livade, povoljno utiču na razvoj podmlatka i uopšte zdravlja stoke, što je takođe jedan od razloga bržeg i pravilnijeg razvoja stočarstva.

S obzirom da u Crnoj Gori prirodne livade i pašnjaci čine oko 82% ukupnih poljoprivrednih površina i da se naše stočarstvo bazira na njima, kao i da će ubuduće biti upućeno na iste, melioracije planinskih pašnjaka i livada predstavljaju jednu od osnovnih mjera u rešavanju pitanja krmne baze odnosno daljeg razvitka stočarstva, zbog toga sam mišljenja da i u idućem periodu treba se orijentisati na što širi zahvat melioracija planinskih pašnjaka i livada i na što veća ulaganja u iste, jer će ta ulaganja naći ekonomsko opravdanje u povećanoj proizvodnji stočne hrane, a preko ove u većoj proizvodnji nekih prehranbenih artikala (mesa, mlijeka i dr.).

Paralelno sa navedenim mjerama, mora se sprovesti čitav niz zootehničkih mjera koje čine sastavni dio unapređenja ove grane. Pored predviđene proizvodnje ukupne stočne hrane, neophodno je sprovesti selekciju stoke, povećati proizvodnju priplodnog materijala, osigurati zdravstvenu zaštitu stoke, sprovesti merinizaciju, umjetno osjemenjavanje i dr.

Među predviđenim mjerama ovoga programa postavlja se kao problem kako riješiti pitanje očuvanja ženskog podmlatka. Ovo je tim više složen problem kada se ima u vidu koliko sredstava zajednica ulaže za kupovinu priplodnog materijala iz uvoza i koliko bi dug period trebao za oplemenjavanje postojećeg stočnog fonda ako bi se i dalje nesmetano klao ženski priplodni materijal.

I za ovu granu poljoprivrede, zemljoradnička zaduga treba da postane nosilac cjelokupne politike na selu, oslanjajući se na odgovarajuću poljoprivrednu službu. To će zahtijevati od druga da su ekonomski ojačane i kao takve sposobne da stimuliraju proizvođače na veću i kvalitetniju stočarsku proizvodnju. Kod rešavanja ovog problema, zadruge imaju teškoću zbog samog karaktera stočarske proizvodnje, kod koje će proces podružljavanja ići najsporije obzirom da se još uvijek 95% stočnog fonda nalazi u privatnom gazdinstvu. No i pored toga, uspjehe koje su postigle zadruge u Sloveniji i Hrvatskoj kod unapređenja ove grane preko raznih oblika kooperacije, pokazuje, da je to moguće na širem frontu sprovesti i u ostalim našim rejonima.

Predviđena ulaganja i mjere u stočarstvu treba da budu važan faktor za unapređenje poljoprivrede. Ovo tim prije, kada se imaju u vidu dvije osnovne činjenice — ogromne površine prirodnih livada i pašnjaka za proizvodnju sijena i vrlo povoljni uslovi za proizvodnju kukuruza, kao jednog od osnovnih preduslova naprednog stočarstva. Poboljšanje životnog standarda sa izmjenama u strukturi ishrane — povećanjem upotrebe stočnih proizvoda, sigurnost u plasmanu stočarskih proizvoda unutra i kod izvoza, između ostalog ukazuje na pravilnost i nužnost ulaganja u ovu granu poljoprivredne proizvodnje, pa čak i više ukoliko to naše mogućnosti dozvoljavaju.

Pretsednik Petar Stambolić: Određujem odmor.

(Posle odmora)

Pretsednik Petar Stambolić: Ima reč drug Čedo Kapor, član Saveznog veća, narodni poslanik za Trebinje i Bileće.

Čedo Kapor (Izborni srez Trebinje i Bileće, NR Bosna i Hercegovina): Drugovi i drugarice, narodni poslanici, materijal koji smo dobili o stanju poljoprivrede i zadrugarstva i perspektivama njihovog razvoja predstavlja zbilja jednu solidno sistematizovanu materiju, a kada se tome doda ekspozicija druga Komara i predlog rezolucije onda imamo sve što se principijelno moglo reći o poljoprivredi. Taj materijal daje izgrađenu strategiju i taktiku za unapređenje poljoprivrede i razvoj socijalističkih odnosa. Ja smatram da se izloženoj koncepciji ništa principijelno ne bi moglo zameriti. Naprotiv, smatram da izražavam mišljenje ovog Doma, kad kažem da je linija jasna, da je realna i da će njeno sprovođenje bezuslovno dovesti do unapređenja poljoprivrede i razvitka socijalističkih odnosa na selu.

Ja bih hteo da se u svojoj diskusiji osvrnem samo na neke momente koji su, po mome mišljenju, ispušteni, a imaju izvesni značaj za

unapređenje poljoprivrede. Govoriću samo o tri problema.

Prvo, opšte je poznato da svi investitori, — od onog najsitnijeg u opštini pa, ako hoćete, do saveznih investitora, — pri određivanju uže lokacije za izgrađivanje objekata nedovoljno vode računa o čuvanju obradivih površina, odnosno ne vode nikakvu brigu da se obradive površine ne gube u nepoljoprivredne svrhe gde to ekonomski nije opravdano. Polazeći kroz našu zemlju dovoljno je baciti letimičan pogled na mnoge izgrađene objekte pa da se vidi ta naša nebriga u zaštiti postojećih obradivih površina. Svaki investitor gde god je hteo da podigne neki objekt on ga je tamo i podigao, nezavisno od toga što imamo relativno male obradive površine i što smo upućeni da ih brižljivo čuvamo, racionalnije koristimo i da se borimo za dalje proširenje tih obradivih površina.

Mi znamo da postoje razni propisi o čuvanju naprimer, ribe, voćaka, šume, i tako dalje. Ali o zaštiti i racionalnoj nameni obradivih površina, po mom mišljenju, niti je bilo brige niti je bilo propisa. Zato bih molio ovaj Dom i članove izabrane komisije za Rezoluciju da prihvate sledeći amandman na predloženu Rezoluciju:

U IV delu tač. 1 (str. 12), posle drugog stava, predlažem da se doda novi treći stav, koji bi trebalo da glasi:

»Budući razvitak poljoprivrede traži dalje mere za sačuvanje plodnosti zemljišta uopšte i posebno za sačuvanje pa i proširenje postojećeg fonda obradivih površina. Pored ostalog, zbog toga treba sprečiti korišćenje obradivih površina u nepoljoprivredne svrhe gde god je to moguće i gde je to ekonomski opravdano.«

U sadašnjem trećem stavu tač. 1 IV dela (koji postaje četvrti stav) u prvom redu iza reči »traži« dodati reč »takođe«, tako da prva rečenica ovog stava glasi: »Budući razvitak poljoprivrede traži takođe da se produži sa promenama u plodoredu i da se povećaju i površine i prinosi povrtnih, industriskih i krmnih kultura«.

Drugi problem o kome želim da diskutujem odnosi se na usklađivanje naših napora u izgradnji hidroenergetskih objekata sa naporima i interesima unapređenja poljoprivrede. O tome, po mome mišljenju, nije u dovoljnoj meri vođeno računa. Istina, poljoprivreda je dosad bila među poslednjima u rang listi razvitka naše socijalističke ekonomije. Međutim, ona postaje prva violina naših privrednih napora u podizanju životnog standarda naroda.

U vezi s tim, predlažem da se u četvrtom delu na kraju tačke 4 doda novi stav, koji bi glasio:

»Kod donošenja odluke o izgradnji hidroenergetskih objekata i odobravanja kredita za

njihovu izgradnju treba obavezno uzeti u obzir ne samo efekat koji će se postići u energetici, nego takođe i efekat koji će se izgradnjom tog objekta postići u poljoprivredi odnosno neophodno je respektovati kompleksne ekonomske efekte.«

Dosad, drugovi i drugarice narodni poslanici, po mome mišljenju, kako sam već rekao, toga nije bilo čak ni u najminimalnijoj meri. Ja sam već naveo iz kojih razloga mislim da nije bilo, ali danas, kad je ovakva situacija u poljoprivredi, mi moramo voditi računa da se bezuslovno usklade interesi energetike sa interesima poljoprivrede i da oni objekti, gde se ti interesi podudaraju, imaju prednost jer su to stvarno ekonomski momenti. Moram ovde istaći da je bilo mnogo prethodnih, ali nažalost, vrlo jednostranih razmatranja problema energetike, pa prema tome i suprotnih interesima poljoprivrede; oni su smatrali da je vrhovni zakon klovat čas, a šta će biti sa obradivim poljoprivrednim površinama koje se definitivno gube kao obradive, i kakve su posledice toga — nisu dovoljno vodili računa. Naš brzi industrijski razvoj to je negde i nametao, ali danas se ne može dozvoliti jednostrano rešavanje ovoga problema. Mi smo dužni da raznim merama i propisima organa na svim nivoima, — predstavničkih, državne uprave i banaka, — obezbedimo zaštitu kompleksnog ekonomskog interesa, a ne samo interes energetike, kao što je dosada bio slučaj.

Treće, hteo bih da kažem nekoliko reči o razlikama između službe u poljoprivredi i šumarstvu. Tu vlada i vladala je potpuna disharmonija jedan prosto nerazumljiv i nemoguć odnos jednostranosti i, skoro bi se moglo reći, isključivosti. Navešću jedan primer iz Hercegovine, a sličnih verovatno ima i u drugim krajevima naše zemlje. Na području današnje Stolačke opštine trajao je spor skoro četiri godine između organa poljoprivrede i šumarstva: da li da se jedno područje, koje je izrazitog karaktera šikara, pretvori u voćnjak, ili da ostane šikara. Organi šumarstva iz, verovatno, nekih pseudo naučnih razloga, insistirali su da treba da ostane šikara, a ne da se područje privede kulturi i podigne voćnjak. Kako sam već rekao, ovim primerom sam želeo ukazati na tu disharmoniju kod organa koji bi morali ostvariti jedinstvo pogleda i akcije, ostvarujući tako maksimalne ekonomske efekte.

Drugovi i drugarice narodni poslanici, dajući amandmane na Predlog rezolucije o perspektivnom razvitku poljoprivrede i zadrugarstva, koji zbilja kristalno jasno izlaže najcelishodniji put i mere za razvitak poljoprivrede i socijalističkih odnosa na našem selu, — smatram da nije dovoljno samo odrešiti kesu, iako je to od izvanredne važnosti, već i da smo dužni da se na svakom mestu uporno borimo i ulažemo i fizič-

ke i intelektualne napore za ostvarenje Rezolucije, za podizanje životnog standarda tog danas najvažnijeg našeg ekonomsko-političkog zadatka u kome unapređenje poljoprivrede i socijalističkih odnosa na selu ima jedno od odlučujućih mesta.

Pretsednik Petar Stambolić: Ima reč drug Metodi Mitevski, član Saveznog veća, narodni poslanik za Srez maleševski.

Metodi Mitevski (Izborni srez maleševski, NR Makedonija): Unapređenje naše poljoprivrede zavisi kako od materijalnih mogućnosti i ulaganja tako i od uloge i angažovanja svih nas, svih faktora koji tu deluju. Budući da baš ta oblast privrede krije u sebi najviše rezervi, mi ih možemo pronalaziti i postizati uspehe ako budemo išli što više u širinu u našim zahvatima. Akcija za veštačko osemenjivanje ovaca, tj. oplemenjivanje naše domaće ovce merinosima u NR Makedoniji pokazalo je to u toku prošle godine na nesumnjiv način.

U 1956 godini veštački je osemenjeno 150.000 ovaca. Od 110.000 meriniziranih ovaca u Štipskom srezu 80.000 su sopstvenost individualnih proizvođača. Rezultati ove akcije su više nego zadovoljavajući. Rezultati su takvi da su razbili sva skeptična shvatanja nekih stručnjaka, a s druge strane ekonomske prednosti su još toliko ubedile seljake da je za nas sada problem kako da udovoljimo svim zahtevima individualnih seljaka, zadruga i poljoprivrednih dobara za veštačko oplemenjivanje. Zainteresovanost proizvođača da čuva merinizirane ovce bila bi daleko veća ako bi odnos cena polumerino vune i vune domaće ovce bio povoljniji.

Ova nam je akcija dala nekoliko iskustava.

Prvo, mi moramo da izađemo iz kruga čisto naučnih opita i proba, a s druge strane da možemo, da smo u mogućnosti da sprovodimo široke akcije i u drugim granama poljoprivrede. Dalje iskustvo je da takve akcije daju rezultate samo ako se u njima angažuju svi društveni faktori: politički, državni i stručni, da se samo tada može do kraja organizovati tako krupan i odgovoran zadatak koji u sebi sadrži masu problema, počevši od razbijanja psihologije zaostalog seljaka do vrlo delikatnih problema organizacije rada, nabavke plemenitih grla, opreme, osposobljavanja kadrova i drugo. Dalje, ona je pokazala da je i manjim ulaganjima moguće postići rezultate, i da to nije golo politiziranje.

Međutim, tako široki zahvat u poljoprivredi pokazao nam je da se istovremeno pred nama postavljaju neki novi problemi i da ih treba rešavati. Ova strana pitanja se postavlja u oštrijoj formi što će se ove godine u NR Makedoniji merinizirati oko 450.000 ovaca. Budući da je to, uistinu, ogroman zahvat, a i potpuno moguće, potrebno je da se prethodno reše neki problemi. Ja ću pokušati da ih izložim.

Prvo je pitanje pravovremenog uvoza plemenitih grla i njihovo aklimatizovanje. Drugo je pitanje što oprema za punktove koje izrađuju naše farbrike ne zadovoljava sasvim u pogledu kvaliteta. Treće pitanje, koje isključivo leži na srezovima i opštinama jeste osposobljavanje kadrova i organizacija rada.

Međutim, osnovno je pitanje za dalje merinisanje cena polimerino vune koja nije ekonomska i koja nije stimulatívna. Sada se više uopšte ne postavlja pitanje davanja premija proizvođača, — to se može potpuno izostaviti. Ako se zna da je razlika u ceni između vune domaće ovce i polimerino jedva 20%, onda je jasno zašto proizvođač nije zainteresovan da čuva te ovce. Razlika cena na svetskom tržištu je najmanje 100%, a u nekim zemljama je 300% do 400%. Ja ću ilustrovati ovo sa sadašnjom praksom u Štipskom srezu. Merino jagnjad u proleće dostižu i do 20 kilograma u težini i proizvođač nam je veoma zahvalan za pomoć koju smo mu dali merinisanjem, no on je ekonomski zainteresovan da proda tu jagnjad. Mi ga jasno u tome ne možemo sprečiti nikakvim administrativnim merama. Ako se brzo ne popravi odnos u cenama između vune polimerino i domaće ovce, postoji opasnost da nam se sve ovo provali. Ova će akcija ispasti ne zato da bi dobili više vune sposobne da ide u industrisku obradu i da bi smanjili uvoz, već da dobijemo samo više mesa.

Još jedna akcija koja je sada pokrenuta u NR Makedoniji zasluđuje više pažnje. To je akcija za meliorisanje pašnjaka. Ekonomski računi pokazuju da se tu srazmerno najmanje ulaže a najviše i najbrže dobija. Ako se zna da je to vezano sa merinizacijom problem je još aktuelniji. Samo u Štipskom srezu se predviđa meliorisanje 20.000 hektara pašnjaka ove godine.

Navešću još jedan primer malih ulaganja a većih rezultata. U Štipskom srezu ove godine je iz lokalnih fondova izdvojeno oko 50.000.000 dinara za pomoć pasivnim naseljima. Za taj novac je obezbeđeno da se u sto takvih naselja zasadi 600 hektara duvana, kalemljenje 70.000 divljih voćaka, zasađivanje voćnjaka i dr. Dosad je obezbeđeno zasađivanje nešto više od hiljadu hektara, što će najmanje dati 600 tona duvana, što znači da će se srazmerno malim ulaganjima nacionalni dohodak samo kod proizvođača povećati za 150 miliona dinara.

Na kraju bih istakao još jedan problem. To je proizvodnja pamuka.

Ako se posmatra proizvodnja pamuka u NR Makedoniji, odmah pada u oči da ona opada. Dok je u 1955 godini bilo zasađeno 15.000 hektara, u 1956 je bilo samo 13.000, a postoji opasnost da i dalje opada.

Razlog tome je nepovoljan odnos cena žita i pamuka. Tako, sve dok je taj odnos bio 1954

godine 5 prema 1 u korist pamuka i 3,7 prema 1 u 1955 godini, proizvodnja pamuka je rasla, a kada se on sveo na 3 prema 1, ta proizvodnja opada.

Sadašnje cene pamuka ne stimuliraju proizvođača da proširuje proizvodnju pamuka. Prema sadašnjim cenama proizvođač dobija istu vrednost proizvodnje sa hektara bilo da sadi žitarice ili pamuk, s tom razlikom što pamuk zahteva daleko više radne snage, tj. njegova cena koštanja je daleko veća.

Kada ovo ističem ne mislim da je to jedini razlog opadanja proizvodnje pamuka. To je možda samo onaj razlog koji se uočava na prvi pogled. Stoga ga treba što pre svestrano razmotriti. Pitanje se postavlja tako da ako je nama pamuk potreban, zajednica mora uložiti sredstva za navodnjavanje i mehanizaciju proizvodnje pamuka, što svakako srezovi i opštine ne mogu uraditi sami.

Pretsednik Petar Stambolić: Reč ima Pavel Žavcer, član Saveznog veća.

Ing. Pavel Žavcer: (*Izborni srez Slovenj Gradec, NR Slovenija*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, o elaboratu »Stanje poljoprivrede i zadrugarstva i perspektive njihovog razvoja« želeo bih da iznesem nekoliko misli.

Dok su sve ostale privredne grane u posleratnim godinama napravile veliki napredak, moramo za poljoprivredu utvrditi da, prema predratnom stanju, nije zabeležen takoreći nikakav napredak, ni u kvalitativnom ni u kvantitativnom pogledu. U poljoprivredi beležimo stagnaciju ukupne proizvodnje, a pri toj stagnaciji smanjenje učešća žita, uz znatno opšte povećanje potrošnje žita, neznatne promene u ostalim granama poljoprivredne proizvodnje uz istovremeno opadanje plodnosti zemlje i smanjenje poljoprivrednih površina. Struktura poljoprivrede gotovo se nije promenila prema predratnoj i udeo stočarstva (samo 41%) čak se nešto snizio prema predratnom proseku, što ukazuje na veliki stepen ekstenzivnosti i zaostalosti naše poljoprivrede danas, uprkos tome što beležimo da se u opštedruštvenom sektoru nalazi 22% svih poljoprivrednih površina, u organizovanoj proizvodnji, doduše, samo 7,7% dok je u Vojvodini i Slavoniji taj procenat dostigao jednu četvrtinu svih oraničnih površina, kako je rečeno u referatu.

Kraj ovakvog činjeničnog stanja je, čini mi se, utoliko značajniji što je data vanredno realna, svestrana i iscrpna analiza stanja i problema poljoprivrede, bez ikakvih ulepšavanja, što je iznesena problematika i ocrtan perspektivni razvoj sa svom ozbiljnošću i pri tome uzete u obzir realne mogućnosti same poljoprivrede i stanje naše privrede uopšte. Ovako iscrpna analiza omogućuje ovom Domu da svestrano sagleda stanje i probleme te važne privredne grane i da donese potrebne zaključke za njeno

unapređenje. Konstatacijom da »sadašnji nivo poljoprivredne proizvodnje i društveni odnosi na selu usporavaju razvoj ostalih grana privrede« okarakterisana je uloga i mesto poljoprivrede u našoj privredi i razvoj društvenih odnosa. Dalje je rečeno: »Ako bi ostali na sadašnjim proizvodnim snagama u poljoprivredi ne bi bilo uslova za povećanje proizvodnje i povećanje životnog standarda a ni za razvijanje socijalističkih odnosa«.

Poznato je da razvoj i napredak poljoprivrede zavisi od čitavog spleta činilaca, objektivnih i subjektivnih. Opšta privredna politika, politika investiranja i kreditiranja, odnosi na tržištu, ponuda i tražnja za poljoprivrednim proizvodima, odnosi cena itd. a na drugoj strani stepen opšteg i stručnog znanja, opšteg nivoa kulture poljoprivrednih proizvođača, njihova spremnost da prihvate dostignuća savremene poljoprivredne nauke i tehnike i da se svesno i dobrovoljno uključe u borbu za veće primose i za naprednije i umešnije privređivanje — to označuje neke od navedenih činilaca. Isto tako, važan je broj, a još više organizovanost poljoprivrednih ustanova koje se brinu za školovanje poljoprivrednog kadra i za stručno obrazovanje poljoprivrednih proizvođača; a u prvom redu važan je stepen organizovanosti i vitalnosti zadružnih organizacija, pošto na »individualnom seljačkom gazdinstvu, što predstavlja 92,3% svih obradivih površina, postoje znatne rezerve i mogućnosti za povećanje proizvodnje, ali to povećanje proizvodnje moguće je postići jedino uz povezivanje individualnih seljaka sa društvenim i krupnim sredstvima«. Rezultati napretka u poljoprivredi zavise, naime, od skladnosti delovanja svih tih i drugih činilaca i zato treba svakome od njih posvetiti odgovarajuću pažnju.

U elaboratu je utvrđeno »da zaostalost i nerazvijenost proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa u oblasti poljoprivrede daje pečat svim oblastima društvene proizvodnje. Kretanje narodnog dohotka očigledno pokazuje da njegova ukupna visina direktno zavisi od ostvarene poljoprivredne proizvodnje, tako da svaki klimatski eksces izaziva znatne oscilacije i potrese u našoj privredi. Nesinhronizovanost naših mera u pogledu cena poljoprivrednih proizvoda, izvoznih faktora i izvoznih koeficijenata dovodila je do nestabilnosti cena u pojedinim sezonama i područjima na inače veoma stimulativnom području u celini, a to je opet dovodilo do znatnih oscilacija u stočnom fondu i do pada proizvodnje pojedinih vrsta poljoprivrednih proizvoda«.

Na stanje naše poljoprivrede delovala je, po mom mišljenju, pored nestabilnosti cena, poljoprivrednih proizvoda u jednakoj meri i nestabilnost cena reprodukcionog materijala i poljoprivrednih mašina. Tako je sigurno na smanjenje poljoprivredne proizvodnje u godini 1956 uticao nagli skok cena veštačkog đubriva u 1955

godini, što je za neko vreme zaustavilo brzi porast njegove potrošnje. Time su prinosi u godini koja je inače bila loša još više opali.

Ako uzmemo u obzir da je narodni dohodak u poljoprivredi na jedno zaposleno lice (prema podacima Statističkog zavoda NR Slovenije) u Jugoslaviji iznosio u 1953 godini 60.000 dinara prema 460.000 dinara na jednog zaposlenog u ostalim privrednim granama, a u Sloveniji čak samo 58.000 dinara prema 545.000 dinara, što znači skoro razmer 1 : 10, — vidimo zaostalost i nerazvijenost poljoprivrede i opravdanost tvrdnje u elaboratu »da je naša dosadašnja politika cena, između ostalog, imala i svrhu da se višak rada, stvoren u oblasti poljoprivredne proizvodnje realizuje u oblasti industrije i razmene«. Ako tome dodamo još činjenicu da nešto manje od 60% stanovništva zavisi od poljoprivredne proizvodnje kao pretežne ekonomske delatnosti i da taj broj stanovništva ostvaruje svega $\frac{1}{4}$ narodnog dohotka, izračunato po današnjim cenama, i ako uzmemo u obzir da su u razdoblju od 1947 do 1955 godine investicije u poljoprivredi iznosile samo neznatnih 7% ukupnih investicija, bez ikakvih kredita privatnom sektoru, sada nam to ilustruje stanje i stepen društvenih i ekonomskih odnosa u poljoprivredi i lakše se može shvatiti zašto poljoprivreda u ovom razdoblju nije napredovala.

Ukidanjem administrativnih mera u Sloveniji su postignuti u privredi izvesni uspesi u povećanju proizvodnih snaga i produktivnosti rada u poljoprivrednoj proizvodnji. Znatna je napredak u stočarstvu, postignuti su lepi uspesi u proizvodnji krompira, jer je prinos porastao od predratnih 54 q po hektaru na 120 q po hektaru u 1956 godini, što znači porast za više od 100%. Napredak u stočarstvu pokazuje se u otkupu mleka, jer je zabeležen porast od 44.000.000 litara godine 1954 na 61 milion litara u 1956 godini. Karakterističan je prelaz od ranije neutralne proizvodnje ka komercijalizaciji poljoprivrede. U Sloveniji poljoprivredni proizvođači prodaju već oko 50% svih proizvoda, od toga oko 80% preko zadruga, dok u jugoslovenskom proseku dolaze na tržište samo 2/5 poljoprivrednih proizvoda. Kod nekih poljoprivrednih proizvoda nastaju trajno ili sezonski toliki tržišni viškovi, da se danas pojavljuje već problem otkupa i konzuma tih viškova, a samim tim problem daljeg povećanja proizvodnje takvih artikala. Napr. u Kočevskom srezu ostaje dnevno do 9.000 litara neotkupljenog mleka, dalje prema podacima republičke trgovinske komore u martu je bilo 1.300 vagona viškova krompira u Sloveniji, na terenu su ostale neotkupljene količine pasulja i jabuka, i pored činjenice da upotreba hlebnih žita u Jugoslaviji još uvek iznosi 217 kg godišnje po stanovniku. Nema sumnje: to su samo relativni viškovi zbog kapaciteta za prerađu i zbog niske kupovne

snage industriskog i gradskog stanovništva, kao i zbog velikog raspona između otkupnih i prodajnih cena. Kod mleka, naprimer, otkupna cena je 20 dinara kod 3,2% masnoće a prodajna cena u mlekarama u Sloveniji kretala se od 32 do 47 dinara ako se uzmu u obzir puna režija i sve društvene obaveze mlekara, bez regresa. To znači, da bi prodajna cena bila za 60 do 110% veća od otkupne cene. Što je u Sloveniji poljoprivreda barem unekoliko napredovala u poslednjim godinama treba pripisati činjenici da je opšte poljoprivredno zadrugarstvo postalo vanredno važan činilac razvoja društvenih odnosa na selu, kako u pogledu svoje organizacione proširenosti tako i u pogledu znatne materijalne baze. Mreža zadrugarnih organizacija proširena je takoreći u svako slovenačko selo.

Stepen snage zadrugarnih organizacija u Sloveniji u stvaranju materijalne baze za jačanje i proširenje društvene svojine, za privrednu reprodukciju u poljoprivredi, u pomoći zadrugama, u reprodukcijom materijalu i potrošnim sredstvima i otkupu tržišnih viškova poljoprivrednih proizvoda, odražava se, između ostalog, i u brzom porastu zadrugarnih osnovnih sredstava iz fondova. Tako su zadruga osnovna sredstva porasla od 1952 do 1955 godine od 1,6 milijardi dinara na 5,8 milijardi dinara, što znači više nego za dvostruku vrednost; fondovi su porasli od 2,4 milijarde dinara na 6,7 milijardi dinara u istom vremenu. Od ukupnih zadrugarnih investicija u godinama 1947 do 1956 u iznosu od 16,3 milijardi dinara zadrugarni sektor je investirao nešto manje od 10 milijardi dinara sopstvenih sredstava, tj. skoro 61 posto svih zadrugarnih investicija u tom razdoblju. Isto tako razvijenost zadrugarstva u Sloveniji odražava se u stepenu samoupravljanja i demokratičnosti u njegovim organizacijama. Za ilustraciju navešću, da u upravnim ili nadzornim odborima opštih poljoprivrednih zadruga, u odborima žena-zadrugarki i aktivima mladih zadrugara te u odborima i osecima za unapređenje pojedinih poljoprivrednih grana radi 26.000 zadrugara — što predstavlja skoro $\frac{1}{4}$ čitavog članstva. U zadruge je uključeno oko 35.000 žena — zadrugarki i oko 10.000 mladih zadrugara. Iako rad svih odbora i odbornika nije kakav bi trebalo da bude, ipak je to jak faktor koji omogućuje ubuduće još uspešniji rad na svesnom jačanju proizvodnih snaga u poljoprivredi i socijalizma na selu.

Zato sam ubeđen da u elaboratu izneseni pravac razvoja individualnih seljačkih gazdinstava preko opšteg zadrugarstva predstavlja put kojim će svesno krenuti veliki broj radnih seljaka i da uspesi na tom putu ne mogu da izostanu.

Drugo što bih hteo podvući jeste u elaboratu iznesena osnovna orijentacija na ravnomerno i uporedno razvijanje svih poljoprivrednih grana, »što brže intenziviranje svih grana poljoprivredne proizvodnje, podizanje produktivnosti po

hektaru i grlu stoke i povećanje proizvodnosti po čoveku. Razvoj ostalih zemalja pokazao je da se problem žita ne može rešiti samo koncentracijom na unapređenje proizvodnje žita, nego da se on rešava efikasnije ukupnom intenzifikacijom poljoprivredne proizvodnje, a pre svega stočarstva. Pri tome će mere za intenzifikaciju proizvodnje žita a uz intenzifikaciju i povećanje proizvodnje svih ostalih prehranbenih artikala uticati i na brže rešenje problema žita«. To je jedino moguće i uspešan način unapređenja poljoprivrede kako sa stanovišta savremene agronomske nauke tako i sa stanovišta rešavanja pitanja kako da se podmire potrebe industriskog i gradskog stanovništva, poboljša sirovinska baza prehranbene i prerađivačke industrije, stvori ravnoteža izvoznouvoznog bilansa poljoprivrednih artikala. U elaboratu se navodi da bi naša zemlja mogla u roku od 6 do 7 godina postići prosek po hektaru prinosa pšenice od 18 mq čime bismo se oslobodili daljeg uvoza hlebnih žitarica. Povišenje prinosa za 6 mq na današnjoj površini pod pšenicom iznosilo bi naime istu količinu pšenice koju smo uvezli godine 1955, naime, 975.000 tona. Po mom mišljenju, ovakvom orijentacijom na podizanje poljoprivrede na širokom frontu i u svim pravcima i uporednim podizanjem kupovne moći gradskog stanovništva moći ćemo se brže osloboditi uvoza žitarica. Ako pored već navedenog porasta prinosa žitarica po hektaru na sadašnjim površinama uzmemo u obzir da je 1956 godine bilo neobrađeno oko 800.000 ha zemlje, pa ako kroz 4 do 5 godina barem 400.000 ha od tih neobrađenih površina zasejemo pšenicom i postignemo prinos od 15 mq prosečno u 4-godišnjem razdoblju što bi iznosilo 600.000 tona pšenice godišnje više i ako uspemo sniziti potrošnju žitarica za oko 11%, tojest za 22 kg godišnje po glavi stanovnika na račun veće potrošnje krompira, voća i povrća i namirnica stočnog porekla, to bi značilo uštedu daljih 400.000 tona ili ukupno jedan milion tona pšenice godišnje, koliko iznosi današnji uvoz. Zato smatram, da će se borba za smanjenje uvoza žitarica uspešno voditi samo sa istovremenom borbom za povećanje prinosa hlebnih žitarica i za povećanje prinosa i potrošnje krompira, voća, povrća i proizvoda animalnog porekla uz borbu za svestrani i kulturni a samim tim zdraviji način ishrane našeg industriskog i gradskog stanovništva. Stoga smatram da dosledno treba provesti princip, da su »za nas interesantni svi oblici unapređenja poljoprivrede i treba ih razvijati i iskoristi u svim rejonima« i da se taj princip dosledno sprovodi i u usmeravanju ulaganja sredstava na najširem frontu kako u teritorijalnom pogledu, na državnom i zadrugarnom sektoru tako i u pogledu pojedinih grana i kultura poljoprivrede. Jedino prihvatljiv i pravilan princip društvene investicione politike u poljoprivredi jeste da

se dodele investicioni krediti najrentabilnijem investitoru.

Istovremeno sa razvijanjem poljoprivredne proizvodnje treba osposobljavati otkupnu trgovinsku mrežu kao i prerađivačku industriju za otkup svih tržišnih viškova poljoprivrednih artikala te osposobiti promet za prevoz do potrošačkih centara.

Sve te mere za unapređenje poljoprivrede trebalo bi da prate odgovarajući pravni propisi koji bi regulisali novonastale društvene odnose kako sa područja zadrugarstva tako i sa ostalih područja koja su u vezi sa poljoprivrednom proizvodnjom. Hitno treba doneti savezne propise o zaštiti poljoprivrednih zemljišta, o rejonizaciji, o izvođenju melioracija, o borbi protiv erozije itd. Isto tako, proizvodnost semenske robe i sadnica traži donošenje odgovarajućih propisa. Što pre treba doneti uredbu o testiranju poljoprivrednih mašina i sprava, o kontroli proizvodnje i prometa koncentrata i mineralnih krmiva za stoku itd.

U pripremama i diskusijama o svim tim propisima trebalo bi da učestvuje što širi krug predstavnika poljoprivrednih ustanova i institucija, poljoprivrednih stručnjaka i neposrednih proizvođača—zadrugara. Takva praksa pokazala se korisnom prilikom pripremanja propisa na ostalim sektorima našeg društvenog života pa bi je trebalo zvesti i prilikom pripremanja propisa na području poljoprivrede da bi na taj način oni bili stvarni odraz potreba neposredne prakse.

Pošto sam po svom stručnom radu neposredno uključen na tom sektoru naše privrede, tj. u poljoprivredi glasaću sa toliko većim zadovoljstvom za rezoluciju.

U vezi problema naučno-istraživačkih ustanova, smatram, kao najhitniju meru da svi poljoprivredni fakulteti, zavodi i instituti izmene svoje programe rada, kako godišnje tako i perspektivne i da se što pre ostvari koordinacija i kolaboracija u radu svih tih ustanova.

Predsednik Petar Stambolić: Ima reč drug Panto Nikolić, član Saveznog veća.

Panto Nikolić (Izborni srez Bosanski Šamac, NR Bosna i Hercegovina): Drugovi i drugarice, narodni poslanici, dozvolite mi da i ja na prvom mjestu izrazim uvjerenje da će donošenje ovih perspektivnih smjernica za unapređenje poljoprivrede, uveliko olakšati i pospešiti rad na ovom za nas danas tako važnom zadatku. Iz sopstvenog iskustva i zapažanja u srezu znam, da se mnogo osjećao nedostatak jedne ovakve jasne i čvrste orijentacije. Mislim, da je to i razumljivo, jer je rad na unapređenju i preobražaju poljoprivrede vezan za rješavanje mnogih, raznovrsnih problema, koji su se u njoj nagomilali, a taj se rad mora voditi na širokom frontu, takoreći u čitavoj zemlji, i u tim naporima može biti uspjeha, samo ako su

u njih aktivno učlanjene mase poljoprivrednih proizvođača, koje čine 60% našeg stanovništva. Zato smatram, da će stvaranje ovakve perspektivne orijentacije sa kojom se u osnovi postavljaju, koje zadatke u poljoprivredi treba riješavati, kako, kojim putem, formama, sredstvima i snagama, biti od velike koristi za naš dalji rad u ovoj oblasti. Ovo će naročito olakšati napore naših faktora u komunama, zadružnim i drugim privrednim organizacijama i doprinijeti da njihov rad postane mnogo širi, svestraniji, konkretniji i da u njega uvuku šire mase poljoprivrednih proizvođača, a samim tim da u njemu bude i više uspjeha.

Htio bih da govorim i iznesem neka svoja mišljenja o putu podizanja poljoprivredne proizvodnje, podizanja dohotka u njoj i stvaranju novih socijalističkih društvenih odnosa u onim našim krajevima, gdje je poljoprivreda dominantna i gdje se problemi i teškoće koje prate i karakterišu čitavu našu poljoprivredu pojavljuju u jednoj zgusnutoj mnogo oštrijem formi. To su istovremeno ekonomski, a otuda i u društveno-političkom pogledu najzaostaliји krajevi naše zemlje.

Znam da ima dosta takvih krajeva i da njihove specifičnosti, kako one vezane za prirodne uslove poljoprivredne proizvodnje, tako i one koje odražavaju lokalne društveno-ekonomske i socijalne prilike, moraju da nađu svoja rješenja, prije svega, u lokalnim programima rada. Ali ipak smatram, da radi toga što ima dosta takvih krajeva i što oni pored sve svoje zaostalosti u sebi sadrže znatne proizvodne mogućnosti, da izvjesne probleme vezane za njih treba sagledati i naći odgovarajuća rješenja u okvirima perspektivnog plana unapređenja poljoprivrede za čitavu zemlju.

Da bi bio jasniji na kakve poljoprivredne, zaostale reone mislim, izniječū neke podatke iz poljoprivrede sreza Brčko koji mogu makar i grubo da daju privrednu sliku ovoga kraja, a on se može smatrati tipičnim predstavnikom zaostalih poljoprivrednih rejona.

U cjelokupnom dohotku ovoga sreza, poljoprivreda učestvuje sa 64%, a i druge privredne grane uglavnom su oslonjene na poljoprivredu. 83% stanovništva otpada na poljoprivredu, što je za oko 20% iznad jugoslovenskog prosjeka. Takav visok procenat poljoprivrednog stanovništva prilično se stabilno održava, čak i u posleratnom periodu, kada se on u Jugoslaviji kao cjelini osjetno smanjivao. To dolazi otuda, što u neposrednoj blizini nije bilo većih mogućnosti zaposlenja izvan poljoprivrede, a u udaljenijim mjestima, gdje je toga zaposlenja bilo, seljaci iz okoline tih mjesta bili su u povoljnijem položaju da se tu zaposle. Pored toga i godišnji priraštaj je iznad jugoslovenskog. O kakvoj se prenaseljenosti radi, najbolje pokazuje podatak da na 1000 ha obradivih površina dolazi 1.250 poljoprivrednih stanovnika, dok je u Jugosla-

viji u prosjeku taj broj oko 700 stanovnika. Razumije se, da je usled toga ovdje u još oštrijem formi izražena usitnjenost i slaba opremljenost poljoprivrednog posjeda, ono što pretstavlja jednu od osnovnih slabosti i kočnica čitave naše poljoprivrede. 28% seoskih domaćinstava ima posjed ispod jednog ha, 57% ispod 3 ha, a 76% ispod 5 ha. Bez zaprežne stoke je 58% domaćinstava, a daljih 13% samo sa jednim konjem. To je gruba slika ovoga izrazito poljoprivrednog sreza.

Očito je da je ovdje glavna i najveća proizvodna rezerva, svojevrsno potencijalno bogatstvo u radnoj snazi i da je glavno pitanje kako nju korisno uključiti u aktivan proizvodni proces.

Razumije se, da bi i za poljoprivredu ovih krajeva najbolje bilo, kada bi te velike radne rezerve našle zaposlenja u drugim granama privrede i proces će sigurno u tom pravcu ići. Ali je isto tako sigurno, da on neće biti tako brz, da bi u skorijoj budućnosti bitnije izmjenio sadašnje stanje. Zato se danas zadatak postavlja da i rad na podizanju poljoprivredne proizvodnje i dohotka u njoj, bude tako usmjeren, da i kroz samu poljoprivrednu proizvodnju bude što više i bolje iskorišteno slobodnih radnih sposobnosti stanovništva ovih krajeva.

Sami proizvođači su materijalno zainteresovani za takvu poljoprivrednu proizvodnju i sve više i oštrije postavljaju zahtjeve za rješavanje raznih problema, koji su vezani za takvu orijentaciju.

Zato mislim da se na ovakve krajeve naročito odnose oni stavovi izneseni u materijalu Saveznog izvršnog vijeća u kojim se kaže: da polazeći od što punije mobilizacije i korištenja proizvodnih sredstava i radne snage treba ići na dalje, osjetnije povećanje površina pod kulturama veće vrijednosti, industriskim kulturama, povrćem, na veću proizvodnju stočarstva, a u ovakvim krajevima naročito sitnog i živinarstva, na preradu itd. To je najrealniji put da se i ovdje, u ovakvim uslovima, vrši intenzifikacija poljoprivredne proizvodnje.

Mislim da već imamo izvjesna kretanja u tom pravcu u posljednjim godinama. To donekle mogu da potvrde slijedeći podaci o zasijanim površinama pod ovim intenzivnim kulturama u srezu Brčko.

Pod šećernom repom površine u posljednjim godinama kretale su se:

u 1953 godini	920 ha
u 1955 „	1.300 ha
u 1957 „	1.600 ha.

Duvana je bilo zasađeno u ovome srezu:

u 1953 godini	5,500.000.—	struk.
u 1955 „	11,500.000.—	„
u 1957 „	18,000.000.—	„

Pod suncokretom i sojom bilo je zasijano:	
u 1953 godini	4.750.— ha,
u 1955 „	5,200.— ha
u 1957 „	7.100.— ha.

U istom periodu znatno su povećane površine pod povrćem, a otkup jaja je više nego udvostručen i on je u novčanom efektu veći, nego vrijednost tržišnih viškova žitarica.

Sve ovo govori, da se ovdje vrše promjene u poljoprivrednoj proizvodnji koje označavaju napuštanje žitarica i sve jačoj orijentaciji na ove vrijednije kulture. Smatram, da ove promjene u sebi za ove krajeve, pa i sa opšteg jugoslovenskog stanovništva nose više pozitivnih elemenata.

Prvo, proizvodnja po jedinici površine zasijane ovakvim intenzivnijim kulturama, ima znatno veći novčani efekat. Pri današnjim prinosima i cijenama vrijednost proizvodnje pod pšenicom po jednom ha iznosi oko 40—50.000.— dinara, a vrijednost šećerne repe na istoj površini duplo je veća, dok vrijednost duvana sa te površine i nekih povrtlarskih kultura veća je za četiri puta. Ako imamo u vidu, da se to postiže uglavnom samo većim uložnim radom kod šećerne repe za oko 3 puta, kod duvana za 10 puta, a da u ovim krajevima ima dovoljno raspoložive radne snage, onda je jasno, da takva proizvodnja znači bolje korištenje proizvodnih sredstava, prije svega zemljišta, a i bolje korištenje slobodne radne snage.

Drugo, kod ovakve proizvodnje znatno raste robna sposobnost ovih sitnih gazdinstava. Uglavnom cjelokupna proizvodnja ovih kultura predstavlja robu za tržište, dok po našoj ocjeni, kod žitarica i drugih proizvoda osim voća, svega 15—20% od proizvodnje predstavlja tržišne viškove. To znači, da ovakva proizvodnja omogućava, rušenje prirodne poljoprivrede, povezuje i ova sitna gazdinstva sa tržištem, a tim ih uključuje u rješavanje opštih zadataka naše poljoprivrede. To dalje ima za posljedicu, da se kod poljoprivrednih proizvođača, razvija veći interes za proizvodnju i razvijaju jače sve one pozitivne osobine koje stvara veza sa tržištem.

Treće, već sada se može utvrditi, da se pri obradi ovih kultura primenjuje znatno bolja agrotehnika i savremenija sredstva, mnogo bolje sjeme, znatno više veštačkog đubriva, u prosjeku ove kulture se đubre sa 500 kg veštačkog đubriva po 1 ha, zatim više se upotrebljava zaštitnih sredstava itd. Istina, to se proizvođaču najvećim dijelom daje kao kredit, kroz avanse, pri ugovaranju ove proizvodnje, ali baš zato, što je prešao na tu proizvodnju, što to proizvodi kao robu, to mu se i moglo dati, a on je mogao primiti. To ima za posljedicu, da prinosi kod ovih robnih kultura znatno brže rastu nego kod onih koje proizvođač proizvodi prije svega za potrebe domaćinstva.

Napokon, upravo na ovoj robnoj proizvodnji postoje najveće, najrealnije, da ne kažem je-

dine mogućnosti, za stvaranje kooperativnih odnosa između ovih proizvođača i zemljoradničkih zadruga. One se danas tu i najviše stvaraju i time započinje proces mijenjanja društvenog karaktera same proizvodnje i stvaranja novih odnosa na selu.

Sve su ovo, smatram, pozitivne strane ovakve orijentacije na vrijednije, intenzivnije kulture i proizvodnju. Ona odgovara naročito krajevima gdje su zemljišne površine malene, a radne snage ima dosta. Zato se u ovim rejonima postavlja zadatak, u vezi sa unapređenjem poljoprivrede, da se ona, upravo orijentiše, na što brže i veće promjene baš u tom pravcu.

Međutim, za takvo usmjeravanje poljoprivredne proizvodnje, potrebno je, da postoje izvjesni preduslovi, koji se sastoje prije svega u tome, da se ti proizvodi mogu prihvatiti i preraditi a objekata za tu svrhu, u ovim krajevima uglavnom nedostaje. Zato njihovo podizanje postaje ključna stvar, koja se mora riješiti, pa da se dalji tok poljoprivrede može brzo i uspješno u tome pravcu usmjeravati. Tako, naprimjer, na srezu za koji sam iznosio podatke postoje mogućnosti, prema raspoloživim kapacitetima, da se prihvati i obradi svega 150—200 tona duhana, a već današnja proizvodnja je tri puta veća. Postoje veliki zahtjevi proizvođača da sade ovu kulturu, ali preduzeće nije u mogućnosti da tim zahtjevima udovolji, što pored negativnog ekonomskog efekta ima lošeg i političkog odraza. Isti je slučaj i sa proizvodnjom povrća za čije gajenje ima dobrih uslova i velikog interesa, ali zbog velikih teškoća oko plasmata i nepostojanja objekata za preradu površine pod njim se više ne šire. Poznato mi je, da neke zadružne organizacije nisu uzele u stočarskoj proizvodnji jaču orijentaciju na proizvodnju mlijeka, samo zato, što su usled nedostatka mljekarskih objekata slabi uslovi za realizaciju proizvedenog mlijeka. Sve ovo govori da je podizanje objekata, koji bi omogućili preradu i prihvatanje ovakve proizvodnje, jedna od osnovnih stvari u poljoprivredi ovih krajeva.

Zato smatram, da bi pitanje dalje izgradnje ovih objekata za preradu, doradu i čuvanje poljoprivrednih proizvoda trebalo razraditi. Istina, ono se pominje u okvirima dobivenog materijala, ali mislim, da je to kratko i suviše načelno s obzirom na aktuelnost ovoga pitanja naročito za zaostale, izrazito poljoprivredne rejone. Mišljenja sam da bi trebalo svestranije razraditi problem izgradnje ovih objekata koji će omogućiti korištenje i preradu ovih intenzivnijih poljoprivrednih kultura, baš u okviru ovog perspektivnog plana unapređenja poljoprivrede. Smatram, da bi i to trebalo da bude sastavni dio ovoga plana, a da tako treba tretirati i sredstva koja bi se perspektivnim planom predvidila za podizanje tih objekata.

U vezi sa ovim, osvrnuo bih se na još jedno pitanje. Na pitanje, da li se kod podizanja ovih

objekata treba više orijentisati na sitne manje objekte ili na krupnije. Nema podataka, ali mislim, da smo do sada znatno više sredstava uložili u krupne objekte ove vrste. Kod toga se obično polazilo od toga da su krupni objekti rentabilniji. Međutim, smatram da bi ubuduće, bar što se tiče neposrednog perioda, trebalo ići na obrnuto, tj. linijom podizanja manjih, a većeg broja takvih objekata, koji bi prerađivali i prihvatili poljoprivredne proizvode sa užeg rejonu. Mislim, da za to ima više razloga. Ako jedan objekat treba snabdijevati sirovinama sa velikog područja, onda se pri tome pojavljuju znatne saobraćajne i druge teškoće. One mogu da budu tolike, da se takav objekat ne može uvijek u potpunosti da koristi i da se teoriske prednosti njegovog rentabiliteta ne ostvare. Dalje, pošto se ovdje radi o sirovinama koje treba stalno proizvoditi i koje se teže nadoknađuju sa drugih područja ako ih nema na području za koje je objekat lociran, mislim, da je od velikog značaja neposredna veza takvog objekta sa poljoprivrednom proizvodnjom, a ona se, po mom mišljenju, mnogo bolje ostvaruje ako je takav objekat manji i ako je njegovo snabdijevanje vezano za uže područje. Ovo je naročito važno kada znamo, da je naša poljoprivreda pretežno sitno sopstvenička i da se značajnije količine ovih proizvoda, koji u sebi sadrže dosta živog rada proizvode na posjedima velikog broja poljoprivrednih proizvođača, koji raspolažu sa slobodnom radnom snagom. Radi toga smatram, da bi nam sada više odgovarali manji industrijski objekti za preradu poljoprivrednih proizvoda, oni bi bili sigurno bolje korišteni, a njihov uticaj na poljoprivrednu proizvodnju bio bi mnogo veći.

Eto, to je problem koji je naročito aktuelan za poljoprivredu ovih zaostalih, izrazito poljoprivrednih rejonu, o kojim sam govorio i zato bi trebalo, po mom mišljenju, u okviru jugoslovenskog perspektivnog plana stvestranije i temeljitije razraditi.

Pretsednik Petar Stambolić: Ima reč narodni poslanik Josip Tucman, član Saveznog veća.

Josip Tucman (Izborni srez Zagreb, NR Hrvatska): U vezi unapređenja poljoprivrede ja ću, drugovi poslanici, iznijeti svoje mišljenje o ulozi vodnih zajednica u tome radu.

Vodne zajednice predstavljaju organizacije, koje obuhvaćaju oko 400.000 domaćinstava i sa 1.500.000 ha zemlje ili oko 28% poljoprivrednih površina u NR Hrvatskoj. Pored toga postoje još teritorije na kojima se vrše pripreme za osnutak novih vodnih zajednica, tako da u perspektivi možemo očekivati da će se putem tih organizacija obuhvatiti 50% poljoprivrednih površina u NR Hrvatskoj.

Način rukovođenja i uopšte rad vodnih zajednica, nije u skladu sa našim društvenim ra-

zvitkom, a niti sa mogućnostima, koje te masovne organizacije proizvođača pružaju.

Praksa pokazuje, da u vodnim zajednicama nema društvenog upravljanja barem ne onakvog kakvog mi zamišljamo. U jednom dijelu naših vodnih zajednica vodi se staleška politika, prenesena iz ranijih vodnih zadruga, a potkrijepljena Uredbom o vodnim zajednicama iz 1952 godine.

Prema uredbi vodnom zajednicom može da rukovodi samo osoba koja je hidrotehnički stručnjak. Dosadašnja praksa pokazala je da rad i politika vodnih zajednica daleko prelazi samo stručne okvire. Politika vodne zajednice povezana sa njezinim radom obuhvata desetine hiljada stanovništva što iziskuje u upravljanju neposredno učešće pretstavnika interesanata.

Stručni kadar treba da se oslobodi administracije i opšte uprave u vodnim zajednicama tim više što mi u tim kadrovima jako oskudevamo. Opštu upravu i politiku rada vodne zajednice treba da vodi predstavnik interesenata izabran od skupštine vodnih zajednica, kao što je u savezima poljoprivrednih zadruga.

Dosadašnja organizacija onemogućava šire učešće interesenata u upravljanju. Trebalo bi izvršiti reorganizaciju te vrlo važne službe i što više proširiti društveno upravljanje u tim organizacijama.

Vodne zajednice su po teritorijalnom rasprostranjenju i broju domaćinstava toliko velike, da se u njima ne može sprovesti direktno učešće i neposredno društveno upravljanje zainteresiranih proizvođača. Tako, naprimjer Biđ-Bosutska vodna zajednica ima teritorij od 243.000 ha sa oko 49.000 domaćinstava, Česma-Glodovnica 260.000 ha sa oko 64.000 domaćinstava, Karašica-Vučica oko 133.000 ha sa 32.000 domaćinstava itd. Teritorij pojedinih vodnih zajednica proteže se na duljinu nekad i preko 100 km obuhvatajući teritorije velikog broja općina.

Na vodne zajednice mi danas moramo gledati kao na jedan pogodan i lako sprovediv oblik udruživanja proizvođača. U njima treba prvenstveno razvijati one elemente rada koji znače važan prilog u borbi za visoke prinose, a uklapaju se u opći zadružni pokret u našoj zemlji. Razvijajući ih u tom pravcu, uz široko učešće interesenata, te zajednice mogle bi postepeno prerastati u zadružne organizacije svoje vrsti, koje bi značile solidnu tehničku i organizacionu bazu za razvoj viših forma zadružne proizvodnje.

Moderna poljoprivredna proizvodnja tražit će postepena i veća ulaganja sredstava i velike promjene u uređenju i osposobljavanju pojedinih područja za visoko intenzivnu proizvodnju, gdje upravo organizacije takove vrsti, mogu postepeno i u cijelosti izvršiti pripreme za taj zadatak.

Provađanje svih širih mjera za uređenje područja, specijalno borbe protiv erozije, detaljne odvodnje i naročito navodnjavanja, neminovno traži kolektivan rad — udruživanje proizvođača u organizacije koje moraju raditi na bazi zadružnih principa, a preko kojih se može, radi prirode posla, angažirati znatnija lokalna sredstva.

Glavna aktivnost vodnih zajednica vezana je na odvodnju u smislu starih shvatanja načina i stepena odvodnje, tako da ne može direktno uticati na povećanje proizvodnje i modernizaciju poljoprivrede. U takovoj situaciji, vodne zajednice neminovno postaju teritorijalne stručno-tehničke organizacije, uglavnom građevinskog smjera, a na tom prvom stupnju organizacije, one danas ne mogu ostati. Samo izvođenje i održavanje objekata ne može biti dovoljan okvir rada tako masovnih organizacija.

Pokazuje se potreba, da se vodne zajednice uključe u plan unapređenja i modernizaciju naše poljoprivrede i da izađu iz uskih starih tehničkih shvatanja, gdje se melioracije tretiraju kao mjera, koja omogućava proizvodnju uopće, a ne kao vrlo efikasno sredstvo za postizavanje visokih prinosa u poljoprivrednoj proizvodnji na melioriranom području. Tu nužnu preorijentaciju ne mogu izvršiti samo tehnički organi sa predstavnicima proizvođača, nego se u tom slučaju moraju direktno angažirati interesenti i poljoprivredna područna služba.

Neuređenost naših poljoprivrednih područja ne očituje se samo u neuređenosti vodnih prilika (iako one negdje predstavljaju najvažniji problem) nego imamo još čitav niz problema, koji traže svoje sređenje, a koje probleme bi morala rješavati teritorijalna organizacija proizvođača, kao što je sadašnja vodna zajednica.

Mi moramo gledati na vodne zajednice kao na već postojeće organizacije i njih usmjeravati na unapređenje poljoprivrede, odnosno, one trebaju biti osnova kod osposobljavanja teritorija za visoke prinose i ekonomičnu proizvodnju. Tako gledajući, to su organizacije posebne vrste, neophodna karika unapređenja poljoprivrede, na koju se mogu uspješno nadovezati agrotehničke i organizacione mjere intenzivne proizvodnje. Zbog toga je potrebno prvo, proširiti djelokrug rada postojećih vodnih zajednica; i drugo, izvršiti njihovu reorganizaciju i decentralizaciju.

Proširenje uobičajenog dosadašnjeg djelokruga rada vodnih zajednica trebalo bi da obuhvati:

a) Detaljnu odvodnju područja u skladu sa zahtjevima visoke proizvodnje, način i norme odvodnje kao mjeru za stvaranje potrebnog odnosa vode, zraka u tlu, obzirom na zahtjeve uzgajnih kultura, a ne kao odstranjivanje površinskih poplavnih voda.

b) Problemu navodnjavanja dati odgovarajuću važnost, imajući pri tom u vidu, da je to

mjera vrlo visoke agrotehnike, koja stabilizira i povećava prinose. Provedba navodnjavanja na terenu traži daleko užu kooperaciju proizvođača nego odvodnja i s time jača socijalističke odnose u proizvodnji. Mogućnosti lokalnog korištenja vode u tu svrhu postoje na mnogim područjima.

c) Komasaacija je, bez obzira na diskusiju da li ona konzervira sitnog privatnika ili ne, neophodna mjera za provedbu detaljne odvodnje i natapne mreže, uređenja komunikacija, područja, grupiranje parcela i njihovo osposobljavanje za više prinose. Pored toga, ona omogućuje izradu regulatornih osnova sela i naselja i na taj način oslobađa velike površine za modernu poljoprivrednu proizvodnju. Nije potrebno posebno isticati nužnost regulatornih zahvata u našim selima, obzirom na tešku situaciju na terenu.

d) Teritorij vodne zajednice obuhvata negdje cijelo slivno područje, a negdje samo melioraciono područje. Dosadašnjom praksom, vršeni su radovi uglavnom na dolinskim, poplavom ugroženim područjima. Na višem, bregovitom ili brdovitom terenu sliva, problemi erozije nisu uopće tretirani, iako je to sa gledišta proizvodnje, jedan od gorućih problema. Zaštita od erozije kroz terasiranje, konturna gospodarstva, uređenje bujica, podizanje šumskih i travnih pojaseva itd., mora biti briga organizacije takove vrsti. Kod nas su ti problemi po svojoj problematici ogromni i traže hitna rješenja, pa i to treba da obuhvate zajednice u svom radu.

e) Ovdje se pojavljuje još čitav niz problema, koji spadaju o oblast općeg uređenja sela i seoskih područja: vodoopskrba, napajališta, komunikacije, đubrišta sa jamama za gnojnicu, propusti, mostovi itd.

Svi ovde nabrojeni problemi spadaju u oblast općeg uređenja teritorija i po svojoj stručnoj problematici čine jednu cjelinu, koja znači stvaranje osnove za preorijentaciju naše poljoprivredne proizvodnje na visoke prinose i poboljšanje uslova života trudbenika u poljoprivredi.

Organizacija koja bi proučavala i pokretala te rješavala probleme iz ove oblasti, trebalo bi biti reorganizirana i decentralizirana sadašnja vodna zajednica.

Ovako integralno uređenje teritorija mogu vršiti samo lokalne (općinske) organizacije proizvođača sa odborima po katastarskim općinama i uz puno učešće svih zainteresiranih stanovnika. Na taj način mi bi ozakonili provođenje svih gore navedenih mjera i time prišli podizanju poljoprivrede i uređenju naših zaoštalih sela u širem i jedinstvenijem obliku.

Treba napomenuti, da prilaženje unapređenju poljoprivrede na ovako širokom frontu je stručno ispravno i jedino moguće, a da izvršenje ovisi o zainteresiranosti i mogućnosti u materijalnim davanjima. Objedinjavanje svih

navedenih mjera pretstavlja perspektivni plan uređenja teritorija tako, da svako pojedinačno zahvaćanje bilo koje mjere iz te oblasti, pretstavlja etapu izvođenja jednog dijela funkcionalno jedinstvenog plana. U takovim uslovima, sadašnja centralna vodna zajednica sliva melioracionog područja vršila bi koordinaciju između lokalnih (općinskih) vodnih zajednica (ukoliko bi taj naziv odgovarao proširenoj njihovoj djelatnosti), obezbjedila kroz centralizirani stručni aparat, potrebna ispitivanja i nadzor nad izvođenjem radova, koje poduzimaju lokalne vodne zajednice te održavala zajedničke objekte, tj. nasipe, magistralne kanale, crpke itd. Novi zadaci tražili bi i nove kadrove, prvenstveno jače angažiranje poljoprivrednih stručnjaka i koordinaciju sa poljoprivrednim proizvođačkim organizacijama.

Zadaci koji su naprijed izneseni vrlo su krupni i od ogromnog su značaja za sređenje naše poljoprivrede i naših zaostalih sela. Zato bi trebalo oformiti organizacije, koje bi se primile predano tog posla, čiji način rada bi zainteresirao cijelo područno stanovništvo i koje bi imale mogućnosti, da ljenčine i pasivne elemente zakonitim putem natjeraju na izvršenje izglasanih zadataka na zborovima birača.

U nekim od naših vodnih zajednica oformljene su najprije općinske komisije za melioracije, a kasnije su im izmjenjena imena u odbore za melioracije, no oni nisu imali neka ovlaštenja u upravljanju, već samo savjetodavni karakter. I unatoč toga odbori za melioracije napr. u Biđ-Bosutskoj vodnoj zajednici vršili su razrez doprinosa i očistili u 1956 god. oko 500 kilometara kanala.

Zainteresiranost proizvođača za rad vodnih zajednica i potrebe uređivanja naših poljoprivrednih područja, nalažu nam, da postojećim vodnim zajednicama posvetimo više pažnje nego dosada, te da njihov rad usmjeravamo u pravcu napred iznesenih zadataka i tako ih uklopimo, kao vrlo korisne organizacije u opću borbu za unapređenje naše poljoprivrede.

U tu svrhu nužno je promijeniti dosadašnje propise o radu vodnih zajednica i prilagoditi ih sadašnjim potrebama bržeg razvoja poljoprivredne proizvodnje. Da bi to postigli i stvarno proveli društveno upravljanje u vodnim zajednicama, novi propisi moraju omogućiti jaču društvenu kontrolu nad njihovim radom.

Predsjednik Petar Stambolić: Ima reč narodni poslanik Radisav Nedeljković, član Saveznog veća za Srez ljiško-takovski.

Radisav Nedeljković (Izborni srez ljiško-takovski, NR Srbija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, želim u svojoj diskusiji da podržim stavove koji su u materijalu i projektu rezolucije izneti u vezi sa stanjem i perspektivama voćarske proizvodnje.

Kada se analizira stanje našeg voćarstva može se sa puno prava reći da ono ne odgovara

našim potrebama niti mogućnostima, kako po broju stabala tako ni po strukturi, kvalitetu, ni po intenzivnosti proizvodnje. Voćarstvo učestvuje sa 3% u angažovanju poljoprivrednih površina, ili sa 3,8% u ukupnoj vrednosti poljoprivredne proizvodnje naše zemlje.

Za proizvodnju voća, kako je u materijalu izneto, postoje u mnogim našim područjima vrlo povoljni prirodni uslovi, sa tipičnim predelima i tipičnim zemljištima koje se, osim kao voćnjaci, ne mogu pravilno koristiti u druge svrhe. Mi smo daleko od toga da sa sva ta zemljišta koristimo za voćarsku proizvodnju. Još uvek je veći deo toga, za proizvodnju voća tipičnog zemljišta, zauzeto za gajenje ratarskih kultura, iako to gledano sa stanovišta prirodnih uslova, prinosna i nacionalnog dohotka predstavlja veliku štetu. Takvo stanje je posledica pretežno naturalnog karaktera poljoprivredne proizvodnje, nesposobnosti sitnog — individualnog proizvođača da vrši znatnija ulaganja i da sam koristi savremena sredstva za proizvodnju u voćarstvu, bez čega ne može biti veće voćarske proizvodnje. Na takvo stanje uticala je i nestabilnost cena voćarskih proizvoda. Tako je, naprimer, malina, koja se poslednjih godina mnogo traži na domaćem i svetskom tržištu, usled niskih otkupnih cena 1946/47 godine, u čačanskom i valjevskom kraju prokrčena sa preko 90% i namesto nje zasejana pšenica i kukuruz. Šta bi predstavljalo za dohodak kako poljoprivrednog proizvođača, tako i za društvenu zajednicu da se svi za voćarstvo tipični tereni pretvore u voćnjake, pokazuje sledeća računica:

U srezu Čačak, koji je jedno od tipično voćarskih područja, vrednost maksimalne proizvodnje pšenice i kukuruza na pomenutim voćarskim zemljištima iznosi oko 35.000 din. po hektaru, dok prosečna vrednost voćarske proizvodnje iznosi oko 85.000 din. po hektaru, računato na bazi izvoznih cena šljiva i uvoznih cena pšenice. I pored takve računice voćnjaci zauzimaju u ovom srezu svega 11,7% od poljoprivredne površine.

Korišćenje tipičnih voćarskih terena za ratarsku proizvodnju ne predstavlja štetu samo sa stanovišta dohotka. Ozbiljnu štetu pričinjava zemljištu spiranje i erozija usled obrade strmih terena. Tako se, kako je u materijalu izneto, samo u Srbiji onesposobljava zbog erozije 10.000 hektara godišnje. Voćnjaci na ovim terenima bili bi ozbiljna prepreka njihovoj eroziji. To najbolje pokazuje slučaj Grdeličke Klisure.

Imajući u vidu da voćarska proizvodnja već sada učestvuje, a u buduću može učestvovati mnogo više, u izvozu, mi moramo podizanje voćarske proizvodnje posmatrati i sa stanovišta rešavanja problema našeg spoljnotrgovinskog bilansa. U 1955 godini, prema izveštaju Savezne spoljnotrgovinske komore, izvoz svežeg i suvog voća iznosio je 3,053.000.000 dinara. Mi

imamo takvu sirovinsku bazu za proizvodnju suve šljive da bismo poboljšanjem uslova i kvaliteta sušenja, pakovanja i opreme, mogli da povećamo znatno proizvodnju i izvoz suvih šljiva, tako da to bude mnogo značajnija stavka našeg izvoza nego što je danas.

Borbu za povećanje voćarske proizvodnje moramo posmatrati i kao sastavni deo borbe za rešenje jugoslovenskog problema proizvodnje hleba. Produktivnija i jeftinija voćarska proizvodnja, organizovanja prerada voćarskih proizvoda, mogu znatno da utiču na izmenu strukture ishrane našeg stanovništva, smanjenjem učešća proizvoda hlebnih žita u ishrani ljudi, a povećanjem učešća voćarskih proizvoda. Nepovoljna struktura ishrane kod nas vidi se iz sledećeg primera: naša zemlja, koja u ishrani troši posle Bugarske i Rumunije najveću količinu hleba po stanovniku, iako je izrazito voćarska zemlja, troši svega 25,5 kg voća i voćnih proizvoda po jednom stanovniku. Nemačka, pak, poznata kao najmanji potrošač hleba u Evropi, koja je istovremeno i najveći uvoznik voća u Evropi, troši po jednom stanovniku 137 kg voća i voćnih prerađevina.

Sve ove činjenice ukazuju na to da se u perspektivnom planu razvitka poljoprivredne proizvodnje mora posvetiti veća briga povećanju i unapređenju voćarske proizvodnje.

Problem borbe za povećanje voćarske proizvodnje još više se zaoštrava zbog stanja postojećih voćnjaka. Napred sam izneo potrebu povećanja voćarske proizvodnje uopšte, a posebno podizanja novih voćnjaka na tipično voćarskim terenima. Međutim, sadašnje stanje voćnjaka je takvo da ćemo, ako se ne preduzmu ozbiljnije mere asanacije i obnove postojećih voćnjaka, imati brzo veliki pad voćarske proizvodnje i smanjenje broja voćnih stabala. U voćarstvu NR Srbije šljiva zauzima 76,84% ili u FNRJ 69%. Najveći deo naših šljivaka nalazi se pri kraju svoga života. Šljivarstvo je stradalo posle velikih mrazeva i navale štitaste vaši 1928 g. Stradali šljivaci obnovljeni su u periodu od 1930—1935 godine, tako da je najveći deo naših šljivaka star 20—25 godina. Mraz 1955 godine i nova navala štitaste vaši ozbiljno su ugrozili voćnjake, tako da se u nekim srezovima polovina voćnjaka posušilo i to što je ostalo neće biti dugog veka.

Zbog svega toga potrebno je da se u perspektivnim planovima, kako federacije tako i republika, a naročito srezova i opština, angažuju potrebna sredstva i razrade odgovarajuće mere za uspešnu asanaciju postojećih, zamenu dotrajalih i podizanje novih voćnjaka na tipično voćarskim terenima. Možda je zbog svega napred rečenog trebalo jače podvući u datom materijalu za diskusiju problem podizanja i unapređenja voćarske proizvodnje.

Ukazao bih na neke faktore koji mogu bitno da utiču na brži porast i intenzifikaciju voćarske proizvodnje.

Karakter voćarske proizvodnje je takav da zahteva veća ulaganja i savremenija sredstva za proizvodnju kako u procesu proizvodnje tako i u procesu realizacije proizvodnje. Zato je u ovoj grani proizvodnje još više izražena nesposobnost sitnog — individualnog proizvođača da sam savremeno proizvodi i koristi postojeća tehnička sredstva. U postojećim uslovima postalo je već nemoguće na primitivan način voćariti. Domaće, prostije sorte voća, koje podnose i teže klimatske uslove i slabiju agrotehniku, imaju sve manju prođu na tržištu. No, ni one bez veće agrotehnike ne rođe redovno, niti mogu dati veće prinose. Zbog toga je proizvođač voća sve više zainteresovan za kooperaciju sa zadrugom. Otuda se u jače izraženim voćarskim područjima razvijaju najraznovrsniji odnosi zadruga i zadrugara na pitanjima voćarske proizvodnje. Ti odnosi su za sada mnogo jače razvijeni u voćarskoj nego u drugim granama proizvodnje.

Najpre se kooperacija razvila u oblasti prerade i prodaje proizvoda. Jedan broj zadruga podiže savremene sušnice, druge imaju organizovane pulpne stanice, pekmezare, pecare i podrume za rakiju. Najveći deo voćarskih proizvoda proda se preko zadruga. Sada kada se pojavila opasnost od štitaste vaši zadruga su postale organizatori borbe protiv nje. Za poslednje dve godine dana zadruga u srezu Čačak nabavile su preko 400 raznih prskalica, između ostalih i 100 motornih. Time su obezbeđena tehnička sredstva za uspešnu borbu protiv biljnih štetočina. Neke su zadruga išle i dalje, pa su pored stavljanja na raspoloženje prskalica i hemiskih sredstava i kreditirale prskanje voća svojih zadrugara. U tim zadrugama poprskano je i poslednje stablo. Time se dosta učinilo da se spasu voćnjaci i obezbedi rod.

Ove godine, naročito u vezi sa nagradnim tekmičenjem, počeo je znatniji pokret seljaka za podizanje velikih plantažnih voćnjaka na združenom zemljištu. Ovoga proleća u srezu Čačak organizuje se 15 grupa da na združenom zemljištu podignu velike plantažne voćnjake. Tu postoje najraznovrsnije kombinacije. Tako, naprimer, u selu Rti gde je državno poljoprivredno dobro podiglo savremeni voćnjak od 60 hektara koji je već i počeo da rađa, zadruga organizuje seljake da uz ovaj voćnjak podižu veći voćnjak na združenoj zemlji. Do sada je postignut sporazum za površinu od 200 ha. u jednom kompleksu. To će, zajedno sa voćnjakom poljoprivrednog dobra, nesumnjivo predstavljati krupan poljoprivredni objekat koji će imati minimalnu godišnju proizvodnju od preko 250 vagona voća. Ovako podignut objekat tražiće dalja ulaganja za nabavku traktora i priključnih mašina za rad u voćnjaku, podizanje uređaja

za branje, pakovanje, čuvanje voća, kamione za transport itd. Na bazi ovih sredstava razviće se dalja kooperacija zadruga i zadrugara. Važno je da se tendencija za podizanje združenih voćnjaka najčešće javlja oko ranije podignutih velikih voćnjaka na združnim ekonomijama i državnim poljoprivrednim dobrima. Postoje objektivni uslovi da tendencija podizanja velikih voćnjaka na združenoj zemlji postane osnova na kojoj će se vršiti zamena starih i podizanje novih voćnjaka.

Prerada voća predstavlja važan faktor za unapređenje i podizanje voćarstva. Zbog slabog organizovanja prerade propadaju velike količine voća, naročito kada ono bolje rodi. To sa svoje strane utiče na rentabilitet voćarske proizvodnje, poskupljuje proizvode dobijene preradom voća, što se odražava i na samu potrošnju.

U materijalu za diskusiju navodi se da naša prehranbena industrija radi sa smanjenim kapacitetom, pa bi se iz toga moglo zaključiti da ne postoji ozbiljniji problem prerade voća. To bi bilo tačno kad bi se fabrike oslanjale na široku mrežu pulpnih stanica i skladišta koja bi omogućila ravnomerno pristizanje sirovina i u bolje i u slabije rodnoj godini. Međutim, to kod nas još nije postignuto. Zbog toga se industrija čas guši sirovinama, čas vapije za njima — zavisí od oscilacije proizvodnje. A oscilacije su velike, naročito u voćarstvu, i kreću se od nula kilograma, pa do vagona po hektaru. Da bi sprečili propadanje voćarskih proizvoda kada voće bolje rodi i da bismo obezbedili industriji ravnomerniji priliv sirovina, potrebno je izraditi širu mrežu pulpnih stanica i skladišta, kao i rešiti problem njihovog kreditiranja dok čekaju finalnu preradu.

Ovde bih naročito podvukao problem prerade suve šljive. Šljiva požegača po zastupljenosti u gajenju i po svojim kvalitetima predstavlja odličnu sirovinu za dobijanje najkvalitetnijeg proizvoda suve šljive koji bi u našem izvozu mogao da zauzme značajno mesto. Međutim, poznato je da na stranim tržištima, naročito zadnjih godina, teško izdrži konkurenciju strane suve šljive. Razlog ovome leži ne u lošim osobinama šljive kao sorte, već proističe iz slabog kvaliteta suve šljive zbog loše tehnike sušenja i pakovanja. Priprema šljiva za sušenje, samo sušenje, uskladištenje i pakovanje obavlja se danas bezmalo kao što je rađeno pre više decenija. Svi ovi nedostaci godinama su rušili ugled naše suve šljive na strani i kao po nekoj tradiciji održavaju se i danas, što sve skupa ima negativan odraz na cenu, a time i na rentabilitet sušenja, a posledica toga je nezainteresovanost proizvođača za gajenje šljive požegače i bežanje u gajenje rakiskih sorti šljiva.

Najteže u problemu sušenja šljiva jeste rentabilnost sušenja. Sve su naše sušnice na principu loženja drvetom koje predstavlja skup i

deficitan pogonski materijal. U 1955 god. za sušenje 3.000 vagona šljiva, koliko je tada izvezeno, potrošeno je 300.000 kubnih metara drva. Troškovi drveta za sušenje 1 kg suve šljive iznose 12 dinara, a zajedno sa vrednošću sirove šljive terete kilogram suve šljive za 50 dinara, dok je prodajna cena iznosila oko 60 dinara. Kada se ovakve cene suvoj šljivi uporede sa cenama rakije od 100 dinara po litru, vidi se da cena suve šljive nije stimulirala proizvođače da je i dalje proizvode, te su oni bili orijentisani na proizvodnju rakije, a time i na gajenje rakiskih sorti šljiva. To pretstavlja veliku privrednu štetu, jer se rakija ne izvozi, a suve šljive se izvoze. Samo u 1955 godini izvezli smo za 1.829.000.000 dinara suve šljive.

Navešću neke podatke koji najjasnije ilustruju neracionalan i za našu privredu nepogodan način korišćenja proizvoda šljiva. Od ukupne proizvodnje šljiva u periodu od 1935—1939 godine korišćeno je u svežem stanju 8,6%, za proizvodnju suve šljive 15,4%, za izradu pekmeza 4,3%, a za pečenje rakije 71,7%. U periodu od 1948—1955 god. u svežem stanju korišćeno je 5,2%, za sušenje 12,5%, za preradu pekmeza 4,7%, dok je za proizvodnju rakije utrošeno 77,6% ukupne proizvodnje sirove šljive. Kao što se vidi predratna nepovoljna struktura korišćenja šljive posle rata i dalje se pogoršala povećanjem prerade u rakiju. Zbog takvog stanja prerade i dobijanja proizvoda suve šljive potrebno je što pre preduzeti sledeće mere:

- 1) Pristupiti rešavanju problema izgradnje najprikladnijih sušnica koje će obezbediti upotrebu jevtinijeg goriva nega što je drvo, kako bi proizvodnja suvih šljiva pojeftinila, a usto se obezbedio i dobar kvalitet suvih plodova. Gradnju ovih sušnica uzele bi na sebe zemljoradničke zadruge, koje bi ili putem usluga ili putem otkupa svežih plodova sušile u svojoj režiiji.

- 2) Modernizovati postupak sterilizacije-etiviranja i obezbediti kvalitetniji način pakovanja.

- 3) Uskladiti odnose cena suve šljive i rakije.

- 4) Zvesti strogu kontrolu kvaliteta suve šljive prilikom otkupa, pakovanja i transporta kako u unutrašnjem tako i u spoljnjem prometu.

Problem usitnjenosti i rasparčanosti individualnog gazdinstva, koji se negativno odražava na podizanje poljoprivredne proizvodnje, zaostava prirodni karakter te proizvodnje. Ionako usitnjeno i rasparčano gazdinstvo gajenjem mnogo kultura, još se više rasparčava i time otežava primenu savremenih sredstava za proizvodnju. Na prirodni karakter poljoprivredne proizvodnje pored ostalih faktora ima ozbiljnog uticaja nestabilnost i nesklad cena na tržištu. Stabilnije i skladnije cene imale bi značajan uticaj na povećanje površina pod voćnjacima.

Podizanje plantažnih voćnjaka na združenoj bazi, kada pojedini proizvođači veći deo svojih poljoprivrednih površina ulažu u takav voćnjak, naročito traži stabilnije cene i realnije odnose među cenama poljoprivrednih proizvoda. Velike oscilacije i neskiade u cenama prirodni proizvođači lakše podnose, dok robni proizvođač, naročito proizvođač voća, podnosi teže, jer se teže vrši preorijentacija sa voćarske proizvodnje na drugu i skupa je. Zato kod podizanja združenih voćnjaka kao osnovni problem koji postavlja proizvođači, pored kredita jeste problem stabilnosti i realnog odnosa cena. Neosporo je da će zadruge delovanjem na poboljšanje proizvodnje, organizacijom prerade i transporta uticati na stabilizaciju cena, ali treba istaći da stabilizacija i sklad cena zavisi od privrednih instrumenata i aktivnosti prehranbene industrije, spoljne trgovine i drugih privrednih faktora.

Smatram vrlo poželjnim i neophodnim da se uvede obavezno osiguranje poljoprivredne proizvodnje, naročito od grada i mraza. Proizvođač može i danas na dobrovoljnoj bazi da osigura svoje useve, ali zbog visokih stopa osiguranja usled malog broja osiguranika mali broj poljoprivrednih proizvođača osigurava svoje proizvode. Koristi od obaveznog osiguranja poljoprivredne proizvodnje su višestruke. Iz fondova osiguranja mogao bi jedan deo finansijskih sredstava da ide na organizaciju borbe protiv nepogoda — grada, mraza i dr. i da se time znatno utiče na smanjenje posledica tih nepogoda. Smanjenjem gubitaka proizvoda usled nepogoda povećaćemo ukupnu masu proizvodnje. Nepogode onesposobe proizvođača tako da on nastale štete ne može da prebrodi nekoliko godina, te se one odražavaju na njegovoj proizvođačkoj sposobnosti. Obavezno osiguranje bi bilo jedna vrsta prinudne štednje da se lakše prebrode štete izazvane nepogodama i da se te štete manje odraze na proizvođačku sposobnost poljoprivrednih gazdinstava. Treba istaći to da bi osiguranje proizvodnje moglo da bude jedan od potsticaja za veće ulaganje u proizvodnju i intenzifikaciju proizvodnje. Zato smatram da treba što pre pristupiti izradi propisa i organizaciji službe osiguranja poljoprivredne proizvodnje.

Pretsednik Petar Stambolić: Ima reč drug Vojin Popović, član Veća proizvođača za srez Novi Pazar.

Ing. Vojin Popović (Izborni srez Novi Pazar, NR Srbija): Vrlo je teško diskutovati ovako izolovano o poljoprivredi bez povezanosti poljoprivrede sa ostalim privrednim granama, u prvom redu sa razvitkom naše industrije.

Ja bih hteo da govorim o toj povezanosti i pored toga što je u analizi koja nam je data za diskusiju temeljno obrađena zaostalost poljoprivrede, kao posledica istoriske prošlosti svih onih etapa kroz koje je prošla naša zemlja. Tačno je konstatovano da je poljoprivreda po-

stala kočnica ne samo industriskog razvitka, već i čitavog našeg socijalističkog razvitka.

Danas se već pokazuju takva kretanja u poljoprivredi naše zemlje, a to je pokazala i diskusija danas u ovom Domu, da je i industrijska proizvodnja zaostala i da je postala kočnica napretka poljoprivrede, te ne možemo da krenemo bržim tempom u ovom pravcu kako to postavlja ova analiza u vezi sa perspektivnim planom u poljoprivredi.

Mi danas uočavamo da je industrija zaostala i da je zapostavljena. Ovde u prvom redu mislim na industriju koja radi za poljoprivredu, a to je industrija poljoprivrednih mašina i hemiska industrija. Ja mislim da razvitak tih industrija, i jedne i druge, ne samo da mora ići u stopu sa razvitkom poljoprivrede već jedan dobar korak napred, jer to je baš ona industrija koja treba da obezbedi napredak poljoprivrede.

No, činjenica je iz onog kako se do sad razvijala ta vrsta industrije i kako je pripremana, to znači da nije osposobljena u toj meri da prihvati ovakav jedan program unapređenja poljoprivredne proizvodnje kakav se predlaže u ovom Domu.

Ja ću navesti opet, s druge strane, neke činjenice koje pokazuju kolika glad postoji u poljoprivredi za savršenim tehničkim sredstvima i zahtev za bržim napretkom ovakve jedne industrije. Činjenica je da socijalistički sektor u poljoprivredi ima sada svega 30% osnovnih sredstava, a gro osnovnih sredstava otpada baš na opremu, tehnička sredstva; zatim da u strukturi naših goveda imamo 800.000 volova i da imamo 700.000 krava u jarmu koje obrađuju zemlju, a to znači od 4.700.000 goveda imamo 1.500.000 neproaktivnih goveda. Tome treba da dodamo 1.300.000 konja, čiji se broj sa osnovnom mehanizacijom može svesti na 500.000. Ako na drugoj strani izvedemo računicu šta nas košta ova neproaktivna stoka, koja sada ne proizvodi, koja ne daje produkt, već daje samo rad, izlazi da ona pojede oko 1 milion tona zrna u toku godine dana, a to je otprilike onoliko koliko redovno uvozimo žita za ishranu. Druga opet računica pokazuje da za vrednost ove stoke, koju bi mehanizacija izbacila i za količinu zrna koja ona pojede u toku godine možemo kupiti odgovarajuću mehanizaciju za potrebe poljoprivrede.

Sve to govori o značaju rešavanja proizvodnje savremenih sredstava za potrebe poljoprivredne proizvodnje. Ovo pitanje nije samo važno sa gledišta ekonomskog i tehničkog već je takođe prvoklasno političko pitanje, tesno vezano za menjanje društvenih odnosa na selu, tesno vezano za socijalistički preobražaj sela.

Postavlja se pitanje hoćemo li mi krupna društvena sredstva proizvodnje prilagođavati našem sitnom, rascepanom, nesposobnom za jednu višu, napredniju proizvodnju, gazdinstvu, ili ćemo sitno gazdinstvo prilagođavati društve-

nim sredstvima za proizvodnju. Svi su se danas ovde u diskusiji izjasnili da su za ovo drugo. I ja sam sam za to drugo, da krupnim savremenim sredstvima za proizvodnju u poljoprivredi prilagođavamo naše sitno gazdinstvo i da mu pomognemo da se na taj način, preko tih savremenih sredstava izvuče iz postojeće zaostalosti, i samo se na taj način može izvući.

Promene u društvenim odnosima na selu ne mogu se vršiti na zaostaloj proizvodnji. Promene društvenih odnosa na selu ne mogu se vršiti na bazi niskih prinosa i niske produktivnosti stoke itd. One mogu nastupiti samo u uslovima jedne više proizvodnje viših prinosa i bolje produktivnosti kod stoke, a to se može obezbediti samo savremenim sredstvima za proizvodnju.

Mi smo individualnom seljaku jasno rekli, ne samo sada, nego više puta, da mu nema napretka bez oslonca na društvena sredstva za proizvodnju u kooperaciji sa zadrugama. To je i danas isto tako jasno podvučeno. Dobrim delom danas je to jasno i individualnom seljaku. On se sve više oslanja na zadrugu i sve više vezuje za zadrugu, ne samo u vezi sa nekim sitnim uslugama koje mu je zadruga u ranijem periodu vršila nego baš u procesu proizvodnje. Oni primeri koji su ovde u diskusiji izneseni o kooperaciji zadruga i individualnih seljaka to najbolje pokazuju.

I ja ću navesti neke primere. Navešću kakve posledice izaziva primena savremenih tehničkih sredstava u poljoprivrednoj proizvodnji na bazi kooperacije između zadruga koje raspolazu takvim sredstvima i individualnih seljaka.

Zadruga preuzima uglavnom poslove u polju a na taj način oslobađa rada na polju individualnog seljaka, vlasnika zemlje. To znači zadruga obavlja proces produkcije na njegovoj sopstvenoj zemlji. Kako se ovde sada ponaša individualni seljak? To masa primera kod pojedinih zadruga pokazuje, on oslobođeni rad prenosi u dvorište, prodaje konje, volove i drugu neproaktivnu stoku a nabavlja produktivnu stoku, nabavlja proizvodne krave, rasnu živinu, rasne svinje... Oslobođeni rad na polju on prenosi u svoje dvorište, a zadruzi prepušta poslove u polju. Na taj način on postaje tržišni proizvođač i to dupli tržišni proizvođač. Na jednoj strani zadruga primenjuje tehnička i hemiska sredstva u obradi zemlje, što obezbeđuje povećanje i specijalizaciju proizvodnje — i sa tih površina on postaje tržišni proizvođač. Na drugoj strani on u svom dvorištu postaje produktivniji, sada dobija veće količine robe, dobija više mesa, živine, jaja, mleka itd., tako da on iz svog dvorišta daje izvesnu količinu robe za tržište što ranije nije bio u mogućnosti, jer nije bilo sprege između njega i zadruga.

Dalja korist od toga jeste što on nužno ide na specijalizaciju proizvodnje i na njeno upro-

šćavanje. Masa primera ima gde su individualni proizvođači, baš na bazi sprege sa zadrugom (koji su ranije sejali 25 kultura, a to znači bili naturalni proizvođači tj. proizvodili sve ono što je njima bilo potrebno) sada prešli da na tim istim površinama proizvode svega pet šest kultura, jasno sve to njima ne treba za sopstvenu upotrebu, tako da dobar deo tih proizvoda ide na tržište, jer mu to preostaje preko njegovih osnovnih potreba.

To je dejstvo tehnike, to je dejstvo savremenih sredstava na poljoprivrednu proizvodnju u kooperaciji sa zadrugama. Ali tu se postavlja problem od koga sam ja počeo a to je nedostatak savremenih sredstava koja ćemo dati u ruke zadruga, da bi zadruga preko tih sredstava mogle ovako delovati kako to pokazuju sadašnja kretanja.

Individualni proizvođač se vrlo nerado pa čak i ne sme da se vezuje za jednu kooperaciju ako nije siguran da će mu zadruga potpuno i kompletno obaviti sve radove. A to s druge strane uslovljava da zadruga mora da ima sve potrebne priključne mašine da bi ga oslobodila rada na njegovim površinama i da bi on mogao preneti taj rad i intenzivirati ga u drugim granama. Ima slučajeva gde je zadruga preuzela sve osnovne radove na površinama pojedinih individualnih gazdinstava: oranje, setvu, žetvu, vršidbu, ali da nije bila u stanju da preuzme transport proizvoda sa polja do ambara, ili do zadrugnog magacina, ako seljak prodaje svoje proizvode preko zadruga. U takvoj situaciji seljak već ne sme da se oslobađa konja, jer su mu potrebni za transport. Međutim čim je zadruga preuzela i taj deo posla, seljak je bio spreman da proda konje i da se baci na intenzivno gajenje produktivne stoke.

Prema tome, mislim da je osnovno pitanje pitanje nabavke sredstava za proizvodnju. Međutim, kakvo je stanje danas naše mašinske industrije, mislim na industriju koja proizvodi poljoprivredne mašine?

Ja sam već rekao da danas ona nije opremljena a i da se nije pripremala da dočeka ovakav jedan program unapređenja poljoprivredne proizvodnje. Izgrađena površina u industriji poljoprivrednih mašina za sad je opterećena sa svega 180 kilograma po jednom kvadratnom metru, dok je projektovano oko 400 kilograma. To znači da nedostaje toj industriji uglavnom oprema. Program rekonstrukcije ove industrije za period od 4—5 godina iznosi 12 milijardi 800 miliona, a od toga su građevinski radovi svega 3 milijarde, a ostalo je sve oprema. To znači da toj našoj industriji nedostaje odgovarajuća oprema da bi mogla izvršiti svoj zadatak.

S druge strane naša industrija poljoprivrednih mašina je dobrim delom orijentisana na proizvodnju mašina i sprava namenjenih jednoj zaostaloj agrotehnici i niskoj proizvodnji. Činjenica je da nam naša industrija još ne pro-

izvodi plugove za duboko oranje koje zahtevaju proizvođači. Činjenica je takođe da industrija poljoprivrednih mašina proizvodi zaprežne rasprašivače veštačkog đubriva, a teren, proizvođači, traže traktorske. Slično je i sa ostalim priključnim mašinama za traktore. Ili naša industrija troši razni materijal (gvožđe, čelik, drvo itd.) za proizvodnju samovezačica i vršalica itd. a organizacije na terenu traže kombajne.

Mi ne moramo u našoj industriji, to je bar moje mišljenje, proći kroz ceo istorijski proces osvajanja proizvodnje kroz koji je prošlo ljudsko društvo. Ako je ljudsko društvo prošlo kroz proces osvajanja motike, drvenog pluga, pa preko sejačica, samovezačica do vršalice i kombajna, naša industrija to ne mora. Zašto moramo mi ići na proizvodnju samovezačica i vršalice kada možemo odmah ići na proizvodnju kombajna, jer baš to savremena proizvodnja traži. Šta se može dogoditi sa takvom proizvodnjom mašina? Tu će se dogoditi ono što se dogodilo kada smo u poljoprivredu bacili veći broj traktora. Desilo se da su izbačeni konji i zbog toga danas imamo 15.000 viška konja u Vojvodini. To će se desiti i sa samovezačicama i vršalicama. Kombajni će izbaciti vršalice i samovezačice, a mi smo uložili materijal i rad i ne znamo sada šta da radimo sa njima. U pogledu proizvodnje naša industrija poljoprivrednih mašina mora uzeti čvrstu orijentaciju u pravcu proizvodnje savremenih mašina.

Slično je i sa hemiskom industrijom. Tu je u primeni hemijskih proizvoda, naročito u pogledu veštačkih đubriva napravljen ogroman skok zadnjih godina. Do pre nekoliko godina poljoprivreda Jugoslavije trošila je oko 200.000 tona veštačkih đubriva. Ove godine ona troši 800.000 tona. Već danas nema na tržištu ni jedne trunke veštačkih đubriva. Poljoprivredni proizvođači prave pritisak da se izvrši nabavka veštačkih đubriva i vrlo je verovatno da će se potrošnja veštačkih đubriva popeti na milion tona. U elaboratu se predlaže da se ubuduće godišnje uvozi 1,270.000 tona veštačkih đubriva. To pretstavlja vrednost od 44,5 miliona dolara, jer se đubrivo može kupovati samo za dolare i od jednog trusta, jer su se kartelisali proizvođači veštačkih đubriva tako da se ne može učiniti ništa ni u pogledu cene ni u pogledu povoljnijih uslova. Pitanje je sada šta je opravdanije? Po mom mišljenju opravdanije je ići na podizanje sopstvene hemijske industrije nego odvajati 44,5 miliona dolara godišnje za uvoz veštačkih đubriva. I tu nismo nastupili pripremljeni za ovakav perspektivni plan poljoprivredne proizvodnje jer kada smo diskutovali o Saveznom društvenom planu za 1957 godinu nismo predvideli sredstva za podizanje hemijske industrije. Međutim, mi danas imamo sve mogućnosti da proizvodimo dva masovna osnovna veštačka đubriva koja se najviše troše,

a to su azotno i fosforno đubrivo koja možemo proizvoditi u naslonu na već postojeću industriju i na bazi sirovina kojima raspolazemo. Nismo autarhisti da idemo na onu proizvodnju koja nije rentabilna i za koju nemamo uslova, ali tamo gde to zahtevaju potrebe naše poljoprivrede, čitava naša ekonomika i zaštita imamo uslove u pogledu sirovinске baze, ne treba bežati od podizanja ovakve jedne industrije.

Zato mislim i predlažem da kada se bude rezolucija donosila da se ova dva momenta, pitanje proizvodnje sredstava za proizvodnju, savremenih mašina za potrebe poljoprivrede, pitanje pripremljenosti hemiske industrije, tako da ona spremna dočeka zahteve poljoprivrede, da se o tim momentima vodi računa i da se u tom pogledu postave određeni zadaci.

Na kraju još nekoliko reči o proizvodnoj politici koja se predlaže u elaboratu i koja je izložena u ekspozeu druga Slavka Komara člana Saveznog izvršnog veća.

Ja se potpuno slažem sa takvim pravcem našeg razvitka na selu i usvajam takvu našu politiku, jer takav pravac razvitka, takav tempo koji se predlaže, a naročito s obzirom na snage na koje se treba osloniti, ja mislim da je realan, odmeren i potpuno pravilno postavljen. Ovim samo dodajem kao predlog da se takva jedna proizvodna politika poveže sa jednim pomoćnim programom za razvijanje naše industrije koja će potpomoći ovakav razvitak, a za ovakve smernice i ovakvu politiku razvoja naše poljoprivrede, kako je to izneto u elaboratu ja izjavljujem da ću glasati.

Pretsednik Petar Stambolić: Prekidamo rad, a nastavljamo po podne u 17,00 časova.

(Sednica je prekinuta u 13,00 časova)

Nastavak u 17 časova.

Pretsednik Petar Stambolić: Nastavljamo rad.

Za reč se prijavio Antun Krajcar, narodni poslanik za srez Pazin i Labin.

Antun Krajcar (Izborni srez Pazin i Labin, NR Hrvatska): Drugovi i drugarice narodni poslanici, u svojoj diskusiji želio bih se dotaknuti nekih problema naše kreditne politike u poljoprivredi i ukazati na neke momente kojima već sada treba posvetiti odgovarajuću pažnju da bismo otklonili slabosti koje nas spustavaju da brže priđemo realizaciji planova i akcija, koje smo pred nas postavili.

Drug Slavko Komar u svom ekspozeu izložio je, između ostalog, i politiku kreditiranja koju treba provesti u narednom periodu, s tim da sredstva iz opšteg investicionog fonda orijentiramo na finansiranje onih zahvata za koje je čitava zajednica zainteresirana, što je bez sumnje ispravno. O tome govori i prijedlog rezolucije koja će biti nakon ove naše rasprave donesena. Sigurno je, da će opšti investicioni fond biti u nemogućnosti da udovolji svim zahtjevima što je već vidljivo iz sadašnje situa-

cije. Mnoge organizacije žive u nadi da će tražena sredstva dobiti iako je već očigledno da će barem za sada ostati bez njih.

Ovakva situacija mora nas nekako čvršće orijentirati na stvaranje jedne gipkije kreditne politike, tako da barem sredstva fondova poljoprivrednih zadružnih organizacija brže angažiramo da nam ne leže neiskorištena.

Akcionim programom petogodišnjeg razvitka poljoprivrede kotara Pula predviđena investiciona ulaganja iznose 4,328.000 dinara, bez planiranih investicija u melioracije, što čini specifičnu stavku u poljoprivrednim investicijama. Vlastita sredstva, koja će se ostvariti na području kotara u svrhu investiranja u poljoprivredu iznositi će 2.530,933.000 ili 58,8% od ukupno potrebne sume, što znači da ćemo biti orijentirani na opšti investicioni fond samo za razliku od 41,2% planiranih investicija.

Zadruge našeg kotara su već u 1955 godini ostvarile fondove u iznosu od 218,476.000 dinara od čega je samo iz dobiti uneto u fondove 114,300.000. U 1956 ti fondovi rastu i iznose cirka 300,000.000 dinara, a iz dobiti će biti uloženo u fondove cirka 173,000.000, dok će fondovi poljoprivrednih dobara iznositi cirka 52,000.000 dinara. Sva ta sredstva čine iznos od preko pola milijarde neračunajući kotarski poljoprivredni fond te kotarski i općinske investicione fondove koji će također biti dijelom korišteni za finansiranje poljoprivrede.

Međutim, kod korištenja tih fondova susrećemo se sa raznim zaprekama koje bi trebalo otkloniti, tim više što one nisu karakteristične samo za Istru već je to stvar našeg kreditnog sistema, kojega treba prilagoditi sadašnjim potrebama. Na taj način bi stvorili uslove da znatne rezerve sredstava koje se ne koriste — stave u promet i ublaže poteškoće nastale nedostatkom investicionih sredstava.

Ovde se radi o tome što svoje fondove ne koriste sve zadruge podjednako.

Ima zadruga koje imaju izrađene investicione elaborate i programe ali nemaju dovoljno sredstava za njihovu realizaciju ponekad čak ni za učešće u konkursu. To su one zadruge koje imaju pravilnu i jasnu orijentaciju i svoje fondove su već angažirale za finansiranje investicija a trebalo bi im još sredstava. S druge strane imade i takovih zadruga koje raspolazu sa znatnim investicionim i amortizacionim fondovima koji im leže mrtvi i izdvojeni kod banke a one nemaju čvrstu orijentaciju ni plana za angažiranje tih sredstava. Nadalje, postoje i takve zadruge koje svoje fondove nisu koristile stoga, što su im oni još nedovoljni za izvođenje raznih planiranih zahvata pa su prisiljene čekati daljna sredstva ili iz svojih izvora ili putem konkursa — znači orijentacijom na opšti investicioni fond.

Prema pozitivnim propisima i praksi banaka, a napose zadružnih banaka — štedionica dio ovih izdvojenih fondova koriste kao svoj izvor kratkoročnog obrtnog kreditiranja za druga. Po mom mišljenju, bilo bi nekako normalno da barem ta sredstva već namenjena poljoprivredi, transmisijom zadružne banke — štedionice orijentiramo na srednjeročno kreditiranje zadružne poljoprivrede. Time ne bismo stvorili neka nova sredstva ali bismo stvorili uslove da jedan dio stvorenih fondova, koji će inače ležati neangažirani, orijentiramo brže na ispomaganje onim poljoprivrednim organizacijama od kojih će društvo imati više koristi jer će ih pravilno uložiti, a sredstva su im potrebna.

Od ovakvog plasmana zadružnih fondova nema opasnosti, jer se ne bi plasirala sva izdvojena sredstva već samo jedan dio za koji je praksa pokazala da nikada nije angažiran u cjelini, a ostatak ostao bi deponiran u takozvanom likvidnosnom fondu i služio bi za redoviti obrt ovih fondova prema njihovoj užoj namjeni.

Ovom mjerom samo na našem kotaru mogli bi se fondovi koristiti za punih 100 miliona više nego se koriste sada a u cijeloj zemlji bi to doprinijelo da se znatna sredstva koja su u osnovi već u te svrhe namijenjena brže koriste u izgradnji naše poljoprivrede.

Načelna suglasnost za korištenje ovih sredstava na ovaj način postoji u Uredbi o kratkoročnom kreditiranju (*»Službeni list FNRJ«*, br. 23/56) ali uz uslov da suglasnost dade državni sekretar za poslove finansija, pa bi trebalo ili da državni sekretar izda takvu suglasnost ili da se izda posebni propis koji bi tu materiju regulirao. Ja mislim da je to tim aktuelnije sada kada je u osnivanju Poljoprivredna banka koja takođe treba ekspeditivnije da prilazi pitanjima poljoprivrede nego što je to činila Investiciona banka sa svojim centraliziranim sistemom poslovanja.

Pored iznetog imam jednu primedbu na Uredbu o porezu na dohodak iz poljoprivrede. Naime, Uredbom o porezu na dohodak (*»Službeni list FNRJ«*, 18/1956 godinu, čl. 25. toč. 2), propisano je da se zemljišta pod zgradama i dvorištima do 500 kvadratnih metara ne oporezuju. Isto tako, na zemljišta do hiljadu metara ne plaća se porez ukoliko porezni obveznik nema drugog zemljišta i ako na toj površini — okućnici proizvodi samo za lične potrebe. Prema tumačenjima ovih propisa oslobođenje od poreza odnosi se samo isključivo na one površine koje imaju tretman okućnice. Međutim, kako u primorskim krajevima gotovo nema kuća na okućnicama, ukoliko već nešto i postoji to su sitni vrtovi ne uz kuću nego na periferiji gradova i gradića, spomenuta olakšica gotovo ne dolazi do izražaja. Taj propis ne samo da nam stvara razne socijalne probleme o kojima je već ovdje govoreno, nego i ono malo poljo-

privrede koja se pretežno sastoji od povrtarstva dovodi u takav položaj da se ona napušta, poklanja, izbegava se zajedničko domaćinstvo sa starim roditeljima i tako dalje.

Zbog toga predlažem da Savezno izvršno vijeće prouči ovo pitanje i izmijeni pomenuti propis tako da se pojam okućnice odredi veličinom posjedovane zemlje, a ne obavezom da ta zemlja bude uz kuću. Možda bi bilo dobro to pitanje riješiti i tako da se oslobođenje od poreza odredi prema visini katastarskog prihoda bez obzira na površinu zemlje i mjesto gdje se ona nalazi, jer su prihodi u različitim krajevima različiti, ovisni od kvalitete zemlje, mogućnosti obrade i tako dalje. Ja sam uvjeren da rješanjem tog problema, a prije ili kasnije ga moramo riješiti, znatno bi se poboljšala proizvodnja poljoprivrednih artikala, upravo u tim krajevima gdje za razliku od ostalih dijelova zemlje gradovi oskudijevaju u povrtarstvu. To bi utjecalo, bez sumnje, i na poboljšanje standarda naših radnih ljudi.

Pretsednik Petar Stambolić: Reč ima narodni poslanik Ivan Šiftar, član Saveznog veća.

Ivan Šiftar (*Izborni srez Murska Sobota, NR Slovenija*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, u samom elaboratu o stanju poljoprivrede i zadrugarstva, uz samu već dugo i teško očekivanu analizu, data je i jasna perspektiva budućeg razvitka te privredne grane i predviđene su mere koje treba preduzeti. U elaboratu, a naročito u predlogu rezolucije navedeni su oni najvažniji propisi koje treba što pre doneti, da bi rezolucija što pre bila oživotvorena. Jasno je prema tome, donekle koje propise treba doneti, ali je nešto manje jasno, u kakvom su odnosu prema našem perspektivnom razvitku sada važeći propisi kojim se služi naša uprava i naši inspekcisko-kontrolni organi. Čini mi se da su već mnogi od stotina važećih propisa u opreci sa stvarnošću, a kamo li sa perspektivnim razvitkom koji se postavlja u predlogu rezolucije. Želim da se zaustavim barem na nekima od njih.

U pomenutom elaboratu kao i u predlogu rezolucije na više mesta je podvučeno da nama strašno smeta u bržem razvitku poljoprivrede sitan, rasparčani posed za koji naročito preovlađuje u individualnom gazdinstvu, kao i da postoji tendencija daljeg usitnjavanja poseda. Kao ilustraciju navešću nekoliko podataka sa područja NR Slovenije. Prema podacima sreskih sudova, kod kojih se vode zemljišne knjige, za 1955 godinu, na području sreskog suda Murska Sobota prosečna veličina parcele iznosila je 20 ari a svako gazdinstvo imalo je prosečno 22,4 parcele; na području Sreskog suda Ptuj, prosečna veličina parcela iznosila je 36 ari a svako gazdinstvo imalo je prosečno 11,6 parcela; na području sreskog suda Postojna prosečna veličina parcele iznosila je 52 ara a svako gazdinstvo imalo je prosečno 22,6 parcele; na području

sreskog suda Metlika prosečna veličina parcele iznosila je 24 ara a svako gazdinstvo imalo je prosečno 40 parcela. Taj problem nije specifično naš — sve napredne zemlje ga poznaju i rešavaju svaka na svoj način kako to odgovara njihovoj ekonomici i politici. Ali možemo utvrditi da naprimer u Belgiji prosečna veličina parcela iznosi 1,1 ha i da pojedino gazdinstvo ima prosečno 3,2 parcele. U Švajcarskoj prosečna veličina parcele iznosi 0,5 ha a pojedino gazdinstvo prosečno ima 11 parcela. Sve su to podaci za 1955 godinu.

Mi smo taj problem uočili i 1954 godine doneta je odluka o oslobodenju od plaćanja taksa u vezi sa arondacijama individualnih gazdinstava. Ljudi su pozdravili tu odluku ali su je narodni odbori tumačili strašno usko — prirodno, u interesu da dobiju što više prihoda od taksi. I na taj način je jedna, sama po sebi dobra odluka izgubila svoj značaj, a još nešto njome se priznaje oslobodenje od plaćanja takse u slučajevima arondacije, ali se — na štetu — ne priznaje u slučajevima komasacije.

Ako uporedimo bilo kakve statističke podatke o posedovnom stanju individualnih gazdinstava, vidimo da između podataka sreskih sudova ili katastarskih uprava ima razlike. Smatram da bi bilo potrebno što pre koncentrisati te podatke kod jednog istog organa — konkretno kod sudova vođenja zemljišnih knjiga i katastra.

Problem usitnjavanja zemljišnih poseda uočili smo i kod deobe nasledstva. Na osnovu čl. 150 Zakona o nasleđivanju sud može, na zahtev naslednika koji je živio ili privredivao u zajednici sa ostaviocem, odlučiti da mu se ostave pojedine stvari, pokretne ili nepokretne ili grupa stvari — kada to iziskuje opravdana potreba. Mislim da bi mogli sudovi već sada analizirati praktičnu primenu tog člana i uvesti u sudsku praksu kao opravdanu potrebu interes zajednice da se naša poljoprivredna gazdinstva što je moguće manje rasparčavaju.

U samom elaboratu je na više mesta istaknuto da su jedan od uzroka lošeg razvitka poljoprivredne proizvodnje krupnih socijalističkih dobara razbacane i male parcele. Tako je i navedeno da su imala 13,6 posto neobrađenih oraničnih površina. Mnoga socijalistička poljoprivredna gazdinstva počela su da rešavaju taj problem na ljudskiji i brži način, ali koče ih propisi.

Istina je da je još na snazi Uredba o arondaciji zemljišta iz 1951 godine ali ta po svom mehanizmu u celosti više ne odgovara.

U selima zbog razvitka naše privrede uopšte susrećemo se već u većem obimu sa pojavom da mnogi žele da prodaju zemlju, a s druge strane interes socijalističkih dobara da je kupe. Ali tu postoje propisi o porezu na promet nepokretnosti. Mislim da je Izvršno veće NR Slovenije u svom izveštaju za 1956 godinu uočilo

taj problem sa konstatacijom da arondaciju otežavaju srazmerno visoke prenosne takse.

Kako je s tim propisima? U početku 1954 godine doneta je Uredba o porezu na promet nepokretnosti i prava (»Službeni list FNRJ«, br. 4/54), koja predviđa oslobodenje od poreza (čl. 14) u slučaju ako se vrši po odluci državnog organa zamena zemljišta zbog arondacije. Ta uredba je još na snazi a ona ne rešava pitanje komasacije. Nakon nekoliko meseci izglasan je Zakon o prometu zemljišta i zgrada (»Službeni list FNRJ«, br. 26/54), koji je išao dalje od uredbe i koji u čl. 18 dozvoljava poljoprivrednim organizacijama da mogu uz prethodnu saglasnost saveta za narodnu privredu sreskog narodnog odbora prodati zemljišta kojim upravljaju radi kupovine drugog poljoprivrednog zemljišta od privatnog lica, ako je to potrebno radi obavljanja ili unapređenja njihove delatnosti.

Nije potreban komentar ni upoređenje uredbe i zakona. Praksa je danas da socijalistička dobra imaju interesa da prodaju udaljene male parcele a kupuju od individualnog vlasnika druge parcele koje se nalaze u sredini ili pored njihovih kompleksa, ali na to treba da plaćaju porez kada prodaju i prodavac od koga su kupili. Čini mi se da je u tim slučajevima primaran razvitak poljoprivredne proizvodnje, a ne možda nekoliko miliona dinara poreze. Mišljenje sam da bi bilo potrebno, ako želimo ispuniti zadatak rezolucije na str. 11, da se prošire krupna gazdinstva kupovinom zemlje — da se poljoprivredna gazdinstva oslobode plaćanja poreza i svih taksi kad prodaju zemlju u smislu čl. 18 Zakona o prometu zemljišta i zgrada, kao i individualni prodavac kada od njega kupuje zemlju socijalistički sektor. Time bi uticali i na sniženje cena zemljišta.

U samom elaboratu je istaknuto da je interes naših opštih zadruga da vrše podružljavanje sredstava za proizvodnju. Već sada možemo zapaziti skoro masovnu pojavu, da individualni vlasnici žele da prodaju svoja još dobro očuvana velika sredstva za proizvodnju (mašineriju) ali zadruge, ako bi to i htele — jer bi to bio za njih povoljan posao — ne mogu da kupe jer treba da plate srazmerno visoki porez na promet, i zato im se to ne isplati a mašina je van prometa te se na taj način na selu zadržavaju stari odnosi koji koče razvitak našeg sela. Mislim da je i ta forma zastarela, jer ima drugih mogućnosti kontrole da naše zadruge ne troše svoja sredstva na loše stare mašine.

Još jedan primer koji smo uočili baš ovih dana. Zadruge su postale vrlo aktivne u organizovanju takmičenja za veću poljoprivrednu proizvodnju. Koliko je meni poznato, među proizvođačima postoji veliki odziv — bez obzira na to što ima nekih ozbiljnih i neozbiljnih prigovora, kao naprimer da je takmičenje prekasno raspisano, da je rok prijave kratak kako bi se

mogao obraditi tern, kao i takvih, da je to samo farbanje seljaka; jer država želi da sazna kakve su mogućnosti proizvodnje, da bi docnije prema tome povisila poreze, i tome slično. Bez obzira na takve prigovore taj raspis je imao velikog uspeha jer su proizvođači počeli da vlastitim radom razbijaju dosadašnje mišljenje da se ništa u poljoprivredi ne da postići i da se trud ne isplaćuje. Ali se već u početku naišlo na teškoće, baš sada kada bi bilo najpotrebnije veštačko đubrivo, njega nema. Danas je u selima najtraženiji artikal veštačko đubrivo i njime se pravi svakojaka špekulacija i nedozvoljena trgovina. Lanjske jeseni zadruga — barem na području koje ja poznajem — nisu kupovale veće količine veštačkog đubriva, baš zbog naših propisa (menjanje regresa, nestalne cene), da dobijaju regres tek onda kada je đubrivo prodato, što znači da moraju plaćati kamatu i za onaj deo kredita za koji kasnije dobijaju regres. Zbog toga predlažem da se veštačka đubriva regresiraju kod proizvođača—fabrike.

Naveo sam nekoliko primera, između nekoliko desetina u nameri da time potkrepim svoj predlog:

— da se unese u rezoluciju kao obaveza Saveznom izvršnom veću i njegovim organima da izvrši, u što je moguće kraćem roku na osnovu predložene rezolucije o perspektivnom razvitku poljoprivrede i zadrugarstva, analizu svih dosad važećih propisa koji utiču na razvitak poljoprivrede, i da se izmene odredbe koje su u suprotnosti sa rezolucijom.

Smatram da ne možemo čekati da propisima koji su naznačeni u rezoluciji postepeno ukinemo one, našem sadašnjem razvitku suprotne propise i odredbe, jer bi u protivnom slučaju naš rad na konkretizovanju rezolucije bio višemanoje osakaćen, jer bi naši upravni i inspekciskokontrolni organi imali u svojoj desnoj ruci u svom radu dosadašnje propise, a u levoj ruci rezoluciju.

Pretsednik Petar Stambolić: Reč ima drug Istvan Vig, član Veća proizvođača.

Istvan Vig (Izborni srez Bačka Topola, AP Vojvodina — NR Srbija): Drugovi i drugarice, ja bih želeo govoriti o nekim problemima o kojima je bilo reči tu i u ekspezeu. Kako je već u dostavljenom elaboratu izneto, danas u našim selima, po svim izgledima, sa ovom perspektivom koja postoji ima neograničenih mogućnosti da u relativno najbržem vremenu omogućimo veću proizvodnju po jedinici. U to ne može niko sumnjati. Međutim, pitanje je kako će opšte zemljoradničke zadruge naći najpravičniju formu sarađivanja, kooperacije sa individualnim proizvođačima? Kada govorimo o kooperaciji ipak treba da bude određena od strane zajednice ukupna svota svih mogućih ulaganja, da se vidi do koje mere mogu da idu ta ulaganja, jer potreba za takvim ulaganjima svakako će biti veća nego što mi možemo ispu-

niti. Odmah na početku to govorim da bih istakao da mi nismo imali u zakonu smernice i diskusiju o tome pred ovim Domom, diskusiju o mogućnosti razvoja kooperacije. Međutim, mi smo u Vojvodini imali i prošlih godina te saradnje i kooperacije a mogućnosti takvog ulaganja sa privatnicima bile su dosta raznovrsne i obimne. Sada, po novim smerincama za koje dajemo našu reč, ta kooperacija još više se proširuje i tu će biti potrebno još veće povećanje za investicije kao i za obrtne kredite za ulaganja u zajedničku proizvodnju.

Ja se slažem sa drugom Vojinom Popovićem kada govori o nedostacima koji postoje u proizvodnji sredstava za proizvodnju od strane naše industrije koja snabdeva poljoprivredu poljoprivrednim mašinama. Sada kad imamo u raznim našim krajevima ogromnu tražnju priključnih mašina za traktore koji postoje u našoj zemlji, naša industrija uglavnom još uvek proizvodi sprežne priključne mašine za spregu dok naši traktori stoje bez jednog ili sa jednim do dva komada priključnih mašina. Ja ne kažem da mi nismo sposobni da proizvodimo priključne mašine koje su tako komplikovane, ali ima dosta takvih mašina koje proizvodimo, samo ih treba udešavati da bi se mogle koristiti sa traktorom, a da postoji mogućnost za to tvrdim time što je u selu jedan običan mehaničar posedovao setvenu mašinu za kukuruz za upotrebu sa »fergusonom«. A ako je to kadar da učini jedan mehaničar u selu, onda to još i te kako može da učini naša industrija poljoprivrednih mašina, samo ona treba da bude na to jače orijentisana.

Dalje, u vezi sa kooperacijom i uopšte ulaganjem u poljoprivredu, može se očekivati da će biti povećana tražnja kredita od strane zemljoradničkih zadruga. Naš sistem kreditiranja, koji je sada na snazi, možda bi mogao da bude kočnica za to. Zato se slažem sa mišljenjem da je potrebno da izmenimo sistem dobijanja kredita. Sada je on suviše komplikovan, suviše je komplikovana procedura. Potreban je investicioni program, koji često košta i do 20% ukupnih ulagnja, naime, toliko košta njegova izrada. Osim toga, mnogo se gubi i u vremenu dok se program izradi i dok prođe kroz sve moguće komisije i forume. Zbog toga se on najčešće ne može da sprovodi u istoj ekonomskoj godini kada se sastavlja i kada je potreban. Svakako da je tu u pitanju onaj osnovni problem, a to je da zemljoradničke zadruge ne raspolažu potrebnim stručnim kadrom. Međutim, mi ni taj problem nismo počeli da rešavamo u sadašnjem momentu onako kako bi bilo potrebno i opravdano. Sve poljoprivredne stanice, zadružne štedionice i poslovni i osnovni savezi uzimaju sve bolje stručnjake iz radnog procesa, iz osnovnih proizvodnih jedinica. Ti stručnjaci sada odlaze po zadrugama i poljoprivrednim dobrima i govore: te ovo vam ne valja, te ovo

ne radite dobro, te ovo niste dobro pripremili itd. Na taj način dolazi do toga da se samo kritikuje, a stvarne pomoći u rešavanju osnovnih problema na terenu, baš zbog toga što je najbolja stručna radna snaga povučena iz proizvodnje, ustvari nema. Sada su naše organizacije, počev od zemljoradničkih zadruga, vezale nagrade stručnjacima za proizvodnju, tako da sada i oni snose rizik. Ja mislim da bi trebalo odrediti jedan forum koji bi mogao da okuplja stručnjake, a svi ostali stručnjaci da budu u osnovnim radnim jedinicama, bilo da su to seljačke radne ili zemljoradničke zadruge.

Dalje, u našoj poljoprivredi treba raspraviti i pitanje opšte evidencije i način njenog vođenja. Organizaciju rada trebalo bi tako podesiti da bude što manje evidencije, a ne kako je našim sadašnjim propisima određeno, — to je komplikovana administracija, — jer vođenje evidencije po najraznovrsnijim linijama opterećuje i inače slab kadar osnovnih proizvodnih jedinica. Meni je jasno da je potrebno kvalitetno poboljšati tu radnu snagu, ali mi ne možemo njih osposobiti ako od njih tražimo više nego što su oni kadri da u sadašnjem momentu daju.

Kod kooperacije i određivanja smernica proizvodnje glavnu ulogu igra to u koje ćemo grane ulagati sredstva i kako ćemo uskladiti disparitet cena poljoprivrednih proizvoda. Naš seljak u žitorodnim rejonima sposoban je da pređe na proizvodnju sasvim novih artikala ako su cene takve da ga stimulišu na to. Kako ćemo organizovati proizvodnju, koje grane ćemo podići i unaprediti, zavisi od toga kakve će biti cene, koje opet zavise od intervencije zajednice. Naprimjer, u Vojvodini je u bliskoj prošlosti, zbog neusklađenih cena žitaricama i stoci, došlo do smanjivanja površina pod žitom i do smanjenja stočnog fonda.

Rekao bih nešto u vezi sa poreskim sistemom.

Mi govorimo da i poreski sistem utiče na usitnjavnje poseda. Stanje na ternu, međutim, nije takvo da bi seljaci bili nezadovoljni sadašnjim poreskim sistemom. Nijedna grupa seljaka nije nezadovoljna sadašnjim sistemom. Oni ne očekuju nikakve olakšice. Ali, kod njih postoji bojazan, naročito sada kada se govori o kooperaciji, i misle da će to uticati na povećanje proizvodnje a time i poreza. Ja mislim, ukoliko je to moguće, da bi bilo dobro da ostanemo kod sadašnjeg poreskog sistema, da ne vršimo izmene, jer bi izmene kod seljaka stvorile nepoverenje prema poreskom sistemu, pošto smo ga dosad često menjali. Ukoliko to nije tako gorući problem u ostalim rejonima, ja smatram da bar u onim rejonima, gde to nije problem ne bi trebalo vršiti izmene.

Nešto u vezi sa osiguranjem.

Po mom shvatanju, najpogodnije bi bilo da se pri zemljoradničkim zadrugama oforme posebni fondovi za osiguranje. Seljak je i dosad

sam snosio i uzimao na sebe rizik za uspeh u proizvodnji. Ni dosad privatnim seljacima nije niko nadoknađivao štetu koja je proizilazila iz vremenskih nepogoda. Zato ja mislim da se oni i ne uključuju u osiguranje na dobrovoljnoj osnovi, a ne bi bilo prihvatljivo da budu primorani na obavezno osiguranje. Ja mislim da bi to trebalo pustiti na slobodno odlučivanje samim seljacima, a u vezi sa kooperacijom trebalo bi da se na osnovu te zajedničke zainteresovanosti u proizvodnji u sistemu kooperacije obezbedi jedan poseban fond za osiguranje. Iz tog fonda mogli bi da dobiju naknadu seljaci samo u onim slučajevima kad je ugrožena osnovna vrednost uloženog rada i reproduktionog materijala, a nikako da bude nadoknađivan i višak rada, koji je planiran u proizvodnji na toj teritoriji.

Dalje, trebalo bi rešiti još jedan problem o čemu ovde nije bilo reči, a to je socijalno osiguranje u poljoprivredi. Mi znamo da na našim državnim poljoprivrednim dobrima postoji socijalno osiguranje za poljoprivredne radnike, a u seljačkim radnim zadrugama ono ne postoji. Mi znamo da dosad ni u jednom slučaju proizvođačke zadruge nisu imale i nisu dobile pokriće za pretrpljene gubitke a poljoprivredna dobra nekoliko puta i jesu. Kada gledamo šta je razlog tome, onda vidimo da je u pitanju veliko opterećenje koje bi osiguranje izazvalo. Ako je situacija takva da naša zemlja u sadašnjem momentu nije sposobna da izdrži osiguranje u toj formi kako je to u sadašnjem momentu potrebno rešiti, onda to pitanje treba rešiti za celu poljoprivredu po istom principu.

Kooperacija opštih zemljoradničkih zadruga sa inokosnim seljacima zahteva brže rešenje tog problema, jer kada zajedno rade i zajedno proizvode, onda zadruga treba da zna koga treba a koga ne treba da osigura, jer se sada u opštim zemljoradničkim zadrugama postavlja i ovaj problem.

Sve ove propise, a ima još i raznih drugih propisa, treba podesiti ili izmeniti u tom smislu da odgovaraju potrebama, novim smernicama u razvoju poljoprivrede, a ne da budu kočnica u radu zadruga od strane odgovarajućih organa narodne vlasti i ostalih organa.

Znači ova naša diskusija i sva materija koja je ovde izneta treba da dobiju zakonski karakter, da ne bude kasnije nijednog zakonskog propisa koji će ometati otvaranje određenih smernica u našoj poljoprivredi.

Pretsednik Petar Stambolić: Reč ima narodni poslanik Dragiša Lukić, član Saveznog veća za srez Kruševac.

Dragiša Lukić (Izborni srez kruševački I, NR Srbija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, pretresajući materijale dostavljene od strane Saveznog izvršnog veća u vezi sa stanjem i problemima poljoprivrede i zadrugarstva, mi jasno sagledavamo u kakvom se stanju i na kakvom nivou proizvodnje nalazi naša poljopri-

vreda po svim granama proizvodnje i kategorijama vlasništva. Poznate su nam posledice ovakog stanja poljoprivrede i njene zaostalosti: deficitiranost u poljoprivrednoj proizvodnji i stalno povećavanje uvoza poljoprivrednih proizvoda, i zbog toga nedovoljan uvoz sirovina za industriju, nedovoljan uvoz industrijske robe i opterećenje našeg spoljo-trgovinskog bilansa — što se ističe i u predlogu rezolucije o perspektivnom razvoju poljoprivrede i zadrugarstva.

No, mi i nismo mogli ozbiljnije da rešavamo ovaj problem u prvoj etapi naše privredne izgradnje. Razumljivo je da je u prvim godinama izgradnje naše privrede, pitanju izgradnje industrijskih kapaciteta, i to u prvom redu kapaciteta bazične industrije, industrije za proizvodnju sredstava rada, zatim vojne industrije itd. morala biti posvećena veća pažnja ostalim granama privrede, nego poljoprivredi. Takav kurs diktirala nam je politika očuvanja i odbrane nacionalne nezavisnosti, ona nam je obezbeđivala bazu i uslove za uspešno preduzimanje mera ubuduće na čitavoj liniji izgradnje privrede. Ta i takva politika privredne izgradnje obezbeđivala je nacionalnu nezavisnost i budućnost naših naroda. Ne smemo gubiti iz vida da je naša zemlja rešavala ovaj zadatak u vanredno teškim okolnostima, u uslovima nedostatka sopstvenih sredstava i spoljnog pritiska sa raznih strana. Sada već imamo mogućnosti da pridemo rešavanju ovoga pitanja, pitanju unapređenja poljoprivredne proizvodnje, koje za nas predstavlja jedan od najvažnijih, a istovremno najteži problem naše privrede, kako sa gledišta napora za povećanje standarda naših ljudi, tako i sa gledišta stvaranja većih mogućnosti daljeg razvoja i unapređenja naše industrije i drugih privrednih oblasti i spoljne trgovine.

U tom smislu mi smo već preduzeli neke mere koje su do sada dale dobre rezultate i one nam govore o mogućnostima postizanja krupnih uspeha na tome pitanju. Radi se, naime, o merama preduzetim na sektoru zemljoradničkog zadrugarstva u poslednje vreme, naročito u toku prošle i ove godine. Jedna od tih mera jeste i prenošenje otkupa i prometa poljoprivrednih proizvoda na zemljoradničke zadruge. Na tom pitanju, sećam se, bilo je prilično sumnje od jednog broja ljudi u to hoće li one moći uspešno da izvrše ovaj zadatak, zadatak prometa poljoprivrednih proizvoda bez negativnih posledica na stanje na tržištu. Međutim, zadruge su, prema svim dosadašnjim procenama i faktičnom stanju, u ogromnoj većini odgovorile ovome zadatku, bez obzira na znatne slabosti koje kod njih još postoje, kao što je često prenatrpanost osoblja u njima, u većini slaba stručnost osoblja zaposlenog u zadrugama, nerazrađen i u većini nestimulativan sistem nagrađivanja itd. Uspesima zadruga u rešavanju pitanja otkupa i prometa poljoprivrednih proizvoda nesumnjivo

je doprinela u izvesnom smislu i izmena naše politike kratkoročnog kreditiranja. S tim u vezi poslužio se primerom sreza Kruševac. Napr. u 1955 godini zemljoradničke zadruge u srezu Kruševac koristile su 296,000.000. dinara kratkoročnih krednih sredstava i ostvarile čistu dobit u sumi od 32,000.000 dinara. Njihovi fondovi iznosili su ukupno krajem 1955 godine 432,000.000 dinara. Međutim u 1956 god. (period kada je prenet otkup poljoprivrednih proizvoda na zadruge) zadruge su koristile u ovom srezu 447,000.000 dinara kratkoročnih kreditnih sredstava i ostvarile čistu dobit u sumi od 79,000.000 dinara ili više u odnosu na 1955 godinu za 47,000.000 dinara. Imamo, dakle, povećanje kredita za $\frac{1}{3}$ i to ne za celu 1956 godinu a povećanje dobiti zadruga skoro za 2,5 puta. Njihovi fondovi krajem 1956 godine iznosili su 554,000.000 dinara, odnosno povećani su prema 1955 godini za 122,000.000 dinara.

Ovi početni, ali značajni uspesi zemljoradničkih zadruga poklapaju se vremenski sa njihovim aktiviranjem na pitanju prometa poljoprivrednih proizvoda. No nije stvar samo u jačanju fondova zadruga, mada je to veoma značajno za njihovu funkciju u privredi, za njihov faktički uticaj na poljoprivrednu proizvodnju, za njihovu afirmaciju kao jednog od odlučujućih privrednih činilaca u poljoprivrednoj proizvodnji i njenom unapređenju. One su uporedo sa širim razvijanjem aktivnosti u oblasti prometa poljoprivrednih proizvoda zahvatile i druge probleme u vezi sa poljoprivredom, kao što je pitanje organizacije zaštitne službe, tehničko opremanje servisa ove službe i njihovo uključivanje u akcije zaštite bilja, pitanje snabdevanja stočnim priplodnim materijalom i kvalitetnim sadnim materijalom, pitanje obezbeđenja poljoprivrednih proizvođača, članova zemljoradničkih zadruga, kvalitetnim semenskim materijalom (u toku jesenje setve prošle godine, zadružne organizacije u srezu Kruševac obezbedile su preko 100 vagona kvalitetnog semena pšenice i kontrahirale proizvodnju semena pšenice na površinama od preko 2000 ha). Pored toga zadruge su preuzele na sebe snabdevanje svojih članova veštačkim đubrivom i stavile na raspolaganje količine od preko 300 vagona u toku jesenie i prolećne setve, ili skoro desetostruko više nego u jesen 1955 godine i uproleće 1956 godine.

One su u toku setve pružale pomoć svome članstvu u obezbeđenju kredita i u izvođenju setvenih radova svojim mašinskim parkom i na taj se način uključile neposredno u proces proizvodnje poljoprivrede.

Ovo su, možemo reći, početni rezultati i oni će nesumnjivo biti veći uporedo sa jačanjem zadržanih fondova i povećanjem zadržanih sredstava za proizvodnju, izgradnjom zadržanih objekata za preradu poljoprivrednih proizvoda i povećanjem zadržanog mašinskog parka.

Uporedo sa jačanjem zadruga, jačaće i njihov uticaj na proizvodnju u poljoprivredi, na smer proizvodnje i visinu prinosa.

Snabdevajući poljoprivredu reprodukcijom materijalom i preuzimajući pojedine radne operacije u transportu, u primarnoj obradi useva, u preradi i prometu poljoprivrednih proizvoda, one će bitno uticati na sam karakter proizvodnje. Takva proizvodnja sve će više poprimati karakter društvene proizvodnje, proizvodnje za tržište, poljoprivredni proizvođači ići će na one kulture i način proizvodnje koje im obezbeđuju bolje uspehe na tržištu. Oni će u takvim uslovima biti sve manji proizvođači za naturalnu potrošnju, a sve više proizvođači za tržište, proizvođači sirovina za našu socijalističku industriju. Radi se samo o sredstvima koja će zadruge u toku poslovanja stvarati, a razume se u tome će moći da računaju i na sredstva društvene zajednice, do kojih mogu, ili će u buduću moći da dođu putem kredita. Istina, tu će biti potrebne druge mere i vidovi pomoći zadrugama kao što je pitanje izrade kratkoročnih i dugoročnih perspektivnih planova kod zadruga. Njima svakako treba pomoći u izradi perspektivnih programa za podizanje zasada, za izgradnju objekata za navodnjavanje itd. zatim, pružiti im pomoć u doškolovanju zadrugnog kadra i davanjem veće stručne pomoći zadrugnim kadrovima putem instruktora.

Na taj način i uz pomoć društvene zajednice kao celine poljoprivreda će ubuduće moći samostalno da stvara sredstva za svoje dalje unapređenje, za dalje proširivanje proizvodnje i za menjanje društvenih odnosa u proizvodnji, za dalje razvijanje i jačanje socijalističkih i društvenih odnosa na selu.

Ovde. razume se, neobično mesto i ulogu ima kreditni sistem kao instrumenat naše politike u privredi. Zato smatram da već dosad preduzete mere na specijalizaciji našeg kreditnog sistema i stvaranje zadrugnih štedionica, kao specijalizovanih poljoprivrednih kreditnih ustanova potpuno odgovara potrebama naše poljoprivrede i da će zadrugne štedionice našim poljoprivrednim organizacijama ubuduće moći da pruže još veću pomoć u obezbeđenju kreditnih sredstava i u njihovoj pravilnoj upotrebi. Predložene mere u cilju daljeg usavršavanja našeg kreditnog sistema u potpunosti odgovaraju i one će pored niza drugih mera predloženih u materijalima Saveznog izvršnog veća nesumnjivo pozitivno uticati na poljoprivrednu proizvodnju i na njeno unapređenje. Razume se, za rešavanje ovih zadataka biće potrebna maksimalna mobilizacija lokalnih sredstava, sredstava fondova narodnih odbora srezova i opština, zatim zemljoradničkih zadruga i individualnih poljoprivrednih proizvođača, a pre svega pravilna procena namene kredita, vodeći računa o rentabilitetu ulaganja, o brzini vraćanja kre-

ditnih sredstava i o što je moguće većem intenziviranju proizvodnje.

Drugi problem na kome bi se u vezi sa pitanjem poljoprivrede zadržao jeste problem voda, problem erozija, bujica, poplava i upropašćivanja zemljišnih površina sposobnih za obradu u proizvodnji. Dobrim delom ovo je posledica znatnog obešumljavanja planinskih područja za vreme i posle rata. Zato se sada ispostavlja ne samo pitanje deficitarnosti šumske drvene mase, već i opasnost za poljoprivredne površine u najaktivnijim poljoprivrednim rejonima. Na stotine i hiljade bujičnih tokova širom zemlje nanose ogromne štete na 1000 ha poljoprivrednih površina. Poznati su nam problemi u slivovima Južne i Zapadne Morave (Grdelička Klisura, Vranjska Kotlina, Ibarska Kotlina), zatim u slivu Timoka itd. Uzroci ovakvog stanja u slivovima ovih reka nalaze se u velikom prostranstvu planinskih predela Kopaonika, Željina i drugih i slabog biljnog pokrivača na ovim predelima. Ovakvo stanje u slivovima ovih reka pretstavlja ozbiljan problem ne samo u smislu stalne degradacije zemljišnih površina, već i u smislu stalnog povećanja opasnosti za saobraćajne i industrijske objekte i povećanja opasnosti za aktivne poljoprivredne površine u dolinama ovih reka, a posebno u dolini Velike Morave. Prema procenama Instituta za vodoprivredu NR Srbije, samo u NR Srbiji usled erozije onesposobljava se 10.000 ha zemlje godišnje. Posledica ovakvog stanja naročito se oseća u dolini Velike Morave i to uglavnom zbog poremećenosti vodnog režima skoro na svim pritokama ove reke. Naprimera, samo u srezu Kruševac postoji registrovanih 205 bujičnih tokova u dužini od 334 km sa slivnom površinom od 28.000 ha, od čega je ugroženo od erozije 6.700 ha šumskih i poljoprivrednih površina. Šteta od poplava samo u 1956 godini pretepeo je srez Kruševac u iznosu od 130.000.000 dinara, od koje sume dobar deo štete pada i na saobraćajne, građevinske i industrijske objekte.

U NR Srbiji, prema podacima Uprave za vodoprivredu, šteta od poplava u 1956 godini iznosila je oko 10.000.000.000 din. Iz istih razloga onemogućena je blagovremena proletnja setva u prošloj godini na površinama od preko 260.000 ha. Od ovih površina preko 60.000 ha nije uopšte moglo biti obrađivano u prošloj godini, dok je ostali deo morao biti preoravan i dao je vrlo slabe rezultate. Od poplava pored pribrežnih terena u dolini Save i Dunava, naročito je ugrožena dolina Velike, Južne i Zapadne Morave i Rasine.

Fondovima voda biće dobrim delom obezbeđena sredstva za rešavanje ovih problema, problema odbrane od voda u dolinama ovih reka. No možda bi rešenje vodoprivrednog problema u slivu Velike Morave trebalo tražiti kroz jedno kompleksno rešenje, uzimajući u obzir neophod-

ne mere po vrstama radova (građevinski radovi, i radovi na pošumljavanju), zatim odrediti prioritet radova po područjima. Ovde bi možda trebalo odrediti koji radovi i objekti mogu i treba da se finansiraju na teret saveznih i republičkih fondova, koji na teret sreskih odn. opštinskih. Možda će baš zbog ovakvog stanja u pogledu šteta koje iz godine u godinu trpi poljoprivrede od poplava i erodiranja zemljišta naročito na području Narodne Republike Srbije, biti potrebno pored ostalih mera ojačati fondove za unapređenje šumarstva i na teret ovih fondova rešavati ova pitanja u gornjim tokovima reka i na ogolelim strmim šumskim područjima putem pošumljavanja i raznim drugim biološkim merama, kao što je sadnja voćarskih i drugih kultura, zasejavanje trava itd.

Inače, ja se u potpunosti slažem sa svim predloženim merama izloženim u materijalima Saveznog izvršnog veća i u ekspozeu druga Komara i smatram da će doneti zaključci i preduzete mere na osnovu ovih predloga u narednom periodu omogućiti brži porast poljoprivredne proizvodnje i njen opšti napredak, što će se nesumnjivo pozitivno odraziti na stanje naše privrede u celini, na njen dalji i brži uspon i na životni standard radnih ljudi.

Pretsednik Petar Stambolić: Ima reč narodni poslanik Dušan Bogdanov.

Dušan Bogdanov (Izborni srez Pančevo, AP Vojvodina — NR Srbija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, u diskusiji o elaboratu koji je iznesen pred naš Dom hteo bih da skrenem pažnju na izvesna iskustva i probleme koji iskrstavaju u našim poljoprivrednim organizacijama i u našem zadrugarstvu.

Pre svega mislim da predložena rezolucija ima vrlo veliko momentano dejstvo zbog toga što smo mi već u praksi, kada posmatramo našu zemlju u celini i pojedinačno same organizacije, već našli izvesne forme praktičnog puta našeg socijalističkog preobražaja na selu. Bilo je prilično dugo diskusije poslednjih nekoliko godina, verovatno i u toku izrade referata i na terenu kako i kojim putem uskladiti dva osnovna problema koji su za našu zemlju, a i za socijalizam uopšte, vrlo značajni. Prvo je pitanje: kako unaprediti našu poljoprivrednu proizvodnju, kako je izvući iz zaostalosti, kako podići našu poljoprivredu da bude moderna, i uz to kanalisati jedan socijalistički razvoj, socijalistički preobražaj našeg sela. I baš posmatrajući rezoluciju sa tog stanovišta, mislim da ona našoj zemlji i kadrovima u našim poljoprivrednim organizacijama, našim proizvođačima otvara vrlo široku perspektivu.

Posle savetovanja naših privrednih rukovodilaca održanog kod druga Tita, IV Plenuma Saveznog odbora SSRNJ, mere koje su preduzete u pogledu položaja zemljoradničkih zadruga, za vrlo kratko vreme, po mom mišljenju, pokazale su velike rezultate. Prvo, na sektoru prometa

one su, mislim, vrlo brzo smirile naše tržište koje je bilo pre toga jako uznemireno neorganizovanim nakupcima, itd., a s druge strane izvukle su se iz stanja inertnosti, stvorile sopstvene fondove i počele odmah da se orijentišu, neke brže, neke sporije, na samu proizvodnju. Mešanje naših zadruga u proces proizvodnje kvalitetno menja položaj zemljoradničke zadruge i njen uticaj kako na društvene odnose, tako i na visinu prinosa ako se radi o ratarstvu, kao i uopšte u pogledu podizanja naše poljoprivrede.

Uzeću neke primere iz naših zadruga koje su u toku ove poslednje ekonomske godine, da tako kažem, stekle izvesna iskustva u pogledu saradnje i kooperacije sa poljoprivrednim proizvođačima. Uzeću samo neke primere, iako mislim da ratarstvo nije isključivo sektor njihove delatnosti. Prvo, usluge koje su zadruge vršile našim seljacima, može se reći, bile su relativno slučajne, da se tu pošlo od toga da li se pojedincima, poljoprivrednim proizvođačima, isplati i da li je poljoprivredni proizvođač prinuđen da se obrati na zadrugu da mu izvrši usluge. Zadruga, sasvim normalno morala je poći i pošla je da vrši usluge po cenama koje joj ekonomski odgovaraju, da joj se kao privrednoj organizaciji, ta usluga isplati. Druga, da tako kažem, faza u zadrugama u ovoj ekonomskoj godini jeste da su one prešle na rad koji ima više plana i sistema. Zadruge su počele, ne slučajno, da obrađuju pojedincima zemlju, da stvaraju dugoročnije ugovore, bar za jednu ekonomsku godinu i da imaju bolji pregled koliko će njihovim kapaciteti poljoprivrednih mašina i drugih sredstava biti iskorišćeni, naravno, polazeći opet od onog faktora da sve usluge vrše, pre svega, po ekonomskim cenama, kako bi im se kao privrednim organizacijama to isplatilo. Taj korak mislim da je prilično veliki, pre svega zbog toga što je zadruga prišla u pomoć jednom velikom broju proizvođača koji nemaju sopstvenu zapregu, iako se još svi nisu obratili zadrugi, koji su bez zaprege, koji su ranije morali da se obraćaju drugim individualnim seljacima i u takvim odnosima postepeno su izrastali odnosi i iskorišćavanja, eksploatacije, itd. S druge strane, naši poljoprivredni proizvođači naročito ako se uzmu oni sa nešto manje zemlje, ako imaju sopstveno radilo, sopstvene zaprege i konje, teško mogu to da iskoriste na svom sopstvenom zemljištu, i to u priličnoj meri opterećuje njihov vlastiti dohodak. Tu se radi o izdacima za ishranu konja, za održavanje radila i slično. Znači, time je zadruga prišla u pomoć određenom broju proizvođača koji se našao u relativno teškoj situaciji.

Drugo, zadruga se umešala u proces proizvodnje i uvela je izvesne, da se tako izrazim, nove tehnološke procese, kao naprimer u ratarstvu duboko zimsko oranje i sl. Ranije se retko vršilo duboko zimsko oranje i sprovodile

druge slične agrotehničke mere, malo se upotrebljavalo veštačko đubrivo, a može se kazati da su zadruga bile sada na tim radovima najviše iskorišćene. Od oko 10.000 jutara zemlje, koliko zadruga u mom izbornom srezu obrađuju, oko 6.000 jutara se obrađuje baš putem dubokog zimskog oranja, a to je važan elemenat za povećanje prinosa.

Međutim, ovakva kooperacija ima izvesnih slabosti koje, jasno, moramo i da sagledamo. Ako je našoj zajednici od velikog interesa da se podigne poljoprivredna proizvodnja, a to treba da je interes svakog proizvođača, a jeste i interes zadruga, postavlja se pitanje da li ovakav sistem usluga zemljoradničkih zadruga, kad se svaka usluga plaća komercijalno, ekonomski, dovoljno stimulira zemljoradničku zadrugu da se bori za što veće prinose, jer ona obezbeđuje rentabilnost svojih mašina i poslovanja samim vršenjem usluga. Isto tako, poljoprivredni proizvođač često se zbog svoje konzervativnosti i objektivnih razloga, teško upušta u nov proces u proizvodnji, teže se upušta u bacanje veće količine veštačkog đubriva. Drugim rečima, koleba se oko izvesnog rizika, i usled toga sumnja da li će novac koji daje na veštačko đubrivo dati odgovarajući dohodak. Zbog toga mislim da mi moramo u našim zemljoradničkim zadrugama u kooperaciji sa poljoprivrednim proizvođačima naći takve ekonomske odnose, takve društvene odnose koji će maksimalno stimulirati i zemljoradničke zadruga i poljoprivredne proizvođače da se otrgnu od dosadašnjih prinosa i da se bore za revolucionarni skok u pogledu prinosa. Da bismo to postigli moramo da pronađemo takve ekonomske odnose koji će to stimulirati. Možda ćemo kasnije naći druge forme, ali u čemu ja vidim momentano forme koje će to potpomoći? Ja vidim to u izvesnim primerima zemljoradničkih zadruga koje su pošle na put podele dohotka između proizvođača i zadruga na bazi učešća u radu. Polazeći od jedne određene kulture, od vrste radova, koji se moraju izvesti i izračunavajući koliko ko učestvuje, koliko zadruga, koliko proizvođač, i na bazi tog učešća sklapaju ugovor, ekonomski, dobrovoljni ugovor oko učešća u dohotku. Ovakav sistem mogao bi da ima, po mom mišljenju, prednosti iz više razloga.

Prvo, mislim da će kooperacije između individualnih proizvođača i zadruga na bazi sadašnjih prinosa imati u sebi niz elemenata kolebanja kod proizvođača, da li da stupi u kooperaciju ili ne. Računica pokazuje koliko je velika zavisnost prinosa od vremenskih prilika, i da će se i zadruga i proizvođač, nekako natezati, oko ekonomske računice, ali ako se ode na jedan veliki skok u prinosima, onda će ovi ekonomski odnosi zadruga i proizvođača postati trajni. Time zadruga sopstvenom proširenom reprodukcijom reprodukuje i proširuje odnose

između proizvođača i zadruga. Kad se na taj način proizvođač uvrsti u zadrugu, pa se ponovo vrati na stari način obrade imaće za posledicu smanjenje prinosa a time i manji dohodak.

Dalje, naša poljoprivredna domaćinstva prilično su opterećena sredstvima za proizvodnju i to čini prilično velike rashode za te naše proizvođače. Imamo, naprimer, pojavu da posle reorganizacije seljačkih radnih zadruga naši pojedini bivši zadrugari morali su, a to su i hteli kada su izlazili iz zadruga da se vrate ponovo na kupovinu konja i prodavali su, neko kravu, neko drugu stoku, neko razna druga sredstva i kupovali zapregu. Bilo je nužno da on vidi koliko mu se isplati na njegovom gazdinstvu da tako radi. Međutim, posle ovog iskustva oveko-večiti, ostaviti kao princip da to ne bi bilo dobro, ono se, između ostalog, odražava i na životni standard poljoprivrednih proizvođača.

Sada, naprimer, u srezu, tek u 1956 godini imamo izvestan pad cena konjima, dakle, onda kada se zadruga osposobila i umešala u proces proizvodnje. Međutim, kako stvar stoji kod govedarstva? Od oko 37.000 poljoprivrednih domaćinstava svega 9.000 domaćinstava ima kravu. Znači, 75% nema kravu. Ja mislim da je kod domaćinstava veliki deo dohotka zauzela zaprega i njeno izdržavanje. Pored drugih faktora, koje neću da navodim, i to je bio jedan od razloga zbog koga proizvođač nije mogao da se posveti više unapređenju ostalih grana kao što je stočarstvo. S druge strane, ako zaprega preuzima izvesne procese proizvodnje kod poljoprivrednih proizvođača, poljoprivredni proizvođač se oslobađa da može više da se posveti ovoj grani, mislim na stočarstvo. Naravno da i tu mora da se pronađu odgovarajuće forme kooperacije između zadruga i proizvođača, i da zadruga pomogne proizvođaču, ali na bazi poznatih principa na kojima se bazira naše zadrugarstvo i socijalistički preobražaj sela koji su u osnovi postavljeni u samoj rezoluciji.

Gledajući našu zemljoradničku zadrugu, nje-no mesto sada i kako ona deluje i utiče na proizvodnju, ekonomske i društvene odnose, ja mislim da smo mi u našoj zemlji pronašli originalni put postepenog preobražaja našeg sela u socijalizam bez nekih administrativnih prinuda sa perspektivom da poljoprivredni proizvođač dobija mnogo veći dohodak, sa perspektivom da se ti odnosi grade na čisto ekonomskoj osnovi i da zemljoradnička zadruga proširenom reprodukcijom reprodukuje faktički socijalističke društvene odnose na selu. Zato mislim da naš Dom treba baš zato što je osnovna intencija čitave rezolucije da spoji ta dva osnovna interesa da pruži snažnu podršku, a takođe i svi drugi faktori u našoj zemlji treba da pruže snažnu podršku onome što će naša Skupština doneti na ovom zasedanju.

Govorio bih još o jednom drugom problemu, koliko utiče sistem nagrađivanja i organizacija rada na unapređenju proizvodnje?

Često se stavljaju u prečnost objektivni faktori proizvodnje kao što je mehanizacija itd. s jedne strane, i s druge strane, organizacija rada i sistem nagrađivanja. Uvođenje nagrađivanja po učinku uslovljava se, i ima izvesnih poljoprivrednih organizacija koje čekaju, prvo da se potpuno reši pitanje mehanizacije jer u ovakvim uslovima, kako navode te organizacije, teško je ovo sprovesti. Postavlja se, znači, pitanje, da li treba prići sistemu nagrađivanja po količini proizvodnje u onim organizacijama koje nisu mehanizovane, koje nisu opremljene, koje imaju čitav niz problema. Ako bismo čekali da se prvo reši pitanje mehanizacije, odložili bismo isterivanje svih rezervi koje postoje u većini naših poljoprivrednih organizacija.

Već u prošloj godini u mom izbornom srezu bilo je mnogo diskusije u koje privredne organizacije treba uvesti nov sistem nagrađivanja. Međutim, posle duže diskusije i sa kolektivima, i sa radničkim savetima i u odborima pokazalo se da kada se uporedi ono što se postiže novom organizacijom rada, tj. što se postiže sistemom nagrađivanja po količini proizvoda, a kakva je situacija u tim organizacijama, veliki je napredak bez obzira na to što ima izvesnih teškoća, što se ne može svuda dosledno sprovesti. Bolje je to i delimično sprovesti da bi se na taj način isterale izvesne postojeće rezerve.

Kako je uticala nova organizacija rada i sistem nagrađivanja po učinku u tim poljoprivrednim organizacijama?

To je uvedeno u 18 poljoprivrednih imanja i 30 zemljoradničkih zadruga. To su poljoprivredne organizacije sa vrlo različitim uslovima mehanizacije, itd. Postignuta je mnogo veća zainteresovanost svakog proizvođača da se ostvari što veći efekat rada, da se uvede bolji tehnološki proces u samoj proizvodnji. Počelo se sa formiranjem grupa, formiranjem proizvodnih grupa, išlo se na to da se izvrši zaduženje svake grupe, da se zaduži pojedina proizvodna grupa određenom zemljom i određenim prinosom. Same grupe počele su odmah da diskutuju da li imaju suvišnih osnovnih sredstava. Jer, mi imamo u poljoprivrednim organizacijama u ovom periodu napore da se mehanizuju, jer su nedovoljno koristile izvesne zaprege. Te organizacije počele su, posle duže diskusije, postepeno da se oslobađaju suvišnih osnovnih sredstava.

Takođe, postignut je izvestan napredak i u pogledu zapošljavanja radnika. Nije samo taj momenat na to uticao, ali je bitno uticala organizacija rada da se smanji broj stalne radne snage. Tako je 1955 godine na poljoprivrednim imanjima bio zaposlen 1.421 radnik, a u 1956 godini bilo je 895 stalnih radnika. Sami kolektivi su tražili specijalizaciju proizvodnje i dok smo mi na imanjima 1955 godine imali 28 kultura,

1956 prešlo se na 12, a 1957 proizvodnim planom postiglo se sedam kultura. U proizvođačkim zadrugama u 1955 godini bilo je 32 kulture, u 1956 smanjeno je na 16, a 1957 godine proizvodnim planom smanjuje se na 12 kultura.

U pogledu zaprega, kod imanja 1955 godine bilo je 416 pari konja, 1956 godine 337, 1957 godine 202 para konja. Kod seljačkih radnih zadruga 1955 godine bilo 628 pari konja, 1956 — 437, a 1957 (ekonomske godine) samo 294.

U pogledu dubokog zimskog oranja 1955 godine bilo je svega 13,6% zemljišta obrađeno dubokim oranjem, a 1956 godine 100%.

Zatim, kad se pogleda koliko je utrošeno rada po jedinici proizvoda, videće se da na jedan hektar zemlje zasejane pšenicom 1955 godine utrošeno je 9,8 radnih dana, 1956—7 radnih dana, a 1957 — 6,3 radnih dana.

Kod kukuruza 1955 godine bilo je utrošeno 31,6 radnih dana, 1956 — 26,6 radnih dana, a 1957 — 24,5 radna dana.

Kakav je finansijski rezultat ovih mera koje su preduzimane u tim organizacijama?

Prvo, kod imanja smanjen je platni fond za oko 10 miliona dinara, a plata svakog pojedinog radnika 1955 godine iznosila je u proseku 8.000 dinara, a 1956 godine 13.500 dinara. Zatim, materijalni troškovi proizvodnje smanjeni su za 61 milion dinara, kada se uzme isti proces proizvodnje i ulaganja iz 1955 godine.

Dalje, kad pogledamo fondove, kod imanja, pre svega, kod anuiteta slična je situacija. Godine 1955 bilo je 54 miliona dinara, a 1956 — 55 miliona dinara. Kod amortizacije 1955 godine bilo je 62 miliona dinara, a 1956 — 71 milion. Kod rezervnih fondova 1955 godine bilo je 11 miliona dinara, a 1956 godine 16 miliona dinara. Kod zemljarine 1955 godine bilo je 43 miliona dinara, a 1956 godine 53 miliona dinara.

Kod fondova za samostalno raspolaganje vrlo je velika razlika. Godine 1955 postignuto je 349.000 dinara, a 1956 godine 69 miliona dinara. Pored toga, pokriven je iz te proizvodnje gubitak iz 1955 godine od 64 miliona dinara. Isto tako, pokriveni su i gubici iz 1956 godine (usled poplava pojedinih područja) u iznosu od 45 miliona dinara. Da nije bilo gubitaka i da nije bilo poplava postignuta dobit bi bila, odnosno fondovi na samostalnom raspolaganju iznosili bi oko 170 miliona dinara.

Ja neću da apsolutizujem ovde organizaciju rada i sistem nagrađivanja, ali je to vrlo mnogo doprinelo da se isteraju rezerve. Međutim, ako bismo išli samo tim putem da sređujemo stanje u našim organizacijama, bez investicionih ulaganja, mi bismo došli u jedan čorsokak iz koga ne bi bilo izlaza do određene granice koju ne bismo mogli prevazići.

Izneo bih kakva je opremljenost naših poljoprivrednih organizacija. Na imanjima po jednom hektaru uloženo je 54.000 dinara. To je vrlo niska opremljenost. Seljačke radne zadruge

(iznosim zaokružene cifre) imaju 61.000 dinara po hektaru. Od toga otpada na zgrade 69% a 31% na stoku i opremu. Ako pogledamo kako treba da izgleda modernizovano poljoprivredno dobro, jedna moderna zgrada, sigurno je onda da moraju da se daju još veća ulaganja kako bi ovaj proces, koji je počeo vrlo zdravo, mogao u tim poljoprivrednim organizacijama da se brže razvija.

Drugo, u prošloj godini nisu postignuti rezultati nekih većih prinosa. Pre svega, mi smo počeli nove mere uvoditi u prošloj ekonomskoj godini kada je ona već započela, tj. u proleće 1956 godine, tako da je, naprimer, finansijski rezultat u ovim poljoprivrednim organizacijama postignut ne iz većih prinosa već iz unutrašnjih rezervi. U proseku prinos pšenice je od 13 metarskih centi po hektaru, kukuruza 27,7 metarskih centi po ha, šećerne repe 160 metarskih centi po ha. Očito je da te organizacije treba da traže dalji izlaz u mnogo većem ulaganju u veštačka đubriva, u mnogo većim prinosima, da bi te organizacije napravile korak napred.

Kako izgleda stvar sa veštačkim đubrivom?

U 1955 godini oko 70 kg veštačkog đubriva bilo je na hektaru kod poljoprivrednih imanja, 1956 godine — 155 kg, a 1957 godine — 460 kg. Ja mislim da je količina u proseku mala, ali kad se izuzme ovde kukuruz onda dolazi prema programu i planu tih poljoprivrednih organizacija (verovatno će se ostvariti) oko 1.000 kg na hektar.

Iz ovoga sam hteo da izvučem zaključak da mi ne treba i ne smemo ići putem odlaganja uvođenja nove organizacije rada i sistema nagrađivanja i, drugo, ne može se samo u tome tražiti rešenje, nego moramo uporedo ići na mnogo veća ulaganja u poljoprivredne organizacije.

Takođe bih hteo da govorim još o jednom problemu, naime, o problemu nagrađivanja u zemljoradničkim zadrugama.

Ja mislim da nagrađivanje u zemljoradničkim zadrugama kod nas takođe mora da se podesi čitavom našem kursu koji vodimo u poljoprivredi, tj. da stvorimo materijalnu zainteresovanost svakog faktora, svake osobe u zadrugi za što bolji i uspešniji rad. Drugim rečima, da onaj deo aparata u zemljoradničkim zadrugama koji radi na otkupu poljoprivrednih proizvoda treba da bude obavezno vezan za promet koji obavlja i za dobit i za dohodak koji time ostvaruje. Takođe, ono osoblje koje radi u proizvodnji mora biti vezano kako za dnevnu normu, tako i za prinose koji se postignu u toj proizvodnji. Samo takvim načinom, ja mislim, postići ćemo da ti individualni interesi, interesi zemljoradničke zadruge i onog kursa koji hoćemo da vodimo budu zbilja usklađeni.

Time bih ovo svoje izlaganje završio.

Pretsednik Petar Stambolić: Određujem odmor.

(Posle odmora)

Pretsednik Petar Stambolić: Drugovi i drugarice narodni poslanici, dosad se za diskusiju prijavilo 35 poslanika a već je diskutovalo oko dvadeset. S obzirom da će sigurno biti diskusije i o izveštaju komisije za izradu rezolucije, ja bih molio drugove, ukoliko je to moguće, da budu bar malo kraći u svojim izlaganjima.

Sada dajem reč drugu Antunu Zecu, narodnom poslaniku Saveznog veća iz Dubrovnika.

Antun Zec: (Izborni srez Dubrovnik i Korčula, NR Hrvatska): Drugovi i drugarice narodni poslanici, htio bih da u početku svog izlaganja napomenem to da sam stekao dojam kada se govori o poljoprivredi uopće, o uspjesima i neuspjesima na području poljoprivrede, da se zapaža i stiče dojam da mi nekako te uspjehe i neuspjehe mjerimo strožijom mjerom i da smo skloni da uspjehe koje postižemo u poljoprivredi podvrgnemo strogo kritici i da tim uspjesima ne damo onakvu ocjenu kakvu oni zaslužuju.

U elaboratu u rezoluciji posebno mjesto zauzima problematika našeg stočarstva, što je sasvim razumljivo ako se zna da je stočarstvo kod nas, prema podacima iz 1955 godine, učestvovalo u ukupnom prihodu iz poljoprivrede sa 49%, a da od vrijednosti naše poljoprivredne proizvodnje u 1956 godini na stočarstvo u izvozu otpada preko 72%. Napori naše zemlje u pravcu da se stočarstvo što brže i što više unaprijedi i razvije svakako su već dali vidnih rezultata.

Da bih bio što kraći, ja sam htio da istaknem samo dva-tri podatka, prosto zbog toga da se i u ovoj diskusiji koja se ovdje vodi ukaže i na te uspjehe, koji su negdje vrlo izraziti, i da se vidi da smo na nekim područjima poljoprivredne proizvodnje, a posebno u stočarstvu i stočarskoj proizvodnji, postigli vrlo ozbiljne rezultate.

Radi se o veterinarskoj službi. Naša veterinarska služba, kako je konstatovano i u elaboratu, vrlo je uspješno obavila svoje zadatke. Kao što je poznato, mi smo uspjeli da suzbijemo niz opasnih stočnih zaraza, koje su se kod nas uvele ne samo u toku rata nego i prije rata, tako da to za našu privredu pretstavlja veliki prihod. Ja raspolazem sa nekim podacima iz NR Hrvatske. Oni, međutim, vrijede i za ostale republike, jer se i otprilike u ovim relacijama kreću i podaci u drugim republikama. Napominjem da je samo od kokošinje kuge u Hrvatskoj izgubljeno preko 2 miliona peradi godišnje, što pretstavlja oko 400 miliona dinara gubitka godišnje. Međutim, danas, odnosno u 1956 godini, zahvaljujući opsežno provedenom i dobro organizovanom metodu cijepljenja, mi smo uspjeli da broj smrtnosti svedemo na svega 5 hiljada što pretstavlja ekonomski nužan gubitak. Dalje, od svinjske kuge mi smo u 1955 godini imali gubitak od 100 hiljada svinja, a u 1956 godini uspjeli smo da taj broj svedemo na 3 hiljade. Iz ova dva podatka jasno se može zaključiti kakvi se uspjesi dobrom organizacijom veterinarske službe mogu postići

i kakvi su kod nas postignuti na tom području djelatnosti.

U svakom slučaju potrebno je istaći jednu stvar o kojoj se malo zna i malo govori. Možda je to izraz neke naše prevelike skromnosti koja je u izvjesnom smislu preterana. Naši veterinarski zavodi uspjeli su da se osamostale u proizvodnji preparata za cijepljenje stoke protiv zaraza. A to je za našu ekonomiku krupan doprinos. Ovi zavodi uspjeli su da cijenu koštanja pojedinih preparata snize za skoro dvadeset puta u odnosu na ranije cijene. Poznato je da smo mi ranije za cijepljenje 10 svinja morali jednu da žrtvujemo. To znači da smo na 800 hiljada svinja morali da žrtvujemo 80 hiljada. Danas, međutim, zahvaljujući našim zavodima uspjeli smo da te gubitke eliminišemo. Današnjom proizvodnjom naših zavoda, kako imuno-bioloških tako i hemo-farmaceutskih, uspjeli smo da te gubitke eliminišemo. Današnjom proizvodnjom naših zavoda kako imuno-bioloških tako i hemo-farmaceutskih mi možemo potpuno da podmirimo naše potrebe u tim preparatima i da nam još ostane za izvoz.

U vezi sa ovim želim da napomenem da naša veterinarska služba direktno učestvuje u proizvodnji i djeluje na povećanje materijalnih dobara, to se izražava kako u većem broju stoke, tako i u boljem kvalitetu proizvoda. To se postiže primjenom savremenih zootehničkih mjera, naprimjer, u Hrvatskoj mi smo uspjeli da primjenom savremenih zootehničkih mjera na 50 hiljada grla dobijemo oko 100 miliona dinara više prihoda u mesu i mlijeku. To su rezultati koji govore da naša veterinarska služba u okviru opštih napora za unapređenje poljoprivrede a posebno stočarstva ima ozbiljnih rezultata. Naravno, time ne mislim reći da na tom području još uvijek nema problema. Mi još uvijek imamo nekoliko milijardi dinara gubitaka godišnje a ti gubici su posledica parazitoloških invazija. Biće potrebno da se ubuduće preduzmu mjere za dalji razvoj veterinarske službe. U tom pogledu smatram da u organizaciji veterinarske službe ne bi moralo da bude uniformnosti. Smatram da je osnovno da nam ta služba daje određene rezultate i da izvršava zadatke koji joj se povjeravaju.

Smatram da će biti potrebno poduzeti slijedeće mjere:

Obzirom na vrlo značajne gubitke koje trpi naše stočarstvo, smatram da je neophodno i nužno da se izобрази jedan određeni broj stručnjaka specijalista koji će se baviti pitanjima parazitoloških oboljenja i da se ide na dalje stvaranje dijagnostičkih veterinarskih stanica.

Dalje, smatram da naši proizvodni kapaciteti za proizvodnju preparata protivstočnih zaraza, o kojima je bilo riječi, moraju da dožive izvjesne rekonstrukcije, kako bi mogli postići još bolje rezultate u proizvodnji.

Ulagati sredstva u razvoj veterinarske službe više nego dosad.

I, na kraju ovog izlaganja, smatram za potrebno da još jednom podvučem ono što se i u elaboratu spominje — da je problem preklasiranja zemljišta vrlo ozbiljan i da će u tom pogledu biti potrebno što prije poduzeti mjere, kako bi se teškoće, na koje nailazimo, što uspješnije i što prije prebrodile, imajući pri tom u vidu i nemogućnost da se ponegde izvrše svi zadaci koji nas tu očekuju. Takođe zavesti ozbiljniju kontrolu u prometu semenske službe, jer nas tu stanje ne može zadovoljiti. Postoji niz opravdanih primjedaba od strane proizvođača u tom pogledu.

U vezi sa jutrošnjim izlaganjem druga Čede Kapora, koji je govorio o usklađivanju interesa energetske izgradnje i poljoprivrede, smatram za potrebno da kažem da o tome treba voditi računa i u tom smislu podržavam njegovu diskusiju.

Pretsednik Petar Stambolić: Ima reč drug Pavle Branković, narodni poslanik Saveznog veća za Srez zviško-homoljski, iz Požarevca.

Pavle Branković (Izborni srez zviško-homoljski, NR Srbija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, želeo bih da govorim samo o nekim pitanjima iz onog dela materijala o stanju poljoprivrede i zadrugarstva koji se odnosi na ulogu zemljoradničke zadruge u organizovanju poljoprivredne proizvodnje i izgradnji socijalističkih društvenih odnosa na selu i nešto o problemima melioracije u mom srezu.

Pre svega, želeo bih da izrazim, lično i u ime velikog broja političkih i zadrugarskih radnika, poljoprivrednih stručnjaka i drugih lica sa kojima sam u poslednje vreme dolazio u kontakt, zadovoljstvo što je Savezno izvršno veće u ovoj etapi našeg društvenog razvitka potpuno realno, ocenjujući stanje i odnose koji postoje na našem selu odredilo ovakvu ulogu zemljoradničkom zadrugarstvu i time još više konkretizovalo, prilagodilo praksi i učinilo efikasnijom ranije određene smernice naše politike na selu, pronalazeći na taj način jedino mogući i najbrži put za kompleksni preobražaj sela u socijalističkom smislu.

Mi smo duboko ubeđeni da će ovakva politika u najskorije vreme doneti očekivane rezultate kako u promeni načina proizvodnje, u povećanju poljoprivredne proizvodnje uopšte tako i u dubokim promenama u odnosima poljoprivrednog proizvođača prema društvu u smislu stvaranja, kroz podruštvljene proizvodnje i dala radu individualnog proizvođača materijalne osnove za menjanje postojećih društvenih odnosa i potpunije usađivanje i razvijanje socijalističkih elemenata i principa u načinu proizvodnje i podeli proizvedenih dobara.

Kada ovo govorimo, pre svega, pred sobom mora da imamo i da računamo na dva osnovna momenta koji u praksi, u životu već obezbeđuju

a u perspektivi će još više obezbeđivati apsolutno sprovođenje ovakve politike u život, omogućići da se dođe do materijalnih rezultata koje samo sprovođenje ovakve politike, kao logično, uslovljava. Radi se upravo o tom da su uslovi za realizaciju ovakve politike u praksi već obezbeđeni. Obezbeđeni su kako u političkom tako i u ekonomskom smislu, mada je ovo jedna nedvojiva celina.

Oni su, pre svega, obezbeđeni time što ih ogromna većina naših poljoprivrednih proizvođača prihvata i to u većini slučajeva prihvata bez mnogo rezervi. Ne treba shvatiti da je prestalo svako dejstvo ekonomske zakonitosti i psihologije koje u sebi nosi sitna robna proizvodnja. Naprotiv, ona postoji, ali je ona baš ta koja sada, kada se našla u protivrečnostima sa socijalističkim razvitkom u celini, došla je u krizu, što je nagoni da traži izlaz — a taj izlaz je u sprezi sa društvom — znači u ovim formama koje proizilaze iz ovakve politike koju je proizvođač prihvatio u celini tražeći i posle toga svoje ekonomske interese koji se sada pak ponovo sukobljavaju sa ekonomskim interesima društva u celini i koji kao slabiji podleže interesima društva. Pri svemu ovome ne treba ni za momenat gubiti iz vida ogroman značaj i ulogu političkog — subjektivnog faktora koji ima ogromne zasluge što su naši proizvođači prihvatili ovakvu politiku, jer je to u prvom redu bilo odlučujuće, da poljoprivredni proizvođač raščisti sa shvatanjem o ulozi stare zadruga, da raščisti i sa njegovim zaostalim pogledima na staro zadrugarstvo i da umesto toga prihvati i usvoji ovakvu politiku u celini.

Kao dokaz za sve ovo može najbolje da posluži ogroman, da ga nazovemo, pokret koji mi danas imamo u nekim krajevima gde se iole proizvodi za tržište — pa i u kraju gde ja živim i radim — pokret za povećanje poljoprivredne proizvodnje koji se manifestuju u svim vidovima koji to obezbeđuju, a od kojih neki potpuno iznenađuju po svojoj širini, po umešnosti kojom se sprovode, koji već ne zaostaju za onim što može da se smatra modernim načinom proizvodnje. Može apsolutno da se konstatuje da nikada kao sada naš proizvođač nije bio u tolikoj meri zainteresovan i da nije ovako široko prihvatio, sa punim poverenjem, pomoć i spregu društva u organizovanju proizvodnje.

Drugo, uslovi su obezbeđeni i time što je u praksi već izgrađen i dobrim delom oprobani mehanizam: zemljoradničke zadruge u najvećem broju slučajeva predstavljaju mehanizam kojim se ovakva politika u praksi sprovodi. Svako ko još uvek danas smatra da su zemljoradničke zadruge iz bilo kojih razloga nesposobne da realizuju ovakvu politiku, koji prema ovakvom kursu, na ovaj ili onaj način, gaji skepticizam, koji sve ovo što smo radili poslednje dve godine — od IV Plenuma Socijalistič-

kog saveza pa i nešto pre toga, smatraju eksperimentom koji treba tek nešto da otkrije, taj strašno greši, ustvari zaostaje za našim razvitkom i ne može da bude koristan za njegov dalji razvoj. Iako ima još uvek dosta slabosti, iako su još uvek neke zemljoradničke zadruge nedovoljno sposobne da se uključe i da sprovode ovakvu politiku, u celini je učinjeno mnogo. U celini su zadruge osposobljene, u celini je ovakav način osposobljavanja zadruga potpuno ispravan i praksa svakog dana na mnogobrojnim detaljima i činjenicama to potvrđuje, potvrđuje ga kao jedino pravilan koji će, bez svake sumnje, uspešno razrešiti čvor protivurečnosti u kojima se našao individualni proizvođač u dosadašnjem načinu proizvodnje. Kada govorimo o nekim slabostima koje još tu i tamo postoje kod zadruga, potrebno je da ih samo uporedimo sa sličnim slabostima koje smo imali u drugim granama privrede a koje su vrlo uspešno savladane i rešene. Sve u svemu, u zadrugama, u celini, društvo ima izgrađenu i obezbeđenu osnovu i mehanizam za realizovanje politike socijalističkog preobražaja sela i taj mehanizam treba gajiti, još više ga razvijati, materijalno ga jačati i iz dana u dan sve više osposobljavati da bude društveno što korisniji i ekonomski efikasniji u ogromnim naporima koje društvo čini da u celini izgradi i razvije socijalističke odnose na selu, podigne proizvodnju i tako poveća životni standard naših radnih ljudi uopšte, poveća životni standard i učini boljim i život našem poljoprivrednom proizvođaču.

I ako na ovaj način govorim o ovom problemu, ja govorim iz prakse, ja pred sobom imam stalno proces koji se sprovodi, stanje koje mi imamo u praksi na našem selu, kvalitativne promene koje su nastale u toku poslednje godine i više dana, promene koje nužno nameću ovakve zaključke teraju na ovakve konstatacije; život potvrđuje realnost ovih konstatacija i apsolutnu ispravnost našeg puta za pobedu socijalizma na našem selu.

Međutim, i pored svega ovoga nikako ne znači da smo mi u praksi sve rešili. Ono što je dosada učinjeno predstavlja samo solidne materijalne predispozicije za uspeh ovakve politike. Ti problemi, koje praksa kao nerešene u celini nameće, pre svega su u tome: kako i na koji način sada spojiti u jednu ekonomsku celinu taj pokret proizvođača i interese društva, kako upravo taj društveni mehanizam — zadrugu, ekonomski najcelishodnije uvući u takve ekonomske odnose, u razne oblike kooperacije društva i individualnog proizvođača koji će da obezbede najviše moguće povećanje proizvodnje uz istovremeno maksimalno podrštavanje rada individualnog proizvođača i zahvatanja njegovog dela za društvene fondove proširene reprodukcije u poljoprivredi. Znači, sva pažnja, bar kako je naša praksa nameće, treba da bude posvećena razvijanju raznih oblika

kooperacije društva preko zadruga i individualnog proizvođača o kojima se u materijalu opširno govori, koja se sada ovde pojavljuje kao nova ekonomska kategorija u proizvodnji i podeli dobara, kroz koju individualni proizvođač sa društvom u celini treba da se stopi u jednu organsku privredno—proizvodnu celinu i po tome kako će da proizvodi i po tome kako će da bude od društva nagrađen i kako će sa društvom da razmenjuje svoj rad.

Nama se čini da je baš u ovome poenta problema, veličina i značaj uloge koju zemljoradnička zadruga ima na selu, da su baš u tome ove odlike bitnih činioaca celishodnosti naše politike na selu.

I kooperacija je u sklopu naše politike na selu kao oblik zasnivanja ekonomskih odnosa u proizvodnji prihvaćena od proizvođača, u većini su poznati rezultati koji su u raznim krajevima postignuti u proizvodnji kroz kooperaciju. Poznate su i razne varijante kooperacije. Iako mi je nezgodno da govorim o postignutim rezultatima u srezu u kome ja živim i radim, ipak ću se za dokaz prednje konstatacije poslužiti i ovim što je u mom srezu postignuto kako bi na taj način sa onim što najbolje poznajem još više doprineo ilustrovanju stanja koje je u mnogim krajevima naše zemlje kroz kooperaciju zadruga i individualnih proizvođača postignuto u proizvodnji.

Tako, naprimer, zadruga našeg sreza — sreza Požarevac u prošloj ekonomskoj godini, raznim vidovima niže i više forme kooperacije, imali su uspostavljene ekonomske odnose u proizvodnji sa oko 13.000 poljoprivrednih domaćinstava od 52.000 koliko ih ima u srezu. U ovoj ekonomskoj godini taj broj će biti znatno veći. Na ovaj način proizvodnjom su u prošloj ekonomskoj godini zadruga zahvatile 5% od ukupnih oraničnih površina u srezu, na kojima je dobijeno više oko 6.500 tona proizvoda. U ovoj godini planirale su da zahvate 10% od ukupnih oraničnih površina ali, bar prema onome što je dosad urađeno, te površine i taj procenat će biti veći dok se već sada za iduću ekonomsku godinu vrše ozbiljne pripreme da se putem kooperacije u raznim oblicima organizuje proizvodnja i na 25% od ukupnih oraničnih površina. Ima već sela, odnosno zadruga gde se društvenim sredstvima za proizvodnju, traktorima, ore i preko 60% oraničnih površina. Dalje, ima zadruga koje su u ovoj ekonomskoj godini raznim vidovima kooperacije ugovorile proizvodnju i na 87% ukupnih oraničnih površina. Koliko je ovakav način proizvodnje za vrlo kratko vreme izmenio navike proizvođača, koliko ga je u tom pravcu emancipovao, koliko ga je orijentisao i povezao sa društvom u proizvodnji i razmeni, najbolje može da se vidi iz ovih nekoliko primera. Izvesna domaćinstva već nabavljaju za svoj posed i preko pola vagona veštačkih đubriva. I ta domaćinstva, i druga,

već upotrebljavaju preko 500 kilograma veštačkih đubriva po hektaru na svome posedu. Nisu retki, naprotiv, mnogobrojni su slučajevi da su proizvođači sa zadrugom ugovorili proizvodnju kukuruza i na 5 ha površine. Dalje, u malom selu Aleksandrovcu ima 12 takmičarskih grupa za visoke prinose itd. Isto je stanje, a možda još interesantnije i bolje u stočarstvu, gde se i sa širinom i sa ekonomskom suštinom kooperacije uopšte ne zaostaje za ratarstvom što na poseban način već daje odlične rezultate u povećanju volumena stočarske proizvodnje i u kvalitetnom stočarenju uopšte. Ima ovoga i u voćarskoj i u vinogradarskoj proizvodnji itd.

Svaki od ovih slučajeva, ovako površno posmatrani a kada se to dublje sagleda još jasnije se vidi da se položaj individualnog proizvođača ozbiljno i brzo menja, da se selo transformiše u nove odnose, da li je on svakog dana ekonomski sve više na liniji onoga što se u osnovi, u stvaranju seljačkih radnih zadruga, želelo postići? Svi ovi proizvođači koji su uključeni u ovakve odnose proizvodnje svesni su da više nemaju gde. Načisto su s time šta se sa njima zbiva, ali ekonomski zagolicani, materijalno stimulirani oni svakodnevno idu sve dalje i na taj način, uz ovakva nastojanja društva, obezbeđuju punu širinu i apsolutnu ekonomsku opravdanost ovog procesa.

Međutim, mi bismo svakako pogrešili ako bismo mislili i konstatovali da je sve učinjeno što ovaj proces, koji se ovako odvija u kooperaciji može sam dalje da se razvija. Mi imamo jasnu i određenu politiku o čemu sam napred govorio. Ali ona sama nije dovoljna i ako je presudna. Ona neće biti dovoljna ako se na njoj ovako postavljenoj ne bude do kraja izgradio i razvio čitav sistem ekonomskih i organizacionih mera koje će omogućiti da se ona dosledno u praksi sprovede koji će još više i daleko odgovornije da mobiliše i uključi u ovaj proces sve faktore. Na ovo aludiram radi toga što nam je praksa u prošloj godini pokazala da smo posle IV Plenuma Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije i proširenog plenuma Glavnog zadružnog saveza Jugoslavije, linijom koju je postavio drug Kardelj, imali već jasnu politiku, imali već stvorene obaveze za mnoge faktore pa da se ta politika opet nije sprovodila; naprotiv mnogi su se o nju svesno ili nesvesno oglašivali. Ovo utoliko pre što mi danas na selu već imamo izvestan vakuum između usvojene političke linije koja je izazvala spremnost proizvođača, koja je mobilisala i široko pokrenula sve subjektivne snage socijalizma na selu i naših organizacionih pa i tehničkih mogućnosti da tom procesu u korak pariramo.

Ovim želim da kažem da je za dalji razvoj kooperacije i njome započetog pozitivnog procesa podružljavanja proizvodnje i rada individualnog proizvođača potrebno sprovesti čitav kompleks mera.

Nemoguć je dalji brz i uspešan razvoj kooperacije bez mirnog tržišta poljoprivrednih proizvoda, bez tako postavljenih odnosa na tržištu koji će da stimuliraju kooperaciju u tom smislu što neće iz raznih subjektivnih slabosti, kao dosad, da dolazi do neshvatljivih oscilacija cena koje automatski brišu svaku mogućnost i pomisao na ekonomsku računicu za stvaranje odnosa u kooperaciji kako od strane zadruga tako i od strane proizvođača. Pored čitavog niza mera nama su se na tržištu zadržale još uvek razne pojave koje se sukobljaviju sa suštinom onoga što želimo da postignemo kooperacijom, stvaraju nesigurnost, guraju na manju proizvodnju sa tendencijom korišćenja konjunktura na tržištu uz »blagoslov« nekih i organa i pojedina, koji stalno pričaju o nekoj apstraktnoj ekonomskoj ceni za neke proizvode, o čemu i zvanične stavove formiraju. Ja se ovde apsolutno slažem sa tim da su uzroci mnogim negativnim pojavama na tržištu — u našoj proizvodnji. Ovde mislim na razne subjektivne slabosti koje ovakvo stanje stvaraju a koje proizilaze, na primer, iz toga kako se prehranbena industrija u najvećem broju slučajeva postavlja prema ovom mladom procesu u poljoprivrednoj proizvodnji i uopšte prema zadrugama. Kako, na primer, na sve ovo gledaju trgovinske komore; kako se odnosi veletrgovina, kako toleriramo razne inscenacije koje se pojavljuju kroz ponudu i tražnju stvarajući psihozu nestašice ili veće ponude, kako se u praksi vulgarizuje i ne sprovodi politička linija pa i zakonski propisi koji mogu dobrim delom ovo uspešno da reše. Konkretni primeri su mnogobrojni i u njih i ne treba i nemoguće je ulaziti.

Zbog toga sve te pojave koje mi još danas imamo na tržištu poljoprivrednih proizvoda i način kako se prilazi poljoprivrednoj proizvodnji u nekim slučajevima neposredno koče sistem kooperacije; manifestuju se kao otvorena suprotnost ovoga što se rađa.

Dalje, bez svake je sumnje da je i kreditni sistem dosad bio kočnica za sprovođenje ovog procesa. On se rešava. Pretpostavljamo da će biti rešeno onako kako će najbolje odgovarati nastalim uslovima.

Ništa manju pažnju, možda još i veću, možda kao prvorazredni zadatak treba pokloniti rešavanju pitanja tehničke opremljenosti zadruge. Na društvenim sredstvima za proizvodnju leži kooperacija i uglavnom od toga kakva su i kolika su ta sredstva, kako se ona koriste kakva je organizacija od zadrugara iz okoline stvorena u prvom redu zavisi i širina proizvodnje kroz kooperaciju i njena ekonomska suština. Apstrahujući objektivno, pre svega, materijalne uslove, koji su dosad, pa i sada, onemogućavali brzu mehanizaciju ali u svakom slučaju da ovaj proces koji imamo traži likvidaciju svih subjektivnih slabosti koji su u mnogo slučajeva

dovodili do zadržavanja bilo kada se radilo o kreditima, odnosno načinu odobravanja ili pak o nabavci, distribuciji, kompletiranju mašina itd.

Za ovaj proces, pored svega toga potrebni su i kadrovi, u prvom redu viši i srednji ekonomski kadrovi bez kojih je u svakom slučaju nemoguće razvijati ekonomsku stranu kooperacija pa da ona bude i društveno celishodna. A naše zadruge i poljoprivreda uopšte baš taj kadar nemaju i ako može da im se zameri što se ranije niko u poljoprivredi na ekonomski kadar nije orijentisao. Nedostatak ovog kadra je do te mere oštar da ima, naprimer, zadrughnih saveza u nekim žitorodnim srezovima koji nemaju nijednog ekonomistu, iako se od tih saveza očekuje da na površinama, često i preko stotinu hiljada hektara, stvaraju i razvijaju te najmodernije socijalističke odluke proizvodnje. No, problem nije samo u tome. I sadašnji kadar nedovoljan je zbog toga što sistemom ekonomskog obrazovanja u školi nije ili je samo površno orijentisan na ekonomsku stranu poljoprivredne proizvodnje. Ovo u prvom redu u srednjim ekonomskim školama koje masovno treba da regrutuju kadar za zadruge. Iz ovoga, bez sumnje, proizilazi i potreba da se u tom pravcu preduzmu i odgovarajuće mere. Predlažem da se ovo uzme u obzir prilikom izrade rezolucije.

Pored ovoga ima još niz konkretnih pitanja koja su na ovaj ili onaj način povezana sa mogućnostima sprovođenja kooperacije, sa ovim novim sistemom, o čemu je ovde nepotrebno govoriti, ali koja takođe traže rešenje. Mi verujemo da će se ova pitanja brže i elikasnije nego dosad rešavati, jer za to govori sama činjenica da je ovaj visoki Dom uzeo u razmatranje ovaj problem.

Pored ostalih jedan od prioriternih uslova za unapređenje i povećanje poljoprivredne proizvodnje u jednom delu našeg sreza, u Pomoravlju, između ostalih mera, jeste i uređenje nepovoljnog režima voda. Samo u dolini Velike Morave poplavama u mom srezu je ugroženo oko 70.000 hektara od 260.000 hektara koliko je ugroženo u celoj dolini Morave, od kojih se brani oko 20%, dok za 80% površina još nisu izgrađeni odbranbeni nasipi i drugi objekti zaštite i regulisanja rečnog korita. Odnosenje zemljišta, ugrožavanje 30 naselja i komunikacija za vreme poplavnih voda Morave, koje dolaze po nekoliko puta u jednoj godini, čini proizvodnju toliko nesigurnom da dovodi u pitanje sve druge poljoprivredne mere. S jedne strane, zemljište se zaorava pod rizikom i (bez promena kultura) u monokulturama, pa se često mora i dva puta preoravati i zasejavati, a sa druge strane ono zasušuje u kasno leto kada bi bilo neophodno navodnjavanje. Odatle je jasno da bi ova zemljišta, koja po svojoj potencijalnoj plodnosti dostižu najvišu klasu, mogla da daju višestruke prinose ako bi se pristupilo bržem izvršenju

melioracionih radova na zaštitu od poplava. Smatram da bi finansiranje hidrograđevinskih radova za odbranu i dalje trebalo rešavati iz fondova voda, ali zbog potreba ulaganja značajnih sredstava bila bi potrebna pomoć i Saveznog fonda voda. Na taj način, po izvršenoj zaštiti, bilo bi omogućeno izvršenje ostalih melioracionih radova na navodnjavanju zemljišta.

U istim prilikama nalazi se i dolina Morave, koja bi uređenjem rečnog korita mogla da se koristi za navodnjavanje, a naročito za navodnjavanje jednog najjačeg poljoprivrednog područja — Stiga u površini oko 45.000 ha koja zahteva navodnjavanje i gde bi navodnjavanje s obzirom na pedološki sastav dalo veće prinose nego bilo u kom drugom rejonu. U dolini Mlave poplave zahvataju 11.000 ha dok je obrada sasvim onemogućena na 4.000, koji zasada predstavljaju slabe pašnjake i neiskorišćene vrba-ke. Regulisanjem korita Mlave u gornjem toku bi se akumulirala voda za letnje potrebe navodnjavanja Stiga. Nema sumnje da bi se na ovom najplodnijem zemljištu posle toga u poljoprivredi dostigli maksimalni prinosi. Pored toga bilo bi omogućeno da se ovih 4.000 ha pretvori u oranice. Sve studije u ovom pravcu već su izvršene, a postoji i veliki interes poljoprivrednika, zadruga i narodnih odbora da svim svojim sredstvima pomognu izvršenje ovih projekata. Efekti napora uopšte ne dolaze u pitanje, pa zato predlažem da se u granicama mogućnosti za izvođenje melioracija u perspektivi i ovaj sistem uzme u obzir.

Pretsednik Petar Stambolić: Prekidamo rad s tim da nastavimo sednicu sutra u 9 časova.

(Sednica je prekinuta u 19,30 časova)

Nastavak 27 aprila u 9 časova

Pretsednik Petar Stambolić: Nastavljam rad.

Ima reč drug Mirko Lacković, narodni poslanik iz Vinkovaca.

Mirko Lacković (Izborni srez Županja, NR Hrvatska): Drugovi i drugarice narodni poslanici, u materijalima o stanju poljoprivrede i zadrugarstva i perspektivama njihovog razvoja izložena je orijentacija kako i kojim putem ići u rešavanju ovako krupnog problema za naš cjelokupni razvoj, kao što je zaostajanje poljoprivredne proizvodnje.

Za sprovođenje određene politike u borbi za brže podizanje poljoprivredne proizvodnje odredili smo i glavni oslonac: to su u prvom redu poljoprivredne organizacije, to jest krupna socijalistička gazdinstva, zadruge i poljoprivredna služba, a zatim i čitav niz mjera koje će potsticati osposobljavanju ovih glavnih nosioca te politike i usklađivati ostale elemente na tom planu.

U poslednjih dvije-tri godine posvetilo se prilično brige (barem od pojedinaca) na izna-

laženju pravih uzroka za izvjesno zaostajanje poljoprivrede. Došlo se do uvjerenja da je osposobljavanje i modernizacija krupnih socijalističkih gospodarstava neophodan uslov za bržu intervenciju na čitavom frontu unapređenja poljoprivredne proizvodnje.

U posljednje vrijeme nalazimo se u procesu mijenjanja osnovnih koncepcija organizacije naših krupnih poljoprivrednih gospodarstava koja, sa starim sistemom organizacije rada, strukturom sjetve, sistemom nagrađivanja itd. i pored većeg ulaganja nisu mogla da idu brže naprijed. Nova organizacija rada i sistem nagrađivanja, modernizacija tehnološkog procesa proizvodnje itd. već je na jednom dijelu gazdinstava pokazala relativno krupan napredak u povećanju prinosa po jedinici površina i povećanju produktivnosti rada.

Određena i jasna uloga općih poljoprivrednih zadruga, njihovo ekonomsko jačanje, organizaciono i tehničko osposobljavanje da postanu snažne socijalističke organizacije na selu već je dalo prve rezultate u rešavanju problema poljoprivrede.

Iskustva u rešavanju ovih problema na kotaru Vinkovci, u stvaranju, organizaciji i osposobljavanju krupnih poljoprivrednih gospodarstava i zadruga, pokazuju da nisu glavni i osnovni uzroci sporog napredovanja ležali samo u malom ulaganju posljedicama administrativnog perioda režimu cijena (čime se ponekad nastoji sve opravdati) već u osnovi koncepcije same organizacije i orijentacije socijalističkih privrednih organizacija.

Napominjem da se ovdje ne radi što se tiče poljoprivrednih imanja o bivšim starim feudalnim posjedima (osim dva poljoprivredna dobra Vukovar i Ilok), već o gospodarstvima koja su stvarana, arondirana i organizovana u poslijeratnom periodu na zemljištu dobijenom agrarnom reformom, Zakonom o smanjenju zemljišnog maksimuma i drugim mjerama.

U posljednje vrijeme poljoprivredna gazdinstva i zadružne ekonomije postavile su svoje poslovanje na nove principe savremene poljoprivredne organizacije, a povećani broj mehanizacije i drugih sredstava omogućio je da se i tehnički osposobe za brže kretanje naprijed u pravcu povećanja prinosa i produktivnosti rada.

Na 12 poljoprivrednih dobara koliko ih imamo na kotaru novom organizacijom smanjen je broj sprega za 53, stalne radne snage za 450 ljudi, a u isto vrijeme povećana je površina zemljišta od 13 na preko 15 hiljada hektara. Nova struktura sjetve sa 4 do 7 kultura u prosjeku, novi sistem rada i tehnološkog procesa, nagrađivanje prema količini proizvoda, stvara novi odnos ljudi prema proizvodnji gdje radničko samoupravljanje dobiva novu sadržinu. Iako se ova organizacija nalazi u procesu stvaranja i usavršavanja, gdje iskrsavaju razne slabosti i tendence koje vuku nazad, ipak je po-

kazala već prve rezultate u povećanju prinosa u prvom redu pšenice, kukuruza i šećerne repe.

Zadružne ekonomije sa svojih 11 hiljada hektara također se nalaze u procesu stvaranja organizacije na sličnim principima. Zadruga su samo u posljednjoj godini kupile preko 100 novih traktora i time pojačale i osposobile svoje mašinske stanice za snažniju intervenciju u kooperaciji sa individualnim proizvođačem.

Već prvi uspjesi na planu bržeg osposobljavanja socijalističkih gospodarstava izvršili su snažan uticaj na poljoprivredne proizvođače. Jasne koncepcije i početni rezultati u pravcu daljeg razvoja socijalističkih privrednih organizacija, jasna politika u pogledu uloge zadruga i povezivanja sa individualnim proizvođačima, pojačana politička aktivnost svjesnih socijalističkih snaga na tome planu omogućile su da se stvori široko raspoloženje individualnih proizvođača za prihvatanje naših mjera u pravcu podizanja poljoprivredne proizvodnje sa osloncem na socijalističke poljoprivredne organizacije.

Širina kooperacije zadruga sa individualnim proizvođačima i raznovrsnost oblika povezivanja osnovna je karakteristika u borbi za podizanje poljoprivredne proizvodnje na našem području. Šezdeset sedam općih poljoprivrednih zadruga sklopile su u ovoj ekonomskoj godini preko 34 hiljade ugovora sa individualnim proizvođačima i obuhvatile preko 66 hiljade katastarskih jutara površina pod raznim kulturama. Uloga zadruga nije ostala samo na ugovaranju obezbjeđenja sjemena, umjetnog gnojiva i otкупа. Zadruga su ulazile i ulaze u proces proizvodnje i obezbjeđivale su ugovorenu agrotehniku putem dubokog oranja, tanjuranja sjetve i drugih operacija i na taj način, skupa sa poljoprivrednom službom i individualnim proizvođačem, utjecale na povećanje proizvodnje. Osim ugovorenih površina zadruga sa svojim mašinskim stanicama obuhvatile su još preko 17 hiljada katastarskih jutara površine individualnih proizvođača na kojima vrše pojedine operacije u procesu proizvodnje. Na taj način zadruga su putem ugovaranja, ogranka, mašinskih stanica, putem zakupa, garantiranjem prinosa i produkcionih pokusa od strane poljoprivredne službe i drugih formi zahvatile oko 30% ukupnih oraničnih površina pod određenim kulturama što kompleksnom, što djelomičnom agrotehnikom.

Veći rezultati pokazali su se već sa izvršenjem dubokog zimskog oranja koje je na površinama socijalističkih privrednih organizacija izvršeno 100% a na posjedima individualnih proizvođača sa preko 80%. Ovo je vrlo značajan rezultat ako se ima u vidu da to nismo napravili u ni jednoj godini od oslobođenja do sada. Umjetna gnojiva korištena su u ekonomskoj 1955/56 godini u količini od 800 vagona, a u ekonomskoj 1956/57 godini povećala se na 2.480 vagona dok za narednu ekonomsku godinu potrebe izuskuju

4500 vagona što predstavlja skok od 39 kilograma po katastarskom jutru u 1955 godini, na 200 kg po katastarskom jutru 1957/58 godine.

Prema svemu, socijalističke privredne organizacije koje obuhvataju preko 20% ukupnih oraničnih površina u svom vlasništvu na našem kotaru sa svojim sve većim osposobljavanjem i jasnom orijentacijom vrše snažan uticaj i organiziranu intervenciju u cilju povećanja proizvodnje na privatnom sektoru. Prema tome, probleme proizvodnje i procese koji se dešavaju na selu, a koji su šire obrađeni u datim materijalima, može i uspješno da rješava socijalistička privredna organizacija sa svojom organiziranom intervencijom i svojim sredstvima i sve većim podruštvljavanjem procesa proizvodnje na selu. To potvrđuju i primjeri sa našeg područja činjenicom, da gdje su nam zadruga ekonomski jače, organizaciono i tehnički sposobnije sa jakim mašinskom stanicom, uvedenom novom organizacijom rada i nagrađivanjem, tamo zahvatamo od 50% do 78% oraničnih površina što kompleksno što djelomično, kao što je slučaj u selima Jarmina, Vođinci, Lipovac i druga. Na taj način zadruga utječu organizovanije na mijenjanje načina proizvodnje individualnog seljaka, postepeno ga sve više podruštvljavaju i kroz učešće u procesu proizvodnje i usluga jačaju društvene fondove i stvaraju uslove za dalje ekonomsko jačanje.

U procesu ovog čvršćeg povezivanja socijalističkih privrednih organizacija sa individualnim proizvođačima za nas glavni problem u sadašnjem momentu ne predstavlja samo tehnička opremljenost, već u prvom redu solidnija organizovanost tog procesa koja se sastoji u stvaranju i efikasnijem funkcionisanju niza formi upravljanja i osposobljavanja rukovodećeg kadra za pojedine grane kooperacije. Širina povezivanja i raznovrsnost oblika nužno nameće da osim uprave zadruga i zadržnog savjeta, efikasnije dolaze do izražaja organi upravljanja u samostalnim pogonima, mašinskoj stanici, ekonomiji, zatim rukovodstva u ograncima, odbori za pojedine kulture, grupe traktorista koji su ugovorili pojedine površine za kompleksnu obradu itd. Efikasnije rukovođenje od ovih osnovnih grupa u kooperaciji omogućava da se dalje širi povezivanje i da se brže pronalaze nove forme kooperacije. Time se stvara široka mreža kanala za učešće kako u upravljanju tako i u preuzimanju odgovornosti za dalje napredovanje. Na tome području organizovanosti tog procesa postoje slabosti čije je otklanjanje neophodno za brže kretanje naprijed.

Sve ovo predstavlja početnu fazu, početne forme i prve skromne rezultate, ali nam u isto vrijeme govori da smo našli put kojeg treba dalje trasirati i usavršavati, podizati forme kooperacije na viši nivo gdje će snažnije doći do izražaja učešće socijalističkih poljoprivrednih organizacija u procesu podruštvljavanja pro-

izvodnje, skupa sa individualnim seljakom i gdje će se kroz obostrani interes podizati poljoprivredna proizvodnja i jačati materijalna baza socijalizma na selu.

Učešće u takmičenju za visoke prinose od strane socijalističkih gazdinstava sa preko 60% površina pod određenim kulturama također potvrđuje da se krenulo naprijed. Sto sedamdeset pet takmičarskih grupa u okviru poljoprivrednih zadruga također govori o spremnosti individualnih proizvođača da se kroz oslonac na socijalističke privredne organizacije bore za visoke prinose.

Poljoprivredna dobra i zadruge pored pomenutih formi nastoje da prošire svoje površine i kupovinom zemlje za što momentano postoje povoljni uslovi. U poslednje vreme tri zadruge su kupile preko 100 katastralnih jutara zemlje po cijeni od 30 do 40 hiljada dinara po jednom k.j. iz svojih fondova.

Površine se proširuju i putem komasacija i melioracija zemljišta. Ova akcija za nas ne predstavlja samo grupisanje zemljišta individualnih seljaka već u prvom redu omogućava koncentraciju i sretniju lokaciju zemljišta opštredruštvene imovine, zatim pronalaženje uzurpiranog zemljišta opštredruštvene imovine, melioracije, stvaranje uslova za bolje komunikacije na poljima, a najzad i samo grupisanje zemljišta individualnog seljaka omogućava širu kooperaciju i veće mogućnosti za efikasnije korištenje mehanizacije. Za komasaciju i melioraciju zemljišta seljaci u pojedinim selima daju svako peto jutro kao naknadu za izvođenje ovog posla i time se znatno povećava fond opštredruštvene imovine. Mi stojimo čvrsto na orijentaciji da i dalje forsirano provodimo komasacije i melioracije na nekomasiranom području našeg kotara. Za to postoji raspoloženje seljaka i interes socijalističke privredne organizacije. Dugoročniji i organizovaniji zahvati kako na socijalističkim gazdinstvima tako i u kooperaciji sa individualnim proizvođačima nameću kao neophodno da se izrade perspektivni planovi razvoja svake privredne organizacije i sela a zatim koordinirano za područje općine i kotara. Mi smo na našem području u početku izrade ovakvih perspektivnih planova razvoja u privrednim organizacijama i vjerujemo da će nam isti mnogo pomoći u daljem osposobljavanju i jačanju socijalističkih gospodarstava i njihovom širem povezivanju sa individualnim proizvođačem.

Snažnija socijalistička orijentacija i jasna perspektiva na selu jača i proširuje svjesne i organizovane socijalističke snage i omogućava sve veću političku aktivnost na rješavanju ovih problema. Na kraju izjavljujem da se slažem sa predloženim mjerama od strane Saveznog izvršnog vijeća i predloženim projektom rezolucije.

Pretsednik Petar Stambolić: Ima reč narodni poslanik ing. Pavle Šumanovac, član Veća proizvođača.

Ing. Pavle Šumanovac (Izborni srez Sombor, AP Vojvodina — NR Srbija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, s obzirom da je diskusija poodmakla i da se mnoge stvari već ponavljaju, ja ću se truditi da budem kraći i da izbegnem ponavljanje onoga što je već rečeno.

U poslednje vreme diskusija o poljoprivredi uzela je dosta maha u Saveznoj narodnoj skupštini, ali svaki put je to bilo u okviru ostalih pitanja i izvan dnevnog reda. Zato pozdravljam današnje zasedanje koje je posvećeno isključivo poljoprivredi i njenim problemima. U rezoluciji koju je doneo Četvrti plenum Saveznog odbora SSRNJ, kao i u materijalu koji smo primili preko Skupštine, mislim da je na vanredno dobar način prikazano stanje i kretanje poljoprivrede, kako u bližoj, tako i u daljoj prošlosti. Izneti su uzroci ovakvog stanja i mislim da se nije moglo realnije ni objektivnije to stanje prikazati. Problemi nisu zamagljivani, nego su dati u punom svetlu kritike, kao što je to stvarno trebalo. Mislim da je baš tako i trebalo obraditi situaciju poljoprivrede i da je u tome vrednost materijala i politička snaga ove rezolucije. Ona će baš zato biti shvaćena i prihvaćena od svih naših trudbenika. U materijalu, kao i u rezoluciji, data su rešenja i smernice razvoja poljoprivrede, koja su dobra i prihvatljiva u celini. No, ipak mislim da ima izvesnih detalja koji zaslužuju pažnju, i o kojima treba diskutovati. Razvoj poljoprivrede pokazuje jedno stalno opadanje. Opšti pad poljoprivredne proizvodnje iznosi 10% u 1956 godini u odnosu na ranije stanje, kao što stoji u materijalima. Međutim, ta negativna tendencija opadanja u proizvodnji nije specifičnost našeg perioda i ovog vremena, to se povlači još od 1920 godine, dakle, posle Prvog svetskog rata, bar prema podacima koji su nam bili na raspoloženju u ovim materijalima. Ta negativna pojava manifestuje se kod nas sada, u našem periodu, kao nasleđena bolest potencirana ratom i svim mogućim istoriskim zbivanjima kroz koja je naša zemlja prošla.

Kako stoji sa pojedinim proizvodnim kapacitetima u poljoprivredi zemljišta i stočnim fondom? U fondu oranica imamo 360.000 hektara površine manje nego što smo imali do rata. Osim toga, na ostatku oranica nezasejano je 670.000 hektara u proseku, a ta površina, takozvani ugar, iznosio je u ranijem periodu svega 400.000 hektara. Devet posto našeg oraničnog fonda se uopšte ne zasejava. Nažalost, ovde treba konstatovati da je kod državnih poljoprivrednih dobara ovaj procenat nezasejanih površina procentualno najveći i iznosi 13,6% u odnosu na njihove oranične površine. Ja bih se pridružio drugovima koji su dali napomenu da u rezoluciji ne bi trebalo čvrsto insistirati na tome da socijalistička gazdinstva idu na zakup

i otkup zemljišta jer je to prilično anahronično, kad se zna da je kod njih veliki procent neobrađenih površina. Drugo, ona nisu izgrađena i ta izgrađenost iznosi svega 30% od optimalne izgrađenosti. Treće, moglo bi se shvatiti kao direktiva za masovnu kupovinu zemlje angažovanje kredita, itd. Ovakvo stanje, nema sumnje, odražavalo se i u proizvodnji. Mi danas proizvodimo milion sto hiljada tona žitarica manje nego pre rata, 60.000 tona mleka, 200.000 tona jaja, 6.000 tona masti manje, itd. Osetan porast na drugoj strani može se konstatovati kod izvesnih intenzivnih kultura, kao što je industrisko bilje, povrće i krmno bilje. U analizi uzroka ovakvog stanja presudni su prirodni faktori. Mislim da je najveće dejstvo na gubitak obradivih površina kao i na njihovu plodnost imala priroda sa svojim stihiskim elementima. Erozijske, bujice, poplave i suše su najviše doprinele smanjivanju zemljišnog fonda i smanjivanju plodnosti kod njega. Danas se računa, prema analizama zemljišta, da organska materija i sadržaj humusa iznosi otprilike polovinu sadržaja koji je bio u ranijem periodu. Mi danas na svakom vodotoku, na svakom kvadratnom kilometru naše geografske površine imamo posla, sa stihijom, svuda su potrebni obrađeni tehnički radovi u vezi sa erozijom ili sa vodama. Međutim, iako su degradacija zemljišta i smanjivanje obradivih površina donekle stihiskog karaktera, zbog neuređenog vodnog režima, mislim da je to čisto materijalno pitanje koje se može rešiti, to nije neotklonjiva stihija jer zavisi samo od toga koliko ćemo sredstava uložiti u takve investicije.

Mislim da je u elaboratu i u rezoluciji sasvim pravilno ocenjeno mesto, prioritet i značaj ovih radova, te se na tome neće zadržavati.

U elaboratu se pominje da je potrebno preduzeti i druge mere u propisivanju načina korišćenja zemljišta. Predviđaju se zakonski propisi koji bi regulisali obaveznost u pogledu korišćenja zemljišta. Tu se, verovatno, misli na način obrade, na plodored kultura koje treba da se seju, zatim na rejonizaciju, određivanje oblasti za pojedinu proizvodnju itd. Ovo je sasvim na mestu i ja pozdravljam ovo kao meru. No, ukoliko to ostane samo administrativna mera, neće imati efekta. Mi administrativnih mera imamo inače dosta u privredi, koje su dale manji ili veći efekat, ali obično su ostale bez očekivanog dejstva. Prema tome mislim da i ovde treba očekivati da će se ekonomska pitanja rešavati samo ekonomskim merama.

U pogledu plodoreda ja se slažem sa koncepcijom koja je izneta u elaboratu, da mi problem žita ne možemo rešavati isključivo povećanjem cena žita, ili administrativnim određivanjem površina za žito. U svakom slučaju i stručno je opravdano da se ide na intenziviranje obrade, gajenje industriskih kultura, povrtarskih kultura, zatim na stočarstvo, a kao rezultat ovakve

kondicije zemljišta doći će visoki prinosi i kod pšenice. To je potpuno opravdano, samo to je malo spor put. Uopšte izmena plodoreda, a ovde se mnogo polaže na plodored, nije tako brza stva da se mogu očekivati automatski brzi efekti u poljoprivredi. Osim toga, treba istaći da plodored nije nikakva administrativna mera, iako je značajna agrotehnička mera. Plodored je čisto ekonomski faktor u proizvodnji. Ko će šta sejati, zavisi isključivo od toga koliko mu se to isplati. Prema tome ekonomske kategorije će odlučiti o tome da li će neko sejati pšenicu, saditi malinu, ili će to biti kukuruz, šećerna repa i dr. Kada iz tog aspekta posmatramo plodored, dakle ne kao administrativnu ili agrotehničku meru, nego kao ekonomsku, onda mislim da usmeravanje proizvodnje u poljoprivredi moramo vršiti ekonomskim putem.

Ovde je u diskusiji istaknuto kako je pšenica jedna od najrentabilnijih kultura. Ja se slažem da je to tako. Ali, rentabilnost je uopšte relativna stvar. Ako imamo 2.000 kilograma pšenice po hektaru po 35 dinara onda dobijamo bruto vrednost proizvodnje od 70.000 dinara. S druge strane juče smo čuli da hektar maline daje 300.000 dinara bruto vrednosti, a pamuka, duvana ili pirinča i 400 — 500.000 dinara. Prema tome ja ne bih mogao usvojiti mišljenje da će se jednostavno konstatovati o rentabilnosti pšenice ići na veću proizvodnju pšenice, kada se zna da je važno, specijalno kad govorimo iz aspekta seljačkog gazdinstva, koliko će se rada utrošiti u proizvodnju jedne kulture. Kod pšenice treba naprimer, deset radnih dana po hektaru godišnje, kod povrća 120, kod malina takođe. U svakom slučaju rentabilnost može opadati sa povećanjem broja radne snage, ali samo sa čisto računskog — kraticističnog gledišta. Međutim sa gledišta seljačkog gazdinstva interesantna je ona proizvodnja koja daje veću ukupnu vrednost proizvodnje, veću gomilu para sa jednog hektara. Ako tako posmatramo pitanje onda svakako nisu žitarice, a specijalno ne pšenica ta kultura koja bi bila jako stimulatívna.

U ekonomskim merama i u celom sistemu ekonomske stimulacije koji bi trebalo u vezi sa usmeravanjem proizvodnje primenjivati, ja ne bih imao neki konkretan predlog. Svakako porez i cene mogu ovde odigrati krupnu ulogu. Vrlo je dobro u elaboratu, kao i u rezoluciji konstatovano, da poreska politika i porez sam po sebi ne treba da budu instrumenti samo za zahvatanje prihoda i dohotka, nego i instrumenti unapređenja privrede. Isto to važi i za cene. Prema iskustvima raznih zemalja različito se postupalo. Ima zemalja gde su i administrativne mere pomogle. Naprimer, Italija je primenjivala administrativne mere u vezi sa agrarnom reformom. Veća gazdinstva, koja bi trebalo inače da potpadnu pod udar agrarne reforme, mogu biti oslobođena ukoliko postignu određene prinose izvesnih kultura u određenom

periodu vremena. Ili, oslobođena će biti agrarne reforme ona gazdinstva koja sprovedu melioracije na izvesnim površinama. Prirodno to su bile administrativne mere, ali su imale ekonomske sankcije, a samim tim i odgovarajuće dejstvo. Neki ekonomisti tvrde da se naglo povećanje prinosa u Italiji može pripisati i takvim merama. Ili, poznato je svima da se u Americi direktno interveniše cenama, i da se usmeravanje u poljoprivrednoj proizvodnji vrši intervencijom cena. Ta intervencija odnosi se samo na nekoliko artikala. Pet ili šest proizvoda koji su od interesa za zemlju, stimuliraju se zaštitnim cenama u određenoj visini. Za proizvodnju ma kog drugog artikla, koji je izvan režima protekcionističkih cena, riziko ne snosi država, već je to lična stvar proizvođača. Te cene često idu iznad svetskog nivoa. Poznato je da se pšenica iz Amerike izvozi po nižim cenama nego što se plaća domaćem proizvođaču kao zaštitna cena.

Prema tome, sistem ekonomskih mera u vezi sa usmeravanjem proizvodnje može i kod nas da donese željene rezultate. Samo se po sebi razume, da predloge nije moguće dati u ovom materijalu niti u rezoluciji, nego je to stvar koju još treba proučavati.

U pogledu stočarstva mi smo iz elaborata videli, blagodareći tome što su materijali obrađeni unazad 50 godina, da je još od 1900 godine pa do danas očigledan pad brojnog stanja stoke. Za 2% su opala goveda, za 23% broj ovaca, a broj svinja je za 50 godina povećan za 17%. Mi i u stočarstvu, kao i kod zemljišnog fonda, nosimo teret iz prošlih vremena, koji se nagomilavao pola stoleća u poljoprivredi zbog teških uslova kroz koje je ona prolazila u toku svog istoriskog razvoja. Prirodno je da ne možemo ni tako brzo ni tako efikasno rešiti te nagomilane probleme, koji imaju tradiciju od pola stoleća. Ali ako posmatramo jedan uži period u razvoju stočarstva, period u kome mi živimo, i u kojem smo mi izvesnim ekonomskim merama dejstvovali na to stanje, od 1955 godine do danas, za svega dve godine, vidimo da je pad broja stoke prilično veliki. Broj goveda se smanjio za 350.000 komada, svinja za 860.000, ovaca za oko 800.000. U nekim oblastima smanjenje je išlo u procentima i više, kao što je naprimer broj svinja u Vojvodini. Vrednost tog smanjenja stočnog fonda iznosi, obračunata po važećim svetskim cenama 60 miliona dolara. Po našim otkupnim cenama ta vrednost iznosi 17 milijardi dinara ili 60%. Međutim, to ne bi trebalo da zabrinjava, kad bi to bila normalna proizvodnja, a takva bi trebalo da bude, kad bi odnosi biljne i stočne proizvodnje kod nas bili usklađeni. Štaviše s obzirom na ogromnu biološku sposobnost razmnožavanja kod svinja mi možemo računati da će se taj broj brzo obnoviti. Danas imamo 4 miliona 800.000 komada svinja čiji godišnji prirast u

težini i višak priploda iznosi približno isto toliko. Dakle, može se skoro udvostručiti. Prema tome, gubitak od 800.000 komada koji smo cenili kao katastrofu, ustvari mogao bi biti naša normalna proizvodnja, čak i veća ukoliko bi stvorili u stočarstvu jednu odgovarajuću ekonomsku kliku za njegov budući razvoj. Mislim da ne bi trebalo suviše apostrofirati nedostatak krmne baze, nedovoljne zootehničke mere ili slab rasni sastav stoke, to treba staviti na sporedni kolosek. Nisu to glavni uzroci ni povećanja ni opadanja brojnog stanja. Krmna baza je od 1939 godine do danas povećana za 185.000 hektara, ali paralelno nije stočni fond povećan.

Za zootehničke mere moramo takođe priznati, s obzirom na stepen današnje organizacije veterinarske službe da su na visini, i da nije bilo epidemije kod stoke. U svakom slučaju treba osigurati rentabilnost rada u stočarstvu da bi mogli obezbediti i zagarantovati onu proizvodnju koja nam treba za ishranu i izvoz. Ja, čak, mislim, da domaće tržište nije u krizi ni pri ovakvom stanju stoke, bez obzira na statistiku o potrošnji mesa po glavi stanovnika, u koju ja duboko sumnjam. Ako razmotrimo neke podatke, koje smo prikupili sa uređenih gazdinstava u Hrvatskoj, Vojvodini i Sloveniji vidimo da je proizvodni trošak, kod svinja iznosio u prošloj godini od 176 dinara do 253 dinara po jednom kilogramu žive mere, a otkupna cena 160 dinara. Proizvodni trošak goveda — 213 do 234 dinara, a otkupna cena 90 do 120 dinara; mleko, proizvodni trošak 25 do 46 dinara, a cena prodaje različita, zavisno od mesnih uslova.

Ja mislim da ne bi mogle nikakve administrativne mere — i da smo ih imali u ovom periodu — sprečiti likvidaciju stoke. Isto tako kao što ni administrativna zabrana klanja tela nije pomogla. Telad se normalno kolje kao da nema propisa, a uvek se nađe razlog — da tele slomije nogu.

Postoji izvestan materijalni odnos između troškova proizvodnje i između vrednosti proizvoda koje treba respektovati. Ti materijalni odnosi zasnovani su na zakonu vrednosti koji se ne može zanemariti kao što je ne može ni sila teže, kao fizički zakon, negirati. U protivnom, to se drastično osvećuje.

Predlažem da se obrazuje jedno telo, državni organ, koji će proučavati uslove proizvodnje i proizvodnih troškova u poljoprivredi na jednoj mreži reprezentativnih gazdinstava, socijalističkih i seljačkih, rukovođene od Saveznog izvršnog veća, a politika cena treba da se reguliše na bazi rezultata ovakvih snimanja i proučavanja. Ne može biti ista cena proizvodnje, naprimer na Belju, davno izgrađenom dobru, koje nema novih anuiteta i opterećenja, i na onom gazdinstvu o kome je jedan drug govorio, gde 13 gazdinstava u srezu Čačak leže u 87 sela i imaju preko 1.500 parcela.

U ekspozeu druga Komara, kao i u materijalima, bilo je nagovešteno da će se morati u toku pretstojećeg perioda ići na izvesno preliivanje akumulacije iz drugih grana, naročito iz industrije u poljoprivredu. Mislim da će to svakako biti postepen proces, mada bi bilo vrlo interesantno da se vidi gde se može, koliko i na koji način ovim sistemom obezbediti preliivanje. S tim je usko vezan i regres. Nagovešteno je, takođe, da će se regres u pretstojećem periodu verovatno postepeno smanjivati na onim artiklima i reprodukcijom materijalu koje troši poljoprivreda. Mislim da je normalno, da se ide na ekonomske cene, mada tempo, kao i artikle na koje treba konkretno ići nije jednostavno unapred predvideti. Međutim, pitanje regresa posmatrano na jednom primeru, kod traktora izgleda ovako: traktor »Ferguson« košta 1.915 dolara ili 23 t. pšenice računato po 83 \$ tona, koliko iznosi svetska cena pšenice. Kod nas se taj traktor regresira i regresna cena iznosi milion 230.000 dinara. To je 36 t. pšenice, računato po 35 dinara, ili 13 t. više. Ovaj regres ne bi se mogao tumačiti kao regres nego je to pre izvesno umanjeње akumulacije, koja još uvek ide iz poljoprivrede.

Mislim da u pretstojećim merama treba proučavati i ovo pitanje.

Što se tiče poreza na dohodak u poljoprivredi mislim da njegov nivo ne bi trebalo menjati. On u svojoj suštini neće bitno uticati na smanjenje proizvodnje. Poreska mera od oko 40 milijardi dinara kao porez na dohodak od poljoprivrede mogla bi da ostane. Međutim on danas nije dobro raspoređen kako u okviru pojedinih kategorija gazdinstava s obzirom na progresiju, tako i u pogledu na njegovu prostornu raspoređenost po oblastima. Ovde je bilo dosta reči o velikom usitnjavanju i atomiziranju seljačkih poseda, pa već zbog toga treba ići na ukidanje progresije i na određivanje proporcionalne stope poreza po hektaru. Inače, iz materijala se vidi da novčani prihodi od poljoprivrede po jednom hektaru kod gazdinstava do 3 hektara iznose 18.250 dinara, dok prihodi po jednom hektaru gazdinstva iznad 8 hektara iznosi 9.700 dinara. To je od prilike polovina, pa mislim da svaka progresija može samo pogoršati ovaj odnos, koji je i inače vrlo nepovoljan.

Konačno, nešto ću reći i o subjektivnim snagama u poljoprivredi. Nikada ranije nije na tako slikovit način i tako ubedljivo prikazan položaj seljačkih gazdinstava. To je čitava sociološka studija, pa koristim ovu priliku da zahvalim svima koji su radili na ovim materijalima. Obično se ranije u našim planovima, bilo godišnjim, bilo višegodišnjim razmatrala samo materijalna strana proizvodnje, proporcije, indeksi itd. Ovoga puta subjektivni faktor nije zaboravljen i mislim da je to veliki kvalitativni doprinos u ovom radu. Preko 90% po-

ljoprivrednih površina i preko 95% stočnog fonda nalazi se u rukama seljačkih gazdinstava. Dva miliona i 800 hiljada seljačkih gazdinstava imaju u proseku oko 4 hektara površina razbacanih na 10 do 11 parcela. Ona ne mogu biti nikakva snaga i naš oslonac za unapređenje poljoprivrede. Vrlo nizak dohodak daje pečat ovim seljačkim gazdinstvima. Pet miliona aktivno sposobnih za rad nije dovoljno iskorišćeno i u tom velikom fondu i rezervi radne snage treba tražiti krupan faktor unapređenja poljoprivrede, ako je srećno mobilishemo, putem tehničke baze koja će biti u rukama zemljoradničkih zadruga. To su uglavnom raspoložive potencijalne rezerve, s kojima treba računati u podizanju proizvodnje jednako kao i sa milijardama.

Konstatovano je napuštanje zemlje od strane mnogih seljačkih gazdinstava uglavnom iz ekonomskih razloga. Iz materijala se vidi da novčani prihodi po jednom članu seljačkog gazdinstva u poljoprivredi iznose 16.000 dinara godišnje, a to je 1.300 dinara mesečno. Razume se, da je emigriranje iz poljoprivrede u druge grane delatnosti normalno i ne treba da nas zabrinjava. Ja mislim, da to čak, gde ima mesta i gde za to ima i ekonomskih i socijalnih uslova, treba podržavati. Ali zato oni koji ostaju u poljoprivredi, treba da imaju drugojačiju perspektivu nego ova koja je sada.

Mislim da je upravo sreća što se prethodna diskusija o poljoprivredi vodila malo duže, jer se u diskusiji pojavilo prilično mnogo raznih koncepcija, do takvih koje su čak i krajnje utopističke. Po jednoj koncepciji trebalo bi individualno gazdinstvo forsirati i dati mu sredstava da ono proizvodi sve što nam treba, i da stvara potrebne viškove. Jasno je da 2.800.000 seljačkih gazdinstava ne mogu svako za sebe planirati proizvodnju, nabavljati sredstva i da to ne može biti neki program unapređenja poljoprivrede. To pretstavlja stihiju i takva koncepcija morala je već u samoj diskusiji pasti.

Druga koncepcija smatra da je glavno da otkupimo i zakupimo što više zemljišta, da damo što jaču tehničku bazu socijalističkim organizacijama a one će proizvoditi sve što treba i koliko treba, kako za domaće potrebe tako i za izvoz. Ta koncepcija je takođe još u diskusiji pala, jer odbacuje stotine i stotine hiljada raspoloživih, aktivno sposobnih radnika u poljoprivredi, i ne računa, štaviše smatra smetnjom seljaka u modernoj poljoprivredi. Ta koncepcija, koja je uporno pretendovala da uđe u zvaničan predlog, pala je i mislim da je to sa narodno ekonomskog gledišta baš dobro. Mislim da je u elaboratu vrlo dobro rečeno da na zakup ili otkup treba ići samo tamo gde je to tehnički ili ekonomski opravdano, a ja bih dodao i gde je to i socijalno uslovljeno. Brojni primeri iz prakse u Vojvodini, koji su dobro

provereni i potvrđeni, pokazuju da smo na pravilnom i nesumnjivo dobrom putu. Uspeli smo živu radnu snagu proizvođača povezati na bazi ekonomskih interesa sa tehničkom bazom u rukama zemljoradničkih zadruga. Mislim da postepeno osvajamo naš osnovni cilj koji smo hteli postići, a to je apsolutno povećanje proizvodnje na bazi modernih tehničkih mera i sprovođenje socijalističkih odnosa na selu, putem ekonomske kooperacije seljaka i zemljoradničkih zadruga.

Po mom mišljenju, zemljoradnička zadruga može i treba da bude glavni oslonac naše agrarne politike na selu uopšte. Takav naš put može biti krupan doprinos teoriji i praksi izgradnje socijalizma na našem selu. Ja računam da ćemo tim putem moći relativno brže postati ta zemlja viškova u poljoprivredi koja će moći obezbediti ne samo svoje potrebe nego i izvoz, samo ako skinemo još nekoliko tegova sa naše poljoprivrede koje ju još iz administrativnog vremena prilično opterećuje.

Pretsednik Petar Stambolić: Ima reč drug Vrdoljak Anto, narodni poslanik Saveznog veća iz Prozora. Posle njega će govoriti drug Nikola Kmezić, a posle njega drug Andrej Petelin.

Anto Vrdoljak (*Izborni srez Guvno i Prozor, NR Bosna i Hercegovina*): Drugovi i drugarice, ja ću u svojoj diskusiji biti vrlo kratak. Želim da napomenem samo jedno pitanje. Pri donošenju perspektivnog plana ističem da je potrebno imati u vidu nerazvijena područja naše zemlje, među koja spada i Zapadna Bosna.

U proteklom periodu industrijske i druge izgradnje mi nismo mogli iz opravdanih razloga zahvatiti cjelokupno područje naše zemlje. Međutim, danas kada govorimo o daljoj izgradnji naše zemlje, ja mislim da ne bismo smeli zaobići ni ove rejone. Komisija koja je formirana za nerazvijena područja naše zemlje trebalo bi da dođe do punog izražaja prilikom donošenja perspektivnog plana kako za poljoprivredu tako i za druge oblasti. Smatram da je ovaj problem trebalo istaći s obzirom na opšte teškoće u tim područjima. U vezi s tim naveo bih samo jedan primjer, odnosno problem i to bez šireg komentara. Na području Livanjskog sreza koji po geografskoj veličini zauzima treće mesto u Bosni i Hercegovini nema ni jednog kilometra željezničke pruge. Bez rješenja saobraćaja na ovom području neće se moći postići znatniji uspjeh ni na području poljoprivrede a ni u drugim oblastima društvenog života. A što se tiče subjektivnih faktora i konkretnih uslova, oni neće moći ništa ozbiljnije da učine bez pomoći cjelokupne zajednice na rješavanju tog problema.

I na kraju, izjavljujem da ću glasati za ovu rezoluciju.

Pretsednik Petar Stambolić: Ima reč drug Nikola Kmezić, narodni poslanik Veća proizvođača, iz Novog Sada.

Nikola Kmezić: (*Izborni srez Odžački, AP Vojvodina — NR Srbija*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, u vezi sa perspektivnim razvitkom naše poljoprivrede i zadrugarstva želeo bih da kažem nekoliko reči u prilog diskusiji o poljoprivredi koja se kod nas vodi već duže vremena. Ustvari, želim da podržim materijal iznet na ovom zasjedanju i da podvučem neke najbitnije momente prilikom određivanja dalje politike na unapređenju poljoprivredne proizvodnje.

U prošloj godini mi smo počeli da više ulazimo u poljoprivredu. Nekima je izgledalo da je poljoprivreda nespemna i nesposobna za veća investiciona ulaganja. Međutim, ja mislim da je praksa pokazala, a isto tako i rezultati koji su u tom pogledu postignuti, da je to ustvari bilo malo prema onome koliko poljoprivreda može da prihvati. Slobodno se može tvrditi da su danas stvoreni uslovi za veća ulaganja u poljoprivredu na širokom frontu. Da je to tačno, o tome govori samo nekoliko rezultata iz ove godine. Na oko 400.000 ha zemlje u Vojvodini, koju poseduju seljačke radne zadruge i poljoprivredna dobra, izvršene su ove godine takve pripreme za setvu kao nijedne godine ranije. Duboko oranje izvršeno je na oko 95% površina, a kukuruzom je skoro 100% zasejano sve najboljim semenom hibridnog kukuruza. Upotreba veštačkog đubriva nije nigde ispod 400 kg po ha. Prošle godine 85 kg na hektar. Skoro na svim poljoprivrednim dobrima i zadrugama uvedena je nova organizacija proizvodnje i nagrađivanje po jedinici proizvoda, što je izmenilo odnos radnika prema proizvodnji u pozitivnom smislu. Zadruge su ušle u niz sprega i kooperacija sa proizvođačima i na taj način zainteresovale ogromnu masu individualnih proizvođača, sa kojima često ne mogu ulaziti u ekonomske odnose zbog nedovoljne opremljenosti mehanizacijom i drugim tehničkim sredstvima.

Naše organizacije mogle bi realizovati mnogo više mehanizacije samo kada bi do nje mogli doći. Veštačkih đubriva takođe nema dovoljno da bi se mogli zadovoljiti svi zahtevi proizvođača. Samo za prolećnu setvu za nepuna dva meseca utrošeno je 12.500 vagona mineralnih đubriva, dok je prošle godine za iste površine utrošeno svega 2.500 vagona. Isto tako, nema dovoljno sredstava ni za druga ulaganja koje proizvođači traže.

Sve ovo govori da su stvoreni uslovi za dalja investiciona ulaganja u poljoprivredu na širokom frontu i da smo mi već prešli fazu eksperimentisanja, za šta se još uvek neki uporno zalažu. Neki drugovi se još uvek plaše većih ulaganja u poljoprivredu i hoće da ih ograniče samo na određena socijalistička gazdinstva da tamo postignu veće prinose i da na taj način uvere i druge proizvođače u potrebu primene savremenih agrotehničkih mera. Po mom mi-

šljenju takva shvatanja su zastarela i praksa ih je već demantovala. Tu se radi ustvari o neshvatanju uloge zemljoradničkih zadruga u unapređenju poljoprivredne proizvodnje, i socijalističkog preobražaja sela. Ne shvata se mogućnost investiranja u poljoprivredu putem kooperacije i realnih ekonomskih sprega između zemljoradničke zadruge i proizvođača gde sredstva za proizvodnju ostaju u rukama zadruge koja se njima i dalje akumulira na taj način i vrši nova ulaganja u poljoprivrednu proizvodnju, a to znači i kod individualnog proizvođača zašta on sam nije sposoban.

Svakako da ovakav put unapređenja poljoprivredne proizvodnje kroz zemljoradničko drugarstvo traži šire prilaženje ovom problemu i investiciona ulaganja u poljoprivredu na širem frontu. To, ustvari, i jeste put socijalističkog razvitka na selu. Primeri kooperacije između zemljoradničkih zadruga i individualnih proizvođača, koji su već stvoreni ili se stvaraju, govore da je to dobar put, da je to najpravilniji put kojim idemo, da su to forme pomoću kojih se povećava poljoprivredna proizvodnja, da je to put podružljavanja proizvodnje, put koji daje velike mogućnosti za akumulaciju kod zadruga i dalje proširenje materijalne baze. Uloga subjektivnog faktora u ovom procesu igra ogromnu ulogu. On treba da mobiliše proizvođače da primeni savremene metode u proizvodnji, da primene dostignuća nauke itd. No, takvo pravilno shvatanje može da da rezultate samo do određene mere, a onda mora doći ulaganje u poljoprivredu, ustvari materijalna baza bez čega nema i ne može biti osetnijeg povećanja prinosa. Moderna poljoprivreda nije konj i zaprega. Moderna poljoprivreda traži ulaganje u savremenu mehanizaciju i drugu tehničku opremu, moderna poljoprivreda traži veća ulaganja u reprodukcioni materijal, što se mora obezbeđivati ako se žele postići veći rezultati u poljoprivrednoj proizvodnji. Međutim, za stvaranje ovakvih uslova, sredstva kojima danas raspolaže poljoprivreda sasvim su nedovoljna da zadovolje zahteve proizvođačkih organizacija i zato se kao neophodan i nužan uslov nameće potreba daljeg ulaganja u poljoprivredu, na širem frontu i to u prvom redu tamo gde je investiranje najrentabilnije.

Materijal o kome ovde raspravljamo govori uglavnom o tome. Govori se približno i o sredstvima koja će se obezbediti. Međutim, poljoprivredi više nego igde, treba stvoriti sve uslove kako bi uložena materijalna sredstva dala pun efekat. Zbog toga sva predviđena ulaganja u mehanizaciju, u poljoprivrednu službu, u reprodukcioni materijal itd. imaće pun efekat samo ako se reše neki drugi problemi koji igraju veliku ulogu u stabilizaciji i u povećanju poljoprivredne proizvodnje,

Prvi ozbiljan problem je problem melioracije zemljišta. U našim uslovima, naročito u žitorodnim rejonima, zbog klimatskih i drugih prirodnih uslova, imamo specifičnu situaciju koja nas prisiljava da je sagledavamo i rešavamo, jer bez osnovnih rešenja ne može se očekivati puni efekat drugih ulaganja u poljoprivredu. U ravničarskom delu višak vode postoji u određenom vremenskom periodu, što može uticati na proizvodnju, i obrnuto, u istom vremenskom periodu oseća se nedostatak vode u nekim krajevima. Pitanje odbrane od poplava, pitanje neizgrađenosti sistema odvodnjavanja je ozbiljna kočnica u povećanju prinosa, naročito u stabilizaciji prinosa. Visoke vode, koje prave podzemne vode, koje su karakteristične za Vojvodinu, delom i za Slavoniju, mogu naneti štete koje ne mogu nadoknaditi veća ulaganja u reprodukcioni materijal, štete koje ne može nadoknaditi savremena mehanizacija, kao ni ostale agrotehničke mere. Naime, do izvesne granice agrotehničke mere mogu uticati na ublažavanje ovog problema, naročito kada se radi o suši. Međutim višak vode ne može se, sem izgrađivanja nedograđenog sistema odvodnjavanja, ničim drugim nadoknaditi. Evo nekih karakterističnih primera. Prošle godine u Vojvodini poplavljeno je, zbog nerešenog sistema odvodnjavanja, 240.000 hektara poljoprivrednog zemljišta plus porušene kuće i drugi objekti, što iznosi štetu od 7 milijardi 300 miliona dinara. U 1955 godini na 60.000 hektara poljoprivrednog zemljišta poplave su prouzrokovale štetu od 1.300.000.000 dinara, da ne govorim poznate primere iz 1926 godine, 1940 godine, naročito 1942 godine, kada je bilo poplavljeno preko 400.000 hektara poljoprivrednog zemljišta. Mogu poljoprivredne organizacije i proizvođači uopšte imati u ovakvoj situaciji najsavremeniju mehanizaciju, najbolju poljoprivrednu službu, najbolje izvršene pripreme za povećanje proizvodnje, a kada im je zemljište poplavljeno, nemoćni su da nešto preduzimaju. Znači, te godine imamo umrtvljenu opremu, koja ne može dati određen efekat, jer to zemljište ne može uopšte ili ne može te godine da se koristi. Da su male površine zemljišta, to bi bila šteta kada je to zemljište odličnog kvaliteta, a kada se radi o velikim površinama kvalitetnog zemljišta to može da nam poremeti bilans i da nas dovede u ekonomski tešku situaciju. Dalje, česte poplave zaslanjuju kvalitetno zemljište i oduzimaju svake godine određen broj hektara od tih malih obradivih površina. U Vojvodini zaslanjeno je preko 200.000 hektara, a taj proces se brzo razvija na nove desetine hektara zbog nerešenog problema odvodnjavanja. U ovim godinama oscilacije su vrlo velike u poljoprivrednoj proizvodnji, što utiče ne samo na ishranu stanovništva i standard, nego vrši ozbiljan poremećaj u držanju stočnog fon-

da, što takođe utiče na plodnost zemljišta, jer se ne može na vreme đubriti i onda izgleda kao da nije rentabilno ono što ulažemo na drugim mestima u poljoprivredu.

Svima je poznato koliko poljoprivredna proizvodnja trpi od sušnih godina, koje su vrlo česte. Ovde je možda nešto lakši problem, jer se protiv suše možemo boriti savremenim agrotehničkim merama, ali to ne može ni blizu da se rešava kao kada bismo imali mogućnosti da kulturama pružimo određene količine vode, tako da u tim sušnim godinama poljoprivredna proizvodnja naglo pada, mogućnost za držanje većeg stočnog fonda takođe dolazi u pitanje, a i plodnost zemljišta, itd., što sve traži određena ulaganja da bi se ovaj problem u našoj proizvodnji izbegavao. Nema potrebe govoriti o nizu godina posle rata kada je šteta od suše iznosila na desetine milijardi dinara, što je uticalo na tržište i na naš spoljnotrgovinski platni bilans.

Ja sam istakao još jedanput problem melioracija, koji je, po mom mišljenju vanredno važan u našoj daljoj politici povećanja poljoprivredne proizvodnje. O njemu se takođe dosta govori u ovim materijalima i uopšte. U ovim materijalima ovo je pitanje dobro obrađeno, pravilno tretirano i postavljeno. Svakako da će ulaganja u melioracije imati određenog efekta u sklopu drugih mera na daljem podizanju poljoprivredne proizvodnje i zato treba pozdraviti ovako važnu orijentaciju u našoj daljoj ekonomskoj politici.

U vezi sa problemom melioracija postavlja se niz pitanja koja treba rešavati, problem komasacije zemljišta, a naročito u uslovima navodnjavanja kao vrlo krupan problem jeste organizacija poljoprivrednih proizvođača koju treba prilagoditi savremenim uslovima obrade zemljišta da bi se postigli maksimalni prinosi. Ovde će doći, više nego igde, do izražaja kooperacija koju zemljoradničke zadruge treba da stvaraju i razvijaju.

Drugo pitanje o kome sam mislio da govorim jeste pitanje saobraćaja i puteva u poljoprivredi. Efekat od ulaganja u poljoprivredu biće umanjen ako paralelno ne budemo rešavali tešku situaciju koju imamo u vezi sa saobraćajnim putevima u poljoprivredi. Za unapređenje poljoprivredne proizvodnje od osobite je važnosti stanje saobraćaja, u prvom redu puteva i drumova. Za intenzivnu poljoprivredu, kakvu želimo, važno je imati razvijen saobraćaj. Gusta saobraćajna mreža, plovni kanali i reke, moderni putevi — sve to igra važnu ulogu u brzom i jeftinom transportu poljoprivrednih proizvoda od proizvodnih do potrošačkih centara. Drugo, snabdevanje poljoprivrednih rejona odnosno proizvođačkih organizacija jeftinim reprodukcionim materijalom i na vreme takođe utiče na ekonomičnije korišćenje proizvodnih snaga, što ima odraza na poljoprivrednu pro-

izvodnju i na samo tržište. Šta to praktično znači za našu poljoprivredu? Modernizacija poljoprivredne proizvodnje putem korišćenja savremene tehničke opreme može koristiti punim kapacitetom samo ako saobraćajne prilike stvaraju uslove za to, inače iskorišćavanje kapaciteta mehanizacije biće znatno umanjeno. U toku narednih pet do šest godina ulaganja u poljoprivredu predviđaju se na oko 500 milijardi dinara, od čega veći deo na ratarsku proizvodnju. Oko 25.000 traktora i odgovarajućih priključnih mašina daće se poljoprivredi u tom periodu. Ovi traktori će morati da se koriste i za transport, inače će biti smanjeno korišćenje kapaciteta, što će imati i ekonomskih posledica. Poljoprivredna proizvodnja će se u ovom periodu povećati od 15 na preko 20 miliona tona poljoprivredne proizvodnje ili za oko 30 posto. Sve ovo traži povećanje transportnih sredstava i povećanje saobraćaja svih vrsta. Da bi postigli ovu proizvodnju, naglo se povećava upotreba reprodukcionog materijala, đubriva, veštačkog semena i drugih zaštitnih sredstava, što takođe traži solidnu putnu mrežu radi blagovremenog dopremanja na njivu, a ne samo do sela. Objekata za uskladištavanje nemamo, a količine su velike i moraju se u relativno kratkom vremenu realizovati. Kako u praksi izgleda ovo stanje u poređenju sa nekim drugim zemljama? Izneću u vezi s tim neke podatke. Uzeću primer teškog stanja drumskog saobraćaja kao najkarakterističnijeg za poljoprivrednu proizvodnju. U Francuskoj, naprimer, na 100 kvadratnih kilometara ima 130 kilometara putne mreže, u Belgiji na 100 kvadratnih kilometara ima 302 kilometara, a u Jugoslaviji na 100 kvadratnih kilometara ima svega 32 kilometara putne mreže. U Vojvodini, gde je poljoprivredna proizvodnja najveća na 100 kvadratnih kilometara ima svega 21 kilometar putne mreže. Ili, u Francuskoj 60 tona poljoprivrednih proizvoda dolazi na jedan kilometar putne mreže, u Belgiji 65 tona a u Jugoslaviji 154 tone poljoprivrednih proizvoda ide na jedan kilometar putne mreže. U Vojvodini, gde je poljoprivredna proizvodnja najveća 528 tona poljoprivrednih proizvoda ide na jedan kilometar putne mreže.

Kod nas je problem u celoj zemlji utoliko oštiji kada se zna da mi od 81.000 kilometara puteva imamo 30.000 koji su zemljani. U Vojvodini je situacija još teža zbog opterećenja jednog kilometra puta a i zbog toga što od 7,5 hiljade kilometara puteva 4.711 kilometar su zemljani, što je dve trećine ove putne mreže. Evo nekoliko podataka koji govore o velikim štetama koje trpi poljoprivreda zbog ovakvog stanja puteva.

Prema jednoj anketi, koja je sprovedena u 10 poljoprivrednih organizacija Somborskog sreza, šteta od neizgrađenih puteva u ratarstvu se kreće u proseku na 6.600 dinara po jednom hektaru, što za celu pokrajinu iznosi negde oko

10 milijardi dinara. To je šteta od neblagovremene obrade, od neblagovremenog uskladištenja itd. Ili, drugi primer. U periodu od narednih nekoliko godina mi ćemo povećati broj traktora negde na 14 ili 15.000 komada u Vojvodini, što neće ni približno moći da se koristi punim kapacitetom, pa će morati da se drži i određen broj zaprega odnosno konja, čija samo ishrana košta oko 2 milijarde 800 miliona dinara, što će takođe učiniti ogromnu štetu. Inače svuda u svetu u potpuno mehanizovanoj poljoprivredi konjskih zaprega takoreći i nema. Ili, prema podacima poljoprivrednih organizacija Bačko-Topolskog sreza, ona gazdinstva koja nemaju kamenu putnu mrežu troše za 3,5 hiljada dinara po jednom hektaru više za održavanje traktorskog parka nego ona domaćinstva koja imaju bolje puteve. To takođe pricinajava ogromne štete. Ukupno u Vojvodini štete zbog ovako slabe i nedovoljne putne mreže iznosile su oko 15 milijardi dinara.

Verovatno je slična situacija i u ostalim našim žitorodnim rejonima od kojih očekujemo više poljoprivrednih proizvoda. Vojvodina posebno ima povoljne uslove da koristi i saobraćaj vodenim putem. Ona ima niz reka, ima ranije izgrađene kanale, a sada se gradi kanal Dunav-Tisa-Dunav, koji leži sredinom Bačke i Banata, a sve ovo može da bude čak i jeftiniji saobraćaj od železničkog ili drumskog. Međutim, vozni park na ovim plovnim objektima je daleko manji nego pre rata, što će se morati ne samo nadoknaditi, nego i znatno povećati i time neevtiniti troškove proizvodnje i ubrzati dopremanje više i boljih proizvoda na tržište.

Ovakvo stanje puteva i saobraćaja traži određeno mesto, po mom mišljenju, u perspektivnom razvitku poljoprivrede i zadrugarstva. Materijal o poljoprivredi ovo pitanje tek dodiruje bez većih obrazloženja i predloga. Bez obzira što će se ovo pitanje svakako detaljno obrazlagati u perspektivnom razvoju saobraćaja, ovo pitanje treba, po mom mišljenju, rasvetliti i sa stanovišta poljoprivrede, to jest, treba obraditi pravilnu orijentaciju, odrediti politiku u vezi sa ovim, a investiciona ulaganja odakle će doći to je onda sporedna stvar.

Zbog toga predlažem da se ovaj važan problem puteva i saobraćaja uopšte vezano, razume se, samo za poljoprivredu, obrazloži i istakne u rezoluciji koju ćemo doneti.

Na kraju samo nekoliko reči o poljoprivrednoj službi.

Da bismo prihvatili i pravilno koristili sva sredstva koja će se u narednom periodu davati poljoprivredi potrebno je imati poljoprivrednu službu na visokom stručnom nivou. Danas naša poljoprivredna služba još uvek nije dovoljno razvijena, nije dovoljno organizovana, a posebno je slabo opremljena savremenim tehničkim i drugim sredstvima. Za ovako stanje nije kriva samo poljoprivredna služba nego i objek-

tivni uslovi u prošlom periodu. Male društvene investicije u poljoprivredu uticale su da poljoprivredna služba prilično zaostane, da ne kažem i zakržlja. Čitava naša poljoprivredna služba, od gore do dole, mora da bude, po mom mišljenju, čvrsto povezana, da ima jasne ciljeve i da čitav svoj stručni i naučni rad orijentiše u tom pravcu. Naime, ona sebi mora postaviti kao zadatak kao što više i ekonomičnije i rentabilnije proizvoditi koristeći dostignuća nauke u svetu i kod nas. Danas ova naša poljoprivredna služba na nivou sela i sreza najbolje radi. Ona manje više prihvata kurs unapređenja poljoprivrede. Ali, tu imamo samo malo stručnih kadrova. Poljoprivredni stručnjaci na terenu nauku i praksu jako brzo povezuju, traže odgovarajući način rešenja nerešenih pitanja u proizvodnji a često i demantuju konzervativna shvatanja naučnika i stručnjaka iz naših naučnih zavoda i fakulteta. O čemu se ovde radi? Naši fakulteti i zavodi rade uglavnom bez povezivanja sa praksom. Teoretska naobrazba bez proveravanja u praksi, na bazi starih naučnih dostignuća je sasvim nedovoljna i manjkava za svakog poljoprivrednog stručnjaka. Mnoge stvari se menjaju i nauka u svetu ide napred, a naši naučni radnici u poljoprivredi jako sporo prihvataju novine, odnosno prihvataju ih ako ih i kod sebe provere. Tako, naprimer, poljoprivredni stručnjaci u praksi danas daju 1.000 kilograma pa i više, veštačkih đubriva po 1 ha, a profesori predaju studentima i to oprezno, da ne idu više od 500 do 600 kilograma po hektaru. Ovo, po mom mišljenju, mora da se menja, inače zavodi i fakulteti neće imati ugleda kod proizvođača, a s druge strane, izbacivaće nam nove agronome sa zastarelim shvatanjima, da ne kažem konzervativne, koje praksa mora da osudi kada su oni u proizvodnji susretnu sa drugim rezultatima.

O praktičnom radu na fakultetima i poljoprivrednim školama se malo vodi računa i posvećuje malo brige. Svaki fakultet i poljoprivredna škola, a isto tako i zavodi, imaju svoja imanja, imaju stoku, mehaničku opremu i drugo, a osim nekih izuzetaka, ta imanja su lošije obrađena i uređena od mnogih proizvodnih organizacija. Tamo bi trebalo da se postižu najveći prinosi, da bude najproduktivnija stoka, da se do maksimuma koristi savremena mehanizacija, što često nije slučaj. Razume se, u takvom slučaju nema razvijanja i uzdizanja jednog naprednog savremenog poljoprivrednog stručnjaka.

Oprema naših fakulteta i zavoda i poljoprivrednih škola je ispod svake kritike. Često nemaju, ništa osim zastarelih kabineta, što mnogo koči razvitak naučnih i stručnih ustanova.

Mislim da se moramo što pre osloboditi ovakvog stanja na fakultetima, u poljoprivrednim školama i naučnim institucijama ako ho-

ćemo da oni idu u korak sa savremenom stvarnošću u poljoprivrednoj proizvodnji, i ako hoćemo, a to moramo, da dobijamo mlađe kadrove sa savremenim pogledima na poljoprivrednu proizvodnju.

Jedan od uslova za povezivanje nauke sa praksom je i obavezno spajanje fakulteta i zavoda i njihovo povezivanje preko poljoprivrednih stanica na terenu sa proizvođačkim organizacijama. Tu smo mi još uvek neodlučni, a praksa svakodnevno traži od naše poljoprivredne službe da rešava niz zadataka, koji će svakim danom biti sve brojniji.

Dalje, mislim da moramo što pre fakultet i zavode opremiti najsavremenijom tehničkom i drugom opremom i stvoriti im uslove da odgovore zadacima koji se od njih traže.

Za dobijanje boljih kadrova sa fakulteta i iz poljoprivrednih škola mislim da bi bilo dobro izvršiti neko malo pomeranje, tojest, neke dobre kadrove iz prakse dovoditi u ove naučne ustanove tako da oni unesu nov duh u rad ovih naučnih ustanova.

U svim ovim problemima, čini mi se, da smo mi pomalo u zakašnjenju. Praksa već ide uglavnom ispred u rešavanju raznih pitanja. Broj poljoprivrednih stručnjaka je jako nezadovoljavajući, a škole ih daju malo i to nedovoljno kvalifikovane. Sve ovo je prilično težak nedostatak, jer stručni kadrovi se ne mogu na brzinu izgrađivati. Za žitorodne rejone problem poljoprivrednih kadrova je još oštiji i tu moramo energično preduzeti mere da se pravilno i brzo uzdižu poljoprivredni stručnjaci. Samo u Vojvodini nedostaje 2.400 poljoprivrednih stručnjaka, s kojim bismo zadovoljili samo najminimalnije potrebe. Ovo nas upućuje na to da u sledećim godinama posvetimo maksimum pažnje i da što pre rešimo pitanje poljoprivredne službe od gore do dole, o čemu je bilo reči i u ovom materijalu.

Što se tiče mesta poljoprivredne službe na terenu, ona, po mom mišljenju mora biti pri zemljoradničkoj zadruzi. Ukoliko više spustimo tu službu bliže proizvođačkim organizacijama, utoliko će se brže i pravilnije rešavati problemi. Po mom mišljenju, veterinarska služba, služba zaštite bilja i razne druge uslužne stručne službe ne treba da se zadržavaju na nivou sreza i dalje od proizvođača već ih treba spustiti u selo, u zadrugu, u proizvođačku organizaciju. Ovo je danas jako važno, jer treba brzo i praktično rešavati svakodnevne probleme. Društveno upravljanje u poljoprivrednoj službi će se na ovaj način obezbediti, a to znači najpravičnije i najbrže njihovo učestvovanje u rešavanju savremenih problema naše poljoprivredne prakse.

Ovo su tri problema koja su, po mom mišljenju, jako aktuelna u rešavanju problema poljoprivrede. Smatram da se o njima mora da vodi računa u narednim godinama, a sada je

to stvar konkretne razrade ovih zadataka u okviru opšte politike koju utvrđujemo u vezi sa perspektivnim razvitkom poljoprivrede i zadrugarstva i uopšte razvitka socijalizma na selu.

Pretsednik Petar Stambolić: Reč ima narodni poslanik Andrej Petelin, član Saveznog veća.

Andrej Petelin (Izborni srez Ljubljana I, NR Slovenija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, u materijalu o stanju poljoprivrede i zadrugarstva podvlači se da je potrebno podići proizvodnju na širokom frontu, pre svega u stočarstvu. A, meni se čini, da se prilikom izrade tehničkih programa još uvek daje prioritet žitorodnim predelima. Slažem se da su ovi predeli ne samo za poljoprivredu, već i za čitavu privredu od vanrednog značaja, ali ipak ne smemo potcenjivati druge predele i tako sužavati širinu fronta naše borbe za povećanje celokupne poljoprivredne proizvodnje.

Ne smemo nikakvim merama ograničiti ovu borbu samo na pojedine rejone i kulture, već bi morali čitavu akciju razvijati na najširem području, tj. na teritoriji čitave FNRJ. Naš princip kod toga neka bude da ulažemo sredstva tamo gde postizemo što brže kretanje tih sredstava i jačanje socijalističkih odnosa na selu.

Skrenuo bih pažnju na jedan problem o kome je bilo već govora. U idućim godinama predviđa se ulaganje većih sredstava u melioracione radove. Mi ćemo uložiti na milijarde dinara u privatna zemljišta. Neophodno je potrebno da se prouči i zakonski utvrdi režim obrade tih zemljišta. Ali po dosadašnjim propisima nemamo mogućnosti, izuzev ubeđivanja, da obezbedimo veću proizvodnju, i na taj način da povećamo doprinos na tim zemljištima. Dosadašnji propisi baziraju još na starim austrijskim zakonima koji su već odavno zastareli. Nužno je potrebno da se izvrši reorganizacija vodnih zajednica u takve organizacije koje bi pored samih melioracionih radova organizirale i poljoprivrednu proizvodnju vodeći pri tome računa o principima našeg socijalističkog uređenja. Čini mi se da je u zadrugarstvu moguće rešenje i ovih vodnih zajednica.

Čitavu gore iznetu materiju trebalo bi po mogućnosti još ove godine obraditi u posebnom zakonu o melioriranim površinama koji bi morao dati gotova ovlašćenja srezovima i opštinama. Tako bi ispravili veliki nedostatak u našim propisima. U dosadašnjoj praksi prilikom određivanja načina korištenja ovih zemljišta naši narodni odbori nailaze na velike poteškoće, jer se kod toga mogu oslanjati samo na Zakon o neobrađenim površinama.

Osvrnuo bih se i na pitanje prometa poljoprivrednih proizvoda. U diskusiji o direktivama za sastavljanje društvenog plana prilično se govorilo o tome, doneti su bili čak i zaključci, ali ipak situacija sada nije puno bolja. Poljopri-

vredni proizvođači nikad nisu sigurni po kakvoj će ceni prodati svoje proizvode. Iz godine u godinu ponavljaju se iste greške. U raznim sezonama cene se isuviše menjaju. Cene se, isto tako, menjaju i u slučaju uređenog tržišta, ali za samo nekoliko procenata. Ali kod nas se cene brzo dižu ili padaju čak za 50% i više, i to obično kod istih zaliha. Razlog tome je u momentanoj zasićenosti, ili i nedostatku poljoprivrednih proizvoda. Naveo bih kao primer tržište stokom. Zimi su cene počele da padaju, pa je najednput tržište bilo puno. Cene su pale čak za 50%, a meso se potrošaču prodavalo po starim cenama. U prolećnim mesecima povećao se izvoz. Posledica toga bila je da su se cene, naročito u prodaji na malo, popele mnogo više od cena u prošloj godini.

Pitajmo se koliko dugo će to ići i da li takva smanjenja cena pozitivno utiču na proizvodnju i potrošače. U svakom slučaju dolazi do negativnog odgovora. Rezultati su za nas skoro katastrofalni. Iz zadnjih statističkih podataka vidimo da je došlo u prošloj godini do osetnijeg smanjenja stočnog fonda. Isto tako, negativno utiče povišenje cena mesu na naše mere za stabilizaciju tržišta i poboljšanje životnih uslova.

Kod proizvođača se pojavljuje želja da se pređe što pre na ugovorno proizvođenje pojedinih poljoprivrednih artikala. Pogodbenim proizvođenjem obezbedili smo stabilniju isporuku poljoprivrednih proizvoda i zadržali cene koje bi bile stimulativne za proizvođače. Na taj način otpalo bi zadržavanje poljoprivrednih proizvoda kod proizvođača koji čekaju na povoljnije cene. Često kažemo da proizvođači špekuliraju, a tačnije je da oni igraju lutriju kad se već u toku jednog meseca osetno poveća ili smanji suma koju će dobiti za prodane proizvode. Postignuti rezultati ugovornog tovljenja stoke, proizvodnje semenskog krompira, mleka, hmelja itd. preko zadružne organizacije dokazuju nam da je moguće relativno brzo povećanje tržišnih viškova i sređivanje prilika na tržištu.

Osvrnuo bih se još na našu poresku politiku. Oporezivanje po katastru je, bez sumnje, veliki napredak, uprkos raznim nedostacima. Isto tako su opravdane opštinske takse i prirezi koje mogu uticati na različito oporezivanje zavisno od tržišnih uslova. Ali kod taksa na proizvodna sredstva potrebna bi bila veća elastičnost i zato bi trebalo opštinama i srezovima ostaviti veća ovlašćenja. Takse su jednake za čitav teritorij FNRJ, ali proizvodni uslovi su vrlo različiti. Dotakao bih se samo takse na stoku i za kola. Ove takse su najviše pogodile stočarske predele. Usled kratke sezone prilikom sušenja sena ima svaki proizvođač više kola, kod jednog para stoke. Čak najmanji poljoprivredni proizvođač koji vozi kravama ima bar dvojica kola. Nemoguće je zamisliti blagovremeni završetak tih radova pod meteorološkim uslovima

koji vladaju, naprimer, u Sloveniji, bez većeg broja kola. Iako se stvarno koriste samo jedna kola, jer u brdskim predelima nemoguće je voziti sa jednim parom stoke više kola, proizvođač mora plaćati taksu na sve. Zbog tih taksa smo došli danas u takvu situaciju da seljaci izdvajaju kola ili traže druge načine da izbegnu plaćanje taksa. Zbog toga još nikada, osim prilikom prinudnih otkupa tržišnih viškova nismo imali toliko posla koliko ga imamo popisivanjem tih kola i tumačenjem ove nepopularne takse. Zbog toga predlažem da se oporezivanje tih sredstava ograniči samo na vučnu stoku i jedna kola i da se od toga izuzmu volovi. Goveda treba da se izdvoje, jer je već dosad došlo do smanjenja broja volova, što negativno utiče na proizvodnju mesa. Taj svoj predlog utemeljujem činjenicom da ove takse terete upravo planinske stočarske predele gde je i bez toga došlo do smanjenja proizvodnje i da one prilično utiču na proizvodne troškove u stočarstvu.

Govorio bih, isto tako, o porezu na promet za daske za domaću upotrebu. Diskusija o ukidanju tog poreza traje već prilično vreme, a još se nije pomakla sa mrtve tačke. Već pre nekoliko godina bilo je u ovom Domu postavljeno pitanje o mogućnosti ukidanja tog poreza. Odgovor na to pitanje je tada glasilo da se to pitanje proučava, a rešenja dosad po tom nema. I ako možda to pitanje nije u potpunosti skladno sa principijelnom diskusijom o našoj poljoprivrednoj politici ipak sam mišljenja da ga ne bi smeli potcenjivati. Poznato je da u stočarskim predelima poljoprivredna proizvodnja troši više raznih objekata koji su uglavnom od drveta i koji se ne mogu zameniti sa drugim građevinskim materijalima. Osim smeštaja za stoku potrebne su i zgrade za sušenje i čuvanje stočne hrane. Već za redovno izdržavanje troše se prilične količine drveta, da ne govorim o zameni i novim gradnjama. U toku i posle rata bili su najviše oštećeni baš brdski predeli gde obnova nije završena ni do danas. Sada porez na promet iznosi 3.500 do 7.000 dinara, na jedan kubni metar, a to u velikoj meri utiče na održavanje zgrade. Zbog toga sam mišljenja da je neophodno da se što pre prouči taj problem i da se oslobode plaćanja toga poreza svi oni proizvođači kojima su potrebne daske za zadružnu sopstvenu upotrebu. Zajednica bi imala veću korist od ušteđenog drveta, koje se danas obrađuje veoma primitivno i to najčešće samo tesanjem, nego što sada dobija od toga poreza na promet.

Pored ovih nerešenih pitanja mnogo se diskutuje o zadržavanju osiguranju. Meni se čini da bismo morali, i pored niza objektivnih teškoća, doneti barem neke osnovne, konkretne propise koji bi omogućavali postepeno prilažanje rešavanju ovog krupnog problema.

Izneti primeri možda nisu baš najprincipijelniji u našoj poljoprivrednoj politici. Ipak se

sa njima susrećemo svakog dana i najčešće negativno utiču na poljoprivrednu proizvodnju, na rad zadružnih organizacija, na raspoloženje ljudi i utvrđivanje socijalističkih odnosa na selu.

Pretsednik Petar Stambolić: Određujem odmor.

(Posle odmora)

Potpredsednik Vladimir Simić (Izborni srez Beograd II, NR Srbija): Nastavljamo rad.

Ima reč narodni poslanik Dragan Trajanovski, član Veća proizvođača.

Dragan Trajanovski (Izborni srez Štip, NR Makedonija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, materijali i diskusija su već potvrdili da je za realizaciju predloženog smera i nivoa razvoja poljoprivredne proizvodnje potrebno još jače, svim snagama orijentisati se na razvoj zemljoradničke zadruge kao osnovnog društvenog nosioca postavljenog zadatka. Pravilno je izneto u materijalu da na individualnom seljačkom gazdinstvu postoje znatne ali i ograničene rezerve i mogućnosti za povećanje poljoprivredne proizvodnje. Povećanje na predloženi nivo i uopšte na savremeni stepen proizvodnje, što nam ih pruža današnja nauka i tehnika, mi možemo postići jedino ulaganjem krupnih društvenih sredstava za proizvodnju i vezivanjem seljačkog gazdinstva na ta sredstva, u čemu je najpogodnija zemljoradnička zadruga. Otuda obim i politika ulaganja u poljoprivredu, što se ovde predlaže, naići će i nailazi na izvanredan prijem kod zemljoradnika u našoj javnosti uopšte.

Nema sumnje, s obzirom na današnje stanje i zahteve moderne poljoprivrede, da ulaganja od 70 milijardi na godinu nisu adekvatna. Međutim, jasno je da je obim ulaganja zavisao i ograničen koliko našim privrednim mogućnostima uopšte, toliko i mogućnostima i sposobnostima poljoprivrednih zadruga da taj posao obave. Jer, zadatak nije mali. U narednom periodu treba da utrostručimo tempo ulaganja. Ovde-onde, postavljaju se skeptična pitanja da li su zadruge sposobne da apsorbiraju tako povećana sredstva ulaganja. Tako postavljeno pitanje liči na ono staro: prvo osposobiti zadrugu, pa je posle toga pustiti u posao. Ulaganje sredstava u zadrugu i kroz zadrugu je istovremen, istovetan i jedinstven proces razvitka zadruge kao društvene privredne organizacije i poljoprivrede kao društvene privredne grane. Mislim da će zadruge izvršiti svoj zadatak. Brz, rekao bih buran tempo razvitka zadruga, koji imamo od prošle godine naovamo, garantija je da će one taj zadatak izvršiti. Ja bih to ilustrovao na primeru iz Makedonije. Evo kako to izgleda na primeru asimilacione sposobnosti kredita u zadrugama Makedonije. U 1954 godini zadruge su angažovale samo 138 miliona dugoročnih kredita, a u 1955 godini 258 miliona dinara. U

1956 godini taj iznos je skoro dupliran: 501 milion, dok je samo u prvom tromesečju ove godine angažovano 748 miliona dinara investicionih kredita! Tu se radi o kreditima za sitna ulaganja. Drugim rečima, samo u ovom tromesečju iznos je tri puta veći nego u celoj 1955 godini. Dok je u 1955 godini tek svaka 23 zadruga bila korisnik dugoročnih sredstava, sada je svaka četvrta zadruga. Pored toga, treba uzeti u obzir da su povećana ulaganja i iz uvećane sopstvene akumulacije, kao i korišćenja drugih izvora sredstava.

Namera mi je da na ovom primeru ilustrujem kako raste sposobnost zadruga u pogledu ulaganja. Time neću da kažem da je i približno urađeno onoliko koliko je potrebno uraditi. Jer, u narednom periodu, po gruboj proceni, zadruge u Makedoniji treba da udvostruče sadašnji tempo ulaganja, i to u namene na koje dosad idu, a posebno od toga da prošire svoj rad na nove namene i vidove kooperacije sa individualnim gazdinstvom. Time će one ispuniti svoj deo ovog našeg opšteg zadatka. Tako gledano, pretstoji nam veliki posao, i to, pre svega, oko osposobljavanja niza »unutrašnjih« problema zadruga, kao što su problem kadra, stručne službe, zatim problem omasovljenja zadruga, o čemu je bilo dosta reči i u diskusiji i u materijalu. Za dalje osposobljavanje zadruga ja mislim da bi trebalo pokloniti pažnju i svim drugim pitanjima na kojima mi zadrugama možemo pomoći, tako da one ne ostanu uvek u tom položaju da su prinuđene da same sebi izvojuju teren.

Ima još izvesnih poljoprivrednih zadataka u selu, u koje se zadruge teže, nepotpuno ili sasvim još nisu uključile, a koji koče da zadruge postanu nosioci svih proizvodnih procesa u selu. Ja ću izneti neke od tih poslova i samim tim zahtevati da tim pitanjima bude poklonjena pažnja i u rezoluciji i u našoj daljoj politici uopšte.

Prvo, u pitanju je uključivanje zadruga u upravljanje eksploatacijom vode za navodnjavanje. Nema sumnje da su melioracije jedan od najznačajnijih faktora naše poljoprivrede. Na primer, u Makedoniji, u suptropskom području, sada se navodnjava 35.000 ha. Od 250.000 ha, kolike su potencijalne hidrotehničke mogućnosti za navodnjavanje, u narednom periodu treba osvojiti bar još 80.000 ha ovih površina za navodnjavanje. To su ogromne površine, na kojima sledi čitava jedna revolucija u proizvodnji i u pogledu izgradnje novih odnosa, koji moraju da slede objektivnom delovanju te vode kao prilično jakog ako ne i prvostepenog faktora u proizvodnji u oridnim područjima. Prema našim proračunima, a i prema dosadašnjim iskustvima navodnjavanje kod mnogih kultura povećava prinose za dva do tri puta, a kod nekih kultura i više, zatim ono za sobom povlači pitanje krmne baze i razvoja stočarstva, dalju promenu opšte strukture proizvodnje, povlači

upotrebu drugih sredstava, a naporedo sa svim tim povlači i pitanje društvenih odnosa. Drugim rečima, voda kao sredstvo poljoprivredne proizvodnje u društvenoj svojini vrši u našim uslovima prvostepeni privredni i društveni uticaj u područjima sa vodnim sistemima. Na taj način, voda ispada kao sredstvo broj jedan u društvenoj svojini koje deluje na povećanje proizvodnje i izmenu društvenih odnosa na selu. Samim tim, voda za navodnjavanje postaje sredstvo za vezu sa seljačkim gazdinstvom i osnova na kojoj se zasniva svaka druga sprega sa seljačkim gazdinstvom.

Iz tih razloga ja mislim da je pitanje uključivanja zadruga u upravljanje eksploatacijom voda za navodnjavanje goruće pitanje, nju što pre treba uključiti u to kako bi mogla da ide u kooperaciju sa seljacima. Naše iskustvo je sledeće. Usled toga što je zadruga isključena iz upravljanja eksploatacijom voda za navodnjavanje, naprimer u ovom području u dolini Vardara, seljaci teško idu na bilo kakav vid kooperacije sa zadrugom, jer prvo sredstvo od koga zavise — voda za navodnjavanje — van uticaja je od te zadruge. Prenosjenjem eksploatacije vode za navodnjavanje na zadruge mi otvaramo jednu mogućnost zadrugi da interveniše i utiče na ostale procese i na izmenu odnosa u selu.

Zbog toga, a i zbog poznatih drugih slabosti vodnih zajednica, mislim da bi to pitanje trebalo što pre rešiti. Vodna zajednica treba da ostane više kao organizacija sa tehničkim zadacima, a skoro sve ostalo trebalo bi preneti na zadrugu. Naravno, u tom slučaju trebalo bi rešiti i kakvi odnosi treba da budu između zadruga i vodnih zajednica, jer je nesumnjivo da vodna zajednica mora da objedinjuje sisteme za navodnjavanje.

Drugo područje na kome zadrugi treba omogućiti šire i jače ulaženje u proces proizvodnje jesu, po mom mišljenju, pašnjaci. U materijalu je izneseno kakve su ogromne mogućnosti pašnjaka. Oni zauzimaju jednu trećinu poljoprivrednih površina, a u Makedoniji pašnjaci iznose čak 52% od ukupnih poljoprivrednih površina. Te površine predstavljaju ogromne potencijalne mogućnosti za unapređenje stočarstva. Kod nas su napravljeni krupni koraci: pravnim merama raščišćen je status, režim eksploatacije, obaveze korisnika pašnjaka i slično. To je doprinelo u velikoj meri da se doskorašnji odnosi, koji su nasleđeni od predratne Jugoslavije, a koji su u sebi imali feudalne elemente, naglo poboljšaju. Sistematskim ekonomskim i političkim merama pokrenuta je na dosta širokom frontu akcija agrotehničkih mera u cilju podizanja produkcione moći pašnjaka. Nosilac ovog posla uglavnom su zadruge i tamo gde je zadruga nosilac zanimljivo je da je i rad na poboljšanju pašnjaka i njihovom korišćenju bolji, odnosno uspostavljene su čvršće veze iz-

među zadruge i korisnika pašnjaka, čvršće a i trajnije veze i to je postao osnov za kooperaciju u stočarstvu. Međutim, ponegde su nosioci melioracija i rada na poboljšanju pašnjaka neke druge organizacije, a ne zemljoradničke zadruge. Nema sumnje da je i to prilog naprima u rešavanju pitanja poboljšanja korišćenja pašnjaka. Međutim, u takvim slučajevima stvari se jednostrano i kampanjski svršavaju, dok se pitanje izgradnje trajnijih i čvršćih odnosa i kooperacije na bazi pašnjaka zaboravlja, odnosno samim tim nosilac nije ekonomska organizacija pitanje tih odnosa se zaboravlja i ostaje otvoreno.

Bez ikakvog potcenjivanja i takve aktivnosti smatram da se treba što više orijentisati na to da se pašnjaci daju na upravljanje zadrugama, naravno pod određenim uslovima i sa određenim obavezama. Stoga ja mislim da je potrebno da na bazi opštih propisa o našem zemljišnom fondu donesemo specijalne propise o davanju pašnjaka zadrugama na upravljanje. Takvi propisi će jasnije uputiti sve faktore, a potstaći i same zadruge da što brže idu na zahvatanje pašnjaka kako u pogledu melioracija tako i u pogledu izgradnje drukčijih odnosa u korišćenju pašnjaka. To je vrlo ozbiljno pitanje s obzirom da pašnjaci zauzimaju jednu trećinu poljoprivrednih površina u našoj zemlji.

Treće, u duvanskim područjima ozbiljno se postavlja pitanje daljeg unapređenja proizvodnje duvana. Kao i na drugim sektorima i tu su potrebna ulaganja. Potrebno je ulagati u mehanizaciju obrade zemljišta, u sušnice za duvan, u tople leje za rasad, itd. Logično je da ni takva ulaganja neće vršiti individualni proizvođači. Sada su nosioci organizacije proizvodnje duvanske preduzeća. Međutim, htela ona to ili ne, ta preduzeća ne mogu začu u sve procese. Ona to ne mogu iz više razloga o kojima ja sada ne bih govorio. Jer, jasno je da duvansko preduzeće ne može objединiti sva gazdinstva sa kojima ima ugovor. Prema tome, logično je da zadruga treba da zađe u procese mehaničke obrade, proizvodnje rasnog rasađa, prethodnu manipulaciju i sušenje duvana itd. Međutim, praksa je pokazala da zadruga nema interesa da ulaže u sušnice, tople leje, mašine i tome slično. To je zbog toga što se ovakva sredstva svode ipak samo na jednostranu ulogu servisa, odnosno vršenje usluga, a proces prerade, otkupa duvana i slično, preko koga dolazi do akumulacije sada je van zadruga — kod duvanskog preduzeća.

Iz navedenih razloga mi moramo na adekvatan način zainteresovati zadrugu da se uključuje u proizvodnju duvana. Inače, to pitanje bi ostalo otvoreno. Samo preduzeće ne ide na ulaganje a zadruga bi ostala po strani. Radi toga treba nešto korigovati u režimu duvana i ići na to da duvanska preduzeća imaju odnose sa zadrugama, a ne sa individualnim proizvo-

dačima. Razume se, tu treba naći meru i tempo, kako bi se takvo prenošenje poslova na zadruge što više odrazilo u povećanju, a ne u nekom sputavanju proizvodnje.

Osim ova dva-tri pitanja o kojima naši predstavnički organi, a često i naša uprava treba da vode računa, mislim da ima i drugih sličnih pitanja koja stoje i koja treba potsticati svim pa i pravnim i organizacionim sredstvima i na kojima treba da se angažuju svi faktori u interesu bržeg unapređenja proizvodnje i izmene odnosa na selu.

Potpredsednik Vladimir Simić: Ima reč narodni poslanik drug Milija Kovačević. Posle njega će govoriti narodni poslanik inženjer Oto Krkvarić.

Milija Kovačević (Izborni srez zvečanski, NR Srbija): Drugovi i drugarice, prvo hoću da kažem da se slažem sa pravcem i postavkama koji su formulisani u materijalima koji su nam podeljeni i u predloženoj rezoluciji. Ta orijentacija, u našim nastojanjima da podignemo poljoprivrednu proizvodnju i razvijemo nove socijalističke odnose na selu, sprovodi se već više od godinu dana. Dosadašnje relativno malo iskustvo potvrđuje pravilnost ove orijentacije, i da je za poljoprivrednog proizvođača prihvatljiva i stimulativna. Ona je dala dosad pozitivne rezultate i na području o kojemu želim nešto da kažem u ovoj diskusiji.

Kosovo i Metohija, kao poljoprivredno područje, ima neke jako izražene karakteristike, koje, ako bi se gubile iz vida prilikom rešavanja problema unapređivanja poljoprivrede, mogle bi imati razne negativne i štetne posledice. I to ne samo u poljoprivrednoj proizvodnji nego i na području političko društvenih odnosa.

Kao poljoprivredno i agrarno područje ova oblast se karakteriše, pre svega, sa dve jako izražene specifičnosti kojih, koliko znam, nema u takvoj meri u drugim krajevima naše zemlje.

Prva specifičnost ovog područja, sastoji se u tome, što se tu nalazi jedan veliki rezervoar radne snage, za koju dosad, u nekoj znatnijoj meri, nisu mogli da se stvore uslovi kako bi se mogla korisno angažovati u proizvodnji. Ukupan radni fond u sadašnjim uslovima nije stvarno korišćen više od jedne trećine.

Poznato je da je ovo područje sa najmanjim procentom privredno aktivnog stanovništva.

Na ovome području postoji sada preko 86% čisto poljoprivrednog stanovništva prema 60,9% koliko je proseka za celu zemlju. Pored svega ovoga je i prirast stanovništva veći u ovoj oblasti od svih ostalih krajeva u zemlji, tj. kad je prirast za čitavu zemlju 100 u ovoj oblasti iznosi 165,6%.

Kao posledicu ovih činjenica imamo stalnu tendenciju positnjavanja poseda i sa tim povezanu pojavu sve slabije i jednostavnije obrade zemlje i njeno degradiranje. Čitav problem se sve više komplikuje.

Teško stanje u poljoprivrednoj proizvodnji, kao i uopšte privrednu i kulturnu nerazvijenost ovoga područja gde živi blizu 900.000 stanovnika mi smo nasledili iz prošlosti. Posle oslobođenja se radilo da se u tome nešto izmeni. U tu svrhu je samo u poljoprivredi ovog područja investirano preko 8 milijardi dinara. Ali ipak sve to nije moglo za ovo vreme da bitno izmeni stanje i da ozbiljnije zaustavi iznesene tendencije.

Iako ovih nekoliko iznetih podataka i s njima povezanih tendencija predstavljaju stvarno stanje, ovo područje ima neiskorišćenih rezervi, mogućnosti i uslova koje bi se mogle iskoristiti za povećanje proizvodnje i korisno angažovanje stalno rastućeg radnog fonda.

U tome se i sastoji druga specifičnost ovog poljoprivrednog područja.

Samo ću da navedem neke od tih rezervi i mogućnosti koje su za sada dostupne, koje bi se mogle relativno brzo koristiti.

Prvo, želeo bih da skrenem vašu pažnju na to, da na ovom području postoje vanredno povoljni prirodni uslovi i znatni tereni na navodnjavanje, i to sa prirodnom gravitacijom vodnih tokova.

Sada postoji jako primitivan, još iz srednjeg veka nasleđeni, sistem navodnjavanja na površinama od oko 35.000 hektara. Pored ovoga postoje uslovi i mogućnosti da se, uz relativno nevelika ulaganja, povećaju površine za navodnjavanje za daljih 10.000 hektara. U ovom pravcu postoje i druge mogućnosti za oko 30.000 hektara koje još nisu dovoljno proučene.

Ovome treba dodati to, da se radi o rejonu Metohije, koja se odlikuje veoma povoljnim i blagim podnebljem zbog uticaja mediteranske klime, podesnom za gajenje skoro svih kultura, pa i nekih južnih. Uz potrebno ulaganje taj rejon bi mogao brzo da podigne vrednost proizvodnje za nekoliko puta više od sadašnje.

Dosad su vršena, a i sada se radi na tome da se to područje što intenzivnije koristi za proizvodnju, ali sada u tome postoje velike teškoće, i to u prvom redu što primitivno tehničko postavljanje samog sistema navodnjavanja uslovljava i njegovu primitivnu primenu. Zbog slabosti takvog stanja ceni se da se gubi oko 40% vode. Znači da bi čitav sistem tehnike a i organizaciono trebalo drukčije postaviti da bi se mogao bolje i potpunije koristiti. Zato bi bila potrebna odgovarajuća sredstva.

Hidrotehnički objekti u sadašnjim uslovima prvenstveno mogu u tome da pomognu. Betonskim kanalima bili bismo u mogućnosti da distribuiramo raspodelu vode, da obezbedimo optimalne količine vode u doba kada je ona najpotrebnija kao i da se postojeće površine prošire, a agrotehničke mere mogle bi se usloviti davanjem vode za navodnjavanje.

Dosta usko povezano sa ovim pitanjem stoji i problem zabarivanja zemljišta od navodnja-

vanja, u prvom redu zbog tehničke nesavršenosti samog sistema navodnjavanja i time gubljenje dragocenih površina oranica. Zbog lošeg sistema navodnjavanja ovo gubljenje oraničnih površina takoreći ne možemo zaustaviti bez većih ulaganja. A tu se opet ne radi o malim površinama. Takvih površina koje se kao oranice gube ili su u procesu gubljenja ima sada oko 10 hiljada hektara. Sprečiti dalje gubljenje oraničnih površina, od zabarivanja imalo bi značaja ne samo za to područje nego i za čitavu zajednicu.

Ovde samo da napomenem da je od poplava pojedinih reka već onesposobljeno oko 6000 hektara veoma kvalitetne oranice u rejonu Kosova. A još toliko je zbog prolećnih poplava izloženo velikim zakašnjenjima setve, što znatno umanjuje prinose.

Drugo, oko jedne trećine čitavog ovog poljoprivrednog područja može da se ubroji u najinteresantnije i najkompaktnije rejone u zemlji za razvoj vinogradarstva i voćarstva. Još u srednjem veku ovo je područje bilo poznato kao veoma razvijen vinogradarski i voćarski kraj.

Prema istraživanjima naših profesora univerziteta Stojanovića i Toskića metohisko (podrimsko) vinogorje daje grožđe sa 24—26 procenta (ponekad i do 28%) šećera, dok grožđe ni sa jednog drugog područja na terenu Srbije i Makedonije ne prelazi 22% šećera.

Ovakvih terena, vrlo povoljnih za gajenje vinograda, ima preko 20.000 hektara. Dosadašnje iskustvo govori o tome da su i troškovi podizanja po jednom hektaru ovde jeftiniji nego na nekim drugim mestima. Naime, cena koštanja podizanja jednog hektara kreće se od 600.000 do 700.000 dinara — prema jednom milionu dinara koliko se kreće cena koštanja na nekim drugim terenima. Ovo u kooperaciji zajednica sa privatnim preduzimačima staje još daleko jeftinije — usled postojanja dovoljno neiskorišćene radne snage.

Ako ovome dodamo, postojanje vanrednih klimatskih i terenskih uslova i mogućnosti za razvoj voćarstva svih vrsta, onda može da se vidi kolike i ovde leže rezerve i mogućnosti da se aktiviziraju i proizvodni kapaciteti i radna snaga.

Na ovome području se već podižu plantažni vinogradi i voćnjaci. Dosad je podignuto 900 hektara vinograda i 300 hektara voćnjaka i to ne samo na društvenoj zemlji nego i u kooperaciji zajednica sa individualnim proizvođačima. Ali ti počeci koji su inače dosta ozbiljni, tek otvaraju probleme koji traže kompleksnije rešenje kao što su prerada, transport amabalaže, tehnička oprema za obradu i zaštitu i slično. Tek rešavanjem svih tih problema sve bi to moglo da dođe do punog izražaja. Vrlo brzo mogli bismo sadašnjih samo u voćarstvu 3.500

hektara i godišnju proizvodnju od 5.000 vagona voća povećati nekoliko puta.

Pri sprovođenju predložene politike u poljoprivredi menja se struktura ishrane naših građana, tj. smanjuje se udeo učešća žitarica a u ishrani se povećava udeo voća i povrća. — Ovaj rejon mogao bi da igra veoma važnu ulogu na mnogo širem planu nego što je samo to područje. Jer, praktično granice za povećavanje proizvodnje voća, grožđa i povrća na tome terenu pretstavljaju samo sredstva koja treba angažovati.

Treće, ovde treba da kažem i nekoliko reči i o problemu mehanizacije obrade zemlje u dosta specifičnim uslovima ovoga područja. O tome problemu ima više različitih mišljenja. Obično se govori da u uslovima usitnjenog poseda prenaseljenosti, jedva da se može govoriti o potrebi i mogućnostima primene mehanizacije u obradi zemlje. Ja ovo ističem zbog toga što ovakva mišljenja i diskusije u raznim sekretarijatima i ustanovama nisu formalnost, nego se često odražavaju tako da se teško dolazi do traktora i drugih mašina.

Kako u tome pogledu stoji stvar sa područjem o kome je reč?

Ako se uzme oblast u celini, onda se vidi da u proseku imamo znatno usitnjeni posed, dalje stoji činjenica da imamo veliki radni fond na selu koji se ne koristi kako valja. To sve stoji za oblast uzeto u celini i gledano u prosecima.

Ali u stvarnosti na terenu ima u tome dosta velikog odstupa. Tako, samo u rejonu Kosova, koji je dug oko 80 kilometara, a širok prosečno oko 10 kilometara, preovlađuje isključivo ravnica. Tu je zemlja uglavnom smonica dobrog kvaliteta. A i struktura poseda je tu bolja nego u proseku za celu oblast. Na tome terenu se razvija dosta brzo i industrija, naročito rudarstvo, koje apsorbuje sve više najposobniju radnu snagu. Samo na tome području je uključeno u industriju i rudarstvo preko 12.000 radnika. Ovo opet čini da se sve veći broj domaćinstava oslobađa zaprega i to baš na ovom ravničarskom i žitorodnom rejonu.

Samo od 1953 do 1955 godine u nekim srezovima se smanjio broj zaprega kod domaćinstava za preko 10%. A inače u oblasti jedva 50% gazdinstava imaju nekakve zaprege a ostali nemaju. Tako se i sa te strane stvaraju povoljniji uslovi za upotrebu mehanizacije i za intervenciju društva tj. zadruge u obradi zemlje na tako važnom žitorodnom području. Sličnih manjih rejonu ima još u oblasti.

Sve analize i podaci govore o tome da je tu neophodna mehanizacija i da može da da rezultate kao bilo na kom drugom žitorodnom području.

I od strane proizvođača mehanička obrada se sve više prihvata i zahteva. Neke naše zadruge, zbog nemanja mašina, ne mogu već da udovolje povećanim zahtevima. Dobro organizo-

vane usluge seljacima sa traktorima od strane zadruga pokazuju se potpuno rentabilnim.

Zbog toga mislim da su neopravdane ma kakve rezerve u tom pravcu prema pomenutom području, naravno gledajući stvar konkretno a ne uopšteno. Jer, mehanizacija u obradi zemlje, iako oslobađa radnu snagu od grubih radova, može, uz pravilnu orijentaciju, da se angažuje na druge kulture i poslove, naročito na duvan i neke druge takozvane sitne grane: povrće, živinarstvo, sitno voćarstvo i slično.

Cetvrto, važno je da ovde napomenemo da na ovom području postoji oko 60.000 ha planinskih pašnjaka. Na njima se sada napasao oko 200.000 ovaca i nešto govedi. Ovi pašnjaci su sada veoma zapušteni i vrlo niske proizvodne sposobnosti. Uz izvesne melioracije i osposobljavanje, na ovim pašnjacima moglo bi se, po proceni stručnjaka, napasati uspešnije dva puta više ovaca i govedi nego sada.

Za jedno ovakvo područje, koje je inače jako deficitno i u stočnoj hrani i u žitaricama, samo rešavanjem ovoga problema, koje ne traži velika ulaganja (trebalo bi uložiti po 2.000 dinara po jednom ha), brzo bi se došlo do znatnih rezultata u podizanju stočarske proizvodnje i u angažovanju radnog fonda.

Na kraju, hoću da ukažem na još jednu mogućnost, a to je proširenje oraničnih površina. Iako je osnovni pravac naše politike na selu da se teži za podizanjem proizvodnje, to jest proizvodnosti rada po jedinici površine, po grlu stoke itd., za nas bi ostvarenje navedene mogućnosti imalo veliki značaj.

To bi moglo imati značaja i za zajednicu u celini, jer se radi o blizu 100.000 hektara koji se nalaze pod šikarama. Ti tereni kao šumsko zemljište, nisu interesantni a od toga se mogu stvoriti obradive površine za razne namene. Tu ima i nekoliko hiljada hektara koji bi se mogli dosta brzo i lako navodnjavati.

Ako bismo uspeali da u dogledno vreme privedemo kulturi i ove površine, da povratimo zabarene površine i one koje onesposobljavaju poplave i razne erozije, a za sve to postoje stvarni uslovi, neke su od tih stvari i proučene, — onda bi se skoro dvostruko povećala snabdevenost proizvođača oraničnim površinama i došlo bi se do blizu republičkog proseka koji ima Srbija. A naročito bi se uvećao društveni sektor zemlje koji je sada na ovom području neznan.

Najzad, treba spomenuti da ovde postoje znatne rezerve i uslovi za podizanje fabrike veštačkih đubriva, superfosfata, što je neophodno čitavoj našoj poljoprivredi.

Zbog svega toga sve ovo predstavlja vrlo ozbiljan problem i zaslužuje punu pažnju naših budućih planiranja.

Navedene osobine ovog poljoprivrednog područja predstavljaju jednu ozbiljnu protivu-rečnost koja se sastoji u ovome:

na jednoj strani, postoji jak prirast stanovništva, stalno raste radni fond na selu a ne može u zadovoljavajućoj meri da se uključi u korisnu proizvodnju; i

na drugoj strani postoje mogućnosti, postoje, kako bi se reklo, kapaciteti i uslovi, ali koji se bez većih i sistematskih ulaganja ne mogu u znatnijoj meri aktivizirati da bi dali proizvodnji nove vrednosti.

Ovo ne treba razumeti tako da se dosad tamo nije ništa uradilo i da se ne radi. Ja sam već napomenuo da se na tome već prilično radilo, da je već dosad angažovano društvenih sredstava samo u poljoprivredi preko 8 milijardi dinara. Ali sve to, iako postoje znatni rezultati, nije moglo bitno da izmeni stvar i reši ovu osnovnu protivu-rečnost tog područja. Poljoprivreda je zbog brže industrijalizacije zemlje morala biti u zaostajanju, pa se i ovo što je dosad činjeno može razumeti.

Namera mog izlaganja i jeste da se skrene pažnja na neophodnost, a i opravdanost, pojačanog ulaganja za razvitak ovoga, sa više strane interesantnog područja.

Za rešavanje svih ovih pitanja postoji i puna ekonomska opravdanost. Ako u našoj opštoj politici na selu polazimo od toga, da najbržim putem i sa što manjim ulaganjima postignemo što veću proizvodnju, uz stvaranje novih društvenih odnosa onda se to ovde postiže. Sva povećanja proizvodnje predstavljala bi ustvari tržne viškove.

Međutim, ovim ulaganjima se istovremeno na ovom području rešava jedan društveno-politički problem. Ovaj problem se ovde ne bi smeo izgubiti iz vida ma koliko svi mi bili skloni da se rukovodimo u prvom redu rentabilitetom i ekonomskim efektom.

Tako veliki porast stanovništva na jednom relativno malom i nerazvijenom području i tako jak porast radnog fonda koji se ne uključuje normalno u proizvodnju — to sve ne pritiska samo to područje, nego i celu našu zajednicu. To stalno zaoštrava već iznetu protivu-rečnost tog područja.

Zbog toga meni je nejasno da u podeljenom materijalu u kome se određenije ukazuje na pojedine rejone kod nekih kultura da se ovi rejoni izostavljaju. Ovo kad je reč o melioracijama ili vinogradarstvu i voćarstvu. Verovatno da se radi o nepoznavanju toga područja.

I najzad, samo na bazi novih ulaganja opet za rešavanje iznetih problema moguće je u ozbiljnim razmerama povezivanje tih proizvođača sa zemljoradničkom zadrugom — jednostavno rečeno: moguće je stvaranje novih socijalističkih odnosa.

Ovo ističem zbog toga, što iako su zadruga na tom području u prošloj godini napravile krupan napredak ipak u sadašnjim uslovima, granica mogućnosti povezivanja sa seljacima nije daleko. Zadruga su već u 1956 i polovinom 1957

godine zahvatile oko 70 % svih viškova u poljoprivredi. Dalji uspjesi zavise u prvom redu od materijalne sposobnosti zadruga da se angažuju u proizvodnji na bazi kooperacije sa privatnim proizvođačima. Naše zadruge i fondovi koji se stvaraju iako su značajni, iako rastu na ovom području nisu nikako u stanju da sve ovo reše. A ta pitanja traže rešenje, ili da na tom području stagniramo a u poljoprivrednoj proizvodnji čak i da nazadujemo.

Kad je reč o tome da socijalističko društvo treba materijalno da pomaže i jača zadruge treba ukazati još na jednu pojavu.

Nije retka pojava, da se od strane nekih ljudi na zadrugu gleda kao na nešto što je namenjeno isključivoj pomoći seljacima, da bude neki servis. Takav odnos i shvatanja naročito dolaze do izražaja kad se radi o upotrebi sredstava i fondova. Kod jednog broja zadruga uglavnom postoje planovi kako da se troše, ali ne i račun kako da se oni uvećani vrate u zadruge.

To opet govori o tome da tu još nema sagledavanja jasne perspektive socijalističkog razvitka našeg sela. Ta neizvesnost, posle nestanka seljačkih radnih zadruga na nekim rejonima u pogledu perspektive socijalističkog razvitka sela još nije potpuno nestala.

Znam više zadruga koje su kupovale za zajedne novce ovnove, razni sadni materijal, uređivali opštinski centar — a to su komunalni radovi — dovodili vodu seljacima, davali živinu i slično, kod svega ovoga ne praveći nikakvu računicu o vraćanju tih sredstava i o poslovnom povezivanju sa seljacima.

Za zadruge čiji su fondovi mali ovo je još više opasno. Mi ćemo morati sa ovakvim pojavama da što pre raščistimo.

Takvo rešavanje svih istaknutih pitanja i investiranje u tome rešava ne samo povećanje proizvodnje, podizanje standarda, nego je osnovni preduslov da se jače povežu zadruge sa proizvođačem.

Na kraju, želim da kažem nekoliko reči još o jednom problemu — a to je o načinu kreditiranja. Možda to i jeste najglavnije u svemu ovome.

Na prvom mestu reći ću nekoliko reči o problemu korišćenja sredstava fondova za unapređenje poljoprivrede, opšteg investicionog fonda, kao i republičkog investicionog fonda. Naime, mi u našoj oblasti nailazimo na dosta velike teškoće oko korišćenja ovih sredstava. Tako je u prošloj, 1956 godini, naše učešće, tojest učešće poljoprivrednih organizacija i ustanova sa Kosova i Metohije u korišćenju sredstava fonda za unapređenje poljoprivrede, opšteg investicionog fonda iznosilo svega 0,1 %. A to predstavlja učešće ispod svakog minimuma.

Razlog za ovakvu pojavu, pre svega, leži u nedovoljnom traženju i obraćanju naših poljoprivrednih organizacija. Ali to nije jedini

i najvažniji razlog. Pri tome je osnovno pomanjkanje sposobnih kadrova i ustanova za proučavanje problema, sastavljanje elaborata i slično. To je već poznato.

Dalje, čitav niz mera u okviru saveznih i republičkih fondova za unapređenje poljoprivrede se predviđa regionalno sa čime se u osnovi slažem, ali često zbog nedokumentovanosti i nepoznavanja, pojedini rejonu se ne obuhvataju iako za to imaju, često, i boljih uslova od nekih obuhvaćenijih.

Zbog svega toga, i dalje će se neizbežno događati, da poljoprivredne organizacije poljoprivredno nerazvijenih rejonu, zaostaju pa često i ne dobijaju sredstva iz opšteg investicionog fonda. I to ne zbog toga što nemaju uslova i ekonomskog opravdanja, nego zbog toga što nisu u stanju sve to dokazati i svaku svoju mogućnost obrazložiti studijama i elaboratima.

U tome pogledu i dalje će ostati postojeća stvarnost da poljoprivredne organizacije ovih rejonu često neće moći da aktiviziraju i iskoriste svoje mogućnosti, upravo neće moći da izdrže konkurenciju poljoprivredno razvijenijih područja kod opšteg investicionog fonda.

Ovu konstataciju iznosim na osnovu dosadašnjeg iskustva.

Zbog toga, možda bi ovo zasluživalo da se razmotre i potraže neka elastičnija rešenja kod kreditiranja poljoprivredno nerazvijenih rejonu.

Potpredsednik Vladimir Simić: Ima reč drug ing. Oto Krkvarić, član Veća proizvođača.

Ing. Oto Krkvarić (Izborni srez Karlovac, NR Hrvatska): Drugovi i drugarice, narodni poslanici, niz predgovornika već je dotakao neke probleme i ja se ne bih na njima zadržao, nego bih istakao neke momente koji tište poljoprivredna dobra u Hrvatskoj.

Prilikom ocenjivanja konačnih finansijskih rezultata poljoprivrednih dobara uočava se da su aktivno poslovala, ona dobra koja su relativno opskrbljena svim sredstvima potrebnim za proizvodnju, dok sva druga, a to su većinom baš ona koja su nastala nakon donošenja zakona o zemljišnom maksimumu, posluju s gubicima. Tretiranje poljoprivrednih dobara kao jedne cjeline ne daje realnu sliku njihove vrijednosti, i kod konačnog ocenjivanja često se u tome griješi. Ogromna je razlika u proizvodnim mogućnostima izgrađenih i neizgrađenih dobara, a njihove obaveze prema zajednici neznatno se razlikuju. Ne možemo tražiti od neizgrađenih dobara da sa raspoloživim osnovnim sredstvima, tj. da nedovoljno opremljena posluju rentabilno. Budući da samo u NR Hrvatskoj imamo 56 takvih neizgrađenih objekata, držim da bi trebalo donijeti niz mjera kojima bismo takva dobra osposobili za rentabilnu proizvodnju. Samo onda bismo mogli od njih tražiti da ispunjavaju obaveze kojima ih zajednica opterećuje. Ovako su ona nerentabilna ili pak posluju na uštrb svog postojanja. Sva ova dobra u NR

Hrvatskoj imaju uslova za postojanje i za svoj razvoj.

Drugi problem bio bi problem mehanizacije. Poljoprivredna dobra u NR Hrvatskoj, krajem 1955 godine imala su na 100 hektara ukupne površine 0,64 traktora, odnosno na 100 hektara oranice 1,05 traktora. Jugoslovenski prosjek iznosi 0,63 traktora. Poljoprivredna dobra nemaju ni sva potrebna priključna oruđa pa se i radi toga ne mogu traktori potpuno iskoristiti. Neka od potrebnih oruđa ne postoje uopće na poljoprivrednih dobrima, a neka se i ne proizvode u našoj zemlji. Za puno iskorišćavanje traktora kao i za racionalniju i jeftiniju proizvodnju manjkaju oruđa za ove važne grupe radova.

Jedan od daljih problema jeste i nedovoljna koordinacija naših organa prilikom donošenja raznih mjera, naprimjer, nedovoljna konsultacija sa proizvodnim tijelima. I često prilikom donošenja raznih mjera ne surađuje se u dovoljnoj mjeri sa proizvođačkim organizacijama, te se donose mjere koje nepovoljno djeluju na razvoj i na aktivnost pojedinih proizvodnih jedinica. Navešću primjer svinjogojstva. Brojno stanje svinja kretalo se u 1956 godini na poljoprivrednim dobrima ovako: 1. januara 1956 godine bilo je ukupno 168.000 komada svinja, a 31. decembra 1956 godine 68.765 komada. Znači da smanjenje iznosi preko 41%. Ovo veliko smanjenje broja svinja, naročito rasplodnih krmača, nastalo je velikim dijelom uslijed ne klada cijena između osnovnih koncentrata i utovljenih svinja. U toku 1956 godine cijena kukuruza kao glavnom koncentratu za tov svinja u slobodnoj prodaji porasla je od 25 na 40 do 45 dinara, dok je cijena utovljenim svinjama ostala na ranije dogovorenoj visini od 175 do 180 dinara. Ta cijena utovljenim svinjama bila je određena ranije u vrijeme kad je cijena kukuruza bila 25 dinara. Prvog marta ove godine ukinuta je dogovorena cijena utovljenim svinjama, pa je cijena naglo porasla, tako da se danas kreće od 220 do 240 za jedan kilogram žive vage. Uslijed navedenih razloga smanjilo se u 1956 godini brojno stanje svinja naročito na dobrima i zadružnim ekonomijama, a i kod privatnih proizvođača.

Karakteristično je napomenuti da je u tom periodu dispariteta cijena koncentrata i utovljenih svinja došlo do likvidacije svih poduzeća za tov svinja i da su ova samo u NR Hrvatskoj pretrpjela gubitak od 200 miliona dinara. Neka su dobra, da bi se zaštitila od gubitaka u svinjogojstvu, ovu granu proizvodnje potpuno likvidirala. Da je bilo više konsultacije sa proizvođačkim organizacijama držim da do toga ne bi došlo. U martu mesecu ove godine pala je cijena kukuruza na 30 do 22 dinara, a porasla cijena svinjama, te su poljoprivredna dobra ponovo počela obnavljati svinjogojstvo. Da se na vrijeme saslušalo mišljenje proizvodnih organiza-

cija po pitanju cijena utovljene stoke — ukiđanje dogovorenih cijena, regulacija cijena obzirom na cijene hrane za stoku, pitanje izvoza stoke, izmjena koeficijenata, prima, kompenzacija, osiguranje kontingenata za izvoz samim proizvođačima, držimo da se ovakva situacija u velikoj mjeri mogla otkloniti.

Treći problem jeste problem koeficijenata. Poljoprivredna dobra veći dio stočarske proizvodnje i dio proizvodnje drugih grana mogu izvoziti radi kvaliteta i ujednačenosti proizvoda. Međutim, dosadašnji način donošenja koeficijenata nije u potpunosti stimulirao poljoprivredne organizacije na proizvodnju za izvoz. Navodim primjer jedne od osnovnih proizvodnih grana poljoprivrednih organizacija koje su imale kod izvoza negativan koeficijent što je dovelo do smanjenja proizvodnosti tih grana (tov svinja, tov goveda). Tov goveda imao je za izvoz koeficijent 0,70 sa 10 otsto prima, uz anomaliju da se za izvoz buše (dakle najslabijeg kvaliteta) odobravao koeficijent od 0,80. Jasno je da je takav odnos prema tovu goveda doveo do smanjivanja u toj grani. U posljednje vrijeme to je nešto ispravljeno povećanjem prima, no, u ukupnom rezultatu to je još uvijek negativan koeficijent (oko 0,93). Držimo da bi trebalo prilikom donošenja koeficijenata konsultovati i mišljenje poljoprivrednih organizacija.

Nabavka reproduktionog materijala je važno pitanje u proizvodnji poljoprivrednih dobara. Izvozom svojih proizvoda poljoprivredna dobra ostvaruju znatna devizna sredstva. (U 1955 godini poljoprivredna dobra u NR Hrvatskoj izvezla su za oko 6 miliona dolara). Godišnje potrebe poljoprivrednih dobara za reproduktionim materijalom iz uvoza, u prvom redu umjetnih gnojiva, zatim rezervnih dijelova za strojeve i traktore, ne prelaze iznos od 1,5 miliona dolara. Dakle, samo 25 otsto ostvarenih deviznih sredstava trebalo bi staviti poljoprivrednim dobrima na raspolaganje, pa bi cijeli problem urednog i pravovremenog snabdijevanja reproduktionim materijalom bio riješen. Sadašnji sistem nabavke reproduktionog materijala preko uvoznih poduzeća, bez znanja i konsultiranja poljoprivrednih organizacija o njihovim stvarnim potrebama, dovodi do toga da se ne nabavljaju sredstva i najpotrebniji rezervni dijelovi, i zato bi taj sistem trebalo izmijeniti i devizna sredstva staviti na raspolaganje proizvođačkim organizacijama, da one same, preko uvoznih poduzeća, nabavljaju ono što im je nužno za proizvodnju.

Jedna od glavnih kočnica jeste i pitanje obrtnih sredstava i to treba riješiti. Pitanje određivanja visine i korišćenja obrtnih sredstava u poljoprivredi nije praktično do danas riješeno. Poljoprivreda se tretira jednako kao i sve ostale privredne grane, iako su uslovi rada u proizvodnji, kao i koeficijent obrtaja u poljoprivredi različiti od uslova pod kojima proizvodi

i vrši realizaciju industrija i ostale privredne grane. Poljoprivreda, osim pšenice, veliki dio proizvoda ostavlja za dalju reprodukciju (ječam, zob, kukuruz, veći dio priplodne stoke itd.) i, prema tome, realizacija je sasvim različita nego u industriji.

Pitanje kredita za obrtna sredstva u poljoprivredi treba razmatrati obzirom na koeficijent obrtaja, sezonsko poslovanje, na organizaciju i stepen izgrađenosti dobra, na broj proizvodnih grana itd.

Za poljoprivredu, pored propisa iz 1956 godine koji određuju način utvrđivanja visine obrtnih sredstava, trebalo bi svakako uzeti u obzir proizvodno-financijski plan svakog dobra. Osim toga, prilikom utvrđivanja fonda obrtnih sredstava treba svakako voditi računa i o tome da su cijene reprodukcijom materijalu prilično porasle, da su se tražili dopunski krediti radi izvršenja obaveza prema budžetu ili plaćanja dospjelih anuiteta, što sve ukazuje na to da su krediti za obrtna sredstva bili prenisko odmjereni, a dopunski krediti bili su to samo po imenu i služili su u razne svrhe, obzirom na nedostatak redovnih obrtnih sredstava.

Prema postojećim propisima bilo je predviđeno da će Narodna banka do 1 oktobra 1956 godine formirati kod privrednih organizacija vlastiti fond obrtnih sredstava. Iz ankete koja je provedena na poljoprivrednim dobrima u NR Hrvatskoj, vidi se da do 1 marta ove godine nije izdato niti u jednom slučaju rješenje o odobrenju i visini vlastitog fonda obrtnih sredstava, iako je rok već istekao.

Iako je sadašnji kriterijum za dobijanje potrebnih kredita nešto blaži, tj. Narodna banka je u tom postupku nešto elastičnija, ipak problem kreditiranja obrtnih sredstava ne može biti riješen tako dugo dok privredne organizacije ne dobiju vlastiti fond obrtnih sredstava, bez koga nema ni samoupravljanja dobrima u pravom smislu riječi. Dopunski krediti treba da dođu samo onda u obzir kada se u procesu proizvodnje pojavi mogućnost za odvijanje nekog posla koji nije bio planiran. U tom slučaju i za takve svrhe trebalo bi tražiti dopunske, terminske kredite koji bi nakon završenog posla bili vraćeni banci.

Još jedan od važnijih problema poljoprivrednih dobara jeste izrada perspektivnih planova razvoja. Dosadašnja praksa često nam je ukazivala na to da se smjer proizvodnje i izgradnja dobra mijenjao prema ličnosti rukovodećeg osoblja. Ima primjera da je započeto sa razvojem jedne proizvodne grane i da su u tu granu bačena ogromna sredstva, a kasnije se od toga odustalo jer je novo rukovodstvo držalo da je bolje učiniti obratno. Mišljenja smo da izradi perspektivnih programa treba posvetiti punu pažnju i nizom pozitivnih propisa omogućiti da se to čim prije i bolje završi.

Potpredsjednik Vladimir Simić: Ima reč drug Todor Vujasinović, član Saveznog veća.

Todor Vujasinović (Izborni srez Doboja i Tešanja, NR Bosna i Hercegovina): Drugovi, ja bih hteo da govorim o jednom pitanju koje mislim da je neobično važno, a to je pitanje mehanizacije i hemizacije naše poljoprivrede. Ja bih počeo od izlaganja druga Vojina Popovića, ukazujući na neke momente za koje mislim da su važni naročito s obzirom na stanje naše industrije koja treba da izvrši te zadatke mehanizacije i hemizacije naše poljoprivrede.

Iz izlaganja druga Vojina Popovića videli smo, da bismo ubrzanom mehanizacijom poljoprivrede mogli da oslobodimo nešto oko 1 milion i nekoliko hiljada zaprežne stoke i da bismo na taj način uštedili blizu jedan milion tona zrnaste hrane, koju mi inače uvozimo. To znači da bi vrednošću te hrane mogli da platimo tu našu mehanizaciju, odnosno razvijanje naše industrije koja treba da proizvede tu mehanizaciju.

Ja se slažem u potpunosti s onim što je izlagao drug Vojin Popović. Ja bih jednu stvar hteo da ponovim u prilog njegovom izlaganju, kada se radi o proizvodnji priključnih sprava potrebnih našoj poljoprivredi. Tačna je njegova konstatacija da je naša industrija u tome poslednjih nekoliko godina prilično zatajila, ali je tačno i to da i ono malo asortimana tih priključnih sprava koje je ona radila nije bilo kako treba prihvaćeno od strane izvesnih poljoprivrednih organizacija i da nisu bile dovoljno korišćene. Ima tu, doduše, i objektivnih razloga. Ali, ja mislim da je u tome u toku poslednje godine učinjen ozbiljan zaokret i da će ove godine asortiman priključnih sprava i alata biti zadovoljavajući, jer se naša industrija za to prilično pripremila i specijalizacijom usmerila da ih može i na vreme da proizvede. Što se tiče samog korišćenja tih sprava mislim da će tome naročito moći da doprinese jedna ozbiljna organizacija servisnih službi, na čemu treba da radi i postojeća naša industrija poljoprivrednih mašina a i sama poljoprivreda, što bi, naravno, doprinelo i mnogo pravilnijem korišćenju tih priključnih sprava i alata.

Mi danas u zemlji imamo 26 preduzeća koja proizvode poljoprivredne mašine i sprave, i prilično širok asortiman tih poljoprivrednih alata. Izgrađeni objekti, prošireni i rekonstruisani kapaciteti još ni približno ne dostižu planirani normativ proizvodnje po jednom kvadratnom metru izgrađene površine. To smo već čuli iz izlaganja druga Vojina Popovića. Prosečno korišćenje je svega 0,18 t. po jednom kvadratnom metru, što u odnosu na svetsko korišćenje, koje je 0,7 t. ili 0,8 t. po jednom kvadratnom metru pokazuje na izvjestan nedostatak korišćenja našeg izgrađenog građevinskog prostora. Iz ovog proizlazi da je industrija poljoprivrednih mašina u većem obimu građevinski izgrađena. Ali,

ona nije opremljena potrebnim proizvodnim mašinama, uređajima i ostalim. Ona sadašnju proizvodnju obavlja sa velikim procentom zastarele opreme, a time su stvorena i mnoga »uska grla« u proizvodnim procesima, koji su ograničavali veće korišćenje ukupnih kapaciteta. Opšta karakteristika preduzeća industrije poljoprivrednih mašina jeste da im je oprema dotrajala, da su im zbog toga visoki troškovi proizvodnje i da imaju nisku produktivnost rada. Naravno sve se to mora odraziti i na cene.

Dostignuti obim proizvodnje koji je preko osam puta veći od predratne proizvodnje odnosno od proizvodnje u 1939 godini, kao i asortiman poljoprivrednih mašina dozvoljavaju u većem opsegu specijalizaciju naše industrije kod najvećeg broja naših preduzeća naročito onih krupnijih. I ta specijalizacija je već ustvari započela. Što se tiče dokumentacije i licenci, mislim da je to pitanje uglavnom rešeno i tu nemamo nikakvih naročitih problema. Međutim, da bi industrija poljoprivrednih mašina u narednom periodu mogla da pokrije buduće potrebe u mehanizaciji, nužno je izvršiti ozbiljnu i brzu rekonstrukciju izvesnog broja preduzeća koja su osnovni nosioci najvažnijeg obima i asortimana poljoprivrednih mašina. Ukupne potrebe poljoprivrede zahtevaće, prema programu, preko tri puta veći obim proizvodnje poljoprivrednih mašina nego što je to dosad ova industrija postigla do danas. Naravno, paralelno sa rekonstrukcijama nužno je proširiti dosadašnji obim kooperacije kod proizvodnje poljoprivrednih mašina i to ne samo u okvirima preduzeća koja proizvode poljoprivredne mašine nego i u okvirima ostale naše mašingradnje i u jednom dobrom delu naše vojne industrije.

Za rekonstrukciju ove industrije već je izgrađen program do 1959 godine, kojim je utvrđen obim i asortiman proizvodnje, kao i okvirno potrebna sredstva za samu rekonstrukciju, za isplaćivanje licencnih obaveza za nabavku delova, za kooperaciju sa inostranim proizvođačima, za osvajanje proizvodnje od strane naših preduzeća. Ovim programom je obuhvaćeno 11 naših preduzeća za proizvodnju traktora i poljoprivrednih mašina i ona su pristupila, na bazi ovih programa, izradi investicionih programa prema postojećim propisima. S obzirom da je taj posao veliki i dugotrajan do sad su svega tri preduzeća gotova, dok su ostala još u toku rada. Najvećem delu preduzeća potrebna su investiciona sredstva za nabavku mašina i ostale opreme. Ukoliko bi se moglo naći rešenje, ukoliko bi bila odobrena sredstva za nabavku opreme po jednom skraćenom investicionom programu, znatno bi se dobilo na vremenu i moglo bi se mnogo ranije pristupiti rekonstrukcijama ovog preduzeća, samim tim i proizvodnji. Ovo tim pre što su se preduzeća prilikom izbora zemalja za nabavku opreme orijentisala

u glavnom opsegu na zemlje u kojima imamo investicione kredite i gde se realizacija može umnogome ubrzati.

Poseban problem predstavlja etapa rekonstrukcija pojedinih preduzeća, a naročito industrije traktora. Svakako da bi bilo nužno ove etape izgradnje još jedanput proučiti i postaviti tako kako bi one bile sa tehničkog i sa ekonomskog aspekta opravdane. Mislim da bi naročito trebalo razmotriti dosadašnji program koji je uglavnom već dovršen. Taj program predviđa tri etape. Prvu sa 4.000 traktora do 1956 godine, drugu sa 6.000 traktora do 1960 godine i treću sa 12.000 traktora do 1964 godine. Čini mi se da bismo mogli, s obzirom na to da postoje izvesni kapaciteti (kadrovi, građevinski prostor, dokumentacija), ovu etapu nekako skratiti, tj. prvu i drugu etapu možda sažeti do 1958 godine na 6.000 traktora, a drugu sa 12.000 traktora ostvariti do 1960 godine.

Kao dalji problem koji se ovde pojavljuje jeste tempo osvajanja nove proizvodnje, izrade potrebne dokumentacije i sredstava za finansiranje priprema nove proizvodnje. Već je prošlo oko godinu dana otkako je Savezna industrijska komora pokrenula nužnost formiranja srednjoročnih kredita sa niskom kamatnom stopom u cilju osvajanja nove proizvodnje, ali to nije ni do danas rešeno. To umnogome koči osvajanje proizvodnje ne samo u ovoj oblasti, nego i u drugim oblastima: mašingradnji, elektroindustriji i nekim drugim granama industrije.

Hteo bih da kažem još nekoliko reči o hemizaciji poljoprivrede. Naša industrija je do 1956 godine dostigla ukupan nivo proizvodnje od 267.762 tone vaštačkih đubriva, što predstavlja, istina, izvestan uspeh, ali to ni izdaleka ne pokriva ni osnovne potrebe poljoprivrede. Kapaciteti za proizvodnju superfosfata danas iznose u tri preduzeća 235.000 tona. Rekonstrukcijom od svega dva preduzeća povećala bi se proizvodnja za još daljih 195.000 tona. Ova količina bi zadovoljila potrebe prema programu samo do 1958 godine, a dalje potrebe bi trebalo obezbediti novim kapacitetima. Dosadašnja proizvodnja cijanamida iznosi 21.000 tona i ona može da zadovolji samo trećinu potreba. Međutim, sadašnji kapaciteti su nedovoljni, neki su čak dotrajali. Dovoljno je samo da spomenem »Dugi Rat« kome preti opasnost da čak bude i zatvoren usled svoje dotrajalosti. Posebnu pažnju treba da posvetimo i proizvodnji mineralnih đubriva. Kapaciteti sadašnje proizvodnje dozvoljavaju široke granice, dok sama proizvodnja zavisi u prvom redu od raspoloživih količina sirovina, naročito uvoznih, zatim od mogućnosti plasiranja i atmosferskih prilika. Ja bih ovde skrenuo naročitu pažnju na drugi momenat, kad se radi o veštačkom đubrivu. Radi se, naime, o azotnom đubrivu. Već duže vremena mi diskutujemo o toj stvari, čak

su i izvesni zaključci bili već pred nama, već se govori o početnim radovima, ali je ta stvar opet zastala. Čini mi se, da bi trebalo tu stvar ozbiljnije razmotriti, jer mi nemamo vremena da čekamo. Trebalo bi razmotriti takvu jednu mogućnost da deo sredstava koji dajemo na uvoz veštačkog đubriva, da jedan određeni procenat možda već sada upotrebimo na pripreme radove kako bismo vremenski skratili izgradnju tih kapaciteta koji su nam potrebni za stvaranje potrebnih količina azotnih đubriva. Mislim da sve to ukazuje na potrebu čvrstog stava. Ja ne mislim da nismo do sada raščistili šta nam treba i šta moramo da uradimo ali, čini mi se, da smo prilično izgubili u vremenu i da to treba nadoknaditi.

Ja bih hteo da zamolim da se u rezoluciju stave dve stvari u pasusu u kome se govori o mehanizaciji i hemizaciji naše poljoprivrede, a to je da se razmotri mogućnost skraćivanja rokova brže izgradnje industrije koja treba da radi na mehanizaciji i hemizaciji poljoprivrede, i da se pronađu potrebna sredstva za izvršenje takvih zadataka.

Potpredsednik Vladimir Simić: Ima reč narodni poslanik Franc Simonič, član Saveznog veća za srez Maribor.

Franc Simonič (*Izborni srez Maribor I, NR Slovenija*): Drugarice i drugovi narodni poslanici, u našoj privredi, kao celini, poljoprivreda zauzima neobično važno mesto, što pokazuje i ova diskusija. Sve dosad bilo je mnogo nejasnoća, bezperspektivnosti i lutanja u pogledu organizacije, poboljšanja proizvodnje i jačanja socijalističkih odnosa na privatnom sektoru koje važnosti ne možemo potcenjivati. Radi toga je toliko važnije što se u poslednje vreme konačno iskristalizovalo ubeđenje kako treba organizovati i usmeravati rad na tom sektoru da se što uspešnije u celosti uključi u naše privredne napore i da bude njegov razvoj u skladu sa socijalističkim društvenim ciljevima.

Svakako je za nas važno i to što na našem selu sve više osećamo napredak i preokret u tom smislu što je mnogo porastao interes samih poljoprivrednih proizvođača za što boljom i uspešnijom proizvodnjom, te da i kod njih sve više preovlađuje mišljenje da je samo privredno jaka i dobro organizovana zamljoradnička zadruga — sa jakim zadružnim sredstvima i konkretno stručnom pomoći u stanju da reši selo u uslovima sitnog seljačkog poseda, zaoštalo i bede, i na taj način osposobe našu poljoprivredu za brži opšti razvitak.

Kada govorimo o zadacima našeg zemljoradničkog zadrugarstva posebno podvlačimo važnost jedinstva akcije za poboljšanje poljoprivredne proizvodnje i jačanje socijalističkih elemenata na selu. O tim problemima i ciljevima mi smo i dosad mnogo raspravljali u političkim i zadružnim organizacijama i sa poljoprivrednim stručnjacima te na osnovu tih principa pri-

premali i sprovodili različite akcije, skladno sa uslovima na terenu. Mnoge od tih akcija dale su do sada već pozitivne rezultate. Kod sprovođenja akcija u praksi težili smo prvenstveno za tim da se u zadrugama što više jačaju društvena sredstva u poljoprivredi, kao preduslov za dalji i brži razvoj na našem selu i, drugo, da u kooperaciji sa zadrugarima što brže i uspešnije povećamo poljoprivrednu proizvodnju.

U cilju jačanja društvenih sredstava nastojimo da zadruge nabavljaju što više potrebne kompleksne mehanizacije, da budu u bližoj perspektivi zadruge opskrbljene svom pa i sitnom poljoprivrednom mehanizacijom. Na području stočarstva smo već dosad uspeli da su svi rasplodnjaci vlasništvo zadruga a sav promet i stočarskih i poljoprivrednih proizvoda uglavnom je u rukama zadruga.

Poslednjih godina zadruge svojom mehanizacijom i sredstvima postaju odlučujući, zapravo jedini faktor na području zaštite bilja. Zadružnih rasadnika, privatnih, takoreći nema, a voćarstvo i vinogradarstvo se iz godine u godinu kvantitativno i kvalitativno jača, tako da će u perspektivi u celosti zadovoljiti potrebe obnove koju već sada po naprednim tehnološkim principima na združenim parcelama privatnika u veće komplekse, uz ugovore vode zadruge.

Promet sa poljoprivrednim proizvodima i reprodukcijom materijalom vrše zadruge već preko 80% a taj promet iz godine u godinu raste. Tako su zadruge u NR Sloveniji 1952 godine zahvatile 36,5% prometa poljoprivrednih proizvoda u visini od 6,291.000.000.—, a već 1956 godine preko 80% u visini od preko 16 milijardi dinara. Vlastita zadružna sredstva fondova za unapređenje poljoprivrede i vlastita sredstva zadrugara u obliku štednih uloga se stalno povećavaju, a što je najvažnije ta sredstva su u najvećoj meri mnogo svrsishodnije uložena nego pre.

U ovoj diskusiji bilo je više puta podvučeno da je osnovni nosilac napretka svesna socijalistička snaga, pa je u našem zadrugarstvu potrebno da se te socijalističke snage preko zemljoradničkih zadruga povežu sa masom zadružnog članstva te da ih zainteresuju za zadružne akcije, tako da se oni što aktivnije uključe u akcije sopstvenom radnom snagom i vlastitim sredstvima. Akciju kooperacije dosta smo široko zasnovali. Svaka zemljoradnička zadruga ima na osnovu poznatih principa svoj program koji je sastavila uz pomoć poslovnih i zadružnih saveza i uz aktivno sudjelovanje svakog zadrugara koji se uključuje u akciju, tako da taj program nije više neka proklamacija nego čvrst program zadruge i zadrugara sa jasnom perspektivom. U svakoj toj akciji kojoj nije cilj povećanje poljoprivredne proizvodnje, seljaci se sve tešnje i raznovrsnije vezuju za zadrugu i njezinu materijalnu bazu. Prilikom izvođenja

tih akcija ima još uvek slabosti, najviše kao rezultat konzervativnih sitnosopstveničkih shvaćanja, ali toga ima sve manje.

U tim zadružnim programima se određuju konkretni zadaci i mere za poboljšanje stočarstva, voćarstva, ratarstva, obnove melioracija itd.

U svim tim akcijama aktivno sarađuju poljoprivredni stručnjaci na tim novim principima. Bilo je i kod njih zastranjivanja i tendencija idealizovanja privatnog seljaka, njegovog interesa i mogućnosti unapređivanja poljoprivrede, ali se ovakve tendencije najlakše razbijaju na konkretnim akcijama zadruga. Osim toga, većina stručnjaka pogotovu mlađa generacija i na seminarima na kojima smo raspravljali o tim problemima o ciljevima i zadacima a i u praksi pokazala je mnogo smisla i volje za uspešan socijalistički razvoj naše poljoprivrede. Na tim osnovama su se i dosad mnoge naše zadruge razvijale u odlučujuće privredne organizacije sa dosta velikim društvenim sredstvima i mnogobrojnim delatnostima koje povezuju sitnu proizvodnju, te su postale i nosioci društvene proširene reprodukcije, premda se još uvek pojavljuju tendencije da bude zemljoradnička zadruga isključivo servis seljaka. Još uvek su jače težnje da u poslovnim odnosima sa seljakom zemljoradničke zadruge ne bi trebalo da akumuliraju sredstva koja bi u daljem procesu mogla da služe za unapređenje poljoprivrede.

Jačanje zadruga nije bilo svuda jednako, jer je razvoj zavisio od materijalnih i subjektivnih faktora. Svakako zadruge nisu dovoljno iskoristile razne oblike saradnje sa zadrugarima, pogotovu na području proizvodnje. Ako grubo ocenjujemo gde su zadrugari dosad bili najviše zainteresirani i najjače povezani sa zadrugom, možemo ustanoviti da je to na području otkupa, opskrbe sa reprodukcijom materijalom, usluge iz mehanizacije, stočarstva, semenarstva, obnove i osnovne prerade.

S obzirom na uslove i daljne perspektive svakako su značajni uspesi koji su već dosad postigle zadruge u kooperaciji sa seljakom na području stočarske proizvodnje, krompira, na području voćarstva i vinogradarstva, te u proizvodnji hmelja.

Na području stočarstva, a pogotovu na području govedarstva osnovni problem bio je u tome da se sagledaju sopstveničke tendencije da svaki seljak vodi vlastitu stočarsku politiku. Trebalo je često sa ekonomskim računom ubediti seljake da je njihova stočna proizvodnja jedan od sastavnih delova celokupne stočarske proizvodnje, kojom rukovodi zadruga i to kako u njegovu korist tako i u korist društvene zajednice. Zadrugu je trebalo i još treba osposobiti da nije samo rukovodilac zootehničkih mera, već da i svojim materijalnim sredstvima postaje odlučujući faktor u procesu stočarske

proizvodnje. Na toj liniji tokom nekoliko godina skoro svi rasplodnjaci postali su vlasništvo zadruga i u njihovoj su njezi, osnovane su pripusne stanice i mnogobrojni centri za veštačko osemenjivanje. (Već u 1956 godini u čitavoj Sloveniji veštački je osemenjeno oko 25 % svih krava). Ali to sada znači da ima zadruga u rukama ključnu poziciju za dalje usmeravanje stočarstva. Preko zadruga se osemenjuje kvalitetni podmladak nad kojim ima uvid zadruga, za manje vrednu stoku koja se sistematski izdvaja. Sav promet priplodne stoke vrši se preko zadruga odnosno zadružnih organizacija. Zadruga participira u prodajnoj ceni mleka, stoka za klanje i priplodne stoke i time stvara sredstva za jačanje svoje ekonomske baze i svoju stručnu službu.

U cilju poboljšanja stočarstva pored efikasno sprovedenih zootehničkih mera primenjuju se i drugi oblici kooperacije, kao melioracija livada i pašnjaka i jačanje krmne baze, osiguranje stoke, uređenje staja, silosa, đubrišta itd. Sve ove mere imale su za posledicu povećanje stočarske proizvodnje i smanjenje proizvodnih troškova. Mlečnost krava se povećala za nekoliko godina od hiljadu na 1.500 litara a na socijalističkim gazdinstvima na 2.200 litara. Broj teladi na 100 krava popeo se na 82 %, a procenat tuberkuloznih grla smanjen je na 2 %. Živa delatnost zadruga zabeležena je i u otkupu mleka i njegovoj preradi. Potrošni centri su dobro snabdeveni mlekom, mlečnim proizvodima i mesom. Čak se javljaju i viškovi ovih proizvoda što je posledica njihove relativno niske potrošnje i nesnalažljivosti trgovine i onih koji prerađuju, što svakako smanjuje interes za proizvodnju. U potrošnim centrima mleko se prodaje 30—32 dinara, a proizvođač već nekoliko godina ima stabilizovanu prosečnu cenu 22—23 din. Predratni kapacitet mlekara je utrostručen a još uvek ne mogu preraditi veliki deo ostvarene proizvodnje. Sirovinska baza za ovu preradu je povećana proizvodnja koja rezultira iz kooperacije zadruge i seljaka. U Sloveniji je proizvodnja krompira vrlo važna pogotovu jer se visinski predeli ne mogu uspešno baviti proizvodnjom kukuruza. U odnosu na predratno stanje prinos krompira povećan je za 50 met. cen. (od 70 na 120) čime je poboljšana snabdevenost stanovništva ovim važnim i relativno jeftinim prehranbenim artiklom. Pored toga, povećani prinos zamenio je u tovu svinja kukuruz koji se ranije dovozio iz drugih republika (5.000 vagona godišnje). Organizator akcije za povećanje prinosa krompira bile su zadruge. Njihova semenska služba u saradnji sa Institutom i selekcionim dobrima organizovala je reprodukciju i zamenu semenskog krompira. Dosad je ostvaren sa 40 % plan redovite ovogodišnje zamene semena. Promet sveg merkantilnog krompira obavljaju zadruge. Za sve te usluge, u akciji za povećanje prinosa zadruge

participiraju u prodajnoj ceni za oko 2 dinara — tu je uključena i njihova trgovinska marža, — a seljak već nekoliko godina realizuje otкупnu cenu od 9 dinara koja, uz rastući prinos, predstavlja ekonomsku stimulaciju za kooperaciju sa zadrugom.

Tipičan primer za rezultat kooperacije predstavlja proizvodnja hmelja. Tokom rata opustošeni su zasadi hmelja tako da su 1945 godine zauzimali svega 700 ha sa prosečnim prinosom 6,6 metarskih centi po ha. Zaključno sa 1956 godinom površina rasada porasla je na 1800 hektara, a hektarski prinos na 12,5 metarskih centi, što je iznad proseka zapadnoevropskih zemalja. Treba imati u vidu da je podizanje novih rasada vezano za znatna ulaganja, 800.000 dinara po hektaru. Zadruga su stvarale svoja sredstva time što su dogovorno sa proizvođačima odvojile od prodajne cene znatan deo i time pripremile sredstva i uložile u nabavku mehanizacije, podizanje novih modernih rasada, opsežnih melioracija, osnivanje zadružnog hmeljarskog instituta, izgradnju zadružnih sušara, kao i sve pripreme hmelja za tržište. Individualni proizvođači hmelja danas su u velikoj meri u stanju da koriste modernu zadružnu mehanizaciju u svim fazama proizvodnog procesa. Društvena zajednica ovako organizovanom proizvodnjom dolazi do znatnih sredstava.

Zadružne organizacije u Sloveniji su prošle 1956 godine uložile znatna sredstva za mehanizaciju, ali su radi toga vodile premalo računa o potrebama kompleksne mehanizacije koja jedino može uspešno promeniti tehnološki proces poljoprivredne proizvodnje i na pojedinim područjima postepeno usmeravati intenzifikaciju i specijalizaciju poljoprivredne proizvodnje. Tek onda kada budu zadrugari ubeđeni da će im zemlja biti pravovremeno i uredno obrađena sa zadružnom mehanizacijom, napustiće svoju nerentabilnu obradu i u većoj meri ulagati i vlastita sredstva za jačanje društvene mehanizacije.

Da bi se zadružna mehanizacija što brže razvijala i jačala potrebno je:

a) približiti mehanizaciju što više zadrugarima; — dosad smo je često, pogotovu tamo gde je više sela upućeno na zadrugu dovlačili na rad sa udaljenih centara;

b) osposobiti za rad na mašinama same zadrugare;

c) poljoprivredno zemljište je potrebno uređivati tako da se mogu što više i što racionalnije upotrebljavati poljoprivredne mašine (plore, arondacija, komasacija). Obnova voćnjaka i vinograda itd. na većim zadružnim površinama, dokazuje da je to moguće;

d) poljoprivredni strojevi — kao poljoprivredna sredstva — traže sredstva za proširenu reprodukciju, pa je potrebno proces upotrebe mehanizacije tako organizovati i uspostaviti takve proizvodne odnose da bude rentabilno.

Značajnu ulogu mogu u perspektivi, pogotovo u vezi sa našom kreditnom politikom, odigrati štedno-kreditni otseci u zemljoradničkim zadrugama, a još veću zadružne štedionice. Krajem lanjske godine delovalo je u Sloveniji 506 štedno-kreditnih otseka i 10 zadružnih štedionica. Oko 35.000 ulagača uložilo je ukupno oko 600 miliona dinara. To je zapravo tek početak. Ako računamo da mogu štedionice 40% tih uloga davati kao kredite, i proizvodne i potrošne, taj način kreditiranja može postati važan faktor u poljoprivredi.

Lanjske godine veće zadruga počele su uvođiti u štednim osecima i obračunske knjižice. Prednost tih obračunskih knjižica je u tome što zadruga sa zadrugom prilikom otkupa poljoprivrednih proizvoda i prodaje reproduktivnog i drugog materijala ne posluje gotovim novcem nego samo obračunava preko štedne knjižice. Dosad oko 10.000 zadrugara sa ukupnom sumom od oko 180 miliona dinara posluje na taj način.

Zbir zadružnih programa u tom pogledu pokazuje da je moguće već u narednoj godini povisiti štedne uloge zadrugara na jednu i po milijardu dinara. Društvo ima svakako veliki interes da zemljoradnik u kooperaciji sa zadrugom postiže što veće prinose. Jedan od ovakvih oblika kooperacije je svakako i nacionalno kreditiranje. Stoga je pravilno da štedno-kreditni otseci ili štedionice zemljoradničkih zadruga sarađuju prilikom organizovanja akcija za poboljšanje proizvodnje. Praksa zajednice za obnovu voćarstva i vinogradarstva pokazuje da bi bilo korisno ako bi zadružna kreditna služba za konkretne namene davala kratkoročne ili dugoročne kredite pod određenim uslovima, koji bi garantovali povećanu proizvodnju na modern, napredan način i jačanje socijalističkih odnosa. Ovakvih i sličnih rezervi za brži socijalistički napredak našeg sela i poljoprivrede ima još mnogo, našta nas upozorava i materijal Saveznog izvršnog veća i diskusija. Ubeđen sam da program i perspektivni plan, kako nam je prikazan, možemo u celini prihvatiti i ispuniti.

Potpredsednik Vladimir Simić: Ima reč narodni poslanik Petar Čolak, član Veća proizvođača.

Petar Čolak (Izborni srez Zadar, NR Hrvatska): Drugovi i drugarice, ja želim da kažem nekoliko riječi u vezi sa problemom vinogradarstva i maslinarstva u Dalmaciji. Ja to ovdje ističem zbog toga što smatram da to pitanje nije dovoljno jasno rasvetljeno ni u rezoluciji koja nam se predlaže, ni u samom elaboratu koji smo ranije dobili. Mi znamo, drugovi, da je Dalmacija izrazito vinogradsko-maslinarski kraj, odnosno pretežno se proizvođači bave u poljoprivredi vinogradarstvom i maslinarstvom. Glavna vrsta prihoda tih proizvođača jeste od vinogradarstva i maslinarstva. Prema tome, i životno pitanje tih ljudi jeste vinogra-

darsko-maslinarska proizvodnja. Pogledajmo kako sada tamo stoje stvari. Uzmimo pitanje vinogradarstva. Mi danas na čitavom području Dalmacije imamo cirka 35.000 hektara pod vinogradima. Cjelokupna vinogradarska proizvodnja danas se kreće oko 7.000 vagona vina. Prinos po jednom hektaru takođe se kreće oko 27,5 metara grožđa, odnosno litara. Tako stoji sa površinama i prinosom po hektaru.

Mi, drugovi, u Dalmaciji sada prerađujemo svega oko 20% cjelokupne vinogradarske proizvodnje. Sada imamo svega pet savremenih, modernih podruma sa kapacitetom od 700—750 vagona. Sve ostalo se prerađuje na najzaostaliји način. Prema tome, razumljivo je da se ne može postići onakav kvalitet vina i uopšte poljoprivrednih proizvoda kakav bi trebalo da postignemo kad bismo imali savremeniju preradu ovih artikala. Podrume u koje treba sabrati, u kojima treba prerađivati vino, mi uopšte nemamo — ni jedan na čitavom području Dalmacije. Mi računamo da imamo gubitak na preradi vina zbog zaostale prerade, otprilike od 13—14%. To je ogroman gubitak uopšte za našu privredu, a posebno za proizvođače toga kraja. Nije potrebno isticati kako prolazimo na pijacama sa našim vinima zbog toga što ne postižemo kvalitet koji bi taj kraj mogao dati.

Mi, mislim, ja lično to mislim, i ovdje ističem, da bismo u Dalmaciji, u pravcu unapređenja ove grane gospodarstva trebalo prije svega poduzeti mjere u pravcu podizanja i osiguranja modernih podruma, u pravcu industrijske prerade i dorade vinogradarskih proizvoda. Ja se lično slažem sa onim mjerama koje rezolucija preporučuje i koje su istaknute u elabratu, ali uz one mjere ja smatram da bi glavnu, revolucionarnu ulogu u pravcu preobražaja ove grane proizvodnje stvarno mogli odigrati samo savremeni podrumi, savremena prerada i dorada. Mi mislimo da bi u dogledno vrijeme trebalo izgraditi na području Dalmacije savremene podruma sa kapacitetom najmanje od 3,5 do 4 hiljade vagona. Takođe, vjerujemo da bismo mogli ići na povećanje površina pod vinogradima od sadašnjih 35.000 na oko 45.000 hektara. Takođe, smatramo da treba poduzimanje takvih mjera sa kojima bi se osigurala proizvodnja po jednom hektaru najmanje od 40 kvintala grožđa. To bi bio otprilike evropski prosjek i to ne bi bilo nerealno.

Ako bismo postigli te površine i takvu proizvodnju po jedinici hektara i uz to kad bismo osigurali modernu preradu, mi mislimo da bismo mogli povećati vrijednost ove proizvodnje od sadašnje, otprilike 5 milijardi, na oko 14 milijardi dinara.

Kao drugi faktor koji bi trebalo da odigra važnu ulogu u unapređenju ove grane, po mom mišljenju, jeste pitanje zakonskih propisa. Mi dosad, nažalost, nemamo takve zakonske propise koji regulišu kako pitanje podizanja vino-

grada tako i pitanje prerade i prometa vinogradarskih proizvoda. Kod nas, može se reći, u tom pitanju vlada otprilike prilično velika anarhija, da se tako izrazim. Zbog toga što to pitanje nije zakonskim propisima riješeno mi imamo činjenicu da se sa vinima radi sve i svašta, da se mjesto kvalitetno normalnog, prirodnog vina proizvode svakakva vina i da im se pripisuju imena naših najpoznatijih sorti, da se pod tim imenom prodaje ne vino onakvo kakvo bi trebalo i kakvo bismo mogli imati, nego otprilike bučkuriš, od koga ima najviše štete naš radni čovjek.

Toliko drugovi o tom pitanju.

O maslinjacima ja bih mogao da kažem i želio da kažem slijedeće. Mi, drugovi, već godinama i decenijama imamo činjenicu da na području Dalmacije a i na čitavom području jugoslovenskog Primorja, manje-više, imamo jedan nagli i stalni pad broja maslina, prema tome i proizvodnje ulja.

Pogledajte kako stoji u Dalmaciji. Mi smo nekad u Dalmaciji imali oko 20 miliona stabala maslina, sad imamo cirka 4 miliona stabala. To znači da mi danas imamo oko 16 miliona stabala maslina manje nego što smo nekada imali. Podaci govore da je nekada sam Otok Brač imao više stabala maslina ili tek toliko koliko danas ima čitava Dalmacija, ili da je proizvodio ulja toliko koliko danas proizvodi čitava Dalmacija.

Prošlogodišnja zima i led nanijeli su ogromne štete proizvodnji maslina. Meni su samo neki podaci u vezi s tim poznati i mogu da kažem i tvrdim da u samom zadarskom području, na području Narodnog odbora kotara Zadar, led je proizveo štetu na maslinama u visini od 1.300.000.000 dinara. Iz svega ovoga vidi se da je stanje maslina veoma problematično danas, da nas veoma mnogo zabrinjava i zahtjeva da se poduzmu najenergičnije mjere u pravcu unapređenja ove grane gospodarstva.

Mi mislimo, drugovi, da bi se moglo na samom području Dalmacije u jednom doglednom vremenu podići najmanje 10 miliona stabala masline na samom kršu ili pretežno na kršu. Mi tvrdimo da bi se moglo angažovati pod maslinama oko 80.000 hektara površine. Mi, takođe, mislimo da bi prinos po jednoj maslini, odnosno po jednom stablu u dogledno vrijeme mogao da se poveća od sadašnjih jedan litar, i nešto više 1,12 na oko 3 litra po jednom stablu. Ako bi to postigli, a to se, takođe može, to je takođe realno, samo je jasno da tu treba i vremena i napora, mi bismo mogli i povećati proizvodnju maslinovog ulja od sadašnjih 450 na oko 3.000 vagona.

Ja mislim da je nama ovo najpotrebnije i ja ovo podvlačim zbog toga što u rezoluciji nije ništa rečeno o maslinarstvu, o maslini. Maslina se tretira i u rezoluciji i u elabratu kao voćka. Po mom mišljenju to nije dovoljno, to je čak i

pogrešno. Sa stanovišta potreba ove zemlje za masnoćama, ja smatram da bi maslinu trebalo tretirati, gledati i rješavati njen problem, kao jedne specifične voćke, da tako kažem, da bi to pitanje trebalo da rješavamo onako kako ga rješavaju druge zemlje koje poseduju masline.

Ako bismo, drugovi, počeli pretvarati maslinu u svinjsku mast i ako bi trebalo da pokušamo da tovim svinje teške od 100 kilograma da bismo dobili 3.000 vagona masti, po okrugloj računici trebalo bi godišnje da podignemo najmanje 700.000 svinja da bismo dobili tu količinu masnoće. Ako bismo hteli da utovimo 700.000 svinja postavlja se pitanje koliko bi nam trebalo kukuruza. Mnoge hiljade vagona. Međutim, mi možemo ovo pitanje uglavnom sa manjim troškovima i manjim naporima i uglavnom na kršu da riješimo. Ako bismo to postigli, mi bismo umnogome ublažili problem masnoća kod nas, mi bismo osigurali radnim ljudima, koji tamo žive jedan veoma važan, veoma bogat izvor prihoda i mi bismo, što je za Dalmaciju i cijelu zemlju veoma važno, pošumili velike komplekse krša i sprečili uništavanje i ono malo zemlje što je u Dalmaciji ima, a svi znate kakvi su tamo vetrovi i koliko je značajan problem pošumljavanja.

Kod svega ovoga, drugovi, mora se istaći da mi posle rata pitanju maslina nismo posvetili mnogo pažnje. Ja bih mogao reći i više: nismo uložili ništa za podizanje te veoma važne grane gazdinstva i da se pred nas imperativno postavlja zadatak da se preduzmu najozbiljnije mjere. Ja preporučujem da to učinimo i rezolucijom koju ćemo doneti na ovom zasjedanju.

Koliko je to pitanje bilo zanemareno može da nam pokaže i ovaj podatak. Ja ne mogu da kažem da je sto posto tačan podatak koji ću izneti, ali ga iznosim onakav kakvog ga imam. Naši poljoprivredno-šumarski fakulteti u svojim nastavnim programima uopšte nemaju masline kao jednu važnu biljku. Ako je to tako, drugovi, onda možemo sebi postaviti pitanje šta ćemo dobiti od čoveka stručnjaka koji dođe sa fakulteta i ode da radi na Primorje gdje su masline, kako ćemo od njega tražiti da napravi maslinjak ako on ne zna ništa o toj biljci. Ja smatram da je to greška koju obavezno moramo otkloniti.

Mislim, drugovi, da bi trebalo da se rukovodimo primjerom drugih zemalja. Koliko je meni poznato, nijedna druga zemlja koja poseduje masline, sem naše, nije u opadanju sa brojem maslinovih stabala i proizvodnjom ulja. Koliko mi je poznato, Italija, naprimer, ima danas oko 158 miliona stabala maslina. Ona postiže proizvodnju, ne nešto više od litar po stablu kao što je slučaj kod nas, nego oko tri lita ulja po jednom maslinovom stablu. I pored činjenice da imaju takvo stanje u maslinarstvu, oni su u desetogodišnjem orijentacionom planu

razvitka poljoprivrede predvideli oko 37 milijardi lira isključivo za maslinarstvo. Ja mislim, drugovi, da je već davno došlo vrijeme da i mi, u granicama naših mogućnosti, preduzmemo sve što je potrebno za unapređenje ove veoma važne grane poljoprivrede i ja smatram da ćemo ako to učinimo mnogo doprinijeti poboljšanju stanja masnoća kod nas i da ćemo biti daleko manje upućeni na uvoz i time ćemo uštedeti mnogo dragocenih deviza.

Ja sam toliko imao da kažem u vezi sa ovim.

Pored toga izjavljujem da ću podržati i rezoluciju i referate, ali smatram da je potrebno da se uz one smjernice koje su tamo istaknute jače izrazi i određenije kaže kakve mjere i kakva sredstva treba uložiti u pravcu postizavanja onog što treba da postignemo.

Potpredsjednik Vladimir Simić: Drugovi narodni poslanici, na spisku govornika imamo još dva narodna poslanika. Pošto pred nama stoji još i postupak donošenja rezolucije, a pored toga još dve tačke dnevnog reda, to prekidam sednicu i zakazujem produžetak rada za 17 časova.

(Sednica je prekinuta u 12,50 časova)

Nastavak u 17,05 časova

Predsjednik Petar Stambolić: Drugovi, nastavljamo rad.

Reč ima drug Lazo Krneta, narodni poslanik Saveznog veća za srez Bosanski Novi.

Lazo Krneta (Izborni srez Bosanski Novi, NR Bosna i Hercegovina): Drugovi i drugarice, sa velikim interesovanjem sam pročitao materijal za diskusiju »Stanje poljoprivrede i drugarstva u perspektivi njihovog razvoja«. O analizi sadašnjeg stanja poljoprivrede ne namjeravam diskutovati, ali mislim da govorim o jednoj konkretnoj mjeri, koju bi trebalo organizovati u cilju povećanja poljoprivredne proizvodnje.

Mislim da je potrebno omogućiti sprovođenje u praksi izvjesnih neobično važnih mjera za podizanje produktivnosti u poljoprivrednoj proizvodnji.

Smatram da je takva, vrlo važna agrotehnička mjera kalcifikacija zemljišta koja je u materijalu pomenuta samo sa jednom riječi. Istina, ova mjera nema istu važnost i za sve naše krajeve, ali ipak to je problem od značaja, ne samo za Narodnu Republiku Bosnu i Hercegovinu, nego i za cijelu našu zemlju.

Koliko god je pravilno i neophodno, što su u materijalu iznešeni predlozi o potrebi donošenja posebnih zakona, ili odgovarajućih uredbi, kao napr.: o vodama, o uređenju i regulaciji rijeka, o finansiranju hidrotehničkih melioracija, o eroziji zemljišta, toliko isto mislim da je pravilno govoriti o donošenju uredbe o finansiranju kalcifikacije zemljišta. Tom uredbom bilo bi potrebno predvidjeti davanje kredita za izvođenje ove akcije, ne samo poljoprivrednim

dobrima, seljačkim radnim zadrugama i ekonomijama zemljoradničkih zadruga, nego preko zadruga i privatnim poljoprivrednim proizvođačima.

Izvođenje ove akcije u kooperaciji zadruge sa privatnim proizvođačima imalo bi ogromne koristi.

Kad već ističem potrebu finansiranja ove mjere, onda moram bar u najkraćim crtama da dokumentujem opravdanost ulaganja novčanih sredstava u ovu svrhu. Prema podacima poljoprivredne službe u NR Bosni i Hercegovini oko 85% poljoprivrednih površina ima kiselo zemljište, a procenat od 80% može se sa sigurnošću primjeniti na obradive površine, pa čak i na kategoriju »oranice i bašte«. To znači da od ukupnih oraničnih površina kojih u NR Bosni i Hercegovini ima 1,189.000 hektara (podaci Zavoda za statistiku Bosne i Hercegovine za 1955 godinu) ograničene površine sa kiselim zemljištem zauzimaju 951.000 hektara, a to je velika površina. Tačno je da kod ovih oraničnih površina sa kiselim zemljištem nije svugdje jako veliki stepen kiselosti, ali možemo sa sigurnošću tvrditi da bar jedna polovina tj. oko 475.000 hektara od navedene oranične površine, zahtjeva hitnu kalcifikaciju. Ova se cifra odnosi samo na oranične površine, ali kalcifikacija je nužna i za voćnjake i vinograde, livade i pašnjake, koji imaju kiselo zemljište, što znači da za kalcifikaciju zemljišta dolaze u obzir ogromne površine.

Uzged napominjem, da stručnjaci Zavoda za agroekologiju u Zagrebu smatraju, da 70% poljoprivrednih produktivnih površina u NR Hrvatskoj imaju kiselo zemljište, a prema radovima stručnjaka Zavoda za pedologiju u Beogradu, u NR Srbiji 30% obradivih površina zahtjeva kalcifikaciju zemljišta.

Ja sam iz sreza gdje se kalcifikacija zemljišta sprovodi u pojedinim selima već duži niz godina. U tim selima, na jako kiselim zemljištima gdje je ranije carovala bujad, odnosno paprad, poslije izvršene kalcifikacije, ili kako seljaci kažu pjeskanja uz đubrenje stočnim đubrivom, prinosi ovih kultura su se udvostručili. Što je najglavnije, na tim zemljištima počela je dobro uspijevati crvena djetelina i lucerka, što ranije nije bio slučaj, a to znači da je uzalud govoriti o velikom povećanju krmne baze na takvim zemljištima bez prethodne kalcifikacije, a ujedno znači, što se i ostvarilo, da je u našim krajevima bez ovih mjera gotovo uzaludno govoriti o povećanju mliječnosti krava, pa makoje rase one bile. Takođe je uzalud govoriti o smanjenju površina pod preležajima, koje su uz dosadašnju primitivnu agrotehniku jedino nužno zlo. U srezu Prijedor, u 1955 godini bilo je svega 1,7% oraničnih površina pod krmnim biljem, a preležaje su zauzimali 13,2%, a neobrađene oranice i bašte 10,3% od ukupnih oraničnih površina. Kalcifikacija može mnogo

doprinijeti da se ove slabo produktivne površine pretvore u plodne i da umjesto preležaja, koji se koristi za pašu, kosimo crvenu djetelinu.

Kod nas seljaci kažu da kiselo zemljište guta stočno đubrivo i da zbog toga ono djeluje kratkotrajno, a to je tačno i od strane nauke objašnjeno. Tačno je i to da na jako kiselim zemljištima ni umjetno đubrivo nema puno dejstvo i pored izabiranja odgovarajućih vrsta od strane poljoprivrednih stručnjaka. Znači, nije bezrazložno, svojevremeno bio donešen zakon u Belgiji, kojim se zahtjevalo da se prethodno mora izvršiti kalcifikacija kiselih zemljišta, pa tek onda dozvoliti, povećanu upotrebu umjetnih đubriva.

Svi dosadašnji ogledi sa kalcifikacijom u mome kraju dali su pozitivne rezultate, a to je slučaj sa ogledima i u drugim krajevima naše zemlje.

Može se postaviti pitanje, pa zašto se ova mjera ne sprovodi brže i na većim površinama. Problem je u prevozu krečnog materijala od majdana do parcela. Ova se mjera brzo širi u onim selima gdje krečnog materijala ima u blizini parcela, ali u selima gdje nema ovoga materijala u blizini, skup prevoz onemogućava širenje ove mjere. Nije lako i jednostavno iskopati i prevesti do parcele 80 do 250 mtc. krečnog materijala na 1 hektar, koliko predlaže naša poljoprivredna služba. U većini slučajeva nužno je vršiti prevoz zapregom, ili traktorom sa prikolicom, na razdaljinu od 5 do 25 km. Nedostatak zaprega, onemogućava širenje ove mjere, pa je zbog toga u ovome slučaju nužna intervencija zadrugnih organizacija. Pošto ni zadrugne organizacije ne mogu vršiti prevoz besplatno, a ne može ni proizvođač da podmiri troškove kalcifikacije od proizvodnje za jednu ili dvije godine, proizilazi kao nužno, odobravati proizvođačima specijalne kredite preko zadruga, sa rokom otplate 6 do 10 godina i minimalnom kamatnom stopom. Smatram da bi bilo potrebno da se u ovu svrhu omogući zadrugnim organizacijama da oforme specijalne pogone, koji bi raspolagali sa dovoljno traktora i traktorskih prikolica, mlinova za usitnjavanje krečnog materijala, kompresora, nužno protrebni zgrada itd. Sa izvođenjem ove mjere može da se otpočne u širim razmjerama, jer sada raspoložemo sa većim brojem stručnog kadra, nego što je to bio slučaj u godinama iza oslobođenja, a to je takođe bitni uslov koji garantuje uspjeh ove mjere.

Želim da rečem nekoliko riječi o rentabilnosti izvođenja ove akcije, konkretno na terenu Prijedorskog sreza. Sadašnji srez Prijedor ima 133.000 hektara oraničnih površina, a od ovoga broja oko 113.000 hektara ima kiselo zemljište, a od toga, na površini od 70.000 hektara bilo bi potrebno pristupiti kalcifikaciji. Ako bi izvodili kalcifikaciju sa mjesnim krečnim

materijalom, onda će nam troškovi kalcifikacije po jednom hektaru biti slijedeći:

1) Sam krečni materijal, računajući po jednom hektaru prosječno 140 mtc, sa kopanjem, mlevenjem i prevozom do same parcele na razdaljini 20 do 25 km koštaće po jednom hektaru 20.000 dinara. U ovome slučaju upotrebljavali bi samo krečni materijal i povećane količine stočnog đubriva.

2) Ako bi pored krečnog materijala sproveli i obilno đubrenje sa odgovarajućim fosfornim đubrivom, 10 do 12 mtc na 1 ha, a mjesto stajnjaka primijenili zeleništno đubrenje, pošto stajnjaka nedostaje, onda bi ukupni troškovi po 1 hektaru iznosili 50 do 60.000.— dinara.

Ako pristupimo kalcifikaciji i na prvi način, onda sa sigurnošću računamo na povećanje prinosa za 50 % u odnosu na ranije, za period trajanja 8 do 10 godina. Obračun je izvršen za period od 10 godina, jedino iz razloga što će toliko trajati dejstvo krečnog materijala, a drugo, što će se za to vrijeme izvršiti dvije rotacije petopoljenog plodoreda.

Sadašnji prosječni prinosi uz postojeći primitivni plodored na jednom hektaru oranične površine sa kiselim zemljištem su slijedeći: 8 mtc. kukuruza, 7 mtc. pšenice, 7 mtc. zobi, 4 do 5 mtc. sijena sa preležaja izraženog u paši, a možemo reći da pod sadašnjim uslovima na jako kiselim zemljištima uopšte i nema crvene djeteline. Za period od 10 godina sa jednog hektara površine sa kiselim zemljištem, gdje nije izvršena kalcifikacija, ukupni prinosi iznose: 24 mtc. kukuruza, 21 mtc. pšenice, 14 mtc. zobi i 8 mtc. sijena izraženog u paši. Za taj isti period, sa jednog hektara, gdje je izvršena kalcifikacija zemljišta, uz upotrebu stajnjaka, prinosi će iznositi: 36 mtc. kukuruza, 21 mtc. pšenice, 22 mtc. ječma i 160 mtc. sijena crvene djeteline. Razlika u prinosima po jednom hektaru, za isti period vremena iznosi: u sijenu crvene djeteline za 160 mtc., u kukuruzu za 12 mtc., u ječmu za 22 mtc., a kod pšenice nema razlike zbog toga, što je prije kalcifikacije pšenica bila u toku 10 godina tri puta na parceli, a poslije kalcifikacije sa novim plodoredom samo 2 puta.

Možda nije dobro što se po ovom proračunu, a po novom plodoredu, pojavljuje višak u ječmu umjesto pšenice, ali praktično se u stvarnosti i taj problem može riješiti i da se višak pojavi kod pšenice.

Ako ovo povećanje primijenimo na 70.000 hektara oranične površine u Prijedorskom srezu, koje bi bilo nužno hitno kalcificirati, onda bi razlike u prinosima za period od 10 godina iznosile: 1) u sijenu crvene djeteline 11,200.000 mtc, 2) u kukuruzu 840.000 mtc., 3) u ječmu 1,540.000 mtc. Istina, nemoguće je za kratko vrijeme izvršiti kalcifikaciju 70.000 ha oranične površine, ali postoje objektivni uslovi, ako se formiraju specijalni pogoni pri zadr-

gama i poslovnim savezima da se svake godine izvrši kalcifikacija u Prijedorskom srezu na površini od 1.500 hektara, ali ni ovo ne predstavlja malu površinu.

Uz gore navedeno želim da napomenem nedostatak stajnjaka i njegov slab kvalitet, pa bi zbog toga bilo nužno potrebno posvetiti posebnu pažnju zelenom đubrenju. U našim uslovima lupina se pokazala kao odlična biljka za zeleništno đubrenje, je uspijeva na kiselim zemljištima i daje dosta biljne mase, pa bi zbog toga bilo potrebno dati specijalni stimulans proizvođačima za gajenje ove biljke, a to bi se postiglo i davanjem regresa za kupovinu sjemena, pa čak omogućiti i davanje premija proizvođačima koji proizvedu veće količine, kako bi cijena lupine postala što niža i pristupačna za kupovinu od strane proizvođača.

Iz dosad izloženog da se zaključiti koliki je značaj kalcifikacije, kao važne mjere savremene agrotehnike, za pojedine krajeve naše zemlje. Ova mjera, bez sumnje, treba da doprinese većoj produktivnosti, povećanju prinosa u poljoprivrednoj proizvodnji. I upravo bez toga, u današnjim nastojanjima podizanja poljoprivredne proizvodnje potrebno je dati odgovarajuće mjesto i ovoj mjeri, proučavati pitanje njene organizacije i kreditiranja.

Pretsednik Petar Stambolić: Drugovi, lista govornika je ovim iscrpena i pozivam izvestioca komisije za rezoluciju da podnese izveštaj. Izvestilac komisije je drug Geza Tikvicki.

Izvestilac Geza Tikvicki (AP Vojvodina — NR Srbija): Drugovi i drugarice, komisija za rezoluciju koja je izabrana od ovog Doma sastala se juče na svoju prvu sednicu, konstituisala se i za svoga pretседnika izabrala je druga Jovana Veselinova.

U toku dve sednice, juče i danas, komisija je pretresla sve dobijene predloge i primedbe od strane narodnih poslanika, kako usmene tako i pismene. U svome radu komisija je pošla od toga da predloge i primedbe usvoji i unese u tekst rezolucije ako su imale načelan i principijelan karakter i one koje su odgovarale duhu i karakteru rezolucije. Drugi deo primedaba koje su išle za detaljiziranjem pojedinih delova i pojedinih stavova u rezoluciji, komisija je priznala za opravdane, međutim, nije ih unosila u rezoluciju smatrajući da one treba da budu regulisane posebnim propisima i posebnim merama, a ne unete u rezoluciju kakva je predložena Narodnoj skupštini. Prema tome, pred sobom imate predlog tih izmena. Ja bih pristupio njihovom čitanju ovako kako su izložene.

Pretsednik Petar Stambolić: Pred početak sednice drugovi su dobili ovaj predlog. Da li narodni poslanici misle da ga treba čitati? (*Glasovi:* Ne treba). Kao što vidite, ne treba čitati.

Izvestilac Geza Tikvicki (nastavlja): upozorio bih drugove narodne poslanike da postoji

još jedna izmena na strani 2, drugi stav, druga rečenica koja počinje rečju »istovremeno«. Izmenjeni tekst glasi:

»Istovremeno takva orijentacija značila bi prepustiti selo anarhičnoj ekonomskoj i socijalnoj diferencijaciji« — a sada počinje izmenjeni tekst — »a veliki deo radnog seljaštva bio bi izložen eksploataciji«.

To bi bila izmena koje nema u tekstu koji vam je podeljen.

Pretsednik Petar Stambolić: Otvaram diskusiju o predlogu koji je podnela komisija.

Ko želi reč? (*Čedo Kapor:* Molim za reč).

Reč ima narodni poslanik Čedo Kapor.

Čedo Kapor (*Izborni srez Trebinje i Bileće, NR Bosna i Hercegovina*): Drugovi narodni poslanici, iako je izvestilac istakao da je komisija uvažila sve one primedbe koje imaju principijelan karakter, ja ovde izjavljujem da ne mislim da je tako. Ja sam u jučerašnjoj diskusiji dao obrazloženje mojih amandmana i mislim da su ti amandmani u punom smislu reči principijelnog značaja, principijelnog karaktera. Ja, isto tako, želim da istaknem da je rezolucija kakva je predložena bila vrlo dobra, sažeta, koncizna i da ima mnogo onih osobina koje ranije rezolucije koje smo donosili nisu imale. Ona je i načelna i ima mnogo praktičnih smernica, praktičnih stvari i radi toga je sama rezolucija kakva je predložena bila dobra i prihvatljiva.

Ali, drugovi, meni nije jasna činjenica da se ovi amandmani ne mogu smatrati načelnim.

Ja ću ih još jedared ovde da pročitam i molim drugove narodne poslanike da ih pažljivo saslušaju i ako ovi amandmani nemaju principijelan značaj onda se ja povlačim, ali ja ipak mislim da imaju. Ja ću da pročitam još jedan, put ovaj tekst amandmana. (*Čita*):

U četvrtom delu tač. 1 na str. 12, posle drugog stava dodati novi stav, koji glasi:

»Budući razvitak poljoprivrede traži dalje mere za sačuvanje plodnosti zemljišta uopšte i posebno za sačuvanje i proširenje postojećeg fonda obradivih površina. Pored ostalog treba sprečiti korišćenje obradivih površina u nepoljoprivredne svrhe gde je god to moguće i gde je to ekonomski opravdano.«

Ja smatram da je ta stvar principijelnog značaja i da je kao takvu komisija trebalo prihvatiti.

Sada ću pročitati drugi amandman. (*Čita*):

»Kod donošenja odluke o izgradnji hidroenergetskih objekata i određivanja kredita za njihovu izgradnju treba obavezno uzeti u obzir ne samo efekte koji će se postići u energetici nego takođe i efekte koji će se izgradnjom toga objekta postići u poljoprivredi; odnosno neophodno je respektovati ekonomske interese.«

Ja smatram da i ova stvar nije neprincipijelna nego naprotiv da je sasvim principijelnog značaja i zato molim ovaj Dom da usvoji ovaj amandman.

Pretsednik Petar Stambolić: Molim da se o ovome izjasni predstavnik Saveznog izvršnog veća.

Ima reč drug Komar.

Pretstavnik Saveznog izvršnog veća Slavko Komar (*Izborni srez Osijek i Valpovo, NR Hrvatska*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, mi smo u komisiji detaljno razmatrali amandmane druga Kapora i ovo što je on predložio apsolutno je vrlo važno, ali je to u sumaru, kada se gleda cela rezolucija, detalj kome nema mesta u jednoj rezoluciji koja pledira za tim da objašnjava načela naše politike i da postavi izvjesne najvažnije praktične zaključke. No, to nije važno. Najvažnije je da će upravo to što drug Kapor predlaže biti sadržano i obrađeno u zakonu koji mi citiramo da ćemo donijeti pod nazivom Zakon o korišćenju i zaštiti zemljišta. Prema tome, svi ovakvi i slični slučajevi tamo će biti detaljno razrađeni i, prema tome, smatram da nema potrebe da se ovaj detalj unosi u rezoluciju.

Pretsednik Petar Stambolić: Mislim da nije potrebno da se izjašnjava izvestilac komisije, jer je komisija sama diskutovala o tim pitanjima i zauzela stav da se amandmani ne unesu.

Ostaje li drug Kapor pri svojim amandmanima?

Čedo Kapor (*Izborni srez Trebinje i Bileće, NR Bosna i Hercegovina*): Ja smatram da je ovo sasvim principijelna stvar. Osim toga, u rezoluciji ima drugih mnogo manje važnih stvari.

Pretsednik Petar Stambolić: Pošto drug Kapor insistira na tome amandmanu, to Skupština treba da se izjasni o tome. Pitam: ko je za to da se u rezoluciju unesu amandmani druga Kapora, neka digne ruku? (Manjina diže ruku). Ko je protiv? (Većina diže ruku).

Pošto je većina protiv, to je amandman odbijen. (*Nenad Jakšić:* Molim za reč).

Reč ima narodni poslanik Nenad Jakšić.

Nenad Jakšić (*Izborni srez Beograd II, NR Srbija*): Drugovi narodni poslanici, na str. 13 tač. 2 stav 3 ima jedna suvišna stvar. Ja ću pročitati ovaj stav i objasniti šta bih želeo. Na kraju ovog stava nalaze se dve rečenice koje su ustvari opisane, suvišne i nepotrebne. Pročitacu ih (*Čita*):

Povećanje proizvodnje kukuruza otvara mogućnost znatnog povećanja stočne proizvodnje. Uz to, kukuruz je važna industrijska sirovina i izvozni artikl.

Mislim da su ove dve opisne rečenice ovde suvišne pa vas molim da ove dve rečenice u trećem stavu potpuno brišemo.

Pretsednik Petar Stambolić: Šta misli drug Komar o tome? (*Slavko Komar:* Slažem se). Da li se sa tim slaže drug Tikvicki? (*Geza Tikvicki:* Slažem se).

Pošto se slaže i predsednik izvršnog veća i izvestilac komisije, to se amandman druga Jakšića usvaja.

Ko još želi reč? (*Jaka Avšić:* Ja).

Reč ima drug Jaka Avšić.

Jakob Avšič (*Izborni srez Tolmin, NR Slovenija*): Ja sam dao izvesne predloge za dopunu i izmenu nekih tačaka u rezoluciji koje nisu našle mesta u njoj. Ja prihvatom izjavu druga Tikvickog da će se u propisima to imati u vidu, mada u potpunosti ne mogu biti zadovoljan, jer stvar nije ušla u tekst. Mislim, međutim, kada to bude razrađivano da će se taj agrarno-ekonomski račun jasnije pokazati svima nama i pošto se nadam, kada budemo radili na perspektivnom planu, da će do toga vremena to već biti jasno i da ću ja onda biti u potpunosti zadovoljan.

Pretsednik Petar Stambolić: Ko dalje želi reč? (Niko se ne javlja). Pošto se niko ne javlja za reč stavljam na glasanje Predlog rezolucije o perspektivnom razvitku poljoprivrede i zadržarstva, sa ispravkama koje je unela komisija. Ko je *za*, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je *protiv*? (Niko). Ko se uzdržava od glasanja? (Niko).

Konstatujem da je Rezolucija o perspektivnom razvitku poljoprivrede i zadržarstva jednoglasno, usvojena.

Prelazimo na drugu tačku: Pretres Predloga odluke o potvrdi Uredbe o izmeni Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća.

Molim da saslušate izveštaj izvestioca Odbora za organizaciju vlasti i upravu dr Iva Sunarića.

Izvestilac Odbora za organizaciju vlasti i upravu Saveznog veća dr Ivo Sunarić (*Izborni srez Zavidović, Vareš, NR Bosna i Hercegovina*): Drugovi i drugarice, Savezno izvršno vijeće dostavilo je Saveznoj narodnoj skupštini na potvrdi Uredbu o izmeni Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog vijeća. Odbor za organizaciju vlasti i upravu Saveznog vijeća razmatrao je tu uredbu i doneo je odluku da predloži Saveznoj narodnoj skupštini da donese Odluku o potvrdi Uredbe o izmeni Uredbe o organizaciji i rada Saveznog izvršnog vijeća.

Izmjena se sastoji samo u čl. 61 pomenute uredbe. U ranijem članu 61 predviđeno je da Savezno izvršno veće pred skupštinskim odborima kao i pred domovima Skupštine može zastupati samo član Saveznog izvršnog veća. Sada, u Uredbi o izmeni Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća predviđa se da Savezno izvršno veće u Skupštini, odnosno u domovima i odborima Skupštine, pored člana Saveznog izvršnog vijeća može zastupati i državni sekretar i državni potsekretar.

To je jedina izmjena koja se predlaže u ovoj uredbi. Odbor za organizaciju vlasti i upravu

predlaže Saveznoj narodnoj skupštini da se donese odluka o potvrdi Uredbe o izmeni Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća.

Ja bih sada pročitao predlog ove odluke (čita):

PREDLOG

ODLUKE O POTVRDI UREDBE O IZMENI UREDBE O ORGANIZACIJI I RADU SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

1. Potvrđuje se Uredba o izmeni Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća Rp. br. 104 od 14 aprila 1957 godine, objavljena u »Službenom listu FNRJ«, br. 16 od 17 aprila 1957 godine.

2. Ova odluka stupa na snagu odmah.

Pretsednik Petar Stambolić: Otvaram pretres o Predlogu odluke o potvrdi Uredbe o izmeni Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća. Da li neko želi reč? (Niko se ne javlja). Pošto se niko ne javlja za reč, stavljam Predlog odluke o potvrdi Uredbe o izmeni Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća na glasanje. Ko je *za*, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Niko).

Konstatujem da je Predlog odluke o potvrdi Uredbe o izmeni Uredbe o radu i organizaciji Saveznog izvršnog veća jednoglasno usvojen.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: — Izbor delegacije Savezne narodne skupštine za posetu NR Rumuniji.

Po članu 107 Poslovnika Savezne narodne skupštine delegacije za posete stranim državama Skupština bira na predlog predsednika Odbora za spoljne poslove, ili na predlog 10 narodnih poslanika. Predsednik Odbora za spoljne poslove drug Veljko Vlahović pripremio je predlog.

Veljko Vlahović (*Izborni srez Beograd IV, NR Srbija*): Drugovi i drugarice, na osnovu člana 107 Poslovnika Savezne narodne skupštine predlažem da se za članove delegacije Savezne narodne skupštine za posetu NR Rumuniji izaberu: Blažo Jovanović, za šefa delegacije, a za članove delegacije Slobodan Penezić, Đura Jovanović, Džavid Nimani, Viktor Avbelj, Ilija Rikanović, Ivo Babić, Šefket Maglajić, Mara Naceva, Lazar Mojsov, Sreten Vučković, Veselin Radojčić i Edo Zorko.

Predlažemo delegaciju u nešto većem broju nego što su bile ranije delegacije zbog blizine NR Rumunije, a i zbog interesa koji u Rumuniji postoji za tu posetu, pa predlažem Skupštini da se ovaj predlog prihvati u predloženom broju.

Pretsednik Petar Stambolić: Da li ima neki drugi predlog? (Niko se ne javlja). Ima li primedaba? Da li neko želi reč o predlogu koji je podneo drug Veljko Vlahović? (Niko se ne javlja). Pošto se niko ne javlja za reč, stavljam na glasanje predlog za izbor delegacije. Ko je *za*, molim da digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko *protiv*? (Nema). Da li se ko uzdržao od glasanja? (Nije).

Konstatujem da je izabrana delegacija Savezne narodne skupštine za posetu NR Rumuniji koju je predložio predsednik Spoljnopolitičkog odbora Skupštine drug Veljko Vlahović.

Ovim je treća tačka dnevnog reda iscrpena.

Istovremeno ovim je iscrpen i dnevni red, pa zaključujem sednicu.

(Sednica je zaključena u 17,45 časova)

PRILOZI

STANJE POLJOPRIVREDE I ZADRUGARSTVA I PERSPEKTIVE NJIHOVOG RAZVOJA

(Materijal za diskusiju)

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE

B. br. 2560

30 marta 1957 god.

Beograd

PRETSEDNIKU SAVEZNE NARODNE
SKUPŠTINE

Beograd

U svrhu priprema za izradu i donošenja perspektivnog društvenog plana, priloženo Vam dostavljam elaborat »Stanje poljoprivrede i zadrugarstva i perspektive njihovog razvoja«, da posluži kao materijal za diskusiju u Saveznoj narodnoj skupštini o problemima razvika poljoprivrede i zadrugarstva.

Istovremeno Vas obavestavam da je Savezno izvršno veće za svoga pretstavnika o ovom pitanju odredilo Slavka Komara, člana Saveznog izvršnog veća.

Za poverenike Saveznog izvršnog veća određeni su ing. Milun Ivanović, pomoćnik državnog sekretara u Sekretarijatu za poljoprivredu i šumarstvo Saveznog izvršnog veća, i Džemal Drače, državni savetnik u Saveznom zavodu za privredno planiranje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar

Saveznog izvršnog veća
Veljko Zeković, s. r.SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
SAVEZNO VEĆE

SNS (A) 17

1 aprila 1957 god.

Beograd

PRETSEDNIKU VEĆA PROIZVOĐAČA SAVEZNE
NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Druže Pretsedniče,

Savezno izvršno veće, aktom B. br. 2560 od 30 marta o. g., dostavilo je Saveznoj narodnoj skupštini elaborat »Stanje poljoprivrede i zadrugarstva i perspektive njihovog razvoja«, kao materijal za diskusiju u Skupštini u vezi sa pripremama za izradu i donošenje perspektivnog društvenog plana.

Pošto će ovaj elaborat biti stavljen radi pretresanja na dnevni red zajedničke sednice domova Skupštine, molim Vas da ga uputite svim članovima svog Doma radi proučavanja i pripremanja za diskusiju.

Za svog pretstavnika o ovoj stvari Savezno izvršno veće odredilo je svog člana Slavka Komara.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsednik

Petar Stambolić, s. r.

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
VEĆE PROIZVOĐAČA

SNS (A) 17

2 aprila 1957 god.

Beograd

Druže Poslaniče,

U prilogu Vam dostavljam radi proučavanja i pripremanja za diskusiju elaborat »Stanje poljoprivrede i zadrugarstva i perspektive njihovog razvoja«

kao materijal u vezi sa pripremama za izradu i donošenje perspektivnog društvenog plana.

Napominjem da će ovaj elaborat biti stavljen radi pretresanja na dnevni red zajedničke sednice domova Skupštine.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsednik

Ivan Božičević, s. r.

I D E O

STANJE POLJOPRIVREDE I ZADRUGARSTVA

Društveno-ekonomski razvoj naše zemlje došao je do stadijuma u kome dalje zaostajanje poljoprivrede postaje kočnica našeg celokupnog razvoja. Ako bi ostali na sadašnjim proizvodnim snagama u poljoprivredi, ne bi bilo uslova za povećanje proizvodnje i povećanje životnog standarda, pa ni za razvijanje socijalističkih odnosa. Sadašnji nivo poljoprivredne proizvodnje i društveni odnosi na selu usporavaju razvoj ostalih grana privrede. Ekonomski položaj Jugoslavije u svetu takođe zavisi od stepena razvika poljoprivrede. U budućem razvoju poljoprivrede nisu odlučujući samo ekonomski efekti, već je u našim uslovima nerazdvojan problem povećanje poljoprivredne proizvodnje i menjanje društvenih odnosa na selu.

Zaostajanje poljoprivrede, njen spor porast i velike oscilacije u godišnjem prinosu nisu problem koji je nastao u specifičnim uslovima naše društveno-ekonomske stvarnosti. Naprotiv, poljoprivreda se vrlo sporo razvija već nekoliko decenija. Porast ratarske proizvodnje u čitavom predratnom periodu bio je zasnovan velikim delom i na »raubovanju« prirodnih bogatstava, kao jedinom izlazu za egzistenciju seljačkih porodica. U uslovima niske proizvodnje u celini ostala je jednostrana ekstenzivna proizvodnja sa niskim dohotkom iz poljoprivrede. Dok se upravo u poslednjih 40 godina u razvijenim zemljama učešće stočarske proizvodnje u ukupnoj proizvodnji popelo i do 80%, u našoj zemlji stočarstvo opada ili stagnira već nekoliko decenija. U uslovima zaostale zemlje poljoprivreda se nije mogla razvijati.

U posleratnom periodu naša osnovna orijentacija bila je na razvijanju industrije. Uzevši u obzir da smo počeli sa niskim proizvodnim snagama koje su bile u velikoj meri razorene u toku poslednjeg rata, kao i spoljopolitičke uslove pod kojima smo podizali industriju, nije bilo mogućnost da se izdvajaju ozbiljnija društvena sredstva za unapređivanje poljoprivrede. Iako su se petogodišnjim planom predviđala znatna investiciona sredstva za poljoprivredu — 16% od ukupnih ulaganja, posledice ekonomsko-političke blokade primorale su nas da se investicije za poljoprivredu smanje na račun investicija u industriju i izdataka za narodnu odbranu. Mogućnosti seljačkih gazdinstava su veoma ograničene, pa prema tome u čitavom ovom periodu nije moglo ni biti nekog značajnijeg uspeha u podizanju poljoprivredne proizvodnje. Samim tim stvorena je materijalna disproporcija između industriskog razvika i poljoprivrede. Dok je industriska proizvodnja u 1956 godini povećana za 2,6 puta prema predratnoj, dotle je poljoprivredna proizvodnja ispod nivoa predratne proizvodnje. Iz toga nužno proizilazi da je ovako dinamičan razvoj privrede a naročito industrije, uz istovremeni brži porast stanovništva, i zaostajanje poljoprivrede, moralo da zaoštri problem ishrane stanovništva, snabdevanje prerađivačke industrije sirovinama poljoprivrednog porekla, da bitno smanji izvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i da svrsta našu zemlju u red velikih uvoznika poljoprivrednih proizvoda.

Međutim, treba naglasiti da je baš ovakav industriski razvoj stvorio neophodne uslove da se može i poljoprivreda brže razvijati i da se menjaju odnosi na selu. Samim tim počće se otklanjati osnovne materi-

jalne disproporcije koje sad postoje između razvoja industrije i poljoprivrede. Tempo kojim će se podizati proizvodnja i menjati odnosi na selu uglavnom je zavisao od društvenih ulaganja u poljoprivredu i razvijanja proizvodnih snaga u zemljoradničkim zadrugama i drugim poljoprivrednim organizacijama. Naš osnovni zadatak mora biti povećanje prinosa po jedinici kapaciteta i ukupne poljoprivredne proizvodnje, uz istovremeno smanjenje društvenih odnosa na selu kao jedinstvenom procesu.

A. PROIZVODNJA I FONDOVI U POLJOPRIVREDI

1) Poljoprivredna proizvodnja i njeno kretanje

Za poljoprivrednu proizvodnju karakteristična je dugotrajna stagnacija, kao i izrazite oscilacije, kako u prinosima po hektaru i grlu stoke, tako i u ukupnoj njenoj strukturi, prouzrokovane prirodnim i ekonomskim uslovima.

Kretanje fizičkog volumena poljoprivredne proizvodnje (1930/39 = 100)¹⁾

Grane — kulture	1939	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
POLJOPRIVREDA										
ukupno	109	99	99	70	104	68	103	88	109	90
RATAR-STVO	104	101	104	62	101	55	105	81	108	91
u tome:										
— žitarice	105	98	95	60	94	50	98	67	95	77
— industr. bilje	136	202	211	118	198	89	191	187	242	174
— povrt. bilje	95	87	114	53	98	57	110	102	110	113
— krmno bilje	101	103	113	68	119	73	120	117	126	—
VOČAR-STVO	195	112	102	65	165	91	156	94	140	50
VINOGRADARSTVO	106	100	101	89	143	80	100	70	136	78
STOČAR-STVO	105	96	91	81	87	84	94	104	103	102
DOMAĆA PRER.	127	91	91	68	139	66	99	70	120	69
RIBAR-STVO	108	108	127	123	121	116	124	111	115	120

Naročito su velike oscilacije u proizvodnji žita, industriskog bilja i voćarstva. Stočarstvo pokazuje relativno manje oscilacije, ali i njegovo kretanje u znatnoj mjeri zavisi od klimatskih faktora, kao i stanja na tržištu.

U proseku 1953/55 g. osetnije povećanje proizvodnje zapaža se kod industriskog bilja, voćarstva i stočarstva. Iznad predratnog proseka je proizvodnja vinogradarstva i povrtarstva. Stočarstvo se posle 1953 godine sve do 1955 razvija povoljno, ali u 1956 godini zabeležen je veliki pad stočnog fonda, što će se negativno odraziti na proizvodnji u sledećim godinama.

¹⁾ Prema podacima elaborata »Analiza dosadašnjeg razvoja poljoprivredne proizvodnje« — Sektora za poljoprivredu SZPP.

Kretanje proizvodnje nekih poljoprivrednih proizvoda¹⁾

Proizvod	Prosečna proizvodnja u 000 tona		
	1930—39	1947—55	1953—55
Pšenica i raž	2.646	2.336	2.362
Ječam	413	330	344
Kukuruz	4.284	3.371	3.581
Šećerna repa	616	1.248	1.381
Suncokret	9,1	106	113
Duvan	13,6	26,7	33,4
Krompir	1.648	1.649	2.077
Meso	399	357	422
Mleko	1.819	1.686	1.753
Jaja	1.270	960	1.081
Svinjska mast	90	74	84

U odnosu na predratno stanje u periodu 1947—55 proizvodnja pšenice i raži smanjila se za 12%, ječma za 20%, a proizvodnja kukuruza čak i za 21%. Opadanje proizvodnje žitarica je još ozbiljnije kad se ima u vidu porast broja stanovnika. Proizvodnja žita po stanovniku u periodu 1953/55 manja je za 25% nego pre rata. Prosečna proizvodnja pšenice i kukuruza manja je za oko milion tona prema predratnom desetogodišnjem proseku. Ogroman uvoz žita, koji tako teško opterećuje naš spoljnotrgovinski bilans, upravo i rezultira iz takvog divergentnog kretanja proizvodnje i stanovništva. U proseku 1953—55 ostvareno je kod većine proizvoda znatno povećanje proizvodnje. Kod žita povećanje je znatno manje, a u okviru ovoga kod hlebnih žita nema uopšte povećanje proizvodnje, što ukazuje na oštar problem proizvodnje žita.

Industrijsko bilje u celini nalazi se u posleratnom razdoblju u porastu usled povećanih oraničnih površina pod tim kulturama. Udvostručila se proizvodnja šećerne repe i duvana, proizvodnja suncokreta povećala se za nekoliko puta.

Kretanje strukture poljoprivredne proizvodnje²⁾

Proizvod odnosno grana	1930-9	1947-55	1951-55
Žita za ljudsku ishranu	30	27	25
Povrće	9	9	10
Industrijsko bilje	3	5	5
Voće i proizvodi	5	6	7
Grožđe i proizvodi	9	10	10
Stočarstvo	42	41	41
Ostalo	2	2	2
Poljoprivreda ukupno	100	100	100

U ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji znatno je smanjen udeo žitarica. Međutim, još uvek je nizak udeo stočarstva i intenzivnih kultura u poljoprivrednoj proizvodnji, što je takođe jedan od indikatora zaoštalosti poljoprivrede.

Jasno ispoljeno opadanje udela žita u strukturi poljoprivredne proizvodnje pokazuje da se naša poljoprivreda tek sad nalazi na putu kojim je već prošla poljoprivreda u Zapadnoj Evropi. Tamo se učešće žita za ljudsku ishranu u strukturi poljoprivredne proizvodnje kreće danas od 5% do 11%.

U Zapadnoj Evropi zapravo su se sukobile tri tendencije: porast ukupne poljoprivredne proizvodnje, relativna stagnacija učešća žita (što nije uvek značilo i apsolutni pad proizvodnje) i apsolutno smanjivanje potrošnje žita po stanovniku. Kod nas, međutim, imamo stagnaciju ukupne proizvodnje, pri toj stagnaciji smanjenje učešća žita, a kod širokih slojeva seljaka i radnika čak povećanu potrošnju žita.

¹⁾ Ibid.

²⁾ Ibid

Korišćenje oraničnih površina (u 000 ha)¹⁾

Kultura	1930/39	%	1947/55	%	1953/55	%	1955	%
Žitarice	6.106	80,2	5.283	73,4	5.415	74,1	3.460	72,7
Industrijske bilje	152	2,0	379	5,2	353	4,4	371	4,9
Povrtno bilje	450	5,9	447	6,1	457	6,0	482	6,4
Vrtovi	146	1,9	—	—	—	—	—	—
Krmno bilje	350	4,6	533	7,3	540	7,2	535	7,1
Ugari i neobrađeno	406	5,4	651	7,9	649	8,2	670	8,8
Rasadnici	—	—	3	0,1	4	0,1	2	0,1
Ukupno:	7.610	100	7.296	100	7.418	100	7.520	100

Promena strukture korišćenja oraničnih površina u pravcu manjeg učešća žitarica a većeg učešća ostalih kultura, predstavljala bi sasvim pozitivnu tendenciju, da je bila praćena istovremenim podizanjem prinosa. Međutim, to nije bio slučaj, jer su prinosi najvažnijih kultura po hektaru opali.

Prinosi (u mtc po hektaru)²⁾

Kultura	1930—9	1947/55	1953/55	1955
Pšenica i raž	11,1	11,1	10,9	12,4
Ječam	9,7	10,1	10,6	11,6
Kukuruz	16,4	14,3	14,6	15,8
Šećerna repa	176	150	179	178
Suncokret	15,2	9,4	10,7	9,8
Konoplja	59	42,4	51	55
Pamuk	6,6	3,3	5	6,4
Krompir	60	71,3	81	81,8
Grožđe	36,6	32,8	31	41,2

U tabeli su iskazani prosečni jugoslovenski prinosi koji su vrlo različiti po pojedinim područjima.

Povećanje prinosa po hektaru kod nekih kultura (krompir, povrće, grožđe) nije moglo u ukupnoj proizvodnji kompenzirati stagnaciju ili opadanje prinosa po hektaru kod većine ostalih kultura, pogotovu kod najvažnijih — pšenice i kukuruza.

Stagnacija udela stočarstva u strukturi poljoprivredne proizvodnje ukazuje da proces intenzifikacije kod nas nije bio usmeren u pravcu jačanja stočarstva. Za proteklih 60 godina razvijene zemlje su povećale udeo stočarstva od 25—35% na 60—80%. Povećanje udela stočarstva u tim zemljama omogućilo je da se poljoprivredna proizvodnja stabilizira. Kod nas, međutim, za poslednjih 50 godina broj stoke je nešto opao, ali je rasni sastav nešto povoljniji, kao i sama produktivnost. Opadanje govedarstva u Vojvodini i Slavoniji povuklo je za sobom ekstenzivnost proizvodnje u ovim najvažnijim pokrajinama.

Promene u strukturi poljoprivredne proizvodnje bile su pozitivne, bez njih bismo imali daleko većih teškoća na tržištu poljoprivrednih proizvoda. Međutim, te promene nisu bile praćene povećanjem proizvodnje po jedinici površine, što umanjuje njihov značaj. Otuda sva naša nastojanja moraju ići u pravcu podržavanja prednjih promena uz istovremeno preduzimanje opsežnih tehničkih, ekonomskih i organizacionih mera za povećanje proizvodnje po jedinici proizvodnog kapaciteta i produktivnosti rada, što će u celini obezbediti povećanje i stabilizovanje proizvodnje sa povoljnijim asortimanom.

Računajući po glavi stanovnika, naročito je opala proizvodnja žitarica. Proizvodnja povrća i stočnih produkata u poslednjim godinama raste nešto brže od porasta stanovništva. Takođe je nepovoljan odnos između stanovništva i proizvodnje mleka, šećera, mesa i jaja. Disproporcije koje nastaju zbog porasta ukupnog stanovništva i sporog porasta poljoprivrede u poslednjim godinama predstavljaju jednu od osnovnih protivrečnosti našeg dosadašnjeg privrednog razvoja.

¹⁾ SGJ 1956.

²⁾ " " "

Proizvodnja po glavi stanovnika

	(u kg)			
Proizvod	1939	1953	1954	1955
Žitarice ukupno	512	449	288	433
Pšenica i raž	200	166	92	166
Krompir	88	122	109	130
Šećer	7	10	7,7	6,8
Mleko	118	99	100	109
Životinjska mast	6	4	6	7
Meso	27	22	28	25

Iako se kalorična vrednost ishrane u proseku približava naučno utvrđenim standardima, treba uzeti u obzir da se veoma velike količine životnih namirnica uvoze. Tako je, naprimer, prema nekim računima u nerodnoj 1952/53 godini domaća proizvodnja podmirila od ukupno dnevno utrošenih 2.500 kalorija svega 1.904 ili 76,2%, a u rodnoj 1953/54 godini od prosečno utrošenih 2.740 kalorija, domaća proizvodnja je obezbedila svega 2.372 kalorija ili 86,3%.¹⁾

Međutim, još je karakterističnija veoma nepovoljna struktura prehrane našeg stanovništva. Žitarice su dominantan faktor ishrane, i u potrošnji žitarica po glavi na prvom smo mestu u Evropi. Potrošnja tzv. zaštitnih namirnica (mleko, jaja, meso, vode i povrće) je veoma niska. Nepovoljna struktura ishrane naročito je karakteristična po veoma niskom učešću belančevina animalnog porekla u prosečnom dnevnom obroku. 1952/53 godine prosečni dnevni obrok sadržavao je svega 16,9 grama animalnih proteina, dok bi minimalna dnevna potrošnja trebalo sa zdravstvenog gledišta da iznosi najmanje 25—30 grama.

2) Fondovi u poljoprivredi i njihovo korišćenje

Osnovni uzroci napred iznetog zaostajanja poljoprivredne proizvodnje leže u slabim i nerazvijenim sredstvima za proizvodnju i u strukturi poljoprivrede i sela. Naš posleratni privredni i industrijski razvitak nije mogao zaustaviti nasleđene dugoročne tendencije degradacije osnovnih sredstava za proizvodnju u poljoprivredi. Pre svega, zbog toga što naša ekonomska politika u proteklom periodu sa kursom na industrijalizaciju, kao i potreba odbrane zemlje, nije mogla da osigura potrebna sredstva za uporedni razvitak. Otuda je moralo doći do zapostavljanja poljoprivrede, pogotovu u nekim razvijenim područjima, što je nužno dovelo ne samo do stagnacije u proizvodnji, već i do slabijeg iskorišćavanja postojećih mogućnosti.

a) Zemljišni fond i njegovo korišćenje

Postojeće zemljišne površine nisu dovoljno intenzivno iskorišćene. U posleratnom periodu nastupile su

¹⁾ V. Tričković: »Karakter naše sadašnje potrošnje poljoprivrednih proizvoda«, referat na skupštini DES 1955 godine.

znatne izmene u korišćenju zemljišta, što se vidi iz sledeće tabele:

Kategorija korišćenja zemljišta	Površina (u 000 ha)			
	1930—9	1939	1947—55	1955
Oranice	7.610	7.885	7.296	7.520
Voćnjaci	300	320	352	392
Vinogradi	231	249	262	280
Livade	1.900	1.950	1.923	1.910
Pašnjaci	4.450	4.450	4.124	4.650
Ribnjaci, bare i trstici	145	140	82	67
Poljopriv. površina	14.636	14.984	14.039	14.819

Iako ukupna poljoprivredna površina u posleratnom razdoblju postepeno raste, ona još nije dostigla stanje od pre rata. Povećane su površine pod voćnjacima i vinogradima, pašnjacima i livadama, a smanjene su površine oranica. U 1955 godini bilo je za preko 350.000 ha oranica manje nego 1939 godine. Osim toga, došlo je do smanjenja plodnosti zemlje u celini, što ima za posledicu opadanje prinosa. Jedan od važnih uzroka je dejstvo erozije u brdskim i planinskim predelima, koja svake godine onesposobljuje zemlju za proizvodnju, što je rezultat kako delovanja stihije, tako i sadašnjeg načina gazdovanja. Prema analizi Instituta za vodoprivredu NR Srbije onesposobljava se na taj način u Srbiji svake godine prosečno oko 10.000 hektara.

Usled neodržavanja hidrosistema, kao i usled nezgrađenih novih kapaciteta, već preko četiri decenije dolazi do zabarivanja zemljišta. U Vojvodini po jednoj računici iscrpljeno je na taj način oko 50.000 hektara. Osim toga, veoma je intenzivan proces zaslanjivanja zemljišta. Prema raspoloživim podacima 1923 godine u Vojvodini je bilo oko 160.000 ha pod slatinama, a danas ta površina penje se na 250.000 ha usled neregulisanog vodnog režima.

Površine na kojima treba preduzeti hidromelioracione mere, kao i njihov odnos prema već izvršenim radovima, pokazuje sledeća tabela:

(Veličina u 000 ha)

Vrsta melioracionih radova	Jedinična mere	Potrebno izvesti	Delimično izvedeno	%	Ostaje da se izvede	%
1. Odbrana od poplava	km	5.422	1.998	37	3.424	63
- regulacija	ha	1.754	1.413	81	341	19
- zaštita	ha	3.434	2.799	81	635	19
2. Odvodnjavanje	ha	2.317	680	29	1.637	71
3. Uređenje bujica	ha	3.000	74	2	2.926	98
4. Navodnjavanje	ha					

Sve ovo pokazuje da postoje velike potrebe za meliorativnim zahvatima. Ovaj opsežni rad u odnosu na potrebe bio je ustvari sve donedavna skoro potpuno zapostavljen. U bivšoj Jugoslaviji odvojeno je za meliorativne radove prosečno svega oko 1,9 milijardi godišnje (u cenama 1955 godine), što je bilo nedovoljno u globalu i za održavanje radova obavljenih pre 1914 godine, pa su usled toga mnogi izvršeni radovi propali. Posle rata prosečno je godišnje investirano 2,8 milijarde dinara (u cenama 1955 godine).

Sve ovo pokazuje da postoje velike potrebe za izgradnjom sistema za melioracije, a rezultat većih ulaganja u ove objekte ogledaće se u većoj proizvodnji i u stabilnijim prinosima.

Veliko povećanje površina pod ugarom ukazuje tačno na oštru tendenciju smanjenja eksploatacije zemljišnog fonda, kao i na dalju ekstenzifikaciju. Dok se pred rat pod ugarom u nezasejanim površinama nalazilo oko 400.000 hektara oranica, i to uglavnom na teritoriji Bosne i Hercegovine, kao i Makedonije, što se smatra uobičajena mera primitivnog načina gazdovanja, posle rata pod ugarom i nezasejanim površinama nalazi se preko 650.000 ha, odnosno blizu 9% od ukupne oranične površine. Ta pojava nema čak ni tendenciju opadanja. U 1955 godini ugari i nezasejane površine obuhvatali su 670.000 ha, a u 1956 godini zbog specijalnih vremenskih prilika iznosili su čak 800.000 ha. Ugari su se proširili i u Vojvodini, Slavoniji, kao i drugim ravničarskim predelima gde između dva rata nisu praktično postojali.

Procentualno učešće ugara u oraničnoj površini po proizvođačima iznosilo je u 1955 godini:

a) poljoprivredna dobra	13,6%
b) zadruge	6,3%
c) seljaci	8,7%

Najveći deo tih površina odnosi se na nezasejane površine usled nepovoljnih klimatskih prilika (poplave i sl.), ali je dobar deo tih površina na krupnim gazdinstvima ostao neobrađen i zbog drugih uzroka, naročito zbog udaljenosti i rastrkanosti parcela, dobivenih na osnovu Zakona o zemljišnom fondu.

Zemljište u Jugoslaviji je po svojim prirodnim osobinama prilično dobrog kvaliteta. Usled nedovoljnog stočnog fonda zemlja se decenijama nedovoljno dubri stajnjakom. Usled nevođenja računa o bilansu hranljivih materija, proizvodna kondicija zemljišta je slaba.

Povećanje površina pod voćnjakom i vinogradom nosi u sebi pozitivne tendencije. Ali uspon u voćarstvu nije povukao za sobom odgovarajuće kvalitetne promene. Naprotiv, procentualni udeo jabuka se smanjuje, dok se fond šljiva povećava u korist rakiske sorte. Povećala se proizvodnja kvalitetnog voća: trešanja, višanja, kajsija, bresaka i smokava.

Slična pojava je i u vinogradarstvu. Dok smo pre rata imali 7% hibridne loze, posle rata taj procenat povećao se na oko 18%. Prorodenost vinograda pre rata iznosila je 15%, a sada se kreće na oko 30%. Ovakvo kretanje naglo je usporeno našim merama, što je otvorilo proces likvidacije površina pod hibridima. Treba ipak naglasiti da je za poslednjih nekoliko godina podignuto oko 12.000 hektara modernih plantažnih vinograda i 10.000 hektara voćnjaka i da je na njima povećana produktivnost u odnosu na stari način za skoro tri puta. Ovakva orijentacija unosi krupne kvalitativne i kvantitativne promene u ovim granama proizvodnje.

Indeks intenziteta poljoprivredne proizvodnje

(1930—9 = 100)

(Ukupna vrednost proizvodnje na korišćenim površinama¹⁾)

Pokazatelj stepena intenziteta na:	1949—51	1947—55	1953—55
— oraničnim površinama	95,0	95,7	102,6
— obradivim površinama	92,4	93,7	100,6
poljopriv. površinama	95,1	95,7	100,2
P r o s e k :	94,2	95,0	101,1

Iz gornjih podataka proizilazi da je u posleratnom periodu na korišćenu jedinicu površine otpadala prosečno manja vrednost proizvodnje nego pre rata, što govori da je naša poljoprivredna proizvodnja stvarno

¹⁾ Podaci iz elaborata o razvoju poljoprivredne proizvodnje Sektora za poljoprivredu SZPP.

ekstenzivnija nego pre rata zbog smanjenih prinosa u biljnoj proizvodnji i odgovarajućeg smanjenja proizvodnje u stočarstvu. Međutim, posljednjih godina, upravo otkako se preduzimaju mere za unapređenje pro-

izvodnje, primećuje se i u tom pogledu izvestan napredak, koji je zasada vrlo spor.

Iskorišćavanje zemljišta po sektoru svojine je sledeće:

(u hiljadama ha)¹⁾

Kategorija zemlje	Poljoprivred. organizacije		Individual. proizvođači		Opštin. pašnj.		Pašnjaci u uprav. zadruge		Ukupno	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Oranice	664	8,8	6856	91,2	—	—	—	—	7520	100
Voćnjaci	18	4,5	374	95,5	—	—	—	—	392	100
Vinogradi	17	6,0	263	94,0	—	—	—	—	280	100
Livade	84	4,4	1821	95,6	—	—	—	—	1905	100
Ukupna obrada	783	7,7	9314	92,3	—	—	—	—	10097	100
Pašnjaci	183	3,5	2107	46,0	2071	44,4	289	6,1	4650	100
Ukupno	966	6,5	11421	77,1	2071	14,1	289	2,3	14747	100

Kao što se vidi, u ukupnoj poljoprivrednoj površini društveni sektor učestvuje sa 22,9%, dok u organizovanoj eksploataciji učestvuje samo sa 6,5%. Uz to su na 2% površine organizovale zadruge eksploataciju pašnjaka za račun individualnih seljaka, a 14% površine koriste individualni seljaci, a društveno vlasništvo je zemlje. Prednja svojinska struktura je zbog pašnjaka vrlo povoljna; međutim, u obradivoj površini društveni sektor ima organizovanu proizvodnju na svega 7,7% površina, dok je u individualnoj eksploataciji 92,3%. Međutim, značajno je da u Vojvodini i Slavoniji socijalistički sektor zauzima preko 1/4 svih oraničnih površina.

*

* *

Stihijsko korišćenje zemljišta naša privreda ne može više da trpi, pa je potrebno pojačati uticaj zajednice na iskorišćavanje zemljišta, i to:

a) Posebnim propisima valja uvesti društvenu kontrolu korišćenja zemlje, tj. doneti zakon o iskorišćavanju zemljišta kojim će se propisati kako se ima koristiti društveni fond zemlje i ostale površine pod upravom narodnih odbora, režim meliorisanog zemljišta, korišćenja pašnjaka, obaveze dobara i druga u iskorišćavanju površina koje su im date na upravljanje, kao i obaveze seljaka za obrađivanje svojih površina.

Potrebno je, osim toga, odrediti obaveze svih kategorija poljoprivrednih proizvođača, ako se na određenom području izvrše melioracije (plan setve, plosmena itd.).

b) Prilikom podizanja novih objekata, naročito voćnjaka i vinograda, treba propisati da se ovi objekti podižu na zemljištu manjih proizvodnih sposobnosti, kao što je regulisano zakonima u većini razvijenih zemalja. Osim toga, potrebno je izvršiti reviziju korišćenja dosada ekspropisanog zemljišta, jer se mnogo zemljišta ne iskorišćava u svrhe zbog kojih je ekspropisano, a ne koristi se ni za poljoprivrednu proizvodnju.

c) Valja doneti uredbu o novom katastarskom klasiranju zemljišta, koja će izvršiti promene u postojećem sistemu klasiranja, te na taj način pravilnije određivati porez poljoprivrednim proizvođačima, što će takođe imati odraza na korišćenje zemljišta.

d) Potrebno je doneti propise koji će regulisati položaj nepoljoprivrednog zemljišta, kao i zemljišta namenjenog za građevine.

e) Valja izvršiti rejonizaciju voćarskih i vinogarskih prirodnih livada i pašnjaka i terena pogodnih za ratarsku proizvodnju.

b) Kretanje stočnog fonda (1900—1957 g.)²⁾

(u hiljadama kom.)

Godina	Goveda	%	Konji	%	Ovce i koze	%	Svinje	%
1900	5011	100	1224	100	13893	100	3409	100
1910	5305	103	1239	101	14743	106	4050	118
1921	5147	107	1083	88	9206	66	3419	100,3
1931	4953	98	1333	108	15115	109	5043	147
1949	5356	106	1050	85	12977	93	4135	121
1951	4800	95	1095	89	11006	86	3917	114
1955	5356	106	1242	101	12188	88	4780	140
1957	—	98	—	106	—	77	—	117

Kao što vidimo, stočarstvo je za poslednjih 50 godina pretrpelo veoma velike promene. Iako se stanje nešto poboljšalo, naročito u pogledu povećanja produktivnosti, ono u celini već decenijama beleži znatna kolebanja i ukazuje na težinu u kojoj se nalazi poljoprivreda uopšte. Samo u posleratnom periodu imali smo dva porasta i dva pada. Ovakvo kretanje posledica je ne samo određenih ekonomskih mera i strukturnih promena, već naročito stanja u biljnoj proizvodnji, njene nestabilnosti, koja naročito u nerodnim godinama povlači krupne potrebe u stočnom fondu. To je ujedno i glavni uzrok naglog pada broja stoke koji pokazuju prethodni statistički podaci za 1957 godinu.

S obzirom na nerazvijenu krmnu bazu ne bi se moglo očekivati da će stočarstvo brzo rasti, ako se ne bi povećala proizvodnja stočne hrane, naročito kukuruza, i ako se ne bi sprovele korenite promene u metodu i tehnici proizvodnje.

U narednom periodu treba računati sa povećanom potražnjom stočnih proizvoda. Otuda se postavlja kao neophodno povećati brojno stanje stoke, a na drugoj strani preduzeti mere za ozbiljno povećanje produktivnosti postojećeg stočnog fonda.

Sadašnja proizvodnja mleka iznosi po kravji muzari 1055 litara, vune — po ovci 1,40 gr, jaja — po kokoši 62 komada. Ovako nisko produktivno stočarstvo, koje spada među najniže u Evropi, uslovljeno je nerazvijenom krmnom bazom, vrlo primitivnom zootehnikom i beznačajnim mogućnostima za modernu proizvodnju na privatnim gazdinstvima.

¹⁾ SGJ 1956

²⁾ Podaci za 1900—1954 uzeti iz rada V. Stipetića: »Prilog poznavanju tendencija u razvitku stočarstva na području FNRJ«, Ekonomski pregled, br. 6/55, Zagreb. Podaci za 1955.

Broj produktivnih grla u govedarstvu je nizak, kod goveda je bio veoma visok broj stoke za rad: (u 000 kom.)¹⁾

Godina	Ukupan broj goveda	Volovi	Krave ukupno	Krave za rad
1951	4.740	839	2.879	664
1955	5.285	828	3.194	701

Odnos između produktivnih i neproduktivnih goveda takođe pokazuje uzroke niske produktivnosti u govedarstvu.

Stočarstvo je naročito slabo razvijeno na socijalističkom sektoru, što pokazuje sledeća tabela:

Brojno stanje stoke po sektoru vlasništva (u 000 kom.)²⁾

U 1955 godini	Socijalist. sektor		Indiv. seljaci		Ukupno	
	Stanje	%	Stanje	%	Stanje	%
a) goveda ukupno	115	2,15	5.170	97,05	5.285	100
krave	58	2,32	2.442	97,68	2.500	100
b) svinje	526	11,0	4.254	89,0	4.780	100
krmače	90	9,6	660	90,4	730	100
c) ovce	500	4,2	11.430	95,8	12.000	100
d) živina	150	0,60	24.680	99,40	24.830	100

c) Opremljenost tehničkim sredstvima

Iako se u poslednje vreme poboljšala snabdevenost poljoprivrede tehničkim sredstvima, ona je još uvek nedovoljna.

Sledeća tabela pokazuje:

Sredstva za rad i potrošnju nekih vrsta reprodukci-
bnog materijala³⁾

Godina	Broj traktora	Broj zaprega	Potrošnja veštačkih đubriva u t	Potrošnja sredstava za zaštitu bilja i stoke (Ind. 1939=100)
1939	2.500		46.600	100
1948	7.228		102.100	128
1953	11.648		108.000	136
1955	12.676		427.300	154
1956	13.815	900.000	540.000	163

Međutim, s učinjenim napretkom mi se nalazimo ustvari tek na početku preobražaja tehničke proizvodnje u našoj poljoprivredi. Još uvek trošimo nekoliko puta manje veštačkog đubriva po jedinici površine nego ostale zemlje Zapadne Evrope: na jedan traktor dolazi 600 hektara oranične površine, što je za 5—20 puta više površine nego u drugim zemljama Zapadne Evrope. Samo jedna četvrtina gazdinstava ima konjsku zapregu, a računajući i volovsku i kravlju zapregu — ispod polovine gazdinstava raspolaže zapregama. Svako drugo gazdinstvo ima plug, jedna sejalica za strna žita dolazi u proseku na 50 gazdinstava, jedna žetelica i kosilica na 100 gazdinstava itd., dok je situacija s drugim poljoprivrednim mašinama još gora. Samo 21% gazdinstava upotrebljava veštačko đubrivo, a 9% selekcionisano seme pšenice.

Pretežan deo površina obrađuje se nesavremenim, a po neki put i krajnje primitivnim tehničkim metodama. Još uvek u potpunosti nije potisnuta čak ni

S r e z o v i

Gazdinstva	Sombor	Osijek	Vinkovci	Zrenjanin	Sremska Mitrovica	Brčko	Požarevac	Kragujevac	Krapina
bez zaprege	48,2	48,9	52,5	44,5	40,0	57,9	35,2	27,9	46,1
sa 1 konjem	26,5	22,4	19,0	18,1	21,3	14,8	10,2	12,7	7,4
sa 2 i više konja	25,1	28,7	28,5	37,2	34,3	11,8	6,6	2,8	3,5
ostale sprege	0,2	—	—	0,2	4,4	15,5	48,0	56,6	43,0
	100	100	100	100	100	100	100	100	100

ralica i drugi primitivni oblici i sredstva obrade, žetve, vršidbe, uskladištenja i prevoza, kao i primarna prerada proizvoda itd. Zaštita bilja, iako je u posleratnom periodu pokazala znatan napredak, daleko je od onoga stepena na kome se nalazi u razvijenijim zemljama.

Sprovedena anketa Sekretarijata za poljoprivredu i šumarstvo Saveznog izvršnog veća o posedovnim odnosima i snabdevenosti sredstvima za proizvodnju u poljoprivredi pokazuje da na čitavom anketiranom području postoji veliki broj poljoprivrednih gazdinstava koja ne poseduju ni zapregu niti ma i jedno grlo radne stoke. To se vidi iz sledećeg pregleda:

U celom žitorodnom rejonu od 40%—57% individualnih poljoprivrednih gazdinstava ne poseduju ni jedno radno grlo, a daljih 15%—26% poseduju samo nepotpunu zapregu. Van žitorodnog područja snabdevenost radnom stokom je bolja zbog učešća volova i krava kao zaprega.

Seljački posed sa ovakvim sredstvima za proizvodnju ne može modernizovati proizvodnju, njegova ekonomska snaga mu to ne dozvoljava, pa on pretstavlja ozbiljnu zapregu za unapređenje poljoprivrede.

¹⁾ SGJ 1956

²⁾ Ibidem

Uzeti iz Statističkog godišnjaka 1956, a za 1957 iz »Indeksa« br. 3/57 — prethodni rezultati, uz pretpostavku da u toj godini nismo imali neko ozbiljnije povećanje stoke na socijalističkom sektoru koje bi znatno menjalo procentualne odnose.

Iz navedenih razloga ne koriste se postojeće rezerve i mogućnosti u poljoprivredi.

d) Stanje osnovnih sredstava

Kao što smo napred rekli, osnovna sredstva u našoj poljoprivredi su jako malena. Po privrednim jedinicama ona iznose (po vrlo gruboj oceni):

	(u milionima din.) ³⁾	
Poljoprivredna dobra	92.000	
Seljačke radne zadruge	35.000	
Opšte zemljoradničke zadruge	48.000 (sa zadr- žnim domo- vima)	
Poljoprivredne ustanove	40.000	
Melioracioni objekti	195.000	14%
	410.000	
Društvena sredstva ³⁾	410.000	29%
Individualna gazdinstva	1.020.000	71%
U k u p n o	1.430.000	100%

³⁾ Prema statističkim podacima i procenama

³⁾ SZPP — Sektor za poljoprivredu

³⁾ Podaci za seljačka gazdinstva su dobiveni na osnovu grube procene, pošto kod nas posle 1931 godine nije izveden ni jedan popis poljoprivrednih gazdinstava.

U vrednost osnovnih sredstava seljačkih gazdinstava nisu uračunati: deo poljoprivrednih zgrada, zatim stanbene zgrade, ograde, bunari, pojila i sl., čija se vrednost kreće oko 1.100 milijardi.

Za socijalistička gazdinstva, poljoprivredne ustanove i melioracije podaci su dobiveni na osnovu knjigovodstvene vrednosti i procene.

Kad se apstrahuje vrednost melioracionih objekata, onda društveni sektor učestvuje u osnovnim sredstvima sa 15%, dok u zemljišnom fondu učestvuje samo sa oko 9%. Iz ovih odnosa vidi se da je ovaj sektor bolje opremljen od privatnog. I pored toga on ima samo oko 30% potrebnih osnovnih sredstava za savremenu, modernu proizvodnju.

Sadašnje stanje procenjenih osnovnih sredstava po jedinici ukupne površine i po sektorima vlasništva izgleda ovako:

(u cenama iz 1955 godine).

kod poljoprivrednih dobara oko	150.000 dinara
kod seljačkih radnih zadruga oko	125.000 „
kod individualnih gazdinstava oko	90.000 „

Prednji podaci jasno govore da ulaganja u krupna socijalistička gazdinstva nisu ni blizu završena. Po opremljenosti ona su ustvari tek malo odmakla od individualnih gazdinstava. Iz ovih razloga ni produktivnost ovih gazdinstava u proseku ne može biti znatno veća.

Stanje osnovnih sredstava na individualnim gazdinstvima pokazuje veoma nisko vlastito ulaganje u poljoprivredu i u predratnom i u posleratnom periodu. Bruto investicije u ova gazdinstva u posleratnom periodu iznabila su prema grubim ocenama svega oko 2.300 dinara godišnje po hektaru ukupne površine.

Navedeni nivo osnovnih sredstava po sektorima vlasništva rezultat je kretanja posleratnih ulaganja.

B. POLJOPRIVREDNI PROIZVOĐAČI

Zaostalost u našem privrednom razvitku, a posebno još zaostajanje poljoprivredne proizvodnje za opštim razvitkom, kako u pogledu stepena razvijenosti proizvodnih snaga, tako i u pogledu društvenih i privrednih odnosa, odražava se između ostalog i u velikom broju poljoprivrednog stanovništva u odnosu na raspoložive površine.

Kretanje odnosa poljoprivrednog stanovništva i poljoprivrednih i oraničnih površina¹⁾

Godina	Površina u 000 ha		Poljopriv. stanovništ. u 000	% poljoprivred. stanov.	Broj poljopriv. stanov. na 100 ha	
	poljoprivredna	oranična			oran. povr.	polj. povr.
1921	10.725	6.154	9.215	78,9	169	86
1931	13.793	7.193	10.894	76,6	152	79
1948	13.374	7.186	11.165	71,0	156	84
1953	14.363	7.283	10.106	60,9	139	70 ²⁾

Taj odnos ne pruža odgovarajuću sliku o stepenu zaposlenosti i raspoloživosti radnih rezervi, jer ne vodi računa o različitom intenzivitetu poljoprivredne proizvodnje, stepenu mehanizacije, razvijenosti prerade poljoprivrednih proizvoda, dorade i sl.

Odgovarajući tempo razvoja poljoprivrednih oblasti, kao i raznih uslužnih delatnosti, u sklopu budućeg opšteg privrednog razvitka jedan je od faktora koji stvara uslove za korišćenje raspoloživih radnih rezervi sela, pa treba o tome voditi računa i prilikom predviđanja buduće strukture nepoljoprivredne proizvodnje.

¹⁾ SGJ 1955 g., str. 117, 1921 teritorija predratne Jugoslavije. Po propisima nisu bili uvek isti kriterijumi za poljoprivredno stanovništvo.

²⁾ Na 100 ha poljoprivred. površina bilo je 1953 g. poljoprivrednih stanovnika: Italija 97, Belgija 64, Zapadna Nemačka 55, Holandija 52, Austrija 37, Danska 32, Francuska 30, SAD 5 (FAO, Statistics).

Mere kojima se oslobađava put za razvoj novih socijalističkih odnosa na selu ustvari postepeno razrešavaju unutrašnje protivrečnosti koje su se nagomilale na selu u uslovima kapitalističkog razvitka, a s druge strane, otvaraju mogućnost za bržu mobilizaciju svih proizvodnih faktora, a naročito aktivizaciju poljoprivrednih proizvođača za podizanje poljoprivredne proizvodnje u novim društvenim uslovima oslobođenim od odnosa eksploatacije. U tom smislu treba ocenjivati i sve mere koje su u posleratnom razvitku bitno doprinele promeni proizvodnih i posedovnih, i uopšte društvenih odnosa na selu, kao što su: agrarna reforma, stvaranje krupnih socijalističkih gazdinstava (dobara i SRZ), reorganizacija zadrugarstva i zemljišni maksimum. Te promene su, zajedno sa opštom našom privrednom politikom, bitno uticale na dalji razvitak na selu, a posebno na strukturu individualnih gazdinstava, kao i na opštu ulogu poljoprivrede u privrednom i društvenom razvitku.

1) Individualna gazdinstva

a) Struktura poseda

Po svome karakteru poljoprivreda Jugoslavije je sitnosopstvenička. To je jedan od osnovnih razloga njenog zaostajanja. U njoj dominira sitno seljačko gazdinstvo, koje koristi preko 90% poljoprivrednih površina.

Seljački posedi su i u toku ovog veka nastavili da se drobe velikom brzinom. Oni su time postajali sve manji, nesposobni da primenjuju savremene tehnološke procese i metode rada, omogućene bržim razvojem hemije, biologije, mašinske industrije, poljoprivredne ekonomike itd., a koji su već uveliko uvedeni u poljoprivrednu praksu razvijenih zemalja.

Kretanje broja poljoprivrednih poseda¹⁾

(u 000)

Popis	Broj gazdinstava sa zemljišnim posedom	Od toga gazdinstva kod kojih je starešini domaćinstva poljoprivreda	
		glavno zanimanje	sporedno zanimanje
1921	1.820	—	—
1931	2.040	1.860	180
1948	2.690	2.190	500
1953	2.780	2.163	617

Stalnim deobama povećao se broj posednika zemlje za poslednje tri decenije za blizu jedan milion. Ta ogromna masa novih gazdinstava tražila je sve veća ulaganja u neproizvodne svrhe — u prvom redu u stanbene zgrade. Drobljenje zemljišta na sve veći broj posednika nastavilo se i posle oslobođenja, i pored stagnacije broja poljoprivrednih gazdinstava kojima je poljoprivreda glavno zanimanje. Vanredno je veliki broj onih poseda kojima je poljoprivreda sporedno zanimanje — preko 600.000. Gotovo polovina od njih ima manje od pola hektara. Prihodi od zemlje služe im samo kao dopunski izvor sredstava. Oni se i ne tretiraju kao poljoprivredno stanovništvo.

Statistički podaci o posedovnoj strukturi pokazuju da dominira vrlo sitan posed i da postoji tendencija njegovog daljeg usitnjavanja. O tome naročito govore podaci o strukturi i površini zemljišta u pojedinim kategorijama:

¹⁾ Podaci su izračunati na osnovu raznih statističkih podataka. Svi podaci se odnose na današnju teritoriju Jugoslavije.

Kretanje strukture poljoprivrednih gazdinstava¹⁾

Posedi veličine	31.III.1931 g.		15.I.1955 god.	
u ha	% broja gazdinstava	% površine	% broja gazdin.	% površine
0 do 2	33,8	6,5	29,3	6,9
2 do 5	34,0	21,5	39,1	27,4
preko 5	32,2	72,0	31,6	65,7 ²⁾
Ukupno:	100,0	100,0	100,0	100,0

U 1931 godini posedi do 5 ha zauzimali su 28% od ukupnih poljoprivrednih površina, a u 1955 godini njihovo se učešće penje na 34,3%. Razvitak je išao u pravcu ne samo povećanja udela i broja sitnih gazdinstava, već i njihove konsolidacije, što je u skladu sa našim društveno-političkim odnosima i nužna je posledica zaustavljanja procesa diferencijacije koji je išao u bivšoj Jugoslaviji u korist kapitalističkih elemenata. U ovom periodu je porasla prosečna veličina poseda kategorija od 0 do 2 ha i kategorije od 2 do 5 ha. Znatno se smanjila prosečna veličina poseda preko 5 ha. Prosečna veličina seljačkog gazdinstva iznosila je u 1955 godini svega 4,71 ha.

Međutim, prilikom promatranja strukture individualnih gazdinstava treba imati u vidu veliku raznolikost u pojedinim područjima zemlje, što umnogom zavisi od stepena industrijalizacije, razvijenosti gradova, specijalizacije proizvodnje za koju su stvoreni povoljniji uslovi, kao i stepena razvoja tržišnosti poljoprivrednih gazdinstava.

Sve ovo pokazuje da se proces usitnjavanja poseda i dalje nastavlja i da se u okviru privatnog poseda dešavaju krupne strukturne promene. Na taj su proces, pored opštih faktora (industrijalizacija, agrarna prenaseljenost, nasledno pravo itd.), uticali i specifični posleratni faktori: preterano visoki obavezni okupi za pojedine kategorije proizvođača, veoma progresivni porezi itd.

Isti proces usitnjavanja seljačkog gazdinstva doživio je niz zemalja u periodu intenzivne industrijalizacije (Nemačka, Francuska, pa i Velika Britanija). Taj proces usitnjavanja bio je, međutim, u tim zemljama praćen i istodobnim procesom kapitalističke centralizacije zemljišta. Kod nas je bio proces decentralizacije, a kapitalističke centralizacije nije ni moglo biti, dok zadruga i poljoprivredna dobra nisu bili sposobni da vrše bilo kakve oblike centralizacije poslednjih godina. Raznim oblicima kooperacije u obradiva-
nju, kao i mogućnostima zakupa i sl. otvaraju se mogućnosti svojevrstnih oblika socijalističke centralizacije.

Usitnjenost poseda potencirana je još i raspoređenošću njihovih površina. Prema podacima katastra, poljoprivredne površine su danas raspodeljene na preko 30 miliona parcela. To znači da se zemlja jednog prosečnog gazdinstva sastoji od oko 11 parcela.

U uslovima dekoncentracije zemljišta veoma se teško može primeniti savremeni način gazdovanja, a naročito mehanizacija. Raštrkanost parcela pojedinih gazdinstava izaziva veliki utrošak radne snage ljudi i stoke. Veliki broj čestica uslovljava i mnogo međušnog prostora, koji ne služi poljoprivrednoj proizvodnji, a zbog često loših pristupa tim parcelama obrada je skopčana s velikim troškovima.

Jedan od puteva za savlađivanje ovog problema je obrađivanje po potesima putem kooperacije. Već dosadašnja praksa pojedinih zadruga pokazuje da se putem kooperacije može u velikoj meri eliminisati nepovoljno dejstvo postojeće razdrobljenosti.

Drugi način za rešenje ovog problema je komasacija. Svrha je komasacije zemljišta da se stvaranjem većih i pravilnijih čestica omogućí njihovo ekonomičnije obrađivanje i rentabilnije iskorišćavanje. To se

postiže skupljanjem pojedinih razbacanih čestica pojedinih gazdinstava, dodeljivanjem gazdinstvu novog poseda u što manje parcela, po pravilu po jedna na svakom potesu, ili kategoriji korišćenja zemljišta, osnivanjem pravilne mreže puteva za koju je vezana svaka čestica, kao i sprovođenjem hidrotehničkih melioracija, gde su one potrebne. Komasacija se nužno nameće u područjima gde se sprovodi navodnjavanje radi racionalnog iskorišćavanja voda, kao i tamo gde se uvodi plodored po potesima.

Eksplotacija novih krupnih sistema za navodnjavanje, bar iz dosadašnje kratke prakse, oštro nameće problem komasacije zemljišta kao obavezu kako bi se omogućilo što racionalnije iskorišćavanje vode i uvođenje plodoreda. S obzirom na to da se nalazi u izgradnji nekoliko takvih sistema i da naš perspektivni program razvitka poljoprivrede predviđa dalja još intenzivnija ulaganja za melioracije, problem komasacije zemljišta tih sistema još oštrije će se postaviti za rešavanje.

U svakom slučaju komasaciju kao meru treba sprovoditi preko komune i zadruge kao pokretača i organizatora svih akcija u cilju što racionalnijeg korišćenja zemljišnog fonda. Prema tome, razni oblici združne aktivnosti mogu da reše mnoge protivrečnosti nastale u dosadašnjem razvoju seoskih gazdinstava.

b) Osnovna sredstva individualnih gazdinstava

Vrednost po sadašnjim cenama osnovnih sredstava na individualnim posedima iznosi nešto preko 1.000 milijardi dinara — u cenama 1955 g. U osnovno stado, građevine za stočarstvo i opremu stočarstva uloženo je oko dve trećine od ukupno investiranih sredstava.

Uopšte uzev, privredne investicije na seljačkim gazdinstvima su u proseku vrlo niske i iznose oko 90.000 dinara po jednom hektaru poljoprivredne površine. Pritom je veoma značajno da ni postojeći kapaciteti na seljačkim gazdinstvima nisu dovoljno iskorišćeni. To potvrđuje i anketa koju je izvršio Institut za ekonomiku poljoprivrede u Beogradu, o korišćenju zaprega na seljačkim posedima ravničarskog rejona. U sledećoj tabeli prikazujemo korišćenje zaprega u grlo — danima.¹⁾

Gazdinstva sa konjskim zapregama

Kategorija veličine gazdinstva	Za gazdinstvo	Za domaćinstvo	Za tuđa gazdinstva	Svega	Rad tudih zaprega u gazdinstvu	Prosečan broj grlodana po 1 gazdinstvu
Do 1 ha	50,0	53,7	79,8	183,5	2	105,7
Preko 1 do 2 ha	59,2	29,9	52,0	141,1	6	95,1
Preko 2 do 3 ha	94,7	46,3	40,9	181,9	19	160
Preko 3 do 5 ha	109,6	50,3	35,7	195,7	12,90	172,8
Preko 5 do 8 ha	139,7	67,9	31,7	239,3	9	216,6
Preko 8 ha	157,3	69,5	28,1	254,9	5	231,8
Prosek:	115,5	54,8	37,7	208,1	9,8	180,1

Računa se da konj treba da radi oko 250 dana godišnje, da bi bio ekonomski dovoljno iskorišćen. Međutim, iz tabele se vidi da su konji u proseku iskorišćeni sa oko 80%. Upadljiv je nizak stepen korišćenja na manjim posedima. Konji su potpuno iskorišćeni tek na posedima preko 8 ha, i to zahvaljujući zaposlenju van sopstvenog gazdinstva i nedovoljno ekonomičnom

¹⁾ Ibidem.²⁾ Sva opštedruštvena i zadružna gazdinstva tretirana su kao gazdinstva s posedom preko 5 ha.¹⁾ Tabela je iz neobjavljenog rada Instituta za ekonomiku poljoprivrede iz Beograda: »Korišćenje zaprega na individualnim gazdinstvima ravničarskog rejona naše zemlje«.

korišćenju u domaćinstvu. Tako, veličina poseda i nedostatak zaprežnih mašina prouzrokuju neracionalno iskorišćavanje postojećih proizvodnih snaga. Slično je i kod štala za stoku itd.

Sitan seljački posed nije sposoban da sam racionalno koristi već investirani kapital.

O raspodeli sredstava u okviru seoskih gazdinstava detaljniji uvid daje anketa Sekretarijata za poljoprivredu i šumarstvo SIV-a, izvršena u 1956 godini u nekim srezovima Srbije, Hrvatske i Bosne (Zrenjanin, Sombor, Sremska Mitrovica, Požarevac, Kragujevac, Osijek, Vinkovci, Krapina, Brčko¹⁾). Dalje razmatranje ograničava se samo na područje Vojvodine i istočne Slavonije.

Prema ovoj anketi, na području Vojvodine i istočne Slavonije tuđim sredstvima za proizvodnju se obrađuje 25,5% oraničnih površina. U tome se 52% obrađuje korišćenjem tuđih zaprega, a 48% putem zakupa.

Posmatrajući anketirani deo užeg žitorodnog područja u celini (srezovi Sombor, Osijek, Vinkovci, Zrenjanin i Sremska Mitrovica, u kojima su zaprege neophodni uslovi u obradi zemlje) i s obzirom na to da je gotovo isključivo ratarski smer proizvodnje daleko značajniji nego van tog područja, dobijamo sledeću sliku:

Kategorija poseda u kat. jut.	% gazdinstava			
	Bez zaprege	sa 1 konjem	sa 2 i više konja	Ostale vrste zaprege (rad. volovi)
0 do 1	90,2	6,6	3,1	0,1
1 do 3	80,7	13,9	5,3	0,1
3 do 5	62,1	23,3	14,2	0,4
5 do 8	39,7	31,4	28,1	0,8
8 do 12	22,4	29,6	47,2	0,8
preko 12	14,3	13,6	71,1	0,9
okućnice	97,3	2,2	0,4	0,1
Ukupno:	48,5	21,9	29,0	0,6

Iz gornjeg se vidi da u užem žitorodnom području gotovo polovina od ukupnog broja gazdinstava nema ni jednog radnog konja, a dalja petina gazdinstava ima samo nepotpunu zapregu; pritom ne treba gubiti iz vida da je držanje zaprega uslovljeno određenom veličinom gazdinstava, tj. da je na gazdinstvu nižih kategorija ona nerentabilna ako se ne koristi i za rad van vlastitog gazdinstva (usluge na obradi tuđe zemlje, kirijašenje i ostalo).

Na osnovu ove ankete sva gazdinstva su podeljena u tri grupe: prva grupa, gazdinstva koja sopstvenim sredstvima obrađuju svoju zemlju; druga grupa, gazdinstva koja svoju zemlju izdaju u zakup ili je obrađuju tuđim sredstvima; i treća grupa, gazdinstva koja pored svoje zemlje obrađuju i tuđu bilo čineći usluge drugim svojim zapregama, bilo uzimajući zemlju u zakup.

O proizvodnoj sposobnosti pojedinih grupa dovoljan uvid pruža sledeća uporedna tabela iz pomenute ankete:

Grupe	% gazd. sa zapregama	% gazd. sa plugom	% gazd. sa sejačicom	% gazd. sa žetelicom	Broj goveda na 100 ha oranice	Broj svinja na 100 ha oranice	Veštačko đubrivo na 1 ha oran.
I	90,7	64,1	17,4	3,2	16	80	61
II	5,2	7,9	2,1	0,4	13	82	34
III	96,2	92,5	24,3	5,6	22	114	105

¹⁾ Bilo bi neophodno za vođenje agrarne politike izvršiti slična ispitivanja i u drugim područjima naše zemlje.

Prva grupa gazdinstava učestvuje s 38% u ukupnom broju, a s 50,2% u svim oraničnim površinama. U ovoj grupi nalaze se gazdinstva sa posedom većim iznad proseka. Vrlo su dobro snabdevena zapregama, relativno dobro plugovima, a vrlo slabo sejačicama i žetelicama; broj stoke je nizak, što odgovara proseku ovog područja.

Druga grupa gazdinstava učestvuje u ukupnom broju sa 46,8%, a u oraničnim površinama sa 32,5%. Ovo je najbrojnija grupa gazdinstava — skoro polovina od svih. Po veličini poseda nalaze se ispod proseka. Ipak, ove grupe u oraničnim površinama gazdinstva sa preko 5 kj. učestvuju sa blizu 66%. Tuđe zaprege koriste pretežno niže kategorije, a zemlju u zakup daju pretežno više kategorije.

Broj sposobnih za rad u višim kategorijama ove grupe je mali. Tako, gazdinstva preko 12 kj na 100 ha imaju svega 20 lica sposobnih za rad, prema 34 u prvoj grupi odnosno 40 u trećoj. To su gazdinstva porodica u izumiranju (istočna Slavonija), gazdinstva udovica ili gazdinstva čiji su članovi našli zaposlenje van poljoprivrede.

Veoma mali broj tih gazdinstava imaju zaprege, bez plugova su, s malo stoke, s niskom primenom veštačkih đubriva itd. Drugim rečima, seljačka gazdinstva u ovoj grupi nesposobna su za samostalnu produkciju. Ona žive dobrim delom od zakupnine od zemlje ili rada van gazdinstva. Njihova brojnost ukazuje na širinu krize koja je zahvatila seljačka gazdinstva već više decenija.

Treća grupa je najmalobrojnija. Ima ih svega 15,2% od ukupnog broja, a poseduju 17,3% oranica. Gazdinstva sa posedom od 5 do 12 kj učestvuju s preko 70% u broju gazdinstava i oraničnih površina ove grupe. Po broju članova sposobnih za rad znatno su iznad proseka. Veoma mali broj zaposlen je van poljoprivrede. Dobro su snabdevena zapregama i plugovima, slabije sa sejačicama, a vrlo slabo sa žetelicama. I po stočnom fondu znatno su iznad ostale dve grupe. Narочito je uočljiva srazmerno velika primena mineralnih đubriva — 2 do 3 puta veća od ostalih grupa, čak nešto viša i od SRZ.

Ova gazdinstva imaju suvišak radne snage i sredstava za proizvodnju — pri postojećoj primitivnoj proizvodnji — te ih putem zakupa i pružanja usluga nastoje što potpunije da iskoriste.

U ovoj grupi sve kategorije svojim zapregama vrše usluge i uzimaju zemlju u zakup. Gazdinstva sa preko 12 kj zakupljuju 13,4% površina koje se uzimaju u zakup. Zaprege se plaćaju u novcu ili »odradom«, što predstavlja zaostali oblik eksploatacije na selu. Plaćanje u novcu je oblik koji prevladava. Kod zakupnine je najrasprostranjeniji prirodni oblik — oko 77%. Uobičajeni oblik plaćanja u naturi je napolica — zakupac posle žetve predaje vlasniku zemlje jednu polovinu od ukupnog prinosa.

Zakupci i napoličari na uzetu zemlju u zakup plaćaju vlasnicima visoku zakupninu. Visina zakupnine kreće se od 5.000—10.000 dinara po 1 kj oranice. U odnosu na cenu zemlje (30.000 do 100.000 dinara po jednom kj) visina zakupa je vrlo visoka. A pošto je zakup obično jednogodišnji, on vodi daljem »raubovanju« zemlje. U pojedinim slučajevima zakupci primenjuju najamni rad, te imamo u začetku nastojanja kapitalističkih zakupaca.

Ovo gore izneto samo potvrđuje poznatu istinu ekonomske teorije da sitan seljački posed nije sposoban da sam primenjuje savremena sredstva za proizvodnju.

Upadljivo je i siromaštvo u sredstvima za proizvodnju srazmerno vrlo velikog broja gazdinstava, što je već decenijama karakteristika naših seljačkih gazdinstava. Na toj osnovi dolazi do stvaranja najrazli-

čitijih odnosa u proizvodnji u privatnom sektoru. Računa se da samo u žitodorodnom području:

od ukupnih oraničnih površina od 2,720.000 ha (100%)
ima površina koje se obrađuju
sa tuđom zapregom — — — — — 380.000 „ (13,9%)
a površine koje se izdaju u zakup
(napolicu) — — — — — 330.000 „ (12,1%).

Zadruga i poljoprivredna dobra su tek počeli da ulaze u ove odnose. Oni su u istočnoj Slavoniji i Vojvodini zakupljivali u 1956 godini svega 4,6%, a u obradi su učestvovali sa svega 7,1% od ukupnih površina privatnog sektora, koji se obrađuje tuđim sredstvima za proizvodnju. U ovoj godini njihovo učešće je poraslo. Neophodno je i dalje podržavati ih u širem ulaženju i zahvatanju ovih procesa.

Svi napred izneseni podaci ubedljivo pokazuju kako okvirni sitnog seljačkog poseda dolaze u sukob sa neminovnom potrebom većeg porasta poljoprivredne proizvodnje, koju je izazvao nagli razvitak drugih privrednih oblasti, razvoj unutrašnje potrošnje i tendencija porasta životnog standarda širokih slojeva stanovništva, a posebno seljaštva.

Na postojećim poljoprivrednim gazdinstvima i s ovakvom njihovom strukturom nemoguće je organizovati modernu poljoprivrednu proizvodnju koja bi odgovarala savremenom stanju razvoja proizvodnih

sredstava i savremenim dostignućima agrotehnike. Poljoprivreda s ovakvom strukturom gazdinstava i takvim stepenom razvoja proizvodnih sredstava i niskom produktivnošću rada ne može, u celini, biti aktivna. Ona bez pomoći sa strane nije sposobna za proširenu reprodukciju takvih razmera kakvu zahteva moderna proizvodnja i tempo našeg razvika. Prihodi proizvođača su u proseku veoma niski i oni se orijentišu sve više na zarađivanje van poljoprivrede. O ovome daje nam detaljnije podatke anketa Saveznog zavoda za statistiku.

c) Prihodi seljačkih gazdinstava

Novčani prihodi poljoprivrednog stanovništva pokazuju iz godine u godinu znatan porast. To je rezultat kako porasta cena poljoprivrednih proizvoda, tako i povećanja tržišnih viškova sela. Prosečni prihod seljačkih gazdinstava od poljoprivrede je veoma nizak, sa ogromnim odstupanjima u pojedinim područjima i kod pojedinih kategorija proizvođača. Brz razvoj nepoljoprivrednih delatnosti otvorio je široke mogućnosti uposlenja van poljoprivrede. Zbog toga u novčanim prihodima poljoprivrednih gazdinstava sve veći udeo imaju prihodi van poljoprivrede, zavisno od područja i godine. Bez tih zarada prosečna individualna gazdinstva ne bi bila sposobna ni za просту reprodukciju. O spomenutim pojavama će biti vrlo instruktivni sledeći podaci:

Prosečni prihodi seljačkih gazdinstava po	republicama u 1954/55 godini ¹⁾			(u dinarima)			
	FNRJ	NRS	NRH	NR Sl.	NR BiH	NRM	NR CG
primanja	159.700	157.600	173.400	247.300	127.300	166.200	117.900
Indeks	100,0	98,7	108,6	154,9	79,7	104,1	73,8
Od toga:							
iz gazdinstva	97.400	105.200	105.100	173.300	59.800	109.300	38.200
Indeks	100,0	108,0	107,9	177,9	61,4	112,2	39,2
% ukupnih prihoda	61,0	66,7	60,6	70,1	47,0	65,8	32,4

Izneti podaci pokazuju da su prosečni novčani prihodi seljačkih gazdinstava niski (iako pokazuju stalnu tendenciju porasta).

Promatranje formiranja ukupnih novčanih prihoda po pojedinim specifičnim poljoprivrednim rejonima još bi više ukazalo na ogromnu raznolikost u strukturi poljoprivrednih gazdinstava i poljoprivredne proizvodnje uopšte. Ali i prednji podaci u velikoj meri potvrđuju tu raznolikost.

Prosečni novčani prihodi od gazdinstva iznose svega oko tri petine od ukupnih novčanih primanja. Najveći su u Sloveniji (70,1%), a zatim u Srbiji (66,7%). Veoma su niski u Crnoj Gori — iznose manje od jedne trećine (32,4%), a zatim u Bosni i Hercegovini — manje od jedne polovine (47,0%).

Upoređujući pojedine kategorije poljoprivrednih gazdinstava po visini ukupnih novčanih primanja, primećuje se velika raznolikost između njih.

Prosečni prihodi seljačkih gazdinstava po kategorijama u 1954/55 godini¹⁾

Prosek FNRJ	Kategorija poseda		
	do 3 ha	3 do 8 ha	preko 8 ha
Ukupni prihod	159.700	128.200	164.300
Indeks	100,0	80,3	102,9
Od toga od gazdinstva	97.400	55.400	107.000
Indeks	100,0	56,8	109,8
% prihoda od gazdinstva	61,0	43,2	65,1

Kategorija gazdinstva koje poseduje preko 8 ha ukupnog zemljišta ima u odnosu na kategorije sa površinom ispod 3 ha svega 1,75 puta veći ukupni novčani prihod, a novčani prihod poljoprivrede jeste 3 puta veći. Učešće prihoda od poljoprivrede u ukupnim prihodima proporcionalno raste sa veličinom gazdinstva.

Međutim, apsolutne iznose prihoda seljačkih gazdinstava treba posmatrati i u odnosu na prosečan broj članova i prosečnu površinu pojedinih kategorija gazdinstava.

¹⁾ Ibid.

¹⁾ Prema rezultatima Ankete o seljačkim gazdinstvima za 1954/1955 godinu Statistički bilten 69. Nedostatak ankete se sastoji u tome što nam daje uvid samo u novčano poslovanje gazdinstva. Veoma značajni prirodni deo potrošnje nije prikazan u iznesenim podacima, pa to u daljem praćenju podataka treba uzeti u obzir.

Novčani prihodi poljoprivrednih gazdinstava u Jugoslaviji po članu domaćinstva¹⁾

	1953/54		1954/55	
	po gazdinstvu	po članu	po gazdinstvu	po članu
do 3 ha od poljopriv. van poljoprivrede	36.501	7.935	47.700	9.734
3 do 8 ha od poljopriv. van poljopriv.	64.976	14.125	80.500	16.430
preko 8 ha od poljopriv. van poljopriv.	70.941	12.023	93.100	15.800
prosek od poljopriv. van poljopriv.	48.881	8.284	71.200	12.100
preko 8 ha od poljopriv. van poljopriv.	114.054	14.621	141.100	19.300
prosek od poljopriv. van poljopriv.	61.693	7.909	78.300	10.720
prosek od poljopriv. van poljopriv.	65.036	11.410	93.900	16.034
van poljopriv.	56.841	9.972	65.800	11.340

Ukupni novčani prihodi (naturalni dohodak je apstrahovan) po jednom članu domaćinstva su gotovo ujednačeni kod svih kategorija, a pritom zarade van poljoprivrede po 1 članu opadaju s veličinom poseda. Još je interesantnije da su novčani prihodi od poljoprivrede po 1 ha skoro dva puta veći kod kategorija do 3 ha nego kod kategorije preko 8 ha. Ovo se vidi iz sledeće tabele:

(u dinarima)²⁾

Novčani prihodi od poljoprivrede	1953/54				1954/55	
	po 1 gazdinstvu	po 1 članu	po 1 ha		po 1 gazdinstvu	po 1 članu
			obrad. povr. (oraniče i bašte)	ukupne površine		
do 3 ha	36.501	7.935	36.501	18.250	47.700	9.734
3 do 8 ha	70.941	12.023	28.376	15.760	93.100	15.800
preko 8 ha	114.054	14.621	24.800	9.700	141.100	19.300
prosek	65.036	11.410	28.280	13.830	93.900	16.034

Razume se da je stanje sasvim različito ako se posmatraju pojedina uža područja, što zavisi od blizine gradova, specijalizacije proizvodnje, tržišta itd.

Ovakva slika o novčanim prihodima seljačkih gazdinstava pokazuje (uz podatke o strukturi seljačkog poseda koje smo prikazali) da se nastavlja tendencija učvršćivanja i ekonomskog jačanja malog seljačkog poseda. Na takvom posedu površine se intenzivnije koriste, takvi posedi relativno više investiraju u poljoprivredu, i više su vezani za tržište, kako u prodaji tako i u kupovini.

Dok prosek prihoda po hektaru od poljoprivrede gazdinstava ispod 3 ha iznosi 18.250 dinara, kod gazdinstava iznad 8 ha on iznosi svega 9.700 dinara, što je delom posledica politike cena i žitnog režima, oštrog progresivnog oporezivanja i ostatak uticaja obaveznog otkupa na stočni fond većih gazdinstava. Zatim treba imati u vidu i strukturu poljoprivrednih površina pojedinih kategorija poseda, jer na većim posedima je vrlo značajno učešće šuma, pašnjaka itd.

Napred izneti podaci jasno ukazuju i na pojavu »bežanja« seljaka od gazdinstva i poljoprivredne proizvodnje i njegovu jaku orijentaciju na zarađivanje van poljoprivredne proizvodnje. Pritom kod gazdinstva najniže kategorije zarađivanje van poljoprivrede čak nema komplementaran nego primaran karakter — 64% ukupnih novčanih primanja potiče od zarade van poljoprivrede.

Struktura novčanih prihoda pokazuje da se dobar deo seljaštva počeo »odlepivati« od zemlje. To više nisu seljaci. To je nova socijalna kategorija: seljaci-radnici, odnosno radnici-seljaci. Razlozi napuštanja zemlje su raznovrsni, ali su u osnovi ekonomske prirode.

Treba bolje razmotriti našu politiku prema selu što se tiče zarada van poljoprivrede. Zarade van poljoprivrede su uglavnom postignute radom pod istim uslovima koji postoje za svakog drugog koji radi u našoj privredi. Najznačajnija stavka u zaradama van poljoprivrede jeste rad u opštedruštvenim preduzećima i zadrugama. U uslovima našeg sadašnjeg razvika razumljivo je da treba da postoje zarade van poljoprivrede u obliku sezonskog zaposlenja, kao i dopunski prihodi od poljoprivrede radnika koji staju na selu.¹⁾

Ove kategorije treba posmatrati i sa stanovišta lokacije industrije i drugih privrednih delatnosti koje apsorbiraju radnu snagu sa sela. U toj pojavi ekonomski je pozitivno što se izvlači radna snaga sa sela, a da se istovremeno ne gomilaju problemi vezani s urbanizacijom.

Međutim, činjenica da pre svega najproduktivnija radna snaga napušta poljoprivredu može imati — ukoliko je ovaj tempo brz, uopšte, ili u pojedinim rejonima — nepovoljan uticaj na poljoprivredu, ako ova ostaje na sadašnjem stepenu sredstava za proizvodnju i u postojećoj strukturi poseda.

U celini uzev, napuštanje poljoprivrede je u suštini pozitivan proces, jer se ona s tolikim brojem nedovoljno uposlenih ne može modernizovati. To pokazuje i stanje u razvijenim zemljama, u kojima je u isto vreme i poljoprivreda na visokom stupnju razvika. Iako veoma usporeno, u staroj Jugoslaviji se odigravao proces diferencijacije na selu. Ovaj proces se razvijao u znaku pauperizacije ogromne većine seljaštva. On je bio utoliko teži što spor razvoj nepoljoprivrednih delatnosti nije bio u stanju da apsorbira ovu proletarizovanu masu seljaštva. Posleratni razvoj stvorio je sasvim novu situaciju na selu. On je otvorio ventil za seljaka — proširio tržište za plasiranje poljoprivrednih proizvoda i omogućio zapošljavanje van poljoprivrede. Proces napuštanja poljoprivrede odvija se u našoj zemlji u povoljnim uslovima za one koji je napuštaju, ne u znaku pauperizacije, već u pronalaženju povoljnih uslova za život. Bez obzira na izvesne negativne pojave koje prate ovaj proces (upošljavanje u privrednim delatnostima sa niskom produktivnošću rada — građevinarstvo i sl., zarade nekih seljaka putem raznih špekulacija na tržištu, nedovoljna intervencija i nesposobnost zadruga da organizuju modernu proizvodnju itd), bilo kakve mere koje bi veštački usporavale ili ometale taj proces (bez obzira na razlike u tempu u pojedinim periodima ili pojedinim rejonima) ne bi ubrzavale dalji razvoj poljoprivrede, nego bi ga samo sprečavale.

Naša ekonomska politika treba da bude usmerena na to da unapređenju industrijske i poljoprivredne proizvodnje budu prilagođene investicije. Ekonomska politika treba da obezbedi stalno povećavanje produktivnosti rada i u industriji i u poljoprivredi. Modernizacija proizvodnje u poljoprivredi je uslovljena i

¹⁾ Učešće vanrednih prihoda i kod radnika i službenika u gradu je veoma visoko. Kod visokokvalifikovanih radnika i službenika ono prelazi 30% od ukupnih prihoda domaćinstva.

¹⁾ SZPP
²⁾ Ibid

smanjenjem broja stanovništva kome je glavno zanimanje poljoprivredu. Taj broj danas iznosi od 55%—60% od ukupnog stanovništva, a u periodu od sledećih desetak godina, ako se obezbedi napred izložena

politika, moglo bi da padne njegovo učešće na oko 45%.

d) Rashodi seljačkih gazdinstava i njihova struktura

Rashodi gazdinstava vide se iz sledeće tabele:

Prosečni rashodi seljačkih gazdinstava po republikama u 1954/55¹⁾ (u dinarima)

	FNRJ	NRS	NRH	NR SI	NR BiH	NRM	NR CG
Ukupni izdaci	160.500	156.200	176.400	222.100	140.500	160.600	127.700
Izdaci za gazdinst.	73.300	82.600	76.400	104.500	58.000	70.600	35.700
Indeks	100	112,7	104,2	142,5	70,9	96,3	48,7
%	45,7	52,9	43,3	47,1	37,0	43,9	28,0
Investicije za gazdin.	3.700	3.600	4.300	9.800	1.800	2.100	1.500
Indeks	100	97,2	116,2	264,9	48,6	56,8	40,6

Razume se da treba uzeti u obzir i u okviru republika različitosti po pojedinim rejonima i kategorijama gazdinstava. Međutim, i ovi podaci su vrlo interesantni sa gledišta orijentacije proizvođača na ulaganja u poljoprivrednu proizvodnju.

Izdvajanja u investicije u gazdinstvo su sasvim mala. Ona su nedovoljna za iole ozbiljnije unapređenje poljoprivredne proizvodnje. Naročito su niska ulaganja u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini. Prema podacima iste ankete investicije po jednom hektaru su kod najniže kategorije preko 2,5 puta veće nego u kategoriji preko 8 hektara.

U celini uzev, individualni proizvođači ulažu u poljoprivrednu proizvodnju manje rada nego pre rata, smanjuju kućnu radinost, ekstenzivnije obrađuju vinograde, voćnjake, maslinjake itd. To je naročito karakteristično za gazdinstva viših kategorija. Po Zakonu o zemljišnom maksimumu sva krupna seljačka gazdinstva svedena su po obradivoj površini na srednja gazdinstva, i osim srednjih i sitnih drugih nemamo. Međutim, uvrežilo se gledište u praksi da su sva gazdinstva od 7 do 10 ha krupna, i primenjuju se na ova gazdinstva sve mere koje su opravdano primenjivane na krupna gazdinstva — preterano visoko oporezivanje, uskraćivanje kredita, sektašenje u zadrugama i sl. Umesto privredne aktivizacije tih gazdinstava, ona se dele ili stagniraju, i predstavljaju najekstenzivnija gazdinstva kod nas. Ni ta gazdinstva ne mogu sama trajnije da reše svoje probleme. Samo kooperacija kroz zadruge može obezbediti brže i znatnije povećanje poljoprivredne proizvodnje na njihovom posedu. Zato treba suzbijati svaku pojavu diskriminacije u odnosu na njih.

Treba istaći da je u nekim područjima zemlje deo seljaka zahvatio proces intenzifikacije obrade i korišćenja poseda orijentacijom na stočarstvo, živinarstvo, industrijske kulture i povrće. Taj se proces odvija u znaku korišćenja znatnih unutarnjih rezervi i relativno velikog povezivanja sa tržištem, bilo širim bilo međuseljačkim, što je već dovelo do raspadanja naturalnih oblika privređivanja u daleko širim područjima nego što je to bilo pre 5—6 godina. Oni nastoje da primene savremenija sredstva, naročito tamo gde su aktivne poljoprivredne organizacije i poljoprivredna služba. Kod njih postoji zainteresovanost za nabavku đubriva (i u uslovima porasta cena đubriva), sredstava za zaštitu bilja i stoke, semena, sadnica i priplodne stoke, kao i zaprežne stoke i delimičnu kupovinu zemlje. Kod njih postoji i interes da postepeno uvode i savremenije mere kao: primanje stručnih usluga, veštačko osemenjavanje, merinizacija itd. Međutim, postoji prilično odsustvo interesa za ulaganje u proizvodne građevine: silose, staje i đubrišta, zaprežne mašine itd., što je delom posledica i deficitarnosti na tržištu ovih proizvoda i njihovih visokih cena.

Seljaci ulažu u obrtna sredstva delimično stoga što im je za to potrebno manje sredstava, što ta sredstva brže deluju, brže mogu da ih realizuju. Postoje široke mogućnosti za zaradu van poljoprivrede, pa

im se više isplati da prevlače građevinski materijal, drvo i sl., ako imaju zapregu, ili da rade van poljoprivrede, ako nemaju zapregu, nego da ulažu dopunski rad u poljoprivrednu proizvodnju.

Izvodi iz ankete Saveznog zavoda za statistiku o novčanim prihodima seljačkih gazdinstava pokazuju da kod porasta seljačkog dohotka raste njihova lična potrošnja u skoro istoj srazmeri kao i investicije, što s obzirom na različiti obim tih stavki znači, da u apsolutnim iznosima daleko više raste lična potrošnja od investicione. Ovu činjenicu potvrđuju i druge analize. Prema jednoj analizi SZPP akumulacija u poljoprivredi je u 1953 godini iznosila 19% od poljoprivrednog dohotka, a u 1955 godini (u proseku rodinjoj nego 1953 godina) svega 16% od dohotka. Ta povećana lična potrošnja sela (sa jednog skoro polugladnog minimuma egzistencije za većinu seljaka u staroj Jugoslaviji) pri postojećoj proizvodnji smanjuje mogućnosti za proširenu reprodukciju samih tih gazdinstava.

To znači da ako bi došlo do izmena u postojećoj raspodeli dohotka putem znatnijeg povećanja cena poljoprivrednih proizvoda i smanjenja poreskog opterećenja, najveći deo ovako povećanog dohotka sela bio bi upućen na povećanje životnog standarda seljštva, a ne u proizvodne svrhe. Bitno povećanje cena poljoprivrednih proizvoda i smanjenje poreskih opterećenja seljačkih gazdinstava u suštini značilo bi subvencioniranje postojeće zaostale agrarne strukture.

Sve u svemu, okviru sitnog seljačkog poseda su u direktnoj i nepomirljivoj suprotnosti sa potrebama bitnih izmena u tehnološkom procesu poljoprivredne proizvodnje. Taj posed nije sposoban da investira u većoj razmeri. Staviše on nije sposoban da sam bez pomoći obezbedi ni dovoljno obrtnih sredstava za modernu proizvodnju. Zato put povećavanja poljoprivredne proizvodnje i podizanja životnog standarda individualnih proizvođača jeste jedino put njihovog udruživanja u zemljoradničke zadruge. Zadruge se pojavljuju kao investitori značajnih sredstava za modernizaciju poljoprivredne proizvodnje, kao osnovni nosioci proširene reprodukcije u našoj poljoprivredi.

2) Opšte zemljoradničke zadruge

Danas u Jugoslaviji postoji relativno široko razvijena mreža opštih zemljoradničkih zadruga (6.172 — krajem 1956 godine). U njihovo članstvo uključena je skoro polovina od ukupnog broja poljoprivrednih gazdinstava, dok se u Sloveniji taj broj penje na 80%.

Poslednjih godina stalno je opadao broj zadruga i članstvo u njima. Do smanjenja broja zadruga dolazilo je uglavnom zbog likvidacije i spajanja ekonomski nerazvijenih zadruga. Negde se u ovom smanjivanju i preteruje i unose administrativne i subjektivne mere (stvaranje jedne zadruge na teritoriji opštine). Uzroci opadanja članstva proizilaze delimično iz nepravilnog rada zadruga, a delimično zbog povećanja discipline — udela, garancija i sl. Međutim, treba naglasiti da

¹⁾ Ibid

se nalazimo baš u periodu kad su zadružne organizacije počele da se orijentišu prema proizvodnji i prometu. U onim zadrugama u kojima se pristupilo rešavanju problema unapređivanja poljoprivredne proizvodnje, imamo pojavu povećanja članstva.

Osnovna sredstva u zadrugama su neverovatno mala u odnosu na milione hektara i seljačkih gazdinstava na koja one treba da deluju. Njihova vrednost iznosila je svega 34 milijarde dinara (vrednost po sadašnjim cenama).

Zadruge su imale 4.400 raznih pogona za preradu poljoprivrednih proizvoda. Sredstva za obradu zemlje su veoma malena. Zemljoradničke zadruge su koncem 1955 godine imale 2.675 traktora, a u 1956 godini nabavile su novih 1.488. Usled toga one nisu mogle šire ulaziti u produkcijske procese i obradu zemlje individualnih seljaka. Mehanizacija u zadrugama ni izdaleka nije u stanju da zadovolji rastuću potražnju seljaka za mašinskim i traktorskim uslugama iako su mnogi seljaci pokazali spremnost da se oslobode zaprege, ako zadruge mogu uz dugoročne uslove da obezbede mašinsku obradu. Pa ipak je vrednost mašinskih radova koje su zadruge izvršile u 1955 godini na individualnim posedi iznosila 1.383 miliona dinara (vrednost mašinskih radova u 1956 godini procenjuje se na 2.500 miliona dinara), što govori o značajnoj akciji koju su zadruge učinile, kao i tome da postoje ogromne mogućnosti za rad zadruga u ovome pravcu. Sve do 1956 godine u njima zato nije ni bilo šire orijentacije niti materijalne osnove.

Dosadašnji razvoj zadruga bio je spor, s jedne strane, zbog nedovoljno razrađenih i konkretizovanih programa i pravca razvika poljoprivrede (u pojedinim područjima, srezovima i opštinama) i ekonomske politike, i odgovarajućih mera potrebnih za njihovo ostvarenje, kao i nedovoljno jasnog i određenog kursa na to da su opšte zadruge i njihovi savezi ona organizaciona forma u kojoj je moguće najbrže u uslovima sitnog seljačkog poseda postići odgovarajuće rezultate. S druge strane, razvoj je bio spor i zbog oskudne materijalne osnove — nedostatak mašina, magacina, kamiona, pogona i drugih sredstava pomoću kojih bi mogle da razviju veću aktivnost oko unapređenja proizvodnje. Nedovoljno razvijena poslovnost u zadrugama povlači za sobom u nizu zadruga znatne gubitke i manjkove. Zadruge nisu vezale seljake u prometu i proizvodnji na bazi materijalne zainteresovanosti svojih članova. Mnoge zadruge nisu prilagođene konkretnim potrebama i zahtevima sela, te zato nisu dovoljno privlačne. Ekstremni uticaji negativnih elemenata u pojedinim zadrugama sprečavaju da se zadruge ekonomski brže osposobljavaju i jačaju: praksom i tendencijama otkupne mreže mnoge zadruge pretvaraju se u servise otkupnih preduzeća, ili pod uticajem svojih saveza, kojima je često glavna i isključiva borba za ostvarenje dobiti iz prometa, ne vode računa o neposrednim ekonomskim interesima svojih članova.

Treba naglasiti da se i pored iznetih teškoća i nedostataka dosta napredovalo na organizacionom i ekonomskom učvršćenju zadruga u proteklom periodu. Zadruge su organizacije koje mogu vrlo brzo da se osposobe i da na širokom frontu pokrenu selo u privredne akcije, da postanu centri svih privrednih zbivanja u selu.

Za poslednje dve godine gde god su zadruge išle u privredne akcije, povećava se broj njihovih članova, ogranaka — odeljaka, pogona i sl. U 1956 godini zadruge su preuzele ogroman posao otkupa poljoprivrednih proizvoda i uključeno ih je preko 80% u otkup. Pokrenut je niz akcija za unapređenje poljoprivrede u okviru zadruga. Ima srezova u kojima zadruge na tom području aktivno okupljaju oko 50% seljaka.

Da su zadruge veoma uspešno preuzele ogroman posao otkupa poljoprivrednih proizvoda, pokazuje sledeća tabela:

Otkup poljoprivrednih proizvoda¹⁾
(u milionima dinara)

NR	Ukupno	Zem. zadruge	%	Napomena
Srbija	59.041	39.692	67	za celu 1956
Hrvatska	25.011	16.517	66	30. XI. 1956
Slovenija	14.505	12.486	86	31. X. 1956
BiH	8.502	4.546	53	31. X. 1956
Makedonija ²⁾	15.818	4.507	28,4	30. XI. 1956
Crna Gora	1.295	607	46	31. X. 1956

Uzroke slabosti rada zadruga treba tražiti i u veoma malom broju stručnog kadra. Većina kadra je sa osnovnom ili nižom školskom spremom. Poljoprivrednih stručnjaka, pretežno tehničara, ima svega 1.052, tj. na svaku šestu zadrugu dolazi po jedan. I komercijalnog kadra ima malo — svega 1.611, od čega sa fakultetom i srednjom školom samo 141, dok su ostali sa nižom ili osnovnom školom.

Zadružne organizacije preduzele su mere da školuju knjigovođe, blagajnike, upravnike zadruga, revizore i sl. U nekim srezovima otvorene su stalne škole za ovaj kadar, daje se veliki broj stipendija za srednje i više kadrove.

Nedostatak revizije poslovanja zemljoradničkih zadruga u svim republikama oštro se oseća. U 1954 godini pregledano je 49%, a u 1957 godini 37%.

Kao hitna potreba nameće se:

1) organizovanje stalne službe revizije po srezovima;

2) donošenje uputstava za vršenje revizije;

3) organizovanje preventivne revizije putem instruktorskih grupa odnosno zadružnih saveza uz pomoć zadružne štedionice.

U gotovo svim srezovima organizovane su zadružne štedionice kao oslonac zadruga u kreditno-finansijskom poslovanju.

Prema dosadašnjim podacima, pri zemljoradničkim zadrugama osnovan je 2.271 štedno-kreditni osek sa oko 750 miliona štednih uloga.

Ova forma zadružne delatnosti pokazala je izvanredne uspehe u mobilizaciji sredstava i prikupljanju fondova, i uskoro će postati jaka poluga u finansijskom sređivanju zadruga. Dosada je kod ovih štedionica izdvojeno zadružnih sredstava u visini preko 10,5 milijardi dinara, od toga najviše u Srbiji — 5,8 milijardi, zatim u Hrvatskoj — 2,2 milijarde, u Sloveniji — 2 milijarde, i u Bosni i Hercegovini — 450 miliona.

Zadruge su udvostručile obrtni kredit (od 22 na 42 milijarde), a štedionice su postale finansijske poslovne zadruga preko kojih se slivaju sva zadružna sredstva. Jednogodišnje poslovanje nadalje pokazuje da je prenošenje kreditne politike na zadružne štedionice ubrzalo obrt kao i pravilnije korišćenje sredstava. Štedionica postaje sve snažniji mehanizam kako za izdvajanje fondova i njihovo namensko korišćenje, tako i za materijalnu kontrolu.

Iz izloženog vidi se da se zadružne organizacije još nisu toliko razvile da bi bile u stanju bitno da unapreduju poljoprivrednu proizvodnju i menjaju odnose na selu, naročito uzme li se u obzir toliki broj zaostalih seljačkih gazdinstava sa kojima se one danas susreću.

Dosada se nije uspešlo da se obrađivanje zemlje i preradivanje šire razviju preko zadruga. Mi već sada imamo dovoljno primera i iskustva, koji pokazuju da se tim putem može ići. To u isto vreme pokazuje da je osnovna linija u zadrugarstvu bila dobra, ali da su nedostajali široki zahvati i usmeravanje koje bi obuhvatilo šira područja kao i jedinstvenu akciju svih faktora i organizacija od saveznih do najnižih.

¹⁾ Prethodni rezultati sabrani u Glavnom zadružnom savezu FNRJ.

²⁾ Kad se odbije duvan, afionska slama i žitarice onda zadruge učestvuju u otkupu ostalih kultura sa 47% u odnosu na učešće ostalih.

Praksa privrednog automatizma i stihiskog uticaja tržišta precenjivana je prošlih godina u poljoprivredi, pa su izostajale konkretne mere za učvršćivanje zadruge. Niz propisa i mera, praksa velikog broja privrednih preduzeća, kao i investiciona politika, nisu uvažavale zadatak i potrebu razvitka zadruga.

Trgovina poljoprivrednim proizvodima, preradiivačka industrija, kreditni sistem, kao i praksa funkcionisanja poljoprivrednih službi, delovali su mimo zadruge, povezivali se direktno sa seljacima, a 95% otкупnih preduzeća, kao i zadruga preduzeća i industrija, poslovali su neposredno na pijacama ili putem svojih otкупnih stanica. U najboljim slučajevima išlo se na to da zadruga posluju kao komisionari tih organizacija.

Mere i sredstva za unapređivanje poljoprivredne proizvodnje nisu bili tako adaptirani da se sprovede preko zadruga, koje jedine mogu da objedine seljake i da ih organizuju tim merama, — pa su i efekti manji nego što se očekivalo. To je posledica i činjenica da je u nizu područja dominiralo gledište da je zadruga isključivo servis seljaka a ne privredna organizacija sela, i da u poslovnim odnosima sa seljakom one ne bi trebalo da akumuliraju sredstva, koja bi u daljem procesu mogla da služe za unapređivanje poljoprivrede.

Zadruga su bile postavljene kao organizacije koje treba da potpomažu seljake da im što jevtinije pružaju usluge na dosadašnjem nivou seljačke proizvodnje. One se nisu razvijale na širokom planu u ozbiljne privredne organizacije sa krupnim društvenim sredstvima za proizvodnju, koje mogu da rešavaju i ulaze u proces na selu, da dejstvuju u smislu transformacije poseda i radikalne izmene u proizvodnji.

Međutim, i pored uske materijalne baze moglo se ići brže napred, da je bilo više inicijative, korišćenja postojećih mogućnosti, naročito iskorišćavanja i sabiranja svih sitnih sredstava i korišćenja brojnih rezervi, a posebno — više konkretnog privređivanja i planskog rada.

3) Krupna gazdinstva

Krupna poljoprivredna gazdinstva sačinjavaju sledeće organizacije: 914 poljoprivrednih dobara, 704 seljačkih radnih zadruga, 1.020 zadruga ekonomija i 458 gazdinstava poljoprivrednih ustanova. Ukupna veličina poljoprivrednih površina u eksploataciji društvenih organizacija stalno se menja. Dok su pre donošenja uredbe o imovinskim odnosima i reorganizaciji zadruga ova gazdinstva imala ukupno 2.146.000 ha poljoprivredne površine, u 1955 godini nalaze se u društvenom sektoru ukupno 934.000 hektara. Ove promene nastale su iznošenjem zemlje iz zadruga, što je trajalo sve do konca 1954 godine, ili usled prenosa površina s jedne organizacije na drugu usled reorganizacije, fuzije i arondacije zemljišta.

Poljoprivredne površine društvenog sektora u hektarima¹⁾

Organizacije	1952	1954	1955
Poljoprivredna dobra	413.000	574.000	586.000
Radne zadruga	1.665.000	281.000	233.000
Zadruga ekonomije	68.000	145.000	115.000
Ukupno:	2.146.000	1.000.000	934.000

Od ukupnih poljoprivrednih površina krupnih gazdinstava na Vojvodinu otpada oko 45%, a oko 15% na Slavoniju, što znači da se u najžitorodnijem području nalazi 60% društvenog sektora od ukupnih poljoprivrednih površina. Od žitorodnog rejonu 26% se nalazi u krupnim gazdinstvima.

¹⁾ Savez poljoprivredno-šumarskih komora

Krupna gazdinstva još uvek su u fazi organizacionog razvitka. Veliki broj poljoprivrednih dobara formirao se na nearondiranom zemljišnom fondu, te ne ispunjava uslove za dobivanje kredita za investicije. Krupna gazdinstva u pogledu opremljenosti osnovnim sredstvima prošla su tek prvu fazu izgradnje, pa nisu još osposobljena za visoku produktivnost.

U poljoprivrednoj proizvodnji krupna gazdinstva nisu dosada dala znatnijih rezultata, iako ima niz primera koji pokazuju da smišljenim ulaganjem i organizacijom rada na proizvodnji, kao i načina nagrađivanja, ona mogu da daju visoku i rentabilnu produkciju.

Proizvodnja i tržišni viškovi

Struktura korišćenja oraničnih površina je sledeća:¹⁾

	Poljoprivredna dobra %	FNRJ %
oranice i bašte	100	100
žitarice	54,4	72,2
industrijsko bilje	10,3	4,9
povrće	4,2	6,4
krmeno bilje	17,5	7,1
ugari i neobrađeno	13,6	9,0

Korišćenje oranica krupnih poljoprivrednih gazdinstava povoljnije je od proseka Jugoslavije. Pada u oči jako učešće krmnoga bilja, što bi bilo pozitivno kad bi bilo praćeno povećavanjem stočnog fonda. Međutim, podaci o stočnom fondu govore da je takvo razvijanje izostalo. To znači, da se na socijalističkom gazdinstvu krmna baza proizvodi radi održavanja plodnosti tla i da se troši ekstenzivno.

Veoma je nepovoljno veliko učešće ugara i neobrađenih površina. To je slučaj kod onih dobara koja su primila oranice iz zemljišnog fonda slabog kvaliteta, a udaljena su od ekonomskog dvorišta, kao i površine nezaštićene od poplava.

Prosečni prinosi u godini 1954 i 1955 (mtc/ha)²⁾

Kulture	1954		1955	
	FNRJ 1954	polj. dobra	FNRJ	polj. dobra
pšenica	7,5	9,4	12,9	17,9
kukuruz	12,2	18,5	15,8	20,2
šećerna repa	159,0	149,0	198,0	193,0
konoplja	47,0	53,9	55,0	60,5

Iz podataka se vidi da su prosečni prinosi na dobrima kod osnovnih kultura veći od proseka Jugoslavije, dok kod šećerne repe idu ispod opšteg proseka. Međutim, treba imati u vidu da se 60% od površina ovih gazdinstava nalazi uglavnom u žitorodnom rejonu.

Uporedni pregled prinosa krupnih gazdinstava u nekim rejonima pokazuje sledeće odnose:

Prinos selj. gazdinstva = 100

Kultura-gazdinstvo	Vojvodina	Osijek	Vinkovci
Pšenica			
Poljoprivredna dobra	113,2	171,5	112,5
Seljačke radne zadruga	111,3	127,1	108,3
Kukuruz			
Poljoprivredna dobra	101,4	119,2	108,0
Seljačke radne zadruga	97,2	90,2	77,3

¹⁾ Ibid.

²⁾ SZS.

Nema sumnje da i pri sadašnjem stanju opremljenosti krupnih gazdinstava postoje znatne unutrašnje rezerve za povećanje proizvodnje. Radi ilustracije navodimo podatke prosečnih prinosa nekih organizacija sa sličnom strukturom osnovnih sredstava i istim uslovima za proizvodnju.

Kulture	SRZ u Senti		SRZ u Kikindi		PD »Bratstvo-Jedinstvo«		PD »Erdut«
	1955	1956	1955	1956	1955	1956	1956
pšenica	17,5	18,1	16,4	14,7	20,0	23,3	28,6
kukuruz	28,8	24,4	22,4	19,8	30,5	32,4	62,0
šć. repa	175,0	209,6	189,0	168,8	—	360,0	—

Kao što vidimo, radne zadruge i poljoprivreda dobra u srezu Senta i pored loših prirodnih uslova u godini 1956 beleže porast prinosa nekih kultura, jer su počele primenjivati sve mere moderne proizvodnje, uvele organizaciju rada i stimulativni sistem nagrađivanja. Nasuprot tome, radne zadruge u susednom srezu Kikinda zbog subjektivnih slabosti imaju u 1956 godini niže prosečne prinose nego u 1955 godini, pa je njihova proizvodnja u prinosima jednaka seljačkoj. Poljoprivredno dobro »Bratstvo-Jedinstvo« u Bečeju novom organizacijom rada smanjilo je radnu snagu u 1956 godini na 47%, a platni fond za 8%. Prosečna mesečna zarada radnika povećala se od 9.800 na 14.500 dinara, dok se proizvodnja u 1956 godini, inače slabo rodnoj, povećala za 13%.

Poljoprivredno dobro »Jasenovac« na Belju postiglo je u 1955 godini prosečni prinos pšenice od 30 mtc, kukuruza od 62 mtc, šećerne repe od 449 mtc i konoplje od 100 mtc na 1 hektar. Poljoprivredno dobro Verušić postiže u 1956 godini prinos od 44,5 mtc kukuruza, SRZ »Seljak« od 52,5 mtc. U 1956 godini dobro »Jasenovac« postiglo je po hektaru prinos pšenice od 34,5 mtc i šećerne repe od 600 mtc. Izneti primeri pokazuju da postoje velike potencijalne mogućnosti za povećavanje poljoprivredne proizvodnje na svim socijalističkim gazdinstvima koja prelaze na modernu proizvodnju. Isticanje ovih primera je od velikog značaja; samo tako se može pokazati put kojim treba doći do produktivne i rentabilne proizvodnje. Prelazak većine krupnih poljoprivrednih gazdinstava na takav način proizvodnje značio bi kvalitativan skok u njihovom razvoju i tek bi ih to stavilo definitivno iznad seljačke proizvodnje. To bi otvorilo sasvim nove procese u seljačkim gazdinstvima i opštim zemljoradničkim zadrugama.

Veći prinosi su u zavisnosti od upotrebe veštačkih đubriva i ostale agrotehnike. Krupna gazdinstva u 1955 godini upotrebila su u proseku na 1 hektar samo 85 kg mineralnih gnojiva, dok seljačka gazdinstva 40 kg. Poljoprivredno dobro »Jasenovac« utrošilo je u proseku 750 kg po hektaru.

Na visinu prinosa utiče i količina stajskog đubriva. Stanje stočnoga fonda omogućuje đubrenje oranica tek svake dvanaeste godine na socijalističkom sektoru (u NR Sloveniji svake četvrte, a u NR Hrvatskoj svake sedme godine), što je očigledno nedovoljno.

Mlečnost po kravi iznosila je na poljoprivrednim dobrima u 1954 godini prosečno 1.818 litara. U 1955 godini taj prosek penje se na 2.000 l, dok je opšti jugoslovenski prosek iznosio u 1954 godini 1.038 l, a u 1955 godini prosečno 1.055 l. Međutim, mnoga gazdinstva već sada postižu stajski prosek od 3—4.000 l po kravi.

U stočarstvu nisu se postigli brojniji primeri takve krupne robne proizvodnje koja bi bila jeftinija od seljačke. Bez bitnih promena u tehnološkom procesu gajenja goveda, tova svinja i proizvodnje živine ne može se osigurati rentabilnost u stočarstvu.

Nizak stočni fond socijalistička gazdinstva moraće popuniti forsiranjem vlastitog gajenja i nabavkom kvalitetnog materijala na domaćem i delimično stranim tržištu. Proces usmeravanja proizvodnje i orijentacija na što užu specijalizaciju treba da prati porast stočnog fonda, upotrebu sortnog semena, hemijskih sredstava, kao i kompletiranje gazdinstava najnužnijom mehanizacijom. Većina gazdinstava završavaju svoje poslovanje sa gubicima, baš zato što su neizgrađena, ili nisu do kraja kompletirana potrebnim sredstvima za proizvodnju.

Seljačke radne zadruge

Praksa je pokazala veliku vitalnost ovih zadruga. Iako se u suštini radi o uzadruženom skupu individualnih gazdinstava, na pretežno društvenoj zemlji (64% od ukupnih obradivih površina) i društvenim sredstvima za proizvodnju, sa svim obeležjima seljačkog karaktera proizvodnje, njihovo održanje treba pripisati baš tome što je takav oblik zadržao i seljački način obračunavanja ukupnog prihoda. Usled toga ove organizacije pokazuju na nižem naturalnom nivou proizvodnje od ostalih poljoprivrednih imanja relativno veći finansijski uspeh. Veoma je mali broj zadruga koje i u godinama nepovoljnim za proizvodnju završavaju svoje poslovanje sa gubitkom. Prosečna neto dobit po jednom hektaru kreće se od 5—10.000 dinara.

Pri ocenjivanju dosadašnjeg poslovanja radnih zadruga treba imati u vidu da su to nove organizacije sa veoma slabim iskustvima o savremenom načinu eksploatacije na krupnom posedu, nedovoljno opremljene, sa nasleđenim skupim i predimenzioniranim ekonomskim zgradama, sa zemljovlasnicima koji unašanjem zemlje u zadrugu traže u zadrugi svoju egzistenciju. Usled toga brža orijentacija u pravcu specijalizacije i komercijalizacije proizvodnje sporija je nego u ostalim organizacijama, a niz zadruga trpi od pritiska članova, kako radi obezbeđivanja najnužnijih namirnica za ishranu, tako i u pogledu visine zakupnine, koja često u sebi sadrži neekonomске motive.

Poslednjih godina većina radnih zadruga čine velike napore da se pretvore u krupna robna gazdinstva. Sve više one upotrebljavaju kvalitetno seme, mineralna đubriva, rasnu stoku, nabavljaju mehanizaciju, uvode nov sistem nagrađivanja. Iako je proces intenzifikacije u radnim zadrugama nešto sporiji, jer se radi o prelasku sa seljačkog načina proizvodnje na primenjivanje i uvođenje novih tehnoloških i ekonomskih rešenja, zadruge ulaze u taj proces. U to prvenstveno one koje raspolažu potrebnim brojem stručnjaka i koje se orijentišu na nabavku savremene opreme.

Produktivnost i ulaganja

Poljoprivredna gazdinstva trpe od veoma niske produktivnosti rada. Ona se ispoljava u velikom udelu radne snage u proizvodnji. U 1955 godini u strukturi ukupnog prihoda 34,2% otpada na platni fond radnika i nameštenika. Uporedimo li odnos zemljišnog fonda i stanje radne snage, vidimo da je u 1955 godini na jednog radnika otpadalo 6,5 hektara oranice odnosno 10,5 hektara ukupne površine.

Dobra su opterećena prevelikim brojem službenika. Dok je broj visokokvalifikovanih poljoprivrednih stručnjaka nedovoljan, poljoprivredni tehničari su nepovoljno raspoređeni po imanjima. Na jedno dobro otpada u proseku 8 službenika, 0,5 agronoma, i 2,2 tehničara. Na 1000 ha oranice otpada 20 službenika, 1,2 agronoma i 5,7 tehničara.

Produktivnost rada vidi se iz podataka o utrošku radnog vremena u satima za 1 mtc proizvoda: 1)

Kulture	Selj. gazdinstva	Soc. gazd.	Danska SAD	Pojedina napredna dobra	
pšenica	12,0	6,5	3,7	1,2	3,8
kukuruz	19,0	17,0	—	2,7	8,4
šećerna repa	3,8	3,7	1,2	0,7	1,6

Za istu količinu pšenice naša krupna gazdinstva zitorodnog područja, na koje se podaci odnose, troše dva puta više radne snage nego Danska, a pet puta više nego SAD. Kad se u radu primeni kombajn, snizi se utrošak radne snage kod pšenice na 2,2 sata za 100 kg pšenice.

Uvođenje mehanizacije nije bilo praćeno na krupnim gazdinstvima odgovarajućim sniženjem radne snage i povećanjem prinosa. Mnoga dobra raspolažu veoma slabim mehaničkim sredstvima za obrađivanje, a u velikom broju traktorski park nema najnužnije priključne mašine. Osim toga, za kompleksniju mehanizaciju nema odgovarajućeg stručnog kadra. Agrotehničari i tehničari ne poznaju dovoljno mašine. Usled toga se mašine neracionalno koriste. Berba kukuruza, šećerne repe i suncokreta vrši se rukama. Jedno od ključnih pitanja jeste mašinska obrada okopavina i spremanje sena. Sada se ovi radovi uglavnom obavljaju zapregama i ručno. Mehanizacija u stočarstvu je naročito slaba. Hranjenje stoke, pripremanje hrane, dovoženje hrane, izvoženje stajnjaka, sušenje sena itd. vrši se na sasvim primitivan način.

Organizacija rada i sistem nagrađivanja

Nova organizacija rada ide za tim da putem obračunavanja zarada prema ostvarenom proizvodu potstigne radni kolektiv na maksimalno iskorišćavanje proizvodnih sredstava (zemlje, oruđa, stoke, vode i sl.), uz primenu savremene tehnike i tehnološkog procesa u proizvodnji. Ona se zasniva na sledećim osnovnim principima:

Svako poljoprivredno gazdinstvo svojim dugoročnim programom određuje osnovni smer i pravac razvika gazdinstva. Kao privredno preduzeće ono mora u svojoj strukturi proizvodnje da obezbedi dva osnovna uslova. Jedan je čvrsta orijentacija na proizvodnju najkonjunktornijih i najinteresantnijih proizvoda za tržište, da se prema tome u svojoj proizvodnji što više komercijalizira. Drugi uslov je tehnološke prirode. Proizvodnja treba da osigura takvu plodnosmenu koja će dati kontinuiranu normalnu proizvodnju, a u samom gazdinstvu najnužnije količine za vlastitu reprodukciju, vodeći računa o maksimalnoj mogućnosti postojećih kapaciteta.

Polazeći od ovog osnovnog cilja, cela organizacija rada na gazdinstvu orijentisana je na to da radni kolektiv bude maksimalno zainteresovan za takav smer proizvodnje. Za zainteresovanost postiže se na taj način što se radnom kolektivu na dosadašnjem nivou proizvodnje priznaje onolika globalna suma zarade kolika je bila dosad isplaćivana, ali preračunata na jedinicu proizvoda. Ujedno se utvrđuje kolika će biti zarada kad dođe do većih prinosa. Pravilnikom se, dakle, utvrđuje visina premija za intenzivniju obradu, za unošenje savremenijeg tehnološkog procesa i veću produktivnost. Svaki povećani kilogram proizvoda od dosad realizovanog proseka povlači za sobom kako apsolutnu sumu veće zarade, tako i veću zaradu po jedinici proizvoda. Te proporcije zarade određuju se unapred, i radnici mogu kalkulirati i znati unapred koliko će im biti veća zarada, ako ostvare veću proizvodnju. Tako postavljeni odnosi povlače za sobom krupne promene kako u gazdinstvu tako i u samom radnom kolektivu. Pre svega, kolektiv je zainteresovan za što savremeniji tehnološki proces, koji će obezbe-

điti maksimalnu eksploataciju kapaciteta. Radnici sada imaju interesa da traže pomoć i rešenje naučnih zavoda, kao i poljoprivrednih stanica, radi postizavanja većih prinosa. S druge strane, zaoštrava se na gazdinstvu odnos između radnih grupa, koje se bore za ostvarenje veće produktivnosti, jer se globalni platni fond isplaćuje bez obzira na broj radnika i radna mesta. Preko premije za opšti finansijski uspeh gazdinstva radni kolektiv vezan je za proizvodne uspehe, kako u svojoj grupi, tako i celog gazdinstva.

U sistemu obračunavanja zarada preko nadnica odn. po radnome danu zainteresovanost za proizvodnju bila je veoma niska, jer je zarada svodila rad na određeno radno vreme, koje se u poljoprivredi, s obzirom na organski karakter proizvodnje, ne može unapred definisati. Osim toga, i sam učinak nije bio vezan za ostvarenu proizvodnju.

Poljoprivredna imanja, radne zadruge, kao i ekonomije koji su uneli novi sistem u organizaciju rada pokazuju daieko veće rezultate od onih koji rade po starom sistemu.

Raspodela dohotka

Sadašnji način raspodele ukupnog dohotka u principu je dobar. U takvom sistemu preduzeća imaju veću slobodu pri formiranju fonda plata, što je naročito važno za uvođenje nove organizacije proizvodnje i rada na dobrima. Reviziji treba podvrći jedino opozivanje zarade radnika iznad proseka plata, koje kod sadašnje poreske lestvice otežava dalju primenu nagrađivanja po produktu.

C. ULOGA I MESTO POLJOPRIVREDE U DOSADAŠNJEM PRIVREDNOM RAZVITKU JUGOSLAVIJE

Uski materijalni bkviri pretežno sitnosopstveničke poljoprivrede, uz sporu posleratnu restauraciju sredstava za proizvodnju, uticali su na kretanje poljoprivredne proizvodnje u celini. Njeno zaostajanje za razvojem ostale privrede sužava materijalnu bazu za dalju industrijalizaciju, ugrožava normalno obezbeđenje potrebnih sirovina prehranbene industrije i čini sve većom disproporciju u snabdevanju. Takva poljoprivreda utiče veoma snažno na našu ekonomiku i na društvene odnose. Prema tome, u sadašnjem periodu osnovni problem našeg razvoja jeste ukidanje disproporcije u razviku poljoprivrede i ostalih oblasti proizvodnje, kao i borba za njenu rekonstrukciju, kako u oblasti materijalne proizvodnje, tako i u postepenom, ali stalnom menjanju produkcionih odnosa.

1) Učešće poljoprivrede u ukupnom nacionalnom dohotku

Poljoprivreda ima još uvek značajan uticaj na formiranje nacionalnog dohotka, što ukazuje na našu opštu privrednu zaostalost i na nerazvijenost podele rada u društvenim razmerama.

Struktura društvenog proizvoda i narodnog dohotka

Vrste delatnosti	1954 g. ¹⁾ (tekuće cene)		Narodni dohodak ²⁾ (Cene iz 1938 g.)	
	Društveni proizvod	Narodni dohodak	1938 g.	1954 g.
Industrija i rudarstvo	43,1	42,7	19,8	35,0
Poljoprivreda	24,6	26,7	51,9	35,2
Ostale delatnosti	32,3	30,6	28,3	29,8
Ukupno:	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ Izračunato prema podacima SGJ 1956, str. 92.

²⁾ St. Stajić. »Jedan metod izračunavanja realnog nacionalnog dohotka« (»Ekonomist«, br. 1/56, str. 36).

¹⁾ Savez poljoprivrednih šumarskih komora

Prema tome, oko 1/4 ukupnog društvenog proizvoda i narodnog dohotka Jugoslavije stvara se u oblasti poljoprivrede.¹⁾ Pri promatranju gornjih odnosa ne treba zaboraviti činjenicu da je naša dosadašnja politika cena, između ostalog, imala i svrhu da se višak rada stvoren u oblasti poljoprivredne proizvodnje realizuje u oblasti industrije i razmene. Zbog toga nacionalni dohodak Jugoslavije, izražen u cenama iz 1938 g., pokazuje u svojoj strukturi veći udeo poljoprivrede. Ovakva politika bila je uslovljena potrebama industrijalizacije i zahvatanja akumulacije. Visina platnog fonda radnika i službenika bila je određena, a regulisanje lične potrošnje na selu sprovodilo se politikom cena i poreza. Ali i pored toga lična potrošnja većine seoskog stanovništva poslednjih godina rasla je brže nego gradskog stanovništva, zbog monopolističkog položaja individualnih seljaka, do koga je dolazilo na tržištu poljoprivrednih proizvoda.

Iako su u našoj ekonomici posle rata izvršene krupne promene u oblasti društvene podela rada (ogroman porast udela industrije), poljoprivreda je po svom kvantitativnom učešću u stvaranju narodnog dohotka u 1954 godini ravna industriji i rudarstvu.

Činjenica da nešto manje od 60% stanovništva zavisi od poljoprivredne proizvodnje kao pretežno ekonomske delatnosti, daje specifično obeležje kako našoj ekonomici uopšte, tako i poljoprivrednoj proizvodnji posebno.²⁾

Zaostalost i nerazvijenost proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa u oblasti poljoprivrede daje pečat svim oblastima društvene proizvodnje. Kretanje narodnog dohotka očigledno pokazuje da njegova ukupna visina direktno zavisi od ostvarene poljoprivredne proizvodnje, tako da svaki klimatski ekscres izaziva znatne oscilacije i potrese u našoj privredi.

Nacionalni dohodak i dohodak od poljoprivrede u Jugoslaviji³⁾

(Indeks 1948 = 100 na bazi stalnih cena iz 1952 g.)

Godina	Nacionalni dohodak	Poljoprivredna proizvodnja
1949	107,5	99,5
1950	98,9	71,0
1951	106,2	105,0
1952	92,5	68,9
1953	112,0	103,8
1954	113,8	89,0
1955	134,2	110,0

Stagnacija poljoprivredne proizvodnje u posleratnom periodu dovela je do značajne disproporcije između razvika industrije i poljoprivrede. Dok se u 1955 godini poljoprivredna proizvodnja kretala na predratnom nivou, industrijska proizvodnja porasla je za skoro 2,5. Prema tome, zaostalost poljoprivrede sužava mogućnost materijalne reprodukcije u nacionalnim razmerama.

2) Investiciona politika i ulaganje u poljoprivredu

U posleratnom periodu (1947—1955) na društvene investicije u poljoprivredi otpalo je svega oko 9% privrednih ili oko 7% ukupnih investicija. Počev od 1951 g. investicije u poljoprivredi se naglo smanjuju. Njihovo relativno učešće od 16,5% u ukupnim inve-

sticijama u 1950 g. smanjuje se na 4,8% od ukupnih investicija u 1952 godini. Ovakav zaokret u pogledu investiranja u poljoprivredu bio je uslovljen u investicionoj politici preorijentacijom na završavanje ključnih objekata u industriji, zatim potrebama narodne odbrane, reorganizacijom SRZ itd.

Ulaganja u periodu 1947/55 godine⁴⁾

(u milionima dinara i cenama iz 1955 godine)

	Ukupno 1947-55	Polj. dobra i ustanove	Zadružni sektor	Melioracije	Privatni sektor
Ukupno	518.500	135.000	76.000	25.000	282.500
%	100	26,0	14,7	4,8	54,5
Godišnji prosek	57.610	15.000	8.444	2.780	31.400 ⁵⁾

Uzrok niske produktivnosti u poljoprivredi nesumnjivo je niska tehnička baza. Ukupna ulaganja u poljoprivredu bila su nedovoljna.

Prosečna godišnja ulaganja u poljoprivredu iz društvenih sredstava u periodu 1947/51 iznosila su — u cenama iz 1955 g. — oko 26.224 miliona dinara, a u periodu 1952/55 samo oko 21.500 miliona dinara. Efekat ulaganja u periodu 1952/55 bio je, međutim, daleko veći i više se odrazio na proizvodnji. Rasipanje sredstava u nepotrebne ili u neproizvodne investicije bilo je znatno manje nego u prethodnom periodu, u kome su znatna sredstva odvojena za izgradnju zadružnih domova (oko 20.000 miliona dinara u cenama iz 1955 g.), zatim za izgradnju radničkih stanova, trgovačkih tovljista itd. Treba takode imati u vidu da je zbog nedovoljnog iskustva u tom periodu gradnje bilo veoma skupo, da su se tek sticala iskustva u projektovanju poljoprivrednih objekata, da je izvestan broj melioracionih objekata još u fazi izgradnje.

Posle 1952 godine iznos investicija u poljoprivredi postepeno se povećava i u 1955 godini dostiže nivo od 7% ukupnih investicija. Sredstva uložena u ovom periodu daju veće efekte a, najviše zbog prirode tih ulaganja, ona još nisu aktivirana. To se odnosi na ulaganja u melioracije, voćnjake i vinograde. Prilikom ocenjivanja društvenih ulaganja u prethodnom periodu treba imati u vidu da je njihov nivo veoma nizak, uzme li se u obzir da su posleratna ulaganja individualnih gazdinstava u celini manja. Tako posmatrano, društvena ulaganja u poljoprivredu u prethodnom periodu pokazala su se kao krajnje nedovoljna da brže razviju sredstva za proizvodnju u poljoprivredi. Neto ulaganja iznosila su samo oko 18.500 dinara po 1 ha poljoprivredne površine. Ovo je suviše malo, pogotovu kad se ima u vidu da nabavna vrednost svih osnovnih sredstava u poljoprivredi Jugoslavije (prema jednoj gruboj oceni) iznosi samo oko 100.000 dinara po 1 hektaru.

3) Mere ekonomske politike u poljoprivredi

Osnovne mere naše ekonomske politike odražavale su se na poljoprivredi preko kreditne politike, poreza i cena i tržišta.

a) Kreditiranje poljoprivrede

Za kreditiranje investicija u postojećem sistemu imamo Opšti investicioni fond, republičke i sreske investicione fondove, kao i opštinske investicione fondove. Visina priliva sredstava u ove fondove, kao

¹⁾ Podaci SZPP. U društveni sektor su uključene i poljoprivredne ustanove: rasadnici, stanice, škole, naučne ustanove i sl.

²⁾ Od 31.400 miliona dinara amortizacija je 26.400 miliona, a neto ulaganja samo 5.000 miliona dinara, uglavnom u povećanje stočnog fonda.

¹⁾ Ilustracije radi navodimo učešće poljoprivrede u ukupnom dohotku u nekim zemljama: Italija — 26,4%, Austrija — 14,4%, Danska — 15,2%, Holandija — 12,7%, Zapadna Nemačka — 10,6%, Belgija — 8,4%, Engleska — 5,6%, USA — 5,9% («Poljoprivreda sveta», str. 505).

²⁾ Ti odnosi su u nekim zemljama sledeći: Italija — 44%, Francuska — 25%, Danska — 24%, Austrija — 22%, Zapadna Nemačka — 15%, USA — 15%, Belgija — 13%, Holandija — 12%, Engleska — 6% (Yearbook of Food and Agricultural Statistics 1953, Volume VII, Part I, str. 16).

³⁾ Podaci SZPP; podaci za 1956 g. u celom elaboratu gotovo se i ne daju jer još nisu objavljeni.

i visina njihovog utroška, utvrđuje se društvenim planom. Svaki od tih fondova je samostalan. Sredstvima nižih fondova može se participirati kod viših fondova. U sistemu nije dosad praktikovano, iako za to nije bilo smetnji, da i viši fondovi učestvuju u nižim kod raznih namena za koje je federacija zainteresovana.

Važećim propisima regulisano je da se investicioni krediti iz ovih fondova mogu davati poljoprivrednim organizacijama samo putem konkursa, sem kredita za nabavku poljoprivredne mehanizacije i za povećanje stočnog fonda iz sopstvenog zapata, koji se stalno odobravaju. Organizacije koje traže investicioni kredit moraju imati završne račune, ažurno knjigovodstvo i pozitivno stanje računa kod banke. One moraju podneti i propisanu ekonomsko-tehničku dokumentaciju.

U sistemu postoji mogućnost da se u investicionim fondovima za poljoprivredu utvrde namenski krugovi. Ovo vrlo efikasno sredstvo usmeravanja ulaganja u poljoprivredu u prethodnom periodu relativno je malo korišćeno. Uglavnom zbog nedostatka elaborata, a i zbog malih zahteva za ove namene za koje je bio utvrđen poseban krug, moralo se u praksi odustati od krugova. Treba naglasiti da putem utvrđivanja posebnih krugova i konkursa postoje u sistemu takođe mogućnosti usmeravanja ulaganja u pojedine rejone.

Nedostatak perspektivnog plana i pojedinačnih programa razvoja socijalističkih gazdinstava i opštih zadruga onemogućio je da se u prethodnom periodu u politici ulaganja ide u još većoj meri na kreditiranje onih namena kojima se rešavaju ključni problemi naše poljoprivrede. Pritom naročito se ne sme zaboraviti da je tome doprineo i nedostatak posebne investicione službe pri udruženjima, savezima, poljoprivrednim organizacijama i narodnim odborima.

Poljoprivredne organizacije plaćaju kamatu po nižoj stopi na stalna obrtna sredstva za poljoprivrednu proizvodnju, što bi u sistemu trebalo i dalje zadržati.

Sa izuzetkom 1954 i 1955 godine, kad je dato oko 5.000 miliona dinara kredita, individualnim proizvođačima ni ranije ni docnije nisu davani krediti. Istina, postojao je poseban oblik kreditiranja, preko sredstava za proizvodnju i novčanog avansa prilikom ugovaranja industrijskih kultura i drugih proizvoda.

b) Poreska politika

Prelazak na oporezivanje po katastru nesumnjivo je imao povoljno dejstvo na poljoprivrednu proizvodnju individualnih gazdinstava. Međutim, jaka progresija u poreskim stopama i nestabilnost tržišta i cena unosi kod proizvođača nesigurnost u njegove poreske obaveze, smanjuje njegov interes za ulaganje u proizvodnju, a kod viših kategorija poreskih obveznika imala je takva poreska politika za posledicu bržu deobu poseda, jer su još uvek njihove ukupne poreske obaveze išle i do 60% od katastarskog prihoda. Osim toga, pojave preterivanja u određivanju stopa opštinskog poreza unosile su u različita područja prevelika opterećenja.

Naročito nepovoljno je dejstvovalo naglo povećanje poreskih obaveza u 1956 godini za preko 50% u odnosu na 1955 godinu. Kao što je nepovoljno bilo ovako naglo povećanje poreza, tako zaslužuje kritiku i činjenica da su cene od 1952 godine stalno rasle, a da je visina poreza ostajala sve do 1956 godine na istom nivou kao i 1952 godine.

U dosadašnjoj praksi porez je vrlo malo korišćen kao instrumenat za unapređenje proizvodnje, a retko se praktikovalo otpisivanje poreza u slučajevima elementarnih nepogoda koje su sa svoje strane doprinosile smanjenju osnovnih sredstava za proizvodnju kod individualnih proizvođača. Ali u ovakvim slučajevima i nije bitno otpisivanje poreza, već razvijanje

kooperacije, kreditiranja i osiguranja, kako za investicije, tako i za slučajevne elementarnih nepogoda.

c) Tržište i cene poljoprivrednih proizvoda

Sve do poslednje godine potražnja poljoprivrednih proizvoda nadmašivala je ponudu, što je izazivalo na tržištu poremećaje i kolebanja, kao i porast cena poljoprivrednih proizvoda, stvaranje unutarnjih dispariteta, iscrpljenje zaliha, a kod niza proizvoda i opadanje kvaliteta.

Oko dve petine finalne poljoprivredne proizvodnje predstavlja tržišne viškove. Fizički volumen tržišnih viškova nije dostigao u proteklom periodu predratni nivo; tek je u godini 1955 došlo do njihovog većeg povećanja. U periodu 1947/55 tržišni viškovi iznosili su u proseku 94% prema 1930/39, proseku 1953/55 iznosio je 99%, a u 1955 godini — 109% prema predratnom. To jasno govori da proizvodnja za tržište postepeno raste.

Asortiman proizvoda na tržištu znatno se izmenio. U ukupnoj strukturi tržišnih viškova žitarice beleže snažan pad. Taj pad rezultat je manje proizvodnje žita i povećanja potrošnje žita za stočarstvo. Karakterističan je osetan porast proizvodnje za tržište povrća, voća i vina, kao i cele stočarske grane. I pored pada tržišnih viškova žita od 1953 do 1955 godine za 22 poena, ipak je ukupna proizvodnja za tržište u poljoprivredi porasla za 5 poena.

Oscilacije u opštem volumenu proizvodnje za tržište, kao i kod osnovnih grana prehranbenih proizvoda, očigledne su. Nedostajala je smišljena politika u stvaranju rezervi za intervenisanje, bar za one proizvode gde je to moguće, kao: za suve mahunjače, za stočnu hranu i slično.

Međutim, u celini posmatrana, poljoprivredna proizvodnja još uvek bitno zaostaje za razvojem tržišta. I upravo u razbijanju zastarelih načina proizvodnje, koje industrijski razvitak mora da nameće poljoprivredi, odražava se razvijenije tržište. Ma koliko da je tržište razvijenije i da je ponuda bila iznad tražnje, u celom posleratnom periodu nije bilo dovoljno industrijske robe za selo, naročito investicionih materijala i trajnih potrošnih dobara, što je takođe imalo uticaja na količine poljoprivrednih proizvoda koji se prodaju. Potrebno je selu dati više robe, naročito industrijske, što će uticati da poljoprivredni proizvođači povećaju proizvodnju za tržište.

Za pravilnu ocenu razmene sa selom veoma je važno utvrditi i odnose u nivou cena između osnovnih industrijskih i poljoprivrednih proizvoda.

Indeks cena industrijskih proizvoda za selo i poljoprivrednih proizvoda (1938 = 100)

Roba za selo		Poljoprivredni proizvod	
Vrste robe	u 1955 g.	Vrste robe	u 1955 g.
so	1.240	šećerna repa	2.045
duvan	727	suncokret	1.400
petrolej	1.314	jabuke	1.263
šećer	1.289	goveda za klanje	2.277
šajak	2.112	svinje za klanje	2.165
platno narodno	3.686	mleko	1.546
cic	4.800	prskalica za	
opanci gumeni	1.906	vinograd	1.142
lonci emajl	2.425	cement	2.529
poljopriv. alat	1.450	daske	6.465
plug	1.145	ekseri	2.944
pšenica	1.922	plavi kamen	2.000
kukuruz	2.353	superfosfat	531
konoplja	1.833		

Povoljan odnos cena poljoprivrednih proizvoda prema industrijskim proizvodima u celini nije zbog naših mera stavio u isti položaj proizvođače svih pro-

izvoda, a sami prednji odnosj govore da nisu stimulatívni za intenzivnu proizvodnju. Neka sredstva za proizvodnju i neke vrste potrošne industrijske robe za selo su vanredno skupi, dok duvan, šećer i so imaju vrlo nisku cenu.

Niske indekse imaju regresirani reprodukcioní materijali. Oni se postepeno podižu izmenom regresne politike, ali pošto se ovde radi o primeni novih sredstava i njihovom uvođenju u proizvodnju, to se ne mogu praviti veliki skokovi. Ovakva politika dala je dosada rezultate u hemizaciji i mehanizaciji.

Opšti zbirni odnosi cena u razmeni selo — grad pokazuju sledeću razvojnu tendenciju:

Proizvodi:	1938 = 100			
	1952	1953	1954	1955
poljoprivredni	1.375	1.550	1.729	1.958
industrijski	1.823	1.714	1.609	1.729
odnosi:				
poljoprivreda	100	100	100	100
industrija	132	110	93	88

Naglo pomeranje cena u korist poljoprivrednih proizvoda rezultat je različitog tempa razvika industrijske i poljoprivredne proizvodnje. Dok je industrijska proizvodnja zabeležila u poslednjim godinama snažan uspon, poljoprivredna proizvodnja uglavnom stagnira. Iz ovog proizilazi različiti intenzitet ponude i tražnje, pa prema tome i različito kretanje cena jednih i drugih proizvoda. Prema tome, pomeranje cena u korist poljoprivrednih proizvoda je u najvećoj meri rezultat materijalnih kretanja na tržištu.

Novčani prihodi sela bili su u proteklih godinama u značajnom porastu:

Novčani prihodi celokupnog stanovništva

	1952	1953	1954	1955
Prihod u milijardama din.	509	616	632	744
Indeks	82	100	102	120

Novčani prihodi sela (Otkup i pijaca)

	1952	1953	1954	1955
Prihodi u milijardama din.	192	202	234	284
Indeks	59	100	116	140

Novčani prihodi sela od poljoprivrede

	1952	1953	1954	1955
Prihodi u milijardama din.	92	125	143	180
Indeks prihoda	72	100	114	144
Indeks cena	95	100	114	120

Ako indeks kretanja prihoda sela od poljoprivrede uporedimo sa indeksom kretanja cena, vidimo da tržišni viškovi u poljoprivredi rastu od ukidanja administrativnog perioda.

U istom periodu je brži porast prihoda seoskog stanovništva nego gradskog. Iz ovakvog kretanja novčanih prihoda stanovništva rezultirala je izvesna preraspodela potrošnog fonda na štetu gradskog stanovništva u poslednjim godinama. Ovaj nepovoljni proces nije rezultat povećanja proizvodnje, nego stalno nedovoljno snabdevenog tržišta poljoprivrednim proizvodima, što rađa i stalne špekulativne tendencije. Treba osloboditi tržište poljoprivrednih proizvoda od administrativnih upletanja i treba održavati pravilne paritete u cenama poljoprivrednih proizvoda.

Cene poljoprivrednih proizvoda

U toku poslednjih godina nivo cena poljoprivrednih proizvoda u stalnom je porastu, iako se stepen disproporcije između industrijskih i poljoprivrednih proizvoda smanjio, ali na višem nivou cena. Ako uzmemo 1953 godinu kao 100, imamo ovakvu tendenciju kretanja cena za poslednje dve godine:

Indeks cena poljoprivrednih proizvoda¹⁾

Grana proizvodnje	Trgovina na veliko		Trgovina na malo		Proizvođač	
	1954	1955	1954	1955	1954	1955
žitarice	102	127	85	115	99	125
povrće	55	85	71	88	72	129
stočna hrana	92	120	80	125	99	132
stoka za klanje	110	131	—	—	121	136
stočni proizvodi	147	110	116	137	—	—
alkoholni proizvodi	89	101	92	103	89	101
mlečni proizvodi	96	125	103	122	—	—

poljoprivreda						
ukupno	104	121	96	119	111	126
potrošna roba	—	—	98	104	93	98

Izneti podaci o kretanju cena pokazuju stalan uspon cena poljoprivrednih proizvoda, kako u merodnoj 1954 godini, tako i u 1955 kad je opšti volumen prodaje bio veći od 9% od predratnog, odnosno za 22% veći od onog u 1954 godini. Kao što se vidi, ne može se kretanje cena u celini pripisati samo kretanju proizvoda, već one zavise i od organizacije otkupa.

Cene poljoprivrednih proizvoda su u 1956 godini u daljem porastu, ali je porast bio znatno blaži nego ranijih godina. Međutim, u ukupnim odnosima selo — grad došlo je do značajnih promena prema ranijim godinama. Zaustavljen je porast kupovnih fondova seoskog stanovništva povećanjem poreza, smanjivanjem zaposlenosti na selu, smanjivanjem kirijašenja itd. Definitivnu ocenu ovih mera još je rano dati.

Povoljan položaj na tržištu, u celini posmatrano, nije isti za sve poljoprivredne proizvođače. Transportni uslovi i dosta slaba organizacija prometa čine da je položajna renta veoma visoka. Seljaci u bližjoj okolini velikih gradova vrše jak uticaj na tržištu poljoprivrednih proizvoda. Tako, prema jednoj analizi, seljak danas dovozi na tržište oko 45% od svih tržišnih viškova voća. Kod stočnih proizvoda (mleko, jaja i živina) taj procenat penje se na oko 60%, kod povrća — oko 75%.

Administrativni režim cena i prometa žita, uz jaku intervenciju uvoza, u čitavom periodu činio je položaj proizvođača žitarica znatno nepovoljnijim u odnosu na ostale proizvođače. Međutim, poslednjih godina najveći deo slobodnog prometa žita vršio se na seljačkoj pijaci i u međuseljačkom prometu po slobodno formiranim cenama koje su bile znatno iznad određenih cena.

Slabosti u preradi i nedostatak savremenih sredstava za uskladištenje i transport predstavljaju posebne teškoće. Zbog toga se događa, naročito kad je povećana ponuda povrća, da se proizvodi ne otkupe, a cene padnu ispod proizvodnih troškova, što povlači za sobom smanjenje zasejanih površina ili smanjenje gajenja stoke u narednoj godini, a time dolazi do novih teškoća na tržištu. Organizovana akcija trgovine preko ugovora sa zadrugama, uz garanciju minimalnih cena i preuzimanje svih proizvedenih količina, mogla bi u znatnoj meri ublažiti ove pojave. Ali situacija će se poboljšati rekonstrukcijom i završavanjem objekata prehrambene industrije, magacina i hladnjača.

4) Snabdevanje industrije sirovinama

U posleratnom periodu znatno je povećana potražnja proizvoda prehrambene industrije. Iako se znatne količine sirovina za prehrambenu industriju uvoze iz inostranstva, pojedine grane prehrambene industrije — uglavnom zbog nestašice sirovina — u vrlo maloj meri koriste svoje kapacitete.

¹⁾ Iz SGJ 1956, str. 263—265.

Kapaciteti u prehrambenoj industriji i njihovo kretanje¹⁾

Industrija	Kapaciteti u 1955 godini u hiljadama tona	Korišćenje kapaciteta 1953/55 g.
prerada voća i povrća	57	28%
šećerane	160	79%
skrob	44	70%
pivare	126	57%
jestivo ulje	55	58%
klanice	78	39%
mlinovi	1.700	80%
ribe	20	22%

Analognu situaciju imamo i u tekstilnoj i kožnoj industriji. I one ne koriste u potpunosti svoje kapacitete. Uvoz sirovog pamuka, vune i kože iz godine u godinu raste. U 1955 godini uvezeno je pamuka i vune u vrednosti od 14.194 miliona dinara, što iznosi preko 16% od vrednosti našeg ukupnog uvoza²⁾ u istoj godini.

Osnovni preduslov za dalji razvoj prehrambene industrije je znatno povećanje proizvodnje onih poljoprivrednih proizvoda koji predstavljaju njenu sirovinску bazu.

5) Uvoz i izvoz poljoprivrednih proizvoda

Disproporcija između poljoprivredne proizvodnje, koja stagnira, i potreba stanovništva i privrede, koje rastu, dovodi do znatnog uvoza poljoprivrednih proizvoda i do veoma ozbiljnih reperkusija na naš platni bilans sa inostranstvom.

Od 1947 godine naš platni bilans je stalno negativan i u njemu postoji iz godine u godinu tendencija povećanja deficita, što je normalna stvar u periodu industrijalizacije, pri čemu deficit koji nastaje između uvoza i izvoza poljoprivrednih proizvoda igra značajnu ulogu.

U ukupnom jugoslovenskom uvozu veoma značajnu stavku čini uvoz pšenice.

Kako se kretao uvoz pšenice po godinama i njegovo učešće u ukupnom uvozu, vidi se iz sledećeg pregleda:

Kretanje uvoza pšenice 1939—1955 g.³⁾

Godina	tona	miliona dinara	% učešća u ukupnom uvozu
1939	25	0,0	0,0
1952	432.943	19.258	12,6
1953	758.043	21.744	18,3
1954	831.554	18.677	18,3
1955	975.383	22.719	17,1

U ukupnom uvozu poljoprivrednih prehrambenih proizvoda uvoz pšenice je po vrednosti sudelovao u 1954 godini sa 48%, a u 1955 godini sa 38,8%. Za nas je naročito nepovoljno to što smo u pogledu uvoza pšenice vezani za određene zemlje što može da ima negativne ekonomske i političke posledice.

Struktura ukupnog uvoza i izvoza takva je da platni bilans jako zavisi od uspeha poljoprivredne proizvodnje. Velika stavka uvoza pšenice i drugih prehrambenih artikala ograničava nam neophodan uvoz materijala za reprodukciju i opreme, a i pojedinih proizvoda za široku potrošnju. Potencijalne mogućnosti

poljoprivrede su, međutim, takve da se — u perspektivi — možemo sasvim osloboditi od uvoza najznačajnijih proizvoda.

*
* * *

Iz napred izloženog stanja poljoprivredne proizvodnje, iskorišćavanja fondova posedovne strukture i učešća poljoprivrede u našoj ekonomici vidi se da je niz objektivnih i subjektivnih faktora uticao na takvo stanje i zaostajanje naše poljoprivrede.

1. Jedan od osnovnih uzroka niske produktivnosti u poljoprivrednoj proizvodnji i sadašnjim odnosima na selu leži u niskoj tehničkoj bazi u poljoprivredi. To je posledica niskih ulaganja u poljoprivredu u celom našem istoriskom razvoju.

U predratnim uslovima sitnosopstvenička struktura poseda u tipičnoj agrarno zaostaljoj zemlji nije mogla obezbediti razvitak poljoprivrede. U posleratnim uslovima naša osnovna orijentacija bila je industrijalizacija zemlje i jačanje njenih odbranbenih snaga. Prema tome, u određenim međunarodnim uslovima nije se mogla izvršiti u isto vreme i industrijalizacija zemlje i unapređenje njene poljoprivrede, kad smo se kao zaostala zemlja bili odlučili na industrijalizaciju. Dakle, bili smo svesni da poljoprivreda ne može napredovati i pratiti razvoj industrije.

Može se opravdano postaviti pitanje: da li je to zaostajanje moralo biti takvo kakvo je, ili se sa postojećim sredstvima moglo učiniti nešto više na unapređenju poljoprivrede? Ali u svakom slučaju to nije odlučujuće.

Međutim, industrijalizacijom stvoreni su preduslovi za unapređivanje poljoprivrede, tj. išli smo putem kojim su prošle sve razvijene zemlje. Industrijalizacija obezbeđuje poljoprivredi savremena sredstva za proizvodnju, proširuje i stabilizuje tržište, menja socijalnu strukturu stanovništva i rasterećuje poljoprivredu od viška radne snage.

Zatim, naročito je važno da se sredstva akumulirana u industriji pod povoljnijim uslovima prelivaju u poljoprivredu. Tako su upravo i sazreli uslovi da se u narednom periodu, pored dalje industrijalizacije, vrše obimnija društvena ulaganja u poljoprivredu u cilju menjanja načina proizvodnje u njoj.

2. Sledeći bitan uzrok zaostajanja poljoprivrede leži u promenama strukture sela, nastalim kao posledica industrijalizacije i značajnih promena u vlasničkim odnosima, u napuštanju poljoprivrede kao osnovnog zanimanja, u relativno dugom i bezuspešnom pokušaju rešavanja strukture poseda kolektivizacijom i sl.

Proces industrijalizacije nije se stalno odvijao intenzivno, niti su se podjednako na poljoprivredi odražavali njegovi efekti u svim delovima zemlje. U Sloveniji, naprimer, ovi procesi su pomogli intenzifikaciji, dok su u Bosni i Hercegovini i drugim rejonima oni vodili smanjenju poljoprivredne proizvodnje. Promene strukture poseda imale su negativan odrazaj naročito u žitnorodnom području, gde je usled neusklađenog dejstva ekonomskih mera dolazilo u celom posleratnom periodu do izbegavanja investiranja.

U žitnorodnom području, koje je za poljoprivrednu proizvodnju najznačajnije, stvoren je spoljnom i unutrašnjom kolonizacijom niz novih individualnih gazdinstava bez dovoljno iskustava u proizvodnji i bez dovoljno sredstava za rad. Tako Vojvodina i Slavonija danas manje proizvode nego pre rata. Krupna socijalistička gazdinstva nisu dala očekivane rezultate zbog nedostatka modernih sredstava za proizvodnju, načina planiranja i upravljanja, načina stimuliranja radnih kolektiva i drugih subjektivnih razloga.

Izmene u strukturi stanovništva i povećani standard najširih njegovih slojeva proširili su unutarne tržište i izazvali tražnju prehrambenih proizvoda stalno veću od ponude. To je dovelo dobar deo indivi-

¹⁾ SZPP: »Materijal za perspektivni plan poljoprivrede«, I deo, str. 81 i 82.

²⁾ SCU 1956, str. 197 i 209.

³⁾ Narodna banka FNRJ: »Godišnji izveštaj« za 1955 g., str. 108.

dualnih proizvođača u monopolistički položaj u proizvodnji i na tržištu i prouzrokovalo stalan porast cena poljoprivrednih proizvoda. Uz to su prihodi sela stalno rasli zarađivanjem van poljoprivrede.

3. Orijentacija na kolektivizaciju dovela je do daljeg smanjenja sredstava za proizvodnju u individualnim gazdinstvima. Kolektivizacija je, uz niz ostalih administrativnih mera, stvorila kod individualnih proizvođača psihozu nestabilnosti, koja je bila još pojačana tada nepovoljnom spoljopolitičkom situacijom.

4. Dugoročne tendencije degradiranja zemljišnog fonda, stalan porast erodiranih površina, sve razornije dejstvo bujica i poplava, zapuštanje sistema odvodnjavanja, i usled toga zabarivanje i zaslanjivanje zemljišta — doveli su do smanjivanja proizvodnih kapaciteta i produktivnosti zemljišta.

Slične i skoro iste dugoročne tendencije postoje i kod stočnog fonda. Još od početka ovog veka, posmatran u celini, stočni fond brojno stagnira ili opada.

Kako vidimo, u raznim društvenim sistemima kod nas i u svim dosadašnjim metodima agrarne politike manifestovale su se iste tendencije u dugoročnim pojavama stagnacije poljoprivredne proizvodnje i u stalnom procesu usitnjavanja seljačkog poseda.

5. Individualna seljačka gazdinstva, sa današnjom strukturom poseda, snabdevenošću sredstvima za proizvodnju i strukturom dohotka, ako se posmatraju u celini, nisu sposobna za proširenu reprodukciju, a nivo i metod njihove proizvodnje došli su u ozbiljan sukob sa zahtevima potrošnje i sa našim ekonomskim razvikom.

6. Na stanje i razvitak poljoprivrede, sa ovakvom njenom strukturom i fondovima, imale su uticaja i sve naše ekonomske mere, kao što su: obavezni otкуп, progresivno oporezivanje, subjektivno odmeravama dohoci, nestabilne i međusobno neusklađene cene poljoprivrednih proizvoda, bez obzira što su one u pojedinim periodima imale povoljniji paritet nego pre rata. Sve te mere bile su nužne i neizbežne u našim uslovima industrijalizacije i spoljopolitičke situacije. Prema tome njihova cena treba da proizilazi iz ukupnog društveno-ekonomskog razvoja zemlje, a ne samo iz stepena razvika poljoprivrede.

Međutim, u sprovođenju ekonomskih mera u našoj tekućoj politici za poslednjih nekoliko godina ima pojava koje nisu stimulisale razvoj u poljoprivredi u pravcu dade osnovne političko-ekonomske orijentacije. Nesinhronizovanost naših mera u pogledu cena poljoprivrednih proizvoda, izvoznih faktora i izvoznih koeficijenata dovela je do nestabilnosti cena u pojedinim sezonama u područjima na inače vrlo stimulativnom tržištu u celini, a to je opet dovelo do znatnih oscilacija u stočnom fondu i do pada proizvodnje pojedinih vrsta poljoprivrednih proizvoda. Isto tako, neelastična primena poreskih olakšica na proizvođače postradale od elementarnih nepogoda, kao i oslobođenje od poreza za izvršene investicije negativno su delovali na proizvodnju. Naravno je sve do 1956 godine bila neusklađena kreditna politika sa potrebama razvijanja zadrugarstva. Ni dosada svi problemi u kreditiranju zadruga i poslovnih saveza nisu u potpunosti rešeni.

7. Poljoprivredna služba u celini u čitavom periodu nije bila dovoljno razvijena niti opremljena tako da može pružiti odgovarajuću pomoć poljoprivrednim organizacijama. Uz to ova služba nije bila ni organizaciono postavljena da rešava probleme unapređivanja proizvodnje preko poljoprivrednih organizacija, naročito zemljoradničkih zadruga.

8. Od 1953 godine primenom čitavog niza novih mera predviđao se stalan porast poljoprivredne proizvodnje. Ali te mere dejstvovale su izolovano i u nepovoljnim uslovima, da bi dale očekivane efekte, jer se položaj poljoprivrede zbog opštih privrednih uslova u raspodeli sredstava sporo i postepeno menjao. Naša praktična orijentacija bila je bazirana na tome da se

u poljoprivredi oslobodenoj administrativnih mera i uz dejstvo tržišta, a pomoću sredstava za reprodukciju, koja treba da daju brže efekte, brže povećava proizvodnja. U vezi s tim znatno se povećala primena veštačkih đubriva, sredstava za zaštitu bilja i stoke, kao i sortnog semena. Ove mere su za posledje tri godine bez sumnje zaustavile opadanje proizvodnje, ublažile stalnu disproporciju između porasta stanovništva i proizvodnje hrane i dale pozitivne rezultate u saniranju i stabilizaciji seljaka, odnosno dale novu orijentaciju na selu i ubrzale razvoj zadruga.

Osnovni nedostatak ovog perioda u nastojanjima za unapređivanje poljoprivrede bio je u tome što se nisu dovoljno respektovali procesi koji su se dešavali na selu. Umesto da se išlo na snažno jačanje sredstava za proizvodnju preko zadruga i poljoprivrednih dobara, kao nosilaca proširene reprodukcije, zadruga i dobra su sve do 1956 godine uglavnom vegetirali, idejno, organizaciono i materijalno nesposobni da postanu centri za unapređivanje poljoprivrede u smislu menjanja načina proizvodnje na individualnom posedu, koji sam, bez zadruga, nije u stanju da to vrši.

9. Celokupna ova situacija u poljoprivredi došla je do izražaja kroz sledeće osnovne neravnomernosti stvorene novim uslovima i potrebama razvijenije privrede:

Ukupna poljoprivredna proizvodnja je vrlo niska, sa jednostranom strukturom — pretežno žitarska, sa vrlo niskim učešćem stočarstva u ukupnom obimu proizvodnje, kao i niskim učešćem ostalih intenzivnih kultura. Jednom reči, proizvodnja je u celini uzev — ekstenzivna, sa niskim prinosima po hektaru, grlu stoke i produktivnošću po čoveku.

Porast stanovništva je vrlo brz, a još brža promena socijalne strukture stanovništva, koja ide ispred porasta poljoprivredne proizvodnje.

Nerazvijena poljoprivreda kao sirovinaska baza ne pruža uslove za brzi razvoj čitavog niza industrija, a ni postojeća prehranbena industrija nije snabdevena odgovarajućim potrebama u sirovinama.

Spor razvitak poljoprivredne proizvodnje i, prema tome, nizak dohodak u poljoprivredi usporava dalju industrijalizaciju, jer sužava tržište nekih asortimana industrijske robe, kao što su neki investicioni materijali i trajna potrošna dobra.

Deficitarnost poljoprivredne proizvodnje dovodi do vrlo velikog uvoza hrane, što sužava uvoz sirovina, sredstava rada i robe široke potrošnje, te usporava porast životnog standarda.

Nerazvijene proizvodne snage u poljoprivredi usporavaju promenu društvenih odnosa, a to nužno mora da se odražava na tempo razvoja društvenog upravljanja u celoj privredi i životu.

10. Naš dalji društveni i privredni razvoj nužno traži kvalitativne promene u poljoprivrednoj proizvodnji. Takve promene moguće su samo uz promenu načina proizvodnje, koja povlači primenu savremenih sredstava za proizvodnju, tj. nove tehnološke postupke u proizvodnji, prometu i preradi poljoprivrednih proizvoda.

Individualno seljačko gazdinstvo uz današnji nivo poljoprivredne proizvodnje a povećanu ličnu potrošnju jedva vrši prostu reprodukciju prihodima od poljoprivrede. Prema tome, ono ne može da bude nosilac proširene reprodukcije u takvim razmerama koje bi omogućavale nabavku modernih sredstava za proizvodnju i primenu savremene tehnologije. Ta gazdinstva u ogromnoj većini nisu sposobna da nabave ni obrtna sredstva za modernu proizvodnju, te se nameće nužna potreba za kooperaciju i u oblasti obrtnih kredita koje traži takva proizvodnja.

Očigledno je da u našim uslovima značajnijih kvalitativnih promena u poljoprivrednoj proizvodnji ne može biti u ovakvim proizvodnim odnosima u poljoprivredi. Poljoprivredna proizvodnja traži moderne tehnološke postupke. Za nju su potrebna znatna in-

vesticiona sredstva. Ta sredstva ne mogu se realizovati na bazi sitnog seljačkog poseda. Prema tome, neophodna je promena društvenih odnosa, koji jedini stvaraju uslove za modernizaciju poljoprivredne proizvodnje. Moderna proizvodnja vodi podružljavanju procesa rada preko zadruga i njihovih proizvodnih jedinica, pa prema tome traži primenu i jače angažovanje krupnih društvenih sredstava za proizvodnju. Svaki drugi put kojim bismo se orijentisali je sa ekonomskog stanovišta nemoguć, jer individualno seljačko gazdinstvo samo nema materijalnih snaga za ozbiljnije unapređenje poljoprivredne proizvodnje, a bez znatnog povećanja proizvodnje ne može se ni zamisliti socijalistički preobražaj sela.

S druge strane, orijentisati se na samostalnog individualnog seljaka kao glavnog nosioca proširene proizvodnje u poljoprivredi značilo bi prepustiti selo njegovoj stihiskoj ekonomskoj i socijalnoj diferencijaciji, što nam ne bi pružilo potrebno rešenje u proizvodnji, a otvorilo bi put kapitalističkoj stihiji i dovelo do zaoštavanja klasnih suprotnosti na selu, što potvrđuje razvoj poljoprivrede u staroj Jugoslaviji. Time bi bio usporen proces ekonomskog i društvenog razvika cele zemlje.

11. Jedini put za menjanje načina proizvodnje na seljačkim gazdinstvima jeste pružanje zemljoradničkim zadrugama svih uslova da, upravljajući društvenim sredstvima za proizvodnju, organizuju modernu proizvodnju i na individualnim gazdinstvima, a time udružuju individualne proizvođače u socijalističke poljoprivredne organizacije na bazi društvenih sredstava za proizvodnju. Putem kooperacije mogu se stvoriti uslovi da se razvije intenzivna proizvodnja i na zemlji individualnih seljaka. Samim tim se menjaju i društveni odnosi na selu.

Prema tome, suština naše politike treba da bude u postepenom podružljavanju procesa poljoprivredne proizvodnje i procesa proširene reprodukcije u poljoprivredi putem povećanja i razvijanja osnovnih sredstava za proizvodnju u okviru opšte zemljoradničke zadruge, i to bez nasilnog diranja u individualno vlasništvo nad zemljom.

Osnovna pretpostavka za ostvarivanje ovakvog socijalističkog preobražaja poljoprivrede jeste da se kooperacija između individualnih seljaka i socijalističkih zadrughnih organizacija stvara, kao i dosada, na bazi slobodnog međusobnog ugovornog odnosa i obostranog ekonomskog interesa i pravlačnosti, bez političkog pritiska.

Treba napomenuti da takav put iziskuje potpunu političku i pravnu sigurnost i slobodno raspolaganje zemljom, i vlasništvo nad njom, kao i osećanje sigurnosti da se nikaljkim daljim merama neće ograničavati postojeći zemljišni maksimum. Takva politika zahteva i stabilniji sistem cena, poreza i kredita, koji se neće menjati usled trenutne ekonomske situacije.

Povezivanje individualnog gazdinstva sa opštom zemljoradničkom zadrugom i njenim savremenim sredstvima za proizvodnju i uvođenje savremenih proizvodnih procesa neminovno će menjati strukturu i karakter seljačkih gazdinstava i povećavati interes zadrugara za proizvodnju.

12. Treba, međutim, imati u vidu da će ovakav put biti dugotrajan i da će se u kooperaciji sa individualnim seljakom razvijati najrazličitije forme, od najnižih do najviših. Te će forme zavisiti od ekonomske stvarnosti i moraću biti prilagođene specifičnoj strukturi individualnih gazdinstava u pojedinim proizvodnim područjima (stepenu sposobnosti proizvodnje za tržište, specijalizaciji, veličini poseda).

Već sada možemo reći da ćemo se u nastojanjima za unapređivanje i preobražaj poljoprivrede susresti uglavnom sa četiri vrste seljačkih gazdinstava.

Biće gazdinstava, sada su to uglavnom sitna gazdinstva, koja su se u poslednjem razdoblju ekonomski stabilizovala, prešla na intenzivnu proizvodnju visokovrednijih artikala (industrijsko bilje, mleko, po-

vrće itd.) Takva gazdinstva će se najpre vezati za zadruhu u oblasti prerade, transporta i razmene, da bi osigurala plasman. Po sebi se razume da će se ta gazdinstva vezati za zadruhu u osnovnoj obradi i drugim pitanjima proizvodnje.

U nekim područjima zbog njihove opšte privredne nesposobnosti postoji i takva kategorija poljoprivrednih gazdinstava koja iznose samo neznatan deo svojih proizvoda na tržište. U takvim područjima potrebno je, pre svega, stvoriti opšte uslove za napredniju proizvodnju. Delovanjem komuna i zadruga, u prvom redu na bazi samodoprinosu i dobrovoljnog rada, kao i uz pomoć šire zajednice takvim nerazvijenim krajevima, treba rešavati probleme kao što su: izgradnja puteva, sprovođenje opštih mera unapređivanja poljoprivrede, razvoj transporta, razmene itd. Na tom terenu neophodni su i mogući raznovrsni oblici aktivnosti narodnih odbora i zadruga.

Po svojim potencijalnim mogućnostima za nas će od velikog značaja biti gazdinstva sa zemljišnom površinom iznad 5 ha obradive površine, naročito u žitnorodnim rejonima. Takva gazdinstva nemaju ni savremenih sredstava za proizvodnju uopšte, niti radne snage za intenzivnu proizvodnju. Sadašnja ekstenzivna proizvodnja na tim gazdinstvima, koja traži malo ljudskog rada i daje niske prinose, ne pruža im ni dovoljno zaposlenja ni dovoljno prihoda. Naša agrarna politika treba da bude usmerena na to da mobilizuje sve unutrašnje rezerve tih gazdinstava, a kooperacija sa društvenim sredstvima za proizvodnju treba da omogući modernizaciju procesa proizvodnje na njima.

Najzad, postoje i takva seljačka gazdinstva u svim kategorijama, čiji su vlasnici već gotovo sasvim napustili ili napuštaju poljoprivredu, te glavne izvore svojih prihoda nalaze ili traže van poljoprivrede, a svoju zemlju tek delimično obrađuju ili je u svojoj režiji obrađuju tuđom radnom snagom, izdaju je u zakup ili je nude na prodaju. Ta zemlja moći će se podružljavati bez ikakve vanekonomske prinude, i tu se pruža mogućnost da je socijalističke organizacije postepeno, gde god je to tehnički i ekonomski opravdano, kupuju, uzimaju u dugoročni zakup ili na drugi način na njoj organizuju modernu proizvodnju.

Već danas se nude znatne površine zemlje koju njihovi dosadašnji sopstvenici napuštaju ili će je napustiti. Poljoprivredne organizacije treba pomoći da ulaze smelije u te procese, jer je to već danas društvena potreba, pa bi odlaganje društvene intervencije imalo nedogledne posledice na dalji razvitak proizvodnje.

Napuštanje poljoprivrede u suštini je pozitivan proces, jer se poljoprivreda sa tolikim brojem nedovoljno uposlene radne snage ne može modernizovati. Usled sporog razvika nepoljoprivrednih delatnosti u bivšoj Jugoslaviji ove nisu mogle da apsorbuju ogromnu masu proletarizovanog seljaštva. Posleratni razvitak stvorio je sasvim novu situaciju na selu. On je otvorio ventil za seljaka — proširio tržište za plasman poljoprivrednih proizvoda i omogućio zaposlenje van poljoprivrede. Na taj način proces napuštanja poljoprivrede vrši se u našoj zemlji u povoljnijim uslovima za one koji je napuštaju, ne u znaku pauperizacije, već na osnovi pronalazjenja povoljnijih uslova za privređivanje. Bez obzira na izvesne negativne pojave koje prate ovaj proces, bilo kakve mere koje bi veštački usporavale taj proces, samo bi sprečavale brži razvitak poljoprivrede.

13. Zahvatanje zadruga i drugih društvenih snaga ne samo u sekundarne procese proizvodnje (prerada, transport, i promet) već i primarne (osnovna obrada zemlje, setva i žetva) nužno je ne samo zbog opštih zahteva za povećanjem poljoprivredne proizvodnje, već i zbog povećanja dohotka, a prema tome i životnog standarda seljaštva, jer će se tako olakšati poljoprivrednom stanovništvu koje će ostati na zemlji, da se postepeno orijentira na intenzivniju, kvalitetno višu proizvodnju.

14. Krupna socijalistička gazdinstva razvijala su se u nepovoljnim uslovima. Niska tehnička baza i opterećenje seljačkom koncepcijom načina proizvodnje sa velikim brojem kultura i radne snage, sprečavalo je njihovu modernizaciju, i imalo je za rezultat nisku proizvodnju i nisku produktivnost. Osim toga, politika cena i kredita, neraščišćeni imovinski i radni odnosi u radnim zadrugama, kao i nametnuti proizvodni smer — naročito u administrativnom periodu, nisu pogodovali razvitku ovih organizacija.

Investiciona ulaganja u ova gazdinstva bila su niska, sa skupim i predimenzioniranim građevinskim objektima, zasnovana na administrativno nametnutim organizacionim i produkcionim koncepcijama. Neizgrađenost melioracionih sistema, vrlo slaba mehanička oprema, a naročito nedostajanje stočnog fonda suzili su ne samo produkciju već i materijalnu bazu za razvitak ovih gazdinstava.

15. U poslednjim godinama niz organizacija uspeva da korenitom promenom tehnološkog procesa proizvodnje, boljom organizacijom rada i stimulativnijim sistemom nagrađivanja ostvari produktivniju i rentabilniju proizvodnju. To je svakako najznačajniji rezultat socijalističkih gazdinstava. Sadašnju fazu razvoja baš karakterišu njihova nastojanja da pređu na modernu proizvodnju, na uvođenje takvih procesa proizvodnje i rada, koji obezbeđuju visok produkt po hektaru, visoku produktivnost rada i retabilnost proizvodnje. Prelazak većine gazdinstava na takav način proizvodnje otvara velike rezerve, afirmira radničko samoupravljanje u poljoprivredi. To je uslov daljeg širenja dobara, radnih zadruga i združnih ekonomija. To će otvoriti sasvim nove procese u opštim zemljoradničkim zadrugama i njihovoj kooperaciji sa individualnim posedom.

Prema tome, u socijalističkom preobražaju sela važnu ulogu predstavljaju naša krupna socijalistička gazdinstva. Budeći tempo proširene reprodukcije na ovim gazdinstvima uslovljen je, uglavnom, raspoloživim investicionim sredstvima i načinu gazdovanja. Na njima odmah i neposredno postoje objektivni uslovi za primenu krupnih sredstava za proizvodnju i najmodernijih tehnoloških procesa. Ta gazdinstva će u najbližoj budućnosti morati da postanu snažna poluga celokupnog unapređenja poljoprivredne proizvodnje.

*
* *

Iz svega izloženog proizilazi da u sledećem periodu treba mnogo više pažnje posvetiti problemima poljoprivrede i vršiti usmeravanje društvenih sredstava u većem obimu. Za njen razvoj izvanrednu pažnju i brigu treba posvetiti razvitku socijalističkih privrednih organizacija (poljoprivredna dobra, seljačke radne zadruge, opšte zemljoradničke zadruge, vodne zajednice itd.), kako bi ove postale sposobne da izvrše obimne zadatke, da stvaraju i prihvate sredstva. To u isto vreme traži u poljoprivredi proizvodnu politiku koja će odgovarati ekonomskom razvitku zemlje.

II DEO

PERSPEKTIVA RAZVOJA POLJOPRIVREDE I ZADRUGARSTVA

I. PROIZVODNA POLITIKA U POLJOPRIVREDI

Razvoj jugoslovenske privrede, a naročito industrije, stvorio je uslove da se u narednom periodu mogu ulagati veća društvena sredstva u poljoprivrednu proizvodnju, proširio tržište poljoprivrednih proizvoda i do određenog stepena izvršio promene u socijalnoj strukturi stanovništva. Sve to daje mogućnosti da se pređe na usmeravanje razvoja poljoprivrede u narednom periodu, kako bi se što pre otklonile disproporcije u našem ukupnom privrednom razvoju.

1) Opšta orijentacija u perspektivi i usmeravanje poljoprivredne proizvodnje

Osnovna orijentacija u vođenju politike podizanja poljoprivredne proizvodnje treba da bude što je moguće brže intenziviranje svih grana poljoprivredne proizvodnje, podizanje produktivnosti po hektaru i grlu stoke i povećavanje produktivnosti po čoveku. To znači da se u razradi programa razvoja poljoprivrede ide na mobilizaciju svih proizvodnih faktora — sredstava za proizvodnju i radne snage — u svrhu korišćenja prirodnih uslova. U toj orijentaciji treba obezbediti što brže povećavanje učesća stočarstva u ukupnoj proizvodnji.

Tako posmatran budući razvoj poljoprivrede traži da se intenzivnije produži s promenom u plodoredu, koja je delimično nastupila već u prethodnom periodu, kroz povećavanje površina pod povrtnim, industrijskim i krmnim kulturama i postepeno osnivanje površina pod žitima, sa posebnom pažnjom u pogledu uzgoja leguminoza, zatim, kroz povećanje površina pod kukuruzom u ravničarskim rejonima na račun površina pod pšenicom i povećavanje površina pod pšenicom i drugim strmnim žitima u brežuljkastim i planinskim rejonima, isto tako, kroz razoravanje livada i pašnjaka i uvođenje kao metoda proizvodnje veštačkih livada i pašnjaka, kroz šire meliorisanje prirodnih livada i pašnjaka, intenzivnije podizanje plantažnih voćnjaka i vinograda i asanaciju postojećih zasada.

Razvoj i kretanje u ratarskoj proizvodnji nužno će voditi kako povećanju tako i kvalitetnom poboljšanju stočarske proizvodnje. Ovo utoliko pre što je u uslovima intenzifikacije poljoprivredne proizvodnje nužno uvođenje veće mehanizacije u biljnu proizvodnju. To će povlačiti za sobom oslobađanje jednog dela ljudskog rada iz biljne proizvodnje, koji će normalno naći zaposlenje u produžnim procesima biljne proizvodnje, tj. u stočarskoj proizvodnji, kao i uzgoju i preradi intenzivnih kultura.

Orijentacija u proizvodnoj politici traži modernizaciju svih grana poljoprivredne proizvodnje putem primene visoke agrotehnike i zootehnike. Ovakav razvoj zahteva nova i veća ulaganja u poljoprivredu, veći utrošak reprodukcionog materijala iz industrije i šire delovanje poljoprivrednih službi. Istovremeno za rešavanje ključnih problema poljoprivrede, za stvaranje uslova za intenzivnu proizvodnju moraće se vršiti usmeravanje centralnih sredstava na pojedine rejone.

Osnovnoj politici u razvijanju poljoprivredne proizvodnje treba da budu podređeni svi faktori koji utiču na usmeravanje poljoprivredne proizvodnje. Na prvom mestu ova politika treba da bude jasna svim poljoprivrednim organizacijama, kako krupnim gazdinstvima tako i opštim zemljoradničkim zadrugama, kao i svim poljoprivrednim udruženjima, savezima i drugim forumima.

Usmeravanje proizvodnje i naročito njene intenzifikacije treba da bude praćeno politikom ulaganja, kreditnom i poreskom politikom, politikom tržišta, cena, dorade i prerade, izgradnjom smeštajnog prostora za poljoprivredne proizvode, podizanjem putne mreže i saobraćaja.

U celoj politici treba posebno mesto da zauzmu rejonski i lokalni programi, stručno-tehnički programi i poljoprivredna služba koja treba da obezbedi sprovođenje te politike podizanja poljoprivredne proizvodnje, zatim programi svake poljoprivredne organizacije ponaosob — opštih zemljoradničkih zadruga i krupnih gazdinstava.

U realizaciji smera razvoja poljoprivrede treba se orijentisati na razvoj krupnog poljoprivrednog gazdinstva i zemljoradničke zadruge kao osnovnih društvenih nosilaca modernih proizvodnih procesa. Radi toga potrebno je jačati i opreмати zemljoradničku zadrugu da menja primitivne metode proizvodnje u savremene kod individualnih proizvođača, u cilju snabdevanja sela industrijskom robom i reprodukcionim

materijalom, u cilju otkupa, dorade i prerade poljoprivrednih proizvoda, tj. da bude osposobljena da sprovodi određen program unapređenja sela. Na individualnom seljačkom posedu razvijati do maksimuma korišćenje postojećih rezervi i proizvodnju kroz kooperaciju proizvođača.

Razume se da se, s obzirom na vrlo raznolike prirodne i ekonomske uslove, kao i strukturu agrarnog stanovništva u pojedinim našim rejonima, ne može dati jedna jedinstvena formula niži šablon kako treba poljoprivreda svakog rejona da se razvija. To će biti vrlo raznoliko, čak i po užim područjima pojedinih pokrajina i rejona, ali proizvodna politika za svaki rejon i pokrajinu treba da bude što veća intenzifikacija proizvodnje.

U dosadašnjim našim diskusijama podvlačen je kao osnovni jugoslovenski problem u poljoprivrednoj proizvodnji problem žita, a posebno problem hlebnog žita. Razvoj ostalih zemalja je pokazao da se problem žita ne može rešiti samo koncentracijom na unapređenje proizvodnje žita, nego da se on rešava efikasnije ukupnom intenzifikacijom poljoprivredne proizvodnje, a pre svega stočarstva. Pri tome će mere za intenzifikaciju proizvodnje žita, a uz intenzifikaciju i povećanje proizvodnje svih ostalih prehranbenih artikala, uticati i na brže rešenje problema žita.

Razvoj naše ukupne privrede ide u pravcu povećanja dohotka po glavi stanovnika, a to normalno vodi povećanju potrošnje povrća, voća, stočnih proizvoda i potiskivanju potrošnje žita po glavi. To upravo znači da u budućoj politici treba obezbediti takvo kretanje u podizanju poljoprivredne proizvodnje koje će pokretati ovakve potrebe tržišta.

Ovakvo usmeravanje poljoprivredne proizvodnje ne samo što rešava problem ishrane stanovništva u našoj zemlji nego daje mogućnosti da se sa isto toliko uspeha reši ili poboljša sirovinaska baza za poljoprivrednu prerađivačku industriju i poveću učesće poljoprivrede u rešavanju deficita u platnom bilansu, što znači usmeravanje proizvodne politike prema našim stvarnim potrebama. Ovo utoliko pre što su uz prirodne uslove stvoreni i ekonomski uslovi da se može brže podizati poljoprivredna proizvodnja.

Postoje uslovi da se u dogledno vreme udvostruči ukupna poljoprivredna proizvodnja. Na taj način bi se mogla razviti znatna prerađivačka industrija, likvidirati uvoz masti, šećera i pšenice, a znatno povećati izvoz.

2) Problemi žita

Do 1952 godine smanjile su se setvene površine pod žitaricama za oko 1.000.000 ha ili 16% prema predratnom stanju, dok je sada površina pod žitima za 770.000 ha manja ili 12%. Prema predratnom stanju površine pod industriskim biljem povećane su za 81%, pod povrtnim biljem za 12%, a pod krmnim biljem za 48%.

Važno je napomenuti da je najveći deo ovih promena u strukturi setve izvršen u žitorodnim područjima, ali kako ni tu nije došlo do povećanja prinosa, to su se i ove promene nužno morale odraziti na smanjenje proizvodnje tržišnih viškova žita.

Tehničke mere za povećanje prinosa ozbiljnije se primenjuju tek od 1954 godine, a prinosi variraju jače nego pre rata i na nižem su nivou. Proizvodnja žita izgleda ovako:¹⁾

(u hiljadama tona)

	1939	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Hlebna žita	3120	2561	1909	2822	1574	2692	1870
Kukuruz, ječam i ovas	4818	4692	2948	4650	3490	4568	4034
Ukupno:	7938	7253	4857	7472	5062	7250	5904

¹⁾ — SZZZ

Proizvodnja žita je u najboljim posleratnim godinama za oko 500.000 tona ispod proizvodnje u rodnoj 1939 godini.

Potreba za žitom iz godine u godinu raste bez obzira na sušne i rodne godine. Seosko stanovništvo je povećalo potrošnju hlebnih žita, kako nije bilo odgovarajućeg poboljšanja kabaste krmne baze, to je deo porasta stočarstva išao na račun tržišnih viškova žita. Celokupni deficit u žitu pokriven je uvozom, koji nikad nije bio dovoljan da otkloni dvojne cene na tržištu.

Statistička anketa pokazuje da samo 63% gazdinstava proizvodi pšenicu, a 74% kukuruz (iako bi po prirodnim uslovima trebalo biti baš obrnuto), što se vidi iz sledećeg:

(u % anketiranih 137.112 gazdinstava — stanje u januaru 1956)

	Pšenica		Kukuruz		upotrebljava veštačko đubrivo	upotrebljava sortno seme
	proizvodi	ima za prodaju	proizvodi	ima za prodaju		
FNRJ	61	35	74	14	21	7
Srbija	72	45	81	19	17	8
Hrvatska	64	34	73	15	21	10
Slovenija	54	26	59	7	44	6
B i H	49	21	76	8	10	6
Makedonija	61	28	65	6	17	4
Crna Gora	25	7	48	4	7	1

Karakteristično je da:

- 37% gazdinstava ne proizvodi pšenicu;
- 26% gazdinstava ne proizvodi kukuruz;
- da je u relativnoj rodnoj 1955 godini 46% gazdinstava kupovalo pšenicu;
- da u nerazvijenim rejonima znatno veći procenat gazdinstava proizvodi kukuruz iako su prirodni uslovi za proizvodnju pšenice ili drugih kultura povoljniji, a prinosi veći i stabilniji;
- da je primena veštačkih đubriva, a pogotovo sortnog semena još na vrlo niskom nivou;
- da od onih koji imaju viškove 72% imaju samo do 5 mtc, a samo 5% preko 20 mtc, a kukuruza 61% imaju 5 mtc i 8% preko 20 mtc. Sve to govori o napuštanju proizvodnje pšenice od strane seljaka, prvenstveno stoga što im je omogućena visoka potrošnja po niskim cenama preko uvoza. Ovaj proces je pozitivan, jer vodi ka intenzifikaciji proizvodnje i povećanju robnosti. Bila bi iluzija i korak nazad ako bi se očekivalo da će se ta gazdinstva vratiti na proizvodnju pšenice.

Treba imati u vidu da su se i tehnički uslovi za proizvodnju žita pogoršali. Vodni režim u žitorodnom području onemogućava blagovremenu setvu, a samim tim i obradu. Manje je sprega, stajskog đubriva itd. Koliko su te nedostatke nadomestili traktori, veštačko đubrivo, seme itd. teško je oceniti. Kod kukuruza prinos je opao prema predratnom zbog nedostatka sredstava za rad (duboko oranje, setva na vreme itd.), a može se određeno reći da su prinosi slabi i zbog nedostatka radne snage u žitorodnom rejonu za obradu ove kulture, naročito u sezoni okopavanja, kada se javljaju špičevi u radnoj snazi, a što se nužno odražava na smanjenje prinosa.

Interes sela u celini za povećanje proizvodnje u prethodne dve do tri godine bio je skroman, a pri tome je njegov interes za povećanje proizvodnje hlebnih žita bio, najmanji. Pogodene su najviše one kulture koje su na donjoj lestnici cena unutar poljoprivrednih proizvoda.

Ako ocenjujemo zašto seljak ide na industriske kulture čak i po cenu ekstenzivnije proizvodnje, a naročito na stočarstvo, onda je odlučujuće to — što racionalnije koristiti radnu snagu. U proizvodnji pšenice na hektar površine seljak postiže najviše 20—30 nadnica, u proizvodnji šećerne repe oko 80—90, a duvana čak i 300—600 nadnica. Seljak sa posedom od 3

ha može zajedno sa članovima svoje porodice na pšenici da realizuje najviše 60—75 nadnica, dok na proizvodnji šećerne repe realizuje 240—270 nadnica.

U uslovima intenzivnije poljoprivredne proizvodnje, izmenjenog plodoreda, većeg učešća stočarstva i obaveznog bolje snabdevenosti tržišta pšenicom nego dosada, sigurno bi se povećala proizvodnja pšenice. Uz to proizvođači bi se preorijentali da količine pšenice koje upotrebljavaju za stočnu hranu prodaju, a pitanje tog dela stočne hrane mogli bi da rešavaju iz izvora koje dosada nisu mobilisali, jer nisu ekonomski na to prinuđeni.

Ozbiljnije povećanje proizvodnje žita u cilju smanjenja uvoza postaje u narednim godinama posebno važan zadatak. Rešenje problema žita treba tražiti u promeni plodoreda i povećanju intenzivnijih kultura u promeni stočarstva, što znači energično se baciti na unapređenje proizvodnje žita, a istovremeno vršiti uticaj na intenzifikaciju cele proizvodnje. Rešenje se može postići samo kroz ostvarenje visoke produktivnosti po jedinici rada i površine u uslovima primene savremene agrotehnike na što većim površinama. Najbolje uslove za to imaju krupna socijalistička gazdinstva. Ona su u stanju da primene puni kompleks agrotehnik, koji se u proizvodnji žita sastoji: u izvođenju dubokog branja, u upotrebi velikih doza stajskog i veštačkog đubriva, u upotrebi selekcionisanog visokoprinosnog semena, u punoj zaštiti od bolesti i štetočina itd., i da na taj način ostvare visoke prinose. Pojedina krupna gazdinstva već sada na ovoj osnovi postižu prinose pšenice do 40 mtc po hektaru i kukuruza do 80 mtc po hektaru, pa se očekuje da će u periodu od 5—6 godina takve prinose postići i većina drugih dobara.

U oceni mogućnosti krupnih socijalističkih gazdinstava u pogledu proizvodnje žita ne treba polaziti od sadašnjih njihovih kapaciteta. Treba računati da ova gazdinstva putem zakupa, pa i kupovine zemlje, mogu proširiti svoje zemljišne kapacitete. Ovakav kurs omogućio im pored ostalog i puna snabdevenost mehanizacijom. Na ovakvu orijentaciju krupna socijalistička gazdinstva upućuje takođe činjenica da je proizvodnja, naročito hlebnih žita, u prvoj etapi njihovog razvoja, za njih najrentabilnija.

Po površinama za setvu žita značajne su kategorije individualnih seljaka sa posedom iznad 5 hektara. Oni već danas u žitordnom rejonu seju 70—80% svojih površina žitom. Ukoliko se zadruga orijentišu da kroz kooperaciju aktiviraju ova gazdinstva, ona mogu predstavljati značajan faktor u rešenju problema žita. Naime, uz pomoć zadruga i njenih sredstava za proizvodnju, primenjujući skoro istu agrotehniku kao i krupna socijalistička gazdinstva, ova gazdinstva mogu, takođe, postići vrlo dobre rezultate. Ukoliko bude ceo mehanizam stimulacije delovao, mogli bi se očekivati vrlo visoki prinosi pšenice.

Iz ovog razloga borba za povećanje proizvodnje žita kroz primenu visoke agrotehnike treba da se razvije u svim rejonima gde za to ima uslova, iako će besumnije biti najznačajnija u žitordnom području. Modernizacija proizvodnje kroz primenu pune agrotehnike i kroz postizanje visokih prinosa treba naime da se vodi na svim krupnim socijalističkim gazdinstvima, bez obzira gde su ona locirana. Isto tako i sprema zadruga sa individualnim seljacima na primeni visoke agrotehnike treba da se sprovodi svuda gde to uslovi omogućuju.

U rešenju problema žita vrlo značajan prilog treba da daje poljoprivredna služba, a posebno naučno-istraživačka. Ova treba da odigra značajnu ulogu u selekciji visokoprinosnih sorti i adaptaciji uvoznih visokoprinosnih sorti, koje bi uz primenu pune agrotehnike davale visoke prinose.

Za iznesene puteve u rešenju problema žita — pšenice i naročito kukuruza — preduslov su relativno visoka dalja ulaganja, naročito u mehanizaciju i melioraciju žitordnog područja. Uz to se traži puna

snabdevenost tržišta potrebnim reprodukcionim materijalom.

Za nas je svakako vrlo interesantno oceniti moguću rezultat na bazi navedenih napora. Sa prosečnim prinosom pšenice od oko 18 mtc po hektaru ne bi bilo potrebe za daljim uvozom. Na takav skok u odnosu na prinos od oko 12 mtc po hektaru (period 1951/55) možemo računati u relativno kratkom roku od 6—7 godina samo pod uslovom da se sve mere koncentrišu u svim područjima i kod svih proizvođača, naročito u pogledu primene selekcionisanog semena, veštačkih đubriva i zaštite od bolesti i korova, a u žitordnom rejonu i u pogledu mehanizacije i melioracija.

U istom razdoblju prosečni prinosi pšenice u žitordnom području (gde je koncentrisan najveći broj krupnih socijalističkih gazdinstava i gde su uslovi za kooperaciju najpovoljniji) mogli bi se očekivati na nivou od oko 23 mtc po hektaru, a u užem žitordnom području — APV, Istočna Slavonija — i blizu 30 mtc po hektaru prosečno. Ovakvi prosečni prinosi omogućili bi da se sadašnji nivo uvoza pšenice znatno smanji i da se posle 6—7 godina svede na beznačajnu meru.

Sličnim metodama i sa istim proizvođačem može se u istom roku unaprediti i proizvodnja kukuruza i postići prinos u proseku od oko 30 mtc po hektaru prema sadašnjih 14 mtc, tj. više nego udvostručiti, što predstavlja osobito velike napore i skok u proizvodnji u žitordnom području, pod uslovom da se izvrši odvođivanje i odbrana od poplava. Povećanje proizvodnje kukuruza otvara mogućnosti znatnog povećanja proizvodnje mesa, masti, živine, jaja i drugih stočarskih proizvoda.

Treba međutim imati u vidu da problem pšenice nije samo problem proizvodnje već i problem potrošnje pšenice. Paralelno za povećanje proizvodnje pšenice, uvoz pšenice mogao bi se smanjiti ako bismo odmah prilikom rekonstrukcije pekarske industrije ovu sposobili da meša krompir u hleb, što se radi u svim zemljama deficitnim sa pšenicom. Postoje veoma dobri uslovi da se širi i proizvodi kvalitetan krompir. Međutim, intenzivnija poljoprivredna proizvodnja i veća ponuda na tržištu stočarskih proizvoda, voća i povrća uticaće na smanjenje potrošnje žita.

3) Industrijske kulture

Setvena površina industrijskih kultura porasla je od 203.000 ha u 1939 na 500.000 ha u 1949 godini, nakon čega se opet smanjila na 371.000 ha u 1955 godini.

Potrebe u šećeru, uljaricama, soli, duvanu, tekstilnim vlaknima i drugom zahtevaju da se površine pod industrijskim biljem povećaju. Stoga bismo u sledećem periodu mogli ponovo doći na 500.000 ha pod ovim kulturama. Pored povećanja površina još je važnije ići na znatniju intenzifikaciju proizvodnje ovih kultura, tj. na vrlo osetno povećanje prinosa po hektaru.

Naša je zemlja izrazito deficitarna u šećeru, ulju i pamuku, pa se za uvoz ovih proizvoda svake godine odvajaju znatna devizna sredstva. Postoje velike mogućnosti za plasman na inostranom tržištu hmelja, duvana, kudelve i afiona. Ovo se sve dešava kod naših povoljnih prirodnih uslova za proizvodnju svih ovih kultura (izuzev donekle pamulka). U 1956 godini našu je zajednicu koštao uvoz šećera i masnoća oko 10.000 miliona dinara, što predstavlja znatno veći iznos od sredstava koja su data u toj godini za uvoz veštačkih đubriva. U 1956 godini izvozom hmelja, duvana, kudelve afiona ostvareno je oko 8.700 miliona dinara. Ova slika mogla bi se u relativno kratkom vremenu od 5—6 godina jako izmeniti. Mi bismo mogli prestati da budemo uvoznici šećera i masnoća, a izvoz spomenutog industrijskog bilja mogao bi se relativno lako povećati za 50 i više procenata.

Da dodemo na potrošnju šećera od 19 kg po glavi stanovnika (prema 11 kg u 1956) u narednih 6—7 go-

dina potrebno je 375.000 tona šećera, za čiju je proizvodnju potrebno oko 3.000.000 tona šećerne repe ili oko 90.000 ha površine pod repom. Ovakvi odnosi mogući su pod uslovom da se prinosi po hektaru šećerne repe povećaju od sadašnjih 150 na oko 340 mtc. pod pretpostavkom da se prošire kapaciteti postojećih šećerana.

Pored povećanja površina moralo bi se ići na znatnu intenzifikaciju proizvodnje, tako da, ukoliko bi se prinosi povećavali, smanjile bi se površine.

Ako bi se prehranbena i druga industrija u zajednici sa poljoprivrednim komorama, zadrugama, savezima, poslovnim savezom, dobrima i zadrugama orijentisala da energično rešava problem povećanja proizvodnje sirovina, mogli bi se brzo postići značajni rezultati.

4) Povrtne kulture

Setva povrtnog bilja porasla je od 431.000 ha u 1939 godini na 482.000 ha u 1955 godini. Izgrađeni sistemi za navodnjavanje na oko 90.000 ha doprineće daljem povećavanju proizvodnje povrća.

Osnovni problem koji treba rešiti jeste osposobljavanje zadruga i trgovačke mreže u prometu i doradi povrća, kao i u kooperaciji u osnovnoj obradi, semenu, đubrivu i zaštiti bilja. Nosioci inicijative treba da budu gradovi, koji sistemom ugovaranja i garantovanja minimalnih cena mogu rešiti preko za druga pitanje snabdevanja povrćem.

Problem podizanja proizvodnje povrća je sličan kao i kod industrijskih kultura; to je organizaciono-tehnički problem. Povećanje proizvodnje ne traži bar u prvoj etapi naročito velike investicije u osnovna sredstva, već uglavnom obrtna sredstva, ali su zato potrebna ulaganja u promet, magaciniranje i preradu.

Sa porastom dohotka stanovništva i povećanjem nepoljoprivrednog stanovništva pojavljuje se sve veća potražnja za povrćem, a povećanje njegove potrošnje treba da utiče na smanjenje potrošnje žita.

Posebno je važno istaći da treba posebnu pažnju posvetiti unapređenju proizvodnje krompira. Postoje u raznim rejonima zemlje izuzetno povoljni uslovi za ovu kulturu, a ona može ozbiljno da zameni u ishrani ljudi žito, a isto tako važna i kao krmna baza.

5) Voćarstvo

Za proizvodnju visokokvalitetnog i ranog voća postoje u mnogim našim područjima (zapadna i severna Srbija, centralna i istočna Bosna, Slovenija, delovi Hrvatske, Hercegovina, Makedonija i dr.) vrlo povoljni prirodni uslovi sa tipičnim predelima i tipičnim zemljištima, koja se, osim kao voćnjaci, ne mogu pravilno koristiti u druge svrhe. Naše unutrašnje tržište sa postepenim povećanjem dohotka i uz istovremenu izmenu strukture ishrane stalno će tražiti sve veće količine kvalitetnog voća. Istovremeno postoje znatne mogućnosti i za izvoz voća. U daljoj perspektivi potrebno je ne samo obnoviti nego znatno proširiti i podići na viši nivo šljivarstvo, jabučarstvo i maslinarstvo, kao i znatno proširiti proizvodnju onih plemenitih vrsta voća — kajsijsa, bresaka, jagoda i sl. — koje su u dosadašnjoj strukturi bile slabo zastupljene. Paralelno sa ulaganjem u podizanje samih voćnjaka treba da idu i ulaganja u izgradnju savremenog skladišnog prostora, u objekte prerade, u transport, u modernizaciju otkupa i prodaje i sl.

U narednom dužem periodu trebalo bi podići više od 100.000 ha plantažnih voćnjaka sa optimalnom agrotehnikom i optimalnim prinosima. Ove voćnjake trebalo bi podići delimično na socijalističkim gazdinstvima, a delimično na združenim parcelama individualnih proizvođača. U prvom periodu trebalo bi u tipičnim šljivarskim područjima nizom mera uticati na dalje podizanje seljačkih zasada šljiva. Trebalo bi usmeriti mere da se proizvodnja od oko 110.000 vagona voća poveća bar za daljih 150.000 vagona.

U međuvremenu, dok se ne podignu novi plantažni voćnjaci i dok oni ne stignu na rod, postavlja se zadatak da se poboljša agrotehnika i bolje koriste postojeći voćnjaci.

6) Vinogradarstvo

Vinogradarstvo ne daje danas dovoljne količine stonog grožđa za snabdevanje gradova i za izvoz. I vinogradarstvo ima vanredno povoljne, često neiskorišćene prirodne uslove u mnogim našim tipično vinogradarskim područjima.

U narednom periodu treba mnogo smelije prići podizanju novih vinograda sa stonim i kvalitetnim vinskih sortama na plantažni način. Ovakve vinograde treba podizati kako na socijalističkim krupnim gazdinstvima tako i na združenim parcelama individualnih proizvođača, što će po zajednicu biti mnogo jeftinije.

Učešće vinskih sorti u ukupnoj proizvodnji treba da opada, a istovremeno treba da se poboljša njihov kvalitet. Sa proširenjem savremene prerade na združnoj osnovi tipizacijom i standardizacijom vina možemo postati konkurentno mnogo sposobniji i na ovom području.

U narednom periodu od desetak godina trebalo bi prema gruboj orijentaciji podići bar 50—60.000 ha plantažnih vinograda sa optimalnom agrotehnikom i visokim prinosima.

U međuvremenu, dok se ne podignu novi plantažni vinogradi i dok ne stignu na rod, treba preduzeti niz mera u cilju boljeg korišćenja postojećih vinograda. Stoga već sada ne treba ulagati sredstva samo u podizanje vinograda nego i u savremenu preradu, modernizaciju otkupa i prometa, stručnu službu i slično.

7) Stočarstvo

U obnovi stočarstva iza rata postignuti su brzi uspesi. Do 1949 godine stočarstvo je bilo postiglo predratno stanje. Od 1949 godine stočarstvo opada do 1952 godine pod uticajem obaveznih otkupa i dejstva izuzetno sušne 1950 godine. Od 1952 do 1956 godine stočarstvo je u stimulativnim uslovima tržišta vrlo brzo raslo. U 1956 godini delimično zbog slabog roda žita, elementarnih nepogoda — poplave, gradobitine i suše — u izvesnim rejonima i zbog neelastične poreske politike, kao i pada cena na tržištu došlo je do ozbiljnog pada stočnog fonda. Tako je ukupan broj goveda opao za 6%, ovaca za 7% i svinja za 18%. Svinje u Vojvodini, kao glavnom proizvođačkom rejonu, opale su za 26%.

Kako se vidi, stočni fond je još uvek u našoj poljoprivredi ona kategorija osnovnih fondova koja se lako smanjuje i koja u prvim ekonomskim teškoćama rešava probleme i gazdinstva i domaćinstva. Ovo je utoliko češći slučaj što mi još uvek nismo razvili zemljoradničke zadruge u tako jakе privredne organizacije koje bi mogle pomoću kredita uticati na ublažavanje oscilacija u stočnom fondu. Svakako da će razvoj ići u tom pravcu.

Sadašnja krmna baza, naročito u Vojvodini i Slavoniji, daje mogućnosti da se poveća stočni fond. Gledajući u perspektivi, povećanje proizvodnje u stočarstvu ne sme se tražiti samo u povećanju brojnog stanja stoke nego na prvom mestu u poboljšanju produktivnosti. Za ovo postoje u našoj zemlji izvanredni prirodni uslovi. Postoje dva prirodna izvora za racionalno stočarstvo u našoj zemlji koji se u takvom obimu susreću u vrlo malom broju zemalja. To su velike površine livada i pašnjaka — gotovo jednake oraničnim površinama — na kojima se proizvodnja hrane uz srazmerno jeftina ulaganja može znatno povećati. Osim toga, postoje vanredni prirodni uslovi za proizvodnju kukuruza.

Naša poljoprivredna proizvodnja u perspektivi treba da ima karakter stočarske proizvodnje sa pretež-

nim učešćem stočarstva u bruto proizvodu. Jedino kao takva, naša poljoprivreda moći će da se podigne na znatno veći nivo od sadašnjeg i neće biti podložna tolikim oscilacijama.

Ovakvu orijentaciju poljoprivrede traži i poboljšanje životnog standarda našeg stanovništva, što se na području ishrane ne može izvesti bez povećane potrošnje namirnica životinjskog porekla. Na ovakvu orijentaciju upućuje takođe blizina evropskog tržišta, stalno deficitnog stočnim proizvodima, koje pruža razmernu stabilnost ovim proizvodima i u pogledu plasmana i u pogledu cena.

Iz ovih razloga u daljoj politici ulaganja u poljoprivredu potrebno je stočarstvu dati prioritarno mesto, a ratarsku proizvodnju orijentisati tako da daje što veće efekte kroz proizvodnju u stočarstvu.

Za unapređenje stočarstva, naročito u cilju poboljšanja kvaliteta i povećanja brojnog stanja, neophodna je vrlo intenzivna sprema zadruga sa individualnim proizvođačima u pitanju povećanja krmne baze, selekcije stoke, odgoja ženskog podmlatka, obezbeđenja priplodnjaka visokih proizvodnih svojstava, veštačkog osemenjivanja, morinizacione, zaštite zdravlja stoke itd. Pored ovih tehničkih problema, zadruga će rešavati pitanje kreditiranja, otkupa, prodaje, prerade, osiguranja i sl. Intenzifikacija ratarske proizvodnje i šire uvođenje leguminoza u plodored, organizovana selekcija i zaštita stoke, melioracija livada i pašnjaka, stabilno tržište i odgovarajuće cene i sl., jednom reči, plansko usmeravanje razvoja stočarstva treba da omoguću brzo obnavljanje stočnog fonda od smanjenja u 1956 godini i dalji brzi porast, tako da kroz nekoliko godina učešće stočarske proizvodnje treba da iznosi bar 50% ukupne poljoprivredne proizvodnje.

Na bazi povećanja proizvodnje kukuruza može se očekivati u žitoporodnom području znatno brži razvoj stočarstva, u prvom redu svinjarstva i živinarstva; u izvesnim planinskim područjima na bazi meliorisanih pašnjaka — govedarstva i ovčarstva. Od nivoa proizvodnje kukuruza u žitoporodnom području zavisiće razvoj stočarstva ne samo u žitoporodnom području nego i u drugim područjima, kao naprimer u Sloveniji, Podravini itd.

Kao što je već napred rečeno, stočni fond na krupnim gazdinstvima je više nego skroman. Po hektaru poljoprivredne površine ova gazdinstva imala su u proseku 1955 godine samo 0,29 uslovnih grla, dok bi racionalna poljoprivredna proizvodnja zahtevala da imaju bar 0,70 uslovnih grla, što znači dva i po puta više.

Dalji razvoj stočarstva kod krupnih gazdinstava uslovljen je još više nego kod individualnih gazdinstava energičnim prelaskom na racionalniju proizvodnju, tj. na znatno jevtiniju proizvodnju od sadašnje štednjom koncentrata, manjim učešćem živoga rada i izborom produktivnijih rasa stoke.

Da bi se povećala stočarska proizvodnja, biće potrebno preduzeti sledeće mere:

a) Odvojiti veća sredstva za ulaganje u stočarstvo i ta sredstva konstantno povećavati. Kao ulaganje u stočarstvo dolazi u obzir: izgradnja silosa, melioracija pašnjaka i livada sa izgradnjom sistema za navodnjavanje, nabavka mehanizacije, nabavka priplodne stoke, izgradnja fabrika i mešalica stočne hrane, izgradnja objekata poljoprivredne službe u stočarstvu, izgradnja stajskog prostora itd.;

b) Na čitavom području zemlje organizovati i stalno sprovesti selekciju stoke putem preduzimanja niza zootehničkih mera, osnivanjem odgovarajućih poljoprivrednih organizacija — zavoda i selekcijskih stanica, rejonizacijom, uvođenjem matičnog knjigovodstva, uvozom plemenitih grla, veštačkim osemenjivanjem itd., a na poboljšanje kvaliteta vune uticati sprovođenjem merinizacione;

c) Pomoći izmenu rasnog sastava stoke, i to uvozom priplodnih grla, merinizacionom, podizanjem inkubatorskih stanica i zamenom živine itd.;

d) Zaštitu stoke sprovesti još energičnije i obezbediti potrebne količine raznih cepiva i drugih preparata;

e) Administrativno zabraniti klanje ženske teladi sposobne za priplod, vršiti otkup i u kooperaciji sa individualnim proizvođačima organizovati dalji uzgoj;

f) Povesti borbu za veću produktivnost rada (automatizacija ishrane, mašinska muža i sl.) i jevtiniji način ishrane (zmena skupih koncentrata i drugim hranivima) naročito na krupnim gazdinstvima, a putem kooperacije i na gazdinstvima individualnih proizvođača;

g) Organizovati u okviru domaće industrije proizvodnju potrebne mehanizacije i opreme za stočarstvo;

h) Izgraditi mrežu sabirališta mleka i mlekarne, naročito kod zemljoradničkih zadruga;

i) Što pre srediti stočno tržište, poboljšati tehniku trgovine, pojeftiniti mrežu otkupa i nastaviti izgradnju mreže klanica i hladnjača, a samim tim stabilizovati cene stoci i stočnim proizvodima;

j) Zadruga treba da uvedu kreditiranje nabavke stoke svojim članovima, kao i kreditiranje potrebnih obrtnih sredstava u stočarskoj proizvodnji slično kao i u svakoj drugoj proizvodnji.

8) Ribarstvo

Dosadašnji ulov slatkovodne i morske ribe ne iznosi više od 20.000 tona godišnje. Znatne mogućnosti za proširenje slatkovodnog ribarstva (akumulaciona jezera, veliki broj reka, zaslanjena zemljišta i sl.), a naročito morskog ribarstva, su mnogo veće, tako da bi se ukupan ulov u perspektivi mogao skoro udvostručiti. U našim vodama na otvorenom moru i priobalno znatne količine ribe danas love strani ribari. Ustvari problem morskog ribarstva u prethodnim godinama nije sagledavan niti rešavan u celini, te bi ga stoga po iznosnom prethodno razrađenom programu trebalo konačno razmotriti i prići njegovoj realizaciji. Nisu u pitanju samo dalja ulaganja, iako to čini okosnicu ovog problema, nego i druga, pa i organizaciona pitanja. U morskome ribarstvu svakako treba smelije prići sukcesivnom povećavanju broja brodova, naročito onih koji su sposobni za dubinski lov, izgradnji sistema rashladnih skladišta i modernizaciji ribarske industrije. Isto tako treba pojačati naučno-istraživačku službu, kao i službu izviđanja u morskome ribarstvu. Za slatkovodno ribarstvo potrebno je izvršiti izgradnju potrebnih mrestilišta. U slatkovodnom ribarstvu pored proširenja ribnjaka na nove površine treba prići rekonstrukciji postojećih ribnjaka.

Kod nas ribarstvo predstavlja rezervu animalnih belančevina, koja će s daljim porastom stanovništva i povećanjem njegovog standarda morati da bude šire korišćena, te će značaj ribarstva i kod nas bezuslovno porasti. U ovoj grani proizvodnje biće potrebno u narednim godinama pokloniti veću pažnju:

— postepenom povećanju ulaganja u morsko i slatkovodno ribarstvo;

— sređivanju i opremanju tržišta ribe;

— poboljšanju organizacije, naročito u morskome ribarstvu;

— većoj orijentaciji na ulov na otvorenom moru.

*
* * *

Za sprovođenje izložene politike u proizvodnji neophodno je osposobiti poljoprivredne organizacije, zemljoradničke zadruga, krupna gazdinstva, poljoprivrednu službu, kao nosioce ove politike, zatim sve ekonomske mere podrediti navedenom usmeravanju razvoja poljoprivrede. Prema tome, politiku proširene produkcije, kreditiranja, tržišta i cena, poresku politiku, kadrovsku politiku, kao i organizacione probleme podešavati prema politici proizvodnje.

II PROIZVOĐAČI I NJIHOVE ORGANIZACIJE

A) Opšte zemljoradničke zadruge

Na individualnom seljačkom gazdinstvu postoje znatne rezerve i mogućnosti za povećanje proizvodnje, ali to povećavanje proizvodnje moguće je postići jedino uz povezivanje individualnih seljaka sa društvenim i krupnim sredstvima za proizvodnju. U daljem razviku poljoprivrede možemo izabrati jedino taj put ili se vratiti na put kapitalističkog razvika ili na menjanje sopstveničkih odnosa na selu kroz nacionalizaciju zemlje i kolektivizaciju. Jasno je da je i jedno i drugo u našim uslovima i politički i ekonomski apsurdno. Prema tome, jedini put za menjanje načina proizvodnje i društvenih odnosa na selu sastoji se u tome da se razviju što raznovrsniji oblici kooperacije između individualnih proizvođača i zemljoradničkih zadruga, koje će raspolagati značajnim društvenim sredstvima za proizvodnju i koje će izrastati u snažne privredne organizacije. A ovo se može uspešno ostvariti jedino ako se proizvođačima pruži pravna i politička sigurnost u slobodnom raspolaganju zemljom i uz stabilnost sistema cena, poreza i kredita. U sprovođenju ove saradnje potrebno je koristiti najrazličitije forme koje će zavisi od ekonomske stvarnosti i specifične strukture individualnih gazdinstava u pojedinim područjima. Te forme moraju biti oslobođene svakog šematizma i dirigovane primene.

Pitanje veze zadruga i seljaka danas je od posebnog značaja, jer borba za unapređenje poljoprivrede treba da se odvija na što širem području i sa što raznovrsnijim oblicima povezivanja. Za taj put potrebno je omogućiti zadrugama stvaranje što više sopstvenih sredstava i pružiti im pomoć društva, naročito za uvođenje krupnih i savremenih sredstava za proizvodnju. Ta sredstva potrebna su za savremeniji način obrade, koja zahteva ne samo krupnu materijalnu pomoć već i pomoć dobro organizovane i efikasne poljoprivredne službe. Društvena sredstva mogu i treba da se mobilishu, kao i znatne rezerve i sredstva individualnih seljaka. Ukoliko bude materijalna baza u zadrugi veća, utoliko će se individualni proizvođači putem ogranaka (odeljaka) organizovano vezati sa zadrugom za niz aktivnosti u modernoj proizvodnji — u obradi zemlje, nezi stoke, nabavci reprodukcionog materijala, stoke, u prometu, preradi i sl. S druge strane, poljoprivredna služba može efikasno delovati jedino u slučaju ako u zadrugama na konkretnim aktivnostima mobilishu individualne seljake. U takvim odnosima stvara se sigurna materijalna baza, kako za stvaranje zadruginih fondova i delovanje službe, tako i za punu zainteresovanost samih proizvođača za razvoj zadruga.

a) Funkcije zemljoradničke zadruge

Osnovni zadatak opštih zemljoradničkih zadruga je da menjaju način proizvodnje primenom što savremenijih tehničkih i naučnih postupaka, da jačaju svoja osnovna i obrtna sredstva — vode borbu za veću proizvodnju; da iz povećane proizvodnje nastale na osnovi veće produktivnosti rada, zemljišta i stoke obezbeđuju stalan porast akumulacije zadruga i povećanje dohotka kooperiranih proizvođača. Kroz razvijanje proizvodnih snaga u poljoprivredi i povećavanje proizvodnje zadruge istovremeno podržavaju pojedine procese proizvodnje i rada na seljačkim posedi.

U dosadašnjoj praksi nastojalo se razvijati zadruge po unapred utvrđenim šemama, pa se i zbog toga zadruge nisu brže razvijale. Iako je apsolutno potrebno poštovati jedinstvene privredne principe, nejednaki uslovi diktiraju i različite oblike u pojedinim rejonima i prema pojedinim individualnim proizvođačima. Prema proizvodnim i ekonomskim uslo-

vima i strukturi proizvođača pojedinih reiona razvijace se različiti oblici zadrugne delatnosti i kooperacije, pa prema tome i različita struktura osnovnih i obrtnih sredstava u zadrugama. U ovome procesu one će se postepeno razvijati i jačati zavisno od lokalnih mogućnosti i opštih uslova, postajući sve više odlučujući faktor u proširenoj reprodukciji u poljoprivredi.

Baš ovo zahteva da svaka zadruga prouči rezultate svog dosadašnjeg rada sa ove tačke gledišta i izradi svoju dugoročnu politiku — naravno uz pomoć sreskih zadruginih saveza, poslovnih saveza i niza stručnih (ekonomskih i tehnoloških) organa koji bi joj pružili pomoć. Radi toga je potrebno organizovati i osposobiti i niz novih stručnih ustanova.

Lokalne organizacije, kako zadrugne tako i ostale, moraju sistematski i stalno proučavati uslove za svoj rad i prema njima prilagođavati zadrugne oblike. Sve delatnosti i svi oblici koji nastaju su prihvatljivi ako razvijaju zadrugu u pravcu jačanja društvenih sredstava ako menjajući produkcijske procese povećavaju poljoprivrednu proizvodnju, te u isto vreme odgovaraju interesima proizvođača. Sigurno je da razni oblici mogu uticati na to da će se iz postojećih opštih zemljoradničkih zadruga stvarati posebne nove snažne ekonomske organizacije.

Na poslovima oko unapređenja poljoprivredne proizvodnje zadruge posluju sa svima seljacima, kako članovima zadruga tako i sa nečlanovima. Treba obezbediti materijalni interes, tj. da članovi zadruga budu zainteresovani za razvoj i celokupno poslovanje zadruga, doslednim sprovođenjem principa učešća zadrugara u raspodeli dobiti (ristorno). Bilo bi korisno i radi kontrole proizvođača nad načinom upravljanja i korišćenja društvenih sredstava u zadrugi da članovi učestvuju u raspodeli dobiti iz delatnosti, a prema ukupnom poslovanju sa zadrugom. Deo dobiti koji otpada na nezadruge imao bi da se sliva u zadrugne investicione fondove. S tim u vezi trebalo bi dati propise o tome koji maksimalni deo dobiti se može upotrebiti za ristorno.

b) Oblici kooperacije na unapređenju poljoprivrede

Celokupna naša poljoprivredna politika treba da ide za tim da zadruge stvaraju što više svojih sredstava, te da traže i dobivaju za razvitak poljoprivredne proizvodnje i društvena sredstva, da se posredstvom takve politike maksimalno potstrekavaju privatna gazdinstva da na planu zadruga sa radikalnom izmenom procesa proizvodnje ulažu svoja sredstva bilo u zadrugu ili na svoje gazdinstvo. Zadruga i nije ništa drugo do organizacija koja u sebi objedinjuje materijalna sredstva i interese društva i svoga članstva. Prema tome, ona nije samo organizacija koja radi samo na sredstvima članova seljaka, već je privredna organizacija sela sa krupnim društvenim sredstvima koja oko sebe okuplja seljake, ekonomski mobilishu njihova sredstva i razvija delatnosti u interesu svoga članstva i socijalističkog društva. Takva organizacija mora biti ekonomski interesantna kako za društvo tako i za seljaka.

Sa postojećom strukturom sredstava za proizvodnju u individualnom posedu ne mogu se očekivati bitne kvalitativne promene u poljoprivrednoj proizvodnji. Potreban je savremeniji način obrade, koji mogu osigurati samo odgovarajuće službe koje zahtevaju nove odnose i materijalnu bazu, što pak ne može dati individualni seljak. Međutim, svojim sredstvima, koja su sada ukupno uzevši značajna, ali malo produktivna, moguće je uz pomoć savremenih sredstava za proizvodnju i kredita znatno efikasnije iskoristiti te kapacitete. Potrebno je u koordinaciji društvenih i individualnih sredstava tačno precizirati odnose.

Brojni primeri pokazuju, iako to još nije masovna pojava, da tamo gde je zadruga počela da rešava konkretne probleme privrede sela, koji su značili nešto kvalitetno novo za selo, došlo je do izgradnje niza

objekata: mlinova, podruma, pekara, mlekara, uljara, zasađeni su i podignuti savremeni voćnjaci i vinogradi, koji su danas u zadrudnoj eksploataciji.

Mobilizacija društvenih i individualnih sredstava usmerena na osnivanje zajedničkih zadrudnih uslužnih pogona, koji služe sopstvenoj proizvodnji na ekonomijama ili zakupljenoj zemlji i individualnim proizvođačima koji su se preko svojih ogranaaka vezali sa zadrugom za određene radne procese (promet, prerađu, oranje, žetvu, prskanje voća i sl.), postaje praksa u nizu zadruga.

Iako u celini uzev, zemljoradničke zadruge nisu dosada izvršile bitniji uticaj na poljoprivrednu proizvodnju, tj. nemamo još kvantitativnih rezultata (sem kod otkupa poljoprivrednih proizvoda), mi imamo veoma značajna dostignuća najnaprednijih zadruga. Ona su nastala i razvila se u praksi rada zadruga u poslednje dve godine, naročito u toku 1956. Ti rezultati su posledica činjenice, što se već imao jasan kurs na razvitak zadrugarstva i što su se na njemu angažovali mnogi društveni faktori. Za dalji razvoj zadrugarstva neobično je važno ova pozitivna iskustva stalno proširivati na ostale organizacije. To je preduslov za snažniji uspon zadrugarstva u celini, za otpočinjanje brzog napredovanja poljoprivredne proizvodnje na širokom frontu. Sadašnju fazu u razvoju zemljoradničkih zadruga upravo karakterišu napori da se ozbiljnije zahvate pojedini procesi poljoprivredne proizvodnje. Postoji već niz formi koje u praktičnom radu susrećemo u zadrugama. Od najnižih oblika kupovina i prodaja reprodukcionog materijala (semena, mineralnih đubriva itd.), što je u nekim slučajevima kombinovano sa upotrebom krupnih zadrudnih mašina u nekim od radnih procesa, pa sve do zakupa, odnosno obrade isključivo zadrudnim sredstvima, kao i čvršćeg povezivanja proizvođača u savremenim produkcionim procesima.

Za ubrzanje razvoja ovih formi u selu nema danas nikakvih ozbiljnijih prepreka. Seljaci su pripravnici na takve oblike kooperacije tamo gde ima dovoljno materijalnih snaga i kadrova sa potrebnim stručnim znanjem.

Zadruga mora biti osposobljena da ide u dugoročne ugovore sa individualnim proizvođačima, da im garantuje stalnost usluga i da je u stanju da snosi posledice ukoliko ugovor ne može da ispunji. Pod tim uslovom seljaci će se brže osloboditi svojih zaostalih sredstava za proizvodnju, brže će i lakše prihvatiti savremena zadrudna sredstva i time radikalno menjati način proizvodnje.

Drugi uslov da zadruga ide smelije u te procese jeste da ona budu osposobljena da kreditira seljake za sva privredna povezivanja, jer oni u najvećem slučaju nemaju obrtnih sredstava. Zadruga treba da dobija kredite od zajednice, jer će ovo kreditiranje u najvećem broju slučajeva predstavljati avans za ugovorenu proizvodnju.

U svemu tome potrebna je dobro organizovana stručna poljoprivredna služba, koja mora da zna produkciona rešenja, kako bi zadruga mogla preuzeti produkcijske rizike.

Treba težiti da se sve te mere (optimalno đubrenje, selekcionisano seme, mehanizacija, mere u stočarstvu, melioracija pašnjaka i sl.) primenjuju što kompleksnije kako bi se mogli postići visoki prinosi. Na takve oblike sprege, koji će dati najbolje rezultate, zadruge treba da se sve više orijentišu. Njima treba dati prioritet u opremi i snabdevanju od strane poslovnih saveza i naših službi. U tom smislu bio bi poželjan kurs na koncentraciju u akcijama i sredstvima za područja gde postoje najbolji objektivni i subjektivni uslovi i gde se mogu postići najveći rezultati u proizvodnji.

Za nas su interesantni svi oblici unapređenja poljoprivredne proizvodnje i treba ih razvijati i iskoristiti u svim rejonima. Ali je za celokupnu zajednicu od posebnog interesa da se aktivnost zadruga što pre razvije u žitodorodnom području, a posebno u Vojvodini

i Slavoniji, sa stanovišta povećanja proizvodnje pšenice, kukuruza, mesa itd., jer se na tom području mogu postići najveći kvantitativni skokovi.

c) Ratarska proizvodnja i mehanizacija

Zadruge su preduzele niz uspešnih zahvata u imovinske odnose, organizovale niz adekvatnih formi u primeni mehanizacije na privatnom sektoru, počele da uvode savremene tehnološke postupke u ratarsstvu itd. Na ovom planu su naročito napredovale zadruge u Vojvodini i Slavoniji.

Kooperacija na bazi zajedničkog učestvovanja u proizvodnji (Novi Bečej — APV): proizvodni odnosi zadruga i proizvođača u principu su postavljeni tako da proizvođač stupa u ovu kooperaciju sa svojom zemljom, radnom snagom i delimično ili u celini sa svojim oruđima. Zadruga unosi mehanizaciju, reprodukcioni materijal i obezbeđuje stručno rukovođenje. Učešće obeju strana u proizvodnim troškovima kalkulise se po stvarnim tržišnim cenama, uključivši rentu — zavisno od klase zemlje, blizine puta itd. Cene mašinskih radova su izdiferencirane i zavise od konkretnih tržišnih cena, udaljenosti parcela, tipa zemljišta itd. Podela ostvarenih prihoda se vrši srazmerno učešću svake strane u troškovima proizvodnje. I jedna i druga strana je zainteresovana za ostvarenje što većih prinosa po hektaru i za što rentabilniju proizvodnju.

Zakup zemlje i napolica su široko rasprostranjeni u Vojvodini i Slavoniji. Usled slabog đubrenja i nepravilne obrade plodnost ovakvog zemljišta iz godine u godinu sve više opada. S obzirom na ovakvu situaciju neke zadruge su počele da uzimaju ovu zemlju u zakup na duži ili kraci rok dajući vlasniku naturalnu ili novčanu rentu. Trajanje zakupa je još uvek kratkoročno, što je nepovoljno. Visina rente koja se daje vlasniku je različita, a zavisi od tipa zemljišta, njegove plodnosti itd. Pošto su ukupni troškovi proizvodnje kukuruza po 1 kj oko 27.000 dinara, a visina zakupa iznosi do 15.000 dinara, to se troškovi proizvodnje penju do 42.000 dinara. Za pokriće ovih troškova zadruga treba da proizvede minimum 12,5 mtc kukuruza u zrnju, koliki je prosek u Vojvodini. Međutim, primenom savremenih agrotehničkih mera zadruge mogu da ostvare veći prinos i realizuju dobit. Vlasnik zemlje je stimuliran punom tržišnom cenom rente, kao i time što mu zadruga optimalnom obradom održava, čak i popravlja kvalitet zemlje, umesto da se ona raubuje, kao što je to juče činio privatni zakupac.

Zadruga u Kozarcu, srez Osijek, razvila je svoj odnos sa zadrugarima na sledećim principima: zadruga daje proizvođačima na kredit seme, mineralna đubriva i mašinsku obradu uz uslov da se na određenom bloku zemlje uvede određena plodnosmena i dade odgovarajuća ručna obrada koju zadruga odredi. Svim proizvođačima koji se vežu na zadrugu zadruga garantira naturalni prinos koji su proizvođači dosada sami ostvarili. Povećana proizvodnja iznad garantnog prinosa je predmet podele između zadruga i zadrugara po unapred određenom ključu. Sredstva koja zadruga stiče iz takvog odnosa služe za nabavku nove mehanizacije, kao i kupovinu zemlje. U 1956 godini zadruga je iz dobiti koja je ostvarena sa zadrugarima po tome principu kupila 50 kj oranica. Kako vidimo, politika zadruge svodi se na koncentraciju proizvodnje i organizaciju jedinstvenog plodoreda sela, kao osnovice za savremenu obradu.

d) Kooperacija u stočarstvu

Samo korenitim promenama u načinu stočarske proizvodnje može se ova izvući iz dugogodišnje krize i obezbediti njeno brzo napredovanje. Niz zadruga je već ostvario vrlo uspešne oblike kooperacije u stočarstvu.

Zadruge u Sloveniji stvaranjem solidne materijalne osnove, sprovođenjem niza zootehničkih mera,

dobrom organizacijom otkupa, utrostručenjem kapaciteta mlekara, melioracijom livada itd. postaju sve više odlučujući faktorji u stočarskoj proizvodnji. Ovakvom aktivnošću zadruga uspelo se smanjiti troškove proizvodnje. Mlečnost krava se povećala u zadnjim godinama od 1.000 na 1.500 litara mleka, što znači 100 miliona litara više proizvedenog mleka.

Primeri nekih sela pri uređenju pregonjskih pašnjaka u Hrvatskoj pokazuju da se unapređenje govedarstva može postići putem zadruge i da se ono ne može povećati seljačkim načinom proizvodnje.

Kad je u selu Dubočac (Slavonski Brod) zadruga uredila i podigla pregonjski pašnjak, pokazalo se da je svega četvrtina tako uređenog pašnjaka dovoljna za fond goveda u selu. Tempo porasta goveda sopstvenim uzgojem bio je prespor da bi se smanjili troškovi kroz potpuno iskorišćenje kapaciteta pašnjaka i mogle otplatiti na vreme investicije. Trebalo je radi toga prići kupovini stoke, te organizovati prihvati i preradu mleka. Zadruga je počela kreditirati razvoj govedarstva, ušla u taj odnos kao vlasnik stoke i organizovala na pašnjaku komercijalni tov. Kada se seoska stoka počela napasati na tako uređenom pašnjaku, mlečnost u selu porasla je tri puta. Međutim, kada je stoka prešla na seljačku štalsku ishranu, ne samo da je mlečnost nesrazmerno naglo pala nego je stoka izgubila na težini u proseku 60 kg po grlu. Zadruga se morala pojaviti kao investitor seoskog silosa da bi rešila i problem kvalitetnije ishrane goveda u štalskom držanju preko zime.

Zadruge u Makedoniji su postigle naročito značajne rezultate u merinizaciji ovaca. Sve do 1954 godine one su u merinizaciji učestvovala sa svega 3—7%. U toku 1955 godine ovaj procenat se popeo na 69%. U 1956 godini u merinizaciji je učestvovalo 85% osnovnih zadrugnih organizacija sa 70% ukupnog broja meriniziranih grla, koja su ili zadrugno stado ili stoka zadrugara. Sav konkretan rad oko merinizacije sprovele su zadruge uz podršku narodnih odbora. Prema poslednjim podacima plodnost meriniziranih grla iznosi u proseku od 90—95%.

e) Dugogodišnji zasadi

U obnovi dugogodišnjih zasada (vinogradarstvo, voćarstvo, hmeljarstvo itd.) na modernoj osnovi zadruge su pored podizanja sopstvenih zasada — modernih plantaža — u raznim farmama kooperirale sa individualnim proizvođačima.

U Makedoniji, užoj Srbiji itd. zadruge su svojim sredstvima podigle na stotine hektara plantažnih zasada na zemlji grupe individualnih vlasnika. Zadrugari su ulagali svoj rad i deo sredstava u novi objekat. Oni su obavezni da otplate zajam i odgovarajuće kamate.

Obrada modernog zasada izvodi se savremenim, pretežno zadrugnim sredstvima za proizvodnju i pod stručnim nadzorom zadruge; proizvodi se prodaju isključivo preko zadruge. Jedan deo viška proizvoda ostvarenog na novopodignutom objektu ide za proširenu reprodukciju zadruge, a drugi deo na povećanje standarda uzadruženih proizvođača.

Na ovaj način na teritoriji jedne opšte zadruge nastaje niz plantaža u kojima je deo sredstava za proizvodnju u društvenoj svojini, deo individualnih sredstava udružen sa zadrugnim, rad je društveno organizovan, promet podruštvljen, deo akumulacije podruštvljen itd.

*
*
*

Sve napred izloženo pokazuje da je od IV Plenuma SSRNJ zadrugarstvo krenulo u razvijanje poljoprivredne delatnosti, naročito u mehanizaciji poljoprivrede i otkupu. Godina 1956 označava u tom pogledu prelomnu godinu.

Međutim, razvoj zadrugarstva u celini zaostaje ne samo za opštim tempom razvoja privrede već i za potrebama sela. A upravo dalji razvitak naše poljoprivrede ovisi o tome da li ćemo našom politikom razviti inicijativu stotina hiljada seoskih gazdinstava i uključiti ih kroz zadrugu u opšte napore oko unapređenja poljoprivrede. Za taj zadatak postojeće organizacije i broj zadruga je premalen, ne samo za poslove koje zadruga preuzima u otkupu i snabdevanju već i u širokoj sprezi sa zadrugnim članstvom oko konkretnih produkcionih zahvata. Potrebno je imati u svakom većem selu zadrugnu organizaciju. Nemoguće je iz jednog zadrugnog centra delovati na više seoskih atara, kakva je praksa danas.

Prema tome, biće potrebno u narednom periodu:

a) konstantno povećavati broj zadruga i sprečavati tendenciju nepotrebnog spajanja;

b) ubrzano povećavati osnovna sredstva kod zadruga tamo gde mogu da nađu racionalnu primenu;

c) ekonomski osposobiti zadruge da kroz kooperaciju u raznim oblicima i stepenima (uključivši zakup i kupovinu zemlje) modernizuju poljoprivrednu proizvodnju;

d) razvoju zadrugarstva, a naročito njegovom omasovljenju smetaju manjkovi, gubici, krađe i sl. Zadrugni mehanizam društvene kontrole — mobilizacija članstva na kontroli rada zadruge i njihovih pogona utiče da se ovo svede na najmanju meru, a zadrugni savezi i narodni odbori treba da pomognu u poslovnoj kontroli zadruga;

e) ne može dovoljno da se podvuče potreba kadrava za zadrugarstvo. Da bi ono odgovorilo svojim zadacima i rekonstrukciji poljoprivrede, potrebno je uključiti u rad zadruge ili osposobiti dovoljan broj najboljeg ekonomskog i tehničkog kadra. Isto tako i politički kadar mora se uključiti na celishodan način u razvoj zadrugarstva;

f) današnji sistem kreditiranja zadruge ne omogućuje finansiranje svih ranije iznetih formi kooperacije. Zbog toga je potrebno kreditni sistem prilagoditi zadacima zadruge;

g) u akcijama oko proizvodnje sirovina za industriju i rada otkupnih preduzeća treba da se poslovni odnosi odvijaju isključivo preko zadruga, a ne direktno sa individualnim proizvođačima;

h) treba preduzeti korake da se zadruge oslobode svih onih delatnosti koje nemaju direktne veze sa poljoprivrednom proizvodnjom, preradom, prometom i razmenom (gostionice, bioskopi, vodovodi i sl.). To samo opterećuje zadrugnu aktivnost, a najčešće zadrugne fondove;

i) sasvim je sigurno da će savremena organizacija proizvodnje zahtevati i novi razvitak poslovnih jedinica opšte zadruge. Svaka grana u poljoprivredi traži određenu vrstu organizacije i određeno područje delovanja (proizvodnja žita, šećerne repe, vinogradarstvo, mlekcarstvo i sl.), kao i određene veze sa industrijom, kreditnim organizacijama, trgovinom itd. To zahtevaju i potrebe specijalizacije proizvodnje i stručnog podizanja proizvođača. Isto tako obezbeđenje interesa zadrugara traži više izdiferenciranu organizaciju unutar opšte zadruge. Ukoliko se obezbedi kroz raspodelu prihoda dovoljno izdiferencirana organizacija, utoliko će se brže razvijati i jačati zadruga. To vodi stvaranju specijalizovanih samostalnih poslovnih jedinica (ogranaka i sl.) u okviru opšte zemljoradničke zadruge. Zakonskim propisima i zadrugnim pravilnicima treba obezbediti uslove da zadruge mogu nesmetano prilagođavati svoju aktivnost potrebama stvarnih kretanja u materijalnim odnosima proizvodnje;

j) poslovni savezi svojom privrednom aktivnošću mogu znatno da doprinesu bržem razvoju zemljoradničkih zadruga;

k) pred zadrugnim savezima stoji vrlo krupan zadatak da iskustva najnaprednijih zadruga prošire na sve zadrugne organizacije u zemlji.

b) Krupna gazdinstva

Jedan od osnovnih faktora socijalističkog preobražaja poljoprivrede jesu krupna gazdinstva. Ona treba da predstavljaju takve proizvodne centre koji neće zaostajati za dostignućima koja su postigla napredna gazdinstva u svetu.

Iako su ta gazdinstva pokazala neke prednosti i uspehe, nužno je učiniti mnogo napora, da ona daju ono što se od njih očekuje. Baš se ta njihova uloga dovoljno ne sagledava. Dosad je naglašavan zadatak poljoprivrednih dobara kao uzornih oglednih gazdinstava u smislu najnaprednije agrotehnike, kao i njihov zadatak da osiguraju proizvodnju kvalitetnog reproduktivnog materijala (semena, stoke itd.). Još uvek nije dovoljno uvreženo shvatanje da su poljoprivredna dobra na prvom mestu preduzeća kod kojih mora biti ostvaren rentabilitet poslovanja. Svoj uticaj na ostalu poljoprivredu sadašnja krupna gazdinstva treba da izvrše tek na bazi vlastitog rentabilnog poslovanja. Ukoliko proizvode reproduktivni materijal za ostalu poljoprivredu, to treba da ide na osnovu ekonomske računice.

Ukoliko poljoprivreda zbog zaostalosti ne može da prihvati određena sredstva koja proizvode poljoprivredna dobra, problem plasmana i cena tih proizvoda rešava se van okvira i neovisno od poljoprivrednih dobara.

Treba naglasiti činjenicu da postoje veoma povoljni uslovi da se ta dobra relativno brzo pretvore u savremene visoko produktivne objekte. Samoupravljanje na poljoprivrednim dobrima i seljačkim radnim zadrugama je jedan od faktora koji mora da doprinese bržem razvoju ovih gazdinstava. Poljoprivredna dobra je već na relativno širokom frontu zahvatio pokret za savremenim načinom proizvodnje i organizacije rada koji takav način proizvodnje stimuliše.

Usvajanje moderne proizvodnje je bitni uslov daljnjeg uspešnog razvoja socijalističkih gazdinstava. Podizanje stručnog znanja radnika i angažovanje većeg broja agronoma važan je organizacioni zahvat u tom pravcu. Ostaje da se reši dalja izgradnja koja je usko vezana sa arondacijom zemljišnog fonda.

Na rešavanje problema arondacije dosada se gledalo suviše statički. Međutim, u naglom menjanju imovinske strukture nemoguće je i nepravilno bi bilo postaviti zid između društvenog i privatnog zemljišnog fonda. Sa proizvodno-tehničke strane je jasno da se može krupna proizvodnja organizovati na arondiranoj površini, i tu postoje optimalna rešenja. Međutim, arondacija zemljišta u nekoliko manjih kompleksa može se brže provesti. Uslovi za stvaranje takvih kompleksa su daleko veći, a oni su interesantni kada poljoprivredna organizacija kooperira sa individualnim proizvođačem.

Treba računati sa mogućnošću proširenja krupnih gazdinstava u narednom periodu, organizovanjem gazdinstava na površinama koje su dobivene melioracijama i komasacijama, uzimanjem zemlje u zakup, kao i eventualnom kupovinom.

Osim toga, velike proizvodne mogućnosti i racionalnija eksploatacija predstavljaju 2.070.000 ha pašnjaka koji su ranije bili vlasništvo bivših agrarnih zajednica.

Za proširenje društvene proizvodnje treba ozbiljno računati i sa radnim zadrugama. Otkako su te zadruge sredile radne i imovinske odnose i počele nabavljati mehanizaciju, njihovo se finansijsko stanje naglo poboljšalo. Mnogi seljaci vide u takvim zadrugama perspektivu i nastoje da budu primljeni u radni kolektiv unošenjem svoje zemlje u zadrugu. Počela se sprovoditi zdrava ekonomska selekcija pri proširivanju članstva SRZ. U takvoj perspektivi treba računati sa daljim povećavanjem zemljišnog fonda, kako u radnim zadrugama tako i u okviru opštih zemljoradničkih zadruga.

Široke mogućnosti za društvenu proizvodnju predstavljaju zasadi. Proces je započeo u Makedoniji i Srbiji, gde su zadruge i dobra sa svojim osnovnim sredstvima podigle voćnjake i vinograde na bivšim utrinama i pašnjacima. Orientacione analize pokazuju da bi se u daljem periodu krupna društvena proizvodnja mogla proširiti na daljih 450—550.000 ha.

Snabdevenost krupnih gazdinstava osnovnim sredstvima u neposrednoj je vezi sa njihovim problemima povećavanja proizvodnje i produktivnosti rada. Vrednost osnovnih sredstava iznosi po jednom hektaru obradive površine prosečno oko 135.000 dinara, a ocenjuje se da za visoku produktivnost prosečna vrednost treba da iznosi oko 400—500.000 dinara po jednom hektaru. Da bismo dobili približnu orijentaciju u obimu novih investicija, trebalo bi za kompletno uređenje gazdinstava uložiti prosečno oko 300.000 dinara na hektar obradive površine, što predstavlja kod današnjih kapaciteta oko 230 milijardi dinara novih ulaganja.

Danas više nije preterano optimistička tvrdnja da se na poljoprivrednim gazdinstvima može u dognutoj perspektivi proizvodnja povećati dva i po do tri puta, što bi afirmisalo ideju o prednosti krupnih gazdinstava, olakšalo situaciju na tržištu i u platnom bilansu.

Da bi krupna gazdinstva mogla izvršiti takav krupni zadatak, treba u prvom redu:

- produkcione koncepcije krupnih gazdinstava orijentisane u pravcu postepene specijalizacije;
- snabdeti ih potrebnom mehanizacijom, stočnim fondom i izgraditi meliorativne sisteme;
- na svim gazdinstvima dosledno primeniti sistem nagrađivanja po produktu;
- rešiti problem arondacije zemljišta, kojima ta gazdinstva upravljaju;
- osposobiti krupna gazdinstva za racionalna ulaganja, odnosno razraditi perspektivni razvitak svakog gazdinstva i njegov program izgradnje;
- pred našim poljoprivrednim i ekonomskim stručnjacima u proizvodnji i institutima stoji zadatak da ovladaju načinom rentabilnog gazdovanja na krupnim gazdinstvima.

c) Poljoprivredna služba

U posleratnom razdoblju posvećena je veća pažnja izgradnji poljoprivredne službe nego pre rata. Izgrađeno je i obnovljeno relativno mnogo ustanova za unapređenje poljoprivrede, pored ostalog 83 naučna zavoda, 80 stanica za zaštitu bilja, 410 stanica za zaštitu stoke, 450 stočnih ambulanti, 250 stanica i punktova za veštačko osemenjivanje, 47 velikih rasadnika itd.

Međutim, uza sve to poljoprivredna služba je još uvek nerazvijena, nedovoljno organizovana (osim veterinarske) i slabo opremljena, a nedostaje i koordinacije u radu. Takva služba nije mogla pomoći dovoljno nove akcije primene savremenih sredstava — mehanizaciju, upotrebu veštačkih đubriva, semena, zaštitu bilja i slično, koje se nepotpuno sprovode. Budući da naša cela poljoprivreda nije bila praktički orijentisana na modernizaciju načina proizvodnje, kao i razvoj socijalističkih odnosa, to i služba nije bila adaptirana tome.

Iako smo u pogledu razvijenosti poljoprivrednih službi daleko iza ostalih zemalja, kod nas se daje malo snaga i sredstava za njeno organizovanje.

Kako nije bilo konkretnih programa za razvoj poljoprivrede u celini ili pojedinih grana kod privrednih organizacija sela, komune, republike i federacije, to je i poljoprivredna služba bila bez određene orijentacije.

Gotovo sve službe u svojim planovima rada i praktične delatnosti radile su mimo zadruga u direktnoj vezi sa seljacima, te na taj način nisu ni mogle da deluju na usmeravanje akcija preko zadruga.

Za sprovođenje politike unapređenja poljoprivrede neophodno je povezati razvoj poljoprivrednih službi

sa materijalnim mogućnostima unapređenja poljoprivrede svakog područja.

Za naše uslove zadrugarstvo i poljoprivredne proizvođačke organizacije su nosioci neposrednog unapređenja proizvodnje. Prema tome, agronom u zadruzi i na gazdinstvu mora biti nosilac neposrednog unapređivanja proizvodnje. Otuda je važno da poljoprivredne organizacije pridu pravilnom rešavanju problema nagrađivanja stručnjaka prema uspesima u proizvodnji i privrednom poslovanju, kako bi privukle stručnjake da rade u njima.

Da bi ove organizacije i kadrovi u njima mogli da rešavaju osnovne probleme u proizvodnji, nužno je razviti niz naučnih i tehničkih službi koje će rešavati one probleme koje proizvodnja nameće, a te organizacije ne mogu da ih reše.

Po svojoj funkciji treba razlikovati sledeće vrste službi:

a) tehničke servise poljoprivrednih organizacija, koji istovremeno imaju i privredni karakter. Oni se odvijaju na poslovnoj bazi i razvijaju prema materijalnoj osnovi odgovarajućeg rejonu, karakteru proizvodnje i ostalim uslovima, kao što su naprimer semenski servisi pri poslovnim savezima i zadrugama, remontne radionice i servis za mehanizaciju i slično;

b) šire tehničke službe, koje se odvijaju takođe prema materijalnoj bazi i uslovima za proizvodnju, ali koje imaju javni karakter. Ove službe treba da budu zasnovane na programima razvoja poljoprivrede sreza ili rejonu sa društvenim upravljanjem, uz učešće u upravljanju zadruga, dobara, državnih organa itd., kao što su naprimer veterinarske stanice, stanice za zaštitu bilja i slično;

c) naučnu službu, koja treba da se odvijja preko fakulteta i specijalizovanih instituta i pruža pomoć svim ostalim službama i proizvođačkim organizacijama u rešavanju problema;

d) upravnu školu, koja treba da obezbedi sprovođenje društvenih normi u poljoprivrednoj proizvodnji i štiti interese zajednice.

Na taj način bismo organizovali samostalne službe na ekonomskim osnovama. Gde uslovi nisu sazreli ne bi se osnovali nepotrebne službe, jer se privreda nije toliko razvila da oseća potrebu za pojedinim službama.

a) Naučno-istraživačka služba

Ova je vrsta službe kod nas najrazvijenija — imamo 6 poljoprivrednih i 4 veterinarska fakulteta, a osim njih radi još oko 50 samostalnih zavoda.

Mrežu tih ustanova ne treba povećavati, već je donekle potrebno izvršiti koncentraciju i spajanje ustanova koje se bave istom problematikom. Isto tako treba neke institute pripojiti fakultetima, da se bez potrebe ne dupliraju. Pri tome treba voditi računa o rejonskim naučnim ustanovama koje su neophodne. Koncentracija sredstava i kadrova ojačaće naučno-istraživačku delatnost, jer velika brojnost tih ustanova nije dozvoljavala do sada da se one u potpunosti snabdeju savremenom opremom i kadrovima.

Naučno-istraživačke ustanove treba mnogo više da se povežu sa savremenim problemima razvika i tehničkog unapređenja poljoprivrede, da rešavaju te probleme brže i efikasnije i da prenose svoja i inostrana dostignuća na terensku službu. Radi koordinacije u radu između pojedinih ustanova i fakulteta potrebno je oformiti permanente komisije za naučno-istraživački rad u poljoprivredi pri naučnom savetu, koje treba usko da sarađuju sa komorskim telima.

Naročito je važno naglasiti da, ako želimo da se naučna služba uključi potpuni u rešavanje problema proizvodnje, treba prilagoditi izbor nastavnog i naučnog kadra i uslova za napredovanje i po tom merilu.

Sasvim je zanemaren rad na agrarno-ekonomskim problemima. Nedostaju monografije o svim važnijim agrarno-ekonomskim problemima regionalnom aspektu razvika poljoprivrede itd.

b) Tehničke službe poljoprivrednih organizacija

Na zadrugama i poljoprivrednim dobrima počiva tehnička služba. Zadruga i dobra treba da se osposobe da primenom savremenih sredstava za proizvodnju menjaju tehnološki proces, tj. da pravilno primenjuju savremena sredstva i izvlače maksimalne efekte. Ukoliko sve ostale tehničke poljoprivredne službe budu u tome pomagale zadrugama i krupnim gazdinstvima, utoliko će i odgovarati svom zadatku.

Proizvodnja i snabdevanje kvalitetnim semenom, služba za razvijanje i unapređenje mehanizacije poljoprivrede, zaštita bilja i slično, sve to kao sastavni deo tehnološkog procesa treba da se odvijja u zemljoradničkoj zadruzi i njenim pogonima i u specijalizovanim poslovnim savezima, već prema razvijenosti poljoprivrede i primeni tih tehničkih sredstava. Prema tome, poslovni savezi su i privredne organizacije i oni uključuju odgovarajuću tehničku stručnu službu za zadrugu. Na taj način je ova služba pod upravom neposrednih proizvođača.

c) Samostalne poljoprivredne ustanove

Postoji niz poljoprivrednih službi koje pored uloge tehničkog servisa (dijagnoze, determinizacija, analize i sl.) imaju i javni karakter, kao naprimer veterinarske stanice, stanice za zaštitu bilja, veliki rasadnici, ustanove za projektovanje, sekcije za uređenje bujica i borbu protiv erozije i sl. Ove ustanove treba da se osnivaju za područje jednog ili više srezova, prema stvarnim uslovima i potrebama. One su na višem naučno-tehničkom nivou i pomažu rad stručnjaka i tehničkih službi poljoprivrednih organizacija. Neke od njih mogu biti i u okviru proizvođačkih organizacija.

d) Savetodavna služba

Poseban problem u unapređenju poljoprivrede predstavlja savetodavna služba, koja treba da tekovine nauke prenosi na proizvođačke organizacije i da im pruža stalnu stručnu pomoć u procesu modernizacije proizvodnje. Ta služba treba da se u stručnom pogledu veže na postojeću naučno-istraživačku službu a u praksi ona deluje kroz zadrugu i poslovne saveze.

Stručnjak u zadruzi je redovno operativni stručnjak; on se u pojedinim stručnim i specijalnim pitanjima oslanja na viši organ savetodavne službe — na poljoprivrednu stanicu, koja je bilo samostalna organizacija bilo u okviru sreskog zadrugarstva. Poljoprivredna stanica u srezu ili opštini ima zadatak da stručnjacima u zadrugama i svim ostalim stručnjacima u proizvodnji stručno pomaže u primeni savremenih tehničkih sredstava i izvođenju pojedinih proizvodnih zadataka.

Potrebno je što pre doneti propise o organizaciji poljoprivredne službe za celu zemlju, s tim što bi forme rada i ostale detalje rešavale republike prema svojim uslovima.

e) Poljoprivredno školstvo i kadrovi

Sistem poljoprivrednog obrazovanja je zastareo i ne odgovara više potrebama koje postavlja brži razvika i modernizacija poljoprivredne proizvodnje. Mreža poljoprivrednih škola je nedovoljno razvijena, nedostaju naročito škole za kvalifikovanje poljoprivredne radnike. Kretanje brojnog stanja škola pre i posle rata izgleda ovako:

Vrsta škole	1940	1950	1955
Poljoprivredni fakulteti	2	5	6
Veterinarski fakulteti	2	3	4
Srednje poljopriv. škole	3	48	22
Škole za kvalif. radnike (niže poljopriv. škole)	55	67	15
Škole za poljoprivredne proizvođače (seljake)	—	—	381

Broj poljoprivrednih fakulteta i srednjih poljoprivrednih škola zadovoljava u potpunosti, ali je nužno izvršiti u nekim od njih ozbiljnije promene u nastavnim planovima i u sistemu školovanja, kako bi one davale kadrove i sa više praktičnog znanja. To znači orijentisati fakultete i srednje poljoprivredne škole na formiranje stručnjaka po granama. Isto toliko je važno opremiti poljoprivredne fakultete i škole savremenim sredstvima za poljoprivrednu proizvodnju na kojima se može vršiti obuka proizvođača.

Najteža je situacija u pogledu školovanja neposrednih poljoprivrednih proizvođača — kao kvalifikovanih radnika. Modernizacija proizvodnje i brža mehanizacija traži kvalifikovanog radnika, a dosada nije još potpuno izrađen sistem njegovog školovanja. Stvaranje fonda za kadrove omogućava udruženjima poljoprivrednih dobara i zadrugnim organizacijama da organizovano priđu rešavanju tog pitanja.

Potrebno je preduzeti korake i doneći propise o stručnom obrazovanju proizvođača, razviti niz različitih škola i kurseva i takav vaspitni rad najuže povezati sa sprovođenjem konkretnih proizvodnih akcija putem zadrugarstva, a nikako tome stručnom obrazovanju dati samo opšti obrazovni karakter. Narodni odbori, pored proizvođačkih organizacija, moraju biti angažovani u rešavanju svih problema.

Poseban problem predstavlja obrazovanje zadrugnih kadrova (upravnika, poslovođa itd.), koji su najvećim delom nedovoljno stručno osposobljeni. Početak rada zadrugnih škola u nekim republikama (Hrvatska, Srbija itd.) pokazuje da se prišlo rešavanju tog problema.

Danas u Jugoslaviji radi oko 3.500 agronoma sa fakultetskim i 5.000 sa srednjim obrazovanjem, što je daleko više (preko četiri puta) nego pre rata. Ipak, danas je taj broj nedovoljan, pogotovo s obzirom na modernizaciju proizvodnje. Samo poljoprivrednim organizacijama u Vojvodini nedostaje oko 2.400 poljoprivrednih stručnjaka.

Međutim, i raspored postojećeg kadra ne odgovara: svega 20% inženjera agronomije i 50% poljoprivrednih tehničara radi u proizvođačkim organizacijama, dok svi ostali rade u raznim ustanovama. U APV na 233 dobra radi svega 89 inženjera agronoma, pa na jednog dolazi preko 2.500 ha obradive površine, na jednog inženjera agronomije u SRZ dolazi oko 5.500 ha obradive površine, a od 392 bpšte poljoprivredne zadruge tek svaka šesta ima agronoma, na kojeg u proseku otpada oko 23.000 ha obradive površine. Još je teža situacija u jugoslovenskom merilu, gde na 21 zadrugu dolazi po jedan poljoprivredni stručnjak.

Zbog ovakve situacije sa kadrovima potrebno je da proizvođačke organizacije u prvom redu šire stimuliraju čak i studente, kao i da stvaraju bolje uslove za rad i život poljoprivrednih i drugih stručnjaka na terenu, kako bi ovi odlazili u proizvodnju.

Postojeći kadrovi treba da se osposobe za primenu savremenog tehnološkog procesa. Proizvođačke organizacije treba s'oga da osnuju niz kurseva i seminara u saradnji sa fakultetima i naučno-istraživačkim organizacijama kako bi se kadrovi što bolje i što brže osposobili za masovne proizvodne akcije.

d) Fondovi za unapređenje poljoprivrede

Za sprovođenje izloženog programa tehničkih mera kao i rada poljoprivrednih službi predviđeni su delom investicioni fondovi, a delom fondovi za unapređenje poljoprivrede. Ovi poslednji su neobično važno sredstvo komune za vođenje politike unapređenja poljoprivrede. Sredstva fondova za unapređenje poljoprivrede upotrebljavaće se prvenstveno:

1) za izgradnju i unapređenje poljoprivrednih službi, kao što su: veterinarske stanice i ambulante, stanice za veštačko osemenjivanje, stanice za merizaciju ovaca, pripusne stanice, semenske i selekcijske stanice, ergele, antiperonosporne stanice, inkubatorske stanice, mrestilišta, stočna groblja, poljo-

privredni instituti, zavodi i druge slične ustanove i organizacije u poljoprivredi. Republike i narodni odbori mogu se u ove svrhe zadužiti u investicionim fondovima, anuitete otplaćivati iz ovih fondova;

2) za preuzimanje mera za unapređenje poljoprivrede koje su određene programom fondova, kao što su: uvođenje selekcionisanog semena, ogledi sa semenom i veštačkim đubrivima, mehanizacijom, ogledi sa načinom držanja i ishranom s'oke, demonstracioni ogledi u proizvodnji na krupnim gazdinstvima, subvencioniranje, odnosno regresiranje semena i slično;

3) za finansiranje određenih istraživačkih radova u poljoprivredi;

4) za propagandu;

5) za nagrađivanje na izložbama i sajmovima.

Programi za sprovođenje mera za unapređenje poljoprivrede koji se finansiraju iz fondova donose se u skladu sa opštim smernicama za unapređenje poljoprivrede i smernicama koje su određene društvenim planovima.

Neophodno je obezbediti društvenu i upravnu kontrolu nad korišćenjem ovih fondova, kao i evidenciju o utrošku i postignutim rezultatima.

Pored toga, fondovi za unapređenje poljoprivrede su neobično važno sredstvo komuna i srezova za vođenje politike unapređenja poljoprivrede.

III. ULAGANJA I TEHNIČKI PROGRAMI

Stanje poljoprivredne proizvodnje i njeno mesto u našoj privredi nameće kao nužnost unapređenje poljoprivredne proizvodnje i menjanje odnosa na selu. To traži da se u narednom periodu razradi politika ulaganja, ocene potrebe i mogućnosti za ulaganje u ovu oblast privrede i obezbede sredstva za perspektivnom planu razvoja celokupne privrede, kao i u tekućim društvenim planovima narednog perioda.

Obim sredstava koji će se investirati u poljoprivredu u sledećih pet godina moći će se definitivno utvrditi tek sa predlogom perspektivnog plana razvoja celokupne privrede. Međutim, u ovom elaboratu daje se orijentaciona promena potrebnih sredstava za unapređenje poljoprivrede. Procena potrebnih sredstava cenjena je na bazi optimalnih mogućnosti plasmana sredstava u poljoprivredu u dužem razdoblju. Istovremeno je procenjivan i uticaj ulaganja na povećanje poljoprivredne proizvodnje i otklanjanje disproporcija u privredi.

Vodeći računa o sitnosopstveničkom karakteru naše poljoprivrede, o sadašnjem stanju poljoprivrednih organizacija, o realnim ocenama mogućnosti njihovog daljeg organizacionog učvršćenja, kao i o mogućnosti poljoprivrede da apsorbuje investicije, a imajući u vidu potrebe u povećanju poljoprivredne proizvodnje, ukupni obim bruto ulaganja u narednom dužem periodu imao bi biti oko 550—600.000 miliona, od čega društvena ulaganja iznose oko 400—450.000 miliona, a ulaganja individualnih proizvođača 150—200.000 miliona.

U narednom periodu, i pored porasta dohotka iz poljoprivrede, individualni proizvođači, s obzirom na njihovu strukturu, neće moći iz sopstvenih sredstava da značajnije povećaju ulaganje u proizvodnju. Ocenjuje se da bi individualni seljaci vršili neto ulaganja sopstvenim sredstvima godišnje najviše u iznosu od 9—10.000 miliona dinara (prema sadašnjih 5.000 miliona), što očito govori o nužnosti davanja društvenih kredita zadrugama koje će finansirati preko kredita one investicije na individualnom gazdinstvu koje su u programu zadruge i gde ona vrši kooperaciju. Treba imati u vidu da porez na individualne dohotke treba da obezbedi izdržavanje komuna, a da zadrugna akumulacija i kredit treba da služe za ulaganja u osnovna i obrtna sredstva.

Sredstva za ulaganje individualnih proizvođača iz kredita treba da budu vezana za programe koopera-

cija. Prema tome, ona mogu biti i osnovna, i sredstva ličnog rada, kao i obrtna. Kada bi individualni proizvođači udvostručili ulaganje iz sopstvenih izvora, to bez društvene pomoći ne znači mnogo za unapređenje poljoprivrede, jer bi to povećalo osnovna sredstva za 1.000 dinara godišnje po jednom hektaru.

Predviđena ulaganja obezbeđuju prilično sporo tempo opremanja poljoprivrede. U sledećem periodu osnovna sredstva na socijalističkim gazdinstvima bi se udvostručila, a u opštim zemljoradničkim zadrugama, preko kojih se deluje na unapređenje procesa proizvodnje individualnih gazdinstava, povećala bi se skoro četiri puta. Treba očekivati veća i brža ulaganja u socijalistička gazdinstva, jer se na njima mogu postići brzo veliki efekti u proizvodnji, pa će pri istim konkurentskim uslovima lakše dobiti sredstva. Značajna ulaganja u zemljoradničke zadruge polaze od koncepcije da je u našim uslovima individualni proizvođač nemoćan da bez društvene intervencije unapredi proizvodnju, što je u skladu sa potrebama za modernizacijom proizvodnje i menjanjem odnosa na selu.

Pravci ulaganja

Namenska i tehnička struktura društvenih ulaganja u posleratnom periodu izgledala je:

	(u procentima)	
	1947/51	1952/55
ukupno	100	100
poljoprivredne građevine	63,7	27,4
objekti prerade i dorade	3,3	5,7
melioracije	7,0	15,1
oprema	13,5	29,7
stoka	5,7	11,8
zasadi	6,8	10,3

Poslednje četiri godine struktura se bitno promenila u korist onih ulaganja koja se brže aktiviraju. U stvari, kako je ranije pomenuto, društvena ulaganja u poljoprivredu sve do najskorijeg vremena nisu usmeravana na one grane i one namene gde bi njihovi efekti na povećavanje proizvodnje bili najveći i koji bi se održavali u najkraćim rokovima. Razlog za ovo bile su delimično i činjenice da su u tom periodu formirana i izgrađivana nova dobra. S obzirom na to, u narednom periodu putem usmeravanja treba obezbediti da ulaganja u poljoprivredu budu pre svega u obrtna sredstva i efikasne mere a u skladu s postavljenim ciljevima — odnosno sa proizvodnom politikom uz nastavljajanje kursa brzog aktiviranja sredstava. Prema tome, potrebno je stalno i konkretno izučavati (za svako područje i organizaciju) u šta je najefikasnije ulagati. Na taj način će se produžiti i još više poboljšati već postignuta struktura ulaganja u zadnje tri godine, gde rastu obrtna sredstva — seme, gorivo, đubrivo, zaštita u sl., a kod osnovnih sredstava treba i dalje da raste ulaganje u stočarstvo i krmnu bazu, mehanizaciju, preradu, voćarstvo, a da se i dalje smanjuje učešće građevina, dok učešće melioracije treba da se bitno poveća u odnosu na prošli period.

Usmeravanje ulaganja

Ranije prikazana proizvodna politika i postavljeni ciljevi mogu se ostvariti jedino putem usmeravanja prvenstveno društvenih, ali takođe koliko je to moguće i privatnih ulaganja — bar onih koja se vrše s kreditom. Brže rešavanje problema proizvodnje žitarica, industrijskog bilja i proizvoda stočarstva moguće je ostvariti ako se uz sprovođenje mera i akcija na najširem frontu dade prioritet ulaganjima u žitodromno područje za sve namene, u suprotropskom i mediteran-

skom području za određene namene — u cilju povećanja proizvodnje industrijskog bilja, povrća i nekih vrsta voća, te ako se ulaganja u podizanje krmne baze, odnosno stočarstva vrše na celom području zemlje. Ovim osnovnim ciljevima treba obezbediti da se iz pojedinih investicionih fondova vrši usmeravanje tamo gde će savezni investicioni fond služiti u osnovi pospešivanju onih ciljeva za koje je federacija najviše zainteresovana.

Orijentacioni prikaz osnovnih nosilaca i namena, a po osnovnim intencijama proizvodne politike, bio bi kako sledi:

— ulaganje u krupna socijalistička gazdinstva na području cele zemlje;

— ulaganje u žitodromno područje u sve namene — preko OZZ i poslovnih saveza u mehanizaciju, u preradu poljoprivrednih proizvoda, transport, poljoprivredne servise itd., zatim u odbranu od spoljnih voda i odvodnjavanje, poljoprivrednu službu i drugo;

— ulaganje u melioracione radove u suprotropskom i mediteranskom području — u onom njihovom delu koji je pogodan za industrijsko bilje i povrće;

— ulaganje u podizanje krmne baze na području cele zemlje — melioracija pašnjaka, stočne radionice, objekti službe u stočarstvu itd.

Usmeravanje ulaganja kako je napred iskazano pretpostavlja prethodnu obradu i odobrenje pojedinih programa za šira i uža područja, naprimer programa odvodnjavanja, navodnjavanja, mehanizacije i podizanja uslužnih servisa, izgradnje radionica stočne hrane, programa etapne izgradnje poljoprivrednih dobara itd.

Nosioci ulaganja

Unapređenje poljoprivredne proizvodnje organski je povezano sa paralelnim razvojem socijalističkih odnosa. Stoga je očigledno da se efikasno unapređenje poljoprivredne proizvodnje može postići samo kroz odgovarajuće usmeravanje razvitka na selu u pravcu jačanja društvenih fondova.

Nosioci društvenih ulaganja, odnosno proširene produkcije u poljoprivredi su pre svega socijalističke privredne organizacije — krupna socijalistička gazdinstva i opšte zemljoradničke zadruge. U cilju što većeg proširenja ulaganja kao nosioci ulaganja u poljoprivredu treba da se pojavljuju udružene poljoprivredne organizacije i druge privredne organizacije (naprimer: fabrika traktora u cilju podizanja servisa, fabrika šećera u cilju formiranja poljoprivrednog dobra, specijalizovanog za proizvodnju šećerne repe i sl.), kao i narodni odbori (naročito u slučaju kad ulažu u objekte za koje nisu još formirane odgovarajuće organizacije).

Kao nosioci posebnih društvenih ulaganja u poljoprivredu moraju i dalje ostati državni organi, počev od federacije do opštinskog narodnog odbora. Ulaganja ovih organa ići će i dalje uglavnom na izgradnju i opremu ustanova poljoprivredne službe i na finansiranje radova u vodoprivredi, kao i na izvođenje nekih tehničkih mera. S obzirom da navedena ulaganja po svom karakteru predstavljaju jedan od preduslova za izvođenje drugih zahteva na unapređenje poljoprivrede, kao i za racionalno korišćenje drugih ulaganja, ona se moraju obavljati po utvrđenim organima i u obimu koji je usklađen sa drugim ulaganjem.

Treba voditi računa da se pomoću društvenih sredstava i društvenih ulaganja aktiviraju i sredstva individualnih proizvođača i povećaju njihov interes za proizvodna ulaganja, bilo iz sopstvenih sredstava bilo na osnovu zadružnih kredita.

Izvori sredstava za ulaganje

Ulaganja u poljoprivredu, u zadnje četiri godine, po izvorima finansiranja, uključivši ulaganje iz fondova za unapređenje poljoprivrede, bila su sledeća:

	(u milionima dinara po tekućim cenama)			
	1953	1954	1955	1956
savezni fondovi i budžet republički fondovi i bu- džet	3.600	13.300	13.400	17.700
lokalni fondovi i budžet	8.100	2.600	2.700	3.700
sopstvena sredstva or- ganizacija	700	2.000	2.300	4.800
amortizac. fondovi	1.800	1.200	2.900	3.300
	2.700	2.400	3.300	4.300
Svega	16.900	21.500	24.600	33.800
Regresi iz saveznih fon- dova	11.000	13.000	15.000	17.300

Kao što se vidi osetno su se povećavala sredstva koja se za unapređenje poljoprivrede daju iz saveznih izvora, dok to još uvek nije slučaj sa sredstvima narodnih republika i odbora. Takođe se može konstatovati i osetan porast sredstava iz fondova samih organizacija.

Ulaganja u poljoprivredu treba i dalje da se obezbeđuju iz više izvora, što je uslovljeno kako različitim karakterom ulaganja, koja tražu odgovarajuće izvore, tako i postojanjem različitih izvora za ovu svrhu u okviru sadašnjeg sistema. Kao izvori ulaganja dolaze i dalje u obzir:

- a) amortizacioni fondovi poljoprivrednih organizacija;
- b) fondovi sopstvenih sredstava za investicije kod poljoprivrednih organizacija;
- c) kreditni i investicioni fondovi — savezni, republički i sreski;
- d) opštinski fondovi za unapređenje privrede sela koriste se za ulaganje u poljoprivredu;
- e) budžetski fondovi za unapređenje poljoprivrede, kao i budžetski fondovi voda — u oba slučaja savezni, republički i sreski.

Karakter ulaganja

Poželjan razvitak poljoprivredne proizvodnje zahteva da se ulaganja izvrše (prema konkretnim uslovima) u odgovarajućoj povoljnoj kombinaciji kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih ulaganja. Iako se već do kraja bližeg narednog perioda od naprimer 5 godina ne može očekivati efekat i od dugoročnih ulaganja (veći deo melioracija, zasadi itd.) u ovom periodu potrebno je ići i na ova ulaganja. Kako se kasnije ne bismo našli u još težoj situaciji sa poljoprivrednom proizvodnjom od ove sadašnje.

Efekat kratkoročnih ulaganja je svakako najveći. Međutim, obim ovih ulaganja (mekanizacija, stoka, hemijska sredstva, seme, zaštita bilja i stoke, neke poljoprivredne službe itd.) je limitiran realnim mogućnostima, kao i ovisnošću od drugih, tj. srednjoročnih i dugoročnih ulaganja. S obzirom na to potrebno je pronaći najpovoljniji odnos između kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih ulaganja.

Intenziviranjem poljoprivrede stalno treba da rastu obrtna sredstva. Pa je potrebno da se svake godine putem kredita, odnosno iz fondova za samostalno raspolaganje i akumulacije individualnih proizvođača osigura potrebno odvajanje za ove svrhe. Značaj ovih ulaganja je vrlo veliki s obzirom na to da se putem ulaganja omogućava maksimalno korišćenje kapaciteta u poljoprivredi, kao i efikasnije korišćenje budućih ulaganja. Stoga u investicionoj i kreditnoj politici ovi oblici ulaganja moraju dobiti odgovarajuće mesto. Iz programa tehničkih mera o kojima će kasnije biti go-

vora, kao iz prethodnih izlaganja o kooperaciji i primeni tehničkih mera na širokom frontu vidi se da je i ovom obliku ulaganja dat stanovit prioritet.

Efekti ulaganja

S predloženim obimom ukupnih ulaganja u narednom periodu trebalo bi postići vrlo značajne efekte, kako u pogledu povećanja proizvodnje tako i povećanja tržišnih viškova, pokrivanja potreba ishrane stanovništva, osiguranja prerađivačke industrije sirovinama, izvoza poljoprivrednih proizvoda itd. Takođe bi mogla da se podigne produktivnost rada u jugoslovenskoj poljoprivredi uopšte, značajnije u pojedinim užim područjima i vrlo značajnim na socijalističkim krupnim gazdinstvima.

Ako se sprovedu sve mere u poljoprivredi, uključivši i obim društvenih ulaganja u narednih pet godina, ocenjuje se da bi nivo poljoprivredne proizvodnje mogao porasti za 33% iznad proseka 1951/55. Ovakva povećanja poljoprivredne proizvodnje pretpostavljaju znatno veće povećanje u pojedinim užim područjima. Ovo se odnosi pre svega na žitoporodno područje gde bi se nivo poljoprivredne proizvodnje povećao skoro za 50% u odnosu na prosek 1951/55. Isto tako bi povećanje poljoprivredne proizvodnje kod pojedinih kategorija gazdinstava moralo biti znatno veće. Tako bi socijalistička krupna gazdinstva u celini morala gotovo udovstručiti svoju poljoprivredu u odnosu na 1955 godinu, a pojedina gazdinstva i znatno iznad toga, što zavisi od ulaganja.

Zadaci organizacija

Da bi se društvena ulaganja u poljoprivredu mogla povećati od 29.000 miliona dinara, koliko su ocenjena u 1956 godini, na 70.000 miliona dinara pa i više godišnje, biće potreban isti odnos u političkoj mobilizaciji, angažovanju kadrova i slično, kakav je bio u toku izgradnje industrije. Na prvom mestu biće potrebno iznaći metode kako da se osposobe poljoprivredne organizacije za svrsishodnu realizaciju ulaganja na pomenutoj visini. Dosadašnjim metodama rukovođenja u poljoprivredi ovakav nivo ulaganja ne bi se uopšte mogao ostvariti, a pogotovo ne bi bilo moguće obezbediti se od grešaka kakvih je bilo u prethodnom periodu. Ovo traži mnogo jaču službu i veće političko staranje uopšte, a naročito u okviru sreza, i to na sledećim pitanjima:

- na izradi pojedinačnih programa i rejoniranju zemljišta za najbolje korišćenje po grupama kultura;
- na izradi programa razvoja zadruga, dobara i drugih organizacija i ustanova;
- na izradi potrebnih projekata;
- na organizaciji operative za izvođenje radova;
- na organizovanju službe; itd.

Tehnički programi

Povećanje poljoprivredne proizvodnje u narednom periodu uslovljeno je, pored ostalog, sprovođenjem raznih tehničkih mera, kao uslova za ostvarenje programa proizvodnje.

1) *Melioracije*. — Velika kolebanja u prinosima koja danas zavise od klimatskih uslova mogla bi se dobrim delom ukloniti izvršenjem dugoročnijeg programa melioracionih radova u etapama i po prioritetima.

Pored sredstava za izvođenje svih vrsta melioracionih radova, neobično su važni problemi organizacije ove službe i obaveze proizvođača.

Sadašnja organizacija hidrotehničkih sekcija i sekcija za bujice i eroziju odgovara. Međutim, organizacija vodnih zajednica je zastarela. Ona kao tehnička organizacija vodnog područja mora ostati, ali se u njen rad moraju uključiti komune i zadruge za svoje područje. U svim ovim organizacijama, iako one treba da ostanu prinudne organizacije, nije do kraja

rešeno pitanje učešća neposrednih proizvođača u odlučivanju, kao i učešće predstavničkih organa — komuna i srezova — u radu ovih ustanova. Osim toga, nije rešen odnos vlasnika zemlje i proizvođača prema samom sistemu.

Dosada je jedina obaveza proizvođača bila plaćanje vodnog doprinosa za odvodnjavanje i navodnjavanje. Vodni doprinos za navodnjavanje, osim prve godine, plaća se. Međutim, vodni doprinos za odvodnjavanje ne plaća se u potpunosti ni u jednom rejonu, što je veoma štetno.

Za izvođenje svih melioracionih radova u dužem periodu potrebno je u sadašnjim cenama 456.000 miliona dinara. Ne može se računati da se svi melioracioni radovi savladaju u periodu od 10—15 godina, niti bi bilo opravdano izvesti ih u celini. U tom periodu moraju se zahvatiti oni radovi koji mogu da doprinesu značajnijem podizanju poljoprivredne proizvodnje. Dosada su se skoro jednaka finansijska sredstva ulagala u navodnjavanje i odvodnjavanje. U narednom periodu težište treba baciti na odvodnjavanje.

Konkretni program melioracija trebalo bi postaviti uglavnom na osnovu sledećih osnovnih kriterija:

— da se što je moguće više radova izvrši na odvodnjavanju žitородnog područja, uključujući tu jedinstvenu kanalsku mrežu hidrosistema DTD;

— da se izvrši odvodnjavanje u dolinama donjih tokova većih reka (Morava, Bosna, Vrbas, Strumica, Bregalnica, Crna Reka, Neretva itd.), kao i srednjih i gornjih tokova vodotoka (Sava, Morava, Drava i Mura) — na svim ovim objektima gde su radovi u toku;

— da se izvrše najnužniji radovi na regulaciji i odbrani od poplava duž velikih vodotoka (Dunav, Sava, Drava, Tisa i Mura) i njihovih većih pritoka (Morava, Mlava, Drina, Vrbas itd.), što se javlja kao osnovni preduslov za radove na odvodnjavanju;

— da se izvrše najvažniji radovi na uređenju bujica i saniranju bujičnih područja u gornjim tokovima pomenutih većih pritoka;

— da se završe započeti objekti navodnjavanja i izgrade novi sistemi koji će se snabdevati vodom iz kanala Bezdan—Bečej (oko 35.000 ha), neki sistemi za navodnjavanje u Makedoniji zatim novi objekti u nekim većim ravninama i kraškim poljima i drugim aritnim područjima, gde su efekti od navodnjavanja vrlo visoki;

— da se razvije sistem izgradnje malih melioracionih objekata tamo gde ima uslova.

Izvođenje melioracionih radova iz društvenih fondova povećava upotrebu i prometnu vrednost zemlje, pa prema tome za individualne proizvođače i tržište. Bez obzira na plaćanje anuiteta kroz vodni doprinos zajednica postaje suvlasnik na ovoj zemlji. Otuda i treba dati prvo narodnim odborima da mogu odrediti kako iskorišćavati zemlju, koje dodatne investicije obavežno izvršiti način eksploatacije — plodored, komasacija, čuvanje plodnosti zemlje, način, vreme, režim korišćenja vode u navodnjavanju i sl. Ovo dosada nije bilo regulisano i ulagalo se desetine hiljada dinara po hektaru, a korisnici zemljišta ni u čemu se nisu obavezali u načinu gazdovanja na toj zemlji.

Za širu zajednicu bi bilo najpovoljnije da se većina radova na odvodnjavanju izvede u žitородnom rejonu, a navodnjavanja u suptropskom, mediteranskom i žitородnom rejonu, dok su ostali radovi geografski određeni.

Posebnim propisima obavezati u tom rejonu sreske i opštinske narodne odbore kao i vodne zajednice da izrade odgovarajuću ekonomsko-tehničku dokumentaciju. Krupan je problem što za najveći deo predviđenih radova ne postoje glavni, već samo idejni projekti, pa je potrebno još u 1957 godini preorijentisati neka postojeća projektantska preduzeća za rad na projektovanju melioracija. Na ovaj posao uključiti i postojeće institute za vodoprivredu. Ukoliko se broj kadrova i pored ovog pokaže nedovoljnim, biće nužno angažovati i izvestan broj stranih projektanata,

Da bi se obezbedilo kontinuirano izvođenje radova na svim melioracijama po sistemu koji odgovara našim uslovima i da ne bi bilo prekida u radovima, jer se oni ne mogu konzervirati, treba rešiti sledeća pitanja:

a) obezbediti sredstva za finansiranje svih radova na melioracijama koji su u toku;

b) definitivno doneti odluku da se radovi na regulaciji reka, odbrani od spoljnih voda, kao i uređenju bujica finansiraju iz fondova voda — budžeta;

c) doneti odluku o učešću budžeta u radovima na odvodnjavanju i navodnjavanju, u otplati anuiteta za magistralne objekte 30—70% vrednosti investicija, ili taj deo koštanja investicija preneti potpuno na budžet;

(Naime, uređenje bujica, regulacija reka i odbrana od poplava u celom se svetu finansira iz budžeta, a učešće budžeta na finansiranje radova na odvodnjavanju i navodnjavanju iznosi 60—80% (Italija, Čehoslovačka, Indija itd.). Kod nas se već nekoliko godina vodi diskusija o načinu finansiranja radova i pokazalo se kao nemoguće da velike melioracione objekte podižu sami zainteresirani i komune. Takvi krupni objekti imaju značaj za celu zajednicu, pa se zbog toga i predlaže učešće budžeta u njihovom finansiranju).

d) organizaciono i tehnički osposobiti vodne zajednice da mogu, pored izvođenja i održavanja vodnih objekata, uticati na usmeravanje proizvodnje na meliorisanom području, zbog čega moraju biti povezane i koordinirano raditi sa opštom zadrugom;

e) propisati režim proizvodnje preko uključivanja zemljoradničkih zadruga na meliorisanom području — plodored i slično. Propisati koje dopunske radove su proizvođačke organizacije i individualni seljaci dužni da izvedu na meliorisanom području — kalcifikacija, komasacija itd.;

f) treba definitivno rešiti problem vodnog doprinosa, i to:

— za odvodnjeno područje da vodni doprinos obezbedi potpuno održavanje sistema i vraćanje onog dela anuiteta koji je uzet na kredit za izgradnju;

— za navodnjavanje da se održavanje i otplata anuiteta obezbedi kroz naplatu utroška vode kod svakog proizvođača;

g) za izgradnju stalnog sistema u režimu voda, održavanju i izgradnji hidrosistema potrebno je doneti sledeće zakonske propise:

— okvirni zakon o vodama,

— zakon o uređenju bujica i regulaciji reka,

— zakon o eroziji,

— izmeniti uredbu o vodnim zajednicama i prilagoditi je novom komunalnom sistemu i intencijama u razviku zadrugarstva,

— doneti uredbu ili zakon o finansiranju melioracionih radova svih vrsta,

— doneti uredbu o odbrani od poplava.

2) *Mehanizacija*. — Prethodna poglavlja su pokazala na kakvom su niskom nivou osnovna sredstva u poljoprivredi. Naročito je upadljivo kako se još uvek malo upotrebljava motor u poljoprivrednoj proizvodnji i kako smo ogromno opterećeni stokom za rad koja nije u stanju da obavi kvalitetno i na vreme poljoprivredne radove, a ipak nije dovoljno iskorišćena.

U zadnje dve godine se i pored nekih slabosti oseća znatan napredak u uvođenju mehanizacije u proizvodnji. Organizaciji remonta i sl. Počinju se diferencirati krupna gazdinstva koja uvode kompleksnu mehanizaciju. Karakteristično je da je dobit na ovim gazdinstvima najveća. To svakako nije zaslug samo mehanizacije već i ostalih agromera, organizacije proizvodnje i načina nagrađivanja, te srednjeg komercijalno-finansijskog poslovanja što govori da mehanizacija povlači za sobom sređivanje niza drugih problema.

Poslednje godine oseća se vrlo velika aktivnost u žitородnim i drugim razvijenim rejonima u uvođenju mehanizacije na individualnim gazdinstvima preko

mašinskih servisa opštih zemljoradničkih zadruga. Najveći deo ovih servisa, koji su kompletirani i dobro organizovani, te uspešno povezani sa proizvođačima, radi sa dobroti. Na mašinskim uslugama uz dobru organizovanost može se akumulirati i biti konkurentno sposoban zapregama.

Uvođenje mehanizacije zahteva međutim, pored znatnih investicionih ulaganja, i vrlo solidnu organizaciju, naročito u eksploataciji, održavanju i popravci mašina, kao i obezbeđenje kadrova.

U našim uslovima najpovoljnije mogućnosti za primenu kompleksne mehanizacije imaju krupna socijalistička gazdinstva (dobra, SRZ i ekonomije OZZ), ali i ovde postoji sukob sa viškom radne snage, zbog čega se mehanizacija usporava. Mehanizacija radova na privatnim seljačkim gazdinstvima predstavlja međutim poseban problem. Ona se može vršiti jedino putem OZZ, odnosno njihovih specijalizovanih servisa. S obzirom na objektivne teškoće primene na privatnom sektoru kompleksne mehanizacije, ona će se ovde morati upotrebljavati uglavnom u pojedinim procesima proizvodnje: u raznim vrstama branja, žetve i vršidbe, transportu, kultivaciji okopavina, zaštiti bilja i sl. Prema tome, biće nužno i mehanizaciju sortirati u tom smislu.

Najbolje uslove za mehanizaciju imaće žitoporodno područje — kako zbog pretežne lokacije krupnih socijalističkih gazdinstava u ovom području tako i zbog relativno manjeg broja zaprega i ljudske radne snage. Bilo da se radi o mehanizaciji ili zaprežnim mašinama, zadruga koja sklopi dugoročni ugovor sa individualnim proizvođačima mora ovima garantovati stalnost u pravovremenom vršenju kvalitetnih usluga. Tada će biti manje teškoća oko uvođenja ovog oblika kooperacije, a krug korisnika širiće se mnogo brže.

Ocenjuje se da će u narednom periodu biti pokriveno tržište sledećom količinom mehanizacije:

Iz domaće proizvodnje u ovom periodu trebalo bi da se obezbedi prosečno godišnje 3.800 traktora i 23.000 tona raznih poljoprivrednih mašina, što znači dva puta veća proizvodnja prema dosadašnjoj. U 1961 godini domaća proizvodnja traktora trebalo bi da postigne 6.000 komada godišnje.

Na bazi ovakvog nivoa proizvodnje bilo bi potrebno obezbediti iz uvoza prosečno godišnje 4.400 ili ukupno 22.000 traktora, tako bi u 1961 godini naš traktorski park iznosio oko 41.000 komada sa po 7 odgovarajućih priključnih mašina. Na jedan traktor otpadalo bi prosečno oko 350 ha poljoprivredne površine, odnosno 180 oranične površine, a na socijalističkim gazdinstvima bilo bi 70 ha poljoprivredne, odnosno 50 ha oranične površine. Posebno treba u programu uvoza voditi računa o potrebama za žitnim kombajnima, koji znatno povećavaju produktivnost rada, smanjuju gubitke u žetvi i vršidbi i izbacuju već zastarele samovezačice i vršalice.

Domaća industrija treba da znatno proširi dosadašnji asortiman i da usvoji proizvodnju niza novih mašina koje sada ne proizvodi, kao što su: podrivači, iskopači, rasipači đubriva, a naročito da proširi proizvodnju traktorskih priključnih mašina. Radi toga je potrebno u narednom periodu dati prioritet za dogradnju i rekonstrukciju ove industrije koja sada proizvodi na zanatski način i vrlo skupo.

U dosadašnjem radu na proizvodnji mehanizacije izvršen je izbor tipova svih vrsta traktora. Dosadašnje stanje odnosa lakih, srednjih i teških traktora nije zadovoljavajuće. Ispravka se može izvršiti pojačanjem uvoza teških traktora.

Prednja orijentacija predstavlja ozbiljniji skok u mehanizaciju. Otuda se treba za nju pripremiti, i to:

a) servisnu službu osposobiti preko odgovarajućih fabrika i poslovnih zadruga saveza. Zbog toga je potrebno predvideti u ovom periodu potrebna kreditna sredstva za podizanje šire mreže servisnih i većih remontnih stanica, odnosno radionica;

b) osposobiti potreban stručni kadar za navedeni nivo mehanizacije. U ovom periodu biće neophodno formirati niz specijalnih škola za ratare — traktoriste i mehaničare. Ove škole treba da organizuju fabrike u zajednici sa poljoprivrednim komorama i poslovnim savezima za mehanizaciju. Na poljoprivrednim fakultetima i srednjim poljoprivrednim školama mora se pojačati praktična nastava, a na jednom fakultetu obavezno ustanoviti i stalan jednogodišnji kurs za poljoprivredne stručnjake koji će biti posvećen mehanizaciji. Dosadašnjem priučenom kadru traktorista i mehaničara treba podići stručni nivo putem posebnih kurseva i seminara. Za ovu svrhu treba planirati posebna sredstva iz fonda za kadrove i fondova za unapređenje poljoprivrede.

Ne potcenjujući ostale forme podruštvljavanja i ostala sredstva, u ovoj je fazi mehanizacija odlučujuća za promenu načina proizvodnje, uz uslov da je zadruga u stanju da organizuje njeno racionalno iskorišćavanje, što znači da zadruga organizuje odgovarajuće ogranke ili odeljenja za mehanizaciju, da planira što racionalniju eksploataciju mašina organizovanjem zemljišnih parcela po poesima, kako bi se ublažio negativan uticaj rasepkanosti parcela.

Za rešavanje problema unapređenja i povećanja mehanizacije treba u planovima razvoja, programima i sistemu:

a) obezbediti dovoljnu količinu potrebnog asortimana mehanizacije na tržištu. Ukoliko se zahtevi tržišta ne bi mogli podmirivati, tada uslovima za nabavku mehanizacije predvideti da je mogu nabaviti sva socijalistička gazdinstva, a za opšte zadruge predvideti alokaciju na žitoporodni rejon;

b) organizovati servisnu službu za mehanizaciju;

c) organizovati pripremu kadrova za mehanizaciju;

d) organizovati i osposobiti specijalizovane poslovne saveze za mehanizaciju u svim srezovima gde ima uslova;

e) doneti propise i ovlastiti određeni institut za mehanizaciju i saveznu komisiju koja bi davala ateste i dozvolu za prodaju nove mehanizacije.

3) *Hemizacija*. — Kako zbog neracionalnog čuvanja stajskog đubriva trpimo ogromne gubitke u hranljivim materijama, to bi bilo neracionalno u našoj politici orijentisati se samo na veštačko đubrivo i ne preduzimati odgovarajuće mere za izgradnju đubrišta. Zato treba organizovati preko zadruga obuku proizvođača kako da pravilno konzerviraju i upotrebljavaju stajsko đubrivo. Davanje kredita preko zadruga, tipski projekti i propaganda mogli bi znatno da doprinesu ubrzanju izgradnje đubrišta. U zbijenim tipovima sela moglo bi se i administrativno regulisati kako mora da se izgradi đubrište.

Imajući u vidu naše realne mogućnosti za racionalnu i celishodnu upotrebu veštačkih đubriva, u ovom periodu trebalo bi preduzeti mere za ostvarenje sledeće ukupne potrošnje (u 000 tona sa sledećom dinamikom):

Godina	Ukupno u 000 tona	kg/ha obradive površine
1957	800	80
1958	1.200	120
1959	1.500	150
1960	1.800	180
1961	2.200	220

Ceni se da će se najveći deo navedenih količina prema uslovima utrošiti na intenzivnijim gazdinstvima, prvenstveno u žitoporodnom području, pa će stvarno upotrebljene količine po hektaru biti daleko veće od napred navedenog proseka.

Upotreba veštačkih đubriva prema rezultatima oglada daje porast proizvodnje za 1, 2 do 3 kg žita, povećava prinose livada i krompira za 100% itd. Kako je cena uvoznog đubriva u proseku oko 35 dolara po

toni, a pšenice 80 dolara, to se njegova upotreba u svakom slučaju isplaćuje. Upotrebu đubriva ne treba gledati samo kroz to šta rešava u proizvodnji žita već i kroz proizvodnju mesa, povrća, voća, tj. koliko deluje na ukupno povećanje proizvodnje. Sama činjenica da proizvođač kupuje đubrivo govori da je ono rentabilno.

Usled ovako velikog porasta potrošnje đubriva, a u cilju obezbeđenja njegove racionalne primene, postavlja se u ovom periodu kao posebno važan problem osposobljavanje pravilne organizacije odgovarajuće poljoprivredne službe: terenskih poljoprivrednih stanica, poljoprivrednih stručnjaka kod dobara i zadruga, posebne službe fabrika veštačkih đubriva, poslovnih i zadružnih saveza, trgovačke mreže itd.

Treba doneti propise koji će obavezati da se vrši analiza zemljišta za prvo vreme na socijalističkim gazdinstvima i daje receptura za najracionalniju upotrebu. Današnje laboratorije su uz malu reorganizaciju u stanju da ovo izvrše.

Od ukupno potrebnih količina đubriva, domaća industrija prema sadašnjim kapacitetima osiguravaće samo 230.000 tona prosečno godišnje. Prema tome, u ovom periodu treba uvoziti prosečno oko 1.270.000 tona đubriva godišnje. Otuda se postavlja da treba ubrzati građenje kapaciteta za proizvodnju veštačkih đubriva.

4) **Zaštita bilja.** — Uzimajući u obzir sadašnje stanje službe i štetu od bolesti i štetočina, kao i mogućnost osposobljavanja službe u organizovanju potrebnih akcija, odnosno mogućnosti racionalne upotrebe opreme i hemijskih sredstava, potrebno je:

a) organizovati proizvođače i obezbediti tehnički servis u okviru opšte zadruge i osposobiti poslovne saveze za snabdevanje sredstvima i davanje uputstava;

b) snabdeti tržište dovoljnim količinama sredstava;

c) organizovati rejonske ili sreske stanice za zaštitu bilja kao ustanove sa samostalnim finansiranjem i društvenim upravljanjem. Ove stanice imaju više-struki karakter; one su organizatori, instruktori, determinizatori, a ako ih ovlasti narodni odbor, mogu biti i kontrolori sprovođenja zakonskih propisa;

d) prilagoditi zakon o zaštiti bilja stečenim iskustvima i sprovesti rigorozniju primenu ovog zakona, uz jaku inspekciju za zaštitu bilja;

e) ovlastiti komune i srezove da mogu propisati neke zaštitne mere kao obaveze za svoje područje, naprimer spaljivanje kukuruzovine u određeno vreme, uništavanje korova i sl.

5) **Semenarstvo i sadni materijal.** — Proizvodnja i upotreba semena pokazuje u poslednje dve godine napredak. Proizvedeno je kvalitetnog semena pšenice, hibridnog i sortnog kukuruza, ječma, ovsa, lucerke u zadnje tri godine:

	(u tonama)
1954 g.	14.400
1955 g.	36.900
1956 g.	68.100

U narednom periodu na području semonarstva postavljaju se sledeći osnovni zadaci:

— obezbediti trajnu godišnju zamenu semena, tako da se izbegnu dosada široke pojave njegove degeneracije i njen negativni uticaj na visinu prinosa;

— obezbediti visokoprinosne sorte semena, koje će odgovarati pojedinim područjima i boljoj agrotehnici, u prvom redu selekcijom domaćeg materijala i ispitivanjem mogućnosti da se adaptiraju visokoprinosne strane sorte;

— organizovati promet semenom saglasno postojećim zakonskim propisima.

U okviru tih zadataka, a prema razrađenim godišnjim programima u periodu 1957/61 godine, razvoj proizvodnje i zamene semena dveju naših najvažni-

jih kultura — pšenice i kukuruza — mogao bi se kreirati približno u sledećem obimu:

Godina	Pšenica		Kukuruz	
	tona	% od za-sejane površine	tona	% od za-sejane površine
1957	50.000	16	8.000	11
1958	60.000	25	15.000	20
1959	60.000	25	20.000	27
1960	60.000	25	25.000	33
1961	60.000	25	30.000	40

Godišnja potreba u semenu pšenice iznosiće oko 320.000 tona. Ovo seme potrebno je menjati svake četvrte godine, pa za zamenu godišnja potreba iznosi oko 80.000 tona. Pošto se jedan deo (oko 15.000 tona) obezbeđuje kroz međusobnu razmenu između proizvođača, to je potrebno organizovano proizvoditi i stavljati godišnje u promet oko 60.000 tona. Predviđeni program, kako se vidi, obezbeđuje normalnu zamenu semena pšenice već od 1958 godine.

Kod kukuruza do 1961 godine ne postoje mogućnosti obezbeđenja hibridnog semena za ukupnu površinu. Godišnja potreba za ovim semenom iznosi u FNRJ oko 75.000 tona. Prema navedenom programu tek u 1961 godini biće moguće organizovano proizvesti oko 30.000 tona heterozisa, tj. svega 40% stvarnih potreba. Ova će količina ustvari podmiriti samo potrebe žitorodnog područja na oko 1.000.000 ha.

Prema stanju proizvodnje semena ostalih važnijih kultura, poljoprivredne ustanove i socijalistička gazdinstva svojom proizvodnjom zadovoljavaju najveći deo potreba u semenu.

Za uspešno sprovođenje programa semonarstva potrebno je posebnim zakonskim propisima regulisati proizvodnju, izabrati i registrovati proizvođače semenskog materijala, rasporediti zadatke u pogledu selekcije pojedinih kultura po rejonima, izvršiti rejonizaciju sorti prema prirodni i ekonomskim uslovima i obezbediti ekonomske uslove za stimulaciju proizvodnje i plasmana kvalitetnog sortnog semena.

U ovom periodu mora se početi sa širom obnovom voćarstva i vinogradarstva. Da bi se to obezbedilo, potrebno je pojačati organizovanu proizvodnju sadnog materijala prema rejonizaciji sorti za odgovarajuće terene, što znači uskladičiti rasadniku proizvodnju sa obnovom i plantažnim podizanjem zasada.

Potrebno je u okviru svake republike napraviti program proširenja i podizanja rasadnika po rejonima i obezbediti sredstva za to iz fondova za unapređenje poljoprivrede.

Potrebno je takođe doneti savezne propise o proizvodnji i prometu sadnog materijala.

6) **Zootehničke mere.** — Selekcija priplodnog materijala uvodi se na sve širem frontu u zadnje tri godine. Poljoprivredna dobra su proizvela u toku poslednjih godina oko 60.000 komada priplodnih grla. Pored domaće proizvodnje, uvezeno je u toku 1954/55 godine 6.500 raznih vrsta grla. To sve međutim nije dovoljno za ozbiljnije unapređenje stočarstva, pa je potrebno:

a) organizovati službu selekcije i kontrole produktivnosti stoke, te sprovesti energičnu selekciju svih vrsta stoke;

b) organizovati proizvodnju priplodnog materijala na za to odabranim i specijalizovanim krupnim gazdinstvima, a njima obezbediti ekonomske uslove koji će omogućiti rentabilniji plasman. U proizvodnju priplodnog materijala uključiti individualne proizvođače preko zadruga.

Za bržu izmenu rasnog sastava stoke uvesti odgovarajući broj priplodnih grla visoko produktivnih rasa i njih koristiti za veštačko osemenjavanje i za specijalizovana grupna gazdinstva kao ishodni materijal;

c) široko primeniti veštačko osemenjavanje, u kom cilju dovršiti izgradnju mreže centara i punktova za veštačko osemenjavanje;

d) sprovesti program merinizacije i eventualno ga proširiti i ubrzati;

e) napraviti program izgradnje inkubatorskih stanica za brže rasno poboljšanje i izmenu u živinarstvu.

Široko sprovedena i uspešno obavljena zaštita stoke primer je kako se koordinirano akcijom i srazmerno manjim sredstvima mogu postići značajni rezultati. Veterinarska služba (sa 389 veterinarskih stanica, sa 401 stočnom ambulantom i sa naučno-veterinarskim ustanovama) uspela je da u srazmerno kratkom vremenu uništi ili svede na najmanju meru čitav niz opasnih stočnih bolesti.

Međutim, iako su smanjeni gubici u stočarskoj proizvodnji, oni još uvek nisu beznačajni, a takođe nisu likvidirana ni sva teža zarazna oboljenja i parazitske bolesti.

Stočarska proizvodnja uslovljena je pored ostalih mera i ulaganjem i izvršenjem posebnog programa na području zaštite stoke, što treba detaljno razraditi.

U ovom periodu potrebno je da se veterinarska služba orijentiše i na široke zahvate u borbi protiv parazitskih oboljenja. Istovremeno računa se i na intenzivnije suzbijanje uzgojnih bolesti.

7) *Krmna baza.* — U unapređenju stočarstva u narednom periodu poboljšanje ishrane stoke prethodno stavlja osnovnu meru. S poboljšanom ishranom može se postići znatno veća proizvodnja i pri današnjem rasnom sastavu stoke. U ishrani stoke nedostaje kontinuirani način hranjenja. Postignuta kondicija i proizvodnja stoke u pašnom periodu maglo pada preko zime usled jednostrane i nedovoljne ishrane. Zato pitanju proizvodnje stočne hrane treba zadržati organizacije i komore da posvete naročitu pažnju i da u tom smislu razrade poseban program i organizaciju.

Povećanje krmnog bilja na oranicama će postepeno ići dalje, što treba da obezbedi dobra politika proizvodnje i cena semena leguminoza.

Za povećanje proizvodnje kabaste hrane bitno je pravilno iskorišćavanje livada i pašnjaka. Nakon izvedenih melioracija u perspektivi će se oko 650.000 ha, sadašnjih livada i pašnjaka prevesti u oranice, ali još uvek ostaje pod ovim vidom iskorišćavanja oko četiri miliona ha, koji se sada vrlo ekstenzivno iskorišćavaju.

Da bi se ove površine bolje iskoristile, potrebno je u narednom periodu izvršiti melioracije, i to:

a) na 200.000 ravničarskih pašnjaka i livada pri opštinskim narodnim odborima, na dobrima ili preko zemljoradničkih zadruga. Pri tome težiti da se izgrade pašnjaci i livade sa navodnjavanjem i pregonima. U daljoj perspektivi paralelno sa odvodnjavanjem pojedinih terena treba vršiti i melioraciju pašnjaka;

b) da se 600.000 brdskih i planinskih pašnjaka meliorišu, zaustavi delovanje erozije i bujica, zaseje travama izvrši dubrenje, izgrade putevi i pristupni putevi. Na ovaj način bi se upetostručila proizvodnost ovih pašnjaka i dala mogućnost za veći izgoj stoke na tom području;

c) da se livade počnu kultivisati kao i ostale kulture putem zadrugarnih akcija u potsejavanju, dubrenju, drljanju i pregonskoj ispaši, jer ima 1.900.000 ha livada koje se sada slabo iskorišćavaju, a tu se krije velika rezerva u proizvodnji stočne hrane sa vrlo malim investicijama. Proizvodnja krmne baze na javnim pašnjacima daje solidnu bazu za povezivanje seljaka sa zadrugom, time što proizvodnja, pa prema tome i uzgoj stoke, ovisi od društvene proizvodnje stočne hrane na meliorisanim pašnjacima. Ovde bi mogli opštinski narodni odbori odigrati značajnu ulogu, vodeći politiku eksploatacije pašnjaka;

d) u cilju poboljšanja ishrane stoke pristupiti proizvodnji raznih koncentrovanih hraniva. U vezi s tim biće potrebno:

— i dalje zadržati apsolutnu zabranu izvoza stočne hrane,

— da se u selima — u zadrugarnim trgovinama — uvodi kupovina ili zamena stočne hrane za sirovine proizvođača,

— u većim poljoprivrednim centrima preko zadruga, kao i na krupnijim poljoprivrednim imanjima izgraditi mešalnice stočne hrane,

— da se u krupnijim proizvodnim centrima izgrade posebne fabrike stočne hrane, koje će proizvoditi specijalne smese mineralne i belančevinaste hrane uz dodatak koncentrata.

Investicije u pogone za preradu stočne hrane imaju svoje opravdanje ne samo u dobivanju kvalitetnije, a time i veće proizvodnje, već izrada i potrošnja takve hrane povlači i znatne uštede u hrani, kao i daleko veće proizvodne efekte.

IV AGRARNO-EKONOMSKE MERE

Proces proširene reprodukcije u poljoprivredi vrši se na osnovu jedinstvenog društvenog procesa proizvodnje, gde je socijalistički sektor odlučujući i gde se u njegovom obnavljanju reproduciraju na proširenoj osnovi; socijalistički odnosi u proizvodnji. U poljoprivredi treba politikom i sistemom raspodele, kroz odgovarajuću politiku cena, poreza i kredita omogućiti da se procesom reprodukcije proširuje osnova društvenih fondova kao baza za modernizaciju poljoprivredne proizvodnje i razvoj socijalističkih odnosa. Na toj osnovi treba pokrenuti i sve rezerve individualnih proizvođača i sela uz njihovo učešće u dobijti zadruga.

1) Kreditiranje poljoprivrede

Siri zahvat u borbi za unapređenje poljoprivredne proizvodnje traži da se reši niz pitanja iz oblasti kreditiranja investicija i tekućeg poslovanja.

a) Investicioni krediti

Politika kreditiranja investicija treba da se naslanja na politiku proizvodnje i da se uključuje u razvoj poljoprivrede, pa otuda u narednom periodu treba kredite za investicije davati na bazi takvih pojedinačnih programa poljoprivrednih organizacija koji bi predstavljali razradu perspektivnog plana razvoja poljoprivrede za celu zemlju, regione ili uže područja. Stalnim otvorenim konkursima za poljoprivredne organizacije treba omogućiti njihovu kompletnu izgradnju, a postepeno i po mogućnosti obustaviti, osim za mehanizaciju i stoku, davanje kredita za izgradnju pojedinačnih objekata.

Da bi se mogla vršiti selekcija u odobravanju investicionih kredita, moralo bi u banci biti elaburata bar dva do tri puta više nego što se odobrava kredita.

Važno je utvrditi princip da opšti investicioni fond služi za participaciju lokalnim investicionim fondovima i onim investicijama za koje je zainteresovana cela društvena zajednica, kao i za finansiranje krupnijih zahvata u poljoprivredi. Sve ostale investicije treba da se kreditiraju iz republičkih i lokalnih fondova. Odnos sredstava za proizvodnju treba prilagoditi tim postavkama. U tu svrhu treba sistem raspodele prihoda obezbediti tako da se stvaraju fondovi za investicije u zadrugama, i na krupnim gazdinstvima. Pored toga, treba proučiti da li za sve namene odgovara kamatna stopa i da li i dalje u svim slučajevima treba zadržati plaćanje anuiteta iz amortizacije, odnosno omogućiti odlaganje uplate amortizacije dok se plaća anuitet kod onih organizacija koje nisu u mogućnosti da plaćaju oboje.

Bitne promene u kreditnom sistemu treba da se sprovedu u narednom periodu u vezi sa proširenjem

kreditiranja zemljoradničkih zadruga, da bi zadruga bile u stanju da sa raznim vrstama kredita — dugoročnim, srednjoročnim, i kratkoročnim — uđu u kooperaciju sa seljakom.

Ovakva kreditiranja vršila bi se iz posebnog kruga sredstava, koji bi određivale republike i narodni odbori iz svojih kreditnih fondova. Kredit bi trebalo davati preko sreske zadružne štedionice, pri čemu bi zadruga na poslovnoj osnovi mogla angažovati i svoja dodatna sredstva. U takvim uslovima trebalo bi omogućiti da se između zadruge i štedionice poslovnim ugovorom odrede odnosi, te da eventualno i štedionica participira u dobitku na tako uloženim sredstvima. To bi omogućilo veću poslovnu štedionice i brže stvaranje i izdvajanje zadružnih sredstava.

b) Obrtni krediti

Treba konsekventno sprovoditi praksu da potrebu u kreditima za obrtna sredstva, pored sopstvenih obrtnih sredstava organizacija, odmeravaju banke putem pojedinačne ocene za svaku organizaciju na osnovu uvida u njeno poslovanje. S obzirom na prirodu procesa poljoprivredne proizvodnje, obračun sa bankom poljoprivredne organizacije vršile bi jedanput godišnje, što je i u sadašnjem sistemu uvedeno.

Obim stalnih obrtnih sredstava treba povećati obuhvatajući nedovršenu proizvodnju, zalihe stočne hrane, seme i đubrivo, što dosada nije slučaj kod svih poljoprivrednih organizacija. Ovo utoliko pre što će sa intenzifikacijom proizvodnje i privrednih aktivnosti poljoprivrednih organizacija stalno rasti potreba za obrtnim kreditima.

U kreditiranju zemljoradničkih zadruga, njihovih ekonomija i drugih delatnosti postojali su sve donedavno znatni problemi zbog njihove kreditne nesposobnosti. Da bi opšte zemljoradničke zadruga mogle da izvrše svoje zadatke ubuduće, potrebno je u pogledu obrtnih kredita rešiti sledeće:

— zadrugu tretirati kao svaku drugu privrednu organizaciju,

— zadruga se već kroz svoje delatnosti pojavljuje kao kreditor individualnih proizvođača. Otplatu tih kredita, kod kojih zadruga ima veliki rizik davanjem avansa u semenu, đubrivu, zaštitnim sredstvima i slično, trebalo bi usloviti i plaćanjem u proizvodima. Međutim, za sve takve akcije zadruga bi morale biti u dugoročnom ugovornom odnosu sa bankom, a krediti, odnosno ugovori bi stalno po ispunjenju uslova bili obnovljivi. Što se pre ovo reši, utoliko će zadruge moći brže da idu na dugoročne ugovore sa seljacima u mnogobrojnim oblicima sprege, koji su već ranije opisani.

c) Zadružni oblici kreditiranja individualnih proizvođača

Ako je ispravno ocenjena kreditna sposobnost poljoprivrednika, a njegovi zahtevi za kredit svoje u skladu sa opštim i regionalnim intencijama agrarne politike i predviđenim pravcem unapređenja poljoprivredne proizvodnje u selu, tada nema nikakve osnove da se preko zadruge individualnim proizvođačima ne obezbede potrebni krediti. Zemljišni maksimum određen je na visini porodičnog poseda, pa prema tome nema veće opasnosti da bi kreditiranje seljaka izazvalo mogućnost eksploatacije. Naravno uz uslov da se ne daje kredit individualnim proizvođačima za krupnu mehanizaciju, opremu za preradu i druga sredstva pomoću kojih se može vršiti eksploatacija.

Kredit je bio i ostaje snažna mera uticaja na proizvodnju, bez obzira da li se radi o proizvodnom ili potrošačkom kreditu.

Da bi individualnog proizvođača osposobili da prima nove tehničke mere, treba mu davati sezonski obrtni kredit ukoliko se namene kredita uklapaju u proizvodnu politiku i program zadruge. Na istoj osnovi treba mu davati srednjoročni i eventualno dugoročni

kredit. Time se on vezuje za zadrugu i društvena sredstva i otvara mu se perspektiva da samo preko zadruge može povećati svoju proizvodnju.

Potrošačkom kreditu u poljoprivredi potrebno je prići mnogo šire nego dosada, naročito u prometu industrijske robe. Ove bi kredite u načelu trebalo odobravati isključivo preko lokalnih i zadružnih štedionica i ogranaka za štednju u zadrugama, ali ih vezati u zadruzi na poslovni ugovor korisnika. Čvrsto držanje dužnika i striktno obezbeđenje održavanja rokova otplate može da učini ovaj kredit ozbiljnim faktorom u sređivanju i proširenju tržišta.

d) Kreditne organizacije

U većini srezova organizovane su zadružne štedionice kao oslonac zadruga u kreditno-finansijskom poslovanju. Osim njih osnovano je, prema dosadašnjim podacima, pri zemljoradničkim zadrugama oko 2.300 štedno-kreditnih oteka. Ova forma zadružne delatnosti pokazala je izvanredne uspehe u mobilizaciji sredstava i prikupljanju fondova i uskoro će postati jaka poluga u finansijskom sređivanju zadruga.

Zadružne štedionice će svojim radom neposredno pomagati rad zadruga, a naročito u sabiranju zadružnih fondova, organizovanju štednje i sabiranju sredstava iz sela. U daljoj etapi trebalo bi sreskim zadružnim štedionicama omogućiti da same vode politiku u pogledu efikasnijeg angažovanja izdvojenih fondova u kratkoročna, srednjoročna i dugoročna ulaganja, kao i finansiranja celokupne poljoprivrede na svom području iz društvenih fondova, u kom slučaju se pojavljuju kao organ poljoprivredne banke.

Poljoprivredna banka

Za finansiranje tekuće proizvodnje i razvoja poljoprivrede neophodno je organizovati specijalizovanu poljoprivrednu banku. Na ovu banku bi se nadovezale sreske zadružne štedionice. Banka bi omogućila prilagođavanje kreditnog sistema planovima unapređenja poljoprivrede, bolji uvid u porast društvenih fondova i sa zadružnim štedionicama usmeravala upotrebu svih sredstava i fondova poljoprivrednih organizacija. Osnivanje takve banke dalo bi više uvida u kretanju u poljoprivredi i unelo mnogo više društvene kontrole nad upotrebom sredstava nego što je to danas moguće sa postojećom organizacijom bankarskog sistema.

U cilju sprovođenja takve kreditne politike potrebno je doneti sledeće propise:

— uredbu o investicionim kreditima u poljoprivredi, koja bi regulisala uslove kreditiranja, što se danas vrši najčešće putem konkursa,

— uredbu o kratkoročnom kreditiranju poljoprivrednih organizacija,

— uredbu o kreditiranju individualnih poljoprivrednih proizvođača putem zadruga,

— uredbu o kreditnom poslovanju zemljoradničkih zadruga,

— uredbu o zadružnim štedionicama,

— uredbu o osnivanju i poslovanju poljoprivredne banke.

2) Poreska politika

Za našu buduću poresku politiku i njeno prilagođavanje razvoju privrede i poljoprivrede važno je rešiti nekoliko problema.

Pošto se ne mogu zanemariti diferencije u prihodima između individualnih proizvođača, ostaje potreba da se i dalje zadrži progresivno oporezivanje. Međutim, učesće poreza — čije su stope progresivne prema prirezima i taksama — čije su stope proporcionalne — iznosi 2 : 1, što je suviše veliko, pa bi bilo poželjno da se poreska progresija ublaži. Kod najviših kategorija gazdinstava porez, prirez i takse iznose do 60% katastarskih prihoda, što je u uslovima ograničenog seljačkog poseda mnogo.

Zbog osećanja sigurnosti i stabilnosti poljoprivrednih proizvođača ne bismo smeli ubuduće praviti nagle skokove u povećavanju visine poreskih opterećenja, kao naprimer u 1956 godini, već ove odnose treba bilansirati više putem ekvivalentnije razmene sa selom, uz naglašavanje veće ekspanzije na tržištu robe široke potrošnje i korekciju cena onih potrošnih re-produkcionih materijala koje selo u većoj meri kupuje.

Stope prireza treba utvrditi — minimum od strane federacije, a maksimum od strane narodnih republika — tako da one pokrivaju redovne potrebe komuna. Za izvanredne potrebe, kao što su izgradnja škola, puteva i slično mogu uvoditi komune i veći prirez od maksimalnog, ali samo na bazi referenduma.

Funkcija poreza u unapređenju poljoprivredne proizvodnje morala bi biti znatno ojačana u narednom periodu. Iako je kao pomoć društva za unapređenje poljoprivrede od bitne važnosti kooperacija, pa preko toga i kreditiranje od strane zadruga, ipak proširenim sistemom poreskih olakšica i oslobađanjem od plaćanja poreza i prireza za određeni vremenski period treba stimulirati individualne proizvođače da u kooperaciji sa zadrugom i na njenom planu razvoja poljoprivrede podižu društveni moderni voćnjak ili vinograd, da u plodored uvode leguminoze, da meliorišu livade i pašnjake, da podižu i obnavljaju štale, dubrišta i slično. Ovakav sistem trebalo bi odmah uvoditi, stalno ga izučavati i vezati ga za politiku zadruge i stepen razvitka njenih privrednih aktivnosti.

Iz prihoda narodnih odbora i narodnih republika od poreza i prireza treba jedan deo da se automatski prelijeva u fondove za investicije i fondove za unapređenje poljoprivrede.

Sistem oporezivanja po katastru nije savršen, ali se u našoj praksi pokazao daleko bolji nego oporezivanje po dohotku. Na ovom sistemu oporezivanja treba i dalje ostati, usavršavati ga i vršiti korekcije u klasiranju zemljišta. Treba dovršiti izračunavanje katastarskog prihoda i na toj bazi utvrditi stope poreza i prireza. Već u ovoj godini treba organizovati klasiranje zemljišta na novim principima, gde bi se zemljište svrstalo u klasu na bazi sposobnosti za proizvodnju, a ne prema konkretnim kulturama. Tek ćemo tada podesiti poreski sistem ideji da on treba stimulatивно da utiče na poljoprivrednu proizvodnju i njeno intenziviranje.

Kada bude obračunat novi katastarski prihod, biće potrebno još jednom razmotriti stope i progresiju, pošto će struktura poreskih obveznika biti izmenjena novim katastarskim prihodom.

Specijalnu politiku putem taksa na imovinu i oporezivanje dohotka treba i dalje voditi prema nekim oblicima kućne prerade poljoprivrednih proizvoda, a tamo gde postoje mogućnosti da se pređe na kvalitetniju preradu u društvenim pogonima treba prići oštrijem oporezivanju osnovnih sredstava za domaću preradu. Potrebno je ovde posaviti osnovne principe kako bi se stvorile mogućnosti komunama da u okviru određenih raspona vode svoju politiku prema razvijenosti društvenih sredstava za preradu.

Takve na sredstva za proizvodnju mogu da ostanu kao stalne, ali proizvođač treba unapred da zna koliko ima da plati. I ovde bi se mogla pružiti šira ovlašćenja pojedinim komunama.

U slučajevima elementarnih nepogoda ne bi trebalo da se primenjuje kao glavna mera otpisivanje poreza, već dejstvo osiguranja useva i razvijen sistem kredita preko zadruga (što dosada nije postojalo) treba da pomaže u tim slučajevima. Za slučajeve ekstremnih elemenarnih nepogoda trebalo bi da komune imaju svoj rezervni fond koji bi im omogućio vođenje sopstvene politike u otpisivanju poreza u tim slučajevima.

U vezi sa prednjim predlozima potrebno je doneti sledeće zakonske propise:

- izmeniti uredbu o oporezivanju dohotka,
- izmeniti uredbu o katastru
- propisati nove poreske stope.

3) Osiguranje

Treba proučiti mogućnost obaveznog osiguranja useva i stoke u cilju unapređenja poljoprivredne proizvodnje, prema uslovima pojedinih rejona, za što postoje realne mogućnosti. Mislimo da bi bilo moguće:

— u nekim rejonima uvesti obavezno osiguranje od šteta na biljnoj proizvodnji od grada, a fakultativno od mraza, slane, oluje, biljnih bolesti i štetočina itd. U određenom roku moglo bi se preći na obavezno osiguranje od grada u svim rejonima, a na fakultativno od svih ostalih šteta,

— u pojedinim rejonima uvesti obavezno osiguranje za veterinarsku zaštitu stoke, a fakultativno osiguranje od uginuća. Moglo bi se u određenom roku na celom području uvesti obavezno osiguranje za veterinarsku zaštitu stoke, a fakultativno osiguranje od gubitaka koji nastaju usled zaraza.

Postojeća ideja obaveznog zdravstvenog osiguranja seljaka trebalo bi da bude detaljno razrađena. Moguće su dve alternative: da se uvede obavezno zdravstveno osiguranje, postepeno za celo područje zemlje, ili da se potstiče osnivanje zdravstvenih zadruga za područje komune ili uže područje prema mogućnostima, a tek kada se ove zadruge razvijaju, da se pređe na obavezno zdravstveno osiguranje.

Sva osiguranja bi se provodila preko opšte zemljoradničke zadruga, sem zdravstvenog, na njenom području, a zatim preko posebnih odeljenja kod zadrughih štedionica od posebnih direkcija za osiguranje u okviru poljoprivredne banke.

U svakom slučaju potrebno je doneti:

- zakon o osiguranju u poljoprivredi sa odgovarajućim propisima,
- zakon ili uredbu o zdravstvenom osiguranju poljoprivrednih proizvođača.

4) Tržište i cene poljoprivrednih proizvoda

Iz izlaganja o stanju tržišta videlo se da, i pored toga što je tržište prošireno i što uglavnom sva proizvedena roba može da nađe plasman i uglavnom po povoljnim cenama za proizvođače, ipak to tržište u čitavom periodu karakteriše konstantna nestabilnost. Na poljoprivrednu proizvodnju štetno deluju kako nagli pad cena tako i preterani porast cena. Primera u zadnjim godinama za obe pojave može se naći dosta.

Intenzivna poljoprivreda sa većim učešćem stočarstva u bruto proizvodnji traži stabilno tržište, sigurnost u pogledu plasmana i stabilne cene. Otuda za stimuliranje razvoja takve poljoprivrede potrebno je u daljoj našoj politici tržišta i cena postići u dužem procesu sledeće:

a) Produžiti započeti kurs razvijanja zadruga u otkupu poljoprivrednih proizvoda, tehnički ih opremiti, rešiti do kraja problem kreditiranja. Na taj način zadruge ekonomski osposobiti da vezuju seljaka u prodaji i da on može povoljnije da prođe kad posluje preko zadruga nego na pijaci, uključivši i njegov transport. Kooperaciji u proizvodnji, kako smo je postavili, prirodan je produžni proces i kooperacija u prodaji. Ako se zadruge privredno vezuju za razvijena preduzeća koja snabdevaju gradove ili za poslovne saveze, tada ona može da obezbedi stabilnost i prodaje i cene za svoje proizvođače, što treba da dođe do izražaja kroz ugovaranje.

b) Potrebno je omogućiti proizvodnim rejonima, gradovima, trgovačkim preduzećima i zadrugama veće investicije za tehničku opremu prometa i dorade poljoprivrednih proizvoda. To zahteva modernizaciju i povećanje svih transportnih sredstava za ove proizvode.

c) U takvim uslovima pijace naveliko gubiće svoj značaj. Trebaće ubuduće razvijati takve pijace naveliko na kojima će se susresti proizvođačke organizacije sa pripremljenom i organizovanom proizvodnjom i trgovačke potrošačke organizacije. Postoji početak ovako organizovane prodaje. Smatra se da bi za sta-

bilnost u proizvodnji i snabdevanju bilo korisno u proizvođačkim i potrošačkim centrima osnovati produkte berze. Umesto dogovorenih cena treba da se formiraju cene na berzama bez administrativnih ograničenja.

d) Biće potrebno razraditi čitavu organizaciju snabdevanja sela industrijskim proizvodima. Ta oblast u našoj ekonomici nedovoljno je obrađena. S tim u vezi trebace u narednom periodu ispitati preko zadružnih organizacija koja se industrijska roba na selu najviše traži. U okviru poslovnih saveza treba organizovati posebna stovarišta, kao i agencije koje bi vodile brigu oko nabavki najvažnije robe za selo.

e) Uskladiti cene industrijske robe za selo, naročito otkloniti nepovoljan odnos cena nekih reprodukcioni materijala.

f) Voditi dalji kurs na približavanje cena reprodukcionog materijala cenama koštanja uz postepeno smanjivanje regresa, što će zavisiti od produktivnosti rada u industriji i poljoprivredi.

g) Materijalni i novčani rezervni fondovi privrednih organizacija, komuna, srezova itd. u našoj privredi pojavljuju se kao uslov za ispunjavanje dugoročnih privrednih programa i za suzbijanje dejstva oscilacija cena na ove programe. Narodni odbori u osvajivanju svoje privredne politike uopšte, a posebno u poljoprivredi, treba da budu manje zavisni od nesigurnosti, zbog čega je potrebno posebno razmotriti formiranje i korišćenje rezervnih fondova.

5) Problemi u drugim granama i unapređenje poljoprivredne proizvodnje

Pored izloženih problema nužno je izneti sledeće probleme koji su bitni za razvoj poljoprivrede.

a) U preradi poljoprivrednih proizvoda

Učešće prerađivačke industrije u preradi poljoprivrednih proizvoda u finalne produkte je skromno. Najveći deo prerade odvija se u okviru seoskog domaćinstva, u prvom redu zbog ekstenzivnog karaktera poljoprivrede, a manji deo prerađuje se na industrijski način.

Kapaciteti industrije za preradu nisu potpuno iskorišćeni. Glavni razlozi što ta industrija nije iskorišćena su nedovoljna siroviniska baza, neorganizovano tržište za prikupljanje i proizvodnju sirovina i nedovoljne mogućnosti tržišta da apsorbuje finalne proizvode zbog vrlo visokih cena nekih finalnih proizvoda.

Sa gledišta unapređenja poljoprivredne proizvodnje interesantna je sitna prerađivačka industrija kod poljoprivrednih organizacija, kao i krupna preduzeća za preradu poljoprivrednih proizvoda.

Sitna prerađivačka industrija počela se ozbiljnije razvijati tek u zadnje dve godine u okviru zadružnih organizacija. No još uvek broj objekata i količina prerađenih proizvoda su neobično mali u odnosu na broj zadruga i dobara, kao i na mogućnosti prema izvorima sirovina.

Razvoj sitne prerađivačke industrije u okviru zadružnih organizacija u našim uslovima rešava nekoliko važnih problema: bolje iskorišćavanje postojeće sirovinске baze i raspoložive radne snage, naročito u sezoni prerade, kao i bolje i jeftinije snabdevanje tržišta finalnim proizvodima.

No samo izgradnja malih prerađivačkih objekata ne rešava probleme prerade poljoprivrednih proizvoda. Naprotiv, treba produžiti sa rekonstrukcijom i izgradnjom prerađivačke industrije — šećerana, uljara, kudeljara, klanica, hladnjača i slično kako se to već nekoliko godina sprvođi.

b) U mašinskoj hemiskoj industriji

Domaća industrija sredstava za poljoprivredu se znatno razvila u odnosu na predrano stanje. Naročito su prošireni kapaciteti industrije poljoprivrednih mašina, a i proizvodnja superfosfata i sredstava za zašti-

tu bilja i stoke. Međutim, i pored proširenja kapaciteta za proizvodnju veštačkih đubriva, na nivou potrošnje u 1956 godini, od oko 540.000 tona, uvoz je iznosio oko 340.000 tona. Kako u dogledno vreme neće biti novih kapaciteta u proizvodnji veštačkih đubriva, to svako dalje povećanje potrošnje tih đubriva znači povećanje uvoza. Tako je za 1957 godinu predviđena potrošnja veštačkih đubriva od 800.000 tona, a u 1961 godini predviđa se potrošnja od 2.200.000 tona. To očito govori o nužnosti da se u narednom petogodišnjem planu razvoja poljoprivrede mora obezbediti izgradnja azotara i novih kapaciteta superfosfata. Pored njih, biće potrebna manja sredstva za proširivanje kapaciteta industrije za proizvodnju sredstava za zaštitu bilja i stoke.

Industrija poljoprivrednih mašina je znatno proširena, ali u suštini su to nedovršena ili zastarela preduzeća, čija je proizvodnja vrlo skupa. Zbog toga se domaća potrošnja ove industrije subvencionira sa preko 50% prodajne cene. Ovu industriju treba rekonstruisati, modernizovati i dograditi kako bi povećala i pojeftinila proizvodnju. Cenj se da bi ova industrija posle modernizacije po izgrađenom prostoru mogla povećati proizvodnju od današnjih 14.000 tona na 35—40.000 tona poljoprivrednih mašina.

U industriji poljoprivrednih mašina posebno mesto zauzima industrija traktora, koja je kupovinom licenci za motore i traktore počela da se izgrađuje, ali sporo napreduje. Slično je i sa industrijom bagera i drugih melioracionih mašina. Rekonstrukciji i izgradnji ove industrije treba dati takođe prioritet u neposrednom narednom periodu.

c) U saobraćaju

Unapređenje i intenzifikacija poljoprivredne proizvodnje postavlja određene zahteve prema saobraćaju. Današnje stanje saobraćajne mreže i saobraćajnih sredstava za prevoz poljoprivrednih proizvoda iz proizvođačkih u potrošačke rejone ne zadovoljava ni na sadašnjem nivou proizvodnje i jednostrane potrošnje poljoprivrednih proizvoda. Intenzivna poljoprivredna proizvodnja utiče na izmenu strukture potrošnje, porašće potrošnja voća, povrća i stočnih proizvoda. To govori da će učešće kabastih poljoprivrednih proizvoda porasti u transportu od proizvođačkih u potrošačke centre, što znači da će se postepeno povećavati i menjati struktura transporta poljoprivrednih proizvoda. U vezi s ovim biće nužno da se programu razvoja poljoprivrede pojedinih užih i širih područja prilagodi izgradnja saobraćajne mreže.

Organizacija i tehnička snabdevenost tržišta ne odgovara ni današnjem nivou proizvodnje i potrošnje. Već sada znatan deo ostvarene proizvodnje propadne bilo zbog transporta bilo zbog slabe tehničke opremljenosti tržišta. Intenzivnija poljoprivredna proizvodnja i izmene u strukturi potrošnje gradskog stanovništva traže da se modernizuje promet poljoprivrednih proizvoda i uvede dorada, hlađenje, čuvanje svežih proizvoda u gasnim komorama i sl. Industrija prerade poljoprivrednih proizvoda i modernizacija tržišta i transporta su nerazdvojni problemi.

Pri tome treba posebno planirati u odnosu na tempo razvoja poljoprivrede pojedinih područja izgradnju putne mreže III i IV reda, koja treba da vezuje uže poljoprivredne rejone sa glavnim saobraćajnicama. Ovde treba dati prioritet onim rejonima koji sada daju najveću masu poljoprivrednih proizvoda za tržište. Poseban je problem takozvana seoska putna mreža, koja je skoro zanemarena. Treba omogućiti da razvijene komune mogu kupovati mehanizaciju za izgradnju ove mreže na moderniji način iz opštinskih putnih fondova i samodoprinosu građana sa područja komune.

Modernizacija saobraćaja će isključivati dosadašnji prevoz poljoprivrednih proizvoda seljačkim zapregama.

Saobraćajnice unutar poljoprivrednog gazdinstva i zadruga, kao i unutar seoskog atara, treba da budu

problem samih poljoprivrednih organizacija i njihovih programa. U izgradnji tih saobraćajnica komune treba da pruže svoju pomoć.

P R E D L O G

REZOLUCIJE O PERSPEKTIVNOM RAZVITKU POLJOPRIVREDE I ZADRUGARSTVA

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE

B. br. 2560/2
23 aprila 1957 god.
Beograd

PRETSEDNIKU SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE
Beograd

U vezi našeg dopisa B. broj 2560 od 30 marta o. g., priloženo Vam dostavljamo Predlog rezolucije o perspektivnom razviku poljoprivrede i zadrugarstva i predlažemo da Savezna narodna skupština istu donese posle sprovedene diskusije o elaboratu »Stanje poljoprivrede i zadrugarstva i perspektive njihovog razvoja«.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar
Saveznog izvršnog veća
Veljko Zeković, s. r.

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
Pretsednik
SNS (A) 17
23 aprila 1957 god.
Beograd

Druže poslanice,

U vezi s elaboratom o stanju poljoprivrede i zadrugarstva i o perspektivama njihovog razvoja, koji Vam je dostavljen radi proučavanja i pripreme za diskusiju na zajedničkoj sednici domova Skupštine, dostavljam Vam Predlog rezolucije o perspektivnom razviku poljoprivrede i zadrugarstva, koji je Savezno izvršno veće podnelo Skupštini svojim aktom B. br. 2560/2 od danas predlažući da Skupština istu donese posle diskusije o napred navedenom elaboratu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsednik,
Petar Stambolić, s. r.

PREDLOG

REZOLUCIJE O PERSPEKTIVNOM RAZVITKU POLJOPRIVREDE I ZADRUGARSTVA

I

Osnovna karakteristika našeg posleratnog razvika je ubrzana industrijalizacija zemlje — stvaranje materijalne osnove za opšti društveno-ekonomski progres. Industrijska proizvodnja je brzo napredovala, tako da je u 1956 godini povećana za 2,6 puta prema predratnoj. Isto tako su se brzo razvijale i grane koje su pratile ovaj razvoj — građevinarstvo, transport, robni promet. Poljoprivredna proizvodnja je nužno zaostajala za ukupnim privrednim razvikom.

Zaostajanje poljoprivrede dovodi do niza ekonomskih i društvenih problema, postaje sve više ozbiljna kočnica za dalji razvitak, za razvitak naše privrede i socijalističkih društvenih odnosa. Dalji celokupni razvoj privrede i socijalističkih društvenih odnosa bezuslovno traži da se proširi materijalna osnova društvene reprodukcije bržim porastom poljoprivredne proizvodnje, podizanjem produktivnosti rada poljoprivrednih proizvođača i povećanjem njihovog dohotka.

Industrijski razvitak i opšti društveni napredak stvara neophodne materijalne uslove za brži porast poljoprivredne proizvodnje radi usklađivanja razvika

poljoprivrede sa razvikom ostale privrede. A poljoprivreda spada u one grane naše privrede koje imaju najveće mogućnosti za brzo povećanje proizvodnje.

Naša poljoprivreda nalazi se u početku prelaza od zaostale u modernu, intenzivnu poljoprivredu. Ovaj prelaz moguće je ostvariti samo uvođenjem novih tehnoloških postupaka u poljoprivrednu proizvodnju i savremenih metoda rada. Uvođenjem savremenih metoda rada i modernizacijom proizvodnje razrešuju se protivrečnosti koje nastaju kod nas zbog sadašnjeg nivoa poljoprivredne proizvodnje. Napredak u poljoprivredi i bolji život poljoprivrednih proizvođača može biti ostvaren, ako se umesto zastarelih sredstava za proizvodnju i pretežne upotrebe proste radne snage poljoprivredi obezbede moderna sredstva za proizvodnju. Samo na toj osnovi razvijene proizvodne snage mogu dati maksimalne rezultate u poljoprivrednoj proizvodnji i bitno smanjiti stihijno delovanje prirode.

Ovo traži intenzivno i trajno investiranje u poljoprivredu, što će zahvaljujući povoljnim prirodnim uslovima, omogućiti brz porast raznovrsne poljoprivredne proizvodnje i narodnog dohotka.

Sitno seljačko gazdinstvo, koje daje osnovno obeležje proizvodnim snagama naše poljoprivrede sa svojim zastarelim načinom rada, niskim prinosima i malom proizvodnjom za tržište, nema mogućnosti da na sebe preuzme te zadatke, i samo za sebe ne može da omogući brži razvoj poljoprivrede, primenu moderne tehnologije i organizacije rada. Ono ne može da bude nosilac proširene reprodukcije u takvim razmerama koji bi omogućavali bitno povećanje proizvodnje. Krupna sredstva za proizvodnju uopšte se ne mogu realizovati na bazi izolovanog sitnog seljačkog poseda. Prema tome, iz neophodnosti podizanja poljoprivredne proizvodnje na visoki nivo izvire i nužnost promene društvenih odnosa koji jedino to omogućavaju.

Zbog toga ne može se orijentisati na sitno seljačko gazdinstvo kao nosioca proširene reprodukcije u poljoprivredi. Istovremeno takva orijentacija značila bi prepustiti selo anarhičnoj ekonomskoj i socijalnoj diferencijaciji i najveći deo radnog seljaštva predati kapitalističkoj eksploataciji. Time bi se usporio proces ekonomskog i društvenog razvika — razvika socijalizma u našoj zemlji.

Bitan napredak poljoprivrede u uslovima njene sitno-sopstveničke strukture nije moguć niti samo sistemom državnih mera koje direktno subvencioniraju sitno seljačko gazdinstvo određenom politikom cena, kreditnih i poreskih olakšica, pružanja pomoći putem državnih poljoprivrednih službi itd. To bi bio u suštinu državno-kapitalistički put razvika i mogao bi samo konzervirati zaostalu agrarnu strukturu i za nju vezane odnose na selu, pa je suprotan prirodi našeg socijalističkog razvika.

Pokušaj da se kolektivizacijom razvije krupna i moderna poljoprivredna proizvodnja nije dao rezultate u našim uslovima. Kolektivizacija je pokazala u kratkotrajnoj praksi kod nas negativna dejstva — gubljenje interesa proizvođača i degradaciju proizvodnje.

Naš put razvoja poljoprivrede polazi od toga da unapređenje poljoprivredne proizvodnje i socijalistički preobražaj sela jeste jedan neodvojiv proces. Unapređenje proizvodnje može se samo kroz socijalističke forme i, obratno, socijalistički oblici mogu se razviti samo kroz unapređenje proizvodnje. Dosadašnje saznanje, naša višegodišnja praksa i iskustvo pokazali su da modernizacija poljoprivrede i nove tehnologije zahtevaju da se kao oblik preobražaja poljoprivrede razvija socijalistička kooperacija. U našim uslovima, a u sklopu celokupnog društveno-ekonomskog kretanja jedino ona pruža radikalno rešenje progressa poljoprivrede. Jedino ta kooperacija proširuje materijalnu osnovu socijalističkog sistema samoupravljanja putem razvoja podružtvljenog načina privređivanja koji otvara inicijativu poljoprivrednih proizvođača i upućuje ih na jedan viši, društveni oblik privredi-

vanja. Osnovni nosioci modernizacije poljoprivrede jesu socijalističke poljoprivredne organizacije: opšte zemljoradničke zadruge i socijalistička poljoprivredna gazdinstva — dobra, ekonomije zemljoradničkih zadruga i seljačke radne zadruge. Suština naše politike, prema tome, sastoji se u postepenom podružljavanju procesa poljoprivredne proizvodnje i procesa proširene reprodukcije u poljoprivredi kroz razvijanje osnovnih sredstava za proizvodnju u okviru zemljoradničkih zadruga, zadrugh ekonomija, poslovnih saveza, poljoprivrednih dobara, radnih zadruga i drugih oblika koji mogu nastati, a bez nasilnog diranja u individualno vlasništvo nad zemljom.

U obliku kooperacije u opštoj zemljoradničkoj zadruzi rešava se u praksi problem investiranja krupnih društvenih sredstava u poljoprivredu u našoj zemlji.

Ekonomska suština takvog procesa jeste u tome da zadruga sve više postaje nosilac socijalističke proširene reprodukcije, oblik moderne krupne proizvodnje i prometa.

Sredstva odnosno imovina opštih zemljoradničkih zadruga su društvena, kako po svom poreklu, tako i po karakteru. Formiranje i raspodela ukupnog prihoda i režim korišćenja svih fondova zadruga u principu je isti kao i kod ostalih socijalističkih privrednih organizacija.

Zemljoradnička zadruga postepeno menja na specifičan način seljačko gazdinstvo i njegovu zastarelu ekonomiku. Ona deluje ekonomskim sredstvima, ne dirajući u sopstveničke odnose, bez eksproprijacije zemlje i vlasnika. Uključivanjem individualnih gazdinstava u opšte zemljoradničke zadruge i vezivanjem proizvodnje sa zadrughim sredstvima kao i uvođenjem savremenih proizvodnih procesa neminovno se menja struktura i karakter seljačkog gazdinstva i povećava interes zadruga za proizvodnju. Celi taj mehanizam funkcioniše uz materijalnu zainteresovanost poljoprivrednih proizvođača zbog prednosti koje mu zadruga donosi u načinu rada i načinu života, jer ga ona upravo izvlači iz opšte zaostalosti.

Opšta zadruga postepeno izrasta u socijalističko preduzeće, u kome je privatna seljačka svojina na zemlji elemenat s kojim se mora računati, ali zadruga na zemlji udruženih seljaka usmerava proizvodnju, organizuje razne faze procesa rada, vrši određene investicije. Proizvođači, koji proizvode i raspodeljuju u kooperaciji, povećavaju svoj dohodak na bazi veće proizvodnosti rada. Zadruga kao društveni oblik privredivanja povećava iz takvih odnosa društvene fondove srazmerno njenom učešću kao privredne organizacije.

Celokupni ovaj proces odvija se u uslovima slobodnog delovanja ekonomskih zakona i uslovima slobodnih ekonomskih odnosa i relativno slobodnog tržišta u kojem se on jedino i može razvijati i pronalazi najpogodnije forme, koje odgovaraju određenim objektivnim uslovima, ali uz svesno i sistematsko usmeravanje kroz društveni plan i druge mere vodećih socijalističkih snaga.

Pri svemu ovome treba imati u vidu da će ovakav proces razvitka zahtevati određeno vreme i da će se razvijati najrazličitije forme kooperacije od najviših do najnižih. Te forme moraće biti prilagođene specifičnoj strukturi individualnih gazdinstava i pojedinih proizvodnih područja, što zavisi od veličine i tipa gazdinstva, specijalizacije, stepena razvoja tržišta poljoprivrednih proizvoda i tako dalje. Prema tome, zadruga kao socijalistička privredna organizacija postepeno se razvija preko raznovrsnih prelaznih oblika. Ali svuda je ista suština, društvena sredstva i društvena akumulacija uz upravljanje samih proizvođača i njihova sprega sa celokupnom socijalističkom privredom.

Zadruga je najpodesniji oblik kooperacije kroz koju se ostvaruje moderna proizvodnja i socijalistički preobražaj, to jest razgraničenje seljaka kao vlasnika i kao proizvođača. Ona je organizam društvene proizvodnje i raspodele, koji na bazi modernog načina rada

otvara perspektivu boljeg života, obezbeđuje viši životni standard proizvođača, nego što ga je on mogao steći kao izolovani seljak. Težište je na tome da se u zadruzi razvijaju njegova svojstva kao proizvođača, koji kroz zadrugu povećava dohodak da bi podigao svoj životni standard, kao što se to kroz rad u drugim privrednim preduzećima obezbeđuje ostalim trudbenicima. Jedino je tako moguće ostvariti njegov stalni društveni progres.

U najraznovrsnijim oblicima kooperacije seljak kao neposredni proizvođač dobija deo dohotka za svoj rad bilo na svojoj zemlji ili u zadrughim pogonima. Kao vlasnik zemlje on ima pravo na rentu. Razvitak proizvodnih snaga, praćen porastom njegovog životnog standarda kao proizvođača, istovremeno čini da značaj rente opada, kako u ekonomskom pogledu, tako i kao deo u strukturi njegovih prihoda.

Poljoprivredni proizvođači upravljaju kooperacijom preko svojih organa; oni, prema tome, upravljaju društvenom akumulacijom u zadruzi. Udruženi u širim razmerama oni takođe upravljaju proširenim reprodukcijom i svim poslovima zajedničkog interesa preko zadrughih poslovnih saveza, komuna i njenih organa i institucija.

Postojeća krupna socijalistička gazdinstva već su u osnovi osposobljena za proširenu reprodukciju i modernizaciju procesa proizvodnje. Kao takva ona imaju važnu ulogu u unapređenju poljoprivredne proizvodnje i socijalističkih društvenih odnosa.

Način proizvodnje koji nastaje kroz sve spomenute oblike socijalističke kooperacije u poljoprivredi razvija se u pravcu u kome se razvijaju produkcionni odnosi u ostalim privrednim oblastima — u skladu sa opštim socijalističkim razvitkom naše zemlje.

Uspešan razvitak napred obeleženim putem nužno traži usmeravanje od strane vodećih socijalističkih snaga pomoću određene ekonomske politike: investicione, kreditne, odgovarajuće aktivnosti socijalističke industrije i trgovine i uopšte sistematskim merama društvenog usmeravanja. Celo društveno planiranje i sva društvena, ekonomska i politička aktivnost treba da se prilagodi ovako postavljenim načelnim zadacima u poljoprivredi.

II

1) Orijentacija na industrijalizaciju zemlje i veliki izdaci za narodnu odbranu kao i uski okviri društvene akumulacije, onemogućili su da se obezbede značajnija materijalna sredstva za brzi razvoj nasleđenih, veoma zaostalih i u toku rata jako razorenih proizvodnih snaga u poljoprivredi.

Uzrok zaostajanja poljoprivredne proizvodnje leži u opštim prilikama koje su vladale u našim zemljama u novijoj istoriji i koje su dale pečat opštem privrednom razvitku. Sporo rašćenje, odnosno besperspektivnost kapitalizma konzerviralo je stanje na selu. Poljoprivreda je ostajala bez potrebnog tržišta i kapitala koji bi razvio proizvodne snage u njoj — krupnu proizvodnju i podelu rada. Na to se nadovezuju česti ratovi koji su se vodili na našem području sa svim teškim posledicama: unistavanjem ljudi, pljačkom i razaranjem materijalnih proizvodnih snaga.

2) Naš društveno-ekonomski razvitak uneo je krupne promene u selo. On je u osnovi ukinuo uslove za kapitalističke odnose u selu, kao i poslednje feudalne ostatke. Okvir seljačkog gazdinstva određen je na 10 hektara obradive površine. U duhu socijalističke revolucije, tj. otvaranja perspektive jednog opšteg progressa društva, stavljene su ograde privatnoj svojini na krupnim sredstvima za proizvodnju, kako bi radni seljak bio zaštićen od eksploatatorskih tendencija, koje još mogu sporadično nastajati. Agrarnom reformom dobio je zemlju veliki broj siromašnih seljaka i bezzemljaša.

Razvitak privrede i druge mere naše agrarne politike doveli su do značajnih promena u strukturi sela. To je otvorilo mogućnost za rešavanje problema

sela — omogućeno je zapošljavanje van poljoprivrede i prošireno je tržište za plasiranje poljoprivrednih proizvoda.

Izvršene su značajne promene u vlasničkim odnosima. Razvoj industrije omogućio je napuštanje poljoprivrede kao osnovnog zanimanja. Dobar deo seljaštva se počeo »odlepjivati« od zemlje. Učešće poljoprivrednog stanovništva opalo je od oko 76% na oko 60% u ukupnom broju stanovništva. Proces napuštanja poljoprivrede odvija se u povoljnim uslovima i za one koji je napuštaju ne u znaku pauperizacije, već u pronalaženju povoljnijih uslova za život.

Prošireno tržište omogućilo je velikom broju gazdinstava najnižih kategorija da svoje površine intenzivnije koriste. Ti posedi investiraju relativno više u poljoprivredu i sve više su vezani za tržište, kako radi prodaje tako i radi kupovine.

Od povećanih prihoda seljačke porodice, opšte uzevši, izdvajaju znatno više za ličnu potrošnju nego za investicije. Ta povećana lična potrošnja seljaka sa jednog skoro polugladnog minimuma egzistencije za većinu seljaka u staroj Jugoslaviji — pri postojećoj proizvodnji ne omogućuje veća izdvajanja za razvoj poljoprivrede.

Treba istaći da je u posleratnom razvoju organizovano i delimično izgrađeno opšte-društvenih gazdinstava blizu 1.500 i preko 3.500 zadrugnih gazdinstava kao i preko 6.000 opštih zemljoradničkih zadruga. Isto tako poboljšana je materijalnotehnička baza proizvodnje, organizovana je široka mreža poljoprivrednih naučno-istraživačkih ustanova, fakulteta i škola, raznih ustanova za unapređenje proizvodnje — veterinarske stanice i službe, stanice za veštačko osemenjavanje i merinizaciju, stanice za zaštitu bilja i službe, rasadnici, proizvodnja selekcionisanog semena i sl. Uz to, za nekoliko puta je povećan broj stručnog kadra za poljoprivredu. Povećan je broj traktora za preko pet puta, upotreba veštačkog đubriva za preko 10 puta, sredstva za zaštitu bilja i stoke za oko 2 puta, otpočelo je izvođenje obimnijih melioracionih radova, u izgradnji i rekonstrukciji je niz objekata prehranbene industrije, industrija poljoprivrednih mašina i oruđa povećala je proizvodnju za nekoliko puta.

Međutim, sve ovo nije zaustavilo dugoročne tendencije zaostajanja poljoprivredne proizvodnje za ukupnim privrednim razvikom; i nije došlo do bitnog porasta poljoprivredne proizvodnje, jer sve prednje čini tek početak modernizacije poljoprivrede.

3) Seljački posedi su veoma usitnjeni i dalje se razdrobljavaju deobama. Njihova sredstva za rad su sitna i nerazvijena i vrlo raznoliko raspoređena među gazdinstvima. Privređivanje na seljačkim gazdinstvima je vrlo zaostalo. Postoji velika raznolikost u tipovima gazdinstava po pojedinim područjima zemlje.

Izvesne ekonomske mere koje su u sklopu ukupne naše ekonomske politike bile nužne, kao što su obavezni otkupi, velika kolebanja cena prouzrokovana nestabilnim tržištem, nagle promene u poreskoj politici, kao i pokušaj kolektivizacije nepovoljno su delovali na unapređenje poljoprivredne proizvodnje.

4) Posledice dosadašnjeg razvoja su da je poljoprivredna proizvodnja vrlo niska sa jednostranom strukturom, sa vrlo niskim učešćem stočarstva u ukupnom obimu proizvodnje, kao i niskim učešćem ostalih intenzivnih kultura. Proizvodnja je, u celini uzev, zaostala sa niskim prinosima po hektaru, grlu stoke i produktivnosti rada. Jednom rečju, sitna proizvodnja u kojoj prevladava proizvodnja žita.

Ovakvo stanje otvorilo je krupne probleme, kao što su:

— Porast stanovništva je vrlo brz a još brža promena socijalne strukture stanovništva. Porast dohotka stanovništva išao je ispred porasta poljoprivredne proizvodnje.

— Nerazvijena poljoprivreda kao sirovinaska baza nije pružala uslove za brži razvoj prerađivačke industrije.

— Spor razvitak poljoprivredne proizvodnje i nizak dohodak u poljoprivredi usporava industrijalizaciju, jer sužava tržište indrustiske robe.

— Deficitarnost poljoprivredne proizvodnje dovela je do smanjenja izvoza poljoprivrednih proizvoda i velikog uvoza poljoprivrednih proizvoda. To smanjuje mogućnost uvoza sirovina, sredstava rada i robe široke potrošnje, te usporava porast standarda i stvara posebne teškoće u platnom bilansu.

5) Sadašnji višak proizvoda svih poljoprivrednih proizvođača ne može pretstavljati neku širu osnovu ekonomskog i kulturnog napretka i ne može biti materijalna podloga za dalje izgrađivanje savremenog načina života. U tome je ekonomska protivrečnost, koju stvara zaostala poljoprivreda. Ako se najveći deo proizvođača nalazi u poljoprivredi, gde je veoma niska produktivnost rada, onda samo po sebi izlazi da na jednoj strani postoji suviše uska osnovica proširene reprodukcije društva, a na drugoj strani nizak životni standard samih tih proizvođača.

Nerazvijene proizvodne snage u poljoprivredi usporavaju promenu društvenih odnosa, a to nužno mora da se odražava na tempo razvoja cele privrede i života socijalističke Jugoslavije.

Izolovano individualno seljačko gazdinstvo ne može biti osnovica na kojoj se može da razvije moderna poljoprivredna proizvodnja. Zato je jedini put povećavanje poljoprivredne proizvodnje svestrana društvena intervencija u cilju razvijanja što bogatijih i raznovrsnijih oblika socijalističke kooperacije na selu uz znatna ulaganja društvenih sredstava u poljoprivrednu proizvodnju.

III

1. Osnovna sredstva u zadrugama su zasada sasvim skromna prema broju seljačkih gazdinstava sa kojima treba ekonomski da se povezuju. Zato one nisu mogle šire ulaziti u proizvodne procese na posedi individualnih seljaka. Sve do 1956 godine u njima za to nije bilo niti šire orijentacije. Nedovoljna aktivnost zadruga uslovljena je bila i veoma malim brojem stručnog kadra.

Ali treba konstatovati da naročito u toku 1956 godine imamo krupnih dostignuća kod najnaprednijih zadruga, koje, u izvesnom smislu, kvalitativno menjaju stvari. Ona su nastala i razvila se u praksi rada zadruga u okviru postojećih ekonomskih odnosa.

Sadašnju, novu fazu razvitka zemljoradničkih zadruga, karakterišu napori da se ozbiljnije zahvate i modernizuju pojedini procesi poljoprivredne proizvodnje. Ima već čitav niz formi kooperacije koje u praktičnom radu ostvaruju zadruga. One su preduzele niz uspešnih zahvata u proizvodne procese, organizovale niz odgovarajućih formi u primeni mehanizacije na privatnim posediima. One se povezuju sa privatnim proizvođačima na bazi zajedničkog učestvovanja u proizvodnji i raspodeli ostvarenih prihoda, zakupljuju zemlju, — počele su uvoditi savremene tehnološke postupke u ratarstvu itd. U stočarstvu, neke zadruga su već stvorile solidne materijalne osnove za brz porast stočarske proizvodnje. One sprovode niz zootehničkih mera, organizuju otkup stočarskih proizvoda, meliorišu livade i pašnjake itd. Niz zadruga podigao je plantažne voćnjake i vinograde, bilo na društvenoj zemlji, bilo na zadrugnim parcelama individualnih vlasnika. Na ovim objektima se ostvaruju visoki prinosi, rad je društveno organizovan, promet podružtvljen, deo akumulacije ide u zadrugne fondove.

Za dalji razvitak zadrugarstva neobično je važno stalno prenositi ova pozitivna iskustva na ostale organizacije.

2. Karakteristika svih ovih formi sprege jeste da su one po svojoj suštini početni socijalistički oblici proizvodnje. One istovremeno obezbeđuju povećavanje proizvodnje, produktivnosti rada i tržišnih viškova. Pomoću njih se racionalno koriste postojeći nedovoljni

no iskorišćeni kapaciteti, kako zadruga, tako i samih individualnih proizvođača. Takve forme sprege vode preko veće produktivnosti rada poboljšanju materijalnog položaja čitavog društva i pojedinih proizvođača. Ekonomski interesi poljoprivrednih proizvođača omogućuju zadrugama ovakve oblike proizvodnje. Za individualne proizvođače privlačni su socijalistički produkcijski odnosi, jer su oni materijalno zainteresovani i vide da je to najbolji put i za njihov napredak. Zbog toga su poljoprivredni proizvođači spremni na takve oblike kooperacije svuda gde ima dovoljno materijalnih sredstava i kadrova sa potrebnim stručnim znanjem.

Osnovni zadatak opštih zemljoradničkih zadruga jeste da jačaju svoja osnovna i obrtna sredstva da bi se osposobile za uvođenje moderne proizvodnje, bilo na posedi individualnih poljoprivrednih proizvođača, bilo na svojim gazdinstvima; da iz povećane proizvodnje nastale na osnovu veće produktivnosti rada, zemljišta i stoke obezbeđuju stalan porast društvene akumulacije i povećavanje standarda udruženih proizvođača. Zato celokupna naša ekonomska politika treba da ima za cilj da zadruge stvaraju što više svojih sredstava da dobijaju društvena sredstva za razvitak poljoprivredne proizvodnje, da posredstvom takve politike maksimalno potiču individualne poljoprivredne proizvođače da u okviru privrednog plana zadruga ulažu svoja sredstva bilo u zadrugu, bilo na svoj posed.

Zadruga nije samo organizacija koja radi jedino sa sredstvima svojih članova, seljaka, već je privredna organizacija sela koja raspolaže krupnim društvenim sredstvima i okuplja oko sebe seljake članove i nečlanove zadruge, mobilise i aktivira njihova sredstva i razvija delatnost u interesu svoga članstva i socijalističkog društva.

3. Razlike u prirodnim i ekonomskim uslovima i strukturi poseda pojedinih reiona usloviće razvitak različitih oblika zadružne delatnosti i sprege, na prema tome i različitu strukturu osnovnih i obrtnih sredstava u zadrugama. Zadruga će se u ovom procesu postepeno razvijati i jačati prema lokalnim uslovima i opštim mogućnostima, postajući sve više odlučujući faktor u proširenoj reprodukciji u poljoprivredi.

Zadruga je nosilac moderne tehnike i moderno organizovane proizvodnje, prometa, ulaganja društvenih sredstava u zemlju, kreditnih odnosa, jednom reči, svih veza društvene proizvodnje i raspodele, te omogućuje:

- tehničko-ekonomski progres poljoprivrede;
- drukčiju strukturu proizvodnje i organizacije rada;
- pokretanje svih postojećih kapaciteta u poljoprivredi i njihov razvoj (racionalno korišćenje zemlje, poljoprivrednih zgrada, radne snage itd.);
- viši životni standard proizvođača;
- veći akumulacioni fond za dalji razvoj zadruga, kao i više sredstava za šire potrebe društva, komuna, kulturni razvoj sela — jedan opšti progres.

4. Za dalji razvitak zadruga neobično je važno racionalno korišćenje osnovnih i obrtnih sredstava sa kojima će zadruga sve više da raspolaže. U tom smislu treba naročito istaći potrebu kadrova za zadrugarstvo, kako ekonomskih tako i tehničkih.

Treba stalno raditi na povećanju broja zadruga i raznih oblika sprege u proizvodnji, kao i broja članstva. Treba mobilisati članstvo da jača kontrolu poslovanja zadruga.

Uspešan razvoj zadruga moguće je jedino obezbediti njihovim ekonomčnim i rentabilnim poslovanjem. Poslovne saveze, koji su osnovani kao privredne organizacije za pomoć u privrednom razvitku zadruga, treba materijalno, organizaciono i kadrovski osposobiti da bi mogli vršiti svoje funkcije.

Pred zadružnim savezima stoji vrlo krupan zadatak, da iskustva najnaprednijih zadruga stalno proučavaju, proširuju na sve zadružne organizacije u zemlji; zatim, da u zajednici sa narodnim odborima

izrađuju konkretne programe dugoročnog razvitka poljoprivrede i zadruga svoga područja.

Sve privredne organizacije koje svoje poslovanje zasnivaju na preradi i prometu poljoprivrednih proizvoda, treba svoje poslovanje da obavljaju u saradnji sa zadružnim organizacijama.

5. Socijalistička gazdinstva (poljoprivredna dobra, zadružne ekonomije i radne zadruge) u okviru unapređenja poljoprivredne proizvodnje kao krupna gazdinstva treba da odigraju u perspektivnom razvoju naše poljoprivrede veoma značajnu ulogu. Ta gazdinstva treba:

- da svojom proizvodnjom ubrzaju porast ukupne poljoprivredne proizvodnje;
- da povećaju produktivnost rada, smanje troškove proizvodnje i postanu uticajan faktor na tržištu poljoprivrednih proizvoda;
- da svojim modernim načinom rada utiču na intenziviranje cele poljoprivrede i da izvrše pionirsku ulogu u modernizaciji procesa proizvodnje i u borbi za maksimalno moguće prinose;
- da svojim delovanjem jačaju i razvijaju socijalističke odnose na selu.

Na krupnim gazdinstvima postoje još mnogi nerešeni problemi. Znatan broj gazdinstava danas su krupna gazdinstva samo po površini zemljišta dok ostalih elemenata neophodnih za krupnu proizvodnju ili nema dovoljno, ili nisu u skladu sa veličinom gazdinstava. Neka od ovih gazdinstava još posluju po metodima proizvodnje karakterističnim za seljačka gazdinstva, pa prema tome i imaju niske prinose, nisku produktivnost rada, svaštarsku proizvodnju i zastarelu organizaciju rada koja vuče korene iz ranijih perioda. Krupna gazdinstva nemaju dovoljno mehanizacije, broj stoke je mali i kvalitativno ne odgovara. Na nekima od njih ne postoje ni opšti uslovi proizvodnje, kao što su putevi, privredne zgrade i ostali objekti, na drugima ovi nisu ekonomski postavljeni i izgrađeni, kako bi mogli najekonomičnije služiti procesu proizvodnje. Kod nekih gazdinstava ni zemljišne površine nisu arondirane.

Međutim, poslednjih godina niz gazdinstava učinio je krupan napredak i postignuti su visoki prinosi, produktivnost rada i rentabilno poslovanje zahvaljujući ulaganjima i organizacionim zahtevima. To su, pre svega, kurs na postepenu specijalizaciju gazdinstava, savremenu organizaciju proizvodnje, sistem nagrađivanja po jedinici proizvoda, i potpuno izmenjena proizvodna politika. Veoma značajnu ulogu imala je u tome i nova mehanička oprema, jačanje govedarstva i velika upotreba reprodukcioni materijala iz industrije.

6. Postojeće seljačke radne zadruge gazduju većim delom na društvenoj zemlji, a manjim delom na unetoj zemlji zadrugara, na koju zadruga plaća rentu. Razdvajanjem imovinskih od radnih odnosa i uvođenjem isključivog prava upravljanja zadrugom onih koji rade, otvoren je proces modernizacije poljoprivredne proizvodnje u postojećim seljačkim radnim zadrugama.

7. Sadašnji stadij razvitka krupnih gazdinstava karakterišu napore da se pređe na modernu proizvodnju s visokim produktom po hektaru, visoku produktivnost rada i rentabilnost proizvodnje. Prelazak ovih gazdinstava na to značiće kvalitativan skok u njihovom razvitku. Budući tempo proširene reprodukcije na ovim gazdinstvima biće uslovljen daljim investicionim ulaganjima i ekonomičnošću gazdovanja na njima.

Postoje uslovi da se u narednom periodu prošire krupna gazdinstva i organizuju nova i to: na površinama dobivenim melioracijama i grupisanjem zemljišta uzimanjem zemlje u dugoročan zakup, kao i eventualnim kupovinama. Pored toga, velike mogućnosti za proširenje površina predstavlja preko 2 miliona hektara društvenih pašnjaka, a postoji mogućnost da se jedan njihov deo pretvori u uređene socijalističke eksploatacione jedinice. Ima uslova za po-

većanje površina krupnih gazdinstava i podizanjem voćnjaka i vinograda na nedovoljno iskorišćenim terenima društvene zemlje.

Treba nastojati da se u bližoj budućnosti postojećim krupnim gazdinstvima poveća proizvodnja za dva do tri puta. To bi u potpunosti afirmiralo krupna gazdinstva i poboljšalo stanje na tržištu poljoprivrednih proizvoda.

Da bi krupna gazdinstva u potpunosti mogla izvršiti takav obiman zadatak, treba u prvom redu:

- osposobiti krupna gazdinstva za racionalna ulaganja, odnosno razraditi perspektivni razvitak svakog gazdinstva i njegov program izgradnje i nastojati da se grupišu zemljišne površine;

- politiku gazdovanja orijentisati u pravcu postepene specijalizacije i nove organizacije rada;
- opremiti ih savremenim tehničkim sredstvima, stočnim fondom i izgraditi melioracione sisteme;

- na svim gazdinstvima dosledno primeniti sistem nagrađivanja po individualnom uspehu u proizvodnji;
- pred našim poljoprivrednim i ekonomskim stručnjacima u proizvodnji, kao i pred institutima, stoji zadatak da ovladaju načinom rentabilnog gazdovanja na krupnim gazdinstvima.

8. Zadatak je poljoprivredne službe da izvrši potrebna naučna ispitivanja u oblasti poljoprivrede i prenese u praksu naša i strana naučna dostignuća. Predviđeni nivo razvika agrotehnike i tehnologije traži dobro organizovanu poljoprivrednu službu.

Mreža naučno-istraživačkih institucija uglavnom zadovoljava. Potrebno je, gde god je to moguće, izvršiti spajanje ustanova koje se bave istom problematikom. Treba obezbediti koordinaciju u radu naučnih ustanova, fakulteta i poljoprivredne službe na terenu.

Treba razviti tehničke službe, servise i savetodavnu službu poljoprivrednih organizacija (za proizvodnju kvalitetnog semena, za razvoj i brigu oko mehanizacije, zaštitu bilja i stoke itd.) kao sastavni deo tehnološkog procesa, koji treba da se odvija u zemljoradničkoj zadrugi, njenim pogonima, poslovnim savezima ili pak na krupnim gazdinstvima.

Za razvitak poljoprivredne proizvodnje, izgrađivanje i uspešno funkcionisanje službi, neophodno je poboljšati životne uslove poljoprivrednih stručnjaka zaposlenih u proizvodnji i ustanovama, vezujući njihovo nagrađivanje za postignute uspehe.

IV

1. Postoje svi uslovi da se u našoj zemlji razvije vrlo visoka proizvodnja žita, mesa, masnoća, industrijskih sirovina, voća i povrća, živina i jaja, mleka i mlečnih proizvoda i dr. Postojeće zemljišne površine uz uslov brzog podizanja prinosa po jedinici površine, daju mogućnost da se kroz nekoliko godina uvoz prehranbenih proizvoda svede na minimum relativno smanji uvoz sirovina poljoprivrednog porekla i znatno poveća izvoz poljoprivrednih proizvoda.

Osnovna orijentacija u proizvodnji treba da bude što je moguće brži prelazak sa ekstenzivne na intenzivnu proizvodnju u svim granama poljoprivrede, što znači podizanje proizvodnje po hektaru i grlu stoke, kao i povećanje produktivnosti rada. U toj orijentaciji treba osigurati što brže povećanje učešća stočarstva u ukupnoj proizvodnji.

Budući razvitak poljoprivrede traži da se produži promenama u plodored i da se povećaju i površine i prinosi površinskih, industrijskih i krmljenih kultura. Kod žitarica treba voditi borbu za postizanje maksimalnih prinosa po hektaru. Treba koristiti i velike rezerve, koje postoje pri sadašnjem načinu iskorišćavanja livada i pašnjaka. Njihovom melioracijom i kultivacijom znatno će se proširiti baza za razvitak stočarstva. Velike mogućnosti za intenzifikaciju poljoprivrede nalaze se u brzom podizanju modernih zasada — voćnjaka, vinograda i hmeljarnika.

Naš razvitak ide u pravcu povećanja dohotka po glavi stanovnika, a to normalno vodi povećanju potrošnje povrća voća i stočnih proizvoda i smanjivanju potrošnje žita po stanovniku. To znači da u budućoj proizvodnoj politici treba obezbediti takvo kretanje u podizanju poljoprivredne proizvodnje, koje će zadovoljiti ovakve potrebe tržišta.

Razvitak i kretanje u ratarskoj proizvodnji nužno će voditi kako povećanju, tako i kvalitetnom poboljšavanju stočarske proizvodnje. Ovo utoliko pre što je u uslovima intenzifikacije poljoprivredne proizvodnje nužno uvođenje veće mehanizacije u biljnu proizvodnju. To će povlačiti za sobom oslobađanje jednog dela ljudskog rada iz biljne proizvodnje, koji će normalno naći zaposlenje u stočarskoj proizvodnji, kao i proizvodnji intenzivnih kultura.

2. Problem pšenice i kukuruza treba rešavati ostvarivanjem visokih prinosa po jedinici površine i povećanjem produktivnosti rada, primenom savremene agrotehnike na što većim površinama. Najbolje uslove imaju za to krupna socijalistička gazdinstva. Pojedina krupna gazdinstva već sada savremenom agrotehnikom postižu prinose pšenice do 40 m³ c i kukuruza do 80 m³ c po hektaru, pa treba da u periodu od 5 do 6 godina takve prinose ostvari većina drugih dobara. Opšte zemljoradničke zadruge treba takođe da se orijentišu kroz kooperaciju za rešenje problema žita, primenjujući savremenu agrotehniku, kao i krupna gazdinstva. U tom slučaju mogu se kooperacijom na posedi individualnih proizvođača postići visoki prinosi.

Cilj je naše ekonomske politike da se u roku od 6 do 7 godina prosečni prinosi pšenice po hektaru povećaju za oko 50% iznad sadašnjih, što će omogućiti da se naša zemlja uglavnom oslobodi od uvoza pšenice. Da bi se to ostvarilo, potrebno je podići prosečni prinos u žitrodnom rejonima na oko 23 m³ c, a u Vojvodini i istočnoj Sloveniji na oko 30 m³ c po hektaru.

Sličnim metodama treba u istom roku unaprediti i proizvodnju kukuruza — toga za našu privrednu izvanredno važnog proizvoda — i postići prinos u proseku od oko 30 m³ c po jednom hektaru, prema sadašnjih 14 m³ c. Povećanje proizvodnje kukuruza otvara mogućnosti znatnog povećanja stočne proizvodnje. Uz to, kukuruz je važna industrijska sirovina i izvozni artikal.

Potrebe u šećeru, ulju, soji, duvanu, tekstilnim vlaknima i dr., zahtevaju da se površine pod industrijskim biljem povećaju. Stoga u idućem periodu treba postići da se tim kulturama zaseju površine od oko pola miliona hektara. U isto vreme treba osetno povećati prinose po hektaru.

Potrebe ishrane traže da se poveća proizvodnja povrća, za što je nužno, pored rešavanja problema proizvodnje, da se prisupni ulaganju u promet usklađenje i preradu. Naročito je važno istaći da treba pokloniti pažnju unapređivanju proizvodnje krompira, koji u ljudskoj ishrani može delom zameniti pšenicu, i poslužiti kao važna stočna hrana.

Voćarstvo treba proširiti u voćarskim rejonima, podizanjem plantažnih voćnjaka i savremenim uzgojem. Treba potiskivati slabe sorte, uzgojem kvalitetnih, što će omogućiti veću potrošnju voća u svežem stanju, kao i industrijsku preradu.

Vinogradarstvo treba potiskivati sa nevinogradarskih terena. U strukturi treba vršiti zamenu postojećih vinskih sorti sa kvalitetnim sortama, izbaciti hibridne vinograde iz proizvodnje i, naročito, forsirati proizvodnju stonog grožđa. Osnovna orijentacija treba da bude u podizanju isključivo modernih plantažnih zasada.

Stočarstvo je grana poljoprivrede koja u idućih 6—7 godina treba bitno da doprinese stabilizaciji ukupne poljoprivredne proizvodnje na višem nivou. Ono treba da obezbedi ostvarenje predviđenih prinosa u biljnoj proizvodnji i znatno doprinese poboljšanju platnog bilansa. Iz svih pomenutih razloga u daljoj

politicij ulaganja u poljoprivredu stočarstvo ima posebno važno mesto.

Za unapređenje stočarstva, naročito u cilju poboljšanja kvaliteta i povećanja brojnog stanja, neophodna je vrlo intenzivna sprema zadržavanja s individualnim proizvođačima u pitanju povećanja krmne baze, selekcije stoke, odgoja podmlatka, obezbeđenja rasplodnog materijala, kvalitetnih svojstava, veštačkog osemenjavanja, merinizacije, veterinarske zaštite itd. Pored ovih problema, zadruge treba da rešavaju i pitanje kreditiranja, prodaje, prerade i osiguranja stoke. Sve ove mere, uz stabilno tržište i odgovarajuće cene treba da osiguraju njegov dalji brzi porast. Kroz 6—7 godina treba stočarsku proizvodnju povećati za oko 50%.

I ribarstvo dobiva na značaju, budući da ono predstavlja rezervu visokokvalitetne hrane, koja će porastom stanovništva i povećanjem njegovog standarda morati da bude šire korišćena. Zato je potrebno više ulagati u morsko i u slatkovodno ribarstvo, srediti i opremiti tržište ribe i poboljšati njegovu organizaciju.

3. U toku sledećih pet godina treba poljoprivrednu proizvodnju povećati za 30—35% od ostvarenog proseka 1951—55, što bi obezbedilo realnu bazu za povećanje standarda celokupnog stanovništva, a naročito gradskog. Ovakvo prosečno povećanje poljoprivredne proizvodnje traži da se u žitorodnom području za isti period poveća proizvodnja za oko 50%, a da se na krupnim socijalističkim gazdinstvima za idućih 5 do 6 godina proizvodnja poveća za oko 100%.

Predviđeno povećanje ukupnog obima poljoprivredne proizvodnje zahteva i veća investiciona ulaganja u poljoprivredu, veći utrošak reprodukcionog materijala iz industrije i šire delovanje poljoprivrednih službi.

Osnovnoj politici u razvijanju poljoprivredne proizvodnje treba da budu podređeni svi faktori koji utiču na usmeravanje poljoprivredne proizvodnje. Na prvom mestu ova politika treba da bude jasna poljoprivrednim proizvođačima, svim poljoprivrednim organizacijama, kako krupnim gazdinstvima tako i opštim zemljoradničkim zadrugama, kao i njihovim udruženjima, savezima i komorama.

Obim sredstava koja će se investirati u poljoprivredu u sledećih 5—6 godina, imajući u vidu predviđeno povećanje proizvodnje i sadašnje stanje sredstava za proizvodnju, kao i mogućnosti poljoprivrede da racionalno apsorbuje investiciona sredstva, treba u perspektivnom planu razvoja privrede osigurati da se ukupni obim društvenih ulaganja u poljoprivredu u proseku udvostruči prema sredstvima koja su društvenim planom predviđena za poljoprivredu u 1957 godini.

Daje se u zadatak Saveznom izvršnom veću da u sklopu društvenog perspektivnog privrednog plana obezbedi da se prednja politika što više izrazi u predlogu plana.

4. Predviđa se da će sistem naših mera uticati i na individualne proizvođače, da u idućih pet godina u proseku udvostruče svoja neto ulaganja. No, kako bi u tom slučaju, ta ulaganja iznosila svega oko 10—15% od ukupnih neto investicija u poljoprivredi, potrebno je zadrugama osigurati društvena sredstva kojima će kreditirati one investicije na individualnim gazdinstvima koje su u programu zadruge i ostvaruju se kroz kooperaciju.

Predviđeni nivo investicija omogućio da se osnovna sredstva na krupnim gazdinstvima u tom periodu udvostruče dok bi se u opštim zemljoradničkim zadrugama povećala za skoro četiri puta.

Društvena ulaganja u poljoprivredu treba usmeravati u one grane proizvodnje i one namene gde će njihovi efekti na povećanje proizvodnje biti najveći i gde će se odražavati na proizvodnju u najkraćem roku. Prema tome, potrebno je u svakom području, odnosno svakoj organizaciji stalno i konkretno izučavati u šta je naefikasnije ulagati. Kod osnovnih sredstava treba i dalje da rastu ulaganja u stočarstvo

i krmnu bazu, mehanizaciju, preradu, zasade i melioracije.

5. Prikazana proizvodna politika može se ostvariti jedino putem usmeravanja prvenstveno društvenih sredstava, a koliko je to moguće i privatnih ulaganja u pravcu ostvarenja postavljenih zadataka. Zbog toga investicione kredite treba odobravati onim poljoprivrednim organizacijama i u onim rejonima, koji osiguravaju najbrže rezultate u ostvarenju napred iznetih proizvodnih zadataka, vodeći pri tome računa o rentabilitetu ulaganja.

Proizvodna i investiciona politika, kao i razvoj tržišta, treba da dovedu do rejonizacije proizvodnje, prema prirodnim i ekonomskim uslovima.

Savezni investicioni fond treba u osnovi da služi za finansiranje onih zahvata za koje je čitava zajednica najviše zainteresovana. U raspodeli dohotka treba osigurati lokalne fondove i fondove poljoprivrednih organizacija za finansiranje razvika poljoprivrede.

Investicije treba da se vrše u kombinaciji kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih ulaganja.

Iako se do kraja perioda od narednih pet godina ne može očekivati pun efekat od dugoročnih ulaganja (veći deo melioracija, zasadi i sl.), u ovom periodu potrebno je ići na ova ulaganja, kako bi se stvorili uslovi za stalni i neprekidni porast proizvodnje.

Intenziviranje poljoprivrede zahteva stalan porast obrtnih sredstava, pa je potrebno da se obezbede putem kredita, odnosno iz fondova za samostalno raspolaganje poljoprivrednih organizacija i akumulacije individualnih proizvođača osiguraju potrebna sredstva za ove svrhe.

6. Povećanje poljoprivredne proizvodnje u narednom periodu uslovljeno je i sprovođenjem raznih tehničkih mera.

Unapređenje poljoprivredne proizvodnje zahteva da se većina radova na odvodnjavanju izvede u žitorodnom rejonu, a navodnjavanja u subtropskom mediteranskom i žitorodnom. Ostali melioracioni radovi — regulacije, uređenje bujica i odbrana od poplava — su geografski određeni i treba ih izvoditi prema značaju pojedinih objekata.

S obzirom da se društvenim ulaganjima u melioracione radove povećava prometna vrednost zemlje, treba propisima regulisati način iskorišćavanja zemlje na melioracionom području.

Za predviđeni razvoj poljoprivredne proizvodnje potrebno je obezbediti iz domaće proizvodnje i uvoza da se u narednih 5 godina poveća broj traktora od sadašnjih 14.000 na oko 40.000 s odgovarajućim brojem priključnih mašina, uključujući razne vrste kombajna.

Povećanje proizvodnje, a naročito podizanje prinosa po jedinici površine, zahteva da se upotreba veštačkih đubriva stalno povećava da bi do kraja petogodišnjeg perioda dostigla oko 2.200.000 tona.

Pored prednjih osnovnih tehničkih mera neophodno je obezbediti materijalna tehnička sredstva za sprovođenje zaštite bilja i stoke i organizovati proizvodnju semena, sadnog i priplodnog materijala u dovoljnim količinama. Potrebne su posebne tehničke organizacione mere za unapređenje stočarstva — selekcija, veštačko osemenjavanje, merinizacija, povećanje krmne baze i slično.

Stoga je potrebno da proizvođačke organizacije i stručni organi izrade programe melioracija, mehanizacije, hemizacije, zaštite bilja proizvodnje semenarstva i sadnog materijala, zootehničkih mera kao i tehničkih mera za povećanje krmne baze, kao i da se njihovo sprovođenje obezbedi predviđenim nivoom ulaganja.

7. Napred izloženim osnovnim ciljevima razvika poljoprivredne proizvodnje i zadrugarstva treba da budu podređene sve mere ekonomske politike, u prvom redu kredit, porez mere na tržištu i politika cena.

Opštu kreditnu politiku treba usmeriti tako da se sredstva odobravaju prvenstveno u ona ulaganja i daju onim korisnicima, koji će pokazati najbolje rezultate sa društvenog stanovišta. Pri određivanju ren-

tabilnosti pojedinih ulaganja treba voditi računa ne samo o trenutnom stanju, već i o perspektivnom razviku poljoprivrede.

Kreditnu tehniku treba prilagoditi kretanju proizvodnog procesa u poljoprivredi, a odobravanje kredita uprostiti prema nameni i svrsi korišćenja.

U pogledu usmeravanja kredita treba obezbediti: — da kreditiranje opštih zemljoradničkih zadruga bude usmereno tako da ono doprinosi razviku proizvodnje i podružljavanju procesa rada. U razviku raznih oblika sprege sa individualnim seljacima zadruge će odobravati individualnim gazdinstvima kredite u skladu sa zadrugnim planom unapređivanja i intenziviranja poljoprivrede;

— da krupna poljoprivredna gazdinstva dodu do potrebnih sredstava, kako bi mogla da što brže modernizuju svoju proizvodnju.

Za sprovođenje kreditne politike u poljoprivredi, prilagođavanje kreditnog sistema potrebama i mogućnostima poljoprivrednih organizacija, neophodno je razvijati zadrugne štedionice i osnovati specijalizovanu poljoprivrednu banku.

Melioracije, koje imaju širi značaj i ne odnose se samo na poljoprivredu (regulacija reka, bujica, zaštita od poplava, izgradnja magistralnih kanala i sl.) kao i izgradnju glavne mreže za navodnjavanje i odvodnjavanje, treba finansirati iz budžetskih sredstava zajednice. Za razvodnu mrežu za odvodnjavanje i navodnjavanje, melioracije zemljišta i pašnjaka, treba odobravati društvena sredstva putem kredita.

8. Porez i takse ostaju izvori prihoda, kao deo doprinosa proizvođača, za finansiranje zajedničke potrošnje građana komune. Poreska politika treba da se usklađuje sa napred izloženom politikom razvoja poljoprivredne proizvodnje; nužno je ustaliti sistem oporezivanja i izbegavati česte promene.

Treba se u poreskoj politici koristiti mogućnošću davanja olakšica smanjivanje poreza na određeno vreme za ulaganja koja vrše individualni proizvođači, ako su ona u sklopu opštih tendencija razvoja poljoprivrede na dotičnom području i ako se to vrši u kooperaciji sa zadrugom.

Osnovica poreza treba da ostane i dalje dohodak iz poljoprivrede koji se izračunava prema katastarskom prihodu. Da bi se postigla veća realnost oporezivanja i pravilnije zahvatanje dela dohotka od poljoprivrednih proizvođača, treba poboljšati dosadašnji obračun katastarskog prihoda i preduzeti mere za novo preklasiranje zemljišta.

9. Tržište poljoprivrednih proizvoda, koje je opšte uzevši i dosada bilo za poljoprivredne proizvođače stimulativno, treba stabilizovati i stvoriti kod proizvođača sigurnost plasmana. U tu svrhu treba produžiti započeti kurs razvijanja otkupa preko zadruga, tehnički i organizaciono opremiti zadruge za taj posao i do kraja rešiti problem kreditiranja. Treba omogućiti i u proizvodnim i u potrošnim rejonima da se izvrše potrebne investicije u tehničku opremu za promet i doradu poljoprivrednih proizvoda.

Treba postići stabilizaciju cene poljoprivrednih proizvoda. Razvikom proizvodnje i tržišta dolaziće do nužnih korekcija u međusobnim odnosima cena poljoprivrednih proizvoda. Politika cena u idućem razdoblju treba takođe da teži smanjenju teritorijalnih i sezonskih dispariteta, i to putem društvene intervencije i bolje organizacije prometa preko rashladne mreže, organizovanja prerade, regulisanja izvoza i uvoza itd. Dugoročna izvozna politika je takođe vrlo važan element za kontinuirani razvitak proizvodnje određenih proizvoda.

Tržište mora biti bolje snabdeveno i sa većim rezervama robe za poljoprivredu i iz poljoprivrede. Ono mora raspolagati potrebnim rezervama roba.

Veći obim robnog prometa prepostavlja i razvijene prometne kanale, saobraćaj i trgovinu.

Naročitu pažnju treba pokloniti razviku lokalnih puteva i prometnih sredstava, što umnogom zavisi od napora komuna i poljoprivrednih organizacija.

10. Savezno izvršno veće osiguraće pespektivnim planom razvika privrede:

— razvitak industrije poljoprivrednih mašina, da se postigne godišnja proizvodnja od oko 6.000 komada traktora s odgovarajućim brojem priključnih mašina, odnosno 38.000 tona poljoprivrednih mašina i sprava;

— razvitak hemijske industrije sa proizvodnjom za poljoprivredu veštačkog đubriva i sredstava za zaštitu bilja. Krajem petogodišnjeg plana trebalo bi obezbediti kapacitete za proizvodnju novih 600.000 tona azotnih đubriva i 500.000 tona fosfornih;

— razvijanje industrije za preradu poljoprivrednih proizvoda (delom malih objekata kod poljoprivrednih organizacija), kao i izgradnju kapaciteta za preradu šećerne repe do 300.000 tona šećera, soje, ferm-zavoda, hladnjača, a za izvesne rejone i malih klanica.

11. Sprovođenje prednje agrarne politike zahteva donošenje niza zakonskih propisa. Treba doneti, kao hitne, zakonske propise: o melioracijama; o iskorišćavanju zemljišta; o osiguranju u poljoprivredi; o zemljoradničkim zadrugama; o unapređenju pojedinih grana poljoprivredne proizvodnje, itd.

12. Ostvarivanje zamašnih zadataka modernizacije poljoprivrede i razvika socijalističkih odnosa na selu pretstavlja mobilizaciju svih društvenih faktora i političkih organizacija. Složenost ovog procesa zahteva ne samo značajna materijalna sredstva i ekonomske stimulanse, već i koordinirane napore svih društvenih i političkih faktora. Skladnost i tempo razvika ovog preobražaja uslovljen je aktivnošću organa vlasti, zadrugnih saveza i komora, kao i političkih, prosvetnih i kulturnih organizacija.

Svestrana aktivnost na ovom području od presudne je važnosti pošto je dalji tempo uspona privrede i podizanja životnog standarda, kao i razvitak sistema društvenog samoupravljanja, bitno uslovljen unapređivanjem poljoprivredne proizvodnje i socijalističkih društvenih odnosa na selu.

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA
Komisija za rezoluciju
26 aprila 1957 god.
Beograd

IZMENE I DOPUNE U PREDLOGU REZOLUCIJE O PERSPEKTIVNOM RAZVITKU POLJOPRIVREDE I ZADRUGARSTVA

U predloženom predlogu Rezolucije koji je već podeljen svim narodnim poslanicima, Komisija za izradu rezolucije učinila je sledeće izmene i dopune:

Na prvoj strani kao uvod za Rezoluciju unosi se sledeći tekst:

Savezna narodna skupština, na zajedničkoj sednici Saveznog veća i Veća proizvođača održanoj 25 do 27 aprila 1957 godine, pošto je saslušala ekspozice predstavnik Saveznog izvršnog veća i pretresla stanje poljoprivrede i zadrugarstva kao i perspektive njihovog razvoja donela je sledeću

REZOLUCIJU O PERSPEKTIVNOM RAZVITKU POLJOPRIVREDE I ZADRUGARSTVA

Na istoj strani, treći stav menja se i glasi:

„Industrijski razvitak i opšti društveni napredak stvara neophodne materijalne uslove za brzi porast poljoprivredne proizvodnje. Poljoprivreda spada u one grane naše privrede koje imaju najveće mogućnosti za brzo povećanje proizvodnje, a s tim i usklađivanje razvika poljoprivrede sa razvikom ostale privrede.“

Na istoj strani, četvrti stav, briše se treća rečenica koja glasi: „Uvođenjem savremenih metoda rada i modernizacijom proizvodnje razrešuju se protivrečnosti koje nastaju kod nas zbog sadašnjeg nivoa poljoprivredne proizvodnje.“

Na strani 2, treći stav menja se i glasi:

„Pokušaj da se na ranijim principima i metodama razvije krupna društvena i moderna proizvodnja organizovanjem seljačkih radnih zadruga nije dao rezultata u našim uslovima. Takve seljačke radne zadruge pokazale su u kratkotrajnoj praksi kod nas negativna dejstva — gubljenje interesa proizvođača i degradacije proizvodnje.”

Na strani 3, iza prvog stava dodaju se dva nova stava koja glase:

„Postojećim ograničenjem seljačkog poseda na maksimum od 10 hektara obradive površine individualni posed je sveden na porodični posed u našim uslovima i onemogućena eksploatacija radnih seljaka. U daljem razvitku neće biti nikakvog zakonskog ograničavanja postojeće veličine individualnog poseda.

Zajednica je zainteresovana da vlasnici i upravljači unapređuju poljoprivrednu proizvodnju i racionalno iskorišćavaju zemljište. Zato je potrebno da se ovo obezbedi odgovarajućim ekonomskim i drugim merama.”

Na istoj strani zadnja rečenica 6 stava, menja se i glasi:

„Zadruga, kao društveni oblik privređivanja treba iz takvih odnosa i privredne delatnosti uopšte da obezbedi povećanje akumulacije i jačanje svojih fondova srazmerno njenom učešću u proizvodnji i prometu i da se preko toga razvija kao socijalistička privredna organizacija.”

Na strani 5, prva rečenica tačke 2) menja se i glasi:

„2) Naš društveno ekonomski razvitak uneo je krupne promene u selo i omogućio bitno poboljšanje položaja osnovne mase radnog seljaštva.”

Na istoj strani, u poslednjem stavu, poslednja rečenica menja se i glasi: „Proces napuštanja poljoprivrede odvija se u povoljnim uslovima. Oni koji je napuštaju ne pauperizuju se, već pronalaze povoljnije uslove za život, prelazeći u nove uslove života i privređivanja.”

Na strani 6, drugi stav menja se i glasi:

„Od povećanih prihoda seljačke porodice, opšte uzevši izdvajaju znatno više za ličnu potrošnju nego za investicije. U bivšoj Jugoslaviji većina seljačkih porodica nije obezbeđivala ni minimum egzistencije. U izmenjenim posleratnim uslovima povećali su se prihodi seljačkih porodica, a sa tim i lična potrošnja seljaka. Ona nisu u mogućnosti da stvaraju značajnija sredstva za podizanje poljoprivrede.”

Na istoj strani, u trećem stavu, u trećem redu, posle reči „opštih zemljoradničkih zadruga” dodaju se reči „i mreža organizacija vodnih zajednica.”

Na istoj strani, stav posle tačke 3) menja se i glasi:

„Izvesne ekonomske mere koje su u sklopu ukupne naše ekonomske politike bile neizbežne, kao što su obavezni otkup, velika kolebanja cena prouzrokovana nestabilnim tržištem, nagle promene u poreskoj politici, kao i pokušaj organizovanja seljačkih radnih zadruga na ranijim principima i metodama nepovoljno su delovali na unapređenje poljoprivredne proizvodnje.”

Na strani 7, u petom redu, umesto reči „u kojoj preovladava proizvodnja žita” staviti reči „sa relativno još uvek velikim brojem naturalnih proizvođača.”

Na istoj strani, drugi stav, tačka 5) postaje tačka 5, a dosadašnja tačka 5) postaje drugi stav ove tačke.

Na strani 10, tačka 5) drugi stav postaje stav treći, a stav treći postaje stav drugi.

Na strani 12, u drugom stavu tačke 8, na kraju brisati tačku i dodati reči „i usklađivanje njihovih programa rada sa zadacima perspektivnog razvitka poljoprivrede i zadrugarstva.”

Na istoj strani posle trećeg stava, tačke 8 dodaje se nov stav koji glasi:

„Treba razraditi sistem podizanja kadrova u proizvodnji, koji će obezbediti njihovo stručno osposobljavanje vezano za konkretne programe proizvodnje poljoprivrednih organizacija i tehniku za izvođenje tih programa.”

Na strani 14, u prvom redu poslednjeg stava posle reči „stočarstva” dodaju se reči „a u tome naročito govedarstva”, a reč „naročito” brisati.

Na strani 17, u trećem stavu, tačke 6., u drugom redu posle reči „obezbediti” dodaju se reči „savremena tehnička sredstva” a iza reči „uvoza” dodati reč „s tim”. Na kraju ovog stava, dodaju se reči „i drugih tehničkih sredstava”.

Na istoj strani, u drugom redu tačke 7. umesto reči „treba da budu” staviti reči „moraju biti”.

Na strani 18, u drugoj rečenici tačke 9. umesto reči „produžiti započeti kurs razvijanja otkupa preko” stavljaju se reči „objediniti funkciju proizvodnje i prometa poljoprivrednih proizvoda u zemljoradničkim zadrugama.”

Na strani 19, u tački 10. posle reči „Savezno izvršno veće” dodaju se reči „pored zadataka navedenih u ovoj rezoluciji”. U istoj tački, u trećem redu, treće alineje umesto reči „krajem petogodišnjeg plana” dodaju se reči „za 5—6 narednih godina”. U istoj tački, na kraju četvrte alineje brišu se reči „a za izvesne rejone i malih klanica”, a dodaju reči „kao i drugih važnih objekata za preradu i doradu poljoprivrednih proizvoda.”

Na istoj strani u tački 12, dodaje se posle prvog stava novi stav koji glasi:

„Narodni odbori opština i srezova, zadrugni savezi, zemljoradničke zadruge i poljoprivredna dobra i vodne zajednice treba što pre da završe dugoročne programe unapređenja poljoprivredne proizvodnje.”

Sem ovih izmena u Predlog rezolucije uneto je još i niz čisto jezičkih i stilskih promena koje će biti uzete u obzir u konačnoj pripremi rezolucije za objavljivanje.

Komisija za rezoluciju

Izvestilac

Pretsednik

Geza Tikvicki, s. r.

Jovan Veselinov, s. r.

PREDLOG

ODLUKE O POTVRDI UREDBE O IZMENI UREDBE O ORGANIZACIJI I RADU SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA

Pretsednik

SNS (A) 23

23.IV.1957 god.

Beograd

PRETSEDNIKU SAVEZNOG VEĆA SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Druže Predsedniče,

Dostavljam Vam Uredbu o izmeni Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća, objavljenu u »Službenom listu FNRJ«, br. 16/57, koju je Savezno izvršno veće podnelo Saveznoj narodnoj skupštini na potvrdu u smislu člana 81 stav 3 Ustavnog zakona, i molim da istu uredbu uputite Odboru za organizaciju vlasti i upravu na razmatranje i dalji postupak.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsednik,

P. Stambolić, s. r.

SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA

SAVEZNO VEĆE

SNS (A) 23

23.IV.1957 god.

Beograd

PRETSEDNIKU ODBORA ZA ORGANIZACIJU VLASTI I UPRAVU SAVEZNOG VEĆA SNS

Beograd

Druže Predsedniče,

U prilogu Vam dostavljam na razmatranje Uredbu o izmeni Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvr-

sekretariat Skupštine SNS
dokumentacija

šnog veća, objavljenu u »Službenom listu FNRJ«, br. 16/57, koju je Savezno izvršno veće podnelo na potvrdu Saveznoj narodnoj skupštini.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsednik
Vlada Zečević s. r.

Na osnovu člana 81 stav 3 Ustavnog zakona, Savezno izvršno veće donosi

U R E D B U
O IZMENI UREDBE O ORGANIZACIJI I RADU
SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

Član 1

U Uredbi o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća (»Službeni list FNRJ«, br. 26/56) član 61 menja se i glasi:

»Savezno izvršno veće može odrediti člana Veća, državnog sekretara ili državnog potsekretara za svog pretstavnika koji će u ime Veća učestvovati u radu domova i odbora Savezne narodne skupštine.

Član 2

Ova uredba stupa na snagu danom objavljivanja u »Službenom listu FNRJ«.

Savezno izvršno veće

Rp. br. 104
14 aprila 1957 godine
Beograd

Pretsednik Republike
Josip Broz-Tito, s. r.

O B R A Z L O Ž E N J E

Prema članu 61 Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća, Veće može odrediti kao svog pretstavnika koji će učestvovati u radu odbora i domova Skupštine samo svog člana.

Međutim, dosadašnja praksa ukazuje na potrebu da se proširi krug lica iz koga Savezno izvršno veće može odrediti svog pretstavnika.

S obzirom na funkcije i političku odgovornost državnih sekretara i državnih potsekretara, kao i na činjenicu da su oni upoznati sa političkom linijom Veća u poslovima odgovarajuće grane odnosno oblasti uprave i otuda mogu efikasno učestvovati u ime Veća u radu odbora i domova Skupštine, to je doneta dopuna pomenute uredbe u tom smislu da Savezno izvršno veće može odrediti za svog pretstavnika u Skupštini, pored članova Veća, još i državne sekretare i državne potsekretare.